ABDULHAMID MAHMUD TUHMAZ

HANEFIJSKI FIKH

Novi, pojednostavljeni pristup šerijatskim propisima po mezhebu imama Ebu Hanife, uz navođenje argumenata iz Kur'ana i sunneta

Knjiga 3

SISTEM VLASTI I SUDSTVA
I KAZNENO PRAVO U ISLAMU

Sarajevo, 1425. h. g. /2004.

PREDGOVOR TREĆEM TOMU

Hvala Allahu, Gospodaru svih svjetova, a neka je najbolji i najpotpuniji salavat na našeg prvaka Muhammeda, posljednjeg vjerovjesnika i predvodnika poslanika. I neka je salavat i selam na njegovu porodicu, ashabe i tabiine, koji su ih slijedili u dobru, sve do Sudnjeg dana.

A sada velim:

Hvala Uzvišenom Allahu, kontinuirano mi je dolazila Njegova pomoć, potpora i dobrostivost, pa su se tako pojavili svesci ove mubarek-serije, štićene Njegovom zaštitom, čuvane Njegovim čuvanjem, učinjene uspješnom Njegovom pomoći i usmjerene Njegovim usmjerenjem, a u skladu s trudom dolazi i pomoć.

Njemu neka je još jednom hvala na Njegovim nimetima, koji nemaju granice niti broja i Njega molim da mi ne prekida Svoju pomoć i dobročinstvo, da mi ne oduzima dobro koje mi je dao i da ga od mene primi. To dobro je od Njega i Njemu. Blagoslovljena su Njegova imena, Sveto je Njegovo biće (zat) i uzvišeni su Njegovi atributi.

Tako se, evo, pojavio i treći tom iz ove blagoslovljene fikhske serije donoseći čitaocima u svom prvom poglavlju propise o uređenju vlasti u islamu i propise o džihadu.

U drugom poglavlju ova knjiga donosi propise iz oblasti pravosuđa u islamu objašnjavajući njegove temelje, osnove i oslonce, otkrivajući njegove ljepote i odlike.

Treće poglavlje ove knjige donosi propise šerijatskog kaznenog sistema, svrhu i mudrost njegovog propisivanja i nužnost njegovog postojanja kako bi se pojedinci i društvo u cjelini zaštitili od delikvenata i pokvarenjaka.

Fikh i izazovi vremena

Neophodno je da poštovani čitalac dosegne dubinu šerijatskih propisa, njihovu univerzalnost, realističnost, širinu, elastičnost i harmoničnost, bez obzira na raznolikost ljudskih života i raznovrsnost njihovih zakonodavnih potreba.

Šerijatski propisi su potpuni i univerzalni i Šerijat je spreman udovoljiti svim zakonodavnim potrebama ljudi u svakom vremenu i prostoru na realističan i objektivan način kakvom nema sličnog u pozitivnim zakonodavstvima. Islamsko zakonodavstvo (Šerijat) neće stajati svezanih ruku pred zakonodavnim izazovima vremena koje su proizveli raznovrsni oblici brzog i stalnog razvoja savremenog ljudskog života. Šerijat je Allahov vječni zakon koji je objavljen da ljudi budu sretni u okrilju njegovih propisa i on je spreman odgovoriti na sve nužnosti zakonodavnog života bez imalo slabosti i propusta.

Islamsko pravo jeste vječni Šerijat i nema niti jednog slučaja na zemlji, a da za njega ne postoji propis od Uzvišenog Allaha u vidu Šerijata, koji je izveden iz velikih temelja: časnog Kur'ana, vjerovjesničkog sunneta, idžmaa i kijasa. Poznato je da je kijas izvođenje šerijatskih propisa iz teksta tako što se tretman onog o čemu postoji zakonodavni tekst prenosi na nešto drugo. On spaja osnovu i ogranak u tretmanu. Istihsan je također dio kijasa, s obzirom da je on skriveni kijas po kojem se radi ako je jači od vidljivog kijasa. Nazvan je tako jer je u većini slučajeva jači od vidljivog kijasa, te tako biva poželjnim kijasom. Kaže Uzvišeni:

> ***Obraduj Moje robove, koji slušaju Allahov govor i slijede ono najbolje. (Ez-Zumer, 18.)***

Hanefijski fikh jeste fikh utemeljen na Kur'anu i sunnetu

Mora se spomenuti da je hanefijski fikh u okviru Kur'ana i sunneta, a ne u okviru ljudskog mišljenja, kako o njemu kolaju glasine. On se oslanja na mišljenje kada treba izvesti propis iz teksta, a ne upotrebljava isključivo mišljenje zanemarujući osnovne izvore šerijatskih propisa koje smo spomenuli.

Prenosi imam Ebu Džafer eš-Širabazi da je Šekik el-Belhi govorio: "Ebu Hanifa je bio jedan od najbogobojaznijih, najpobožnijih, najplemenitijih, najopreznijih ljudi u vjeri i najudaljeniji od toga da u Allahovoj vjeri kaže nešto po svome mišljenju.

On nikada ne bi uvrstio u neko poglavlje neku naučnu mes'elu dok ne bi zbog nje okupio sve svoje učenike i o njoj organizovao raspravu. Ako bi se svi njegovi učenici usaglasili da je to pitanje u skladu sa Šerijatom, on bi rekao Ebu Jusufu ili nekom drugom: 'Uvrsti ovo pitanje u to i to poglavlje.'"

Ovako se navodi u djelu *El-Mizan* od imama Eš-Ša'ranija.

Et-Tahtavi prenosi citat iz El-Havarizmijevog *Musneda* u kojem stoji da se kod imama okupilo hiljadu njegovih učenika među kojima je bilo četrdeset onih najboljih i najistaknutijih, koji su dostigli stepen idžtihada, pa ih je približio k sebi i rekao im:

"Ja sam vam 'zauzdao' i 'osedlao' ovaj fikh, pa mi pomozite jer ljudi me već smatraju mostom iznad Vatre."

Kada bi se desio neki slučaj, on bi konsultovao svoje učenike, s njima debatirao i razgovarao i tražio od njih da mu izlože i da čuje hadise i izreke ashaba, koje oni znaju, a i on bi iznio ono što on zna. Zatim bi s njima o tome debatovao i po mjesec i više dana, dok se ne bi usvojila zadnja verzija koju bi zapisao Ebu Jusuf. Tako su po ovoj metodi međusobnog dogovora (šure) ustanovljene osnovne mes'ele, a ne samo po njegovom mišljenju.

Ebu Jusuf veli: "Nikad nisam zastupao neko mišljenje suprotno mišljenju Ebu Hanife, osim jednog stava koji je on prethodno zastupao."

A od Zufera se prenosi da je rekao: "Nikad nisam ni u čemu imao stav suprotan stavu Ebu Hanife, a da nije on taj stav zastupao, pa od njega odustao."

Onda kada se radilo o vjerodostojnom hadisu koji je bio suprotan njegovom mezhebu, on bi radio u skladu s hadisom, i on bi postajao njegov mezheb, a onaj ko ga slijedi (mukallid) ne prestaje biti hanefijom ako bi postupao po tome. Vjerodostojna je njegova izreka: "Onda kada postoji vjerodostojan hadis, on je moj mezheb."

Nije nepoznato da ovako prosuđivati može samo onaj ko je kompetentan proučavati tekstove i razaznati one koji su nedvosmisleni od onih koji su derogirani. A kada prvaci mezheba razmotre argument i po njemu postupaju, tada je ispravno da se on pripiše tom mezhebu zbog toga što je proizašao uz saglasnost pročelnika mezheba.[1]

Razilaženje mudžtehida jeste milost

Razilaženje mudžtehida u vezi s propisima u sporednim fikhskim pitanjima posljedica je milosti, jedan vid elastičnosti i tolerantnosti Šerijata. I sve što je razilaženje veće, milost je intenzivnija, a u razilaženju imama jeste olakšica i širina ljudima. Ovo aludira na frekventni, poznati hadis među ljudima: "Razilaženje moga ummeta jeste milost."

U djelu *El-Mekasidul-hasena* stoji: "Hadis bilježi Bejheki od Ibn Abbasa s prekinutim lancem prenosilaca, a glasi: 'Rekao je Allahov Poslanik, 'alejhis-selam:

Koliko god da vam je dato od Allahove knjige, po tome treba raditi i niko nema opravdanja da to ostavi. Ako nešto ne bude u

1 Reddul-muhtar, 1/46.

Allahovoj knjizi, pa ima od mene moj sunnet. A ako ne bude ništa od moga sunneta, pa ima ono što su rekli moji ashabi, a zaista su moji ashabi poput zvijezda na nebu, bilo koju da slijedite, ići ćete Pravim putem. Razilaženje mojih ashaba vama je milost."

Ibn el-Hadžib navodi ovaj hadis u *El-Muhtesaru* s riječima: ...*razilaženje moga ummeta jeste milost.*

Es-Sujuti je prenio da je Omer ibn Abdulaziz govorio: "Ne bi me radovalo da se ashabi Allahovog Poslanika, 'alejhis-selam, nisu razilazili jer da se nisu razilazili, ne bi bilo olakšica."

El-Hatib je zabilježio da je Harun er-Rešid rekao Maliku Ibn Enesu: "Ebu Abdullah, prepisat ćemo ove knjige (Malikova djela) i razdijelit ćemo ih po svim krajevima islamske države kako bi cijeli ummet na njih obavezali." Malik mu je odgovorio: "Zapovjedniče vjernika, razilaženje učenjaka je milost od Uzvišenog Allaha prema ovom ummetu. Svako slijedi ono što je po njegovom uvjerenju vjerodostojno, i svi su na Uputi i svima je Allah Uzvišeni cilj."

U hanefijskom fikhu tekst ima prednost nad kijasom

U hanefijskom fikhu tekst ima prednost nad kijasom. Jedno od općih utvrđenih pravila glasi: "Nema idžtihada tamo gdje postoji tekst."

Imam Ebu Džafer eš-Širabazi sa svojim spojenim senedom, koji seže do imama Ebu Hanife, navodi da je Ebu Hanifa rekao: "Slagao je, tako mi Allaha, i potvorio nas svako onaj ko za nas kaže da dajemo prednost kijasu nad tekstom, a da li je uopće kijas potreban kada postoji tekst!?"

On je, Allah mu se smilovao, također govorio: "Mi ne upotrebljavamo analogiju (kijas), osim u krajnjoj nuždi, a pri tome prvo gledamo da li o tom pitanju postoje argumenti iz Kur'ana, sunneta i rješenja ashaba. Ako ne nađemo argumente, tada ono o

čemu ne postoji tekst analogno uspoređujemo s onim o čemu postoji tekst, tako što među njima nalazimo nešto što ih spaja i ujedinjuje."

Es-Sujuti prenosi iz djela *Tarihu Buhara* da je Nuajm ibn Omer rekao: "Čuo sam Ebu Hanifu da kaže: 'Čudno je to što ljudi kažu da ja dajem fetve na osnovu mišljenja! Ja zaista dajem fetve na osnovu predanja (hadisa).'"

U djelu *Menakibul-kari* prenosi se od Ebu Jusufa da bi Imam, kada bi se desio neki slučaj, rekao: "Imate li predanja?" "Ako bismo mi", kaže Ebu Jusuf, "ili on, imali hadis, on bi po njemu postupio, a ako bi se hadisi međusobno suprotstavljali, on bi uzeo one kojih ima više."

Na kraju se mora spomenuti da je Ebu Hanifa, Allah mu se smilovao, smatrao mursel-hadise kao šerijatski argument i davao im prednost nad kijasom, suprotno Šafiji, Allah mu se smilovao.[2]

Ovih važnih činjenica i svijetlih momenata trebamo se prisjetiti i na njih se obazirati uvijek kada čitamo fikh Ebu Hanife i njegove argumente.

Molim Uzvišenog Allaha da nas poduči onome što će nam koristiti, da nam dadne koristi u onome čemu nas poduči i da nam poveća znanje. Allahu, uslišaj! Ve sallallahu ala sejjidina Muhammedin ve ala alihi ve ashabihi vet-tabiin.

---

2 Vidi predgovor djelu: Ilaus-sunen, 3/50.

1. poglavlje

Sistem vlasti u islamu (Važnost i nužnost)

SISTEM VLASTI U ISLAMU

VAŽNOST I NUŽNOST

Jedna od najvažnijih šerijatskih obaveza jeste postavljanje vladara muslimanima. Zato u djelu *El-Akaid en-Nesefijja* stoji: “Muslimani moraju imati imama koji će sprovoditi šerijatske propise, izvršavati šerijatske kazne (hudud), štititi njihove granice prema neprijatelju, spremati njihove vojske, uzimati od njih zekat, obuzdavati nasilnike, lopove i razbojnike, obavljati džuma-namaz i bajrame, prihvatati svjedočenja koja se tiču prava, brinuti se o ženidbi i udaji maloljetnika i maloljetnica koji nemaju staratelja i dijeliti ratni plijen.

Zato su ashabi, radijallahu anhum, dali prednost davanju prisege nasljedniku (halifi) Poslanikovom, s.a.v.s., nad njegovim ukopom kada je umro. Poslanik, s.a.v.s., umro je u ponedjeljak, a ukopan je u utorak, ili u noći uoči srijede, ili u srijedu, nakon što je izabran njegov halifa u sjeniku Benu Saida.”[3]

Kaže Uzvišeni:

> ***O Davude, Mi smo te namjesnikom (halifom) na zemlji učinili, zato sudi ljudima po pravdi i ne povodi se za strašću da te ne odvede s Allahovog puta; one koji skreću s Allahova puta čeka teška patnja zato što su zaboravljali na Dan u kojem će račun polagati. (Sa'd; 26.)***

---

3 Vidi: Reddul-muhtar aled-Durrul-muhtar: 1/863.

Ajet znači da je Allah Uzvišeni dao Davudu, alejhis-selam, da vlada i sudi ljudima na Zemlji. Ajet, također, ukazuje na nužnost postojanja vladara među ljudima koji će među njima pravedno vladati, kao što i ukazuje na to da je uzrok nasilja i nepravde povođenje vladara za svojim prohtjevima.[4]

UVJETI

Vladar muslimana treba ispunjavati sljedeće uvjete: da je musliman, slobodan, muškarac, razuman i punoljetan. Nevjernik (nemusliman) ne može imati vlast nad muslimanom. Isto je i u slučaju djeteta i umno poremećene osobe.

A što se tiče uvjeta muškosti, to je zato što je ženama naređeno da ostaju u kućama, pa je njihovo stanje zasnovano na neizlaganju pogledima muškaraca. Na ovaj uvjet ukazuju Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi:

لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ تَمْلِكُهُمْ امْرَأَةٌ

Neće uspjeti narod kojim vlada žena.[5]

Vladar treba biti sposoban sprovoditi šerijatske propise, štititi prava ljudi, štititi granice svoje države, čuvati vjeru, i mobilizirati vojsku.

---

4 Et-Tefsir el-mevdu'ijj li suveril-Kur'anil-Azim.

5 Ovaj se hadis nalazi u Buharijevom Sahihu, a prenosi se od Ebu Bekra, koji je rekao:

لَقَدْ نَفَعَنِي اللَّهُ بِكَلِمَةٍ أَيَّامَ الْجَمَلِ لَمَّا بَلَغَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ فَارِسًا مَلَّكُوا ابْنَةَ كِسْرَى قَالَ لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَّوْا أَمْرَهُمُ امْرَأَةً

"Allah mi je dao da se na dan 'Bitke oko deve' okoristim jednom rečenicom. Naime, kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s., saznao da su Perzijanci za svoga vladara postavili Kisrinu kćerku, rekao je: *Neće uspjeti narod koji za svoga vladara postavi ženu!*" (Poglavlje El-Fiten; 7099.)

Pokuđeno je da se za vladara postavi grješnik (fasik), i on se može skinuti s vlasti ako se na njemu pojave znaci griješenja. U nuždi je ispravna vladavina vladara nasilnika.

Međutim, osnova je u slučaju imameta da se vladar postavlja na vlast.

U djelu *El-Musajere* stoji: "Ugovor o nečijem imametu ustanovljava se time što ga za halifu odredi prethodni halifa, kao što je uradio Ebu Bekr, radijallahu anhu, ili time što mu prisegu dadne grupa učenjaka ili grupa umnih i utjecajnih ljudi (*ehlur-re'ji vet-tedbir*). Kod El-Eš'arija dovoljan je jedan poznati učenjak uz uvjet prisustvovanja svjedoka kako bi se otklonilo eventualno negiranje. Mu'tezile uvjetuju postojanje peterice učenjaka, dok neke hanefije spominju kao uvjet grupu učenjaka, ne određujući njihov tačan broj."[6]

Vladavina vladara nasilnika ispravna je u slučaju nužde, radi otklanjanja smutnje, te na temelju Poslanikovih, s.a.v.s., riječi:

اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَ لَوْ أُمِّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ أَجْدَعُ

Slušajte i pokoravajte se, pa i ako bi vam za zapovjednika bio postavljen abesinski sakati rob.[7]

Ovaj hadis u Buharijevom Sahihu prenosi Enes ibn Malik, radijallahu anhu, rekavši:

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنِ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَأَنَّ رَأْسَهُ زَبِيبَةٌ

Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: *Slušajte i pokoravajte se, pa makar za namjesnika bio postavljen abesinski rob, čija je glava kao grožđica.*[8]

6 U današnje vrijeme slobodni izbori zamjenjuju bej'at i njima se postiže neki smisao šure.

7 Vidi: Reddul-muhtar, 1/369.

8 Sahihul-Buhari, El-Ahkam, 7142.

OSNOVE SISTEMA VLASTI U ISLAMU

Sistem vlasti u islamu zasniva se na nekoliko velikih osnova, a najvažnije su:

1. Suverenitet i zakonodavstvo u islamskom sistemu vlasti pripadaju Uzvišenom Allahu. Zato nikako nije dozvoljeno bilo kojem čovjeku, vijeću, ili skupštini, da za sebe prisvajaju ovo pravo i da donose propise i zakone koji su u koliziji i oprečnosti sa zakonom (Šerijatom) Uzvišenog Allaha. Samo On, neka je uzvišen, stvara i određuje jer je On Istinski vladar i Naredbodavac.

   Kaže Uzvišeni:

   Samo On stvara i upravlja! Uzvišen neka je Allah, Gospodar svjetova! (El-E'raf, 54.)

   I kaže također:

   O vi, koji vjerujete, ispunjavajte ugovorene obaveze, dozvoljava vam se stoka, ali ne ona koja će vam se navesti; dok obrede hadža obavljate, nije vam dozvoljeno da lovite. Uistinu Allah propisuje što hoće. (En-Nisa, 1.)

   Isto tako On kaže:

   Sud pripada samo Allahu, a On je naredio da samo Njemu u ibadetu budete. To je jedino prava vjera, ali većina ljudi ne zna. (Jusuf, 40.)

   Uzvišeni je Allah naredio prvaku poslanika i posljednjem Vjerovjesniku da sudi po onome što je objavio Uzvišeni Allah u Časnom Kur'anu, gdje kaže:

   A tebi objavljujemo Knjigu s Istinom, da potvrdi knjige prije objavljene i da nad njima bdije. I ti im sudi prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim, i ne odstupaj od Istine koja ti dolazi; svima vama smo zakon i pravac propisali. A da je Allah htio,

On bi vas sljedbenicima jedne vjere učinio, ali, On hoće da vas iskuša u onome što vam propisuje, zato se natječite ko će više dobra učiniti; Allahu ćete se svi vratiti, pa će vas On o onome u čemu ste se razilazili obavijestiti. I sudi im prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim, i čuvaj ih se da te ne odvrate od nečega što ti Allah objavljuje. A ako se okrenu, ti onda znaj da ih Allah želi zbog nekih grijehova njihovih kazniti. A mnogi ljudi su, zaista, neposlušnici. Zar oni traže da im se kao u pagansko doba sudi? A ko je od Allaha bolji sudija narodu koji čvrsto vjeruje? (El-Maida, 48.-50.)

Stoga je svako zakonodavstvo koje je oprečno Šerijatu džahilijetsko, pagansko zakonodavstvo.

2. Šura, na temelju riječi Uzvišenog:

   ...i koji se o poslovima svojim dogovaraju. (Eš-Šura, 38.),

   te Njegovih riječi:

   ...i dogovaraj se s njima. (Alu Imran, 159.)

   Šuru je prakticirao i sam Allahov Poslanik, alejhis-selam, u mnogim prilikama i slučajevima, pa je tražio mišljenje svojih ashaba u vezi s borbom protiv Kurejšija na Bedru, te u vezi sa zarobljenicima nakon bitke. I pravovjerne halife poslije njega postupali su u skladu s njegovom praksom, neka je na njega salavat i selam.

   Imam Buhari, Allah mu se smilovao, objašnjava u kojim situacijama treba posegnuti za šurom, pa kaže:

   “Dogovaranje (šura) sprovodi se prije donošenja odluke i prije nego što se određena situacija iskristalizira, na temelju riječi Uzvišenog:

   A kada nešto čvrsto odlučiš, ti se osloni na Allaha.

Onda, kada bi se Poslanik, alejhis-selam, odlučio na nešto, niti jedan čovjek nije imao pravo istupiti ispred Allaha i Njegovog Poslanika.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, konsultovao je svoje ashabe na dan Bitke na Uhudu o tome da li da ostanu u Medini ili da izađu izvan nje, pa su oni smatrali da treba izaći izvan Medine. A kada je on obukao svoj pancir i ratnu opremu i donio čvrstu odluku, oni su rekli: 'Ostani', ali se on nije priklonio njihovoj želji, nakon što je donio odluku, nego je rekao: 'Niti jedan vjerovjesnik ne može obući ratnu opremu, a zatim je skinuti sve dok Allah ne donese Svoju presudu.'

Isto tako, on je konsultovao Aliju i Usamu u vezi onoga čime su optužili Aišu učesnici potvore na nju, pa je saslušao njihovo mišljenje sve dok o tome nije sišla objava. On je zatim dao da se kazne učesnici u potvori i nije se obazirao na njihovo pokajanje, nego je presudio onako kako mu je naredio Allah.

I imami, vladari nakon Vjerovjesnika, alejhis-selam, su također konsultovali pouzdane ljude od znanja u vezi s onim što je dozvoljeno kako bi postupali po onome što je lakše. Onda kada im je to bilo jasno iz Kur'ana i sunneta, oni ne bi tražili rješenje izvan njih, ugledajući se tako na Vjerovjesnika, alejhis-selam. Kada je Ebu Bekr uvidio da se treba boriti protiv onih koji su se uzdržavali od davanja zekata, nije se, Allah neka je njime zadovoljan, obazirao ni na čije savjete s obzirom da je pred sobom imao presudu Allahovog Poslanika, alejhis-selam, u slučaju onih koji su razdvojili namaz i zekat i htjeli izmijeniti vjeru i njene propise.

Učenjaci su činili Omerovo konsultativno vijeće, bez obzira da li su bili mladi ili iskusni ljudi, a sam Omer se veoma strogo pridržavao propisa Knjige Uzvišenog Allaha.[9]

9 Sahihul-Buhari, El-I'tisam bil-kitabi ves-sunne.

3. Pokornost nadređenoj osobi u onome što ne predstavlja neposlušnost Uzvišenom Allahu, na temelju riječi Uzvišenog:

   O vi, koji vjerujete, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i vašim pretpostavljenim. Ako se oko nečega raziđete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u drugi svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše. (En-Nisa, 59.)

   Iz ajeta se da primjetiti da je Uzvišeni Allah ponovio imperativ "eti'u" (أطيعوا) *pokoravajte se* u slučaju Poslanika, alejhis-selam, ističući njegovu važnost, dok to nije ponovio u vezi s riječima: ***...i vašim pretpostavljenim***, obznanjujući da oni nisu neovisni u slučaju pokornosti prema njima kao što je to Poslanik, alejhis-selam.

   Nadređeni (***ulul-emr***) jesu vladari i vođe, dok neki u njih ubrajaju i učenjake (***ulemu***). Pokornost je prema ovim ljudima ograničena i uvjetovana pokornošću prema Uzvišenom Allahu i pokornošću prema Njegovom Poslaniku, alejhis-selam.

   Ovo značenje potvrđuje povod objave ovoga ajeta, a prenosi se da je Alija, radijallahu anhu, rekao:

   "Poslanik, alejhis-selam, je poslao jednu manju vojnu formaciju sa specijalnim zadatkom i za zapovjednika odredio jednog ensariju, a njima je naredio da mu budu pokorni. Ovaj se zatim nešto naljutio i rekao: 'Zar vam Vjerovjesnik, alejhis-selam, nije naredio da mi budete pokorni!?' 'Jeste', odgovorili su. 'Sakupite mi drva', reče, pa su oni sakupili drva. 'Naložite vatru', reče ponovo, pa su naložili vatru. 'Uđite u nju', reče i htjedoše u nju ući i jedni druge zadržavaše da to ne urade govoreći: 'Pribjegli smo Vjerovjesniku, alejhis-selam, bježeći od Vatre!' I bili su u takvom stanju sve dok se vatra nije ugasila i dok ensariju

nije minula srdžba. Poslije je taj slučaj dospio do Vjerovjesnika, alejhis-selam, pa je rekao:

Da su u nju ušli, ne bi iz nje do Sudnjeg dana izašli. Pokornost je samo u onome što je dobro."[10]

عَنْ عَلِيٍّ رَضِي اللَّه عَنْه قالَ بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيَّةً فَاسْتَعْمَلَ رَجُلا مِنَ الأَنْصَارِ وَأَمَرَهُمْ أَنْ يُطِيعُوهُ فَغَضِبَ فَقَالَ أَلَيْسَ أَمَرَكُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُطِيعُونِي قَالُوا بَلَى قَالَ فَاجْمَعُوا لِي حَطَبًا فَجَمَعُوا فَقَالَ أَوْقِدُوا نَارًا فَأَوْقَدُوهَا فَقَالَ ادْخُلُوهَا فَهَمُّوا وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يُمْسِكُ بَعْضًا وَيَقُولُونَ فَرَرْنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ النَّارِ فَمَا زَالُوا حَتَّى خَمَدَتِ النَّارُ فَسَكَنَ غَضَبُهُ فَبَلَغَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ

Od Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhuma, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

Čovjek musliman dužan je slušati i pokoravati se u svemu što nije neposlušnost Allahu (griješenje), pa volio to on ili mrzio. Onda kada mu bude naređeno nešto što je neposluh Allahu, tada neće ni slušati ni pokoravati se.[11]

عَنْ عَبْدِاللَّهِ رَضِي اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلا سَمْعَ وَلا طَاعَةَ

Riječi Uzvišenog: *od vas* (منكم) ukazuju na to da vladari moraju biti iz redova muslimana, pa nije dozvoljeno da nevjernik ima vlast nad muslimanima, na temelju riječi Uzvišenog:

A Allah neće dati priliku nevjernicima da unište vjernike. (En-Nisa, 141.)

10 Sahihul-Buhari, El-Megazi, 4340.

11 Isti izvor, El-Ahkam, 7144.

4. Pravednost prema svim ljudima tako što će se nad njima sprovoditi Allahov zakon (Šerijat). Kaže Uzvišeni:

Allah vam zapovijeda da emanete predate onima kojima pripadaju i kad ljudima sudite, da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! Allah doista sve čuje i vidi! (En-Nisa, 58.)

Vladar je dužan uzeti pravo od onoga ko ga je uzurpirao i vratiti ga onome od koga je to pravo uzeto, kao što je Ebu Bekr u prvom svom obraćanju, nakon što mu je data prisega na hilafet, rekao: "Najjači je među vama kod mene slab sve dok mu ne vratim njegovo pravo, a najslabiji je među vama kod mene jak sve dok od njega ne uzmem tuđe pravo."

U islamu je upravljanje ljudima ogromna i velika odgovornost i težak emanet. Zato je naredba o pravednosti u ajetu ograničena na vlast među ljudima i nije neograničena, kao što je to slučaj s predavanjem emaneta.

U časnom hadisu koji prenosi Ebu Zerr, radijallahu anhu, stoji da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Ebu Zerre, zaista vidim da si slab, a uistini volim tebi ono što volim i sam sebi. Nemoj biti nadređen bilo kojoj dvojici ljudi i nemoj biti povjerenik imovine siročeta.

عَنْ أَبِي ذَرٍّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنِّي أَرَاكَ ضَعِيفًا وَإِنِّي أُحِبُّ لَكَ مَا أُحِبُّ لِنَفْسِي لا تَأَمَّرَنَّ عَلَى اثْنَيْنِ وَلا تَوَلَّيَنَّ مَالَ يَتِيمٍ

U drugom predanju stoji da je Ebu Zerr rekao: "Rekao sam: 'Allahov Poslaniče, hoćeš li me postaviti za namjesnika?' Na to me je Allahov Poslanik, alejhis-selam, udario svojom rukom po plećkama, a zatim rekao:

Ebu Zerre, zaista si ti slab, a namjesništvo je emanet. Međutim ono će na Sudnjem danu biti poniženje i kajanje,

osim onome koga uzme s pravom i izvrši ono što je u pogledu njega dužan.[12]

عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي قَالَ فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبِي ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ ضَعِيفٌ وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا

Nasuprot tome, pravedni vladar koji je sposoban nositi emanet vlasti i koji u potpunosti izvršava prava i obaveze prema svojim podanicima imat će na Sudnjem danu velik i visok položaj. On je jedan od sedam osoba koje će Uzvišeni Allah zakloniti Svojim hladom, kao što smo vidjeli u časnom hadisu. Njima je Allahov Poslanik, alejhis-selam, također rekao:

Doista će pravednici biti kod Allaha na minberima od svjetla, s desne strane Uzvišenog Allaha, a obje su Njegove ruke desne. To su oni koji su pravedni u svojoj vlasti i u onome o čemu se brinu.[13]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا

5. Izjednačavanje među ljudima u pogledu pružanja prilika i sprovođenja šerijatskih propisa. Svi ljudi su pred zakonom Uzvišenog Allaha jednaki i Šerijat se u islamu sprovodi nad svima, jer je Uzvišeni Allah Onaj Koji je taj zakon objavio. On je Vladar i Stvoritelj svih stvorenja, a svi ljudi su Njegovi robovi. Tako se od Aiše, radijallahu anha, prenosi da je Kurejšije zaokupirao slučaj žene Muhzumijke koja je nešto ukrala za vrijeme Vjerovjesnika, alejhis-selam, tokom oslobađanja Meke. Tada su oni rekli: "Ko će se za

12 Sahihu Muslim, El-Imara, 1825.
13 Isto, 1826.

nju zauzeti kod Allahovog Poslanika, alejhis-selam?" "A ko se usuđuje da to uradi osim Usame ibn Zejda, miljenika Allahovog Poslanika, alejhis-selam!?", rekoše drugi.

Ta žena je onda dovedena pred Allahovog Poslanika, alejhis-selam, pa se za nju Usama zauzeo kod Poslanika, alejhis-selam, i lice Allahovog se Poslanika, alejhis-selam, zacrvenjelo, te je rekao: *Zar se zauzimaš u vezi s jednom od Allahovih kazni!?* Usama mu reče: "Moli za mene oprost, Allahov Poslaniče."

A kada je bio period između zenita i zalaska sunca (el-ašijj), Allahov Poslanik je, alejhis-selam, ustao i održao govor, pohvalivši prvo Allaha onako kako Mu to dolikuje, a potom reče:

Zaista je uništilo one koji su bili prije vas to što su oni puštali na miru nekog svog uglednika ako bi počinio krađu, a kada bi ukrao neko ko je bio slab, nad njim bi izvršili kaznu. Tako mi Onog u Čijoj je ruci moja duša, ja bih zaista odsjekao ruku Fatimi, kćerki Muhammedovoj, ako bi ona počinila krađu.

Potom je naredio da se žena koja je počinila krađu kazni haddom za krađu.[14]

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ الْمَخْزُومِيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ فَقَالُوا مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أُسَامَةُ حِبُّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ ثُمَّ قَامَ فَاخْتَطَبَ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَايْمُ اللَّهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا

14 Isto, El-Hudud, 1788.

U islamskom zakonodavstvu nema onoga što se u pozitivnom pravu naziva imunitet iza kojeg se kriju neki utjecajni ljudi, kao što su vladari i ljudi iz zakonodavstva. Također, u njemu ne postoji razlika između ljudi, a svi su ljudi u osnovi jednaki, pa su i pred zakonom jednaki. Sudiju koji sudi po Allahovom zakonu niko ne može prisiliti da sudi nepravedno, niti bilo ko nad njime ima vlast, jer on sudi po zakonu koji je propisao Uzvišeni Allah.

Sudstvo je u islamu neovisno i sudija sudi čak i protiv halife, ako neko od podanika podigne tužbu protiv njega. Historija sudstva u islamu puna je primjera u kojima su sudije donijele presudu protiv halifa. Tako historičari navode da je Alija ibn Ebu Talib, radijallahu anhu, izgubio svoj štit kada je krenuo u rat protiv Muavije, radijallahu anhu. Nakon što se rat završio i on se vratio u Kufu, našao je svoj štit kod nekog židova koji ga je prodavao na pijaci. Alija mu je rekao: "Židove, ovaj štit je moj štit, nisam ga ni prodao ni poklonio." Židov mu reče: "Ovo je moj štit i u mojoj je ruci." "Sudit ćemo se pred sudijom", reče Alija. Zatim je došao kod Šurejha i sjeo njemu sa strane, a židov je sjeo ispred Šurejha. Šurejh se obrati Aliji: "Zapovjedniče vjernika!", a on se odazva: "Da, i kažem da je ovaj štit koji je u ruci židova moj štit, nisam ga prodao niti poklonio." Šurejh upita: "Šta kažeš ti, židove?" "Moj je štit i u mojoj je ruci", odgovori. Šurejh ponovo upita: "Imaš li dokaz, vladaru vjernika?" "Da, Kunbur i Hasan mogu posvjedočiti da je štit moj", reče Alija. Šurejh doda: "Ali svjedočenje sina za svoga oca nije dozvoljeno!" Alija reče: "Zar čovjek koji će biti stanovnik Dženneta ne može svjedočiti!? Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, kako kaže: *Hasan i Husejn su prvaci mladića u Džennetu*. Židov na to reče: "Njegov je sudija presudio u moju korist, njegov je sudija presudio protiv njega! Svjedočim da nema boga osim Allaha

i da je Muhammed Allahov poslanik, i svjedočim da je ovaj štit tvoj štit. Naime, jahao si na svojoj sivoj devi uputivši se ka Siffinu. On ti je u noći ispao i ja sam ga uzeo." Poslije je taj židov išao s Alijinom vojskom i borio se protiv haridžija u Nehrevanu i tu je poginuo.[15]

ODGOVORNOST VLADARA U ISLAMU

Iz onoga što je prethodno rečeno sasvim nam je jasno da je odgovornost vladara u islamu ogromna, na šta je potencirao i Vjerovjesnik, alejhis-selam, u jednom broju svojih časnih vjerovjesničkih izreka. Tako se od Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhuma, prenosi da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao:

أَلا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَالإِمَامُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى أَهْلِ بَيْتِ زَوْجِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ وَعَبْدُ الرَّجُلِ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ أَلا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

Svako od vas je pastir i svako je odgovoran za svoje stado. Vladar je pastir i on je odgovoran za svoje stado. Čovjek je pastir svojih ukućana i on je odgovoran za njih. Žena je pastir u domu svoga muža i njegove djece i ona je odgovorna za njih. Rob je čuvar imovine svoga gospodara i on je odgovoran za nju. Svako od vas je pastir i svako je odgovoran za svoje stado.[16]

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

---

15 Bilježi ga Ebu Nuajm u djelu El-Hil'je, kako to navodi Sujuti u Džamius-sagiru, 4/495.

16 Sahihul-Buhari, El-Ahkam, 7138.

إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الإِمَارَةِ وَسَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَنِعْمَ الْمُرْضِعَةُ وَبِئْسَتِ الْفَاطِمَةُ

Zaista ćete vi težiti za vlašću, a ona će biti kajanje na Sudnjem danu, pa divne li dojilje, a lošeg li okončanja dojenja.[17]

Poslanikove, alejhis-selam, riječi: *Ona će biti kajanje na Sudnjem danu*, znače da će vlast predstavljati kajanje onome ko nije radio onako kako je trebalo dok je bio na vlasti. Ovo dodatno pojašnjava predanje koje od Avfa ibn Malika bilježi Bezzar i Taberani s vjerodostojnim nizom prenosilaca, a ono glasi:

Prvi period vladavine jeste prijekor, drugi kajanje, a treći patnja na Kijametskom danu, osim onome ko je bio pravedan.

Poslanikove, alejhis-selam, riječi: *Divne li dojilje, a lošeg li okončanja dojenja*, znače da je vlast bila divna "dojilja" na dunjaluku, a da će biti loša "ona koja odbija od dojenja", nakon što čovjek umre, jer će polagati račun za nju. Upravo kao što je slučaj s djetetom koje bude odbijeno od dojenja prije nego što prestane potreba za dojenjem pa od toga umre.

Tumači hadisa također kažu: "Divna li je vlast dojilja jer se pomoću nje dobiva moć, imetak i utjecaj, te što ona priskrbljuje osjetilne i prividne užitke. A loša je vlast ona koja odbija od dojenja u trenutku kada od nje bude odbijen čovjek, bilo smrću ili nečim drugim, te zbog toga što će ona za sobom povući određene loše posljedice."[18]

Od Ma'kila ibn Jesara, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao:

سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللَّهُ رَعِيَّةً فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ إِلاَّ لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ

"Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, da kaže:

17 Sahihul-Buhari, El-Ahkam, 7148.
18 Fethul-bari, 13/126.

Nema niti jednog čovjeka kojem Allah povjeri brigu o ljudima, pa im se ne posveti svojim savjetovanjem, a da će osjetiti miris Dženneta."[19]

Od njega se prenosi i drugo predanje koje glasi:

مَا مِنْ وَالٍ يَلِي رَعِيَّةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَيَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لَهُمْ إِلاَّ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ

Nema niti jednog upravitelja koji upravlja jednom grupom muslimana i koji umre varajući ih, a da mu Allah neće zabraniti Džennet.[20]

Ibn Bettal kaže: "Ovo je žestoka prijetnja vladarima tiranima, jer će od onoga ko upropasti one koje mu je Allah povjerio na brigu, pa ih bude varao ili ugnjetavao, biti traženo na Kijametskom danu da namiri nepravdu koju je učinio ljudima. A kako će se osloboditi potraživanja onaj ko je ugnjetavao cijeli jedan narod!?"[21]

S obzirom da je džihad najveća odgovornost koju na svojim plećima imaju vladari, šerijatski pravnici (fukaha) uvrstili su propise o džihadu u poglavlje o sistemu vlasti.

Odgovornost je vladara u islamu velika, ogromna i veoma značajna. Na to ukazuju Vjerovjesnikove, alejhis-selam, riječi:

إِنَّمَا الإِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيُتَّقَى بِهِ فَإِنْ أَمَرَ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَدَلَ كَانَ لَهُ بِذَلِكَ أَجْرٌ وَإِنْ يَأْمُرْ بِغَيْرِهِ كَانَ عَلَيْهِ مِنْهُ

Imam je štit. Za njim ljudi idu u borbu i njime se štite. Ako bude naređivao bojaznost prema Uzvišenom Allahu i bude pravedan, u tome će imati nagradu. A ako bude naređivao nešto drugo, od toga će imati grijeh.[22]

Vjerovjesnikove, alejhis-selam, riječi: ...*imam je štit*, znače da je on poput štita jer sprečava neprijatelje da povrijede muslimane.

19 Sahihul-Buhari, El-Ahkam, 7150.
20 Sahihul-Buhari, El-Ahkam, 7151.
21 Fethul-bari, 13/123.
22 Sahihu Muslim, El-Imara, 1841.

On sprečava i da se ljudi međusobno ugnjetavaju, te štiti islamske zemlje. Ljudi ga se pribojavaju i plaše se njegove moći. Zajedno s njim bore se protiv kafira, zlikovaca i izgrednika. Njime se ljudi štite od neprijateljskog zla, kao i od izgrednika i zulumćara.

OBAVEZNOST IZVRŠENJA PRISEGE DATE VLADARU

Nasuprot odgovornosti vladara koju je ustanovio, islam je također ustanovio i odgovornost naroda u pogledu pokornosti njemu, pa je zabranio da ustaju protiv njega, kako ćemo to vidjeti. To je Vjerovjesnik, alejhis-selam, pojasnio u jednom broju hadisa od kojih su ovi hadisi:

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Rekao je Vjerovjesnik, alejhis-selam:

كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأَنْبِيَاءُ كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ وَإِنَّهُ لا نَبِيَّ بَعْدِي وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ قَالُوا فَمَا تَأْمُرُنَا قَالَ فُوا بِبَيْعَةِ الأَوَّلِ فَالأَوَّلِ وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ

Vjerovjesnici su vladali Benu Israilom i kad god bi umro neki vjerovjesnik, iza njega bi došao drugi. Međutim, poslije mene sigurno nema vjerovjesnika, ali će biti halife, kojih će biti veliki broj.

Ashabi na to upitaše: 'A šta nam naređuješ da činimo?'

Ispunite prisegu koju ste dali prvom, pa drugom i tako redom, i dajte im njihovo pravo, a doista će ih Allah pitati o onima koje mu je povjerio na brigu."[23]

Od Abdullaha se prenosi da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

23 Sahihul-Muslim, El-Imara, 1843.

إِنَّهَا سَتَكُونُ بَعْدِي أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْرَكَ مِنَّا ذَلِكَ قَالَ تُؤَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ

Zaista će poslije mene postojati egoizam (sebičnost) i druge pojave koje ne odobravate.

Ashabi upitaše: 'Allahov Poslaniče, a šta naređuješ onima od nas koji to dožive? Reče:

Izvršavajte ono što ste dužni, a Allaha molite za ono što vama pripada (što je vaše pravo)."[24]

Pod riječju "el-esere" (الأَثَرَة) spomenutom u hadisu misli se na sebičnost zapovjednika (vladara) koji će sebi prisvajati imovinu iz bejtul-mala. Ovi hadisi su iz domena vjerovjesničkih mudžiza, a sve o čemu je obavijestio Vjerovjesnik, alejhis-selam, desilo se. Tako se od Abdurahmana ibn Abdi Rabbil-Ka'ba prenosi da je rekao:

دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ وَالنَّاسُ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ فَأَتَيْتُهُمْ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَنَزَلْنَا مَنْزِلاً فَمِنَّا مَنْ يُصْلِحُ خِبَاءَهُ وَمِنَّا مَنْ يَنْتَضِلُ وَمِنَّا مَنْ هُوَ فِي جَشَرِهِ إِذْ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلاَةَ جَامِعَةً فَاجْتَمَعْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ قَبْلِي إِلا كَانَ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ عَلَى خَيْرِ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ وَيُنْذِرَهُمْ شَرَّ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ وَإِنَّ أُمَّتَكُمْ هَذِهِ جُعِلَ عَافِيَتُهَا فِي أَوَّلِهَا وَسَيُصِيبُ آخِرَهَا بَلاءٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا وَتَجِيءُ فِتْنَةٌ فَيُرَقِّقُ بَعْضُهَا بَعْضًا وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ هَذِهِ مُهْلِكَتِي ثُمَّ تَنْكَشِفُ وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ هَذِهِ هَذِهِ فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزَحْزَحَ عَنِ النَّارِ وَيُدْخَلَ الْجَنَّةَ فَلْتَأْتِهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَلْيَأْتِ إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةَ يَدِهِ وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ فَلْيُطِعْهُ إِنِ اسْتَطَاعَ فَإِنْ جَاءَ آخَرُ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الآخَرِ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقُلْتُ لَهُ أَنْشُدُكَ اللَّهَ آنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَهْوَى إِلَى أُذُنَيْهِ وَقَلْبِهِ بِيَدَيْهِ وَقَالَ سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي فَقُلْتُ لَهُ هَذَا ابْنُ عَمِّكَ مُعَاوِيَةُ يَأْمُرُنَا أَنْ نَأْكُلَ أَمْوَالَنَا بَيْنَنَا بِالْبَاطِلِ وَنَقْتُلَ أَنْفُسَنَا وَاللَّهُ يَقُولُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا

24 Sahihul-Muslim, El-Imara, 1844.

تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا قَالَ فَسَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ أَطِعْهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَاعْصِهِ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ

"Ušao sam u Mesdžid (tj. Mesdžidul-haram), a kad tamo Abdullah ibn Amr ibn el-As sjedi u hladu Kabe, a oko njega ljudi okupljeni. Došao sam do njih i sjeo naspram njega, a on reče: 'Bili smo s Allahovim Poslanikom, alejhis-selam, na putu, pa smo odsjeli na jednom mjestu. Neki od nas su popravljali svoj šator, neki gađali strijelama, a neki su bili sa svojom stokom koja je na ispaši. Odjednom zavika glasnik Allahovog Poslanika, alejhis-selam: *Na zajednički namaz!* I mi se okupismo kod Allahovog Poslanika, alejhis-selam, a on reče:

Doista nije bilo niti jednog vjerovjesnika prije mene a da nije bio dužan uputiti svoj narod na ono što zna da je za njih dobro, a upozoriti ih na ono što zna da je za njih loše. Zaista je neporočnost i ispravnost vjere u prvim generacijama ovoga ummeta, a zadnje će generacije zadesiti nevolje i pojave koje ne odobravate. I doći će smutnje, pa će jedna drugu lagahnom učiniti (tj., jedne će postajati lagahne u odnosu na ono što će slijediti poslije). *I doći će smutnja, pa će vjernik reći: 'Ova će me uništiti!', a potom će ona prestati. I doći će onda druga smutnja, i vjernik će reći: 'Ova, ova...' Stoga, onaj ko bi volio da bude udaljen od Vatre i da uđe u Džennet, neka umre vjerujući u Allaha i Sudnji dan i neka čini ljudima ono što voli da se njemu čini. A onaj ko prisegne na vjernost nekom vođi i dadne mu dlan ruke svoje i plod srca svoga neka mu se pokorava koliko mogne. A ako dođe drugi osporavajući to pravo, vi ga u tome spriječite!*

Onda sam mu se približio i rekao: 'Preklinjem te Allahom, jesi li to čuo od Allahovog Poslanika, alejhis-selam?' Na to on pokaza rukom na svoje uši i svoje srce i reče: 'To su moje uši čule i to je moje srce pojmilo.' Ja tad rekoh: 'Ovaj tvoj amidžić Muavija naređuje nam da uništavamo našu imovinu međusobno na nedozvoljen način i da se ubijamo, a Allah kaže:

> ***O vjernici, jedni od drugih ne nedozvoljen način imanja ne prisvajajte, osim trgovinom uz obostrani pristanak, i sami sebe ne ubijajte! Allah je, doista, prema vama milostiv.***[25]

Ja zašutih jedan momenat, a on doda: 'Pokoravaj mu se u onome što je pokornost Allahu, a iskaži mu neposluh u onome što je neposluh Allahu!"[26]

Također je Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio držanje uz džemat muslimana onda kada se pojave smutnje, a zabranio je nepokornost (vladaru) i napuštanje zajednice. Tako se prenosi da je Ebu Idris el-Havlani rekao:

سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ يَقُول كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْخَيْرِ وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ قَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ هَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ قَالَ نَعَمْ وَفِيهِ دَخَنٌ قُلْتُ وَمَا دَخَنُهُ قَالَ قَوْمٌ يَسْتَنُّونَ بِغَيْرِ سُنَّتِي وَيَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُ فَقُلْتُ هَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ نَعَمْ دُعَاةٌ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صِفْهُمْ لَنَا قَالَ نَعَمْ قَوْمٌ مِنْ جِلْدَتِنَا وَيَتَكَلَّمُونَ بِأَلْسِنَتِنَا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا تَرَى إِنْ أَدْرَكَنِي ذَلِكَ قَالَ تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ فَقُلْتُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلَا إِمَامٌ قَالَ فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرَقَ كُلَّهَا وَلَوْ أَنْ تَعَضَّ عَلَى أَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ

"Čuo sam Huzejfu ibn el-Jemana da kaže:

'Ljudi su pitali Allahovog Poslanika, alejhis-selam, o dobru, a ja sam ga pitao o zlu iz bojazni da me ono ne zadesi, pa sam rekao: 'Allahov Poslaniče, bili smo u džahilijetu i zlu, a onda nam je Allah poslao ovo dobro, pa ima li poslije ovoga dobra kakvo zlo?'

Ima, odgovorio je, a ja upitah: 'A hoće li poslije toga zla biti kakvo dobro?'

---

25 En-Nisa, 29.

26 Sahihu Muslim, El-Imara, 1844.

Hoće, ali će ono biti pomućeno (tj., neće biti čisto), odgovori. Ja ponovo upitah: 'A šta je ta njegova pomućenost?'

Odgovori: *Ljudi koji prakticiraju ono što nije moja praksa i slijede ono što nije moj put, radit će djela za koja znaš da su dobra, kao i ona za koja znaš da su loša.*

Ja upitah: 'A hoće li poslije tog dobra biti kakvo zlo?' *Da, pozivači na vratima Džehennema, će onoga ko im se odazove i priđe, bacit u njega*, reče.

Ja ponovo rekoh: 'Allahov Poslaniče, opiši nam ih', a on odgovori: *Dobro, to su ljudi našeg porijekla i govore našim jezikom.*

Ponovo rekoh: 'Allahov Poslaniče, šta mi naređuješ da činim ako me to zadesi?', a on odgovori: *Drži se zajednice muslimana i njihovog vođe!*

'A ako ne budu imali zajednice, nite vođe?', priupitah. Reče mi: *Kloni se svih tih frakcija, pa makar zubima grizao korijen drveta, sve dok ti u takvom stanju smrt ne dođe.*"[27]

Učenjaci kažu da se Poslanikovim, alejhis-selam, riječima: ...*pozivači na vratima Džehennema*, misli na one zapovjednike koji pozivaju u novotarije ili neke druge zablude, kao što su to bili haridžije, karamiti i zagovornici stava da je Kur'an stvoren. U našem vremenu u njih se mogu ubrojati pobornici sekularizma i laicizma. Poslanik je, alejhis-selam, objasnio kakav je tretman onoga ko cijepa postojeće jedinstvo muslimana, rekavši:

Zaista će doći nedaće i nedaće (smutnje i novonastale pojave). *Vi spriječite onoga ko htjedne rascijepiti jedinstvo ovoga ummeta koje postoji, pa ko god on bio!*[28]

إِنَّهُ سَتَكُونُ هَنَاتٌ وَهَنَاتٌ فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُفَرِّقَ أَمْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ وَهِيَ جَمِيعٌ فَاضْرِبُوهُ بِالسَّيْفِ كَائِنًا مَنْ كَانَ

27 Sahihu Muslim, El-Imara, 1847.
28 Sahihu Muslim, El-Imara, 1852.

OTVORENI KUFR

Neophodno je spomenuti da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, dozvolio ustajanje protiv vladara u samo jednoj situaciji, a to je onda kada oni javno i transparentno čine kufr. Tako se od Džunade ibn Ebu Umejje prenosi da je rekao:

"Ušli smo kod Ubade ibn es-Samita dok je bio bolestan, pa smo rekli: 'Kazuj nam, Allah ti popravio stanje, hadis koji si čuo od Allahovog Poslanika, alejhis-selam, u kojem će nam Allah dati korist.' On reče: 'Pozvao nas je Allahov Poslanik, alejhis-selam, pa smo mu dali prisegu, a ono što je od nas uzeo kao prisegu bilo je da ga slušamo i da mu se pokoravamo u onome što volimo i ne volimo činiti, u stanju kada nam je teško i kada nam je lahko i onda kada druge preferira nad nama. Također smo mu prisegnuli da nećemo vlast osporavati onima koji je zaslužuju, rekavši: *Osim ako vidite otvoreni kufr za koji od Allaha imate jasan dokaz.*'"

دَخَلْنَا عَلَى عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ وَهُوَ مَرِيضٌ فَقُلْنَا حَدِّثْنَا أَصْلَحَكَ اللَّهُ بِحَدِيثٍ يَنْفَعُ اللَّهُ بِهِ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ دَعَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْنَاهُ فَكَانَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ قَالَ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ

Nevevi, Allah mu se smilovao, kaže: "Hadis znači: nemojte vladarima osporavati njihovu vlast i nemojte im se suprotstavljati, osim ako vidite da čine nešto što je očito zlo, koje znate da je takvo, na osnovu principa islama. Onda kada to vidite, nemojte im to odobravati i recite istinu gdje god bili. Što se tiče ustanka i borbe protiv njih, to je haram (zabranjeno), konsenzusom muslimana, pa makar vladari bili fasici (grješnici) i zulumćari. U slučaju kada čine otvoreni kufr i kada se ustaje protiv njih, mora postojati određena priprema i oprema, što će biti spomenuto u poglavlju o džihadu. U protivnom, ne treba ustajati protiv njih."

EMIRI (ZAPOVJEDNICI) SU IZ REDOVA KUREJŠIJA

Na kraju, moramo se osvrnuti na temu o kojoj postoje mnogi stavovi učenjaka. Na tu temu ukazuju časni vjerovjesnički hadisi, a odnosi se na to da emiri i vladari trebaju biti iz plemena Kurejš. Tako Ez-Zuhri kaže: "Džubejr ibn Mut'im govorio bi da je obavijestio Muaviju - a kod njega su oni bili u delegaciji Kurejšija - da će biti neki kralj iz Kahtana. Muavija se rasrdio, ustao i pohvalio Allaha onako kako Mu dolikuje, a zatim rekao: 'Do mene je došlo saznanje da neki ljudi od vas spominju kazivanja koja se ne nalaze u Allahovoj knjizi niti se prenose od Allahovog Poslanika, alejhis-selam. Ti ljudi su vaše neznalice. Dobro se čuvajte pustih želja koje u zabludu vode one koji ih imaju, a ja sam odista čuo Allahovog Poslanika, alejhis-selam, kako kaže:

Zaista je ovo pitanje (vlast) u rukama Kurejšija, a dokle god se budu vjere pridržavali, niko im se neće suprotstaviti, a da ga Allah neće baciti na njegovo lice u Vatru.'"[29]

كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ يُحَدِّثُ أَنَّهُ بَلَغَ مُعَاوِيَةَ وَهُوَ عِنْدَهُ فِي وَفْدٍ مِنْ قُرَيْشٍ أَنَّ عَبْدَاللَّهِ بْنَ عَمْرٍو يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَيَكُونُ مَلِكٌ مِنْ قَحْطَانَ فَغَضِبَ فَقَامَ فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رِجَالًا مِنْكُمْ يُحَدِّثُونَ أَحَادِيثَ لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا تُؤْثَرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأُولَئِكَ جُهَّالُكُمْ فَإِيَّاكُمْ وَالْأَمَانِيَّ الَّتِي تُضِلُّ أَهْلَهَا فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ فِي قُرَيْشٍ لَا يُعَادِيهِمْ أَحَدٌ إِلَّا كَبَّهُ اللَّهُ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ مَا أَقَامُوا الدِّينَ

A od Ibn Omera se prenosi da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

Ovo pitanje (vlast) bit će u rukama Kurejšija sve dok od njih ne ostanu dvojica u životu."[30]

---

29 Sahihul-Buhari, El-Ahkam, 7139.

30 Sahihul-Buhari, El-Ahkam, 7140.

لا يَزَالُ هَذَا الأَمْرُ فِي قُرَيْشٍ مَا بَقِيَ مِنْهُمُ اثْنَانِ

Ibn Bettal veli: "Razlog ovog Muavijinog neodobravanja jeste to što je on hadis koji prenosi Abdullah ibn Amr shvatao u njegovom kolokvijalnom značenju. Moguće je da njegovo značenje bude i to da da će se Kahtani pojaviti u nekom predjelu, pa to nije oprečno hadisu koji prenosi Muavija. Pod riječju el-emr (stvar, pitanje) koja je spomenuta u hadisu, koji prenosi Muavija, misli se na hilafet. Ovako je rekao, a od El-Muhelleba se prenosi da je moguće da će kralj zavladati ljudima, a da on neće biti halifa. Međutim, Muavijino neodobravanje bilo je iz bojazni da neko ne misli da je dozvoljeno da hilafet bude u rukama nekog drugog mimo plemena Kurejš. Pošto je održao govor o tome i, kako je preneseno, niko mu ništa nije negirao, to je ukazalo da oni to tako i tretiraju. Ja međutim kažem da iz toga što mu oni nisu ništa negirali ne proizlazi da je Muavijevo neodobravanje onoga što je spomenuo Abdullah ibn Amr bilo ispravno. Ibn et-Tin kaže: 'Za ono što Muavija nije odobrio u predanju koje prenosi Abdullah postoji ono što ga jača, a zbog Poslanikovih, alejhis-selam, riječi: *...sve dok se budu vjere pridržavali.* Jer možda će među njima biti neko ko se vjere neće pridržavati, pa će ga Kahtani nadvladati.'"[31]

ISPRAVNI HILAFET

Ispravni hilafet je poslije Poslanika, alejhis-selam, trajao trideset godina, kako je to i navijestio rekavši: *Hilafet će poslije mene biti trideset godina, a zatim će biti dinastija.*[32]

الخِلاَفَةُ بَعْدِي ثَلاثُونَ ثُمَّ تَكُونُ مُلْكًا

31 Fethul-Bari, 13/115

32 Bilježe ga autori Sunena i Ibn Hibban, koji ga, kao i još neki drugi, smatra vjerodostojnim.

U hilafet se ubraja vrijeme četverice pravovjernih halifa, kao i vrijeme Hasana, sina Alijinog, Allah neka je zadovoljan njima, koji je prepustio hilafet Muaviji ibn Ebu Sufjanu. Preko Hasana, radijallahu anhu, Allah je Uzvišeni izmirio dvije velike skupine muslimana.

U hadisu koji prenosi Ebu Bekr stoji da je rekao: "Dok je Vjerovjesnik, alejhis-selam, držao hutbu, došao je Hasan, pa Vjerovjesnik, alejhis-selam, reče:

Ovaj moj sin je prvak, i možda će Allah preko njega izmiriti dvije skupine muslimana."[33]

بَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ جَاءَ الْحَسَنُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

Ibn Bettal veli: "Hasan je predao Muaviji vlast i dao mu prisegu o pridržavanju za Allahovu knjigu i za sunnet njegovog Vjerovjesnika. Onda je Muavija ušao u Kufu, i ljudi su mu dali prisegu, pa je ta godina nazvana "godinom jedinstva", jer su se ljudi ujedinili i prestao je rat. Potom su svi koji su se bili izdvojili kako bi ratovali, kao što je Ibn Omer, Sa'd ibn Ebu Vekkas i Muhammed ibn Meslema, dali Muaviji prisegu.[34]

33 Sahihul-Buhari, El-Fiten, 7109.
34 Fethul-bari, 13/63.

DŽIHAD

DEFINICIJA DŽIHADA

Filološki, riječ džihad, s kesrom na slovu džim, znači napor. Kaže se: džehedtu džihaden, tj. "uložio sam napor".

U Šerijatu, džihad znači ulaganje napora u borbi protiv nevjernika rukama, imovinom i jezikom. Džihadom se označava i borba protiv samoga sebe (svojih strasti), šejtana i ustanika. Kaže Uzvišeni:

> ***One koji se budu radi Nas borili, Mi ćemo, sigurno, putevima Našim uputiti, a Allah je, zaista, s onima koji dobra djela čine. (El-Ankebut, 69.)***

Pravnici hanefijske pravne škole u definiciji džihada dodaju i pozivanje u vjeru Uzvišenog Allaha, pa kažu: "Šerijatski, džihad je pozivanje u istinsku vjeru i borba protiv onih koji je ne prihvate."[35]

DEFINICIJA RIBATA

Ribat je jedan od ogranaka džihada, a predstavlja boravljenje na granicama i sučeljavanje s neprijateljem kako bi ga se spriječilo da naudi muslimanima.

Osnova ove riječi jeste od sintagme *rebeta el-hajl*. Kaže Uzvišeni:

35 Reddul-muhtar, 3/217.

I protiv njih pripremite koliko god možete i snage i konja za boj, da biste time zaplašili Allahove i vaše neprijatelje, i druge osim njih - vi ih ne poznajete, Allah ih zna. Sve što na Allahovom putu potrošite nadoknađeno će vam biti, neće vam se nepravda učiniti. (El-Enfal, 60.)

Musliman, dakle, veže svoga konja na mjestu na kojem se ulogori na granici, kako bi prestrašio svoga neprijatelja, a to isto radi i njegov neprijatelj.

Neophodno je spomenuti da je usavršavanje oružja i aparata za praćenje i motrenje u savremenom dobu učinilo da se svako ko radi ovaj posao ubraja u murabita (stražara), bez obzira na kojem se mjestu nalazio, pa makar boravio u unutrašnjosti.

FADILET DŽIHADA I RIBATA

Fadilet džihada je veoma velik, a da bi se ukazalo na njegov fadilet, dovoljne su riječi Uzvišenog Allaha:

Allah je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za Džennet koji će im dati - oni će se na Allahovu putu boriti, pa ubijati i ginuti. On im je to zbilja obećao u Tevratu, i Indžilu, i Kur'anu - a ko od Allaha dosljednije ispunjava obećanje Svoje? Zato se radujte pogodbi svojoj koju ste s Njim ugovorili, i to je veliki uspjeh. (Et-Tevba, 111.)

S druge strane, Uzvišeni o ribatu kaže:

O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite! (Alu Imran, 200.)

Kada musliman umre čuvajući granice, Allah mu sve do Sudnjeg dana piše sevape za to. Tako u Ahmedovom ***Musnedu*** stoji da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Svakom se mrtvacu pečate njegova djela, osim onome ko je stražario na Allahovom putu. Njemu se računa nagrada za njegovo djelo sve dok ne bude proživljen, a bit će i sačuvan ispita, tj. ispitivanja u kaburu, nakon što bude ukopan.

كُلُّ مَيِّتٍ يُختم عَلَى عَمَلِهِ إلا الْمُرَابطَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يُجْرَى لَهُ أَجْرُ عَمَلِهِ حَتَّى يُبْعَثَ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ فِيهِ وَيُؤَمَّنُ مِنْ فَتَّانِ الْقَبْرِ

To potvrđuje i ono što bilježi imam Muslim u svome *Sahihu*, a u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Bdijenje na granici jedan dan i noć bolje je od posta i noćnog klanjanja tokom cijelog mjeseca, a ako umre, teći ću mu sevapi za njegova djela i imat će stalnu opskrbu i bit će sačuvan od ispita u kaburu.

رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ وَأَمِنَ الْفَتَّانَ

Taberani u svome predanju dodaje: *...i bit će na Sudnjem danu proživljen kao šehid.*

وَ بُعِثَ يَوْمَ القِيَامَةِ شَهِيداً

On također bilježi predanje u čijem su nizu prenosilaca pouzdani prenosioci, i koje doseže do Poslanika, alejhis-selam, a glasi:

Bit će sačuvan najveće strahote onaj ko umre dok bdije na granicama.

مَنْ مَاتَ مُرَابِطاً أَمِنَ الفَزَعَ الأَكْبَرَ

Ibn Madža bilježi s vjerodostojnim nizom prenosilaca predanje od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, a ono glasi:

I Allah će ga na Kijametskom danu proživiti zaštićenog od najveće strahote.

وَبَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ آمِنًا مِنَ الْفَزَعِ

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: “Rekao je Allahov poslanik, alejhis-selam:

Allah je zagarantovao onome ko izađe u borbu na Allahovom putu: ako ga ne izvede na moj put ništa osim džihad, vjerovanje u Mene i potvrđivanje istinitosti Mojih poslanika, Ja mu garantujem da ću ga uvesti u Džennet, ili ću ga vratiti u prebivalište njegovo iz kojeg je izašao, dobivši nagradu ili ratni plijen. Tako mi Onoga u Čijoj je ruci Muhammedova duša, nema niti jedne rane koja se zadobije na Allahovom putu, a da na Sudnjem danu neće doći u onom obliku koji je imala kada je napravljena, boja će joj biti boja krvi, a miris, miris miska. Tako mi Onoga u Čijoj je ruci Muhammedova duša, kada to ne bi bilo naporno muslimanima, ja ne bih nikada izostao iz čete koja se bori na Allahovom putu. Međutim, ja ne nalazim mogućnosti (sredstava) da ih prebacim u borbu, a niti oni nalaze, a teško im pada da izostanu iz borbe sa mnom. Tako mi Onoga u Čijoj je ruci Muhammedova duša, volio bih da se borim na Allahovom putu, pa da budem ubijen, zatim da se ponovo borim i budem ubijem, pa ponovo da se borim i budem ubijen.”[36]

تَضَمَّنَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لا يُخْرِجُهُ إِلا جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَإِيمَانًا بِي وَتَصْدِيقًا
بِرُسُلِي فَهُوَ عَلَيَّ ضَامِنٌ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ أَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ نَائِلا مَا نَالَ مِنْ
أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا مِنْ كَلْمٍ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
كَهَيْئَتِهِ حِينَ كُلِمَ لَوْنُهُ لَوْنُ دَمٍ وَرِيحُهُ مِسْكٌ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْلا أَنْ يَشُقَّ عَلَى
الْمُسْلِمِينَ مَا قَعَدْتُ خِلافَ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَبَدًا وَلَكِنْ لا أَجِدُ سَعَةً فَأَحْمِلَهُمْ وَلا
يَجِدُونَ سَعَةً وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أَغْزُو فِي
سَبِيلِ اللَّهِ فَأُقْتَلُ ثُمَّ أَغْزُو فَأُقْتَلُ ثُمَّ أَغْزُو فَأُقْتَلُ

A od Enesa ibn Malika, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: “Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

36 Sahihul-Muslim, El-Imara, 1876.

Odlazak ujutro ili poslije podne na Allahovom putu, bolji je od dunjaluka."[37]

لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

PROPISIVANJE (ŠERIJATSKO UTEMELJIVANJE) DŽIHADA

Džihad nije propisan u početku misije pozivanja u islam, kada je Vjerovjesnik, alejhis-selam, bio u Meki el-Mukerremi. Tada mu je bilo naređeno da obznani tu misiju i da se strpi na mušrička *uznemiravanja. Kaže Uzvišeni:*

> ***Ti javno ispovijedaj ono što ti se naređuje i mnogobožaca se okani. (El-Hidžr, 94.)***

Također kaže:

> ***Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj, i s njima na najljepši način raspravljaj. Gospodar tvoj zna one koji su zalutali s puta Njegova, i On zna one koji su na Pravom putu. (En-Nahl, 125.)***

Džihad je propisan nakon preseljenja u Medinu, koja je postala Vjerovjesnikovo, alejhis-selam, prebivalište, mjesto širenja njegove misije i utočište za njega i njegove ashabe. Kaže Uzvišeni:

> ***I sjetite se kad vas je bilo malo, kad ste na Zemlji bili potlačeni - bojali ste se da vas ljudi ne pohvataju, pa vam je On sklonište dao i Svojom pomoći vas pomogao i lijepom vas opskrbom opskrbio da biste bili zahvalni. (El-Enfal, 26.)***

Tj., sklonio vas je u Medinu Munevveru i učinio je vašom bazom pokretanja i osloncem vašeg džihada. Ovo ukazuje na značaj

37 Sahihul-Muslim, El-Imara, 1880.

teritorije koja je mudžahidima poput baze iz koje oni pokreću džihad, kao i na to da im je ona poput utvrde koja ih štiti i u koju se sklanjaju.

Tada je Uzvišeni Allah dozvolio Vjerovjesniku, alejhis-selam, i njegovim ashabima da se bore kako bi odbili neprijatelja i spriječili njegovu agresiju, pa je objavio svoje časne riječi:

> ***Dopušta se odbrana onima koje drugi napadnu, zato što im se nasilje čini - a Allah je, doista, kadar da ih pomogne. Onima koji su ni krivi ni dužni iz zavičaja svoga prognani samo zato što su govorili: "Gospodar naš je Allah!" A da Allah ne suzbija neke ljude drugima, do temelja bi bili porušeni manastiri, i crkve, i havre, a i džamije, u kojima se mnogo spominje Allahovo ime. A Allah će sigurno pomoći one koji Njega pomažu - ta Allah je, zaista, moćan i silan. (El-Hadždž, 39-40.)***

Potom je Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio borbu u slučaju da ih neprijatelji islama napadnu, pa mu je Allah objavio časne riječi:

> ***I borite se na Allahovu putu protiv onih koji se bore protiv vas, ali ne prelazite granice. Zaista Allah ne voli one koji prekoračuju granice. (El-Bekara, 190.)***

A zatim ajeti naređuju muslimanima da nastave džihad i borbu protiv kafira sve dok je oštrica kufra na Zemlji čvrsta i oštra i dok omogućava nevjernicima da dovedu u iskušenje vjernike i da ih odvrate od Allahove vjere, pa kaže:

> ***I borite se protiv njih dok smutnja ne nestane i dok Allahova vjera ne zavlada. Pa, ako se okane, onda neprijateljstvo prestaje, a jedino protiv nasilnika ostaje. (El-Bekara, 193.)***

Odnosno, borite se protiv nevjernika tako da izgube moć koja im omogućava da muslimane odvrate od njihove vjere, te dok pokornost i predanost budu samo vjeri Uzvišenog Allaha i propisima Šerijata. To može biti ili ulaskom u islam, ili zadovoljstvom

vladavinom islama i suživotom s muslimanima u okrilju njegove tolerancije i pravde. Džihad, dakle, nije propisan da bi se ljudi prisilno uveli u islam.

Ajet može i da znači da se bore protiv nevjernika sve dok Allahova vjera ne bude dominantna i superiorna nad ostalim vjerama.

Pobornik prvog značenja bio je Abdullah ibn Omer, radijallahu anhuma, koji se povukao kada se desio raskol među ashabima, nakon što je kao šehid pao Osman, radijallahu anhu. Njemu je došao neki čovjek i upitao ga: "Ebu Abdurrahmane, šta te je nagnalo da jedne godine ideš na hadž, a druge na umru i da ostaviš džihad na putu Uzvišenog Allaha, kad znaš kako Allah podstiče na njega?" "Sine brata moga, islam je sazdan na petero: vjerovanju u Allaha i Njegovog Poslanika, obavljanju pet dnevnih namaza, postu tokom ramazana, davanju zekata i obavljanju hadža", odgovori Abdullah. Čovjek ponovo upita: "Ebu Abdurrahmane, zar nisi čuo šta je Allah spomenuo u Svojoj knjizi rekavši:

> ***Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni.***

Također je rekao:

> ***I borite se protiv njih dok smutnja ne nestane.***

Abdullah reče: 'Tako smo i radili u vrijeme Allahovog Poslanika, alejhis-selam, a islama je bilo malo. Čovjek bi bio iskušavan u svojoj vjeri, pa ili bi ga ubili, ili bi ga na muke stavljali. Tako je bilo sve dok se islam nije raširio i više nije bilo smutnje.'"[38]

يَا أَبَا عَبْدِالرَّحْمَنِ مَا حَمَلَكَ عَلَى أَنْ تَحُجَّ عَامًا وَتَعْتَمِرَ عَامًا وَتَتْرُكَ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَقَدْ عَلِمْتَ مَا رَغَّبَ اللَّهُ فِيهِ قَالَ يَا ابْنَ أَخِي بُنِيَ الإِسلام عَلَى خَمْسٍ إِيمَانٍ بِاللَّهِ

38 Sahihul-Buhari, Et-Tefsir, 4514.

وَرَسُولِهِ وَالصَّلَاةِ الْخَمْسِ وَصِيَامِ رَمَضَانَ وَأَدَاءِ الزَّكَاةِ وَحَجِّ الْبَيْتِ قَالَ يَا أَبَا عَبْدِالرَّحْمَنِ أَلَا تَسْمَعُ مَا ذَكَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ قَالَ فَعَلْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ الْإِسْلَامُ قَلِيلًا فَكَانَ الرَّجُلُ يُفْتَنُ فِي دِينِهِ إِمَّا قَتَلُوهُ وَإِمَّا يُعَذِّبُونَهُ حَتَّى كَثُرَ الْإِسْلَامُ فَلَمْ تَكُنْ فِتْنَةٌ

Da bi džihad bio šerijatski utemeljen, muslimani moraju imati bazu iz koje će ga pokretati, kao što moraju imati imama i vladara koji će ih voditi u džihad. Na ovo ukazuje kazivanje koje nam iznosi Uzvišeni Allah u Svojoj Časnoj knjizi, kada izvješćuje o Benu Israilu kada su htjeli ići u džihad, pa kaže:

> ***Zar ne znaš kada su prvaci sinova Israilovih poslije Musaa svome vjerovjesniku rekli: "Pošalji nam kralja da se na Allahovom putu borimo!" "Možda se vi nećete boriti, ako vam borba bude propisana?", reče on. "Zašto da se ne borimo na Allahovom putu?", rekoše, "a mi smo iz zemlje naše prognani i od sinova naših odvojeni!" A kada im borba bi propisana, oni, osim nekolicine, okrenuše se! A Allah dobro zna zulumćare. (El-Bekara, 246.)***

ISLAM I SELAM (MIR)

Islam je vjera mira. Džihad u islamu predstavlja sredstvo pomoću kojeg muslimani trebaju ostvariti svoje dostojanstvo i osigurati širenje misije islama među svim ljudima. Zbog toga je Uzvišeni Allah učinio legalnim dopuštenost sklapanja ugovora i primirja s nevjernicima, nakon naredbe o pripremanju snage i moći, pa kaže:

> ***A ako se oni priklone miru, i ti se miru prikloni i pouzdaj se u Allaha, jer On, uistinu, sve čuje i sve zna. (El-Enfal, 61.)***

Ovo znači da, ako oni budu naginjali dogovoru i primirju, i ti budi sklon tome i osloni se na Allaha i ne boj se njihovog lukavstva i smicalica. Uzvišeni će te Allah sačuvati od njihovog lukavstva i zaštiti od njihovih smicalica. Ovako muslimani trebaju postupati u svemu: preduzeti i pripremiti sve materijalne uvjete i istovremeno se osloniti na Allaha i svojim srcem i dušom biti u stalnoj vezi s Njim, ***jer On, uistinu, sve čuje i sve zna.***

Usmjeravanje obraćanja Vjerovjesniku, alejhis-selam, ukazuje na to da je dozvoljeno vladaru muslimana da sklopi ugovor i primirje s neprijateljem ako uvidi u tome korist za muslimane. Kurtubi, Allah mu se smilovao, u svome *Tefsiru* kaže: "Ako je muslimanima opći interes da sklope dogovor o primirju, jer u njemu imaju neku korist, ili njime otklanjaju neku štetu, tad nema smetnje da muslimani prvi pribjegnu tome, ako im je to potrebno. Vjerovjesnik, alejhis-salatu ves-selam, sklopio je ugovor o primirju s Kurejšijama na Hudejbiji, i u njemu je bila velika korist za islam i muslimane, tako da ga je Allah nazvao pobjedom u Svojim riječima:

Mi ćemo ti dati da pobijediš pobjedom jasnom."

Pitanje primirja i rata ovisi o stavu vladara muslimana, ali samo borba, ili samo primirje s nevjernicima, nije nešto što je bezuvjetno ili neopozivo.

TRETMAN DŽIHADA

Tretman džihada razlikuje se u ovisnosti o različitim stanjima u kojima se muslimani nalaze. Tako je džihad fardi-kifaja onda kada se muslimani nalaze u normalnoj situaciji, kada nisu izloženi napadu neprijatelja. To znači da spada obaveza džihada i grijeh s jednih članova zajednice ako se u džihad uključe drugi članovi zajednice, kao što je, naprimjer, redovna vojska. Svi su međutim grješni ako se niko ne uključi u džihad.

Vladar musliman dužan je osmatrati neprijatelja i pratiti njegove pokrete, i ne smije ostaviti niti jednu utvrdu na granici s neprijateljem, a da je ne zaštiti vojnicima koji su dovoljni da odbace agresiju. Istovremeno, ostali pripadnici ummeta radit će na osiguravanju njegovih ostalih interesa i potreba, u skladu s riječima Uzvišenog:

> ***Svi ne trebaju ići u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice potrudi da se upute u vjerske nauke i neka opominju narod svoj kada mu se vrate, da bi se Allaha pobojali. (Et-Tevba, 122.)***

Ako oslabe oni koji se suprotstavljaju neprijatelju i ne mognu mu pružiti otpor i odbiti njegovu agresiju, tada džihad postaje obaveza, prvo onih koji su najbliži do njih, a zatim daljih i daljih, na temelju riječi Uzvišenog:

> ***O vi koji vjerujete, borite se protiv nevjernika koji su u blizini vašoj, i neka oni osjete vašu strogost, i znajte da je Allah na strani bogobojaznih. (Et-Tevba, 123.)***

Ako postojeći broj boraca nije dovoljan, nego se u borbu moraju uključiti svi muslimani, tada vladar treba u džihad podići sve one koji su sposobni, i džihad postaje fardi-ajn, baš kao što je to namaz i post. Upravo je to ono što Uzvišeni Allah ustanovljava rekavši:

> ***Krećite u boj, bili slabi ili snažni, i borite se na Allahovu putu zalažući imetke svoje i živote svoje! To vam je, da znate, bolje! (Et-Tevba, 41.)***

Odnosno, krećite u džihad, bilo da vam je lahko ili teško, jašući ili pješice, bili mladi ili stari, jaki ili snažni, i na putu Uzvišenog Allaha uložite sve što možete: i živote svoje i imetke svoje.

Onda kada je džihad fardi-kifaje, njime se ne obavezuje adolescent ili punoljetan mladić ako mu njegovi roditelji ne dozvoljavaju da ide u borbu. To je zato što je poslušnost roditeljima fardi-ajn, dok džihad nije njegova stroga dužnost, pa je preče da se izvršava ono što je fardi-ajn. Pokuđeno je da u takvoj situaciji dijete ide u džihad bez dozvole svojih roditelja.

Tako u hadisu koji prenosi Abdullah ibn Amr, radijallahu anhuma, stoji da je rekao: "Došao neki čovjek kod Vjerovjesnika, alejhis-selam, i zatražio od njega dopuštenje da ide u džihad, pa ga on upita: *Jesu li živi tvoji roditelji?* 'Jesu', odgovori. Vjerovjesnik, alejhis-selam, doda: *Onda se oko njih trudi i za njih bori!*"[39]

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَأْذَنَهُ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ أَحَيٌّ وَالِدَاكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ

Ibn Hadžer, Allah mu se smilovao veli: "U njemu je, tj. u hadisu, saznanje da poslušnost roditeljima može biti bolja od džihada. Sličan događaj prenose Muslim i Seid ibn Mensur preko Naima, Ummu Seleminog štićenika, koji prenosi od Abdullaha ibn Amra da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Vrati se svojim roditeljima i lijepo ih pazi.

Ebu Davud i Ibn Hibban bilježe drugu verziju od Abdullaha ibn Amra u kojoj stoji: *Vrati se i nasmij ih, kako si ih i rasplakao.* A najjasniji od svega jeste hadis koji prenosi Ebu Seid, a bilježi Ebu Davud, a glasi:

Vrati se i traži od njih dopuštenje, pa ako ti dozvole, ti idi u džihad, u suprotnom poslušaj ih.

Većina učenjaka kaže: "Haram je džihad onome kome jedan ili oba roditelja ne dadnu dopuštenje, uz uvjet da su muslimani, jer njemu je fardi-ajn da im bude poslušan, dok je džihad fardi-kifaje. Onda kada džihad postane pojedinačna obaveza, nema traženja dopuštenja."[40]

Žena se ne obavezuje džihadom zbog dužnosti koje ima prema svome mužu, osim ako joj muž dozvoli. Tada joj džihad postaje fardi-kifaje. Isto tako džihad nije obaveza slijepcu, nepokretnoj osobi, ni čovjeku bez ruke i njima sličnim osobama, jer su nesposobni. Kaže Uzvišeni:

---

39 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 3004.

40 Fethul-bari, 6/140.

> ***Nije grijeh slijepom, ni hromom, ni bolesnom! Onoga ko se pokorava Allahu i Poslaniku Njegovu, On će u dženetske bašče, kroz koje teku rijeke, uvesti, a onoga ko se okrene, kaznom bolnom će kazniti. (El-Feth, 17.)***

Također kaže:

> ***Vjernici koji se ne bore, osim onih koji su nesposobni, ne mogu se izjednačiti s onima koji se na Allahovu putu bore imecima svojim i životima svojim! One koji se bore imecima svojim i životima svojim Allah je odlikovao za stupanj nad onima koji se ne bore, i svima Allah obećava lijepu nagradu! Allah je odlikovao borce nad onima koji se ne bore velikom nagradom! (En-Nisa, 95.)***

Dakle, oni koji imaju opravdanje, kao što su bolesnici, oni koji su slabi zbog starosti ili nesposobnosti, jesu kao mudžahidi, jer ih je opravdani razlog spriječio od odlaska u džihad. U časnom hadisu koji prenosi Džabir, radijallahu anhu, stoji da je rekao: "Bili smo s Vjerovjesnikom, alejhis-selam, u jednoj bici, pa je rekao: *Zaista u Medini ima ljudi koji su s vama (u nagradi), kada god vi prevalite neku razdaljinu i kada god pređete neku dolinu, bolest ih je zadržala.*"[41]

كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ فَقَالَ إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلا كَانُوا مَعَكُمْ حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ

Isto tako, kada se radi o džihadu koji je fardi-kifaje, u džihad neće ići dužnik bez dozvole svoga povjerioca, jer je za dužnika vezano pravo povjerioca. A ako bi povjerilac dozvolio dužniku da ide u džihad, a ne bi ga oslobodio duga, poželjno je da u ovoj situaciji dužnik ostane kod kuće kako bi vratio dug. Jer, njemu je vadžib vratiti dug i on je njegova odgovornost, pa makar i umro kao šehid, na osnovu onoga što se navodi u časnom hadisu koji prenosi Ebu Katada, a u kojem stoji da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, jednom

41 Sahihu Muslim, El-Imara, 1911.

ustao i spomenuo ashabima da džihad na Allahovom putu i vjerovanje u Allaha spadaju u najefdalnija djela. Tada je ustao neki čovjek i rekao: "Allahov Poslaniče, smatraš li da će biti izbrisani moji grijesi ako budem ubijen na Allahovom putu?" Allahov Poslanik, alejhis-selam, odgovori mu:

Da, ako budeš ubijen na Allahovom putu napredujući, a ne uzmičući, strpljiv i nadajući se nagradi od Allaha.

Potom ponovo Allahov Poslanik, alejhis-selam, reče: *Kako si ono rekao?*, a čovjek ponovi: "Smatraš li da će biti izbrisani moji grijesi ako budem ubijen na Allahovom putu?" Allahov Poslanik alejhis-selam reče:

Da, ako budeš ubijen na Allahovom putu napredujući, a ne uzmičući, strpljiv i nadajući se nagradi od Allaha, izuzev duga jer mi je to Džibril, alejhis-selam, rekao.[42]

عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالإِيمَانَ بِاللَّهِ أَفْضَلُ الأَعْمَالِ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تُكَفَّرُ عَنِّي خَطَايَايَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ قُلْتَ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتُكَفَّرُ عَنِّي خَطَايَايَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ إِلا الدَّيْنَ فَإِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلام قَالَ لِي ذَلِكَ

Također, u džihad neće ići ni alim koji je potreban stanovnicima svoga mjesta, ako nema nikoga da ga zamijeni.

A kada se radi o džihadu koji je fardi-ajn, u situaciji opće mobilizacije, u džihad idu svi koji se mogu boriti: muškarci, žene, maloljetna djeca - ako se mogu boriti, dužnici i drugi, bez ikakve dozvole. Otklanjanje opće opasnosti, a to je agresija neprijatelja nad muslimanima, važnije je od pojedinačne štete. U takvoj situaciji,

42 Sahihu Muslim, El-Imara, 1885.

grješan je muž, i druge osobe, ako spriječi svoju suprugu da ide u borbu.[43]

Da bi džihad bio obavezan u situaciji opće mobilizacije, uvjetuje se sposobnost za borbu i nošenje oružja, dok sigurnost puta nije uvjet. Naprotiv, ljudi su se dužni priključiti općoj mobilizaciji i borit će se, koliko je moguće, protiv onih koji im se na putu isprijeće. U suprotnom, u nedostatku ovoga uvjeta, spada obaveza borbe, jer je pokornost proporcionalna mogućnosti (*et-ta'atu bi hasbi et-takati*).

TRAJANJE OBAVEZNOSTI DŽIHADA

Obaveznost džihada ostaje i traje neprestano i nije ga dozvoljeno potpuno zanemariti ili ga obustaviti na neko vrijeme, sve dok kufr ima oštricu i snagu. Imam Buhari je u svome *Sahihu* naslovio jedno poglavlje ovako: Džihad neprestano traje, kako s pravednim, tako i s nepravednim vladarom, na temelju Vjerovjesnikovih, alejhis-selam, riječi:

U grive je konja uvezano dobro sve do Sudnjeg dana.

Nakon toga, svojim nizom prenosilaca, on od Urve el-Barikija bilježi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

U grive je konja uvezano dobro sve do Sudnjeg dana: nagrada i ratni plijen.

الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الأَجْرُ وَالْمَغْنَمُ

Ovo nije uvjetovano time da li je imam (vladar) pravedan ili ne, što ukazuje na to da se ovaj fadilet postiže, bez razlike, i s pravednim i s nepravednim vladarom. Ibn Hadžer, Allah mu se smilovao, kaže: "Hadis sadrži podsticaj da se u borbu ide na konjima, kao i radosni navještaj da će islam i muslimani ostati sve do Sudnjeg

43 Ed-Durrul-muhtar, 3/211.

dana, jer nužna pretpostavka trajanja džihada je postojanje mudžahida, a oni su muslimani, kao što smo vidjeli i z riječi Uzvišenog:

> ***I borite se protiv njih dok smutnja ne nestane i dok Allahova vjera ne zavlada. Pa, ako se okane, onda neprijateljstvo prestaje, a jedino protiv nasilnika ostaje. (El-Enfal, 39.)***

POZIVANJE U ISLAM PRIJE DŽIHADA

Džihad je u islamu propisan samo zbog sprečavanja agresije nad muslimanima i u cilju osiguravanja širenja islama, kao što smo prethodno vidjeli. Zbog toga su pravnici spomenuli da muslimanima nije dopušteno boriti se protiv onih do kojih nije došao poziv u islam. Dokaz za to jeste to što je Vjerovjesnik, alejhis-selam, korespondirao s Rimljanima i Perzijancima pozivajući ih u islam. Tako u časnom hadisu koji prenosi Enes, radijallahu anhu, stoji da je rekao: "Kada je Vjerovjesnik, alejhis-selam, htio korespondirati s Rimljanima, rečeno mu je: 'Oni ne čitaju nikakvo pismo ako nije opečaćeno.' Tada mu je sačinjen srebreni prsten, kao da gledam kako se bijeli na njegovoj ruci, na njemu je bilo ugravirano: Muhammed Resulullah."[44]

لَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الرُّومِ قِيلَ لَهُ إِنَّهُمْ لا يَقْرَءُونَ كِتَابًا إِلا أَنْ يَكُونَ مَخْتُومًا فَاتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي يَدِهِ وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

Ibn Abbas, radijallahu anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, poslao pismo Kisri (vladaru Perzije), pa je naredio (Abdullahu ibn Huzafi) da ga prvo preda velikodostojniku Bahrejna, koji će ga poslati Kisri. Nakon što je pročitao pismo, Kisra ga je

44 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2938.

pocijepao. “Mislim”, kaže Ibn Šihab, “da je Sejjid ibn Musejjeb rekao: ‘Tada ih je Vjerovjesnik prokleo da budu na sve načine pocijepani.”[45]

عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُاللَّهِ بْنُ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَبْدَاللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بِكِتَابِهِ إِلَى كِسْرَى فَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ يَدْفَعُهُ عَظِيمُ الْبَحْرَيْنِ إِلَى كِسْرَى فَلَمَّا قَرَأَهُ كِسْرَى حَرَّقَهُ فَحَسِبْتُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ فَدَعَا عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُمَزَّقُوا كُلَّ مُمَزَّقٍ

Ibn Hadžer, Allah mu se smilovao, veli: “Poziv u islam prije same borbe jeste pitanje oko kojeg postoji razilaženje učenjaka. Tako jedan grupa, u kojoj je Omer ibn Abdulaziz, smatra da je uvjet uputiti poziv u islam prije borbe. Većina pak smatra da je tako bilo u početku islama, kada se misija islama nije bila proširila. Pa ako bude neko do koga nije doprlo znanje o islamu, protiv njega se neće boriti sve dok mu se ne uputi poziv u islam. To je naveo Šafi, dok je Malik rekao: ‘Bit će pokrenuta borba protiv onih koji su blizu, bez prethodnog poziva u islam, jer im je islam poznat. U slučaju onih koji su daleko, upućivanje je poziva sigurnije da bi se otklonila sumnja.’ Seid ibn Mensur, vjerodostojnim nizom prenosilaca, prenosi da je Ebu Osman en-Nehdi, istaknuti tabiin, rekao: ‘Upućivali bismo poziv, a i izostavljali ga.’ Ja kažem da se ovo primjenjuje u prethodne dvije situacije.”[46]

Onda kada misija islama postane poznata, i na istoku i na zapadu, kao što je to slučaj u našem vremenu, spada obaveza dostavljanja poziva. Ako nemuslimani prihvate islam, zabranjeno je (haram) boriti se protiv njih, i njima će pripadati ono što pripada i nama, i dužni su ono što smo i mi dužni. To se temelji na časnom hadisu koji prenosi Ebu Hurejra, radijallahu anhu, i koji kaže: “Nakon što je umro Vjerovjesnik, alejhis-selam, naslijedio ga je Ebu Bekr i uznevjerovao je od Arapa onaj ko je uznevjerovao. Omer je rekao:

45 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2939.

46 Fethul-bari, 6/108.

‘Kako ćeš se, Ebu Bekre, boriti protiv ljudi kada je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne kažu la ilahe illallah. Onaj ko kaže la ilahe illallah sačuvao je od mene svoj imetak i svoj život, osim kada to islamsko pravo nalaže, a na Allahu je da s njim svede obračun.”

Ebu Bekr mu reče: ‘Tako mi Allaha, borit ću se protiv onih koji su razdvojili namaz i zekat, a zekat je obaveza u imovini! Tako mi Allaha, kada bi mi uskratili kozu koju su davali Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, borio bih se protiv njih zbog toga što su je uskratili!’ Omer je na to rekao: ‘Tako mi Allaha, to je bilo samo što sam uvidio da je Allah Ebu Bekru srce za borbu otvorio, pa sam spoznao da je to istina.’”[47]

لَمَّا تُوُفِّيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ قَالَ عُمَرُ يَا أَبَا بَكْرٍ كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ فَمَنْ قَالَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلا بِحَقِّهِ وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَاللَّهِ لأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلاةِ وَالزَّكَاةِ فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ وَاللَّهِ لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهَا قَالَ عُمَرُ فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلا أَنْ رَأَيْتُ أَنْ قَدْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ

Da bi nečiji islam bio ispravan, neophodno je potvrđivati istinitost Vjerovjesnikove, alejhis-selam, misije, jer je ona neodvojivi dio svjedočenja da nema boga osim Allaha. O tome jasno govori časni hadis koji prenosi Abdullah ibn Omer, a u kojem stoji: “Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

Naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, dok ne budu obavljali namaz i davali zekat. Ako to urade, sačuvali su od

47 Sahihul-Buhari, Istitabetul-murtedin, 2924.

mene svoj imetak i svoj život, osim kada to pravo šehadeta nalaže, a na Allahu je da s njim svede obračun."[48]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ فَإِذَا فَعَلُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ

Ako nevjernici ustraju na tome da ostanu u svojim neispravnim uvjerenjima, ali se pokore vladavini muslimana i zadovolje se plaćanjem džizje, zabranjeno nam je da se borimo protiv njih, na temelju riječi Uzvišenog:

> ***Borite se protiv onih kojima je data Knjiga, a koji ne vjeruju ni u Allaha ni u onaj svijet, ne smatraju zabranjenim ono što Allah i Njegov Poslanik zabranjuju i ne ispovijedaju istinsku vjeru - sve dok ne daju glavarinu poslušno i ponizno (Et-Tevba, 29.),***

odnosno, dok bivajući ponizni ne dadnu džizju iz pokornosti i poslušnosti.

Termin džizja jeste od riječi džeza', a predstavlja jedan dio imovine koji, oni koji su u mogućnosti, daju u muslimanski bejtulmal kao materijalni dokaz koji ukazuje na njihovu pokornost vladavini islama, te na njihovo zadovoljstvo životom pod islamskom vlasti i u okrilju islama.

Tome zauzvrat, oni bivaju sigurni za svoj život, imovinu i čast. Ne prisiljavaju se na prihvatanje islama, ne zabranjuje im se upražnjavanje njihovih obreda i molitvi, niti im se zabranjuje bilo šta što smatraju da je, po njihovoj vjeri, dozvoljeno, kao što je konzumiranje svinjskog mesa i alkohola.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, upozorava na to da se ne čini zulum i da se ne napadaju oni koji žive u islamskoj državi. Tako u Ebu Davudovom *Sunenu* stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

48 Sahihu Muslim, El-Iman, 22.

Onome ko učini zulum, onome ko plaća džizju (muahid), ili mu uskrati njegovo pravo, ili ga zaduži nečim što je izvan njegovih mogućnosti, ili od njega uzme nešto bez njegovog pristanka, ja ću na Sudnjem danu biti njegov parničar.

U ajetu, koji je prethodno spomenut, nalazi se jasan pokazatelj nivoa snage i moći do kojeg je došao islam u svom širenju, kada je objavljen, i koji takav treba biti uvijek. Ajet također proklamira i najidealniji metod koji muslimani moraju slijediti u domenu ophođenja sa sljedbenicima Knjige.

Džihad u islamu nije propisan kako bi se ljudi prisilno uveli u islam. To je ono što Uzvišeni afirmira u Svojim časnim riječima:

> *U vjeru nije dozvoljeno silom nagoniti. Pravi se put jasno razlikuje od zablude! Onaj ko ne vjeruje u taguta, a vjeruje u Allaha drži se za najčvršću vezu koja se neće prekinuti. A Allah sve čuje i zna. (El-Bekara, 256.)*

Nemojte nikoga prisiljavati da prihvati islam, jer je on zaista jasan i očigledan i njegovi dokazi i argumenti su toliko jasni da nema potrebe da se neko prisiljava na njegovo prihvatanje, kao što kaže Uzvišeni:

> *Ti opominji - tvoje je da opominješ, ti vlasti nad njima nemaš! (El-Gašija, 21.-22.)*

Što se tiče hadisa: "…naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne kažu: 'La ilahe illallah'", učenjaci o njemu imaju brojne stavove.

Prvi je tvrdnja da je on derogiran time što je dozvola uzimanja džizje i davanja sigurnosti došla kasnije.

Drugi stav jeste takav da hadis ima općeniti karakter, čiji je jedan dio specificiran, pa se tako pod riječju "ljudi" u sintagmi "da se borim protiv ljudi", misli na mušrike, a ne na sljedbenike Knjige. Na to ukazuje predanje koje bilježi Nesai, a glasi: "Naređeno mi je da se borim protiv mušrika."

Treći stav ukazuje na to da se šehadetom, koji je spomenut, izražava uzvisivanje Allahove riječi i unizivanje oponenata. To se u slučaju nekih postiže borbom, u slučaju drugih džizjom, a u slučaju trećih ugovorom o sigurnosti.

Četvrti stav jeste taj da se pod borbom misli na sam taj pojam, ili na nešto što ga može zamijeniti, kao što je džizja ili nešto drugo.

PRIPREMANJE ZA BITKU

Prije nego što krenu u borbu, muslimani moraju pripremiti sve materijalne uzroke pobjede u koje spada pripremanje snage, prikupljanje potencijala i podizanje utvrda. Ovo naročito važi za naše sadašnje vrijeme, jer je za pripremanje snage potrebna velika naučna sposobnost i veliko praktično znanje kako bi se proizvelo oružje i municija i kako bi se uvježbala njihova upotreba. Snaga neke vojske ogleda se u snazi i kapacitetu vatrenog djelovanja. Mi smo već spominjali riječi Uzvišenog:

I protiv njih pripremite koliko god možete snage, a Poslanik, alejhis-selam, pojašnjava da se pod snagom čije pripremanje ajet naređuje, misli na vojnu snagu, i to onu snagu pomoću koje se neprijatelju mogu zadati najžešći udarci i nanijeti najveći gubici. Tako u Muslimovom *Sahihu* stoji hadis koji prenosi Ukbe ibn Amir, koji kaže: "Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, koji je, dok je na minberu učio:

I protiv njih pripremite koliko god možete snage,

rekao:

Zaista je snaga u gađanju, zaista je snaga u gađanju, zaista je snaga u gađanju."

Dakle, materijalna snaga neke vojske ogleda se u snazi hitaca kojima gađa svoga neprijatelja, u snazi strijela, vatre, granata i raketa, kao i u snazi razorne moći koju može usmjeriti na neprijatelja.

Ajet ukazuje na to da muslimani moraju pripremiti sve vrste odbrane, a naročito snagu gađanja tokom borbe. Snaga gađanja sama nije dovoljna kako bi se postigla pobjeda. Nakon što se izvrši gađanje neprijatelja i on uništi, moraju se zauzeti njegovi položaji, uništiti njegovi ostaci i ugušiti njegov otpor tako što će se napasti na njega.

Sve ovo zahtijeva pripremanje napadačke snage koja će dotući neprijatelja tako što će muslimani zauzeti njegove položaje i teritoriju. S obzirom da su konji najbrže napadačko sredstvo i s njima se najbrže može napasti i povući s bojnog polja, Uzvišeni ih je posebno spomenuo u ajetu koji govori o pripremanju snage, pa kaže:

...i konja za boj.

JAHANJE I GAĐANJE

Vjerovjesnik je, alejhis-selam, u mnogim hadisima podsticao na pripremanje i jahanje konja, kako bi se na njima išlo u džihad na Allahovom putu. Jedan od tih hadisa jeste i onaj koji prenosi Ebu Hurejra, radijallahu anhu, koji kaže:

"Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

U grive je konja uvezano dobro sve do Sudnjeg dana. Tri su vrste konja: jednom su čovjeku nagrada, drugom su čovjeku zaštita, a trećem su čovjeku grijeh. Što se tiče onih koji su nagrada, to su oni koje čovjek odredi za borbu na Allahovom putu i za nje ih priprema. Ništa ne uđe u njihove stomake, a da Allah čovjeku zato ne upiše nagradu. A ako bi ih čuvao na pašnjaku, ne bi ništa pojeli, a da mu Allah za to ne bi upisao nagradu. I ako bi ih napojio iz rijeke, on bi za svaku kapljicu koju bi unijeli u svoj stomak, imao nagradu. A da pregalopiraju jednu ili dvije uzvišice, čovjeku bi bila upisana nagrada za svaki korak koji naprave. Što se tiče onoga kojem su konji zaštita, to je onaj čovjek koji konje drži radi pokazivanja i gizdanja i ne zaboravlja na pravo koje imaju njihova leđa i njihovi stomaci i kad im je teško i kad im je lahko. A što se tiče onoga kome su grijeh, to je onaj čovjek koji konje drži

iz arogancije, uobraženosti, oholosti i pokazivajući se ljudima. To je čovjek koji je grješan."[49]

فَالْخَيْلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا أَوْ قَالَ الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا قَالَ سُهَيْلٌ أَنَا أَشُكُّ الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ فَهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ وَلِرَجُلٍ وِزْرٌ فَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ فَالرَّجُلُ يَتَّخِذُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَيُعِدُّهَا لَهُ فَلَا تُغَيِّبُ شَيْئًا فِي بُطُونِهَا إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرًا وَلَوْ رَعَاهَا فِي مَرْجٍ مَا أَكَلَتْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا أَجْرًا وَلَوْ سَقَاهَا مِنْ نَهْرٍ كَانَ لَهُ بِكُلِّ قَطْرَةٍ تُغَيِّبُهَا فِي بُطُونِهَا أَجْرٌ حَتَّى ذَكَرَ الْأَجْرَ فِي أَبْوَالِهَا وَأَرْوَاثِهَا وَلَوِ اسْتَنَّتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ تَخْطُوهَا أَجْرٌ وَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ فَالرَّجُلُ يَتَّخِذُهَا تَكَرُّمًا وَتَجَمُّلًا وَلَا يَنْسَى حَقَّ ظُهُورِهَا وَبُطُونِهَا فِي عُسْرِهَا وَيُسْرِهَا وَأَمَّا الَّذِي عَلَيْهِ وِزْرٌ فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا أَشَرًا وَبَطَرًا وَبَذَخًا وَرِيَاءَ النَّاسِ فَذَاكَ الَّذِي هِيَ عَلَيْهِ وِزْرٌ

Također je Vjerovjesnik, alejhis-selam, podsticao svoje ashabe na usavršavanje gađanja i jahanja, te da to uvježbavaju, a i sam im se pridruživao u tome. Tako Selema ibn el-Ekva, radijallahu anhu, kaže:

"Prolazio je jedanput Allahov Poslanik, alejhis-selam, pored nekoliko ljudi iz plemena Eslem, koji su, nadmećući se, gađali strijelama (tj., vježbali su gađanje mete), pa im je rekao: *Gađajte, Benu Ismaile, jer je vaš otac bio strijelac! Gađajte, a ja sam sa sinovima toga i toga.*

Tada jedan od tabora prestade s gađanjem, a on upita: *Šta vam je, pa ne gađate?* 'Kako da gađamo kada si ti s njima', rekoše. *Gađajte, a ja sam sa svima vama*, reče."[50]

مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى نَفَرٍ مِنْ أَسْلَمَ يَنْتَضِلُونَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ارْمُوا بَنِي إِسْمَاعِيلَ فَإِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ رَامِيًا ارْمُوا وَأَنَا مَعَ بَنِي فُلَانٍ قَالَ فَأَمْسَكَ أَحَدُ الْفَرِيقَيْنِ بِأَيْدِيهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَكُمْ لَا تَرْمُونَ قَالُوا كَيْفَ نَرْمِي وَأَنْتَ مَعَهُمْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ارْمُوا فَأَنَا مَعَكُمْ كُلِّكُمْ

49 Muttefekun alejhi, a ovo je Muslimov tekst hadisa.
50 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2899.

Od Ibn Omera, radijallahu anhuma, prenosi se da je rekao: “Allahov Poslanik je, alejhis-selam, one konje koji su uvježbavani za utrku odredio da se utrkuju od mjesta El-Hafja do Senijetul-Vedaa, a one koji nisu uvježbavani, odredio je da se utrkuju od Senijjetul-Vedaa do džamije Benu Zurejk.”[51]

أَجْرَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا ضُمِّرَ مِنَ الْخَيْلِ مِنَ الْحَفْيَاءِ إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ وَأَجْرَى مَا لَمْ يُضَمَّرْ مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ

Ono što je uobičajeno jeste to da se Uzvišeni Allah u Svojoj knjizi obraća ljudima na način koji su mogli razumjeti ljudi u vrijeme objavljivanja Kur’ana. Zbog toga, Allah, dž.š., nije spomenuo savremena ratna sredstva odbrane i napada koje je čovjek izumio, kao što su tenkovi, avioni, razarači i drugo. On je spomenuo konje kao primjer da se pripremi sve što može biti uzrok snage i sredstvo pobjede.

Isto tako, muslimani su u slučaju odbrane dužni pripremiti jake utvrde, koje će ih štititi od neprijateljske vatre, udara i granata. Oni u vezi s tim imaju u Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, lijep i divan primjer, jer je poznato da je on utvrdio Medinu prilikom Bitke protiv saveznika i iskopao kanal zajedno sa svojim ashabima. Od Enesa, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: “Muhadžiri i ensarije kopali su hendek oko Medine, a na svojim su plećkama prenosili zemlju i govorili: ‘Mi smo oni koji su Muhammedu dali prisegu, na džihad sve dok u životu ostanemo.’ Vjerovjesnik, alejhis-selam, odgovarao im je:

Allahu moj, nema stvarnog dobra, osim dobra ahiretskog, zato blagoslovi i ensarije i muhadžire.”[52]

جَعَلَ الْمُهَاجِرُونَ وَالأَنْصَارُ يَحْفِرُونَ الْخَنْدَقَ حَوْلَ الْمَدِينَةِ وَيَنْقُلُونَ التُّرَابَ عَلَى مُتُونِهِمْ وَيَقُولُونَ نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدَا عَلَى الإِسْلامِ مَا بَقِينَا أَبَدَا وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُجِيبُهُمْ وَيَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّه لا خَيْرَ إِلا خَيْرُ الآخِرَهْ فَبَارِكْ فِي الأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَهْ

51 Isto, 2868.
52 Isto, 2835.

Od El-Beraa se prenosi da je rekao: "Vidio sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, kako u danu Bitke protiv saveznika nosi zemlju, a prašina mu prekrila bjelinu njegovog stomaka. Govorio je: *Da nije Tebe, ne bismo bili upućeni, ne bismo sadaku davali, i ne bismo klanjali. Zato na nas spusti smiraj i učvrsti nam noge ako se s neprijateljem sukobimo. Oni su nama zaista nasilje učinili, a ako smutnju hoće, mi to prihvatiti nećemo.*"[53]

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الأَحْزَابِ يَنْقُلُ التُّرَابَ وَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ وَهُوَ يَقُولُ لَوْلا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلا تَصَدَّقْنَا وَلا صَلَّيْنَا فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا وَثَبِّتِ الأَقْدَامَ إِنْ لاقَيْنَا إِنَّ الأُلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا

OSMATRANJE NEPRIJATELJA I PRAĆENJE NJEGOVIH POKRETA

Isto tako, vladar muslimana treba osmatrati i pratiti pokrete neprijatelja i imati uvida u njegovo stanje, kao što je to činio i Allahov Poslanik, alejhis-selam. Tako je prilikom bitke protiv savezničkih plemena (Gazvetul-ahzab) rekao:

"*Ima li neki čovjek koji će mi donijeti vijesti o neprijatelju, pa će Allah učiniti da bude sa mnom na Sudnjem danu?*

Huzejfa, radijallahu anhu, kaže: 'Mi smo šutjeli i niko od nas mu nije odgovorio.'

On zatim ponovo upita: *Ima li neki čovjek koji će mi donijeti vijesti o neprijatelju, pa će Allah učiniti da bude sa mnom na Sudnjem danu?* Mi smo šutjeli i niko od nas mu nije odgovorio.

On zatim ponovo upita: *Ima li neki čovjek koji će mi donijeti vijesti o neprijatelju, pa će Allah učiniti da bude sa mnom na Sudnjem danu?* Mi smo šutjeli i niko od nas mu nije odgovorio.

53 Isto, 2837.

Tada on reče: *Ustani, Huzejfa, i donesi nam vijesti o neprijatelju.* Ja ne nađoh izlaza s obzirom da me je prozvao imenom da ustanem, a on doda: *Idi i donesi mi vijest o neprijatelju, ali nemoj ih protiv mene pokrenuti* (tj., nemoj ih pokrenuti na sebe)!

Kada sam krenuo od njega, osjećao sam kao da idem po vrućini sve dok nisam došao do njih. Tada sam vidio Ebu Sufjana kako grije (يصلي) svoja leđa uz vatru, pa sam stavio strijelu u sredinu (hvatište) luka i htio da ga pogodim. Međutim, ja sam se sjetio Vjerovjesnikovih, alejhis-selam, riječi: *Nemoj ih protiv mene pokrenuti*, a da sam ga gađao, sigurno bih ga pogodio. Onda sam se vratio i išao sam u nečemu poput vreline.

Kada sam došao, obavijestio sam ga o neprijatelju, i kada sam završio, odahnuo sam. Allahov Poslanik, alejhis-selam, ogrnu me viškom ogrtača koji je bio na njemu i u kojem je klanjao. Tako sam spavao sve dok nisam osvanuo, a kada sam osvanuo, on mi reče: *Ustani, spavalice!*"[54]

أَلا رَجُلٌ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ أَلا رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ أَلا رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ فَقَالَ قُمْ يَا حُذَيْفَةُ فَأْتِنَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ فَلَمْ أَجِدْ بُدًّا إِذْ دَعَانِي بِاسْمِي أَنْ أَقُومَ قَالَ اذْهَبْ فَأْتِنِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ وَلا تَذْعَرْهُمْ عَلَيَّ فَلَمَّا وَلَّيْتُ مِنْ عِنْدِهِ جَعَلْتُ كَأَنَّمَا أَمْشِي فِي حَمَّامٍ حَتَّى أَتَيْتُهُمْ فَرَأَيْتُ أَبَا سُفْيَانَ يَصْلِي ظَهْرَهُ بِالنَّارِ فَوَضَعْتُ سَهْمًا فِي كَبِدِ الْقَوْسِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْمِيَهُ فَذَكَرْتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلا تَذْعَرْهُمْ عَلَيَّ وَلَوْ رَمَيْتُهُ لأَصَبْتُهُ فَرَجَعْتُ وَأَنَا أَمْشِي فِي مِثْلِ الْحَمَّامِ فَلَمَّا أَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِ الْقَوْمِ وَفَرَغْتُ قُرِرْتُ فَأَلْبَسَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فَضْلِ عَبَاءَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ يُصَلِّي فِيهَا فَلَمْ أَزَلْ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحْتُ فَلَمَّا أَصْبَحْتُ قَالَ قُمْ يَا نَوْمَانُ

54 Sahihu Muslim, El-Džihad, 1788.

Imam Buhari je u svome *Sahihu*, u dijelu o džihadu, dao naslov jednom posebnom poglavlju Fadilet izvidnice. U njemu je zabilježio hadis koji svojim nizom prenosilaca prenosi od Džabira, radijallahu anhu, koji je rekao:

"Rekao je Vjerovjesnik, alejhis-selam: *Ko će mi na dan saveznika donijeti vijesti o ljudima (Benu Kurejzi)?* 'Ja ću', reče Zubejr. Zatim upita: *Ko će mi donijeti vijesti o ljudima?*, a Zubejr ponovo reče: 'Ja ću.'

Tada Vjerovjesnik, alejhis-selam reče: *Zaista je svaki vjerovjesnik imao svoga posebnog pomagača, a moj pomagač je Zubejr.*"[55]

مَنْ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ يَوْمَ الأَحْزَابِ قَالَ الزُّبَيْرُ أَنَا ثُمَّ قَالَ مَنْ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ قَالَ الزُّبَيْرُ أَنَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ

Riječ et-tali'a označava one koji se pošalju da izvide stanje u kojem se nalazi neprijatelj. Sa stanovišta arapskog jezika, ova riječ je zajednička imenica, tj. označava kako jednu tako i više osoba.

Ovaj je hadis dokaz da je u džihadu dozvoljeno špijuniranje.

U slučaju kada napadaju, muslimani trebaju prepadom iznenaditi svoga neprijatelja ako je do njega došlo znanje o islamu, jer je činilac iznenađenja jedan od najvažnijih faktora pobjede.

Kada bi kretao u borbu, Poslanik, alejhis-selam, skrivao bi odredište prema kojem se uputio - kako bi iznenadio neprijatelja. Od Ka'ba ibn Malika, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Allahov Poslanik, alejhis-selam, nije nikad htio ići u neki pohod, a da ne bi pokazao da želi neki drugi."[56]

وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ غَزْوَةً إِلاَّ وَرَّى بِغَيْرِهَا

Riječ ورّى (verra) znači: "namjeravati i sakriti jedno, a pokazati drugo."

55 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2846.
56 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2947.

Isto tako, Vjerovjesnik je, alejhis-selam, učinio legalnim dopuštenost varanja neprijatelja, pa se od Džabira, radijallahu anhuma, prenosi da je rekao: "Rekao je Vjerovjesnik, alejhis-selam: *Rat je varka. Zbog toga su učenjaci dozvolili laganje u svrhu varanja ratnog neprijatelja.*"

الْحَرْبُ خَدْعَةٌ

MEDIJSKI RAT

Ovo što je prethodno rečeno pokazuje nam da je dozvoljeno odašiljanje i širenje lažnih glasina u neprijateljske redove posredstvom raznih medija. Lažne glasine imaju veliku ulogu u izazivanju gubitničkog duha i padu morala boraca, a mnogo je slučajeva kada su one pretvorile pobjedu u poraz. Zbog toga, sve države, kako u prošlosti tako i u sadašnjosti, nastoje ubaciti lažne glasine u društva s kojima su u neprijateljskom odnosu. U tu svrhu koriste različita medijska sredstva, mobiliziraju sve svoje potencijale i prave planove i programe, tako da je tim aktivnostima u novije vrijeme dat termin hladni ili propagandni rat.

Najopasnije glasine jesu one koje nastanu unutar neke zajednice, od onih koji u sebi kriju prijateljstvo prema neprijatelju, a to su oni koje u sadašnjem vremenu zovu peta kolona. Uzvišeni ih je Allah u mnogim ajetima nazvao munaficima i upozorio na njihove smicalice, spletke, potvore i laži. Tako su prilikom bitke protiv savezničkih plemena igrali veliku ulogu u širenju lažnih glasina u redovima muslimana, kako bi oslabili njihovu volju, srozali njihov moral i prestrašili ih snagom njihovog neprijatelja. Kaže Uzvišeni:

> ***...kad su licemjeri i oni bolesna srca govorili: "Allah i Poslanik Njegov su nas samo obmanjivali kad su nam obećavali!" (El-Ahzab, 12.)***

Zatim nam Uzvišeni objašnjava kako trebamo postupiti naspram glasina i potvora koje šire munafici, pa nam naređuje da ih sakrivamo i da ih ne širimo među ljudima, nego da o njima obavijestimo naše pretpostavljene, kako bi oni otkrili njihovu suštinu i ljudima objelodanili da su prevara i izmišljotina. Kaže Uzvišeni:

> *A kada im dođe nešto što se odnosi na sigurnost ili strah, oni to razglase. A da to prepuste Poslaniku ili pretpostavljenim svojima, to bi sigurno od njih saznali oni koji to ispituju. A da nije dobrote Allahove prema vama i milosti Njegove, vi biste, osim nekolicine, šejtana slijedili! (En-Nisa, 83.)*

Nužno je spomenuti da uvjerenje vjernika da će ih Uzvišeni Allah pomoći i njihovo oslanjanje na Njega, štiti vjernike od utjecaja glasina dvoličnjaka i onih koji laži izmišljaju. Zbog toga, Uzvišeni Allah, osvrćući se i odgovarajući na riječi munafika kao i na glasine koje su munafici pronijeli tokom bitke protiv savezničkih plemena, kaže:

> *A ko se na Allaha osloni, pa doista je Allah silan i mudar.*

U vrijeme kada je bio prvak Kurejšija, Ebu Sufjan je poslije Bitke na Uhudu unajmio neke ljude da se ubace u redove muslimana u Medini i da među njima raširе lažne glasine. Međutim, u tome nisu uspjeli i na ashabe nisu djelovale njihove izmišljotine zbog jačine njihovog imana i oslanjanja na svoga Gospodara. Zato je Uzvišeni pohvalio ashabe i potvrdio iskrenost njihovog imana i ljepotu njihovog tevekkula objavivši Svoje časne riječi:

> *Onima kojima se - kada su im ljudi rekli: "Neprijatelji se okupljaju zbog vas, pa pazite ih se!" - vjerovanje povećalo, pa su kazali: "Nama je Allah dovoljan, a divan je On zaštitnik!" Pa su se vratili s Allahovim blagodatima i obiljem, nikakvo ih zlo nije zadesilo. Slijedili su zadovoljstvo Allahovo, a Allah je posjednik neizmjernog dobra! (Alu Imran, 173.-174.)*

Ako to što muslimani ističu svoju snagu, plaši neprijatelja, ubacuje strah u njihova srca i slabi odbrambeni duh njegovih vojnika, onda je sunnet da se to istakne i riječju i djelom. Tako je uradio i Allahov Poslanik, alejhis-selam, u godini oslobođenja Meke. Urva ibn ez-Zubejr prenosi od svoga oca, radijallahu anhu, da je rekao:

"Kada je Allahov Poslanik, alejhis-selam, krenuo, a vijest o tome doprla do Kurejšija, izašli su Ebu Sufjan ibn Harb, Hakim ibn Hizam i Budejl ibn Verka da se raspitaju o Allahovom Poslaniku, alejhis-selam. Kretali su se tako dok nisu došli do Merrul Zahrana, kad tu odjednom ugledaše (mnogobrojne) vatre, kao da su vatre arefatske. Ebu Sufjan reče: 'Kakve su ovo vatre? Uistinu, kao da su vatre arefatske!' 'To su vatre plemena Benu Amr!', dodade Budejl ibn Verka, a Ebu Sufjan odvrati: 'Pleme Amr manje je od toga!'

Tada ih ljudi iz straže Allahovog Poslanika, alejhis-selam, primijetiše, pa ih sustigoše i uhvatiše i dovedoše ih Allahovom Poslaniku, alejhis-selam. Ebu Sufjan tada primi islam, a kada je Poslanik, alejhis-selam, nastavio s kretanjem, naredio je Abbasu da zadrži Ebu Sufjana u tjesnacu brda kako bi vidio muslimane.

Abbas ga je zaustavio, a plemena s Vjerovjesnikom, alejhis-selam, skupina za skupinom, promicala su ispred Ebu Sufjana. Tako je prošla jedna skupina, pa je on upitao: 'Abbase, ko su ovi?' 'Ovo je pleme Gifar', odgovorio je (Abbas), a Ebu Sufjan reče: 'Nemam ništa s Gifarijama!' Onda je naišlo pleme Džuhejna, a on je rekao isto. Potom su naišlo pleme Sa'da ibn Huzejme, pa je on rekao isto, a nakon toga pleme Sulejm, i on je rekao isto. Tada je naišao odred kakav nije vidio, pa je upitao: 'A ko su ovi?' 'To su ensarije', odgovorio je (Abbas), a predvodi ih Sa'd ibn Ubada, koji nosi bajrak. Sa'd ibn Ubada reče: 'Ebu Sufjane, danas je dan krvoprolića, i danas će biti oskrnavljena Kaba!' 'Abbase', reče na to Ebu Sufjan, 'bolje bi bilo da je ovo dan srdžbe (jevmuz-zimmar) zarad žena i stanovnika harema (tj., da se oni spase)!'

Potom je naišla najmanja skupina u kojoj su bili Allahov Poslanik, alejhis-selam, i njegovi drugovi, a bajrak Vjerovjesnikov, alejhis-selam, nosio je Zubejr ibn el-Avvam. Kada je Allahov Poslanik, alejhis-selam, naišao pored Ebu Sufjana, ovaj mu reče: 'Zar nisi čuo šta je rekao Sa'd b. Ubada?!' *A šta je rekao?*, upitao je. 'Rekao je to i to!', odgovorio je on, a Poslanik, alejhis-selam, reče: *Nije rekao istinu Sa'd; ovo je dan u kojem će Allah uzdignuti Kabu, i dan u kojem će je prekriti!* Urva kaže: 'Allahov Poslanik, alejhis-selam, naredio je da se njegov bajrak zabode na Hadžunu.'"[57]

Ibn Ishak spominje u svojoj Siri da su u toj noći muslimani potpalili deset hiljada vatri.

لَمَّا سَارَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ فَبَلَغَ ذَلِكَ قُرَيْشًا خَرَجَ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ وَحَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ وَبُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ يَلْتَمِسُونَ الْخَبَرَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَقْبَلُوا يَسِيرُونَ حَتَّى أَتَوْا مَرَّ الظَّهْرَانِ فَإِذَا هُمْ بِنِيرَانٍ كَأَنَّهَا نِيرَانُ عَرَفَةَ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ مَا هَذِهِ لَكَأَنَّهَا نِيرَانُ عَرَفَةَ فَقَالَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ نِيرَانُ بَنِي عَمْرٍو فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ عَمْرٌو أَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ فَرَآهُمْ نَاسٌ مِنْ حَرَسِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَدْرَكُوهُمْ فَأَخَذُوهُمْ فَأَتَوْا بِهِمْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْلَمَ أَبُو سُفْيَانَ فَلَمَّا سَارَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ احْبِسْ أَبَا سُفْيَانَ عِنْدَ حَطْمِ الْجَبَلِ حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى الْمُسْلِمِينَ فَحَبَسَهُ الْعَبَّاسُ فَجَعَلَتِ الْقَبَائِلُ تَمُرُّ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَمُرُّ كَتِيبَةً كَتِيبَةً عَلَى أَبِي سُفْيَانَ فَمَرَّتْ كَتِيبَةٌ قَالَ يَا عَبَّاسُ مَنْ هَذِهِ قَالَ هَذِهِ غِفَارُ قَالَ مَا لِي وَلِغِفَارَ ثُمَّ مَرَّتْ جُهَيْنَةُ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ مَرَّتْ سَعْدُ بْنُ هُذَيْمٍ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ وَمَرَّتْ سُلَيْمُ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ حَتَّى أَقْبَلَتْ كَتِيبَةٌ لَمْ يَرَ مِثْلَهَا قَالَ مَنْ هَذِهِ قَالَ هَؤُلَاءِ الْأَنْصَارُ عَلَيْهِمْ سَعْدُ ابْنُ عُبَادَةَ مَعَهُ الرَّايَةُ فَقَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ يَا أَبَا سُفْيَانَ الْيَوْمَ يَوْمُ الْمَلْحَمَةِ الْيَوْمَ تُسْتَحَلُّ الْكَعْبَةُ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ يَا عَبَّاسُ حَبَّذَا يَوْمُ الذِّمَارِ ثُمَّ جَاءَتْ كَتِيبَةٌ وَهِيَ أَقَلُّ الْكَتَائِبِ فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ وَرَايَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ فَلَمَّا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَبِي سُفْيَانَ قَالَ أَلَمْ تَعْلَمْ مَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ مَا قَالَ قَالَ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ كَذَبَ سَعْدٌ وَلَكِنْ هَذَا يَوْمٌ يُعَظِّمُ

57 Sahihul-Buhari, El-Megazi, 4280.

اللَّهُ فِيهِ الْكَعْبَةَ وَيَوْمٌ تُكْسَى فِيهِ الْكَعْبَةُ قَالَ وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُرْكَزَ رَايَتُهُ بِالْحَجُونِ

Također je Vjerovjesnik, alejhis-selam, naređivao ashabima koji su bili pjesnici da u svojim pjesmama ismijavaju Kurejšije kako bi oslabili njihov borbeni duh. Aiša, radijallahu anha, prenosi da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: *Izrugujte se u pjesmama Kurejšijama, jer im je to gore od zasipanja strijelama.* I poručio je Ibn Revvahi rekavši: *Izruguj se!*, pa ih je on izrugao, ali to nije zadovoljilo Poslanika, alejhis-selam. Zatim je poslao po Ka‘ba ibn Malika, pa po Hasana ibn Sabita. Kada je došao kod njega, Hasan je rekao: "Došlo je vrijeme da pošaljete po ovog lava koji svojim repom udara!", i isplazivši i pomičući svoj jezik, reče: "Tako mi Onoga Koji te je poslao s istinom, svojim ću ih jezikom pocijepati kao što se pocijepa uštavljena koža!"

Allahov Poslanik, alejhis-selam, reče: *Ne žuri dok ti ne bude poznato moje rodoslovlje! Ebu Bekr je Kurejšija, koji najbolje zna rodoslovlje, a moje rodoslovlje potječe od njih.* Zatim mu je opet došao Hasan i ponovo rekao: "Allahov Poslaniče, poznato mi je tvoje rodoslovlje. Tako ti Onoga Koji te je poslao s istinom, izdvojit ću tvoje rodoslovlje od njihovog izrugivanja, kao što se izvuče dlaka iz tijesta!" Aiša je rekla: "Čula sam poslije kako Allahov Poslanik, alejhis-selam, kaže Hasanu: *Džibril, Ruhul-Kudus će te pomagati sve dok budeš branio Allaha i Njegovog Poslanika.*" I rekla je: "Čula sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, da kaže: *Hasan ih je izvrgao poruzi, pa je zadovoljio druge i zadovoljio sebe.*" Tj., oraspoložio je vjernike i sam je sebe oraspoložio tako što je branio islam i muslimane.[58]

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اهْجُوا قُرَيْشًا فَإِنَّهُ أَشَدُّ عَلَيْهَا مِنْ رَشْقٍ بِالنَّبْلِ فَأَرْسَلَ إِلَى ابْنِ رَوَاحَةَ فَقَالَ اهْجُهُمْ فَهَجَاهُمْ فَلَمْ يُرْضِ فَأَرْسَلَ إِلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ

58 Sahihu Muslim, Fedailus-sahaba, 2490.

ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى حَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ قَالَ حَسَّانُ قَدْ آنَ لَكُمْ أَنْ تُرْسِلُوا إِلَى هَذَا الْأَسَدِ الضَّارِبِ بِذَنَبِهِ ثُمَّ أَدْلَعَ لِسَانَهُ فَجَعَلَ يُحَرِّكُهُ فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَأَفْرِيَنَّهُمْ بِلِسَانِي فَرْيَ الْأَدِيمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَعْجَلْ فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ أَعْلَمُ قُرَيْشٍ بِأَنْسَابِهَا وَإِنَّ لِي فِيهِمْ نَسَبًا حَتَّى يُلَخِّصَ لَكَ نَسَبِي فَأَتَاهُ حَسَّانُ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ لَخَّصَ لِي نَسَبَكَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَأَسُلَّنَّكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِينِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لِحَسَّانَ إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ لَا يَزَالُ يُؤَيِّدُكَ مَا نَافَحْتَ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَقَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ هَجَاهُمْ حَسَّانُ فَشَفَى وَاشْتَفَى

A kada je Vjerovjesnik, alejhis-selam, ušao u Meku, prilikom obavljanja propuštene umre (umretul-kada), Abdullah ibn Revvaha išao je ispred njega skladajući ove stihove: “Na miru ga pustite, o sinovi nevjernika, jer danas ćemo na vas, po Objavi koja mu silazi, udariti, glave će vam s ramena letjeti, i drage ćemo prijatelje jedne od drugih rastaviti.”

Omer mu reče: “Sine Revvahin, zar pred Allahovim Poslanikom, alejhis-selam, i u Allahovom haremu recituješ poeziju!?” Na to Vjerovjesnik, alejhis-selam, reče: *Pusti ga, Omere! Zaista ona brže djeluje na njih od gađanja strijelama.*[59]

عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ فِي عُمْرَةِ الْقَضَاءِ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ بَيْنَ يَدَيْهِ يَمْشِي وَهُوَ يَقُولُ خَلُّوا بَنِي الْكُفَّارِ عَنْ سَبِيلِهِ الْيَوْمَ نَضْرِبْكُمْ عَلَى تَنْزِيلِهِ ضَرْبًا يُزِيلُ الْهَامَ عَنْ مَقِيلِهِ وَيُذْهِلُ الْخَلِيلَ عَنْ خَلِيلِهِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَا ابْنَ رَوَاحَةَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي حَرَمِ اللَّهِ تَقُولُ الشِّعْرَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَلِّ عَنْهُ يَا عُمَرُ فَلَهِيَ أَسْرَعُ فِيهِمْ مِنْ نَضْحِ النَّبْلِ

Zapovjednik muslimanske vojske dužan je da u bici hrabri svoje vojnike, da ih podstiče na borbu, da ih poziva na žrtvovanje i postojanost i u njima oživljava nade u blagodatni život poslije smrti

59 Bilježi ga Tirmizi i Nesai, a Tirmizi kaže da je hadis hasen-garib.

u Džennetu u visoke i počasne nastambe u njemu, što je Uzvišeni Allah obećao šehidima i što je spomenuo u Svojim časnim riječima:

> ***Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovom putu izginuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga, radosni zbog onoga što im je Allah od dobrote Svoje dao i veseli zbog onih koji im se još nisu pridružili, za koje nikakva straha neće biti i koji ni za čim neće tugovati; radovat će se Allahovoj nagradi i milosti i tome što Allah neće dopustiti da propadne nagrada onima koji su bili vjernici. (Alu Imran, 169.-171.)***

I Poslanik, alejhis-selam, bi prije borbe držao govor ashabima podstičući ih na postojanost. Tako se od Abdullaha ibn Ebu Evfaa, radijallahu anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, jednom prilikom ustao, obraćajući se ljudima ovim riječima:

O ljudi, nemojte priželjkivati susret s neprijateljem i od Allaha tražite da vas sačuva. A kada se s njima sukobite, strpljivi budite i znajte da je Džennet pod sjenama sablji.

Potom je rekao:

Allahu, Koji objavljuješ Knjigu, Koji pokrećeš oblake, Koji pobjeđuješ skupine, porazi ih i pomozi nas protiv njih.[60]

أَيُّهَا النَّاسُ لا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَسَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الأَحْزَابِ اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ

Ponekad bi on u nekim situacijama uzimao od ashaba prisegu o tome da ne bježe, ili prisegu na smrt, kao što je uradio prilikom prisege na Hudejbiji, o kojoj je Allah objavio Svoje časne riječi:

> ***Allah je zadovoljan onim vjernicima koji su ti se pod drvetom na vjernost zakleli. On je znao šta je u srcima***

60 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2966.

> ***njihovim, pa je na njih smirenost spustio, i nagradit će ih skorom pobjedom. (El-Feth,18.)***

A Selema ibn el-Ekva izvještava o tome da je Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, dao prisegu na smrt, dok Enes, radijallahu anhu, prenosi da su ensarije tokom Bitke na Hendeku govorili: "Mi smo oni koji su Muhammedu dali prisegu na džihad, zauvijek dok u životu budemo. Vjerovjesnik, alejhis-selam, reče im:

Allahu, nema pravog života, osim života ahiretskog, pa počast ensarijama i muhadžirima ukaži."[61]

كَانَتِ الأَنْصَارُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ تَقُولُ نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْجِهَادِ مَا حَيِينَا أَبَدًا فَأَجَابَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ اللَّهُمَّ لا عَيْشَ إِلا عَيْشُ الآخِرَهْ فَأَكْرِمِ الأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَهْ

SABUR I POSTOJANOST PRILIKOM PRVOG UDARA

Strpljivost i postojanost prilikom prvog udara spada u najvažnije uzroke pobjede, i to je ono što Uzvišeni naređuje u Svojim časnim riječima:

> ***O vjernici, kada se s nevjernicima sukobite, a njih nastupa mnogo, leđa im ne okrećite. (El-Enfal, 15.)***

Nemojte im okrenuti svoja leđa bježeći od njih, makar bili brojniji i opremljeniji od vas.

Zbog toga mudre vojskovođe pribjegavaju usmjeravanju svoje najveće borbene moći na neprijatelja, kako bi u srcima njihovih vojnika posijali paniku i strah i kako bi izazvali nered i pometnju u njegovim redovima. U većini slučajeva, od postojanosti prilikom prvog udara predstavlja, uz odredbu Uzvišenog Allaha, ishod bitke. Ona je veoma

61 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2960.-2961.

osjetljiva i odlučujuće pitanje u bitkama i zato časni ajeti žestoko prijete onima koji ustuknu pred neprijateljem:

> ***O vjernici, kada se s nevjernicima sukobite, a njih nastupa mnogo, leđa im ne okrećite, onaj ko im tada leđa okrene - osim onog koji se povuče s namjerom da se ponovo bori ili drugoj četi pristupi - vratit će se natovaren Allahovom srdžbom; prebivalište njegovo bit će Džehennem, a užasno je on boravište. (El-Enfal, 15.-16.)***

Dakle, u bilo kakvoj situaciji muslimanu nije dozvoljeno pobjeći pred neprijateljem, osim ako ga želi napasti nakon povlačenja i simulirati bježanje kako bi ga prevario i namamio da bi mu na taj način zadao udarac. Varanje neprijatelja u ratu jeste nešto što je dozvoljeno i šerijatski utemeljeno, na osnovu Poslanikovih, alejhis-selam, riječi: "Rat je varka", koje smo prethodno spomenuli.

Povlačenje i napuštanje borbe jeste dozvoljeno i kako bi se priključio nekoj skupini muslimanske vojske kojoj je potrebna njegova pomoć i potpora na drugom bojnom polju. Tako je uradio Halid ibn Velid, radijallahu anhu, kada je napustio borbu protiv Perzijanaca u Iraku i priključio se, zajedno s jednim dijelom svoje vojske, muslimanskoj vojsci u Šamu, izvršavajući naredbu halife Ebu Bekra, radijallahu anhu.

ORGANIZOVANO POVLAČENJE

O značenju prethodnog ajeta može se reći da se tu radi o onima koji budu prinuđeni povući se pred neprijateljem, pa to urade organizovano i priključe se zapovjedniku muslimana, kako bi se preustrojili i vratili ponovo u borbu. Zbog toga neki mufesiri kažu da je ***mutehajjiz*** onaj ko pribjegne Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, i njegovim ashabima, kao i onaj koji u današnje vrijeme pribjegne svome zapovjedniku i njegovim drugovima. Tako su uradili i ashabi prilikom Bitke na Mu'ti i povukli se na ovakav način i pribjegli

Poslaniku, alejhis-selam. Njih je iznenadio veliki broj bizantijske vojske, koji je prelazio stotinu hiljada vojnika, dok je ashaba bilo tri hiljade. No, i pored toga, oni su se borili i nisu uzmicali pred neprijateljem sve dok kao šehidi nisu pali trojica njihovih zapovjednika: Džafer ibn Ebu Talib, Zejd ibn Harisa i Abdullah ibn Revvaha. Kada je Halid ibn Velid preuzeo zapovjedništvo, uspio je da se povuče i da se s vojskom vrati u Medinu Munevveru. Kada su stigli u Medinu, svijet je bacao na njih prašinu govoreći: "Bjegunci, pobjegli ste s Allahovog puta!"

Poslanik je, alejhis-selam, govorio: *Nisu oni bjegunci. Vi ste oni koji ponovo napadate, ako Bog da.*

Abdullah ibn Omer, radijallahu anhuma, kaže: "Bio sam u jednom manjem vojnom pohodu u koji nas je Allahov Poslanik, alejhis-selam, poslao, pa su se ljudi povukli, a i ja sam bio među onima koji su se povukli. Onda smo rekli: 'Šta da radimo kada smo pobjegli s bojnog polja i na sebe smo srdžbu navukli?' Zatim smo rekli: 'Da uđemo u Medinu i prespavamo jednu noć!?' Potom smo rekli: 'A da se pojavimo pred Allahovim Poslanikom, alejhis-selam, pa ako bude za nas tevbe, ostat ćemo, a ako ne bude, otići ćemo!?' Zatim smo otišli kod njega prije sabah-namaza, a on je izašao i upitao: *Ko ste vi ljudi?* 'Mi smo bjegunci', rekli smo, a on reče: *Ne, vi ste oni koji se povlače pa ponovo napadaju. Ja sam vaša četa i četa svih muslimana.* Tada smo prišli i poljubili mu ruku, a on je, neka je na njega Allahov salavat i selam, proučio ovaj ajet: *...ili drugoj četi pristupi.*"[62]

كُنْتُ فِي سَرِيَّةٍ مِنْ سَرَايَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَاصَ النَّاسُ حَيْصَةً وَكُنْتُ فِيمَنْ حَاصَ فَقُلْنَا كَيْفَ نَصْنَعُ وَقَدْ فَرَرْنَا مِنَ الزَّحْفِ وَبُؤْنَا بِالْغَضَبِ ثُمَّ قُلْنَا لَوْ دَخَلْنَا الْمَدِينَةَ فَبِتْنَا ثُمَّ قُلْنَا لَوْ عَرَضْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنْ كَانَتْ لَهُ تَوْبَةٌ وَإِلا ذَهَبْنَا فَأَتَيْنَاهُ قَبْلَ صَلاةِ الْغَدَاةِ فَخَرَجَ فَقَالَ مَنِ الْقَوْمُ قَالَ فَقُلْنَا نَحْنُ الْفَرَّارُونَ قَالَ لا بَلْ أَنْتُمُ الْعَكَّارُونَ أَنَا فِئَتُكُمْ وَأَنَا فِئَةُ الْمُسْلِمِينَ قَالَ فَأَتَيْنَاهُ حَتَّى قَبَّلْنَا يَدَهُ

62 Vidi: Sira Ibn Hišam, 4/17., a hadis bilježi Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi.

Najvažniji činilac kojim se ostvaruje pobjeda u bitkama jeste postojanost pred neprijateljem u prvim momentima borbe, kao što to kaže Allahov Poslanik, alejhis-selam. Tako u Muslimovom *Sahihu* stoji da je rekao:

Strpljivost je pri prvom udaru.

Dakle, nije dozvoljeno bježanje s bojnog polja, osim u dva slučaja koja spominje časni ajet: povlačenju s namjerom ponovnog vraćanja u borbu i pristupanju drugoj četi. Povlačenje mora biti organizovano da bi se ponovo napalo i nastavila borba. A ako povlačenje bude neorganizovano, tako da se svaki vojnik povlači kako želi i kako mu se prohtije, bez nekog cilja i organizacije, tada je to zabranjeni bijeg u islamu na koji se odnose riječi Uzvišenog:

> ***...vratit će se natovaren Allahovom srdžbom; prebivalište njegovo bit će Džehennem, a užasno je on boravište.***

Ibn Kesir, u komentaru ovoga ajeta, kaže: "Ako bježanje ne bude iz jednog od spomenutih razloga, tada je ono haram i spada u velike grijehe, na temelju onoga što bilježi Buhari i Muslim od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, koji je rekao: 'Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam: *Klonite se sedam velikih grijeha!* Neko upita: 'A koji su to grijesi, Allahov Poslaniče?', a on odgovori: *Činiti širk Allahu, sihr, ubiti osobu koju je Allah zabranio, izuzev kada to pravo nalaže, jesti od kamate, jesti iz imetka siročeta, bježanje s bojnog polja i potvora bezazlenih i čednih muslimanki.*"

POSTOJANOST ASHABA

Naša je obaveza znati da su ashabi, neka je Allah njima zadovoljan, u svim bitkama koje su vodili bili malobrojniji u odnosu na neprijatelja. I pored toga, njima je bilo naređeno da budu postojani pred neprijateljem, pa makar neprijatelj bio desterostruko jači. Kaže Uzvišeni:

> ***O Vjerovjesniče, bodri vjernike na borbu! Ako vas bude dvadeset izdržljivih, pobijedit ćete dvije stotine; a ako vas bude stotina, pobijedit ćete hiljadu onih koji ne vjeruju zato što su ljudi koji ne shvataju. Sada vam Allah daje olakšicu i zna da među vama slabosti ima. Ako vas bude stotinu izdržljivih, pobijedit ćete dvije stotine, a ako vas bude hiljadu, pobijedit ćete Allahovom dozvolom, dvije hiljade. A Allah je uz one koji su izdržljivi. (El-Enfal, 65.-66.)***

Zato je Vjerovjesnik, alejhis-selam, hrabrio svoje ashabe i podsticao ih na postojanost pred neprijateljem, kao što je to uradio na dan Bitke na Bedru. Izašavši na bojište, rekao je: "Ustanite prema Džennetu, koji je širok koliko nebesa i Zemlja! Na to Umejr ibn el-Humam reče: 'Džennet, koji je širok koliko nebesa i Zemlja!?' *Da*, odgovori Poslanik, alejhis-selam, a on reče: 'Beh, beh!'[63] Allahov Poslanik ga upita: *Šta te je navelo da kažeš beh, beh?* 'Ništa drugo osim nada da budem njegov stanovnik, Allahov Poslaniče,' reče. *Ti si njegov stanovnik.* On tada izvadi nekoliko datula iz svoga tobolca, poče ih jesti i reče: *Ako bih živio sve dok ne pojedem ove moje datule, bio bi to doista dug život!* Zatim baci sve datule koje je imao i poče se boriti protiv mušrika sve dok nije ubijen."[64]

قُومُوا إِلَى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ قَالَ يَقُولُ عُمَيْرُ بْنُ الْحُمَامِ الأَنْصَارِيُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ جَنَّةٌ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ قَالَ نَعَمْ قَالَ بَخٍ بَخٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا يَحْمِلُكَ عَلَى قَوْلِكَ بَخٍ بَخٍ قَالَ لا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلا رَجَاءَةَ أَنْ أَكُونَ مِنْ أَهْلِهَا قَالَ فَإِنَّكَ مِنْ أَهْلِهَا فَأَخْرَجَ تَمَرَاتٍ مِنْ قَرَنِهِ فَجَعَلَ يَأْكُلُ مِنْهُنَّ ثُمَّ قَالَ لَئِنْ أَنَا حَيِيتُ حَتَّى آكُلَ تَمَرَاتِي هَذِهِ إِنَّهَا لَحَيَاةٌ طَوِيلَةٌ قَالَ فَرَمَى بِمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ التَّمْرِ ثُمَّ قَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ

Isto tako, u uzroke pobjede spada i to da se pristupi gađanju i uništavanju važnih neprijateljskih ciljeva, koji se savremenim jezikom zovu strateški ciljevi. Na to ukazuje kur'anski ajet koji glasi:

---

63 Ovo je riječ koja se izgovara kako bi se istakla i veličala dobra strana nečega.
64 Sahihu Muslim, El-Imare.

> ***Dva čovjeka koja su se Allaha bojali i kojima je On darovao milost Svoju - rekoše: "Navalite im na kapiju, pa kad kroz nju prođete, bit ćete sigurno pobjednici; a u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici." (El-Maida, 23.)***

Ovo znači da napadnete na vaše neprijatelje i usmjerite se na glavni cilj, a to je kapija grada u kojem su se oni utvrdili. A ako postignete ovaj cilj i uništite ga, pobijedit ćete vaše neprijatelje.

MORALNI FAKTORI POBJEDE, TEVEKKUL I DOVA

Prethodno spomenute Allahove riječi:

> ***...a u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici,***

ukazuju na obaveznost ispunjavanja moralnih uzroka, a to je oslanjanje samo na Uzvišenog Allaha i upućivanje molbi samo Njemu, tražeći da nam spusti Svoju pomoć i pobjedu, kao što je to učinio Allahov Poslanik, alejhis-selam, prije Bitke na Bedru. O tome je Uzvišeni Allah objavio Svoje riječi:

> ***I kada ste od Gospodara svoga pomoć zatražili, On vam se odazvao: "Poslat ću vam u pomoć hiljadu meleka koji će jedni za drugima dolaziti." Allah je to učinio zato da bi vas obradovao i da bi se time srca vaša umirila; a pobjeda je samo od Allaha - Allah je zaista silan i mudar. (El-Enfal, 10.)***

Od Ibn Abbasa, radijallahu anhuma, prenosi se da je rekao: "Kazivao mi je Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, i rekao: 'Kada je bio dan Bitke na Bedru, Allahov Poslanik, alejhis-selam, pogledao je u mušrike kojih je bilo hiljadu, a njegovih je ashaba bilo tri stotine i devetnaest, okrenuo se prema kibli, a zatim ispružio svoje ruke i, dozivajući svoga Gospodara, govorio:

Allahu moj, ispuni mi ono što si mi obećao. Allahu moj, daj mi ono što si mi obećao. Allahu moj, ako ova grupa sljedbenika islama bude uništena, na Zemlji ti se više ibadet neće činiti.

Tako je dozivao svoga Gospodara sve dok mu ogrtač nije spao s njegovih ramena. Tada mu je prišao Ebu Bekr, uzeo njegov ogrtač i stavio ga na njegova ramena. Zatim ga je s leđa prihvatio i rekao: 'Allahov Vjerovjesniče, dovoljno ti je to što si dozivao Svoga Gospodara, a On ći ti sigurno ispuniti ono što ti je obećao. Potom je Allah objavio:

> ***...kada ste vi od Gospodara svoga pomoć zatražili, On vam se odazvao.'"*** [65]

لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَشْرِكِينَ وَهُمْ أَلْفٌ وَأَصْحَابُهُ ثَلاثُ مِائَةٍ وَتِسْعَةَ عَشَرَ رَجُلا فَاسْتَقْبَلَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقِبْلَةَ ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ فَجَعَلَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ آتِ مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ إِنْ تُهْلِكْ هَذِهِ الْعِصَابَةَ مِنْ أَهْلِ الإِسْلامِ لا تُعْبَدْ فِي الأَرْضِ فَمَا زَالَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ مَادًّا يَدَيْهِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ حَتَّى سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ مَنْكِبَيْهِ فَأَتَاهُ أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ ثُمَّ الْتَزَمَهُ مِنْ وَرَائِهِ وَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ كَفَاكَ مُنَاشَدَتُكَ رَبَّكَ فَإِنَّهُ سَيُنْجِزُ لَكَ مَا وَعَدَكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلائِكَةِ مُرْدِفِينَ

Stoga, onaj ummet koji želi pobjedu, mora se obraćati Uzvišenom Allahu, skrušeno i ponizno Ga moliti i od Njega pomoć tražiti, nakon što upotpuni sve materijalne faktore. S druge strane, svaki mudžahid pojedinačno mora se na samom poprištu obratiti Uzvišenom Allahu dovom i poniznom molbom, jer se dova najprije uslišava upravo na tom mjestu, s obzirom da je to jedna od situacija u kojima se dova prima. Uzvišeni je Allah u toj situaciji i Vjerovjesniku, alejhis-selam, uslišao dovu. Tako je preneseno da je Poslanik, alejhis-selam, na trenutak zadrijemao dok je bio u svojoj sjenici koju su mu napravili da bude centar iz kojeg će voditi operacije, pa je podigao svoju glavu govoreći:

65 Sahihu Muslim, El-Džihad ves-sijer.

Ebu Bekre, došla ti je Allahova pomoć! Evo ga, Džibril drži povodac svoga konja i vodi ga, a na njegovim vrhovima prašina.

A u Buharijevom *Sahihu* prenosi se od Ibn Abbasa da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, u danu Bitke na Bedru rekao: *Ovo je Džibril, drži za glavu svoga konja, i na njemu je ratna oprema.*

Zatim je izašao učeći:

> ***Skupina će biti poražena i oni će se u bijeg dati. (El-Kamer, 45.)***

Potom je otišao na bojno polje i pokazao na svako mjesto na kojem će biti ubijeni vođe mušrika, govoreći: *Ovo je stratište toga i toga*, i stavljao je svoju ruku na zemlju - ovdje i ovdje. Enes Ibn Malik kaže: "Tako mi Allaha, niti jedan od njih nije poginuo dalje od mjesta na koje je pokazala ruka Allahovog Poslanika, alejhis-selam."

UPOZORAVANJE NA UMIŠLJENOST I UOBRAŽENOST

Isto tako, borci na Allahovom putu ne smiju dozvoliti da ih zavede materijalna snaga, broj i oprema koju posjeduju, te da se zbog toga uobraze, a ashabi, radijallahu anhum, su naučili surovu lekciju i iskusili su gorko iskustvo u Bici na Hunejnu. Naime, nakon oslobođenja Meke, arapskom idolopoklonstvu teško je palo da vidi bajrak tevhida kako se vihori nad prostranstvima Meke i da se ruše kipovi i idoli koji su u njoj bili. Zato su se sakupili prvaci mušričkih plemena u Taifu, kod Malika Ibn Avfa en-Nasrija, prvaka plemena Hevazin, i sakupili svoje snage između Meke i Taifa, iza Arefata na sjevernoj strani, u dolini Hunejn. Kada je Poslanik, alejhis-selam, saznao za ove njihove trupe, sakupio je obavještajne podatke o njima i izašao s vojskom koja je oslobodila Meku. Ova je vojska brojala deset hiljada vojnika, a njima se pridružilo još dvije hiljade ljudi koji su amnestirani u Meki.

Izgleda, međutim, da su uzastopne pobjede muslimana učinile da se neki od njih uznesu i uzohole svojim mnoštvom, tako da su rekli: "Danas nećemo biti poraženi od manjine." Ali, kada je počela borba, mušrici koji su prije muslimana došli u dolinu i sakrili se u njenim gudurama i tjesnacima, napali su iznenada muslimane, tako da je većina njih bila primorana napustiti bojno polje. Allahov Poslanik je, alejhis-selam, pribjegao u desnu stranu i počeo dozivati: *O ljudi, dođite k meni, ja sam Allahov Poslanik, ja sam Muhamed, sin Abdullahov!* Ali, niko mu se nije odazvao, a s njim je ostalo nekoliko muhadžira, ensarija i članova njegove porodice, Ebu Bekr, Omer, Alija, Abbas, Ebu Sufjan Ibn el-Haris Ibn Abdulmuttalib i Usama ibn Zejd. Poslanik, alejhis-selam, koji je bio na svojoj bijeloj mazgi, poče tjerati svoju mazgu prema nevjernicima, dok je Sufjan ibn el-Haris ibn Abdulmuttalib držao njene uzde, zadržavajući je da ne žuri. Onda je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: *O Abbase, pozovi ljude koji su bili pod akacijom!*, a to je bilo drvo pod kojim su dali prisegu, takozvanu bej'atur-ridvan. Abbas je, najglasnije što je mogao, povikao: "Gdje su ljudi ispod akacije?" ("Tako mi Allaha", govorio je Abbas, "njihova brzina kojom su se vratili na svoje mjesto, kada su čuli moj glas, bila je poput brzine kojom krave osjete naklonost prema svojim teladima.") Oni su mu odgovorili: "Odazivamo ti se, odazivamo", pa su se sukobili s nevjernicima. Zatim je Allahov Poslanik, alejhis-selam, uzeo nekoliko kamenčića i bacio ih prema licima nevjernika, a ja sam gledao kako njihova snaga klone, i kako se povlače sve dok ih Uzvišeni Allah nije porazio."[66]

O tome je Allah Uzvišeni objavio Svoje časne riječi:

> ***Allah vas je na mnogim bojištima pomogao, a i onoga dana na Hunejnu kad vas je mnoštvo vaše zanijelo, ali vam ono nije ni od kakve koristi bilo, nego vam je zemlja, koliko god da je prostrana bila, tijesna postala, pa ste se u***

66 Kompletan hadis pogledaj u Muslimovom Sahihu.

> ***bijeg dali. Zatim je Allah na Poslanika Svoga i na vjernike smiraj Svoj spustio, i vojske, koje vi niste vidjeli, poslao, i one koji nisu vjerovali na muke stavio, i to je bila kazna za nevjernike. (Et-Tevba, 25.-26.)***

TEKBIR I ZIKR

Mudžahidi također trebaju što više spominjati Uzvišenog Allaha izgovarajući tekbir i tesbih, iskazujući ovisnost o Njegovoj pomoći i potpori i kloneći se želje za isticanjem, popularnosti, oholosti i nadmenosti. Upozoravajući na to, Uzvišeni kaže:

> ***O vjernici, kad se s kakvom četom sukobite, postojani budite i neprestano Allaha spominjite, da biste uspjeli. I pokoravajte se Allahu i Poslaniku Njegovu, i ne prepirite se da ne biste klonuli i bez borbenog duha ostali; i budite izdržljivi, jer Allah je na strani izdržljivih. (El-Enfal, 45.-46.)***

Vjerovjesnik je, alejhis-selam, praksu izgovaranja tekbira u ratu s neprijateljem uveo u Bici na Hajberu. Od Enesa, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Vjerovjesnik je, alejhis-selam, ujutro rano došao na Hajber, a njegovi stanovnici su bili izašli s motikama na ramenima. Kada su ga spazili, povikali su: 'Muhammed i vojska, Muhammed i vojska!', pa su se sklonili u tvrđavu. Onda je Vjerovjesnik, alejhis-selam, podigao svoje ruke i rekao: *Allahu ekber, neka Hajber bude razvaljen! Zaista mi kada dođemo u predio nekog naroda, zlo će osvanuti oni koji su opominjani!*"[67]

صَبَّحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْبَرَ وَقَدْ خَرَجُوا بِالْمَسَاحِي عَلَى أَعْنَاقِهِمْ فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا هَذَا مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ فَلَجَئُوا إِلَى الْحِصْنِ فَرَفَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ وَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ

67 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2991.

BITKA

Onda kada povedemo bitku, dužni smo usmjeriti svu našu moć na uništavanje neprijatelja i ubijanje njegovih vojnika na bilo koji način, na temelju riječi Uzvišenog:

> ***O vi koji vjerujete, borite se protiv nevjernika koji su u blizini vašoj i neka oni osjete vašu strogost!, i znajte da je Allah na strani bogobojaznih. (Et-Tevba, 123.)***

Neka osjete da ste žestoki kada se protiv njih borite. Ovo se temelji i na riječima Uzvišenog:

> ***Ako se u borbi s njima sukobiš, tako ih kazni, da se zbog njih razbježe oni koji su iza njih, ne bi li se opametili. (El-Enfal, 57.)***

Ovo znači da kada ih sustigneš u borbi na bojnom polju, budi prema njima žestok i strog i zadaj im takav udarac koji će biti pouka za druge neprijatelje muslimana.

U borbi je dozvoljeno koristiti sva raspoloživa sredstva. Allahov Poslanik je, alejhis-selam, spalio palme Benu Nadira, i o tome je Uzvišeni Allah objavio Svoje časne riječi:

> ***To što ste neke palme posjekli ili ih da uspravno stoje ostavili - Allahovom dozvolom ste učinili, i zato da On nevjernike ponizi. (El-Hašr, 5.)***

حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ وَهِيَ الْبُوَيْرَةُ فَنَزَلَتْ
مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ

U samom početku bitke ne treba se opterećivati mišlju o uzimanju zarobljenika, osim ako je to nužno. Naprotiv, trebamo usmjeriti svu našu moć na oslabljivanje i uništavanje neprijatelja. To Uzvišeni Allah objašnjava u Svojim časnim riječima:

> ***Ni jednom vjerovjesniku nije dopušteno držati sužnje dok ne izvojuje pobjedu na zemlji; vi želite prolazna dobra ovoga svijeta, a Allah želi onaj svijet. Allah je uistinu silan i***

mudar. Da nije ranije Allahove odredbe, snašla bi vas patnja velika zbog onoga što ste uzeli (El-Enfal, 67.-68.)

Riječi Uzvišenog: ***...hatta jushine fil-erd...*** znače: dok ne ubije toliko neprijateljske vojske da to dovede do slabljenja snage kufra i pretezanja snage islama na Zemlji. Ovi su ajeti objavljeni prilikom Bitke na Bedru, i zato kada su muslimani ojačali i njihova vlast se učvrstila, Allah im je objavio Svoje časne riječi:

Kada se u borbi s nevjernicima sretnete, po šijama ih udarajte sve dok ih ne oslabite, a onda im pritegnite sveze, i poslije ih velikodušno sužanjstva oslobodite, ili otkupninu zahtijevajte, sve dok borba ne prestane. (Muhammed, 4.)

Ovo je veoma važan vojni princip koji je ozakonio Uzvišeni Allah, i on ne sprečava nastojanje da se zarobi manji broj neprijateljskih vojnika ako su oni potrebni muslimanima, kako bi preko njih saznali snagu neprijatelja i slabe tačke u njegovim redovima.

Nužda u šerijatskom zakonodavstvu ima svoje propise i ona se procjenjuje u skladu s njenom veličinom, a ispitivanje zarobljenika, kako bi se od njega saznalo stanje u kojem se nalazi neprijatelj, jeste nešto što je dozvoljeno i legalno. To je nešto što su radili i ashabi na Bedru prije početka bitke. Kada su zaposjeli izvore Bedra, do njih su došli kurejšijske vodonoše, a među njima je bio crni mladić koji je pripadao Benu el-Hadždžadžu. Oni su ga zarobili i pitali o Ebu Sufjanu i njegovim drugovima, a on je govorio: “Ne znam ja ništa o Ebu Sufjanu, ali znam o Ebu Džehlu, Utbi, Šejbi i Umejji ibn Halefu.” Kada bi to rekao, oni bi ga udarali. Onda je on rekao: “Dobro, obavijestit ću vas o Ebu Sufjanu...” Allahov Poslanik, alejhisselam, je klanjao, a kada je to primijetio, završio je namaz i rekao:

Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, vi ga udarate kada vam kaže istinu, a ostavite ga kada vam slaže.

فَانْطَلَقُوا حَتَّى نَزَلُوا بَدْرًا وَوَرَدَتْ عَلَيْهِمْ رَوَايَا قُرَيْشٍ وَفِيهِمْ غُلامٌ أَسْوَدُ لِبَنِي الْحَجَّاجِ
فَأَخَذُوهُ فَكَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَهُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ وَأَصْحَابِهِ

فَيَقُولُ مَا لِي عِلْمٌ بِأَبِي سُفْيَانَ وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ فَإِذَا قَالَ ذَلِكَ ضَرَبُوهُ فَقَالَ نَعَمْ أَنَا أُخْبِرُكُمْ هَذَا أَبُو سُفْيَانَ فَإِذَا تَرَكُوهُ فَسَأَلُوهُ فَقَالَ مَا لِي بِأَبِي سُفْيَانَ عِلْمٌ وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ فِي النَّاسِ فَإِذَا قَالَ هَذَا أَيْضًا ضَرَبُوهُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يُصَلِّي فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ انْصَرَفَ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَضْرِبُوهُ إِذَا صَدَقَكُمْ وَتَتْرُكُوهُ إِذَا كَذَبَكُمْ

ZABRANA UBIJANJA NEMOĆNIH I SLABIH

Dužni smo izbjegavati ubijanje malodobne djece i nemoćnih staraca koji ne učestvuju direktno u borbi, niti rade na opskrbi i pomaganju neprijateljske vojske na indirektan način. Dužni smo i sustezati se i izbjegavati masakriranje neprijatelja, jer nije čak dozvoljeno ni masakriranje i mučenje životinja. U časnom hadisu stoji da je Seid ibn Džubejr rekao: "Bio sam kod Ibn Omera, pa su prošli pored nekoliko mladića (ili osoba) koji su uzeli kokošku kao metu i gađali je. Kada su spazili Ibn Omera, razišli su se od nje, a Ibn Omer upita: 'Ko je ovo uradio? Zaista je Vjerovjesnik, alejhis-selam, prokleo one koji ovo rade.'"[68]

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ فَمَرُّوا بِفِتْيَةٍ أَوْ بِنَفَرٍ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا فَلَمَّا رَأَوْا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عَنْهَا وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ مَنْ فَعَلَ هَذَا إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا

A Abdullah ibn Jezid prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, zabranio pljačkanje i masakriranje.[69]

عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَاللَّهِ بْنَ يَزِيدَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى عَنِ النُّهْبَةِ وَالْمُثْلَةِ

68 Sahihul-Buhari, Ez-Zebaih ves-sajd, 5516.
69 Sahihul-Buhari, Ez-Zebaih ves-sajd, 5515.

U djelu *Ed-Durrul-muhtar* stoji: "Zabranjena nam je prevara i utaja, i zabranjeno nam je masakriranje neprijatelja kada ih zarobimo, dok prije toga (u borbi) nije zabranjeno. Zabranjeno nam je i da ubijamo žene, one koji nisu punoljetne, nemoćne starce, slijepce, bolesnike, matuhe, monahe, one koji borave u crkvama i koji su izdvojeni od svijeta. Dozvoljeno je ako je neko od njih vladar, ratnik ili ima utjecaj u ratu svojim idejama ili imovinom. A ako bi neko ubio nekoga od nabrojanih osoba, bio bi dužan pokajati se i zatražiti oprosta od Allaha."[70]

Islam je vjera plemenitog morala, i musliman se ne odriče svoga ahlaka niti u jednom aspektu svoga života. Tako je Allahov Poslanik, alejhis-selam, kada bi nekoga odredio za zapovjednika vojske ili čete, zapovijedao bi mu da se u pogledu svojih potkomadanata boji Allaha, a da prema muslimanima, koji su s njim, postupa dobro. Zatim bi govorio:

Borite se u ime Allaha i na Allahovom putu! Borite se protiv onih koji u Allaha ne vjeruju! Borite se i nemojte utajivati ni varati, nemojte masakrirati, niti djecu ubijati![71]

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَمَّرَ أَمِيرًا عَلَى جَيْشٍ أَوْ سَرِيَّةٍ أَوْصَاهُ فِي خَاصَّتِهِ بِتَقْوَى اللَّهِ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ خَيْرًا ثُمَّ قَالَ اغْزُوا بِاسْمِ اللَّهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَاتِلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ اغْزُوا وَلَا تَغُلُّوا وَلَا تَغْدِرُوا وَلَا تَمْثُلُوا وَلَا تَقْتُلُوا وَلِيدًا

Od Nafija ibn Omera, radijallahu anhuma, prenosi se da je rekao: "U jednoj od bitaka koje je vodio Allahov Poslanik, alejhis-selam, nađena je ubijena žena, pa je Allahov Poslanik, alejhis-selam, zabranio ubijanje žena i djece."

وُجِدَتِ امْرَأَةٌ مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ مَغَازِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ

70 Ed-Durrul-muhtar, 3/225.
71 Kompletan hadis vidi u: Sahihu Muslim, El-Džihad, 1731.

Drugo predanje glasi: "...pa je Allahov Poslanik, alejhis-selam, osudio ubijanje žena i djece."[72]

فَأَنْكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَتْلَ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ

Treba spomenuti da su imami Malik i Šafija rekli: "Nije dozvoljeno ubiti žene i djecu ni u kojem slučaju. Čak i da ih ratnici uzmu kao živi štit, ili se utvrde u tvrđavi, ili brodu i sa sobom uzmu žene i djecu, nije ih dozvoljeno gađati niti spaliti. Prethodni hadis koji prenosi Es-Sa'b, Ibn Hibban bilježi s dodatkom na kraju: "...a zatim je na dan Bitke na Hunejnu zabranio njihovo ubijanje." Drugi učenjaci, mimo Malika i Šafija, naginju, kako to kaže Ibn Hadžer, usklađivanju ova dva hadisa, kako je na to prije ukazano. To je jedan Šafijev stav i stav Kufljana koji kažu: "Kada žena učestvuje u borbi, dozvoljeno ju je ubiti." Malikija Ibn Hubejb kaže: "Nije dozvoljeno namjerno ubiti ženu kada učestvuje u borbi, osim ako direktno učestvuje u ubijanju i namjerava ga izvršiti." Stav većine podupire predanje koje bilježi Ebu Davud, Nesai i Ibn Hibban, a koje prenosi Rebah ibn Er-Rebi Et-Temimi, koji kaže: "Bili smo s Allahovim Poslanikom, alejhis-selam, u jednoj bici, pa je vidio okupljene ljude, a onda je vidio ženu koja je bila ubijena. Tada je rekao: *Nije trebalo da učestvuje u borbi.*" Smisao hadisa jeste taj da je treba ubiti ako se borila.

Nije dozvoljeno spaliti ratnike, ako ih je moguće ubiti na drugi način, na osnovu časnog hadisa koji prenosi Ebu Hurejra i koji kaže: "Poslao nas je Allahov Poslanik, alejhis-selam, u jednu vojnu misiju i rekao: *Ako te i te nađete, spalite ih!* A kada smo htjeli krenuti, reče: *Naredio sam vam da spalite te i te, a vatrom samo Allah kažnjava, pa ako ih nađete, ubijte ih!*"

A kada je Ibn Abbas saznao da je Alija, radijallahu anhu, spalio neke ljude, rekao je: "Da sam ja bio na njegovom mjestu, ne bi ih spalio, jer je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: *Nemojte kažnjavati*

72 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 3014.

Allahovom kaznom, nego ih ubijte, kao što je također kazao: *Ubijte onoga ko promijeni svoju vjeru!*"[73]

لَوْ كُنْتُ أَنَا لَمْ أُحْرِقْهُمْ لِنَهْيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا تُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ وَلَقَتَلْتُهُمْ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ

PITANJE UZIMANJA MUSLIMANA ZA ŽIVI ŠTIT

Dozvoljeno je, onda kada to bude nužno, zapaliti neprijateljske utvrde i brodove, zajedno s onima koji se tamo nalaze, ako se to nametne i potvrdi kao jedini način da se savlada neprijatelj. Ovaj se propis također može odnositi i na neprijatelje kada za živi štit uzme neke muslimane. Mi ćemo se boriti protiv njih i gađati ih, imajući namjeru da pogodimo i ubijemo nemuslimane.

U djelu *Ed-Durrul-muhtar* stoji: "Ako neke od nas uzmu za živi štit, mi ćemo ih gađati s namjerom da pogodimo nevjernike. Za one koji od njih - tj. od muslimana, budu ubijeni, nema ni dije niti kefareta, jer uz obavezne kazne ne dolazi globa."

Autorove riječi da "uz obavezne kazne ne dolazi globa" odnose se na situaciju sličnu situaciji u kojoj umre onaj nad kime je izvršena šerijatska kazna hadda, i ako onaj ko je u nuždi bude doveden u situaciju da troši tuđi imetak. Taj će imetak biti nadoknađen. Na to odgovara autor djela *Fethul-kadir*, pa kaže: "Po našem mezhebu, čovjek koji je u nuždi nije dužan jesti tuđu imovinu, pa to stoga nije farz. To je kao nešto što je dozvoljeno (mubah), i ono je ograničeno uvjetom sigurnosti, kao što je prolazak putem."

Kurtubi, Allah mu se smilovao, kaže: "Ubijanje živog štita može biti dozvoljeno i o tome, ako Bog da, ne bi trebalo biti razilaženja, a to je onda kada opći interes bude nužan, sveobuhvatan i kategoričan.

73 Sahihul-Buhari, 3016.-3017.

Značenje toga da bude nužan jeste to da nije moguće savladati neprijatelja osim ubijanjem živog štita. Što se tiče toga da on treba biti sveobuhvatan, to znači da taj interes nesumnjivo ima cijeli ummet. A što se tiče toga da interes bude nesumnjiv i kategoričan, to znači da u ubijanju živog štita nesumnjivo i kategorički postoji opći interes."[74]

Nije dozvoljeno muslimanima da za živi štit uzimaju druge muslimane i da njihove živote izlože opasnosti, kao kada bi, naprimjer, muslimanski borci uzeli kao štit žene i djecu muslimana, krijući se među njima i čuvajući se od neprijateljskih udara. To nije dozvoljeno, jer se time muslimanske žene i djeca izlažu opasnosti.

Da nije dozvoljeno uzimati za živi štit muslimanske žene i djecu potvrđuju riječi Uzvišenog objavljene o Ugovoru na Hudejbijji:

> ***I da nije bilo muškaraca vjernika i žena vjernica, koje vi ne poznajete, pa da ih iz neznanja pobili ne biste, te bi vas zbog njih neugodnost zadesila...***

Ovo znači, da nije bilo muškaraca vjernika i žena vjernica koje niste pojedinačno poznavali i da ih ne biste ubili i gubitak im nanijeli, pa da vas zbog njih zadesi neugodnost i teškoća (grijeh i kazna), a vi za njih niste ni znali. Dopuna kondicionalne čestice *lev la* izostavljena je zbog toga što kontekst na nju ukazuje. Prema tome ajet bi značio: da nije pokuđeno da ubijete ljude vjernike koji se nalaze među nevjernicima, a da i ne znate za njih, i da vas zbog toga zadesi nevolja, On vas ne bi spriječio da ih napadnete. Tih je ljudi muslimana bilo devet, sedam muškaraca i dvije žene, kako to prenosi Ebu Džumua ibn Džunejd, a koji je bio među njima, a čije predanje, s dobrim senedom, bilježi Ebu Nu'ajm i drugi.

74 Reddul-muhtar, 3/223.

PRESTANAK RATOVANJA

Ako nevjernici prime islam ili se predaju, dužni smo prestati borbu protiv njih, na osnovu riječi Uzvišenog:

> ***O vi koji vjerujete, kada u boj na Allahovom putu krenete dobro, sve dobro provjerite, i onome ko vam nazove selam, nemojte reći: "Ti nisi vjernik!" u želji za koristi ovosvjetskog života, jer kod Allaha su mnoga dobra. Takvi ste ranije i vi bili, pa vam je Allah darovao milost Svoju. Zato, sve dobro provjerite, jer Allah doista dobro zna ono što vi radite. (En-Nisa, 94.)***

Kako smo vidjeli, džihad u islamu nije propisan radi ubijanja i prolijevanja krvi. Kada izađu u džihad, mudžahidi su dužni da sve dobro utvrde i provjere kako ne bi ubili bezgrješnu dušu (dijete) ili oskrnavili nedužan život, a to je ono što je Uzvišeni naredio riječima:

> ***O vi koji vjerujete, kada u boj na Allahovom putu krenete dobro, sve dobro provjerite.***

To znači da provjerite i utvrdite sve, kako bi razlučili ko je neprijatelj koji se bori protiv vas i koji zaslužuje da bude ubijen, a ko to nije.

Ovaj je ajet objavljen onda kada je oružje bilo primitivno i kada se svodilo samo na lično naoružanje, kao što je mač i koplje. A što se tiče današnjeg vremena, kada je čovjek napravio oružje za masovno uništavanje i razaranje, naredba o provjeravanju pritvrđenija je nego prije. Zato nije dozvoljeno nasumično i neselektivno razarajuće granatiranje, koje ubija i borce i druge koje nije dozvoljeno ubiti. Izuzetak je stanje nesumnjive nužde, kao što smo prethodno vidjeli kod spomenutog ajeta:

> ***...i onome ko vam nazove selam, nemojte reći: "Ti nisi vjernik!"u želji za koristi ovosvjetskog života, jer kod Allah su mnoga dobra.,***

odnosno, želeći da od tog čovjeka kao plijen zadobijete imetak koji je samo dobro ovog prolaznog svijeta.

U časnom hadisu koji prenosi Usama ibn Zejd, radijallahu anhu, stoji da je rekao: "Poslao nas je Allahov Poslanik, alejhis-selam, prema El-Hurki, ogranku plemena Džuhejna, pa smo ljude ujutro iznenadili i porazili ih. Potom smo ja i jedan ensarija slijedili jednog njihovog čovjeka i kada smo ga uhvatili, on reče: 'La ilahe illallah!' Ensarija ga pusti, a ja ga ubodoh svojim kopljem, tako da ga ubih. Kada smo se vratili, to je saznao Vjerovjesnik, alejhis-selam, i rekao mi: *O Usama, zar si ga ubio nakon što je rekao la ilahe illallah!?* 'Allahov Poslaniče, on se time htio spasiti', rekoh, a on ponovo reče: *Zar si ga ubio nakon što je rekao la ilahe illallah!?* On mi je to ponavljao, tako da sam poželio da prije toga dana nisam primio islam."[75] Tj., poželio je da je primio islam toga dana, nakon ovoga slučaja, jer islam briše sve što je bilo prije, kako bi izbjegao zle posljedice svoga postupka.

بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْحُرَقَةِ مِنْ جُهَيْنَةَ قَالَ فَصَبَّحْنَا الْقَوْمَ فَهَزَمْنَاهُمْ قَالَ وَلَحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ رَجُلا مِنْهُمْ قَالَ فَلَمَّا غَشِينَاهُ قَالَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ قَالَ فَكَفَّ عَنْهُ الأَنْصَارِيُّ فَطَعَنْتُهُ بِرُمْحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ قَالَ فَلَمَّا قَدِمْنَا بَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَقَالَ لِي يَا أُسَامَةُ أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا كَانَ مُتَعَوِّذًا قَالَ أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ قَالَ فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَسْلَمْتُ قَبْلَ ذَلِكَ الْيَوْمِ

U predanju koje bilježi Et-Taberani u *Mu'džemul-kebiru* i El-Bezzar u *Musnedu* stoji da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, poslao jednu četu u kojoj je bio Mikdad. Kada su došli kod ovog plemena, vidjeli su ih kako su se razbježali, a među njima je bio i jedan veoma imućan čovjek koji nije pobjegao. On je rekao: "Svjedočim da nema boga osim Allaha", ali se na njega bacio Mikdad i ubio ga. To su spomenuli Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, i on reče: *O Mikdade, zar si ubio čovjeka koji je rekao la ilahe illallah!?*

75 Sahihul-Buhari, Ed-Dijat, 6872.

Tada je Allah objavio:

O vi koji vjerujete, kada u boj na Allahovom putu krenete dobro, sve dobro provjerite i onome ko vam nazove selam nemojte reći: "Ti nisi vjernik!" u želji za koristi ovosvjetskog života, jer kod Allaha su mnoga dobra. Takvi ste ranije i vi bili, pa vam je Allah darovao milost Svoju. Zato, sve dobro provjerite, jer Allah doista dobro zna ono što vi radite. (En-Nisa, 94.)

Primjetno je da je Uzvišeni Allah ponovio naredbu provjeravanja apostrofirajući njegov značaj i ukazujući na opasnost njegovog izostavljanja.

ZAŠTITA

Mi smo također dužni prestati s borbom i ubijanjem onih koje je neko od muslimana stavio pod svoju zaštitu. Osnova tome jesu Poslanikove, alejhis-selam, riječi:

Muslimani su jednaki po krvi, oni su jedinstveni u borbi, najniži među njima daje drugima njihovu zaštitu, i plijen se šalje i onima od njih koji su najudaljeniji.[76]

الْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ وَهُمْ يَدٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ يَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ وَيُرَدُّ عَلَى أَقْصَاهُمْ

Poslanikove, alejhis-selam, riječi: *Ve jes'a bi zimmetihim ednahum*, znače: najmanji brojem, a to je jedan. Ovdje se radi o izvedenici iz riječi el-edna, što znači: najmanji brojem, ili se radi o izvedenici iz riječi ed-dunuvv, što znači: blizina. U tom slučaju, to je dokaz da je valjana zaštita koju nekome pruži musliman koji je na granici blizu neprijatelja. Ili se radi o izvedenici iz riječi ed-denae

76 Bilježi ga Ebu Davud i Ibn Madža i ovo je njegov tekst hadisa.

(moralna niskost), što bi označiilo da je valjana zaštita koju grješnik musliman (fasik) dadne nekom nevjerniku.

Isto tako, valjana je i zaštita koju pruži žena muslimanka. Od Ummu Hani, kćerke Ebu Talibove, prenosi se da je rekla: "U godini oslobođenja Meke otišla sam kod Allahovog Poslanika, alejhis-selam, i našla sam ga kako se kupa dok ga je njegova kćerka Fatima skrivala odjećom. Tada je upitao: *Ko je ta žena?* Ja rekoh: 'Ummu Hani, kćerka Ebu Talibova', a on reče: *Dobro došla, Ummu Hani.* Kada je završio s kupanjem, stao je na namaz i klanjao osam rekata ogrnut u samo jednu haljinu. Nakon što je završio, ja rekoh: 'Allahov Poslaniče, sin moje majke Alija Ibn Ebi Talib rekao je da će ubiti čovjeka kojeg sam ja uzela u zaštitu, a to je taj i taj sin Hubejre.' Allahov Poslanik, alejhis-selam, reče:

Uzeli smo u zaštitu onoga koga si ti uzela u zaštitu. Ovo se desilo u kasnim jutarnjim satima (duha).[77]

ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ بِثَوْبٍ قَالَتْ فَسَلَّمْتُ فَقَالَ مَنْ هَذِهِ قُلْتُ أُمُّ هَانِئٍ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ قَالَ مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِئٍ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ قَامَ فَصَلَّى ثَمَانِيَ رَكَعَاتٍ مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ زَعَمَ ابْنُ أُمِّي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنَّهُ قَاتِلٌ رَجُلًا أَجَرْتُهُ فُلَانُ ابْنُ هُبَيْرَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَجَرْنَا مَنْ أَجَرْتِ يَا أُمَّ هَانِئٍ قَالَتْ أُمُّ هَانِئٍ وَذَلِكَ ضُحًى

A u časnom hadisu koji se prenosi od Alije, radijallahu anhu, stoji da je rekao: "Od Vjerovjesnika, alejhis-selam, nismo zapisivali ništa osim Kur'ana i onoga što je u ovoj sahifi. Vjerovjesnik je, alejhis-selam, rekao:

Medina je sveta između (brda) Air i toga i toga. Onaj ko počini neko zlo ili zaštiti novatora, nad njim je prokletstvo meleka i svih ljudi i od njega se neće primiti ni zagovaranje ni otkup (farzovi i nafile). Zaštita je muslimana jedna i nju daje najniži među njima. Allahovo prokletstvo i prokletstvo meleka i svih ljudi jeste nad onim ko prekrši

77 Sahihul-Buhari, El-Džizja, 3179.

muslimanov ugovor i od njega neće biti primljeno ni zagovaranje, niti otkup. Allahovo je prokletstvo i prokletstvo meleka i svih ljudi i na onoga ko uzme neke ljude za prijatelje bez dozvole svojih prijatelja, i od njega neće biti primljeno ni zagovaranje, niti otkup."[78]

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ مَا كَتَبْنَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلا الْقُرْآنَ وَمَا فِي هَذِهِ الصَّحِيفَةِ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةُ حَرَامٌ مَا بَيْنَ عَائِرٍ إِلَى كَذَا فَمَنْ أَحْدَثَ حَدَثًا أَوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لا يُقْبَلُ مِنْهُ عَدْلٌ وَلا صَرْفٌ وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلا عَدْلٌ وَمَنْ وَالَى قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلا عَدْلٌ

Uvjet je da ostali muslimani znaju da je nekom nemuslimanu pružena zaštita, a muslimanski vladar ima je pravo poništiti ako se pokaže da je u njenom postojanju šteta i zlo po muslimane.

Nije valjana zaštita koju pruži zarobljenik, niti trgovac koji je u vlasti nevjernika, kao i onaj koji primi islam a živi u nemuslimanskoj zemlji.

UČESTVOVANJE ŽENA U BORBI

Dozvoljeno je da žene izađu u borbu s muževima i muškarcima koji su im mahremi, na osnovu onoga što se navodi u časnom hadisu koji se prenosi od Rubejje bint Muavviz, radijallahu anha, koja je rekla: "Išli smo u bitke s Vjerovjesnikom, alejhis-selam, pojili ljude i usluživali ih, vraćali ranjene i poginule u Medinu."

عَنْ رُبَيِّعَ بِنْتِ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ قَالَتْ كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَسْقِي الْقَوْمَ وَنَخْدُمُهُمْ وَنَرُدُّ الْقَتْلَى وَالْجَرْحَى إِلَى الْمَدِينَةِ

78 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2883.

U drugom predanju stoji: "... i liječili ranjene."[79]

عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ قَالَتْ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَسْقِي وَنُدَاوِي الْجَرْحَى وَنَرُدُّ الْقَتْلَى إِلَى الْمَدِينَةِ

Ovo ukazuje na to da žene učestvuju u borbi samo u nuždi, kao što smo vidjeli u temi o džihadu. Tako, u časnom hadisu koji prenosi Enes, radijallahu anhu, stoji da je rekao: "Kada je bio dan Bitke na Uhudu, ljudi su se razbježali od Vjerovjesnika, alejhis-selam, a vidio sam Aišu, kćerku Ebu Bekra, i Ummu Sulejm zasukanih haljina, a na njihovim nogama vidio sam halhale. Nosile su mješine na svojim plećima, zatim bi ih ispraznile u usta ljudi, a onda bi se ponovo vratile pa ih napunile, i ponovo bi dolazile i isparaznile ih u usta ljudi."[80]

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ النَّاسُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... وَلَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ وَأُمَّ سُلَيْمٍ وَإِنَّهُمَا لَمُشَمِّرَتَانِ أَرَى خَدَمَ سُوقِهِمَا تُنْقِزَانِ الْقِرَبَ عَلَى مُتُونِهِمَا تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ ثُمَّ تَرْجِعَانِ فَتَمْلآنِهَا ثُمَّ تَجِيئَانِ فَتُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ

Ibn Hadžer, Allah mu se smilovao, kaže: "Hadis ne govori u učestvovanju žena u borbi, a njime se želi ili reći da je njihovo pomaganje ranjenika borba ili da su se one afirmirale u pojenju ranjenika i slično, samo u prilici kada sebe brane, i to je ono što je preovladavajuće." Kod Muslima se navodi druga verzija od Enesa, u kojoj stoji da je Ummu Sulejm uzela sebi handžar na dan Bitke na Hunejnu i rekla: "Uzela sam ako mi se neko od mušrika primakne, da mu rasporim stomak."

Također, dozvoljeno je da žene plove morem zajedno s muškarcima idući u džihad na Allahovom putu. Na to ukazuje časni hadis koji spada u dokaze vjerovjesništva Muhammeda, alejhis-selam. Od Enesa, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Ušao je Allahov

79 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2883.
80 Isto, 2880.

Poslanik, alejhis-selam, kod Milhanove kćerke i kod nje se podbočio, a zatim se nasmijao. Ona je upitala: 'Zašto si se nasmijao, Allahov Poslaniče?' On je odgovorio: *Ljudi iz moga ummeta koji će ploviti morem zelenim na Allahovom putu slični su kraljevima na prijestoljima.* Ona je rekla: 'Allahov Poslaniče, moli Allaha da me učini jednom od njih', a on reče: *Allahu, učini je jednom od njih.* On se ponovo nasmijao, a ona mu reče isto što i prije, a i on njoj reče isto. Potom ona reče: 'Moli Allaha da me učini jednom od njih', a on odgovori: *Ti ćeš biti od onih prvih, a ne od posljednjih.* Ona se zatim udala za Ubadu ibn es-Samita i plovila morem s Bint Kareza. Kada se vratila na kopno, uzjahala je svoju životinju, pa je posrnula, i ona je s nje pala, slomila vrat i umrla."[81]

عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمَنِ الأَنْصَارِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّه عَنْه يَقُولُ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى ابْنَةِ مِلْحَانَ فَاتَّكَأَ عِنْدَهَا ثُمَّ ضَحِكَ فَقَالَتْ لِمَ تَضْحَكُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي يَرْكَبُونَ الْبَحْرَ الأَخْضَرَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَثَلُهُمْ مَثَلُ الْمُلُوكِ عَلَى الأَسِرَّةِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا مِنْهُمْ ثُمَّ عَادَ فَضَحِكَ فَقَالَتْ لَهُ مِثْلَ أَوْ مِمَّ ذَلِكَ فَقَالَ لَهَا مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَتِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ أَنْتِ مِنَ الأَوَّلِينَ وَلَسْتِ مِنَ الآخِرِينَ قَالَ قَالَ أَنَسٌ فَتَزَوَّجَتْ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ فَرَكِبَتِ الْبَحْرَ مَعَ بِنْتِ قَرَظَةَ فَلَمَّا قَفَلَتْ رَكِبَتْ دَابَّتَهَا فَوَقَصَتْ بِهَا فَسَقَطَتْ عَنْهَا فَمَاتَتْ

Bint Kareza je Muavijina supruga, a ime joj je Fahita, a Muavija je bio prvi koji je plovio morem radi borbe, i to je bilo u vrijeme Osmanova hilafeta.[82]

Što se tiče onoga što je spomenuto u časnom hadisu koji prenosi Aiša, radijallahu anha, koja kaže: "Zatražila sam dozvolu od Vjerovjesnika, alejhis-selam, za džihad, pa je rekao: *Vaš džihad je hadž.*"

U drugom predanju su ga pitale njegove supruge o džihadu, pa je rekao: *Divan li je hadž kao džihad*,[83] to se odnosi na slučaj kada

81 Sahihul-Buhari, 2885.
82 Fethul-bari, 6/77.
83 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2877.

džihad nije vadžib ženama nego fardi-kifaje. Tada je njima hadž bolji od džihada.

عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتِ اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ جِهَادُكُنَّ الْحَجُّ . و في لفظ آخر سَأَلَهُ نِسَاؤُهُ عَنِ الْجِهَادِ فَقَالَ نِعْمَ الْجِهَادُ الْحَجُّ .

VRIJEDNOST ČUVANJA STRAŽE

Muslimani koji žive u blizini neprijatelja moraju biti oprezni da ih on ne iznenadi i trebaju se od njega čuvati, tako što će ga stalno motriti i čuvati svoja važna postrojenja i svoje utjecajne i obrazovane ljude.

Od Aiše, radijallahu anha, prenosi se da je rekla: "Vjerovjesnik je, alejhis-selam, noću bdio, a kada je došao u Medinu, rekao je: *Kada bi me neki dobar čovjek od mojih ashaba čuvao ove noći?* Tada smo čuli zveckanje oružja, i on upita: 'Ko je to?' Čovjek odgovori: 'Ja sam Sa'd ibn Ebu Vekkas, došao sam da te čuvam.' Tada je Vjerovjesnik, alejhis-selam, otišao spavati."[84]

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَهِرَ فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ قَالَ لَيْتَ رَجُلا مِنْ أَصْحَابِي صَالِحًا يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ إِذْ سَمِعْنَا صَوْتَ سِلاحٍ فَقَالَ مَنْ هَذَا فَقَالَ أَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ جِئْتُ لأَحْرُسَكَ وَنَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Ibn Hadžer, Allah mu se smilovao, kaže: "Tirmizi bilježi hadis koji se preko Abdullaha ibn Šekika prenosi od Aiše, radijallahu anha, koja je rekla: 'Vjerovjesnik, alejhis-selam, bio je čuvan dok nije objavljen ovaj ajet:

A Allah će te od ljudi štititi. (El-Maida, 67.)."

Niz prenosilaca ovoga hadisa je dobar. A o vrijednosti stražarenja postoji jedan broj hadisa koji ne ispunjavaju Buharijeve

84 Sahihul-Buhari, El-Džihad, 2875.

kriterije. Jedan od njih jeste predanje koje prenosi Osman, pripisujući ga Poslaniku, alejhis-selam, a ono glasi: "Stražarenje tokom samo jedne noći na Allahovom putu bolje je od hiljadu noći i dana tokom kojih se noći provedu u namazu, a dani u postu." Ovaj hadis bilježi Ibn Madža i El-Hakim. Još jedan od tih hadisa jeste i predanje koje Sehl ibn Muaz prenosi od svoga oca, a on ga pripisuje Poslaniku, alejhis-selam, a glasi: "Ko dobrovoljno muslimanima čuva stražu neće svojim očima vidjeti Vatru, osim onoliko koliko je dovoljno da se ispuni zakletva."

Ovo predanje bilježi Ahmed. I još jedan od tih hadisa jeste predanje koje Ebu Rejhana pripisuje Poslaniku, alejhis-selam, a glasi: "Vatri je zabranjeno ono oko koje je stražarilo na Allahovom putu." Ovo predanje bilježi En-Nesai. Slično bilježi i Et-Tirmizi od Ibn Abbasa, Et-Taberani od Mu'avije ibn Hajde, Ebu Ja'la od Enesa, s dobrim nizom prenosilaca, te El-Hakim od Ebu Hurejre."[85]

RATNI PLIJEN (EL-GANIMA) I PLIJEN DOBIVEN BEZ BORBE (EL-FEJ')

Pojam *el-ganima* (ratni plijen) označava onu imovinu koja se od nevjernika uzme džihadom i borbom. Uzvišeni je Allah dozvolio ovaj plijen muslimanima, kako se to navodi u časnom vjerovjesničkom hadisu koji prenosi Džabir ibn Abdullah el-Ensari rekavši:

"Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

Dato mi je petero što nikome prije mene nije dato: svaki vjerovjesnik prije mene slat je samo svome narodu, a ja sam poslat i crvenima i crnima, dozvoljen mi je ratni plijen, a nije bio dozvoljen nikome prije mene, zemlja mi je učinjena lijepom, čistom i mjestom za klanjanje, pa gdje god čovjeka zadesi namaz, neka klanja gdje se zadesi,

85 Fethul-bari, 6/83.

potpomognut sam strahom koji od mene osjećaju neprijatelji na daljini od mjesec dana hoda i dato mi je pravo šefaata."[86]

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى كُلِّ أَحْمَرَ وَأَسْوَدَ وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تُحَلَّ لأَحَدٍ قَبْلِي وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ طَيِّبَةً طَهُورًا وَمَسْجِدًا فَأَيُّمَا رَجُلٍ أَدْرَكَتْهُ الصَّلاةُ صَلَّى حَيْثُ كَانَ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ بَيْنَ يَدَيْ مَسِيرَةِ شَهْرٍ وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ

Što se tiče pojma *el-fej'*, on označava ono što se od nevjernika uzme bez borbe, kao što je džizja i haradž, te kao što je bila imovina plemena Benu Nadir, koje je svoju imovinu predalo Poslaniku, alejhisselam, iz straha koji je Allah Uzvišeni ubacio u njihova srca. O tome je Uzvišeni Allah objavio Svoje časne riječi:

> ***A vi niste kasom tjerali konje ni kamile radi onoga što je Allah od njih, kao plijen, darovao Poslaniku Svome, nego, Allah prepušta vlast poslanicima svojim nad onima kojima On hoće. Allah sve može. Plijen od stanovnika sela i gradova koji Allah Poslaniku Svome daruje pripada: Allahu i Poslaniku Njegovu, i bližnjima njegovim, i siročadi, i siromašnim, i putnicima namjernicima da ne bi prelazio samo iz ruku u ruke bogataša vaših; ono što vam Poslanik kao nagradu da, to uzmite, a ono što vam zabrani, ostavite, i bojte se Allaha jer Allah, zaista, žestoko kažnjava. (El-Hašr, 6.-7.)***

Ratni plijen dobiven borbom dijeli se na petine. Njegove četiri petine dijele se mudžahidima koji su osvojili plijen, dok se preostala petina dijeli pripadnicima pet kategorija spomenutim u riječima Uzvišenog Allaha:

> ***I znajte da od svega što u borbi zaplijenite, jedna petina pripada Allahu i Poslaniku, i rodbini njegovoj, i siročadi,***

86 Sahihu Muslim, El-Mesadžid, 521.

i siromasima, i putnicima namjernicima, ako vjerujete u Allaha i u ono što smo objavili robu Našem na Dan rastavljanja istine od neistine, na dan kad su se sukobile dvije vojske - a Allah sve može. (El-Enfal, 41.)

Uzvišeni je Allah spomenut na početku pet spomenutih kategorija zbog veličanja. Potom je spomenut dio koji je pripadao Poslaniku, alejhis-selam, dok je bio živ, a koji se poslije njegove smrti usmjerava za dobrobit muslimana, ili se raspoređuje na ostale četiri kategorije. To se temelji na riječima Poslanika, alejhis-selam, koji u vjerodostojnom hadisu veli:

Nas se ne nasljeđuje, a ono što ostavimo je sadaka.[87]

لا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ

Zatim dolazi dio koji pripada rodbini Poslanikovoj, alejhis-selam, a to je njegova rodbina iz Benu Hašima i Benu Muttaliba, zbog toga što su pomagali Vjerovjesnika, alejhis-selam. Ostala tri dijela daju se jetimima, siromasima i putnicima koji su na putu ostali bez svojih sredstava, tj., ti dijelovi se daju nemoćnim članovima zajednice kako bi se ostvarila jednakost i solidarnost u muslimanskoj zajednici, jer pobjeda koju muslimani ostvare može biti zbog bereketa njihovih dova. Tako u časnom hadisu stoji da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Potražite mi nemoćne, jer vi bivate opskrbljeni i pomognuti zbog nemoćnih.[88]

ابْغُونِي الضُّعَفَاءَ فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ

Ovako je u slučaju pokretne imovine, dok slučaj zemljišta zavisi od stava muslimanskog vladara: ako hoće, razdijelit će ga borcima, a ako hoće, ostavit će ga njenim vlasnicima, kao što je uradio Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu. On nije zemlju podijelio borcima jer je smatrao da je tako od veće opće koristi.

87 Sahihu Muslim, El-Džihad, 1761.

88 Bilježi ga Ahmed, Ebu Davud, Et-Tirmizi i En-Nesai.

U djelu *Reddul-muhtar* stoji: "Tako se saznalo da vladar (imam) može birati ono što je od veće opće koristi."[89]

Isto tako, u slučaju zarobljenika ako nisu primili islam, vladar muslimana može birati: ili da im se smiluje i da od njih uzme otkupninu i pusti ih, i ta otkupnina ulazi u ostalu zaplijenjenu imovinu, na temelju riječi Uzvišenog o otkupu koji je Vjerovjesnik, alejhis-selam, uzeo od zarobljenika Bedra:

> ***Sada jedite ono što ste zaplijenili kao dopušteno i lijepo i bojte se Allaha - Allah zaista mnogo prašta i Milostiv je. (El-Enfal, 69.);***

ili da ih razmijeni za muslimane koji su u rukama neprijatelja. Ovo se temelji na riječima Uzvišenog:

> ***Kada u borbi sretnete one koji ne vjeruju, po šijama ih udarajte sve dok ih ne oslabite, a onda im pritegnite sveze, i poslije, ili ih velikodušno sužanjstva oslobodite, ili otkupninu zahtijevajte, sve dok borba ne prestane. Tako učinite! Da Allah hoće, On bi ih sam savladao, ali On vas želi iskušati jedne pomoću drugih. On neće poništiti djela onih koji na Allahovu putu poginu. (Muhammed, 4.)***

Što se tiče plijena koji se dobije bez borbe (el-fej') s njime se postupa onako kako smo prije vidjeli iz ajeta iz sure El-Hašr koji o tome govori.

A na dozvoljenost razmjenjivanja zarobljenika za muslimane ukazuje ono što se navodi u časnom hadisu koji se prenosi od Ijasa ibn Seleme ibn El-Ekvea, koji kaže da mu je kazivao njegov otac rekavši: "Išli smo u borbu protiv plemena Fezara, a naš zapovjednik bio je Ebu Bekr, koga je nad nama nadredio Allahov Poslanik, alejhis-selam. Kada je između nas i izvora bio jedan sahat, Ebu Bekr nam je naredio i mi smo se na kraju noći ulogorili. Zatim je izvršio napad i

89 Vidi: Reddul-muhtar, 3/239.

došao do izvora, pa je kod njega ubio koga je ubio i zarobio koga je zarobio. Ja sam vidio jednu grupu ljudi u kojoj su bila djeca i žene, pa sam se pobojao da mi ne izmaknu i domognu se brda. Tada sam odapeo strijelu između njih i brda i kada su je vidjeli, stali su. Zatim sam ih doveo, a među njima je bila jedna žena iz plemena Benu Fezara koja je na sebi imala komad kože. S njom je bila njena kćerka, jedna od najljepših arapskih žena. Ja sam ih doveo do Ebu Bekra, pa mi je on dao kćerku ove žene. Zatim smo stigli do Medine, a da nisam skinuo ništa od njene odjeće.[90] Onda me je sreo Allahov Poslanik, alejhis-selam, na pijaci i rekao mi: *O Selema, pokloni mi ženu*, a ja mu rekoh: 'Allahov Poslaniče, svidjela mi se, a ja, tako mi Allaha, nisam skinuo ništa od njene odjeće.' Zatim me je Allahov Poslanik, alejhis-selam, ponovo sreo na pijaci i rekao mi: *O Selema, pokloni mi ženu, Allahov je tvoj otac!*[91] Rekoh: 'Tvoja je, Allahov Poslaniče, a tako mi Allaha, nisam skinuo ništa od njene odjeće!' Zatim ju je Allahov Poslanik, alejhis-selam, poslao Mekelijama razmijenivši je za neke muslimane koji su bili zarobljeni u Meki."[92]

قال إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ غَزَوْنَا فَزَارَةَ وَعَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ أَمَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا فَلَمَّا كَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمَاءِ سَاعَةٌ أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ فَعَرَّسْنَا ثُمَّ شَنَّ الْغَارَةَ فَوَرَدَ الْمَاءَ فَقَتَلَ مَنْ قَتَلَ عَلَيْهِ وَسَبَى وَأَنْظُرُ إِلَى عُنُقٍ مِنَ النَّاسِ فِيهِمُ الذَّرَارِيُّ فَخَشِيتُ أَنْ يَسْبِقُونِي إِلَى الْجَبَلِ فَرَمَيْتُ بِسَهْمٍ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْجَبَلِ فَلَمَّا رَأَوُا السَّهْمَ وَقَفُوا فَجِئْتُ بِهِمْ أَسُوقُهُمْ وَفِيهِمُ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي فَزَارَةَ عَلَيْهَا قَشْعٌ مِنْ أَدَمٍ قَالَ الْقَشْعُ النِّطَعُ مَعَهَا ابْنَةٌ لَهَا مِنْ أَحْسَنِ الْعَرَبِ فَسُقْتُهُمْ حَتَّى أَتَيْتُ بِهِمْ أَبَا بَكْرٍ فَنَفَّلَنِي أَبُو بَكْرٍ ابْنَتَهَا فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا فَلَقِيَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السُّوقِ فَقَالَ يَا سَلَمَةُ هَبْ لِيَ الْمَرْأَةَ فَقُلْتُ ـ رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ لَقَدْ أَعْجَبَتْنِي وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ىوْبًا ثُمَّ لَقِيَنِي رسون اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْغَدِ فِي السُّوقِ فَقَالَ لِي يَا سَلَمَةُ هَبْ لِيَ الْمَرْأَةَ لِلَّهِ أَبُوكَ فَقُلْتُ هِيَ لَكَ

90 Tj., nije s njom imao spolni odnos. (Prim. prev.)

91 Ovako su Arapi bili uobičajili govoriti dobro odgojenoj djeci, a isticanjem da je neko Allahov tome se odaje počast. (Prim. prev.)

92 Sahihu Muslim, El-Džihad, 1755.

يَا رَسُولَ اللَّهِ فَوَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا فَبَعَثَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَهْلِ مَكَّةَ فَفَدَى بِهَا نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا أُسِرُوا بِمَكَّةَ

Ne mogu se razmijeniti žene i djeca, niti konji i oružje, osim u nuždi te u slučaju kada ne postoji nužda, to nije dozvoljeno. Isto tako, ne razmjenjuje se zarobljenik koji primi islam za muslimana koji je u zarobljeništvu, osim ako se je sigurno u njegov islam i ako je on saglasan s time da bude razmijenjen, jer ovo predstavlja oslobađanje jednog muslimana bez nanošenja štete drugom muslimanu.[93]

UZIMANJE NEVJERNIKA KAO ISPOMOĆ

Dozvoljeno je uzeti nevjernika kao ispomoć ako za to postoji potreba. Poslanik, alejhis-selam, je u Bici na Hajberu uzeo kao ispomoć židove iz plemena Benu Kajnuka, dok je u Bici na Hunejnu uzeo kao ispomoć Safvana ibn Ummejju, a bio je mušrik.[94] A ono što se navodi u časnom hadisu koji se prenosi od Aiše, Vjerovjesnikove, alejhis-selam supruge, odnosi se na situaciju kada ne postoji potreba da se nevjernik uzme za ispomoć, jer ne može se biti sigurno u to da neće prevariti i izdati. Od nje se prenosi da je rekla:

"Allahov Poslanik, alejhis-selam, uputio se ka Bedru i kada je bio u kamenjaru El-Vebera,[95] sustigao ga je čovjek koji je bio spominjan po hrabrosti i pomaganju drugima. Kada ga ashabi Allahovog Poslanika, alejhis-selam, vidješe obradovaše se. Kada stiže do Allahovog Poslanika, alejhis-selam, reče mu: 'Došao sam da te slijedim i da s tobom zadobijem plijen.' Allahov Poslanik, alejhis-

93 Reddul-muhtar, 3/230.

94 Isto, 3/235.

95 Mjesto na oko četiri milje od Medine.

selam, upita ga: *A vjeruješ li u Allaha i Njegovog Poslanika?* 'Ne', reče, a Poslanik, alejhis-selam, mu reče: *Vrati se, a ja neću u ispomoć uzeti mušrika!* Zatim je Poslanik nastavio, pa kada smo bili u mjestu Eš-Šedžera,[96] ovaj ga je čovjek sustigao i rekao mu isto što mu je rekao prvi put. Vjerovjesnik je, alejhis-selam, njemu rekao ono što je rekao prvi put: *Vrati se, a ja neću u ispomoć uzeti mušrika!* Zatim se vratio, pa ga je ponovo sustigao u El-Bejdau,[97] a Poslanik mu reče kao i prvi put: *Vjeruješ li u Allaha i Njegovog Poslanika?* 'Da', reče, a Allahov Poslanik, alejhis-selam, mu reče: *Kreni, onda!*"[98]

عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا قَالَتْ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِبَلَ بَدْرٍ فَلَمَّا كَانَ بِحَرَّةِ الْوَبَرَةِ أَدْرَكَهُ رَجُلٌ قَدْ كَانَ يُذْكَرُ مِنْهُ جُرْأَةٌ وَنَجْدَةٌ فَفَرِحَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ رَأَوْهُ فَلَمَّا أَدْرَكَهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِئْتُ لأَتَّبِعَكَ وَأُصِيبَ مَعَكَ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ قَالَ لا قَالَ فَارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ قَالَتْ ثُمَّ مَضَى حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالشَّجَرَةِ أَدْرَكَهُ الرَّجُلُ فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ قَالَ فَارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ قَالَ ثُمَّ رَجَعَ فَأَدْرَكَهُ بِالْبَيْدَاءِ فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَانْطَلِقْ

TRETMAN ONOGA KOJI TRAŽI ZAŠTITU (EL-MUSTEMIN)

El-muste'min jeste onaj koji traži zaštitu (sigurnost), a to je čovjek koji uđe u tuđe mjesto uz zaštitu koju mu pruže stanovnici tog mjesta, bio on musliman ili nemusliman-stanovnik neislamske zemlje. Pa ako bi musliman ušao u neislamsku zemlju (darul-harb)

96 Također mjesto blizu Medine. Moguće je da je Aiša bila među onima koji su ispratili muslimansku vojsku, pa je to vidjela, a moguće je da pod riječima: "Kada smo bili...", misli na: "...kada su muslimani bili."

97 Također mjesto, i to u blizini mikata za stanovnike Medine.

98 Sahihu Muslim, El-Džihad, 1817.

uz pruženu mu sigurnost, bila bi mu zabranjena (haram) njihova krv, imovina i čast, jer je tražeći zaštitu garantovao da ih neće napadati, a muslimani se drže dogovora. Isto tako, Allahov Poslanik je, alejhis-selam, zabranio prevaru, a prije smo naveli njegove riječi: ***...i nemojte utajiviti ni varati!***

A od Ibn Omera prenosi se da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

Kada Allah na Sudnjem danu skupi i prve i zadnje, bit će podignut bajrak svakom prevarantu, pa će se reći: 'Ovo je prevara toga i toga!'"[99]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ فَقِيلَ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلانِ بْنِ فُلانٍ

A Ebu Seid prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam, da je rekao:

Na Sudnjem će danu svakom prevarantu kod njegove zadnjice biti podignut bajrak (el-liva).[100]

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ عِنْدَ اسْتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Pojam *el-liva* označava veliku zastavu koju samo zapovjednik ratne vojske ili njen telal nose i koje ljudi slijede.

Smisao hadisa jeste taj da će taj čovjek imati znak pomoću kojeg će se raspoznavati među ljudima na Sudnjem danu, a Arapi su u prometnim pijacama stavljali zastave zbog prevare prevaranta (el-gadir) kako bi po tome bio poznat. A prevarant je onaj koji obeća nešto i to ne ispuni.

Poslanikove, alejhis-selam, riječi: *...kod njegove zadnjice*, znače da će bajrak biti postavljen iza njegovih leđa, jer se bajrak ponosa postavlja naspram glave.

99 Sahihu Muslim, El-Džihad, 1735.
100 Isto, 1817.

Ako bi musliman uzeo nešto od nevjernika bez njihovog pristanka i to odnese u islamsku zemlju, obavezan bi bio to dati u sadaku jer je do toga došao zabranjenim sredstvom, a to je prevara. A ako to ne bi odnio u islamsku zemlju, dužan bi im to bio vratiti.

Po mišljenju Ebu Hanife i Muhammeda, musliman ima pravo uzeti od njih njihovu imovinu, uz njihov pristanak, pa makar ona spadala u ono što je po Šerijatu zabranjeno, kao kada bi s njima poslovao kamatom, ili alkoholom, svinjetinom i strvi. Jer, njihov nam je imetak dozvoljen, osim što je prevara haram, a ono što se uzme uz njihovo odobrenje nije prevara.

Zarobljenik ne spada u one koji traže zaštitu, pa makar ga pustili i ostavili da živi u njihovoj zemlji.

U komentaru *Es-Sijera*, imam Muhammed kaže:

"Ako bi stanovnici neislamske zemlje rekli zarobljenicima (muslimanima): 'Idite u svoju zemlju, vi ste sigurni', a zarobljenici im ništa ne kažu, nema smetnje da se poslije ovih riječi zarobljenici bore protiv njih i da uzmu njihovu imovinu. Jer, zarobljenici se prema njima nisu obavezali nikakvim uvjetima, a ono što su im oni uvjetovali ne obavezuje zarobljenike ničim čime se nisu obavezali. Suprotno ovome, jeste situacija kada kod njih dođu neki muslimani tražeći dozvolu da uđu u nevjerničku zemlju, pa im stanovnici te zemlje kažu: 'Uđite, vi ste sigurni.' Zatim oni uđu i ne prihvate nikakve uvjete. Ovo je dvoje suprotno zato što je dolazak muslimana kojim traže sigurnost na stepenu izjave o prihvatanju uvjeta kojim se obavezuju da neće prevariti ove stanovnike. Ovakvo jedno značenje ne postoji u slučaju zarobljenika jer su oni bili prisilno u njihovim rukama, a ne kao oni koji traže sigurnost."[101]

U neislamskoj zemlji (darul-harb) kisas prestaje biti obavezan jer ga nije moguće izvršavati. Tako, ako bi neki musliman kome je pružena sigurnost, ubio svoga druga, bilo iz nehata ili s predu-

101 Ilaus-sunen, 12/340.

mišljajem, on je obavezan dati diju iz svoga imetka, a dužan je i izvršiti kefaret za ubistvo iz nehata, na osnovu općenitosti riječi Uzvišenog:

> ***Vjernik ne može ubiti vjernika osim greškom, a ko ubije vjernika greškom, on mora osloboditi roba vjernika, i predati krvarinu porodici njegovoj, izuzev ako oni to oproste. Ako on pripada narodu koji vam je neprijatelj, a vjernik je, on mora osloboditi jednog roba vjernika! Ako pak pripada narodu s kojim imate sporazum, tada mora dati krvarinu porodici njegovoj i osloboditi roba vjernika! Ko to ne nađe obavezan je postiti dva mjeseca uzastopno, kajući se Allahu! A Allah sve zna i mudar je! (En-Nisa, 92.)***

Isto tako prestaje i obaveznost izvršenja kazne ako počini blud ili ukrade, zbog nepostojanja vladavine islama u neislamskoj zemlji.

Ako bi jedan zarobljenik musliman ubio drugog zarobljenika muslimana, samo bi bio dužan dati kefaret, na osnovu općenitosti kur'anskog teksta koji ne podrazumijeva diju u slučaju ubistva iz nehata, što smo prethodno vidjeli. To je zbog toga što je on u zarobljeništvu postao nevjernicima podanik, i s njega je spala nepovredivost (ismet), koja u islamskoj zemlji zahtijeva iskup imovinom ili kisas.

U slučaju ubistva s predumišljajem, on u osnovi nije ništa obavezan, jer, po našem mezhebu kefaret nije obavezan kod ubistva s predumišljajem, i to je stav imama Ebu Hanife, dok dva njegova učenika kažu da je u slučaju dva zarobljenika dija i kod ubistva s predumišljajem i kod ubistva iz nehata.

Ako bi nevjernik iz neislamske zemlje ušao u našu zemlju uz pruženu mu sigurnost, neće mu se omogućiti boravak od godinu dana ili više, kako ne bi špijunirao i pomagao svome narodu protiv nas. Iz ovoga treba izuzeti ambasadore nevjerničkih zemalja i one što spadaju u ono što se zove diplomatski kor, zbog nužnosti da se drugima uzvraća na isti način.

A ako on postane zimija, nad njim će se sprovoditi propisi koji važe za zimije, pa će se nad njim sprovoditi kisas ako ubije muslimana, dok musliman nadoknađuje vrijednost njegovog alkohola i svinje ako to uništi.

Musliman je dužan za njega dati džizju ako ga ubije iz nehata, a inače je dužnost spriječiti da zimija bude uznemiravan na bilo kakav način.

Osnova je da je imam dužan pomoći onima koji traže zaštitu u islamskoj državi, sve dok su u našoj državi, jer se tretiraju kao zimije. Međutim, nema kisasa nad muslimanom ili zimijom ako ubiju onog ko je zatražio zaštitu islamske države, dok se nad njim izvršava kisas ako ubije drugog čovjeka koji je zatražio zaštitu islamske države. Ako je s njim i njegov nasljednik, on će podmiriti sve njegove dugove.

Ako muste'min u našoj zemlji počini ono što podliježe kazni, neće se nad njim izvšavati kazna, osim ona u kojoj postoji pravo čovjeka, kao što je kisas i kazna za potvoru. Po Ebu Jusufu, sve će se to nad njim izvršiti, osim kazne za alkohol, baš kao i u slučaju zimija. Ovo Ebu Jusufovo mišljenje ima svoj smisao i prihvatljivost u našem vremenu, zbog toga što nevjernici posjeduju moć, snagu i vlast nad muslimanima.

Ako bi nevjernik koji je zatražio zaštitu ušao u našu zemlju, i s njim njegova žena zajedno sa svojom malodobnom djecom, pa jedno od njih primi islam ili postane zimija, njegova malodobna djeca ga slijede u tretmanu. Suprotno njima, jesu punoljetna djeca koja ga ne slijede u tretmanu jer se slijeđenje završava s nastankom punoljetstva. Po vanjskom značenju predanja, maloljetno dijete ne slijedi ni svoga brata, ili amidžu ili djeda, makar njegov otac bio mrtav.

Ali, ako bi muste'min primio islam u našoj zemlji, a ima maloljetnu djecu u nevjerničkoj državi, oni ga neće slijediti po tretmanu, osim ako dođu u našu državu prije smrti njihovog oca. Slijeđenje maloljetnika ustanovljava se, makar on mogao da se izražava.

Muslimanu nije dozvoljeno nemjerodavnim ugovorom uzeti imovinu nevjernika koji je pod zaštitom u našoj zemlji, suprotno muslimanu koji je pod zaštitom u nevjerničkoj državi, koji može uzeti njihovu imovinu, uz njihov pristanak, makar i putem kamate ili kocke, kako smo to vidjeli.

Nije dozvoljeno da musliman sklapa ugovore s muste'minom u našoj državi, osim one ugovore koji su dozvoljeni da se sklapaju s muslimanima, jer je naša država mjesto u kojem se sprovode šerijatski propisi. Isto tako, nije dozvoljeno sklapati ugovor o osiguranju u islamskoj državi, jer to, po Šerijatu, nije dozvoljen ugovor, kao što smo vidjeli u raspravi: Garancija za prevaru, u poglavlju o jamstvu. Međutim, ono što se od toga dešava u nevjerničkim zemljama dozvoljeno je.

Isto tako, nije dozvoljeno od muste'mina uzeti bilo šta što mu po Šerijatu nije obaveza, makar nešto tako i bilo uobičajeno, kao što je ono što se uzima od posjetilaca Bejtul-Makdisa.[102]

Zabranjeno je ogovarati muste'mina i zimiju, baš kao što je zabranjeno ogovarati muslimana, jer ugovorom o štićeništvu (akduz-zimme) zimija postaje biti obavezan u onome u čemu smo i mi obavezni. Štaviše, pravnici kažu da je zulum prema zimiji veći od zuluma prema muslimanu, a Allahov Poslanik je, alejhis-selam, zapovijedio da se čuva ugovor o štićeništvu koji im se dadne. Tako se od Džuvejrije ibn Kudame et-Temimija prenosi da je rekao: "Čuo sam Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu, da kaže: 'Rekli smo: 'Oporuči nam nešto, zapovjedniče vjernika.' On reče:

Oporučujem vam da pazite na zaštitu koju Allah daje jer je to i zaštita od vašeg Vjerovjesnika i opskrba vaše djece.'"

سَمِعْتُ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قُلْنَا أَوْصِنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ أُوصِيكُمْ بِذِمَّةِ اللَّهِ فَإِنَّهُ ذِمَّةُ نَبِيِّكُمْ وَرِزْقُ عِيَالِكُمْ

102 Reddul-muhtar, 3/249.

A Ibn Amr, radijallahu anhuma, prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam, da je rekao:

Ko ubije onoga ko je pod zaštitom (muahid) neće primirisati dženetskog mirisa, a njegov se miris osjeti na udaljenosti od četrdeset godina hoda.[103]

عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ قَتَلَ مُعَاهَدًا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَإِنَّ رِيحَهَا تُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا

Naravno, ovako je u slučaju kada ga ubije bespravno, a ovaj hadis bilježe En-Nesai i Ebu Davud kao predanje koje prenosi Ebu Bekra, a glasi: "Ko ubije bespravno osobu koja je pod zaštitom islamske države, Allah će mu Džennet učiniti zabranjenim."

Međutim, da li će se oprostiti zimiji ako se bavi sihrom? Na ovo pitanje odgovorio je imam Buhari navodeći predanje bez niza prenosilaca (talik) rekavši: "Rekao je Ibn Vehb: 'Obavijestio me je Junus prenoseći od Ibn Šihaba, koji je upitan: 'Da li će biti ubijen onaj koji je pod ugovorom o zaštiti ako se bavi sihrom?' Odgovorio je: 'Do nas je došlo saznanje da je to spravljeno Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, i nije ubio onoga ko je to spravio, a taj je bio jedan od sljedbenika knjige.'"

Ibn Hadžer prenio je Ibn Bettalovu opasku na ovo, a ona glasi: "Neće biti ubijen sihirbaz iz redova onih koji imaju ugovor o zaštiti, osim ako svojim sihrom ubije nekoga, pa će biti ubijen, ili ako uvede neku novotariju, pa će za nju biti kažnjen. Ovo je stav većine pravnika. A Malik je rekao: 'Ako svojim sihrom nanese štetu muslimanu, zbog toga će se s njim prekinuti ugovor o zaštiti.' On je također rekao: 'Sahir će biti ubijen, i neće se od njega tražiti pokajanje.' To je rekao i Ahmed i njegovi sljedbenici i takav je kod njih poput bezbožnika."

Ibn Bettal je također rekao: "Ibn Šihab nema nikakvog argumenta u slučaju onoga koji je spravio sihr Vjerovjesniku, alejhis-selam, jer se Poslanik nije svetio za sebe i zato što mu sihr nije štetio: ni u vezi s

103 Sahihul-Buhari, El-Džizja, 3162. i 3166.

Objavom, a ni u vezi s njegovim tijelom. Ono što ga je bilo obuzelo bio je samo jedan vid imaginacije (pričinjavanja), poput onoga što je prije spomenuto, a to je da ga je ifrit (šejtan) zaskočio kako bi prekinuo njegov namaz, ali nije u tome uspio. Ono što ga je od sihira zadesilo jeste poput onoga što zadesi bolesnika od groznice."[104]

Žena kojoj je data sigurnost (muste'mina) postaje zimijom ako se uda za muslimana ili za zimijju, jer žena slijedi svoga muža. Međutim, muste'min ne postaje zimijom ako se oženi ženom zimijkom, jer postoji mogućnost da se od nje razvede i da se vrati u svoju zemlju.

A ako bi ušli supružnici u islamsku državu, uz pruženu sigurnost, a zatim supruga primi islam, ona će se s njim razvesti, a on neće dobiti status zimije.

Povjerilac duga koji je musliman ima pravo zabraniti dužniku muste'minu da se vrati u svoju zemlju, pa ako mu to zabrani, a zatim prođe jedna godina, on postaje zimija.

Ugovor o sigurnosti prestaje važiti ako se muste'min vrati u nevjerničku zemlju i dobije status neprijatelja. Isto to postaje i zimija ako se priključi nevjernicima, dok njegova imovina, poput haradža i džizje, dobiva status plijena (fej'a) koji prelazi u muslimanski bejtul-mal ako bude zarobljen ili ubijen u borbi.[105]

DARUL-ISLAM I DARUL-HARB

Ako bi neprijatelji nevjernici zauzeli neku islamsku zemlju, ili ako bi sami muslimani, stanovnici te zemlje, napustili islam i zauzeli je i u njoj uveli nevjerničke zakone; ili ako bi zimije prekršili ugovor o štićeništvu i zauzeli islamsku zemlju u kojoj su živjeli, ni u jednom slučaju darul-islam ne bi postao darul-harb, osim u slučaju troga:

104 Fethul-bari, 6/277.

105 Vidi:Reddul-muhtar, 3/252.

1. sprovođenja nevjerničkih zakona, do te mjere da se u toj zemlji ne sprovodi niti jedan islamski propis. Ako bi se u njoj sprovodili i nevjernički i islamski propisi istovremeno, ta zemlja neće biti darul-harb;
2. spojenosti teritorije te zemlje s teritorijom nevjerničke zemlje (darul-harb), tako da ta teritorija nigdje nije prekinuta nekom islamskom zemljom. Šejh Ibn Abidin kaže: "Ovim postaje očigledno da teritorija u Šamu, između planine Tejmullah, zvane planina Druza, i nekih zemalja koje mu pripadaju, ulazi u darul-islam. Jer, iako oni sprovode židovske ili kršćanske propise, a neki čak i javno vrijeđaju islam i muslimane, oni su pod vlasti naših vladara, a i islamske zemlje ih okružuju sa svih strana. I ako bi vladar htio sprovesti naše propise, on bi to i mogao."[106]

   Ja kažem da isti tretman ima i palestinska zemlja, koja je pravno još uvijek islamska zemlja, pa makar bila pod jevrejskom okupacijom, jer je sa svih strana okružena islamskim zemljama;
3. nepostojanja sigurnosti kako muslimana tako i zimije za svoj život.

S druge strane, darul-harb postaje darul-islam sprovođenjem u njoj islamskih propisa, kao što su namazi, džuma i bajrami, pa makar ta zemlja i ne bila spojena s teritorijom islamske zemlje (darul-islam).

Nužno je spomenuti da ako postoji bilo koja zemlja koja je među nevjernicima i kojom vlada muslimanski vladar, da je dozvoljeno da taj vladar obavlja džume i bajrame i da uzima haradž, postavlja kadije i da se brine za ženidbu i udaju neoženjenih i neudatih.

U zemljama u kojima vladaju vladari nemuslimani, dozvoljeno je muslimanima obavljanje džume i bajrama, i kadija postaje kadijom uz pristanak muslimana, dok su muslimani dužni tražiti sebi vladara muslimana.

106 Reddul-muhtar, 3/253.

HARADŽ

Haradž je ono što se uzima sa tzv. haračske zemlje (el-erdu el-haradžijja) i daje u muslimanski bejtul-mal. Haračska zemlja jeste ona koja se osvoji uz upotrebu sile i koja se ostavi njenim vlasnicima i na nju se odredi haradž. Zemlja ne spada u ratni plijen koji je obavezno podijeliti, na osnovu postupka Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu. Ratni plijen koji je obavezno podijeliti jeste samo pokretna imovina.

Osnova u šerijatskom utemeljenju haradža jeste postupak Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu, prema Es-Sevadu, selima u Iraku, uz odobravanje ashaba, radijallahu anhum. A kada muslimani osvoje neku zemlju uz upotrebu sile, vladar musliman ima pravo odabira: da podijeli zemlju ratnicima, kao što se dijeli obavezni ratni plijen, ili da je ostavi u posjedu vlasnika, i da njima propiše džizju, a na njihovu zemlju haradž, kako bi se trošio za opće dobro.

Tako Zejd ibn Eslem prenosi od svoga oca da je rekao: "Omer je rekao: 'Da nije muslimana koji će kasnije doći, ne bi niti jedan grad ili selo bilo osvojeno, a da njihovu zemlju ne podijelim njenim vlasnicima, kao što je Allahov Poslanik, alejhis-selam, podijelio zemlju Hajbera.'" Ovo bilježi Buhari i Malik u svojoj *El-Muvettai*, a glasi: "Da ne bi kasniji muslimani bili ostavljeni bez ičega, ne bi muslimani osvojili niti jedno selo, a da ne bi njihovu zemlju podijelio na jednake dijelove, kao što je Allahov Poslanik, alejhis-selam, podijelio na dijelove zemlju Hajbera."

U svom djelu *El-Haradž*, imam Ebu Jusuf kaže: "Što se tiče fej'a, Zapovjedniče pravovjernih, on je haradž, po našem mišljenju,

haradž na zemlju, a Allah najbolje zna. To je zbog toga što Uzvišeni Allah kaže:

> ***Plijen od stanovnika sela i gradova koji Allah Poslaniku Svome daruje pripada: Allahu i Poslaniku Njegovu, i bližnjima njegovim, i siročadi, i siromašnim, i putnicima-namjernicima – da ne bi prelazio samo iz ruku u ruke bogataša vaših; ono što vam Poslanik kao nagradu da, to uzmite, a ono što vam zabrani, ostavite, i bojte se Allaha jer Allah, zaista, žestoko kažnjava. (El-Hašr, 6.-7.)"***

U djelu *El-Hidaja* stoji: "Ako imam osvoji neku zemlju uz upotrebu sile, on ima mogućnost odabira: ako hoće, podijelit će muslimanima zemlju kao što je uradio Allahov Poslanik, alejhis-selam, s Hajberom, a ako hoće, ostavit će je njenim vlasnicima i njima propisati džizju, a na njihovu zemlju haradž, kao što je postupio Omer, radijallahu anhu, prema Es-Sevadu u Iraku, uz saglasnost ashaba, dok oni koji su smatrali suprotno nisu bili hvale vrijedni. Svaki od ovih postupaka može služiti kao uzor, pa se može odabrati."[107]

U slučaju nekretnina, Šafi ima suprotan stav, pa je, po njemu, imam dužan podijeliti osvojenu zemlju uz upotrebu sile, kao što se dijeli i ostali ratni plijen. Stav naše uleme potvrđuje ono što se navodi u časnom hadisu koji prenosi Ebu Hurejra, radijallahu anhu, koji je upitao: "Šta će biti s vama kada ne budete ubirali ni dinara ni dirhema?" Rečeno mu je: "A kako misliš da će se to ostvariti, Ebu Hurejra?" Odgovori: "Da, iz riječi Iskrenoga i onoga kome se vjeruje, tako mi Onoga u Čijoj je ruci duša Ebu Hurejre." Ponovo upitaše: "A zbog čega će to biti?", a on odgovori: "Skrnavit će se štićeništvo koje Allah i Njegov Poslanik, alejhis-selam, daju, pa će Allah stegnuti srca zimija i oni će uskraćivati davanje onoga što posjeduju."[108]

107 Ilaus-sunen, 12/69.

108 Sahihul-Buhari, El-Džizja vel-Muvade'a, 3180.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا لَمْ تَجْتَبُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا فَقِيلَ لَهُ وَكَيْفَ تَرَى ذَلِكَ كَائِنًا يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ إِي وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ عَنْ قَوْلِ الصَّادِقِ الْمَصْدُوقِ قَالُوا عَمَّ ذَاكَ قَالَ تُنْتَهَكُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَشُدُّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قُلُوبَ أَهْلِ الذِّمَّةِ فَيَمْنَعُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ

Ovo značenje s drugim tekstom hadisa bilježi Muslim također od Ebu Hurejre, koji ga pripisuje Poslaniku, alejhis-selam, a glasi:

Irak će sigurno uskratiti davanje svojih dirhema i kafiza (mjera od 12 sa'ova).

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنَعَتِ الْعِرَاقُ دِرْهَمَهَا وَقَفِيزَهَا

On je izrekao ovaj hadis upotrebljavajući glagol u prošlom vremenu, a njime se misli na ono što će se desiti, kao hiperbola u ukazivanju na to da će se sigurno desiti.

Muslim bilježi i hadis koji prenosi Džabir, i koji ga također pripisuje Poslaniku, alejhis-selam, a glasi: *Uskoro Iračani neće ubirati (na ime poreza) ni deve ni dirheme.* Upitali su: "A od koga će to biti uskraćeno?" Odgovorio je: *Od nemuslimana, oni će to uskratiti.*

U ovome je jedan od znakova vjerovjesništva, kao i zapovijed da se ispunjavaju sve obaveze prema zimijama, zbog toga što u džizji koja se od njih uzima muslimani imaju koristi. U njemu je i upozorenje da im se ne čini zulum i da će oni prekinuti ugovor kad god se to desi, te muslimani neće od njih ništa ubirati, i njihovo će se stanje pogoršati. Neki spominju da se u hadisu pod uskraćivanjem misli na uskraćivanje haradža.[109]

Ako se zemlja ostavi vlasnicima, ona i dalje ostaje njihova privatna svojina i može se prodavati, njome se mogu vraćati dugovi i može se također davati u nasljeđe.

Zemlja Egipta, Šama i Iraka jeste haračska zemlja, kao i zemlja koja se osvoji uz upotrebu sile, osim Meke El-Mukerreme, čija je

109 Vidi: Fethul-bari, 6/280.

zemlja ušurska. Isto tako, arapska zemlja i zemlja onih koji svojevoljno prime islam jeste ušurska zemlja.

Haradž je vezan uz zemlju, pa će se uzeti haradž od onoga ko ga je davao, i ako primi islam. Ako bi musliman kupio od zimije haračsku zemlju, i od njega bi se uzimao haradž. Vjerodostojno je predanje u kojem stoji da su ashabi, radijallahu anhum, kupovali haračsku zemlju i na nju davali haradž. To ukazuje na činjenicu da je dozvoljeno da musliman, bez ikakve pokuđenosti, kupi haračsku zemlju, da je on od njega uzme i da je on sam dadne.[110]

Što se tiče desetine (ušura), ona se ne daje na plodove s haradžske zemlje. Šafi, Allah mu se smilovao, kaže: "To se dvoje spaja jer su to dva odvojena prava koja su obavezna na dva mjesta i zbog dva uzroka, pa među njima nema konfrotacije."

Mi imamo kao dokaz ono što bilježi Ibn Ebi Šejba u *Musannefu* prenoseći od Eš-Ša'bija, koji je rekao: "Ne spajaju se haradž i ušur na jednoj zemlji."

On također bilježi da je Ikrima rekao: "Ne spajaju se haradž i ušur u jednom imetku."

Hvala Allahu, ustanovljeno je da imam Ebu Hanifa nije usamljen u ovom mišljenju nego je bilo učenjaka prije njega koji su zastupali ovo mišljenje, a u tome su s njime saglasni najveći učenjaci.

Među onima koji su smatrali da su haradž i ušur nespojivi jeste i Ibrahim en-Nehai, pravnik (fakih) Iraka i glasnogovornik među Abdullahovim (Ibn Mesud) učenicima. Ibn Adijj u *El-Kamilu* navodi od Jahja ibn Anbesea, koji je kazivao, prenoseći od Hamada, a on od Ibrahima, ovaj od Alkame, a on od Abdullaha ibn Mesuda, radijallahu anhu, koji veli: "Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam: *Ne stavlja se muslimanu u obavezu haradž i ušur zajedno.*"[111]

110 El-Hidaja, 2/158.

111 Vidi: Ilaus-sunen, 12/419.

Ovako je ako se uzima (daje) haradž, ali u slučaju da on prestane i zanemari se, kao što je to slučaj u našem vremenu, onda je potrebno učiniti obaveznim ušur, analogno mišljenju Ebu Jusufa. On je, Allah da mu se smiluje, dao fetvu o obaveznosti ušura muslimanu u neislamskoj zemlji, ako u njoj primi islam, jer je ušur zekat na zemlju, pa je on njegova dužnost, baš kao što mu je obavezan i zekat na pokretnu imovinu koju posjeduje.

Po nama, ovaj Ebu Jusufov stav jeste pretežan zbog jačine njegovog argumenta, ali je on i blaži prema ljudima. Tako u Ebu Jusufovom *Kitabul-haradžu* stoji da je rekao: "I pitao si, Zapovjedniče pravovjernih, o ljudima nemuslimanima koji prime islam, a posjeduju zemlju, kakav je njihov tretman?" Prolijevanje njihove krvi je haram, a imovina koju su imali, kada su primili islam, njima pripada. Isto tako, njihova zemlja njima pripada i ona je ušurska zemlja, baš kao što je medinska zemlja jer su njeni stanovnici primili islam u doba Poslanika, alejhis-selam, i njihova zemlja je bila ušurska zemlja. Takav je slučaj i s Taifom i Bahrejnom.

Isto je i s beduinima ako prime islam na svojoj zemlji i izvorima. Njima pripada ono što su posjedovali onda kada su primili islam, a zemlja njihova jeste ušurska zemlja, neće s nje poslije biti protjerani i međusobno će je nasljeđivati i prodavati. I svaka zemlja na kojoj njeni vlasnici prime islam, pripada njima, kao i sve ono što je na njoj.

Taj je stav prenio autor djela *Ilaus-sunen*, a zatim je rekao: "Naši su učenjaci naveli kao pretežniji stav Ebu Jusufa i donošenje fetvi u skladu s njim u poglavlju o sudstvu i vakufima, jer je iskusio sudstvo i stekao iskustvo. Zato njegov stav treba smatrati pretežnijim i kada se radi o tretmanu zemljišta sa stanovišta ušura i haradža, jer su vezani za zemlju kao što su to vakufi."[112]

Zato ne treba uskratiti ušur i haradž sa zemlje, a haradž se uzima samo jedanput godišnje, makar se prinosi ubirali više puta.

112 Isto: 12/422.

S druge strane, ušur se može uzeti više puta ako se prinosi ubiru više puta.

Haradž se uzima i sa uvakufljene zemlje, a svrha zemlje koja se uvakufi ostaje onakva kakva je bila prije uvakufljenja.[113]

VRSTE HARADŽA

Dvije su vrste haradža:

Prva je tzv. ***haradžul-mukasema***, (خراج المقاسمة), a to je jedan dio onoga što niče iz zemlje, kao što je petina (humus) i slično, i on je poput ušura, sa stanovišta davanja (odnosno uzimanja), i vezan je za sve što niče iz zemlje. Zato se on daje onoliko puta koliko određeni prinos nikne iz zemlje, a razlikuje se od ušura po namjeni korišćenja (kategoriji korisnika). A ako čovjek na svojoj zemlji posadi masline, vinovu lozu ili stabla, on će razdvojiti prinose kao žito, a ništa nije obavezan prije nego što se plodovi mognu jesti.

Procjena količine haradža zvanog haradžul-mukasema prepuštena je mišljenju vladara, a on (haradž) treba biti srazmjeran mogućnosti, a krajnja je mogućnost polovina prinosa. Na nju se ne dodaje ništa, niti se čovjek obavezuje sa svim haradžom zvanim el-mukasema ako zemljište nema kapacitet, zbog mnogovrsne nepravde.

Druga vrsta jeste ***haradžul-vezifa*** (خراج الوظيفة), a to je kada obaveza postaje dugom neke osobe, jer je u mogućnosti koristiti zemlju. Pa, ako čovjek bude u mogućnosti zasijati zemlju, a to ne uradi, ovaj haradž biva dug toga čovjeka, suprotno situaciji kada ne bude u stanju zasijati zemlju.

Haradž na ono na šta se on odredi ne može biti veći od količine koju je odredio Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, i to je jasan

113 Reddul-muhtar, 3/255.

tekst da je zabranjeno (haram) povećanje na dio koji je određen, a koji su izmislili zulumćari na zemlji.[114]

Što se tiče količine haradža koju je Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, propisao stanovnicima Es-Sevada (sela u Iraku), prenosi se od Amira Eš-Ša'bija da je on premjerio sela Es-Sevad, pa je njegova površina dostigla milion džeriba, te je na jedan džerib usjeva propisao jedan dirhem i kafiz, na vinovu lozu deset dirhema, na zelje pet dirhema, a na čovjeka dvanaest, dvadeset i četiri i četrdeset osam dirhema. Ovo je zabilježio imam Ebu Jusuf u djelu *El-Haradž*.

Prenosi Vekiž od Ibn Ebu Lejla, on od El-Hakema, a ovaj od Omera predanje u kojem stoji da je poslao Osmana ibn Hanifu u Es-Sevad, pa je na svaki džerib obrađene ili neobrađene zemlje do koje dolazi voda odredio jedan dirhem i jedan kafiz. Prenosilac je ovdje mislio na pšenicu i ječam. I na svaki džerib vinove loze odredio je deset, a na svaki džerib zelja odredio je pet. Tako bilježi Ibn Ebu Šejba u svom *Musanefu*. Ovaj se slučaj desio u prisustvu ashaba koji to nisu osudili, pa je to bio njihov konsenzus, kako se to navodi u *El-Hidaji*.[115]

Jahja Ibn Adem u *El-Haradžu* prenosi od El-Hasana ibn Saliha da je rekao: "Što se tiče njihove zemlje, na nju se je obavezno dati haradž koji je propisao Omer ibn el-Hattab. Ako i budu u mogućnosti dati više od toga, on im se neće povećati, a ako ga ne budu u stanju dati, on će im se smanjiti, i neće se obavezivati preko njihovih mogućnosti, kao što je to rekao Omer. I ne znamo da je Alija, radijallahu anhu, kada je došao u Kufu, u bilo čemu postupio drugačije od Omera."

U ovome je dokaz da imami (vladari) poslije Omera, radijallahu anhu, nisu propisivali haradž veći od onoga koji je propisan na zemlju Es-Sevada i na druge zemlje.

114 Isto: 3/261.
115 Vidi: Ilaus-sunen, 12/293.

Međutim, da li vladari poslije Omera imaju pravo u startu odrediti veću vezifu nego što je odredio Omer?

Po nama, pretežniji je stav Muhammedov i stav većine, a možda se i Ebu Jusuf na njega također vratio. Naime, on se u *Kitabul-haradžu* deklarisao da je dozvoljeno i povećavati i smanjivati vezifu, pa kaže: “Ono što ukazuje na to da imam može smanjivati i povećati vezifu haradža koju propiše vlasnicima zemlje u skladu s onim što mogu podnijeti i da na svaku zemlju odredi koliko hoće, s tim da to ne nanese štetu vlasnicima zemlje...”[116]

U našem vremenu postalo je nemoguće da se tačno procijene količine haradža i zato smatram da je najbolje i najprikladnije postupiti po mišljenju Ebu Jusufa, koji je rekao da imam može smanjivati i povećavati vezifu haradža koju odredi vlasnicima zemlje, te da ostavimo procjenu količine haradža onima koji su iskusni i pouzdani, a koje zaduži vladar da objelodane količinu haradža kojom će se obavezati vlasnici zemlje. A divno je ono što je napisao Omer ibn Abdulaziz, Allah mu se smilovao, svome namjesniku o ovom pitanju.

Tako Abdurrahman ibn Mehdi prenosi od Talhe, a on od Davuda ibn Sulejmana el-Džu‘fija, koji je rekao: “Omer ibn Abdulaziz napisao je Abdulhamidu ibn Abdurrahmanu: ‘Selam alejk! Stanovnike Kufe je pogodio belaj, teškoća i nepravda od zlih propisa i zakona koje su im propisali zli namjesnici, a najispravnija vjera jeste pravednost i dobročinstvo. Neka ti zato ne bude ništa važnije od toga da svoju dušu privikneš na pokornost Allahu. I naredio sam ti da različito tretiraš njihovu zemlju; da neobrađenu ne ubrajaš u obrađenu, i da obrađenu ne smatraš neobrađenom i da s neobrađene zemlje uzmeš samo u skladu s njenim kapacitetom, a da s obrađene uzmeš samo vezifu haradža. To trebaš uraditi blago i na način koji je umirujući za vlasnike zemlje.’”[117]

116 Isti izvor: 12/400.

117 Cjelovit tekst pisma vidi u: Ilaus-sunen, 12/401.

Nema haradža ako voda preplavi zemlju, niti ako joj bude uskraćena voda, ili usjeve pogodi prirodna nepogoda iz neba, kao što je poplava, požar i ledena oluja. Međutim, ako nepogoda ne bude prirodna i moguće ju je spriječiti, kao što su miševi i gusjenice (i insekti), ili prinos propadne nakon žetve, tada ne prestaje obaveza haradža.

U propisivanju haradža treba voditi računa o kapacitetu zemlje, a ako bi zemlju koja je pogodna za obrađivanje zapustio njen vlasnik, tada bi mu haradž bio obavezan jer je on učinio propust.

A ako bi zemljoradnik napustio svoje selo, i nakon njegovog odlaska ono opustoši, on će biti primoran da se vrati ako nije otišao zbog zuluma, tiranije ili nužde nego iz pakosti prema općem interesu, a koji se ogleda u sprečavanju da selo opustoši.

U slučaju da čovjek proda nezasijanu haračku zemlju, a od godine ostane period tokom kojeg kupac može izvršiti sjetvu, on će biti obavezan dati haradž, dok će u suprotnom to biti dužan prodavac.

Međutim, ako zemlja bude zasijana, pa je proda zajedno s usjevom, haradž će općenito biti obaveza kupca ako je kupi prije sazrijevanja usjeva. A ako je proda poslije zametanja ploda (zrna) i sazrijevanja, tada se ona tretira kao i da je proda nezasijanu.

Obaveza haradža će spasti ako bi čovjek svoju zemlju pretvorio u groblje, han (gostionicu), radi prihoda, ili sagradio na njoj kuću. Ako vlasnik zemlje ne bi bio u stanju zasijati zemlju zbog nemoći ili nedostatka sredstava, tada je imam može dati drugome pod napoličarstvo kako bi uzeo haradž iz dijela koji pripada vlasniku. Ako hoće, vladar će dati zemlju pod zakup i uzeti haradž iz zakupnine, a ako htjedne, zasijat će je iz bejtul-mala. A ako ništa od toga ne mogne, prodat će je i iz njene vrijednosti uzet će haradž. U ovome nema razilaženja jer to spada u domen otklanjanja opće štete pojedinačnom štetom.

A od Ebu Jusufa prenose se riječi: "Onome ko nije u stanju zasijati zemlju dat će se iz bejtul-mala zajam onoliko koliko su njegove osnovne potrebe kako bi s time radio na zemlji."[118]

Taj je zajam beskamatni zajam, a islamski vjerozakon (Šerijat) podstiče na pomaganje slabih i zabranjuje njihovo iskorištavanje, kao što je to slučaj u mnogim sistemima vlasti u kojima se ne sudi po Šerijatu. Zajmovi koji se u tim sistemima daju zemljoradnicima zasnovani su na kamati koja je zabranjena u islamu.

118 Reddul-muhtar: 3/264.

DŽIZJA

DEFINICIJA

U Šerijatu, džizja označava određenu količinu imovine koja se uzima od nemuslimana kao materijalni dokaz njihove lojalnosti državi i njihovog zadovoljstva, pošto žive pod islamskom vlašću i u njenom okrilju. Zauzvrat će biti sigurni za svoje živote, imovinu i čast i neće biti prisiljeni prihvatiti islam, niti će biti spriječeni da upražnjavaju svoje obrede i liturgije. Također im neće biti zabranjeno ništa što oni u svojoj vjeri smatraju dopuštenim, kao što je konzumiranje svinjetine i alkohola. Isto tako, neće ih se obavezivati da s muslimanima učestvuju u borbi, što u našem vremenu sliči situacijama u kojima neke države uzimaju od vojnih obaveznika određenu sumu kao nadoknadu za oslobađanje od vojne službe.

ŠERIJATSKA UTEMELJENOST

Džizju je propisao Uzvišeni Allah riječima:

> ***Borite se protiv onih kojima je data Knjiga, a koji ne vjeruju ni u Allaha ni u onaj svijet, ne smatraju zabranjenim ono što Allah i Njegov Poslanik zabranjuju i ne ispovijedaju istinsku vjeru - sve dok ne daju glavarinu poslušno i ponizno. (Et-Tevba, 29.)***

Potvrđeno je da je Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, uzeo džizju i od medžusija. Tako se od Amra ibn Evsa prenosi da je rekao:

“Bio sam pisar Džeza’a ibn Muavije, El-Ahnefovog amidže, pa nam je došlo pismo od Omera ibn el-Hattaba godinu dana prije njegove smrti. Glasilo je: ‘Izdvojite svakog onog medžusiju koji je pod zaštitom!’ A Omer nije uzimao džizju od medžusija, sve dok nije Abdurrahman ibn Avf posvjedočio da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, uzeo džizju od medžusija Hedžera.”[119]

كُنْتُ كَاتِبًا لِجَزْءِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَمِّ الأَحْنَفِ فَأَتَانَا كِتَابُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَبْلَ مَوْتِهِ بِسَنَةٍ فَرِّقُوا بَيْنَ كُلِّ ذِي مَحْرَمٍ مِنَ الْمَجُوسِ وَلَمْ يَكُنْ عُمَرُ أَخَذَ الْجِزْيَةَ مِنَ الْمَجُوسِ حَتَّى شَهِدَ عَبْدُالرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَهَا مِنْ مَجُوسِ هَجَرَ

Imam Buhari ovo navodi u dijelu o džizji u posebnom poglavlju pod naslovom: Ono što se navodi o uzimanju džizje od židova, kršćana, medžusija i nearapa.

Ibn Hadžer, Allah mu se smilovao, kaže: “Što se tiče židova i kršćana, pojam ehlul-kitab na njih se nedvojbeno odnosi, a što se tiče medžusija, Buhari je u ovom poglavlju naveo svoj dokaz na koji se oslanja. Hanefije su u slučaju medžusija napravile razliku, pa su rekli: ‘Džizja se uzima od medžusija nearapa, a ne uzima se od medžusija Arapa.’ Tahavi je također prenio njihov stav koji glasi: ‘Džizja se prima od sljedbenika Knjige (ehlul-kitab) i od svih nevjernika nearapa.’”

Od Malika se prenosi stav po kojem se džizja prima od svih nevjernika osim od onih koji otpadnu od islama (murtedi). Takvog stava je bio i El-Evzai te pravnici Šama.

Šafi pak kaže: “Džizja se prima od sljedbenika Knjige, bili oni Arapi ili nearapi, a u tome im se pridružuju i medžusije.”

On kao argument uzima navedeni ajet čiji je smisao u tome da se džizja ne prima od onih koji nisu sljedbenici Knjige, a Vjerovjesnik, alejhis-selam, uzeo ju je od medžusija, što ukazuje da se oni u tretmanu pridružuju sljedbenicima Knjige.

119 Sahihul-Buhari, El-Džizja, broj 3156.

Ebu Ubejd veli: "Džizja kao dužnost židova i kršćana ustanovljena je Kur'anom, a kao dužnost medžusija ustanovljena je sunnetom."[120]

A što se tiče količine džizje, prethodno smo, u poglavlju o haradžu, ukazali na nju. Naime, kada je Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, poslao Usmana ibn Hunejfa stanovnicima Es-Sevada kako bi im propisao haradž, on mu je također naredio da na svakog od njih odredi na ime džizje četrdeset osam dirhema, ili dvadeset i četiri, ili dvanaest dirhema, u zavisnosti od njihovih mogućnosti. Bogati su tako bili obavezni dati 48, srednje bogati 24, a siromašni 12 dirhema.

Ibn Hadžer kaže: "Po mišljenju većine učenjaka, najmanje što se na ime džizje daje jeste jedan dinar (zlatnik) za svaku godinu." Hanefije smatraju da se to odnosi samo na siromaha, dok je srednje bogat dužan dati dva dinara, a bogati čovjek četiri dinara. Ovo je u skladu s Mudžahidovim stavom, kao što na to ukazuje hadis koji prenosi Omer. Ovako je ako se dinar računa kao 12 dirhema. Džizja se, po jednom mišljenju, ne uzima od oronulog starca, teškog (hroničnog) bolesnika, žene, luđaka, nesposobnog za privređivanje, najamnika, monaha koji borave u svojim prostorijama i samostanima.[121]

U djelu *Ed-Durrul-muhtar* stoji: "Siromašnom zaposlenom čovjeku, koji je sposoban privređivati, svake se godine propisuje 12 dirhema, svakog mjeseca po jedan dirhem, čovjeku srednjeg imovnog stanja propisuje se duplo, tj. dva dirhema mjesečno, dok se imućnom propisuje dvostruko više, tj. četiri dirhema mjesečno."

Govoreći zatim o onima od kojih se ne uzima, autor ovoga djela kaže: "...i od djeteta, žene, teškog bolesnika ili invalida, kada čovjeku nedostaju neki organi ili malaksaju mu svi tjelesni potencijali,

120 Fethul-bari, 6/259.
121 Isti izvor, 6/260.

pa se u ovo ubraja i paralisan i star čovjek, slijepca, siromaha koji nije zaposlen i monaha koji je odvojen od svijeta."[122]

U ovom slučaju u obzir se uzima običaj i različitost ljudskih stanja, bez obzira na vrijeme i mjesto. Tako se od onoga koji je u većem dijelu godine bio bogat, uzima džizja koju plaćaju bogataši, a ako bude siromašan, od njega se uzima džizja koju daju siromasi. Isto tako, da bi neko bio ili ne bio dužan dati džizju, uzima se u obzir vrijeme u kojem mu je ona propisana. Tako onome ko postane punoljetan ili ozdravi nakon što je imam propisao džizju, ona mu neće biti propisana, suprotno, u slučaju siromaha koji postane bogat nakon što je džizja već propisana. Njemu će se odrediti džizja jer mu je ona bila otpisana zbog njegove nemogućnosti, a u ovom slučaju ta je nemogućnost prestala.

Džizja nije kazna nevjernicima zbog toga što ostaju u kufru i zbog toga je potrebno sačekati dok ih pozovemo u vjerovanje bez propisivanja džizje. Prihvatanjem islama, džizja se ukida, makar i nakon što prođe jedna cijela godina.

U slučaju da neki od nemuslimana plati džizju unaprijed za dvije godine, a zatim primi islam, vratit će mu se džizja od jedne godine. Isto tako, džizja se ukida s nastankom sljepila, teške bolesti (ili invaliditeta), siromaštva i starosti. Ako mu se sastavi džizja od dvije godine, pomiješat će se, i s nastankom druge godine ukinut će se džizja od prve godine.

Ovo što je rečeno, suština je džizje o kojoj neprijatelji islama u ovom dobu mnogo govore i predstavljaju je drugačije nego što ona jeste. To rade i pored toga što je ona njima u korist, a treba spomenuti da se zekat koji se uzima od muslimana, i na koji ih, po potrebi prisiljava vladar, ne uzima od nemuslimana.

---

122 Vidi: Ed-Durrul-muhtar, 3/269.

KAKO SE UBIRE DŽIZJA I BLAGOST KOJA JE NAREĐENA PREMA OBVEZNICIMA DŽIZJE

Ovu je temu spomenuo autor djela *I'laus-Sunen* i o tome je odredio posebno poglavlje. U njemu, on sa svojim nizom prenosilaca prenosi od Seida ibn Musejjeba da je bilo poželjno da se Nabatejci namuče kada se od njih uzima džizja. Ovo bilježi Ebu Ubejd u djelu *El-Emval*. Ja velim da je spomenuti niz prenosilaca hasen-sahih.

U djelu *El-Umm* Šafi kaže: "Čuo sam jedan broj uleme kako kaže: 'Poniznost se zimija ogleda u tome da se nad njima sprovedu propisi islama, a kako li je slično ovo što su (ovi) rekli onome što su oni (zimije) rekli zbog neprihvatanja islama, a kada se nad njima sprovedu propisi islama, bit će ponizni onim propisima islama koji se nad njima sprovode."[123]

Abdurrahman ibn Nufejr prenosi od svoga oca da je Omeru ibn el-Hattabu doneseno mnogo imetka za koji prenosilac kaže da misli da je bio od džizje, pa je rekao: "Mislim da ste upropastili ljude." Odgovorili su mu: "Ne, tako nam Allaha, uzeli smo samo ono što je višak i čist dobitak." On ih je priupitao: "Bez biča i primjedbi (bez sile i uvreda)!?" "Da", odgovorili su, a on reče: "Hvala Allahu, Koji nije učinio da se to desi mojom rukom i pod mojom vlasti." Ovo predanje također bilježi Ebu Ubejd, a svi su njegovi prenosioci pouzdani i od svih njih hadise prenosi Muslim, izuzev od Nu'ajma, od kojeg hadise prenosi Buhari.

Ukazivanje predanja na blagost prema zimijama i poštovanje ugovora s njima jeste nešto što je očito, a, gledajući općenito, naređeno nam je da se ne uzdižemo, a zabranjeno nam je da im činimo zulum, da budemo strogi prema njima, da ih uznemiravamo i zadužujemo nečim što nisu u stanju uraditi. Ovo je islamska pravednost, kojoj nema ništa slično u zakonima i zakonodavstvima bilo kojeg naroda.

123 Ilaus-sunen, 12/478.

Imam Ebu Jusuf je u svome djelu *El-Haradž* rekao: "Ti zapovjedniče vjernika, Allah neka te pomogne, trebaš biti primjer u blagosti prema zimijama kojima je dao zaštitu tvoj Vjerovjesnik i amidžić Muhammed, alejhis-selam, i trebaš ih obilaziti kako ne bi bili ugnjetavani, uznemiravani i zaduživani preko njihovih mogućnosti, i kako ništa od njihove imovine ne bi od njih bilo uzeto, osim s pravom i obavezom..."

Na kraju, on kaže: "Kazivao nam je Hišam ibn Urve prenoseći od svoga oca da je Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, prolazeći kroz Šam i vraćajući se sa svoga puta naišao pored nekih ljudi koji su bili izloženi suncu i na čije je glave sipano ulje. Upitao je: 'Šta je s ovim ljudima?' Rekli su mu: 'Bili su dužni dati džizju, a nisu je dali, pa su podvrgnuti mučenju sve dok je ne dadnu.' Omer ih je upitao: 'A šta oni kažu i čime se pravdaju u vezi s džizjom?' 'Oni kažu da nemaju ništa dati', odgovorili su mu. Omer na to reče: 'Pustite ih i nemojte ih teretiti onim što nisu u stanju uraditi, jer sam zaista čuo Allahovog Poslanika, alejhis-selam, da kaže: *Nemojte mučiti ljude, jer će zaista one koji na ovome svijetu muče ljude, Allah mučiti na Sudnjem danu.*' Omer je potom naredio da se ovi ljudi puste, pa su bili pušteni."[124]

124 Ilaus-sunen, 12/482., a autor kaže da je ovo predanje mursel-hasen-sahih.

KULTIVISANJE ZAPUŠTENE ZEMLJE (IHJAUL-MEVAT)

Neophodno je spomenuti da islam nastoji podstaknuti na sve ono što je korisno ljudima. Zato je Vjerovjesnik, alejhis-selam, podsticao na melioraciju, zasijavanje i korišćenje zemlje, pa je Vjerovjesnik, alejhis-selam, u časnom hadisu koji od njega prenosi Aiša, radijallahu anha, a od nje Urva, rekao: "Ko obradi (oživi) zemlju koja nije ničija, on na nju ima najviše prava."

Urva veli: "Tako je za vrijeme svoga hilafeta presuđivao Omer, radijallahu anhu."

Džabir prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam, predanje u kojem stoji da je rekao:

Ko oživi neku zapuštenu zemlju imat će za nju nagradu, a ono što s nje pojedu divlje životinje (el-avafi), njemu će biti kao sadaka.

Ovaj hadis od Hišama bilježi Tirmizi drugim putem prenošenja, a on glasi: *Ko oživi neku zapuštenu zemlju, ona mu i pripada.*

Ovaj hadis Tirmizi smatra vjerodostojnim (sahih), a bilježi ga i Ebu Davud u svome *Sunenu*.

Termin *el-mevat* označava zemlju koja nije zasijana i koju niko ne koristi, a sintagma *ihjaul-mevat* označava da neka osoba pristupi nekoj zemlji koja nema vlasnika i koja je daleko od naselja i ne spada u neko od općekorisnih dobara, pa je kultiviše navodnjavanjem, usjevima i zasadima, ili pak gradnjom, te ona time postane njegovo vlasništvo. Pri tome je svejedno da li mu to dozvoli vladar ili ne

dozvoli, što je stav većine učenjaka. Imam Ebu Hanifa, Allah mu se smilovao, uvjetuje saglasnost vladara kako bi ovakva zemlja postala vlasništvo ovog čovjeka.

Ebu Jusuf, Allah mu se smilovao, u knjizi *El-Haradž* kaže: "Vladar (imam) može dodijeliti u vlasništvo svaku zapuštenu zemlju i zemlju koja nije ničije vlasništvo i postupiti onako kako je po njegovom mišljenju najbolje i najkorisnije za muslimane."

On također kaže: "Kad je riječ o bilo kojoj zemlji koja nema vlasnika i na kojoj nema tragova obrađivanja, pa je imam dodijeli nekom čovjeku koji je obradi, on će s nje dati haradž ako je ona haračska zemlja, ili će dati ušur ako je ušurska zemlja."

Spominjući dodijeljene posjede, Ebu Jusuf kaže da je Omer izdvojio imovinu kisre, imovinu njegove familije i imovinu onih koji su s nje pobjegli ili poginuli u bici, kao i svako vrelo i zdenac, pa je to dodjeljivao u posjed kome je htio. Ebu Jusuf zatim dodaje: "Ovo ima status imovine koja je u bejtul-malu i koja nije nikome pripadala, te nije vlasništvo nasljednika. Pravedni vladar može tu zemlju odobriti onome ko ima zasluga za islam i odrediti je za te namjene i ne smije u tome biti pristran. Takav je slučaj i s ovom zemljom i takav je, po mom sudu, tretman posjeda u Iraku, a sa zemljišta dodijeljenih u posjed daje se ušur jer ona imaju status sadake."

Ovo je prenio Ibn Abidin, Allah mu se smilovao, u djelu *Reddul-muhtar*, a zatim je kao opasku na to rekao: "Kažem da ovo nedvosmisleno govori da se nekad u posjed daju zapuštena zemljišta, a nekad ona koja su u posjedu bejtul-mala, i to onim kategorijama ljudi koji su korisnici bejtul-mala, i oni posjeduju doživotno korištenje zemlje." Zato je rekao: "S nje se uzima desetina (ušur) jer ona ima status sadake." Ovome idu u prilog i njegove riječi: "...i svako onaj kome smjerni vladari dodijele zemlju, osim zemlje iz oblasti Es-Sevada i arapske zemlje."

Isto tako i brda ulaze u vrste zemlje za koje smo spomenuli da vladar ima pravo da ih dodijeli nekome, a halife koje dođu poslije

njega nemaju pravo da to povrate i iz njegovog posjeda je ne može izuzeti ni nasljednik ni kupac.'

Zatim je rekao: 'Zemlja je, po mom mišljenju, na stupnju (pokretne) imovine i vladar može odobriti da se iz bejtul-mala dadne onome ko ima zasluga za islam i koji će se time ojačati u borbi protiv neprijatelja. Vladar će u tome postupiti onako kako misli da je dobro po muslimane i najkorisnije za njih. Isti je slučaj i sa zemljom. On može dodijeliti kome hoće koju god vrstu zemlje hoće.'"[125]

Također je rekao: "Ako bi vladar nekome dodijelio zapuštenu zemlju, bila ona u vlasništvu bejtul-mala ili ne, a osoba kojoj se ona dodijeli bude od onih koji to zaslužuju, ona će - kao što smo prije rekli - doživotno posjedovati tu zemlju. Pod dodjelom u posjed misli se na to da vladar dozvoli nekome da kultiviše zemlju, s tim da Ebu Hanifa uvjetuje postojanje dozvole nadležne vlasti kako bi kultivisanje zemlje bilo legalno. Ovo se ne odnosi samo na to da je onaj koji kultiviše zemlju korisnik bejtul-mala, već će i zimija, ako kultiviše zemlju, posjedovati je."[126]

Onaj koji ograniči zemlju kamenjem, imajući namjeru da je kultiviše, gubi na nju pravo nakon tri godine, ako to ne uradi. U Ebu Jusufovom djelu *El-Haradž* prenosi se od Ez-Zuhrija da je rekao: "Omer veli: 'Onome ko kultiviše zapuštenu zemlju, ona i pripada, a onaj ko je ograniči kamenjem nema na nju pravo nakon što prođu tri godine.'"

Naši su se imami u svome stavu da se gubi pravo kultivisanja nakon što prođu tri godine, nakon što se ograniči zemlja, oslonili na ovo predanje (eser). Pod kultivisanjem zemlje misli se na gradnju, zasađivanje, zaoravanje ili navodnjavanje.

Ako neko zauzme i ograniči zemlju, stavljajući neke oznake od kamenja ili nečeg drugog, zemlja će se dodijeliti drugom čovjeku

125 Reddul-muhtar, 3/265.

126 Isti izvor, 3/266.

ako je ostavi zapuštenu tokom tri godine. Ako je ovaj drugi primi, on na nju ima najviše prava, i pored toga što je još uvijek ne posjeduje, jer on postaje vlasnik zemlje time što će je kultivisati i obraditi, a ne time što će je samo ograničiti. Kultivisanjem će se smatrati i ako bi je zaorao, ili na njoj podigao nasip (branu), ili kroz nju prokopao rijeku, ili je zasadio sjemenjem.[127]

127 Ilaus-sunen, 6/18.

PROPISI KOJI SE ODNOSE NA OTPADNIKA OD ISLAMA (MURTEDA)

Pojam *murted* jezički označava onoga ko se vraća, općenito, dok sa stanovišta Šerijata on označava čovjeka koji se vrati iz vjere islama.

Posmatrano iz ugla egzoteričkog, otpadništvo (ridda) ostvaruje se samim izgovaranjem riječi kufra, a inače se ostvaruje i neispravnim uvjerenjem. Isto tako, čovjek bi odmah postao nevjernikom ako bi imao namjeru da izađe iz vjere nakon nekog vremena, kao i kad bi zanijekao neke od vjerskih propisa. Ovo se temelji na časnom hadisu koji smo prije spomenuli, a koji prenosi Ebu Hurejra koji veli:

"Nakon što je umro Vjerovjesnik, alejhis-selam, naslijedio ga je Ebu Bekr i uznevjerovao je od Arapa onaj ko je uznevjerovao. Omer je rekao: 'Kako ćeš se, Ebu Bekre, boriti protiv ljudi kada je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne kažu la ilahe illallah. Onaj ko kaže la ilahe illallah sačuvao je od mene svoj imetak i svoj život, osim kada to islamsko pravo nalaže, a na Allahu je da s njim svede obračun.

Ebu Bekr mu reče: 'Tako mi Allaha, borit ću se protiv onih koji su razdvojili namaz i zekat, a zekat je obaveza u imovini! Tako mi Allaha, kada bi mi uskratili kozu koju su davali Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, borio bih se protiv njih zbog toga što su je uskratili!' Omer je na to rekao: 'Tako mi Allaha, to je bilo samo zato

što sam uvidio da je Allah Ebu Bekru otvorio srce za borbu, pa sam spoznao da je to istina.'"[128]

لَمَّا تُوُفِّيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ
قَالَ عُمَرُ يَا أَبَا بَكْرٍ كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمِرْتُ أَنْ
أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا
بِحَقِّهِ وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَاللَّهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ فَإِنَّ الزَّكَاةَ
حَقُّ الْمَالِ وَاللَّهِ لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَاتَلْتُهُمْ
عَلَى مَنْعِهَا قَالَ عُمَرُ فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ أَنْ قَدْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ فَعَرَفْتُ
أَنَّهُ الْحَقُّ

Ovo je tekst koji se odnosi na ovu temu i on je veliki osnov i jasna deklaracija o proglašavanju nevjernikom svakog onog ko zaniječe neki od islamskih farzova, koji su poznati i preneseni velikim brojem prenosilaca i koji su u vjeri nužno poznati.

KATEGORIJE OTPADNIKA OD ISLAMA

Rekao je El-Kadi Ijad i neki drugi: "Otpadnika od islama bilo je tri kategorije: kategorija onih koji su se vratili u obožavanje kipova, kategorija onih koji su slijedili Musejlemu el-Kezzaba i El-Esveda el-Ansija, pa su se protiv njih borili Vjerovjesnikovi, alejhis-selam, sakupljači zekata u Ebu Bekrovo vrijeme. Treća kategorija jesu oni koji su ostali u islamu, ali su negirali zekat, interpretirajući da je on bio specifičan za Vjerovjesnikovo, alejhis-selam, vrijeme. To su utemeljili na riječima Uzvišenog Allaha:

> ***Uzmi iz imovine njihove zekat i sadaku, da bi ih time očistio i blagoslovljenim učinio, i pomoli se za njih, zaista im je smiraj molitva tvoja. A Allah sve čuje i sve zna.***

128 Muttefekun alejhi, a tekst hadisa je Buharijev.

Oni su mislili da se zekat daje samo Vjerovjesniku, alejhis-selam, jer niko drugi ih ne može očistiti i pomoliti se za njih, pa kako im molitva bilo koga drugoga može smiraj biti!?"

Međutim, postoji i četvrta kategorija ljudi koji priznaju obaveznost davanja zekata i nisu to interpretirali na način na koji je je to učinila treća kategorija, ali su uskratili davanje zekata škrtareći svojom imovinom. Oni su tako povećali broj onih koji su negirali zekat i zametnuli rat protiv muslimana, onako kako su ga zametnuli, i u vezi s ratovanjem protiv njih Omer je polemizirao s Ebu Bekrom, kao što je navedeno u hadisu ovoga poglavlja.[129]

OBAVEZNOST POZNAVANJA ONOGA ŠTO VODI U KUFR

U djelu *El-Fikhul-ekber* stoji: "Svako je dužan poznavati ono što spada u kufr više od onoga što spada u uvjerenja, jer u slučaju ovog drugog, dovoljno je vjerovanje u globalu, suprotno prvom." Zbog toga je rečeno: "Ulazak u islam je lahak u postizanju željenog cilja, dok je ustrajnost u propisima teška svim stvorenjima."

Ovo potvrđuju riječi Uzvišenog:

> ***Gospodaru naš, nemoj skrenuti naša srca nakon što si nas uputio i daruj nam od Sebe milost. Ti si doista Obilni Darovalac. (Alu Imran, 8.)***

Mnogo je puta Allahov Poslanik, alejhis-selam, molio: *O Ti, Koji okrećeš srca, učvrsti moje srce na Tvojoj vjeri.*

يَا مُقَلِّبَ القُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي علىَ دِينِكَ.

Ovo je Poslanik, alejhis-selam, činio kako bi podučio i usmjerio svoj ummet, tako da je naša prvakinja Aiša, radijallahu anha, čak upitala: "Za tebe bih žrtvovala i oca i majku, zar se bojiš, a ti si

129 Ilaus-sunen, 13/593.

Allahov Poslanik!?" On joj je odgovorio: *Aiša, zaista su ljudska srca između dva prsta Svemilosnog. Pa onoga koga htjedne okrenuti iz zablude ka uputi, ili iz upute ka zabludi, On i učini.*[130]

Ovo potvrđuju i riječi Uzvišenog:

> *Allah one koji vjeruju postojanom riječju učvršćuje i na na ovom i na drugom svijetu, a zulumćare u zabludu skreće. A Allah radi što hoće. (Ibrahim, 27.)*

A od Abdullaha ibn Amra ibn el-Asa prenosi se da je čuo Allahovog Poslanika, alejhis-selam, da kaže: *Zaista su sva ljudska srca između dva prsta Svemilosnog. Ona su poput jednog srca koje on usmjerava gdje hoće.*

Zatim je Poslanik, alejhis-selam, rekao: *Allahu, Ti Koji usmjeravaš srca, usmjeri naša srca u pokornost Tebi.*[131]

إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ

Najkrupniji prijestup i najveći grijeh jeste širk, pridruživanje nekoga Uzvišenom Allahu, i kufr, nevjerovanje u Njega i u ono što je donio naš prvak, Muhammed, alejhis-selam, i omalovažavanje srcem ili jezikom nešto od toga. Pa ako bi izgovorio nešto što je kufr, makar to i ne smatrao, on čini kufr jer je zadovoljan time što ga on čini. A ako i ne bi bio zadovoljan da se tretira nevjernikom, kao kad bi se samo šalio, on čini kufr, makar i ne bio zadovoljan, a i nema opravdanja u neznanju. Tako stoji u komentaru djela *El-Fikhul-ekber.*

A u časnom hadisu stoji: "Zaista čovjek, Allahov rob izgovori riječi ne razmišljajući šta one sadrže (a u drugom predanju stoji: "...ne pridajući im nikakav značaj") zbog kojih će padati u Vatru više nego što je razdaljina između istoka (i zapada)."

130 Bilježi ga Et-Taberani, a postoji drugi hadis koji ga podupire, i to u Muslimovom Sahihu i Tirmizijevom Sunenu, a prenosi ga Enes.

131 Sahihu Muslim, El-Kader, 2654.

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَبَيَّنُ فِيهَا يَزِلُّ بِهَا فِي النَّارِ أَبْعَدَ مِمَّا بَيْنَ الْمَشْرِقِ

Muslim ovaj hadis bilježi s tekstom: "...više nego što je razdaljina između istoka i zapada."

في رواية مسلم: أَبْعَدَ ماَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ المَغرِبِ

U kufr spada i to da se huli islam, ili Uzvišeni Allah, ili Vjerovjesnik, alejhis-selam, ili da se negira nešto od vjere što je nužno poznato, što je ustanovljeno časnim Kur'anom ili poznatim i mutevatir-sunnetom i, u koji nema nikakve sumnje, ili konsenzusom svih ashaba koji je prenesen velikim brojem prenosilaca u svim generacijama (mutevatir) i koji je verbalan, a ne prešutan, ili da se negira postojanje meleka, džina ili nebesa, ili da se smatra dozvoljenim nešto što je haram samo po sebi i što je zabranjeno kategoričkim dokazom, kao što je konzumiranje alkohola, suprotno tuđoj imovini, koja je haram zbog nečeg drugog, ili ako bi se omalovažavali neki od šerijatskih propisa, ili ako bi se svojevoljno, makar i u šali, ne iz uvjerenja, izgovorilo nešto što je kufr, jer je to omalovažavanje, ili ako bi se omalovažilo pravo nekog od vjerovjesnika, ili ako bi se reklo da je vjerovjesništvo stečeno, ili ako bi se potvorila majka vjernika i Vjerovjesnikova, alejhis-selam, supruga Aiša, ili ako bi se općenito negiralo Muhammedovo, alejhis-selam, poslanstvo.[132]

Mora se upozoriti na to da se racionalno interpretiranje (te'vil) onoga što je u vjeri nužno poznato ne prihvata, i onaj ko to na takav način tumači tretira se kao kafir i otpadnik (murted).

U jednom eseru (predanju ashaba) Ebu Abdurrahman es-Sulemi prenosi od Alije, radijallahu anhu, da je rekao: "Neki od stanovnika Šama pili su alkohol, a u to vrijeme njihov je nadređeni bio Jezid ibn Ebu Sufjan, pa su svojim umovima protumačili ajet:

> ***Onima koji vjeruju i rade dobra djela nije grijeh u onome što su pojeli...***

132 El-Hedijje Al-'Alaijje, str. 330.

On je o njima pisao Omeru, a on mu je odgovorio da mu ih pošalje prije nego što pokvare one koji su oko njega. Kada su stigli kod Omera, on se u vezi s njima posavjetovao s ljudima koji su mu rekli: 'Zapovjedniče vjernika, smatramo da su slagali na Allaha i u svoju vjeru uveli ono što Allah nije dopustio, pa zato im odsijeci glave.' Alija je šutio, a Omer ga upita: 'Ebu Hasane, šta misliš u vezi s njima?' On reče: 'Smatram da im trebaš ponuditi mogućnost da se pokaju, pa ako se pokaju, da im udariš osamdeset udaraca bičem zato što su pili alkohol. A ako se ne pokaju, odrubit ćeš im glave, jer su slagali na Allaha i u svojoj vjeri propisali ono što Allah nije dozvolio.'" Omer im je pružio mogućnost da se pokaju, pa su se pokajali.[133]

Ovo predanje ukazuje na to da se racionalno tumačenje onoga što je u vjeri nužno poznato ne može prihvatiti i onaj koji to radi postaje nevjernik, s aspekta onoga što se može uočiti. O tome postoji i konsenzus ashaba, Allah neka je zadovoljan njima.

U djelu *Es-Sijerul-kebir* imam Muhamed kaže: "Onaj ko porekne bilo koji propis islama obesnažio je riječi: *La ilahe illellah*. To znači da on postaje otpadnik i bit će pogubljen ako ponovo ne primi islam."[134]

UVJET PRAVOSNAŽNOSTI OTPADNIŠTVA

Da bi otpadništvo bilo pravosnažno i da bi se otpadnik tretirao kafirom, uvjetuje se sljedeće:

1. da čovjek koji napusti islam to uradi svojevoljno, a onaj ko bude primoran da uznevjeruje neće se smatrati murtedom, na temelju riječi Uzvišenog:

133 Predanje sa svojim tekstom bilježi Et-Tahavi u djelu Me'anil-asar, 2/89., a sened predanja je hasen-sahih, kao što se to navodi u djelu Ilaus-sunen.

134 Ilaus-sunen, 12/596.

Onoga koji zaniječe Allaha nakon što je u Njega vjerovao - osim ako na to bude primoran, a srce mu smireno u vjeri - čeka Allahova kazna. Ali, one kojima se nevjerstvo mililo, stići će srdžba Allahova i njih čeka patnja velika. (Et-Tevba, 106.)

Riječima Uzvišenog: ***...osim ako na to bude primoran***, misli se na to da bude nasilu primoran na kufr i uznevjeruje samo jezikom, ***a srce mu ostane smireno u vjeri***, čvrsto u vjeri i njome smireno i nepokolebljivo. Taj je čovjek vjernik, a ono što je pod prisilom izgovorio svojim jezikom ne utječe na njegovo vjerovanje.

Učenjaci su saglasni o tome da onaj ko bude prisiljen na nevjerovanje, tako da strahuje da bi mogao biti ubijen, nije grješan ako deklarativno napusti islam, a srce mu ostane smireno u vjerovanju, njegova se supruga neće s njim razvesti, i on se neće tretirati kao nevjernik.[135]

Od Ibn Abbasa prenosi se da je ovaj ajet objavljen u vezi s Ammarom ibn Jasirom, kada su ga mušrici mučili, kako bi negirao vjerovjesništvo Muhammeda, alejhis-selam, pa im je pod prisilom udovoljio. Zatim je otišao Vjerovjesniku, alejhis-selam, i od njega tražio ispriku, i Uzvišeni je Allah objavio ovaj ajet.

Poznato je da su Kurejšije prisiljavali Ammara i njegove roditelje, Jasira i Sumejju, da napuste islam, ali su njegovi roditelji to odbili i oni su ih pogubili. Oni su bili prvi koji su u islamu ubijeni. Međutim, Ammar je svojim jezikom izgovorio ono na što su ga prisiljavali i onda je rečeno: "Allahov Poslaniče, Ammar je uznevjerovao!" On je na to rekao: ***Ammar (Allah neka je njime zadovoljan) je napunjen imanom sve do vrhova kostiju.***"

135 Tefsirul-Kurtubi, 10/182.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُلِئَ عَمَّارٌ إِيمَانًا إِلَى مُشَاشِهِ

Ammar je plačući došao kod Allahovog Poslanika, alejhis-selam, i on mu je brisao oči rekavši: *Šta ti je? Ako ti oni ponovo urade isto, i ti njima ponovi ono što si im rekao.*

Komentarišući ovaj ajet, Ibn Kesir kaže: "U ovome je dokaz da je dozvoljeno izgovoriti riječi kufra u slučaju krajnje prinude, iako je bolje da se to izbjegne kako bi se vjera uzdignula, kao što su uradili njegovi roditelji."

Učenjaci su također saglasni oko toga da će imati veću nagradu kod Allaha onaj ko bude prisiljavan u kufr i izabere da bude pogubljen, od onoga ko izabere olakšicu;[136]

2. da je pametan; nije pravosnažno otpadništvo ludaka niti senilnog (matuh) čovjeka, a to je onaj čiji je razum nepotpun. Uz ovu dvojicu ubraja se i smeten čovjek koji nije lud. Otpadništvo nerazumnog djeteta od islama također nije pravosnažno, a razumno i svjesno dijete jeste ono koje ima sedam i više godina, jer je Vjerovjesnik, alejhis-selam, ponudio islam Aliji ibn Ebu Talibu, radijallahu anhu, kada je imao, po nekima, sedam, po drugima osam, što je najispravnije, i to prenosi Buhari u svome *Tarihu* od Urve. Po trećima to iznosi deset godina, a to bilježi Hakim u *Mustedreku*. Alija je inače bio prvi od slobodne djece koji je primio islam;[137]
3. da onaj koji napušta islam bude pri svijesti; nije pravosnažno napuštanje islama pijanog čovjeka, osim ako se radi o huljenju Vjerovjesnika, alejhis-selam, i taj čovjek će biti kažnjen i neće mu se oprostiti. Ovako je ako je opijenost nastala zbog nečega što je zabranjeno, a što je čovjek svojevoljno i bez prisile uradio. Inače, ako je prisiljen, on se tretira poput ludaka.[138]

136 Tefsir Ebu-Su'ud, 5/143.
137 Reddul-muhtar, 3/307.
138 Isti izvor, 3/285.

PONUDA MURTEDU DA SE VRATI U ISLAM

Vladar musliman dužan je ponuditi islam otpadniku od vjere i otkloniti mu nedoumice i sačekati ga tri dana, ako bude tražio da ga se sačeka. A ako ustraje u svome otpadništvu, vladar će ga kazniti, na temelju onoga što smo prije naveli, a što se navodi u hadisu koji prenosi Ikrima koji je rekao: "Dovedeni su Aliji, radijallahu anhu, heretici, pa ih je dao kazniti vatrom. To je saznao Ibn Abbas i rekao: 'Da sam ja bio na njegovom mjestu, ne bih ih na taj način kaznio, ali bih ih ipak kaznio zbog riječi Allahovog Poslanika, alejhis-selam: *Pogubite onoga ko promijeni svoju vjeru!*'"[139]

عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ أُتِيَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّه عَنْه بِزَنَادِقَةٍ فَأَحْرَقَهُمْ فَبَلَغَ ذَلِكَ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ لَوْ كُنْتُ أَنَا لَمْ أُحْرِقْهُمْ لِنَهْيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا تُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ وَلَقَتَلْتُهُمْ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ

Poput ovoga, što je gore rečeno, postupit će se i u slučaju da napusti islam po drugi put, a potom se pokaje. Međutim, treći put se on zatvara, sve dok se na njemu ne pojave pokazatelji pokajanja (tevbe), pa ako se vrati u islam, opet će se isto postupiti prema njemu, na temelju općeg značenja riječi Uzvišenog:

> ***Ali ako se oni budu pokajali i namaz obavljali i zekat davali, braća su vam po vjeri- a Mi dokaze objašnjavamo ljudima koji znaju. (Et-Tevba, 11.)***

Pokuđeno je iz predostrožnosti (kerihe tenzihen) kazniti ovakvog čovjeka prije nego što mu se ponudi islam, i poželjno je (mustehab) ponuditi mu islam. Oni koji smatraju obaveznim ponuditi ovakvom čovjeku islam, smatraju i da je pokuđeno, u mjeri koja je bliža haramu (mekruh tahrimen), kazniti ga, prije nego što se murtedu ponudi islam.[140]

---

139 Sahihul-Buhari, Istitabetul-murtedin, 6922.

140 Reddul-muhtar, 3/286.

Od onih koji su definitivno napustili islam prihvata se samo islam ili da budu kažnjeni. Ako bi ljudi posvjedočili da je neki musliman napustio islam, a on to sam negirao, potiv njega neće se ništa poduzimati jer samo njegovo negiranje predstavlja tevbu i pokajanje.

TRETMAN ŽENE KOJA SE ODMETNE OD ISLAMA

Neće biti kažnjena haddom za riddet žena ako se odmetne od islama, nego će biti zatvorena sve dok se ne vrati u islam, na temelju onoga što se navodi u časnom hadisu koji prenosi Ibn Omer, rekavši: "U nekoj od bitaka koje je vodio Vjerovjesnik, alejhis-selam, pronađena je neka mrtva žena, pa je Allahov Poslanik, alejhis-selam, zabranio ubijanje žena i djece."

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَخْبَرَهُ أَنَّ امْرَأَةً وُجِدَتْ فِي بَعْضِ مَغَازِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَقْتُولَةً فَأَنْكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ وَنَهَى عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ

Ovo je stav hanefijskih pravnika, dok većina učenjaka smatra da će ovakva žena biti kažnjena haddom, na temelju općenitosti Poslanikovih, alejhis-selam, riječi:

Pogubite onoga ko promijeni svoju vjeru!

Hanefije svoj stav argumentuju također i predanjem koje se prenosi od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, koji je rekao: "Kada se žene odmetnu od islama, neće biti kažnjene haddom nego će se insistirati da ponovo prihvate islam." Ovo predanje bilježi imam Muhammed ibn el-Hasen u djelu *El-Asar* i imam Ebu Jusuf u djelu *El-Haradž*, s ovom tekstualnom formom: "Kada se žene odmetnu od islama, neće biti kažnjene haddom, nego će ih se zatvoriti i pozvati u islam i insistirati da ga prihvate."

MURTEDOVO PRIHVATANJE ISLAMA

Murted će ponovo primiti islam time što će izgovoriti šehadet i odreći se onoga u što je bio prešao odmetnuvši se od islama. U djelu *El-Hidaja* stoji: "Način na koji će iskazati svoje pokajanje jeste taj da se odrekne svih vjera osim islama. Ako bi se odrekao onoga što je prihvatio, to bi mu bilo dovoljno jer se time postiglo ono što je potrebno." Jasno je da se u našem mezhebu odricanje uvjetuje u slučaju u kojem bi murted prihvatio neku drugu vjeru. Ako ne bi prihvatio drugu vjeru, tako da počini kufr nekom riječju koju izgovori jezikom, ne uvjetuje se odricanje.

Odricanje se uvjetuje zbog sprovođenja propisa islama nad njime, a ne zbog toga da se ustvrdi vjerovanje u onome što je između njega i Uzvišenog Allaha. Jer ako bi vjerovao općenito u poslanstvo islama i samo izgovorio šehadet, bio bi vjernik kod Uzvišenog Allaha. Isto tako, islam se ostvaruje samim činom, kao što je namaz u džematu, ili priznavanje namaza, ili učenje ezana u nekim džamijama, ili hadž i prisustvovanje njegovim obredima, a nije dovoljno obavljanje namaza pojedinačno i samo oblačenje ihrama.[141]

Ako neko dobrovoljno kaže: "Ja sam musliman", njegove će riječi biti dokaz islama, makar se i ne čulo da je izgovorio šehadet.

MURTEDOVI PRAVNI POSTUPCI

Četiri su kategorije murtedovih postupaka:

1. pravosnažni postupci shodno jednoglasnom stavu pravnika, a u njih spada: tvrdnja da dijete ima njegovo porijeklo, puštanje svoje supruge dok je još u postrazvodnom pričeku, primanje dara i suspenzija poslovne sposobnosti, jer u svim ovim postupcima nije potrebno imati potpuno ovlaštenje;

141 Reddul-muhtar, 3/288.

2. nepravosnažni, odnosno neispravni postupci, a to su: bračni ugovor, klanje životinja, lov, svjedočenje i nasljeđivanje. Murted ne može nikoga naslijediti, niti njega može naslijediti bilo ko u imovini koju je stekao nakon napuštanja islama. Suprotno tome jeste njegova stečevina iz perioda kada je bio u islamu i njega će u tome naslijediti njegovi nasljednici, jer se to temelji na periodu prije otpadništva. U tom slučaju radi se o nasljeđivanju muslimana njemu sličnog. A ako bi propala njegova imovina ili ga nasljednik liši posjedovanja te imovine, ona mu neće biti nadoknađena;
3. suspendirani postupci, a to su: ugovor o udruživanju, kao što je zajedničko vlasništvo, kupoprodajni ugovori, hipoteka (zalog), darivanje, zakup, nagodba uz priznanje; naplaćivanje duga i oporuka. Ako se vrati u islam, sve će se ovo sprovesti, kao da nije ni napuštao islam. U suprotnom, ništa od ovoga neće se sprovoditi;
4. njegovi ibadeti koje je radio propadaju, i obavezan je nadoknaditi one ibadete koje je propustio, dok je bio u islamu, kao što je namaz i post, jer je izostavljanje toga grijeh, a grijeh ostaje i poslije napuštanja islama. On je dužan nadoknaditi hadž, jer je napuštanjem islama postao poput onoga ko je rođen kao nevjernik. Ako prihvati islam, a bude bogat, dužan je obaviti hadž, jer je hadž vezan za časnu Kabu, a ona postoji. Suprotno hadžu jesu drugi ibadeti koje je izvršio jer je njihov uzrok prošao. I zato, ako bi, naprimjer, klanjao podne, a zatim napustio islam, pa se, još dok traje podnevsko vrijeme pokaje, on je dužan ponovo klanjati podne-namaz zato što njegov uzrok još postoji, a to je namasko vrijeme.

Murted će odgovarati za obaveze koje je imao prema drugim ljudima prije odmetništva, dok neće ni za što odgovarati poslije odmetništva, jer nevjernik koji živi izvan islamske zemlje neće

odgovarati, nakon što primi islam, za ono što je prisvojio za vrijeme kada je bio u statusu onog ko se bori protiv nas. To je zato što islam briše sve što je bilo prije. Što se tiče postupaka žene koja se odmetne od islama, oni su ispravni zato što ona neće biti kažnjena haddom za odmetništvo, kao što smo prije vidjeli. Isto tako, općenito je valjano i da ostavi svoju stečevinu nasljednicima, bez obzira da li bila u islamu ili otpadništvu.

A ako bi čovjek koji je pouzdan i s vjerskog aspekta ispravan obavijestio ženu da je njen muž napustio islam, ona, po istihsanu, može da se uda za drugoga nakon što prođe period ideta. Isto je i u slučaju da se ona obavijesti o smrti njenog muža ili da joj je dao razvod tri puta (definitivno) ili joj od njega dođe pismo u kojem je obavještava da je pušta, a kod nje preovlada mišljenje da je to pismo istinito.

Njen postrazvodni period, idet, počinje se računati od trenutka razvoda ili smrti, a ne od trenutka kada je o tome obaviještena. A ako bi se pokazalo da je njen muž živ, ili ako bi on negirao otpadništvo ili razvod i ne bi o njemu postojao valjan šerijatski argument, poništio bi se brak koji je sklopila s drugim čovjekom, i ona bi bila vraćena prvom mužu.[142]

Neophodno je spomenuti da se brak prekida istog momenta kada se desi da jedan od supružnika napusti islam, bez obzira da li se napuštanje islama desi prije nego što imaju prvi spolni odnos ili poslije njega. Ovo se zasniva na riječima Uzvišenog:

> ***O vjernici, kad vam vjernice kao muhadžirke dođu, ispitajte ih, a Allah dobro zna kakvo je vjerovanje njihovo, pa ako se uvjerite da su vjernice, onda ih ne vraćajte nevjernicima; one njima nisu dopuštene, niti su oni njima dopušteni; a njima podajte ono što su potrošili. Nije vam grijeh da se njima ženite kad im vjenčane darove***

142 Reddul-muhtar, 3/304.

njihove date. U braku višeboškinje ne zadržavajte! Tražite ono što ste potrošili, a neka i oni traže ono što su potrošili! To je Allahov sud, On sudi među vama, a Allah sve zna i mudar je. (El-Mumtehine, 10.)

Ovaj razvod koji se desi među supružnicima dešava se zbog uzajamne isključivosti jer je otpadništvo nespojivo sa zaštitom (ismeh) i zahtijeva kaznu hadda ili hapšenja. A ono što je nespojivo ne podnosi odlaganje, suprotno slučaju kada jedan od supružnika primi islam koji nije oprečan zaštiti.

Neki su istaknuti učenjaci Belha i Semerkanda u slučaju da supruga napusti islam davali fetvu da se ne prekida brak među njima kako bi se supruga onemogućila da upotrijebi lukavstvo i riješi se ove situacije, čineći jedan od najvećih grijeha.[143]

Svi istaknuti učenjaci Buhare dali su fetvu da se žena u ovom slučaju mora razvesti s mužem, te da će se privoliti u islam i u brak s prvim mužem jer se time isključuje spomenuta mogućnost. Tako se navodi u *Fethul-kadiru*.[144]

TRETMAN VRIJEĐANJA VJERE MUSLIMANA

Neće se izreći sud o nečijem nevjerovanju ako on vrijeđa vjeru muslimana, zbog mogućnosti da se to interpretira tako da se protumači da se njegove riječi odnose na ružno ponašanje muslimana i loše komuniciranje s drugima, a ne na suštinu vjere islama. Posebno

143 Onda kada se raskine brak i desi definitivan razvod, da bi se žena udala ponovo za prvog muža, mora se udati za drugog čovjeka i s njime imati spolni odnos. Nakon razvoda s tim čovjekom može se ponovo udati za prvog muža. Lukavstvo koje može upotrijebiti čineći veliki grijeh sastoji se u tome da se dogovori s drugim mužem na to da samo formalno sklope brak, a ne i da imaju spolni odnos, samo iz razloga da se može vratiti prvom mužu. (Prim. prev.)

144 Ilaus-sunen, 12/591.

će se iz predostrožnosti narediti obnavljanje braka neotesanim prostacima koji upotrebljavaju vrijeđajuće riječi, jer njima uopće i ne pada na pamet ovo interpretirajuće značenje.

Osnova u ovome jeste to da se ne donosi fetva o kufru nekog muslimana ako se njegove riječi mogu protumačiti u boljem smislu, ili o njegovom kufru postoji razilaženje, makar o tome postojalo slabo predanje od učenjaka drugih mezheba. Ovo ukazuje na to da se uvjetuje postojanje saglasnosti oko onoga što prouzrokuje kufr.[145]

Ono na što se oni oslanjaju u utemeljenju ovoga principa jeste časni hadis koji prenosi Ebu Hurejra, radijallahu anhu, a u kojem stoji da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Kada čovjek kaže svome bratu (muslimanu): "Kafire", jedan od njih dvojice to je i postao.[146]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لأَخِيهِ يَا كَافِرُ فَقَدْ بَاءَ بِهِ أَحَدُهُمَا

A Abdullah ibn Omer, radijallahu anhuma, prenosi da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao:

Koji god čovjek kaže svome bratu (muslimanu): "Kafire", jedan od njih dvojice je to i postao.[147]

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَيُّمَا رَجُلٍ قَالَ لأَخِيهِ يَا كَافِرُ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا

Zbog toga je imam Buhari u svome *Sahihu*, u dijelu o etici, naveo poglavlje pod naslovom: Ko bez opravdanog razloga proglasi svoga brata nevjernika, on je sam onakav kako je rekao.

145 Isti izvor, 3/289.
146 Sahihul-Buhari, El-Edeb, 6103.
147 Isto, 6104.

TRETMAN ONOG KO HULI VJEROVJESNIKA, ALEJHIS-SELAM

Nema sumnje da postaje murtedom onaj ko huli Vjerovjesnika, alejhis-selam, a učenjaci su se razišli o pitanju primanja njegove tevbe. Tako neki smatraju da će njegova propisana kazna (hadd) biti pogubljenje, a njegovo pokajanje nema utjecaja u poništavanju pogubljenja. Oni su za argument uzeli predanje koje prenosi Ebu Berza el-Eslemi, radijallahu anhu, koji je rekao: "Neki je čovjek bio grub prema Ebu Bekru es-Siddiku, radijallahu anhu, pa sam mu rekao: 'Hoćeš li ga pogubiti, halifo Allahovog Poslanika?' On mi je odgovorio: 'To se ne radi osim onome ko huli Vjerovjesnika, alejhis-selam.'"[148]

Redaktor djela *El-Feth* (*Fethul-Kadir*) kaže: "Svako onaj ko svojim srcem mrzi Allahovog Poslanika, alejhis-selam, postaje murtedom, pa je za onoga ko ga huli preče da to postane. Potom će se on, po našem mezhebu, pogubiti, a to predstavlja vid precizirane kazne (hadd), i njegovo pokajanje nema utjecaja u poništavanju kazne. Neki su rekli da je ovo pravac Kufljana i Malika, i to je preneseno od Ebu Bekra es-Siddika, radijallahu anhu. I nema razlike između toga da taj čovjek sam dođe iskazujući svoje pokajanje i toga da o tome bude posvjedočeno od drugih ljudi, suprotno drugim djelima koja izvode iz vjere i u kojima samo negiranje predstavlja pokajanje. Ovdje međutim nema koristi ni od svjedočenja. Štaviše neki učenjaci kažu da će takva osoba biti kažnjena, i ako bi hulila Vjerovjesnika, alejhis-selam, u pijanom stanju i neće joj se oprostiti. Ovo se mora ograničiti na stanje kada je opijenost nastala zbog nečega što je konzumirao svojom voljom, a ne prisilom, jer bi se inače tretirao poput ludaka. El-Hattabi kaže: 'Ne znam nikoga ko je zastupao suprotan stav. Što se tiče ovome slične osobe, čije se huljenje odnosi na Allaha, tevba takve osobe utječe na poništavanje njegovog pogubljenja.'"

148 Ovo bilježi El-Hakim u El-Mustedreku, i on o njemu, kao ni Ez-Zehebi nije izrekao nikakvu ocjenu.

Kažem da je možda redaktor ovaj stav neprihvatanja tevbe onoga koji huli Poslanika, alejhis-selam, preuzeo od El-Bezzazija, jednog od hanefijskih učenjaka. Inače, poznato je u hanefijskom mezhebu da se ovakva osoba u vezi s prihvatanjem njene tevbe tretira poput murteda; ako se pokaje, biva puštena, a ako to odbije, biva kažnjena.

Ovo su Ebu Jusufove riječi iz djela *El-Haradž*, gdje se kaže: "Koji god čovjek musliman huli Allahovog poslanika, alejhis-selam, ili ga utjeruje u laž, ili mu nalazi mahane, ili umanjuje njegovu vrijednost, počinio je ono što je kufr prema Allahu, i njegova supruga se od njega rastavlja. A ako se ne pokaje, biva kažnjen haddom."

El-Muveffek (Muveffekuddin ibn Kudama) u djelu *El-Mugni* kaže: "Ko obijedi Vjerovjesnikovu, alejhis-selam, majku, bit će kažnjen haddom, bez obzira da li je musliman ili nevjernik, i njegova tevba se neće prihvatiti. To je naveo i Ahmed, a Ebu el-Hattab od njega prenosi i drugo predanje u kojem stoji da se njegova tevba prima. To je zastupao i Ebu Hanifa i Šafi, a nema razlike između muslimana i kafira, jer se ovo od njega smatra kao otpadništvo, murtedu se pruža prilika da se pokaje i njegova tevba je valjana."

On dalje kaže: "Obijediti Vjerovjesnika, alejhis-selam, i obijediti njegovu majku predstavlja otpadništvo od islama i napuštanje vjere. Isto je i obijediti njegove supruge, kao što je prethodilo, kao i huliti Poslanika, alejhis-selam, a ne obijediti ga istovremeno, s tim što se samo huljenje poništava primanjem islama. Jer, huljenje Uzvišenog Allaha poništava se primanjem islama, a kad je riječ o huljenju Vjerovjesnika, alejhis-selam, preče je da bude poništeno. U vjerodostojnom predanju koje bilježe dva prvaka u hadisu, Buhari i Muslim, stoji da je Uzvišeni Allah rekao:

> ***Sin Ademov (čovjek) Me vrijeđa, a nije trebalo da Me vrijeđa. Što se tiče toga da Me vrijeđa, to su njegove riječi da sam Ja Sebi uzeo dijete, a Ja sam jedan i utočište sam svakome. Nisam rodio i rođen nisam."***

Nema razilaženja oko toga da se primanjem islama kršćanu koji ovo izrekne brišu njegovi grijesi.

Ovako je, dakle, tačno utvrđeno, tj. da je stav hanefijskog i šafijskog mezheba isti, a to je da se prihvata pokajanje osobe o kojoj je riječ, kao što je i predanje od Malika i Ahmeda. Isto tako, utvrđeno je da je stav Malikov, Allah mu se smilovao, takav da se ovakva osoba mora kazniti haddom, makar se i pokajala, kako se to navodi u djelu *Eš-Šifa* čiji je autor Kadi Ijad, kao i u drugim djelima malikijskog mezheba.[149]

O ONOME KO HULI DVOJICU PRVAKA, EBU BEKRA I OMERA, RADIJALLAHU ANHUMA

Autor djela *Ed-Durrul-muhtar* kaže: "Onaj ko huli ili kleveće dva prvaka čini kufr, i od njega se ne prihvata tevba. Ovo je zastupao i Ed-Debbusi i Ebu el-Lejs, učenjaci hanefijskog mezheba, i to je stav koji se odabire u davanju fetvi."

To je kategorički naveo i ustanovio autor u djelu *El-Ešbah*, rekavši: "Ovo osnažuje stav da se ne prihvata tevba onoga ko huli Poslanika, alejhis-selam, i to je ono na što se treba osloniti u davanju fetvi i suđenju čuvajući dostojanstvo hazreti Mustafe, alejhis-selam."

Ibn Abidin, Allah mu se smilovao, iznoseći svoju opasku na ovo, veli: "Kao što vidiš, on nije obrazložio neprihvatanje njihovog svjedočenja kufrom. Naravno, učenjaci su izuzeli hattabije[150] zato što oni smatraju da je dozvoljeno lažno svjedočiti u korist svojih pristalica ili saveznika. Isto tako, muhadisi su navodili da prihvataju

149 Vidi: Ilaus-sunen, 12/604.

150 Hattabije su pristalice Ebu el-Hattaba Muhammeda ibn Ebu Zejneba el-Esedije, koji je tvrdio da vodi porijeklo od Ebu Abdullaha Džafera ibn Muhammeda es-Sadika. Džafer es-Sadik ga se odrekao jer je smatrao da su imami vjerovjesnici, a potom i božanstva. (Prim. prev.)

prenošenje hadisa od pristalica raznih sekti, a gornji stav može se odnositi na onoga ko huli i proglašava nevjernicima sve ashabe, i to na osnovu svog nekog pogrešnog tumačenja.

Dakle, tako se zna da je ono što je autor u djelu *El-Hulasa* rekao da je kafir (onaj ko huli dvojicu prvaka) slab stav, suprotan pravnim tekstovima i njihovim komentarima. Štaviše, on je suprotan i konsenzuzu pravnika, kao što si čuo. A prije je navedeno da muftija treba naginjati da ne proglasi nekoga nevjernikom, ako o tom pitanju postoji razilaženje, pa makar i u vidu slabog predanja. Kako onda u ovom slučaju može naginjati proglašavanju ovog čovjeka nevjernikom kad bi to bilo u suprotnosti s konsenzusom, a da ne govorimo o tome da se odluči za njegovo kažnjavanje haddom, i pored toga što se pokaje!? Također je prethodilo to da je stav našeg mezheba da se prihvata tevba onog ko huli Poslanika, alejhis-selam, pa kako onda da se ne prihvati tevba onoga ko huli Ebu Bekra i Omera!?

Da, nema sumnje u to da se proglašava nevjernikom onaj ko obijedi našu prvakinju Aišu, radijallahu anha, ili zaniječe to da je Ebu Bekr bio ashab, ili smatra da je Alija božanstvo, ili da je Džibril pogriješio u dostavljanju Objave i tome slično, što je jasan kufr, oprečan Kur'anu, ali ako se takav čovjek pokaje, primit će se njegovo pokajanje.

I da rezimiramo. Nema, dakle, sumnje niti nedoumice o tome da postaje kafir onaj ko grdi Poslanika, alejhis-selam, i da je dozvoljeno njegovo kažnjavanje haddom. To je preneseno od sve četverice imama, a ono oko čega postoji neslaganje, zasnovano na tome da li se njegovo pogubljenje smatra preciziranom kaznom (hadd) ili ne, jeste prihvatanje njegove tevbe ako primi islam. Po našem mezhebu, i to je poznat stav šafija, ona se prihvata, dok je stav malikija i hanbelija da se tevba ne prihvata.

Što se tiče rafidije koji huli Ebu Bekra i Omera, ali ne objeđuje Aišu i ne negira Ebu Bekru status ashaba i slično, on ne čini kufr a kamoli da se njegovo pokajanje ne prima. Naprotiv, ono što on čini

jeste zabluda i novotarija, a o tome će se potpunije govoriti u poglavlju o buntovnicima."[151]

ŠEJH MUHJIDDIN IBN AREBI I TRETMAN ČITANJA NJEGOVIH KNJIGA

Ime mu je Muhammed ibn Ali ibn Muhammed et-Tai el-Endelusi, veliki gnostik (arif), poznat kao Ibn Arebi, a neki kažu i Ibn El-Arebi, rođen je 560. godine po Hidžri, a umro je u mjesecu rebiul-evvelu 636. godine po Hidžri i ukopan je u Salihijji u Damasku.

U djelu *Ed-Durrul-muhtar* autor pita: "Šta se može reći za onoga ko za djelo *Fususul-Hikem* od šejha Muhjiddina ibn El-Arebija kaže da je izvan Šerijata i da ga je napisao da bi skretao ljude u zabludu, te da je onaj ko ga čita bezbožnik?" Potom odgovara, rekavši: "Da, tačno je da se u njemu nalaze neke rečenice koje su suprotne Šerijatu, ali su se neki usiljeni ljudi upinjali iz petnih žila da to djelo vrate u okvire Šerijata. Međutim, mi smo se uvjerili da su neki židovi te rečenice lažno pripisali Šejhu (kaddesellahu sirrehu). Zato se mora biti oprezan tako što se neće čitati te riječi, a izdat je i Sultanov ferman kojim se to zabranjuje, pa to treba učiniti u svakom slučaju."

Šejh Ibn Abidin, Allah mu se smilovao, kaže: "Kada autor kaže: 'Zato se mora biti oprezan', to je zato što je problem jasan ako se ustanovi da su te rečenice izmišljene, a ako nisu, ne razumije svako smisao koji je on želio postići tim rečenicama. Zato postoji bojazan da onaj ko čita te rečenice prebacuje Ibn Arebiju ili da pogrešno razumije smisao. Hafiz Es-Sujuti napisao je jednu studiju koja nosi naslov: *Tenbihul-gabijji li tebrieti Ibn Arebi*, a u kojoj je spomenuo da su se ljudi u pogledu Ibn Arebija podijelili u dva tabora: jedan čine oni koji smatraju da je on evlija, a drugi tabor ima suprotan

151 Vidi: Reddul-muhtar, 3/294.

stav." Zatim je dodao: "Konačan stav po mom sudu jeste pravac koji neće zadovoljiti ni jedan od dva tabora, a to je uvjerenje da je on evlija i zabrana čitanja njegovih knjiga."[152]

Treba spomenuti da je šejh Muhammed el-Hamid, Allah mu se smilovao, imao takav stav i o tome je rekao: "Učtivost (edeb) murida jeste u tome da svome znanju ne pretpostavlja svoje neposredno kušanje (zevk - ذَوْق) te da se ne usiljava da spozna duhovni stepen prije nego što se u njemu nađe i postigne ga. A ako se bude upinjao da to uradi, može pogrešno razumjeti smisao riječi koje su imali na umu ljudi (šejhovi), pa da tako zaluta. Upravo zbog ovog obzira, oni su zabranjivali onima koji nisu dostigli njihove stepene da čitaju njihove riječi i knjige, jer takav je između toga da ih proglasi nevjernicima, ako o njima bude imao loše mišljenje, i toga da slijedi svoje pogrešno shvatanje koje oni nisu imali na umu, te se tako pokvari njegovo uvjerenje i od njega udalji razboritost. Nešto što se nalazi u njihovim knjigama ubačeno je u njihove riječi i učenjaci su na to ukazali i razotkrili ono što je podmetnuto. Mi u pogledu onoga što im je pripisano imamo mjerilo Šerijata, i sve ono što ne podliježe pravilnom interpretiranju ubačeno je u njihove riječi. Ja obavezujem sebe i one koje sam podučio tarikatu gospode nakšibendija na ustezanje od čitanja knjiga koje su ti ljudi napisali sebi i sebi sličnima. Obavezao sam sebe i njih iz nastojanja da se očuva ispravno uvjerenje i da ostane lijepo mišljenje o tim ljudima, da im se Uzvišeni Allah smiluje.[153]

152 Isti izvor: 3/294.

153 Vidi autorovu knjigu: El-allametu el-mudžahidu eš-šejhu Muhammed el-Hamid, rahimehullahu te'ala.

DA LI SE PRIMA TEVBA U TRENUTKU KADA NEMA VIŠE NADE U ŽIVOT?

Pojam *el-je's* (اليأس s dvije tačke ispod, tj. na slovu j) suprotan je pojmu *redža* i znači prestanak svake nade u život. Sa slovom b umjesto j (tj., be's - بَأس), riječ bi označavala smrtnu muku i strahotu.

Postoji razilaženje oko toga da li se prima pokajanje u stanju beznađa za život, a odabrano mišljenje jeste to da se prihvata njegovo pokajanje, ali ne i vjerovanje.

U djelu *Ed-Durrul-muhtar* stoji: "Postoji razilaženje oko toga da li se prima pokajanje u stanju beznađa za život, a odabrano mišljenje jeste takvo da se prihvata njegovo pokajanje, ali ne i vjerovanje."

Šejh Ibn Abidin, Allah mu se smilovao, veli: "Ono što se spominje u fetvama jeste to da se prima pokajanje u stanju beznađa za životom, ali ne i vjerovanje, jer nevjernik nearap nije spoznao Uzvišenog Allaha i on prvo počinje s vjerovanjem i spoznajom, dok je grješnik (fasik) u stanju u kojem opstoji vjerovanje, a opstojanje je lakše. Dokaz da se pokajanje od osoba u ovakvom stanju općenito prima jesu riječi Uzvišenog:

I On je Onaj Koji prima pokajanje od Svojih robova.

Po mišljenju ešarija, ne prihvata se ni pokajanje niti išta drugo u smrtnoj agoniji, kako je to rekao En-Nevevi. Njegovo mišljenje podržava i El-Mulla Ali el-Kari u svom komentaru na djelo Bed'ul-emali, tako što smatra da su Poslanikove, alejhis-selam, riječi: ***Zaista Allah ne prima čovjekovo pokajanje sve do smrtne agonije***, neograničenog značenja. Ovaj hadis bilježi Ebu Davud, a njime je obuhvaćen i vjernik i nevjernik.

I kao rezime može se reći da ovo pitanje (mes'ela) nije kategoričko, dok postoji potpuna saglasnost da se vjerovanje u stanju beznađa za život ne prima.[154]

---

154 Vidi: Reddul-muhtar, 1/571.

Međutim, časni ajeti podstiču grješnike da se pokaju prije nego što im dođe smrt, a jedan od tih ajeta jeste ajet:

> ***Allah prima pokajanje samo od onih koji učine kakvo hrđavo djelo iz neznanja, a potom se ubrzo pokaju. Njima će Allah oprostiti, a Allah sve dobro zna i mudar je! (En-Nisa, 17.)***

Smisao riječi: ***...a potom se ubrzo pokaju***, jeste da ostave grijeh i pokaju se zbog njega, i to ubrzo nakon što su ga počinili i da ne ustraju u njemu, kao što kaže Uzvišeni:

> ***I onima koji, kada učine što loše, ili sebi nasilje učine, Allaha se sjete i oprost za grijehe svoje mole! - A ko oprašta grijehe, ako ne Allah?! - I koji ne ustraju u onome što su činili znajući to! (Alu Imran, 135.)***

Zbog toga je Uzvišeni Allah izjednačio one grješnike i nevjernike koji odgađaju tevbu sve dok smrt ne dođe s onim koji umru u kufru, pa poslije ovoga kaže:

> ***Nema pokajanja onima koji čine hrđava djela sve dok im se ne približi smrt, pa onda govore: "Sad se doista kajem!" - niti za one koji umru kao nevjernici. Njima smo bolnu kaznu pripremili! (En-Nisa, 18.)***

Ovo njihovo pokajanje jeste poput Faraonovog pokajanja u trenutku kada se gušio:

> ***A on, kad se poče daviti, uzviknu: "Ja vjerujem da nema boga osim Onoga u Koga vjeruju sinovi Israilovi i ja se pokoravam!" "Zar sada, a prije si neposlušan bio i razdor sijao?!" (Junus, 90-91.)***

Zato su se učenjaci saglasili da je Faraon bio nevjernik, kako to navodi Tirmizi u svome komentaru sure Junus, ali Ibn Arebi smatra suprotno u svom djelu *El-Futuhat* (*Futuhat-mekijja*).

Istaknuti učenjak Ibn Hadžer u svom djelu *Ez-Zevadžir* kaže: "Iako mi smatramo cijenjenim onoga ko ovo zastupa, to se ne

prihvata, jer neporočnost (ismet) jeste svojstvo samo vjerovjesnika. Ipak, preneseno je da je on (Ibn Arebi) u nekim svojim knjigama iznio stav da će Faraon biti u Vatri zajedno s Hamanom i Karunom. Onda kada postoji oprečni stavovi nekog imama o nekom pitanju, uzima se onaj stav koji je saglasan vanjskim dokazima, a odbacuje se onaj koji im je oprečan."[155]

Zastupnicima ovakvog stava (da će Faraon ući u Džennet) odgovorio je šejh Muhammed el-Hamid, Allah mu se smilovao, rekavši: "To su rekli zanemarujući riječi Uzvišenog:

> ***Ali im vjerovanje njihovo, kada bi kaznu Našu vidjeli, ne bi nimalo bilo od koristi. To je prema Allahovom zakonu, koji je primijenjen nad Njegovim robovima - i tada bi nevjernici stradali. (Gafir, 85.)"***

Njegovo vjerovanje bilo je vjerovanje u stanju beznađa za životom i neće biti primljeno. I šta ovakvi da urade s riječima Uzvišenog:

> ***...ali se oni povedoše za Faraonovim naređenjem, a njegovo naređenje nije bilo razumno. Na Sudnjem će danu on svoj narod predvoditi i u Vatru ga uvesti, a užasno je mjesto u koje će doveden biti! Na ovom svijetu pratilo ih je prokletstvo a pratit će ih i na onom; strašan će biti dar kojim će darivani biti. (Hud, 97-99.)***

Zar će ih predvoditi u Vatru i u nju ih uvesti, a zatim će se vratiti nazad i ući u Džennet? Kakva li je samo to šala od koje je Kur'an čist!?

I šta će uraditi s riječima Uzvišenog:

> ***I Allah ga je, i na ovom i na drugom svijetu, kaznio?***

Zar riječ el-ula (u ajetu) ne znači ovaj svijet, el-ahira Sudnji dan i sve što poslije slijedi!?

155 Reddul-muhtar, 3/289.

Povrh toga, postoje drugi ajeti koji u potpunosti isključuju njihovu nedoumicu i pored kojih nema mjesta da neko nešto kaže niti da upotrijebi svoj idžtihad. Idžtihad je zabranjen tamo gdje postoji kur'anski tekst i Allah nema potrebe ni s kim govoriti u vezi s onim što je odredio.

> ***A on i vojske njegove bijahu se, bez ikakvog osnova, uzdigli na Zemlji i mislili su da nam neće biti vraćeni. Pa mi dohvatismo i njega i vojske njegove i u more ih bacismo; pogledaj kako su skončali zulumćari! A bili smo ih učinili vođama, koji su pozivali u ono zbog čega se ide u Vatru, a na Sudnjem danu niko im neće pomoći. I popratismo ih prokletstvom na ovome svijetu, a na onom svijetu bit će od svakog dobra udaljeni. (El-Kasas, 39- 42.)***

El-Alusi, Allah mu se smilovao, rekao je u svome *Tefsiru*: "Na osnovu ovih ajeta postignut je konsenzus o nevjerovanju onoga ko više nema nade u život, i o tome da se ne prima njegovo vjerovanje."

Ahmed i Tirmizi prenose predanje od Ibn Abbasa, radijalluhu anhuma, koji veli: "Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

Rekao mi je Džibril: 'Da si me vidio kada je Faraon rekao: 'Vjerujem da nema boga osim Onoga u Kojeg su vjerovali Izraelćani', kako sam uzeo morske crne gline (halul-bahr) i ugurao mu je u usta iz bojazni da ga ne zadesi milost.'''[156]

Tirmizi je ovo predanje ocijenio kao dobro (hasen.)

156 Vidi autorovu knjigu: El-Insanu bejnet-takdiri vet-teklifi fi sureti Junus.

PROPISI KOJI SE ODNOSE NA SIHIRBAZE

Sihr je haram, po konsenzuzu učenjaka, i jedan od najvećih gijeha. U časnom hadisu koji Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam, stoji da je rekao: *Klonite se sedam teških grijeha!* "Allahov Poslaniče, a koji su to grijesi?", upitali su ashabi. Reče:

Činiti širk Allahu, ubiti osobu čije je ubijanje, osim s pravom, Allah zabranio, konzumiranje kamate, konzumiranje imovine siročeta, bježanje s bojnog polja i potvaranje čednih i bezazlenih vjernica.[157]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ قَالَ الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلاتِ

Učenjaci međutim nisu saglasni oko proglašavanja sahira nevjernikom, pa su neki zauzeli stav da on općenito čini kufr, uzimajući za argument vanjsko značenje riječi Uzvišenog:

> ***Oni se povode za onim što su šejtani o Sulejmanovoj vladavini kazivali. A Sulejman nije bio nevjernik, nego su nevjernici šejtani koji ljude uče vradžbini u Babilonu, Haruta i Maruta, a to nije objavljeno dvojici meleka. Njih dvojica nikoga nisu učili dok mu ne bi rekli: "Mi***

157 Sahihul-Buhari, El-Hudud, 6857.

samo iskušavamo, a ti nemoj biti nevjernik!" I ljudi su od njih dvojice učili kako će muža od žene rastaviti, ali oni nisu mogli nikome bez Allahove volje nauditi. Učili su ono što će im nauditi i od čega koristi neće imati, iako su znali da onaj ko to sebi pribavi, na drugome svijetu nikakve sreće neće imati. A doista je jadno ono za što su se prodali, kada bi samo oni to znali. (El-Bekara, 102.)

Ajet ukazuje na to da sihr ima utjecaja na ljudske duše, srca i osjećanja, i to uz Allahovo određenje, i u njemu nema nimalo dobra. Naprotiv, on je uzrok zla, nereda i smutnje, i Šerijat je zabranio da se on uči i da se njime druge podučava.

Autor djela *Ed-Durrul-muhtar* kaže: "Ne daje se mogućnost da se pokaje onaj koji se tretira nevjernikom zbog njegovog vjerovanja u sihr, makar se, radilo i o ženi po ispravnijem stavu, zbog toga što time širi nered na Zemlji."

Neki su učenjaci podijelili sihirbaze u više kategorija:

- sihirbaz koji pravi sihire i tvrdi da posjeduje moć stvaranja. On time čini kufr i treba biti kažnjen haddom zbog otpadništva od islama;
- sihirbaz koji pravi sihire negirajući vjeru. Njemu se neće dati mogućnost da se zbog njega pokaje i bit će kažnjen haddom onda kada se utvrdi da pravi sihir, kako bi se spriječilo nanošenje štete ljudima;
- sihirbaz koji pravi sihire da bi to probao, ali nije u to uvjeren. On se ne smatra nevjernikom.

Ebu Hanifa kaže: "Ako sihirbaz prizna da pravi sihir ili se on dokaže nepobitnim dokazom, neće mu se dati mogućnost pokajanja. U ovome je isti musliman, nemusliman-štićenik islamske države (zimija), slobodan čovjek i rob."[158]

158 Reddul-muhtar, 3/295.

Ovo podupire predanje koje Tirmizi prenosi od Džunduba a u kojem stoji da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam: *Propisana kazna sihirbazu jeste udarac sabljom.*"[159]

عَنْ جُنْدُبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدُّ السَّاحِرِ ضَرْبَةٌ بِالسَّيْفِ

Zbog toga je autor djela *I'laus-sunen* stavio u istu ravan sahira i onoga ko huli Uzvišenog Allaha ili Poslanika ili bilo kojeg vjerovjesnika, rekavši: "Propisana kazna sihirbazu jeste udarac sabljom, a isto je i s onim ko huli Uzvišenog Allaha ili Poslanika ili bilo kojeg vjerovjesnika."[160]

TRETMAN ISKRIVLJENOG ZIKRA UZ POKRETE KOJI VIŠE SLIČE NA PLES

Spominjati Uzvišenog Allaha svakim Njegovim lijepim imenom jeste nešto što je dozvoljeno i šerijatski utemeljeno. Njegova su imena nešto što je precizirano tekstom i nama nije dozvoljeno da smatramo Njegovim imenima ona koja nisu navedena u Kur'anu ili vjerodostojnim hadisima. Kaže Uzvišeni:

I spominji ime Gospodara svoga i Njemu se potpuno posveti. (El-Muzzemmil, 8.)

Također kaže:

Allah ima najljepša imena i vi Gazovite njima, a klonite se onih koji iskreću Njegova imena - kako budu radili, onako će biti kažnjeni! (El-E'raf, 180.)

U osnovi riječ *el-ilhad* (الإلحاد), spomenuta u ajetu, u jeziku Arapa označava odstupanje od cilja, skretanje, naherenost i iskrivljenost. Od nje je i termin *el-lahd*, koji označava udubljenje u

159 Bilježi ga i El-Hakim i smatra ga vjerodostojnim, a s tom ocjenom saglasan je i Ez-Zehebi, koji ga je ocijenio kao hadis koji je sahih-garib.

160 Ilaus-sunen, 12/599.

kaburu, jer je ukopano u pravcu kible i predstavlja odstupanje od pravilnog oblika kabura.

U časnom hadisu koji se prenosi od Ebu Hurejre stoji da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

Allah ima devedeset devet imena - stotinu manje jedno. Niko ih neće zapamtiti, a da neće ući u Džennet. On je neparan i voli neparnost."[161]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رِوَايَةً قَالَ لِلَّهِ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ اسْمًا مِائَةٌ إِلا وَاحِدًا لا يَحْفَظُهَا أَحَدٌ إِلا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَهُوَ وَتْرٌ يُحِبُّ الْوَتْرَ

El-Kadi Ebu Bekr i El-Gazali kažu da su Allahova imena tačno precizirana Kur'anom i sunnetom, dok Njegovi atributi to nisu. El-Gazali je kao argument naveo da postoji saglasnost da nam nije dozvoljeno zvati Allahovog Poslanika, alejhis-selam, nekim imenom koje mu nije dao njegov otac, niti ga je on sam sebi dao. Tako je i u slučaju svakog značajnog stvorenja, pa ako to nije dozvoljeno u slučaju stvorenja, onda je preče da nije dozvoljeno u slučaju Uzvišenog Allaha.

Učenjaci su saglasni o tome da nije dozvoljeno Allaha nazvati nekim imenom ili okarakterisati nekim atributom koji u sebi nosi neku manjkavost.

A Ebu el-Kasim el-Kušejri veli: "Allahova se imena uzimaju iz Kur'ana, sunneta i idžmaa kao nešto što je time precizirano, i svako ime koje je time spomenuto mora se generalno upotrebljavati u opisivanju Allaha, a ono što nije navedeno u ovim izvorima, nije dozvoljeno ni upotrebljavati u opisivanju Uzvišenog, makar to imalo ispravno značenje."[162]

Zajednički je zikr dozvoljen i naglas i u sebi. Tako u časnom hadisu koji prenosi Ebu Hurejra stoji da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, alejhis-selam:

161 Sahihul-Buhari, Ed-Da'vat, 6410.
162 Fethul-bari, 11/223.

Allah ima meleke koji obilaze po putevima tražeći one koji spominju Allaha. Kada nađu ljude koji spominju Allaha, međusobno se dozovu: 'Dođite onome što ste tražili!'

'Zatim ih', kaže Ebu Hurejra, 'obaviju svojim krilima (koja ispune prostor) do ovozemaljskog neba, pa ih Gospodar njihov upita - a On bolje zna od njih: 'Šta kažu Moji robovi?' - 'Uznose Te, veličaju Te, zahvaljuju Ti i Slave Te!', odgovore oni...'"[163]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ لِلَّهِ مَلائِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرُقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ قَالَ فَيَحُفُّونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمِ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ مِنْهُمْ مَا يَقُولُ عِبَادِي قَالُوا يَقُولُونَ يُسَبِّحُونَكَ وَيُكَبِّرُونَكَ وَيَحْمَدُونَكَ وَيُمَجِّدُونَكَ

Od njega se također prenosi da je rekao: "Rekao je Vjerovjesnik, alejhis-selam: *Kaže Uzvišeni Allah:*

> ***Ja sam sa Svojim robom kada o Meni misli, i s njim sam kad Me spomene. Ako on Mene spomene u sebi, i Ja njega spomenem u Sebi; a ako Me on spomene u nekoj skupini, Ja njega spomenem u skupini boljoj od nje. Ako se on Meni približi za jedan pedalj, Ja se njemu približim za jedan lakat; a ako se on Meni približi za jedan lakat, Ja se njemu približim za jedan hvat. Ako on Meni ide običnim hodom, Ja njemu idem žurno."***[164]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلإٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً

Šejh Muhammed el-Hamid, Allah mu se smilovao, kaže: "Zikr je dozvoljen pojedinačno i grupno, uz uvjet da oni koji to čine ne

163 Vidi kompletan hadis u Sahihul-Buhari, Ed-Da'vat, 6408.
164 Isto, Et-Tevhid, 7405.

podižu glas, tako da to smeta onima koji su u blizini, onima koji spavaju, onima koji se bave naukom, onima koji su u ibadetu, onima koji su u itikafu u džamiji i klanjačima. Inače, zabranjeno je podizati glas. O ovome postoje navodi u fikhu."[165]

On je, da mu se Allah smiluje, još rekao: "Također se uvjetuje da se prilikom glasnog zikra ne iskrivljuju Allahova lijepa imena i da zikr ne bude popraćen zajedničkim jednoličnim pokretima koji sliče pokretima plesača."

Također je, da mu se Uzvišeni Allah smiluje, upozorio na ovo rekavši: "Što se tiče prekomjernih pokreta tokom zikra, koje vidimo kod nekih sufija našeg vremena - ako su nastali iz ispravnog zanosa i jakog nadahnuća zbog kojeg onaj koji u njemu učestvuje gubi ravnotežu, tako da njegovi pokreti sliče pokretima drhtavca, on za njih neće biti grješan, i ne čini ono za što će biti prekoren i čega se treba čuvati, jer je u stanju koje ga je obuzelo. Ako ne bude tako, a njegovi pokreti ne sliče pokretima hermafrodita, također neće biti grješan. Ali, ako im budu sličili, i ti pokreti budu zajednički, tako što se učesnici spuštaju i podižu preko mjere i niko od njih nimalo ne ide ni prije ni kasnije, a uz to i sliči i na ples, tada Šerijat to zabranjuje i nalaže pridržavanje islamske šerijatske etike. Iskrivljeni je zikr zabranjen i obaveza je izgovarati Allahovo časno ime bez izmjene, onako kako nam ga je objavio. Dozvoljeno je spominjati Njegovo ime u ilahijama ako one ne sadrže netačna značenja, kao što su riječi koje ukazuju na inkarnaciju i slično..."

Isto tako, Allah da mu se smiluje, napisao je šejhu Muhammedu Edibu Kelkulu jedan članak o ovoj temi koji je objavio u svojoj knjizi *Tenbihul-fikri ila hakikatiz-zikr* pod naslovom: "Zabranjenost iskrivljenog zikra".

U njemu je rekao: "Hvala Allahu, Gospodaru svjetova, a neka je najbolji salavat i najpotpuniji selam našem prvaku Muhammedu i

165 Vidi autorovu knjigu: "Eš-šejh Muhammed el-Hamid."

njegovoj porodici i svim ashabima. A sada velim: 'Upitan sam ne jednom o tome da li je dozvoljen iskrivljeni zikr', pa tražeći pomoć od Silnog i Moćnog Allaha odgovaram i kažem: 'Možda će se oni koji izgovaraju iskrivljeni zikr prihvatiti stava da jezik sam po sebi nije cilj, već da on služi samo za sporazumijevanje, te da je smisao ono što je glavno i da se djela cijene prema namjerama.'[166] Zato ne treba pretjerivati u vezi s tim jer bi uvjetovanje izgovaranja plemenitog imena pravilnim jezikom onemogućilo mnogo ljudi od ibadeta, a to je oprečno intenciji Šerijata. To je i opterećivanje i nema smetnje da se to izostavi sve dok postoji iskrenost (ihlas) i lijepa namjera. Moguće da oni svoje tvrdnje podupiru time da pogrešno učenje časnog Kur'ana nije štetno u nekim slučajevima, i da otpočinjanje namaza drugim jezikom, mimo arapskog, ne utječe na njegovu ispravnost, i da je dozvoljeno klanjati učeći prijevod časne Fatihe, i da je dopušteno učiti dove drugim jezikom. I moguće je da se još nečim drugim potpomažu u dokazivanju dopuštenosti onoga što čine, kao što je nejasno i iskrivljeno izgovaranje Allahovog Plemenitog imena prilikom zikra.

A prije nego što počnem s utvrđivanjem vjerske istine o tome da je obavezno Časno ime izgovarati onako kako nam je objavio Uzvišeni Allah, želim da oni koji Allaha spominju znaju da ih ja ne sumnjičim u pogledu njihove iskrenosti i da im ne osporavam njihovu namjeru. Ihlas je tajna između čovjeka i njegovog Uzvišenog Gospodara i nema ništa s istinom to da se sudi o onome što je u dušama, niti s pravičnošću to da se prodire u nečije tajne. Naprotiv, ja ih smatram boljim od sebe i hvalim njihovo lijepo ponašanje i pohvalno vladanje, skrušenost prema Allahu, poniznost Njegovim naredbama i udaljavanje od loših djela i njihovu povučenost u sebe. Isto tako, ja ne negiram putnicima ka Allahu njihove duhovne postaje, kao i onima koji slijede put pročišćenja. To su činjenice koje negira samo neznalica, koji nije ni primirisao Allahovu blizinu i od koje ga

166 Ovo je dio časnog hadisa.

ni dašak nije dodirnuo. Gospoda sufije u ovome imaju najobilnijeg učešća i najvećeg udjela, a Allaha molimo da nam povrati nešto od njihovog bereketa i da nas proživi u njihovom društvu i skupu. Amin..!

No sve ovo ne treba spriječiti od istine onoga ko govori istinu, a Allah nam je stavio u dužnost da jedni drugima naređujemo istinu i strpljivost, a još davno su oni koji su spoznali Uzvišenog Allaha rekli: 'Sufije će biti u dobru sve dok jedni drugima budu zamjerali loše postupke.'

Briga oko imena Slavljenog Allaha navodi onoga, ko je ima, da savjetuje druge da korigiraju izgovor njegovih slova i da Njegovo ime izgovaraju potpuno i pravilno, jer je to najčasnije i najslavnije ime.

Čovjek se ljuti kada bude zovnut iskrivljenim ličnim imenom, pa šta je onda s Allahovim slavljenim imenom kada se zna da je On vjerniku draži od sebe samoga!?

Onaj ko bude ovakav osjetit će slast imana, u skladu s onim što je navedeno u Vjerovjesnikovom časnom hadisu."[167]

Na osnovu ovoga zabranjeno je otezanje prilikom učenja ezana, tj. izgovaranje riječi ezana s prekomjernim dužinama (medovima) i razvlačenjem. Hanefijski pravnik šejh Kemaluddin ibn el-Humam, u svom djelu *Fethul-kadir*, koje je komentar djela iz hanefijskog fikha *El-Hidaja*, spomenuo je da je imam Ahmed upitan o ovome prilikom učenja (Kur'ana) pa je to smatrao pokuđenim i zabranjenim. Onda je upitan zbog čega tako smatra, pa je onog ko je postavio pitanje,

167 Taj hadis je vjerodostojan i prenosi ga i Buhari i Muslim, a glasi: *Osjetit će slast imana onaj kod koga se nađe troje: da mu Allah i Njegov Poslanik budu draži od svega drugoga, da voli čovjeka samo zarad Allaha i da mrzi da se vrati u nevjerovanje nakon što ga je Allah iz njega spasio kao što mrzi da bude bačen u vatru.*

ثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلاوَةَ الإِيمَانِ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لا يُحِبُّهُ إِلا لِلَّهِ وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ

priupitao: "Kako se zoveš?" "Muhammed", odgovori mu čovjek, a on ponovo upita: "Dopada li ti se da ti se kaže: 'O Mû Hâmed.'"

Dakle, ako ovo nije dozvoljeno u ezanu, onda je preče da je u slučaju Kur'ana zabranjeno.

Ovaj stav je od njega prenio i šejh Eš-Šibli u svojoj glosi na komentar *El-Kenza*, i s njim se složio, i ako je to zabranjeno u učenju, zabranjeno je i prilikom zikra. Pravljenje razlike između ovoga dvoga čista je špekulacija. Poznato je da se harf lam u časnom imenu Allah, ponekad izgovara krupno, a ponekad tanko, a nije dozvoljeno izgovarati tanko ondje gdje treba krupno, niti krupno ondje gdje treba tanko. Sve je ovo istina koja je prenesena od našeg prvaka Allahovog Poslanika, alejhis-selam, i od toga se ni u kom slučaju ne smije odstupiti. Možda samo u slučaju kada onaj koji zikr čini izgubi svoju uravnoteženost i obuzme ga teško stanje u kojem njegov jezik izgovara ono što mimo tog stanja ne bi govorio. Ovom se čovjeku oprašta ono što se ne oprašta uravnoteženom čovjeku. U ovom slučaju on čini neke pokrete koje čini grozničav čovjek, kao što je uzrujanost i vikanje, a ponekad cijepa odjeću iz zanosa, smetenosti i vrele čežnje za Allahom u kojoj bukti buktinjom koja sve spaljuje i kida. Ovakav se čovjek ostavlja na miru u svome iskrenom stanju, a suprostavlja mu se samo onaj ko je daleko od ovih zanosa za koja ljudska srca ponizno mole Uzvišenog Allaha da ne budu uskraćena i da u obilju budu darivana.

Nema smetnje kakav god pokret napravi onaj koga obuzme ovo stanje, a zabranjeni pokreti jesu oni koji nemaju šerijatski dozvoljenu formu. Šerijat je dozvolio one pokrete u kojima nema njihanja i presavijanja i slično. A što se tiče njihove tvrdnje da pogreške u učenju Kur'ana ne smetaju u nekim slučajevima, ona je zaista čudna, jer kako da se dopuste namjerne pogreške u govoru Uzvišenog Allaha!?

Pogreška koja ne smeta jeste ona koju čovjek nenamjerno jezikom učini u namazu, a na način kako su to spomenuli pravnici,

Allah neka je zadovoljan njima, u poglavlju Pogreška koju napravi čovjek prilikom učenja spada u ono što kvari namaz, premda se neukom u vezi s time oprašta ono što se ne oprašta učenom pravniku. Nečiji se namaz nekada kvari, a nečiji ne.

Iskrivljivanje riječi prilikom zikra ne sliči ovome niučemu, a s obzirom da je ono namjerno, te se ne može analogijom usporediti s pogreškom koja se učini u učenju, jer je ovo dvoje različito. Analogija se upotrebljava onda kada postoji potpuna sličnost između onoga što se analogijom poredi i onoga s čime se to poredi, kao i onda kada je pravni razlog jedinstven, kako bi pravna norma bila jedna.

Uvjet analogije jeste, da o onome što se poredi ne postoji pravni tekst, u suprotnom nema ni analogije. Vjerski tekstovi zabranjuju izvitoperivanje imena Uzvišenog Allaha, a da li je nauka o tedžvidu utemeljena zbog nečeg drugog osim zbog toga da se harfovima daju njihova prava, a to su pravilna ishodišta i svojstva!? A od svih riječi najpreče je da se u pogledu Allahovog časnog imena pazi na ovo što je propisano u tedžvidu.

Što se tiče otpočinjanja namaza nekim drugim jezikom, mimo arapskog, to je nešto o čemu postoji neslaganje učenjaka. Ebu Hanifa to smatra dozvoljenim onome ko to zna proučiti na arapskom jeziku, s tim da je to popraćeno grijehom i pokuđenošću koja je bliža haramu (kerahetut-tahrim), jer je tekbir kojim se stupa u namaz vadžib, a onaj ko ostavlja ono što je vadžib upada u pokuđenost koja je bliža haramu. Onaj ko to čini zaslužuje kaznu u Vatri jer je to bliže haramu, suprotno pokuđenosti koja je bliža dopuštenosti (kerahetut-tenzih).

Namaz u koji je ušla ova pokuđenost, koja je bliža haramu, obavezno se ponavlja u svome vremenu, pa čak i poslije njega, po ispravnijem mišljenju. Naravno, namaz neće biti ništavan ako se izostavi vadžib, s obzirom da izostavljanje farza uzrokuje ništavnost, iako su uz male razlike udruženi u pogledu grijeha i zabrane.

U svojoj glosi *Reddul-muhtar* na djelo *Ed-Durrul-muhtar*, nakon što je spomenuo da je dozvoljeno stupiti u namaz perzijskim

jezikom, shodno stavu imama jer se zahtijeva spominjanje i veličanje Allaha, a to se postiže na bilo kojem drugom jeziku, šejh Ibn Abidin veli: "Da, izgovoriti riječi *Allahu ekber* jeste vadžib zbog toga što je to bila stalna praksa (Poslanikova), ali nije farz."

Dozvoljenost, međutim, ne isključuje pokuđenost koja je bliža haramu zbog izostavljanja vadžiba, kao što je to ustanovljeno u fikhu.

Ebu Hanifini učenici Ebu Jusuf i Muhammed, da im se Uzvišeni Allah smiluje, ne dozvoljavaju da namaz započne nekim drugim jezikom osim arapskog onaj koji je u stanju, a dozvoljavaju onome ko nije u stanju izgovarati arapske riječi. Njih dvojica dakle, uvjetuju nesposobnost izgovora arapskih riječi kako bi bilo dozvoljeno započeti namaz nekim drugim jezikom, kako to stoji u djelu *Ed-Durrul-muhtar*.

Također, u slučaju ove analogije radi se o usporedbi dvije različite pojave, jer se govori o zabrani spominjanja imena Uzvišenog Allaha izvitoperenim arapskim slovima, a ne nekim drugim jezikom, pa se na to treba paziti.

Što se tiče dopuštenosti obavljanja namaza tako što će se u njemu učiti prijevod Fatihe na neki drugi jezik, to im ništa ne koristi, jer je ova dopuštenost ograničena nesposobnošću da se ona uči na arapskom jeziku, sve dok je čovjek ne nauči na arapskom jeziku. Ovo je stav na kojem se temelji fetva, s obzirom da je tačnije da je imam Ebu Hanifa, Allah mu se smilovao, odustao od svoga mišljenja i prihvatio mišljenje svojih učenika Ebu Jusufa i Muhammeda, Allah im se smilovao. To mišljenje glasi da nije dozvoljeno u namazu učiti Fatihu na perzijskom ili nekom drugom jeziku, osim kada se nije u stanju učiti na arapskom jeziku. Imam Ebu Hanifa smatra da je to općenito dozvoljeno, a zatim je od toga odustao i prihvatio njihov stav, kako to stoji u djelu *Ed-Durrul-muhtar*, a da se i ne govori o uzimanju toga stava kao dokaz.

A kada je riječ o dopustivosti učenja dova na nekom drugom jeziku mimo arapskog, time se ni u kojem slučaju ne može dokazivati

dozvoljenost iskrivljenog zikra jer se dovom iskazuje skrušenost i poniznost Uzvišenom Allahu. A ko je taj ko može spriječiti nearapa da pruži svoje šake, skrušeno i ponizno moleći Ga i tražeći da mu On usliši njegovu želju, a On je Onaj Koji se odaziva nevoljniku kada Ga zove i ispunjava mu njegovu molbu!?

Njemu se dove upućuju na svim jezicima i Njega se u svakom trenu moli. On je tražio od Svojih stvorenja da Ga mole kako bi im se odazvao.

No, i pored toga, Arapi kada mole svoga Gospodara svojim narječjem, a ne književnim jezikom, izgovaraju Allahovo ime potpuno jasno i ispravno govoreći: "Ja Allah, Allahumme, Ja Rabbena", i slično gdje iskrivljavanja harfova nema. Ostale njihove riječi jesu posude značenja putem kojih se oni Allahu žale na svoju tugu i žalost, a Allah dobro zna nakane i nijete, te skrivene misli i tajne što ih srca skrivaju.

Što se tiče zikra u kojem se izgovara riječ âh stišćući u grudima riječ Allah, zadržavajući dah na hemzetu, zatim puštajući harf hâ koji se penje iz grudi kako bi se oslobodila srca onih koji su dostigli krajnju granicu, a pokrenula srca onih koji su na početku, i kako bi se što brže postigla ekstaza, to je vezano za to da li se u Šerijatu navodi da je riječ âh jedno od imena Uzvišenog, koja su precizirana šerijatskom tekstovima i ne mogu se izmišljati. Tačno je da se nekim sufijama pripisuje da su ovu riječ afirmirali kao jedno od imena Uzvišenog, a da su obrazložili dokaz za to ime iz tradicionalnih dokaza, Kur'ana i sunneta, jer ovo pitanje zavisi od toga dvoga.

I naposljetku: Šta smeta našoj braći koja spominju Uzvišenog Allaha da ostave ono što je sumnjivo i prihvate se onoga u čemu nema sumnje. Naši su pravnici, neka je Allah njima zadovoljan, rekli: "Kada smo u nedoumici između toga da li je nešto novotarija (bid'at) ili sunnet, ostavljanje toga je neophodno."

O šerijatskoj utemeljenosti određenih radnji treba konsultirati pravnike, a ne mufessire, muhadise i sufije, uz svo naše poštovanje prema njima.

TRETMAN BEZBOŽNIKA, ONIH KOJI SMATRAJU DOZVOLJENIM ONO ŠTO JE ZABRANJENO I PRIPADNIKA FRAKCIJA

Zindik je onaj čovjek koji nije ni u kakvoj vjeri, a ibahija (ibahijj) je onaj koji smatra da je dozvoljeno ono što je u osnovi zabranjeno. Neki su učenjaci spomenuli da su ovo dvije kvalifikacije za jedan pojam, pa je tako ibahija onaj koji smatra dozvoljenim ono što je zabranjeno i koji nema nikakve vjere. U djelu *Fetava Kariil-Hidaja* stoji: "Zindik je onaj koji smatra ovaj svijet vječnim i smatra da su žene i imovina zajedničke."

U Ibn Kemalovom traktatu stoje riječi koje je on prenio od imama Gazalija iz knjige *Et-Tefrika bejnel-islami vez-zendeka*: "U to spada ono što neki, koji smatraju da su sufije, tvrde da su kod Uzvišenog Allaha dostigli takvo stanje zbog kojeg s njih spada obaveza namaza i zbog kojeg mu je dozvoljeno konzumirati alkohol (i sve što opija), činiti grijehe i uništavati vladarevu imovinu. U pogubljenje ovakvog čovjeka nema sumnje, s obzirom da je šteta koju nanosi vjeri ogromna, i preko njega se otvara prostor anarhizmu koji se ne može zatvoriti. Šteta koju prouzrokuje ovakav čovjek veća je od štete koju prouzrokuje onaj koji smatra sve dozvoljenim, jer njega se ne sluša zbog očiglednosti njegovog kufra. Ovaj, međutim, smatra da je samo specificirao općenitost zaduženja kojim su obavezani oni koji nisu na njegovoj deredži u vjeri. To bi se tvrdilo sve dok svaki grješnik ne bude tvrdio za sebe da je dostigao takvo stanje."

Ako bi se novotarija sljedbenika frakcija manifestirala u takvoj mjeri koja prouzrokuje njihovo pogubljenje, a ne vrate se u islam i ne pokaju se, bilo bi dozvoljeno pogubljenje sviju njih. A ako se vrate u islam i pokaju, bit će primljeno njihovo pokajanje, osim pokajanja ibâhija, gâlija, šiija rafidija, karâmita i zindika filozofa. Njihovo pokajanje neće ni u kojem slučaju biti primljeno i bit će kažnjeni haddom prije ili poslije pokajanja, jer oni ne vjeruju u Uzvišenog Stvoritelja, kako bi se pokajali i Njemu ponovo vratili. Neki su rekli: "Ako se pokaje prije nego što bude uhvaćen i objelodanjen, prihvatit će se njegovo pokajanje, inače neće." Ovo je analogno Ebu Hanifinom stavu i to je veoma dobro.[168]

Ovima se priključuju kahin (prorok, vrač) i arraf (astrolog, gatar). Kahin, kako se to navodi u Sujutijevom sažetku djela *En-Nihaja*, jeste onaj koji se bavi davanjem informacija ljudima o tome šta će im se desiti u budućnosti i tvrdi da zna ono što je drugim ljudima skriveno.

Arraf jeste astrolog. El-Hattabi je rekao da je to onaj koji se bavi otkrivanjem mjesta onoga što je ukradeno ili izgubljeno i slično. U djelu *Reddul-muhtar* stoji: "Zaključak je da je kahin onaj koji tvrdi da zna tajne pomoću nekih sredstava koja su raznovrsna. Zato kahina ima mnogo kategorija, poput gatara, geomanta, astrologa, a to je onaj koji obavještava o budućnosti na osnovu pojavljivanja i skrivanja zvijezda, onoga koji baca kamenčiće i onoga koji tvrdi da ima prijatelja džina koji ga obavještava o tome šta će se desiti. Sve su ove kategorije po Šerijatu pokuđene, a oni koji se time bave kao i oni koji im vjeruju tretiraju se nevjernicima."

Autor djela *El-Hidaja*, u svom drugom djelu pod naslovom *Muhtaratul-nevazil*, kaže: "Što se tiče nauke o zvijezdama, ona je sama po sebi dobra i nije pokuđena, s obzirom da se dijeli na dvije vrste: jedna je zasnovana na matematičkom proračunu, i ona je istinita, i o njoj govori Kur'an."

168 Vidi: Reddul-muhtar, 3/297.

Kaže Uzvišeni:

A Sunce i Mjesec se po preciznom proračunu kreću.

(***bi husban***, znači po proračunu.)

Druga je vrsta ona koja je utemeljena na zaključivanju o Allahovom određenju na osnovu kretanja zvijezda i planeta, a to je dozvoljeno baš kao što ljekar zaključuje o bolesti ili zdravlju na osnovu pulsa. Ako ove osobe ne bi vjerovale u određenje Uzvišenog Allaha, ili bi tvrdile da poznaju gajb, bile bi nevjernici.[169]

Slično ovim dvjema kategorijama jeste ono što u današnjem vremenu zovemo meteorologija, kao i zaključivanje o vremenu praćenjem kretanja vjetrova (struja) i snimanja pravaca kretanja oblaka. Sve je ovo, uz vjerovanje u određenje Uzvišenog Allaha, dozvoljeno.

169 Vidi: Isto.

PROPISI KOJI SE ODNOSE NA BUNTOVNIKE (EL-BUGAT)

DEFINICIJA

Pojam *el-bagju* u arapkom jeziku znači traženje (et-taleb; الطَّلَبُ). Kaže se: "Begajtu keza", ("Tražio sam to i to.") U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

> ***"E to je ono što tražimo!", reče Musa, i njih dvojica se vratiše putem kojim su bili došli, (El-Kehf, 64.)***

i njegove riječi:

> ***Oni rekoše: "O oče naš, šta možemo više poželjeti (tražiti)? Evo, vraćene su nam stvari naše."(Jusuf, 65.)***

Ponekad ova riječ može značiti prekoračenje istine i zulum, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

> ***...a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni. (El-Hudžurat, 9.)***

U leksikonu *El-Misbahul-munir* stoji: "*Begajtuhu ebgihi bagjen*" (بَغَيْتُه، أَبْغِيه، بَغْياً), tj. tražio sam ga. "*Ve bega alan-nasi bagjen*" (وَبَغىَ عَلىَ النّاسِ بَغْياً), tj. učini im zulum i nasilje. Čovjek koji to čini je bagin (باَغٍ), a množina je bugat (بُغاَة). Glagol bega (بَغىَ) znači činiti nered (smutnju). Od ovoga je nastao i termin el-firka el-bagija (الفِرْقَةُ الباَغِيـة), odmetnička grupa, zato što je skrenula s pravca. U osnovi, ovo je nastalo od termina bagjul-džerhi (بَغْيُ الجَرْحِ) koji se upotrebljava kada se rana počne inficirati (gnojiti).

El-Bugatu u šerijatskom pravu, kako se to navodi u *Ed-Durrul-muhtaru*, jesu oni koji se nelegalno pobune protiv legalnog vladara. Na to je istaknuti učenjak Ibn Abidin, Allah mu se smilovao, dodao: "Njegove riječi: 'protiv legalnog vladara', očigledno obuhvataju i onog vladara koji dođe na vlast savladavši svoga suparnika, jer, kako su to pravnici izjavili, nije dozvoljeno ustati protiv njega nakon što se učvrsti njegova vlast i raširi njegova moć. A njegove riječi: 'nelegalno', odnose se samo na tu situaciju, u protivnom uvjetuje se da smatraju da su u pravu nalazeći za to neko objašnjenje. A ako toga nema, onda su oni kradljivci."

KATEGORIJE ONIH KOJI SE POBUNE PROTIV IMAMA

Jedna kategorija jesu oni koji bez opravdanja ustanu protiv vladara upotrebljavajući silu, ili ne, i koji uzimaju od ljudi njihovu imovinu i ubijaju i vrše prepade na putevima. Ovo su drumski razbojnici.

Druga kategorija je poput prve, osim što ovi ljudi nemaju moći, ali imaju svoje razloge (objašnjenje). Ovi se ljudi tretiraju na isti način kao i drumski razbojnici.

U treću kategoriju spadaju ljudi koji imaju moć i zaštitu i koji ustanu protiv vladara iz nekog svog razloga, smatrajući da je vladar u neistini, kufru ili grijehu koji zahtijeva njegovo pogubljenje, po njihovom objašnjenju. Ovi se ljudi zovu haridžije i oni smatraju dozvoljenim prolijevati muslimansku krv i prisvajati njihovu imovinu, te zarobljavaju njihove žene i proglašavaju nevjernicima drugove Allahovog Poslanika, alejhis-selam. Oni se smatraju, po stanovištu većine pravnika i muhaddisa, buntovnicima. Po mišljenju Malika, njima će se pružiti prilika za pokajanje, pa ako se pokaju, ostavit će ih se, a ako ne, bit će kažnjeni haddom. Neki muhaddisi smatraju ove ljude otpadnicima od islama (murtedima) i tretiraju se kao murtedi, na osnovu Poslanikovih, alejhis-selam, riječi:

Pojavit će se na kraju vremena mladi i maloumni ljudi. Oni će navoditi kur'anske ajete, ali njihov iman neće prelaziti granicu njihovih grla. Izlazit će iz vjere kao što strijela izlazi iz pogođene žrtve. Gdje god ih sretneš, ubij ih, jer će na Sudnjem danu nagrada čekati onoga koji ih ubije.[170]

سَيَخْرُجُ قَوْمٌ فِي آخِرِ الزَّمَانِ أَحْدَاثُ الأَسْنَانِ سُفَهَاءُ الأَحْلامِ يَقُولُونَ مِنْ خَيْرِ قَوْلِ الْبَرِيَّةِ لا يُجَاوِزُ إِيمَانُهُمْ حَنَاجِرَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ فَأَيْنَمَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ فَإِنَّ فِي قَتْلِهِمْ أَجْرًا لِمَنْ قَتَلَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Ibnul-Munzir kaže: "Ne znam nikoga da je saglasan s muhadisima u proglašavanju ovih ljudi kafirima." Iz ovakve izjave proizlazi da je prenesen konsenzus pravnika o tome, a Ibnul-Munzir je jedan od onih koji najbolje poznaju mezhebe mudžtehida. Ovome nije oprečna naredba o njihovom pogubljenju, koja je navedena u hadisu, jer pogubljenje nekada može biti zbog sprečavanja smutnje, a ne zbog kufra. Ovome nisu oprečne ni riječi Ebu Umame, koji ih je nazvao kafirima zato što su uradili ono što rade nevjernici muslimanima ubijajući ih i boreći se protiv njih. Tako se navodi u hadisu koji glasi: "Huliti vjernika jeste grijeh (fisk), a boriti se protiv njega je kufr." Na to ukazuje i hadis čiji tekst bilježi Et-Taberani, u kojem je Ebu Umama rekao: "'Psi džehenemski!' (rekavši to tri puta) 'Najgori leševi pod nebeskim svodom, a onaj koga su ubili najbolji je.' Zatim se rasplakao, a ja sam "kaže prenosilac", upitao: 'Šta te je rasplakalo, o Ebu Umama?' Rekao je: 'Bili su u našoj vjeri', a onda je spomenuo šta će s njima biti sutra. Onda je rekao: 'Židovi su se razišli na sedamdeset i jednu frakciju, kršćani na sedamdeset i dvije, a ovaj će se ummet razići na sedamdeset i tri frakcije: sedamdeset i dvije frakcije će u Vatru, a jedna u Džennet.' Mi smo mu rekli: 'Opiši nam ih', a on reče: 'Velika većina.'"[171]

170 Sahihul-Buhari, Istitabetul-murtedin, 6930.
171 Prenosioci ovoga hadisa su pouzdani, a bilježi ga Ibn Madža i Et-Tirmizi u skraćenoj formi, kao što se navodi u djelu Medžmeuz-zevaid.

اِخْتَلَفَتِ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً وَالنَّصَارَى عَلَى اِثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً وَتَخْتَلِفُ هَذِهِ الأُمَّةُ عَلَى ثَلاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً اِثْنَتَانِ وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ وَوَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ فَقُلْنَا : أَنْعِتْهُمْ لَنَا، قَالَ السَّوَادُ الأَعْظَمُ.

Vidiš, dakle, da je on haridžije uvrstio u jednu od frakcija ovoga ummeta, i to je ono što smatraju pravnici. Rekao je El-Hattabi: "Učenjaci islama saglasili su se o tome da su haridžije, i pored svoje zablude, jedna od muslimanskih frakcija i dozvolili su da se s njima može stupati u bračne veze i jesti ono što oni zakolju, te oni nisu nevjernici sve dok se drže osnova islama."

U četvrtu kategoriju spadaju muslimani koji ustanu protiv pravednog vladara, ali ne smatraju dozvoljenim ono što su smatrali haridžije, kao što je muslimanska krv i žene i djeca. Ova kategorija su buntovnici. To je rekao redaktor djela *Fethul-kadir*.

Postoji i peta kategorija ovih ljudi, a to su oni koji napuste pokornost nasilnom vladaru koji htjedne zavladati njihovom imovinom, životima i porodicama, ili zavladati imovinom i životima svih muslimana. Oni imaju opravdanje, ali nije im dozvoljena borba protiv vladara, a imaju pravo braniti sebe, svoju imovinu i porodicu, koliko je to u mogućnosti.

Et-Taberi je zabilježio predanje čiji je niz prenosilaca vjerodostojan, a prenosi ga Abdullah ibn el-Haris od nekog čovjeka iz plemena Benu Nadr, a on od Alija, radijallahu anhu, koji je spomenuo haridžije i rekao: "Ako se suprotstave pravednom vladaru, borite se protiv njih, a ako se suprotstave nepravednom vladaru, nemojte se boriti protiv njih, jer imaju izgovor."

Ovako se može tumačiti ono što se desilo imamu Husejnu ibn Aliju, radijallahu anhu, stanovnicima Medine u El-Harri, Abdullahu ibn ez-Zubejru i učenjacima koji su zajedno s Ibn el-Eš'asom ustali protiv El-Hadždžadža. Tako je rekao Hafiz u *El-Fethu*.[172]

172 Ilaus-sunen, 12/615.

TRETMAN POBUNE PROTIV VLADARA

U djelu *Ed-Durrul-muhtar* stoji: "A ako neko postane vladar pa bude nepravedan, neće biti smijenjen ako ima moć i silu jer bi se ponovo vratio tlačenju, pa ne bi bilo koristi. U suprotnom slučaju, bit će zbog toga smijenjen, jer je to korisno."

A autor djela *Reddul-muhtar* je u njemu prenio iz akaidske knjige *El-Mevakif* i njenog komentara ovu misao: "Ummet ima pravo smijeniti i odstraniti s vlasti vladara iz razloga koji to zahtijeva, kao npr. kad se vidi da čini ono što uzrokuje poremećaj stanja muslimana i stagnaciju njihove vjere, baš kao što ga imaju pravo postaviti i imenovati zbog sređivanja svog stanja i uzdizanja svoje vjere. Ali ako bi njegovo smjenjivanje prouzrokovalo smutnju, odabrat će se ono što je manje štetno."

U kontekstu govora o razlozima smjene vladara, on je prenio iz knjige *Šerhul-Mekasid* i sljedeće: "Raskida se ugovor o vrhovnoj vlasti (imamet) u slučaju da iskrsne nešto što ugrožava smisao imameta, kao što je otpadništvo, totalno ludilo, zarobljavanje vladara, tako da se nema nade u njegovo izbavljenje, bolest zbog koje zaboravlja ono što je poznato, sljepoća, gluhoća i nijemost, te ako bi sam dao ostavku zbog nesposobnosti koju osjeća, a koja ne mora biti vidljiva, da se brine o interesima muslimana. U tom se smislu može tumačiti što je Hasan sam odustao od vlasti.

Postoji razilaženje učenjaka oko toga da vladar odustane od vlasti bez ikakvog razloga, kao i kada bi bio smijenjen zbog razvrata (grijeha). Većina smatra da zbog toga neće biti smijenjen i to je odabrano mišljenje u mezhebu Šafije i Ebu Hanife, neka im se Uzvišeni Allah smiluje. Od Muhammeda se o tome navode dva predanja.

No, ono o čemu su svi saglasni jeste to da takav vladar zaslužuje da bude odstranjen s vlasti. U djelu *El-Musajera* stoji: "Ako bude na

vlast postavljen kao pravedan, a zatim postane nepravedan i razvratan, neće biti odstranjen s vlasti, ali zaslužuje da bude odstranjen ako to ne vodi smutnji."[173]

Dokaz za ovakvu tvrdnju jeste nekoliko hadisa od kojih su sljedeći:

"Ibn Abbas prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

Neka se strpi onaj ko kod svoga zapovjednika primijeti nešto što je pokuđeno, jer onaj ko izađe iz pokornosti vlasti koliko jedan pedalj umrijet će džahilijetskom smrću."[174]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ فَإِنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنَ السُّلْطَانِ شِبْرًا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

Ubada ibn es-Samit, radijallahu anhu, veli: "Pozvao nas je Allahov Poslanik, alejhis-selam, pa smo mu dali prisegu, a ono što je od nas uzeo kao prisegu bilo je da ga slušamo i da mu se pokoravamo u onome što volimo i ne volimo činiti, u stanju kada nam je teško i kada nam je lahko i onda kada druge preferira nad nama. Također smo mu prisegnuli da nećemo vlast osporavati onima koji je zaslužuju, rekavši nam:

Osim ako vidite otvoreni kufr za koji od Allaha imate jasan dokaz."[175]

دَعَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْنَاهُ فَقَالَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةً عَلَيْنَا وَأَنْ لا نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ إِلا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ

Ibn Bettal kaže: "U hadisu je dokaz da se ne ustaje protiv vladara, makar bio nepravedan, a pravnici su se saglasili o tome da je obavezna pokornost prema vladaru silniku, borba (džihad) pod njegovim vođstvom i da je pokornost prema njemu bolja od pobune

173 Reddul-muhtar, 3/310.
174 Sahihul-Buhari, El-Fiten, 7053.
175 Sahihul-Buhari, El-Fiten, 7056.

protiv njega, jer se time sprečava prolijevanje krvi i smiruju mase. Njihov dokaz za ovo jeste prethodni hadis i drugi koji mu idu u prilog. Od ovoga su izuzeli samo slučaj kada vladar uradi nešto što je otvoreni kufr i tada nije dozvoljeno da mu se pokorava. Štaviše, moraju se protiv njega boriti oni koji imaju moći za to."[176]

El-Kadi Ijad kaže: "Učenjaci su saglasni o tome da se imamet ne uspostavlja u slučaju kafira, a smjenjuje se onaj vladar koji počini nešto što je kufr, kao i ako bi ostavio obavljanje namaza i pozivanje k njemu. A ako bi počinio kufr, ili promijenio nešto od Šerijata, ili počinio novotariju, izašao bi iz tretmana vilajeta, tj. vlasti nad muslimanima, i ne bi bila obavezna pokornost prema njemu. Naprotiv, muslimani bi bili dužni da se dignu protiv njega, smijene ga i na njegovo mjesto postave pravednog vladara, ako to bude moguće. Ako to sigurno nije moguće, nije ni ustajanje protiv njega obavezno, i neka muslimani, u tom slučaju, ostave svoju zemlju i presele se sa svojom vjerom u drugu zemlju."

Većina sljedbenika ehli-sunneta, pravnika, muhaddisa i teologa (apologetičara) veli: "Neće se smijeniti, neće biti skinut s vlasti vladar zbog razvrata, zuluma, uzurpiranja prava drugih, i nije dozvoljeno ustati protiv njega zbog toga, zato što to rezultira smutnjom, prolijevanjem krvi, narušavanjem međuljudskih odnosa, porašću apetita neprijatelja prema muslimanima i slabljenjem moći muslimana da im se odupru zbog svoje razjedinjenosti. Tako bi šteta od smjenjivanja vladara bila veća od štete proistekle iz njegovog ostavljanja na vlasti. Ono što se mora učiniti jeste savjetovati vladara i pobuđivati kod njega strah od Allaha pomoću hadisa koji se o ovome navode."

El-Kadi je još rekao: "Ebu Bekr ibn Mudžahid tvrdio je da u pogledu ovoga postoji konsenzus."[177]

---

176 Fethul-bari, 13/7.
177 Vidi: Ilaus-sunen, 12/618.

STRPLJIVOST I BOGOBOJAZNOST

Iz stavova učenjaka koji su prethodili da se primijetiti da oni koji ustanu protiv vladara kojeg karakteriše otvoreni kufr, trebaju posjedovati moć kojom ga mogu smijeniti, kao i da imaju bazu iz koje će polaziti i u nju se sklanjati, što smo vidjeli u poglavlju o džihadu. A ako ne budu to imali, dužni su da se strpe i budu bogobojazni sve dok ne dođe od Uzvišenog Allaha odredba da budu uništeni. Ovo je ono što je Musa, a.s., savjetovao Izraelćanima, kada su se žalili na Faraonov zulum i tiraniju. Kaže Uzvišeni:

> ***Musa reče narodu svome: "Molite Allaha da vam pomogne i budite strpljivi, zemlja je Allahova, On je daje u nasljeđe kome On hoće od robova Svojih; a lijep ishod bit će za one koji se Allaha budu bojali." (El-E'raf, 128.)***

To je ono što je izjavio Jusuf, alejhis-selam, kada je rekao:

> ***Da, ja sam Jusuf, a ovo je brat moj, Allah nam je milost darovao; ko se bude Allaha bojao i ko strpljiv bude bio - pa, Allah, uistinu, neće dopustiti da propadne nagrada onima koji dobra djela čine. (Jusuf, 90.)***

Bogobojaznost i sabur jesu vjernikovo oružje i oprema u svim stanjima i situacijama, a naročito u iskušenjima i nedaćama. Kaže Uzvišeni:

> ***A onome ko se Allaha boji, On će izlaz dati i opskrbit će ga odakle se i ne nada; onome ko se u Allaha uzda, On mu je dosta. Allah će, zaista, ispuniti ono što je odlučio; Allah je svemu već rok odredio. (Et-Talak, 2.-3.)***

Također kaže:

> ***Strpljiv budi!, ali, strpljiv ćeš biti samo uz Allahovu pomoć. I ne tuguj za njima, i neka ti nije teško zbog spletkarenja njihova. Allah je zaista na strani onih koji se Allaha boje i grijeha klone i koji dobra djela čine. (En-Nahl, 127.-128.)***

BORBA PROTIV BUNTOVNIKA

Onda kada neka grupa muslimana odbije pokornost vladaru i zauzme neki grad, on će ih pozvati da mu se pokore i radit će na tome da im otkloni njihove nedoumice, tako što će ih na lijep način pitati o razlozima otkazivanja poslušnosti. Postupit će kao što je uradio Alija, radijallahu anhu, kada je poslao Ibn Abbasa da pozove haridžije da se vrate u zajednicu i da im otkloni nedoumice, pa je s njima diskutovao, i od njih se vratilo dvije hiljade ljudi.[178]

Ako oni ustanu protiv vladara zbog njegovog zuluma, on je dužan taj zulum otkloniti. A ako budu tvrdili da su oni preči od njega da dođu na vlast, tada su oni buntovnici (bugat), i muslimanima je dozvoljeno da se protiv njih bore kako bi zaustavili njihovo zlo. Ali, ako bi se njihovo zlo zaustavilo bez borbe, ne bi bilo dozvoljeno boriti se protiv njih, s obzirom da se nužda procjenjuje shodno njenoj veličini. Vladaru je ostavljeno na izbor šta da uradi u vezi sa zarobljenim buntovnicima; pa ako hoće, kaznit će ih, a ako hoće, zadržat će ih kao zarobljenike, sve dok ne odustanu od svoje pobune.

Nije dozvoljeno da se zarobljavaju njihove žene i djeca i da se konfiskuje njihova imovina. Naprotiv, njihova će se imovina izuzeti sve dok njihovo pokajanje ne bude očigledno, nakon čega će im ona biti vraćena.

Od Ubu Umame, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Učestvovao sam u Bici na Siffinu, i muslimani nisu dokrajčivali ranjenike, niti ubijali one koji su u bijegu, niti pljačkali ubijene."[179]

Jezid ibn Subej'a El-Abesi prenosi: "Ammarov telal je na dan Bitke oko deve, kada su ljudi već pobjegli, zavikao: 'Neka se ne

178 Vidi hadis koji govori o diskusiji Ibn Abbasa i haridžija u djelu Ilaus-sunen, 12/ 626.

179 Ovo bilježi Hakim u El-Mustedreku i kaže da mu je lanac prenošenja vjerodostojan, i s tom ocjenom je saglasan i Ez-Zehebi.

dokrajčuju ranjenici i ne ubijaju oni koji su u bijegu i oni koji bace oružje. Svi su oni sigurni!' Ali, to nam je teško palo."[180]

One koje nije dozvoljeno ubiti od pripadnika ehlul-harba, nije dozvoljeno ni iz redova buntovnika, kao što su žene, djeca i starci koji nisu učestvovali u borbi, kao što nije dozvoljeno ni dokrajčiti ranjenike, osim ako budu imali drugi tabor kojim bi se priključili.

Ako bi od muslimana tražili primirje, udovoljilo bi im se, ako je ono dobro po muslimane, kao što je to i u slučaju ehlul-harba. Ako u tome nema dobra po muslimane, neće im se udovoljiti i od njih se neće ništa uzimati. Ako bi uzeli od njih taoce, a zatim nas oni prevare i ubiju naše taoce koji su kod njih, mi nećemo ubiti njihove taoce, ali će biti zadržani sve dok ne budu savladani buntovnici, ili se pokaju.[181]

Buntovnicima koji nelegalno odbiju pokornost prema imamu (vladaru), drumskim razbojnicima i onome ko s predumišljajem ubije jednog od svojih roditelja neće se klanjati dženaza, što treba biti vid njihovog poniženja i opomene drugima.[182]

---

180 Isti izvor, i vidi još: Ilaus-sunen, 12/628.
181 Ed-Durrul-muhtar, 17583.
182 Reddul-muhtar, 583.

2. poglavlje

Sistem sudstva u islamu

SISTEM SUDSTVA U ISLAMU

DEFINICIJA SUDSTVA I NJEGOVA VAŽNOST

U arapskom jeziku sudstvo se naziva "el-kada'", a znači: naredba, presuda. Uzvišeni je rekao:

> ***Gospodar tvoj da samo Njemu robujete naređuje i da roditeljima dobročinstvo činite.***[183]

Ova riječ ima i drugih značenja, kao što je "završetak", tj. kaže se: "kadajtu hadžeti", a to znači: "izvršio sam svoju potrebu", ili "darebehu fe kada alejhi", tj.: "udario ga je i ubio."

U riječima Uzvišenog:

> ***I Mi smo mu objavili to što će se biti: da će oni, svi do posljednjeg, zorom biti uništeni,***[184]

nalazi se značenje obavljanja i kraja, dok se u riječima Uzvišenog:

> ***Pa ih je kao sedam nebesa za dva dana stvorio i svakom nebu njegov polog objavio! I Mi smo najbliže nebo svjetiljkama ukrasili, čuvamo ih Mi. To je odredba Silnoga, Koji sve zna***[185]

nalazi značenje "stvaranja i odredbe."

---

183 El-Isra, 23.
184 El-Hidžr, 66.
185 Fussilet, 12.

"Kada'" znači i "narediti, staviti u obavezu". Stoga je, možda, kadija i nazvan tim imenom jer je njegova presuda obavezujuća za onoga kome je izrečena. Nazvan je "hakim" zbog sprečavanja silnika da čini nepravdu. Kaže se: "Hakemtu redžulen", a to znači: "spriječio sam čovjeka". Mudrost je nazvana "hikmetom" jer sprečava čovjeka da slijedi svoje strasti. Imam En-Nevevi, Allah mu se smilovao, kaže: "U osnovi kada' je utvrđivanje stvari i završavanje s njom. A kada' može biti i izricanje presude. To značenje imaju riječi Uzvišenog:

I Mi smo objavili sinovima Israilovim...[186],

a sudija je nazvan kadijom jer on izriče presude i određuje ih.[187]

U Šerijatskom pravu pojam kada' označava razrješavanje sporova i prekidanje sporova među ljudima.

To je odgovorna služba koja ima važnu ulogu u islamskom društvu, stoga predvodnik muslimana treba tražiti i sudstvo povjeriti najsposobnijima jer sudstvo je jedna od najvažnijih stvari kod muslimana. Onaj ko je obrazovaniji, sposobniji, poštovaniji, autoritativniji i strpljiviji, on je kompetentniji za ovu službu.

Na važnost ove službe ukazuje i činjenica da je imam Buhari jedno poglavlje u svome *Sahihu* naslovio riječima: "Kada čovjek zaslužuje da bude kadija?" Zatim prenosi od Hasana, bez seneda, da je rekao: "Allah od vladara traži da se ne povode za strastima, niti da se plaše ljudi, niti da Allahove riječi mijenjaju za nešto što malo vrijedi", a zatim je proučio:

> ***O Davude, Mi smo te namjesnikom na Zemlji učinili, pa ljudima po pravdi sudi, i za strašću se ne povodi, da s Allahove staze ne skreneš ti! Doista, onima koji zavode s Allahove staze, pripada kazna žestoka, zato što su zaboravili dan polaganja računa.***[188]

186 El-Isra, 4.
187 Vidi: Nevevijev komentar Muslimovog Sahiha.
188 Sa'd, 26.

Zatim je proučio:

> ***Mi smo doista Tevrat objavili, u njemu je Uputa i svjetlost, po njemu su vjerovjesnici sudili onima koji od Jevreja Allahovu vjeru prihvatiše, i pobožni sudiše, i učeni, od kojih se tražilo da Knjigu Allahovu čuvaju, i oni su bili Knjige svjedoci. "Ljudi se ne bojte, Mene se bojte! Moje ajete za prezrenu cijenu ne prodajite!" A koji ne sude po onome što je Allah objavio pravi su nevjernici.***[189]

Nakon toga je proučio:

> ***A Davudu i Sulejmanu, kad su o usjevu sudili, što ga noću ovce nečije opasoše - na suđenju njihovu svjedoci Mi smo bili! I Mi smo u tome razbor Sulejmanu darovali, a obojici smo i mudrost i znanje dali.***[190]

Pohvalio je Sulejmana, a nije kritikovao Davuda. Da Allah ovako nije spomenuo ovu dvojicu, onda bi sudije nastradale. On je pohvalio Sulejmana zbog njegovog znanja, a Davuda nije kritikovao zbog njegovog idžtihada (truda). Muzahim ibn Zufer kaže: "Omer ibn Abdulaziz rekao nam je: 'Ako sudiji nedostaje jedna od pet sljedećih osobina, bit će mu to mahana: da bude inteligentan, blag, častan (neporočan), odlučan i stručan, tj. da se usavršava (da traži znanje).'"

Ebu Alijj el-Kerabisijj u svome djelu *Adabul-kada'* kaže: "Ne znam da postoji razilaženje među ranijim učenjacima o tome kako je najpreči da sudi među muslimanima onaj čiji su ugled, iskrenost, znanje i pobožnost očiti, zatim onaj koji uči Allahovu knjigu i poznaje većinu njenih propisa, i izučava sunnet Allahovog Poslanika i napamet zna njegov veći dio, kao i riječi ashaba, onaj koji poznaje pitanja oko kojih su se složili, ali i razišli, kao i mišljenja fakiha među tabiinima, koji zna razlikovati ispravno od pogrešnog; rješenja za nova pitanja traži u Knjizi, a ako ih ne pronađe, onda u sunnetu, a ako ni tu

189 El-Maida, 44.
190 El-Enbija, 78-79.

nema, onda postupa po onome u čemu su se složili ashabi, a ako su se o tome razišli, uzima ono što je bliže Kur'anu, zatim sunnetu, zatim fetvama poznatijih ashaba. Treba često da se konstultuje s uglednim i pobožnim učenjacima i savjetuje s njima. Treba također čuvati svoj jezik, stomak i spolni organ. Mora razumjeti govor stranki, zatim treba biti razuman i nepristrasan." Na kraju je rekao: "To se traži, iako znamo da na zemaljskoj kugli ne postoji niko ko posjeduje sve ove osobine, ali treba da se u svakom vremenu traži onaj ko je najkompetentniji i najbolji."[191]

STRANE U SUKOBU I PARNICI (SUDSKI PROCES)

Svako pitanje, sporenje i parnica koji se pojave pred sudijom (svaki sudski proces) ima šest elemenata, a to su:

1. presuda - to je sudijina verbalna naredba, kao npr. kada kaže: "Naredio sam i presudio sam", ili "Potvrđeno je kod mene i jasno mi je." Praktični postupak sudije ima tretman presude u dotičnom slučaju, kao kada uda maloljetnicu koja nema staratelje, ili kupi i proda nešto imetkom siročeta, ili kao što je podjela nepokretne imovine i tome slično;
2. predmet suđenja (sudskog spora); a ima ga četiri vrste:

- čisto Allahovo pravo kao hadd (sankcija određena Kur'anom i sunnetom) za blud i alkohol;
- čista prava ljudi;
- zajednička prava, ali je Allahovo pravo veće kao hadd za krađu i neosnovanu optužbu za blud;
- zajednička prava, ali je veće pravo ljudi kao kisas (odmazda) ili ta'zir (diskreciono pravo sudije na kaznu).

191 Fethul-bari, 13/146.

Uvjetuje se da predmet suđenja (sudske rasprave) bude poznat;

3. oštećena strana: a to je Zakon (Eš-Šer'u) kada su u pitanju potpuna Allahova prava ili prava u kojima je Njegovo pravo veće, i tu nema potrebe za tužbom, za razliku od potpunih prava ljudi ili prava u kojima preovladava ljudsko pravo. Kod njih se pojavljuje tužilac, a to je onaj ko se ne prisiljava na parnicu ako odustane od nje, a ako je pokrene, uvjetuje se njegovo prisustvo ili prisustvo njegovog zamjenika (onoga ko ga mijenja) kao opunomoćenika ili staratelja ili zastupnika;
4. okrivljeni, a on može biti jedan ili njih više, kao kada grupa učestvuje u ubistvu, pa im bude izrečena presuda kisasa (odmazde);
5. sudija, a to može biti vladar, kadija i arbitar. Presuda od pravednog vladara i sudije izvršava se, a što se tiče arbitra, da bi njegova presuda bila izvršna, uvjetuje se da on bude sposoban za suđenje, i da arbitraža nije u vezi s pitanjima hududa i kisasa (odmazde). O ovome će kasnije biti govora;
6. dokaz, (način), tj. sudijin put do presude, i on se razlikuje shodno razlici predmeta suđenja (predmeta sudskog spora). Kada su u pitanju potpuna prava ljudi, tu se radi o tužbi i dokazu, koji može biti: svjedočenje, priznanje, zakletva, suzdržavanje od zakletve, kasame[192], sudijino poznavanje onoga o čemu želi izreći presudu, ili dodatne jasne indikacije koje stvar dovode do kategoričnosti. Kažu: "Ako bi iz kuće izašao čovjek, umazan krvlju, s nožem u ruci, brzo se kretao i na njemu se primijeti strah, pa ljudi odmah

192 Prof. dr. Muhammed Revvas Kal'adži u svome djelu "El-Mevsuatul-fikhijjetul-mujessereh" definira kasamu kao višestruku zakletvu koju izgovaraju osumnjičeni za ubistvo, da oni nisu ubice niti da znaju ko je ubica. (primj. prev.)

uđu u kuću i u njoj nađu čovjeka koji je zaklan u to vrijeme, a u njoj ne pronađu nikoga, jedino su vidjeli onog čovjeka što je izašao, u tom slučaju njega će uhapsiti jer je to očito i niko ne sumnja da je on ubica. Tvrdnja da ga je ubio neko drugi pa pobjegao preko zida, ili da je on sam sebe ubio, nerealna je pretpostavka na koju se ne treba osvrtati jer ona nema nikakva utemeljenja."

Učenjaci hanefijskog i šafijskog mezheba slažu se oko toga da se za valjanost presude kod potpunih (čistih) prava ljudi uvjetuje ispravna tužba, te da mora doći do propisane parnice. Ako sudija zna da suština stvari nije onakva kakva se predstavlja, te da nema spora niti problema u samom tom predmetu između dvije suprotstavljene strane, on neće slušati tu tužbu, niti se priznaje sudski postupak po tom pitanju, niti je dozvoljeno koristiti se doskočicama da bi se došlo do presude. Ako pak ne zna to, onda mu je oprošteno i njegova se presuda provodi.[193]

SPOSOBNOST ZA OBAVLJANJE SUDSKE FUNKCIJE

Za valjanost imenovanja sudije, a nakon toga, i za valjanost njegove presude traže se identični uvjeti kao kod svjedočenja, a to su: islam, razum, punoljetstvo, sloboda, da nije slijep, te da nije nad njim izvršena kazna zbog neosnovane optužbe za blud (haddul-kạzf).

Nije ispravno postavljanje (imenovanje) sudije ako ne ispunjava uvjete za svjedočenje, jer status se presude gradi na statusu svjedočenja, pa svako ko je podoban za svjedoka podoban je i za sudiju. Sve ono što se uvjetuje za sposobnost svjedoka uvjetuje se i za sudsku sposobnost. Pokvarenjak (fasik, nepošten veliki grješnik)

193 Više vidi: Reddul-muhtar, 4/297.

može biti sposoban za sudiju, pa ako bi bio postavljen (imenovan), to je imenovanje ispravno, ali nije lijepo da se takav postavlja jer se ne može imati povjerenja u njega zbog njegove pokvarenosti (njegovog nepoštenja). Ovo je mišljenje njih trojice[194] a odabrao ga je i Et-Tahavi.

El-Ajni kaže: "Potrebno je da se fetva daje po ovom mišljenju, pogotovo u ovom vremenu."

Iako smisao dokaza (ajeta) upućuje na to da ne bi trebalo njegovo svjedočenje prihvatiti, jer Uzvišeni kaže:

> ***O vjernici, ako vam kakav razvratnik vijest koju donese, vi je provjerite da ljude kakve iz neznanja napali ne biste, pa da se kajete za ono što uradiste.***[195]

Uvjetuje li se da sudija bude mudžtehid? Tačno je da mudžtehid ima prednost pri postavljanju, ali to nije uvjet, zbog nemogućnosti postojanja takvih ljudi u svakom vremenu i u svakom mjestu.[196]

Dozvoljeno je imenovati (postaviti) nevjernika za sudiju da sudi štićenicima islamske države (zimmijama). Ovim dolazimo do tumačenja statusa imenovanja sudije druza ili kršćanina u druzijskim područjima. Nijedan od njih ne može suditi muslimanu. Druz nema vjere, kao dvoličnjak ili heretik, makar on sebe i nazivao muslimanom.

Autor djela *El-Hajrijja* izdao je fetvu da se ne prihvata njegovo svjedočenje protiv muslimana. Da se razumjeti da je validna presuda druza nad kršćaninom i obrnuto.[197]

---

194 Misli se na Ebu Hanifu, Ebu Jusufa i Muhameda (primj. prev.)
195 El-Hudžurat, 6.
196 El-Hidaja, 3/101.
197 Reddul-muhtar, 4/299.

PRIHVATANJE POLOŽAJA SUDIJE

Vrlo je pokuđeno (mekruh tahrimen) da se prihvati suđenja onaj ko misli da će suđenjem činiti nepravdu, a ako bude uvjeren da će je činiti pri suđenju, onda je njegovo prihvatanje tog položaja haram (zabranjeno). Također, pokuđeno je u slučaju da se plaši da neće moći čuti optužbe (riječi) stranaka u parnici, ili ako se plaši da ne može obavljati sudijske obaveze, kao što su otkrivanje istine i suzdržavanje od primanja mita. Ako on bude jedini kompetentan ili bude siguran da neće činiti nepravdu, tada mu to nije pokuđeno. Ako on bude jedini kompetentan, a ne želi biti, da li će biti prisiljen to prihvatiti? Očito je da treba biti prisiljen, ali u *El-Ihtijaru* se jasno kaže da je obavezan (dužan) prihvatiti se onaj ko bude jedini kompetentan, ali ako odbije, neće biti natjeran na to.

Vrijedi napomenuti da je Imam Ebu Hanifa tri puta bio pozivan na taj položaj, ali je odbijao, i svaki put je bio bičevan s trideset udaraca bičem zbog toga. Kada je pozvan i treći put, rekao je: "Dok se posavjetujem sa svojim prijateljima." Pitao je Ebu Jusufa za mišljenje i on mu je rekao: "Ako prihvatiš, koristit ćeš ljudima." Ebu Hanifa, (rahmetullahi alejhi), pogledao ga je srdito i rekao: "Šta misliš, kada bi mi bilo naređeno da preplivam more, da li bih to mogao učiniti?" Također, imam Muhammed (rahimehullah), bio je pozvan, ali je odbio, pa su ga svezali i zatvorili, te je bio prinuđen prihvatiti se suđenja.[198]

Zabranjeno je (haram) onome ko nije sposoban za suđenje da se toga prihvata, na osnovu hadisa koga bilježi Ebu Davud u svome *Sunenu* od Burejde, a ovaj od njegovog oca, a u hadisu stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

الْقُضَاةُ ثَلاثَةٌ وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ وَاثْنَانِ فِي النَّارِ فَأَمَّا الَّذِي فِي الْجَنَّةِ فَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَقَضَى بِهِ وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ فَهُوَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ قَضَى لِلنَّاسِ عَلَى جَهْلٍ فَهُوَ فِي النَّارِ

198 Reddul-muhtar, 4/307.

Tri su vrste sudija; dvojica će u Vatru a jedan u Džennet. Čovjek koji (sa)zna istinu i po njoj sudi ići će u Džennet. Čovjek koji (sa)zna istinu, ali ne presudi po njoj, nego bude nepravedan u svojoj presudi, ide u Vatru, i čovjek koji ne zna istinu, ali ljudima sudi po svome hiru (neznanju) također ide u Vatru.

Ne treba srcem priželjkivati položaj sudije, niti ga jezikom tražiti, jer onome ko traži položaj ne treba mu ga dati, na osnovu hadisa koji prenosi Enes, r.a., a u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

مَنْ سَأَلَ الْقَضَاءَ وُكِلَ إِلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أُجْبِرَ عَلَيْهِ يُنْزِلُ اللَّهُ عَلَيْهِ مَلَكًا فَيُسَدِّدُهُ

Ko bude tražio položaj sudije bit će prepušten sam sebi, a ko bude natjeran na to, Allah će na njega spustiti meleka koji će ga pomagati.[199]

Buhari u svome *Sahihu* bilježi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

يَا عَبْدَالرَّحْمَنِ بْنَ سَمُرَةَ لا تَسْأَلِ الإِمَارَةَ فَإِنَّكَ إِنْ أُوتِيتَهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وُكِلْتَ إِلَيْهَا وَإِنْ أُوتِيتَهَا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا

O Abdurrahmane b. Semura, ne traži vlast jer, doista, ako ti bude data nakon tvog zahtjeva, bit ćeš prepušten njoj, a ako ti bude data bez tvog traženja, bit ćeš u njoj potpomognut.[200]

Ako je on jedini kompetentan i niko drugi nije sposoban za to, onda je obavezan to tražiti kako bi osigurao prava muslimana i zaštitio ih od nepravde tiranina.[201] On pri tome ima uzor u Allahovom vjerovjesniku, Jusufu, a.s., kada je rekao:

> *"Postavi me", zamoli Jusuf, "da brigu o riznicama zemlje vodim, ja sam doista pažljiv i znan."*[202]

199 Hadis bilježe Ebu Davud, Et-Tirmizi i Ibn Madža.
200 El-Buhari, 7147 (Kitabul-ahkam).
201 Reddul-muhtar, 4/306.
202 Jusuf, 55.

Traženjem on izvršava svoju obavezu, a ako mu vladar ne dozvoli, on (vladar) zabranjivanjem postaje grješan jer ako ne postavi najboljeg, nego umjesto njega postavi nekog drugog, on je time iznevjerio Allaha, Njegova Poslanika i zajednicu muslimana (muslimane). U časnom hadisu koga prenosi Abdullah b. Abbas stoji:

مَنْ اسْتَعْمَلَ رَجُلاً مِنْ عَصابَةٍ وَ فِيهِمْ مَنْ هُوَ أَرْضىَ لِلهِ مِنْهُ فَقَدْ خانَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ

Ko postavi (na položaj) čovjeka iz svoje familije (grupe) a ima drugog koji je draži Allahu od njega, on je time iznevjerio Allaha, Njegova Poslanika i vjernike.[203]

Dozvoljeno je prihvatiti funkciju sudije od pravednog i nepravednog vladara, pa čak i ako je nevjernik. Ali ako ga sprečava da sudi pravedno, onda je zabranjeno prihvatit se toga.

KODEKS PONAŠANJA SUDIJE

Već smo ranije spomenuli neke lijepe osobine kojima treba da se odlikuje sudija, a u ovome ćemo poglavlju spomenuti još neka svojstva kojima se treba odlikovati sudija zbog važnosti i odgovornosti njegovog posla (položaja).

Sudija ne treba uzimati poklone, a to je ono što mu se daje bez uslovljavanja pomoći, na osnovu hadisa koji prenosi Ebu Humejd Es-Saidij i koji kaže: "Allahov Poslanik poslao je čovjeka iz plemena Benu Usd, koji se zvao Ibnul-Utebijja, da sakuplja zekat, pa kada je stigao, rekao je: 'Ovo je za vas, a ovo je meni poklonjeno.' Tada se Vjerovjesnik, s.a.v.s., popeo na minber, zahvalio Allahu i veličao Ga, a zatim je rekao:

203 Hadis bilježi El-Hakim u El-Mustedreku i kaže za njega da je autentičnog seneda.

مَا بَالُ الْعَامِلِ نَبْعَثُهُ فَيَأْتِي يَقُولُ هَذَا لَكَ وَهَذَا لِي فَهَلا جَلَسَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ وَأُمِّهِ فَيَنْظُرُ أَيُهْدَى لَهُ أَمْ لا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا يَأْتِي بِشَيْءٍ إِلا جَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ إِنْ كَانَ بَعِيرًا لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةً لَهَا خُوَارٌ أَوْ شَاةً تَيْعَرُ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رَأَيْنَا عُفْرَتَيْ إِبْطَيْهِ أَلا هَلْ بَلَّغْتُ ثَلاثًا

Šta je to radniku kojeg mi pošaljemo, on dođe, pa kaže: 'Ovo je tebi, a ovo je meni.' Što nije sjedio u kući svoga oca i majke (svojih roditelja) pa da vidi hoće li mu biti šta poklonjeno ili ne? Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, šta god uzme, doći će na Sudnji dan s tim i bit će mu okačeno oko vrata, ako bude deva, rikat će, krava će mukati, a ako je to ovca blejat će.'

Zatim je podigao ruke toliko, da smo mu vidjeli bjelinu ispod pazuha i tri puta je ponovio: *Da li sam dostavio?*"[204]

Dozvoljeno mu je uzeti poklon od vladara ili bliskog rođaka, ili od onoga od koga je primao poklone i prije nego što je postao sudija, pod uvjetom da oni nemaju parnicu kod njega, i da sada poklon ne bude veći od uobičajenog.

Ne smije se odazivati na svečanosti koje se organiziraju samo u njegovo ime i koje se ne bi ni organizovale ako njega nema. Svečanost ima isti tretman (tretira se isto) kao i poklon. Zabranjeno mu je odazvati se na poziv čovjeka koji ima parnicu kod njega, makar taj poziv (svečanost bila zajednička) bio općeg karaktera, zbog sumnje (u kasniju pristrasnost).

Sudija ima pravo obići bolesnika ako on nema parnicu (sudski spor) kod njega.

U sudnici mora imati isti odnos prema svim strankama prilikom sjedenja, obraćanja i pokazivanja, na osnovu hadisa od Ummu Seleme, koja kaže: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

مَنِ ابْتُلِيَ بِالْقَضَاءِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ فَلْيُسَاوِ بَيْنَهُمْ فِي الْمَجْلِسِ وَالإِشَارَةِ وَالنَّظَرِ وَلا يَرْفَعْ صَوْتَهُ عَلَى أَحَدِ الْخَصْمَيْنِ أَكْثَرَ مِنَ الآخَرِ

204 Muttefekun alejhi, a ovo je El-Buharijeva verzija, Kitabul-ahkam, 7174.

Ko bude stavljen na kušnju da sudi muslimanima, neka jednako postupa prema njima pri sjedenju, pokazivanju (išaretu) i gledanju, i neka ne podiže svoj glas na jednu stranku više nego na drugu."

Bilježe ga Et-Taberani, Ed-Darekutni i Ishak b. Rahevejh. Učenjaci su ga okarakterisali slabim, ali njegov propis potvrđen je konsenzusom, a zbog mnogobrojnih verzija ovog hadisa njegova se slabost popravlja.[205]

Mora se suzdržati od sašaptavanja s jednom od stranaka, pokazivanja (išareta), podizanja glasa na njega, smijanja u lice, a pogotovo ustajanja iz počasti prema njemu. U pismu Omera b. el-Hataba, r.a., koje je poslao svome namjesniku u Basri, Ebu Musau el-Eš'ariju, r.a., stoji: "Doista je suđenje jasna (vjerska) obaveza i sunnet koji se treba slijediti. Dobro razmisli kada bude traženo od tebe da presudiš, jer nema koristi od pravedne presude ako se ona ne sprovodi. Izjednači sve ljude pri sjedenju, okretanju prema njima i dijeljenju pravde, kako se uglednik ne bi ponadao u tvoju nepravdu, niti slabi plašio tvoga nasilja."[206]

On ne smije biti pod utjecajem materijalne koristi, rodbinskih veza ili neprijateljstva, jer Uzvišeni kaže:

> ***O vjernici! Odlučni za Allahovu istinu budite, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja prema nekom narodu ne navede, pa da nepravedni budete. Vi pravedno postupajte, to je bogobojaznosti bliže! I Allaha se bojte, On je doista obaviješten o svemu što činite;***[207]

kao i Njegovih riječi:

> ***O vjernici! Vi uvijek pravedni budite i radi Allaha pravedno svjedočite, makar to bilo i na štetu vašu, ili na štetu roditelja vaših, ili na štetu bližnjih vaših, bili oni***

205 Ilaus-sunen, 15/95.
206 Ostatak pisma pogledaj u Ed-Darekutnijevom Sunenu 4/196.
207 El-Maida, 8.

> ***bogati ili bili siromašni - pa, Allah će se o njima brinuti! I strasti ne slijedite, pa da tako nepravedni budete! A ako krivdi nagnete, ili svjedočenje izbjegavate, pa, Allah doista zna šta vi činite.***[208]

Već ranije smo naveli, prilikom govora o važnosti sudstva, Hasanove, Allah mu se smilovao, riječi: "Allah od vladara traži da se ne povode za strastima, niti da se plaše ljudi, niti da Allahove riječi mijenjaju za nešto što malo vrijedi, a zatim je proučio:

> ***O Davude, Mi smo te namjesnikom na zemlji učinili, pa ljudima po pravdi sudi, i za strašću se ne povodi, da s Allahove staze ne skreneš ti!"***[209]

Također, ne treba da iko ima privilegija (posebnu pažnju), kod njega, zbog svoga ugleda (položaja), bogatstva ili vlasti. Ljudi su pred zakonom Uzvišenog Allaha jednaki (ravnopravni). U Šerijatu nema onoga što se u građanskim zakonima zove "imunitet pred zakonom", iza kojeg se kriju neki utjecajni ljudi iz izvršne i zakonodavne vlasti, kao što u njemu nema ni diskriminacije među ljudima. Svi su ljudi u osnovi jednaki i pred zakonom su ravnopravni, i niko ne može natjerati sudiju, koji sudi po Allahovom zakonu, da čini nepravdu pri suđenju. Niko nema vlast nad njim, jer on sudi po zakonu koji je Uzvišeni Allah propisao. Sudstvo jeste neovisno u islamu. Sudija sudi čak i halifi, ako se neko od podanika požali na njega (ako ga neko od podanika tuži). Historija sudstva, kao što smo ranije spomenuli, puna je događaja u kojima su sudije izricale presude protiv halifa.

Imam Ebu Jusuf, Allah mu se smilovao, bio je poznat po suđenju, i navodi se da je on pred samu smrt rekao: "Moj Gospodaru, Ti znaš da ja nisam imao naklonosti ni prema kome u suđenju, osim u parnici jednog kršćanina protiv Haruna er-Rešida. Nisam jednako

208 En-Nisa, 135.
209 Sa'd, 26.

postupao prema obojici, a presudio sam protiv Er-Rešida." Zatim je zaplakao.[210]

U *Reddul-muhtaru* ove riječi se komentarišu na sljedeći način: "Iz ovog se razumije da sudija može suditi onome ko ga je postavio.

Sudija se neće obraćati jednoj od stranaka na jeziku koji ne razumije druga stranka.

Sudija treba izbjegavati suđenje osobama koje mu ne mogu biti svjedoci, a to ćemo podrobnije objasniti u poglavlju o svjedočenju, kao što je njegovo dijete, unuče i tako dalje, u silaznoj liniji, ili njegov otac, djed i tako dalje, u uzlaznoj liniji, zatim bračni par, opunomoćenik i poslovni partner.

Fetva ima isti tretman kao i suđenje. Stoga muftija treba izbjegavati takve slučajeve koliko može, ako postoji neki drugi muftija (koji može dati fetvu), kako bi odagnao sumnju."[211]

Kao što ne treba da sudi kada je ljut, jer je Ebu Bekra, r.a., pisao svome sinu koji je bio sudija u Sidžistanu da ne sudi ljudima kada je ljut, pošto je on čuo Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako kaže:

لا يَقْضِيَنَّ أَحَدٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ

Neka niko od vas ne sudi između dvojice, kada je ljut (srdit).[212]

Povod ove zabrane jeste činjenica da sudija u stanju srdžbe, možda, nekada izrekne nepravednu presudu, te je stoga to zabranjeno. Tako tvrde islamski pravnici. Ibn Dekik El-Id kaže: "U njemu je zabrana izricanja presude u stanju srdžbe zbog promjena koje ona izaziva, a koje smanjuju mogućnost potpunog zapažanja, te se presuda ne može donijeti na potpuno zadovoljavajući način. Islamski su pravnici ovu zabranu prenijeli na sva slična stanja pri kojima dolazi do zauzetosti misli, kao što su velika glad ili žeđ, velika

---

210 Ed-Durrul-muhtar, 4/313.
211 Reddul-muhtar, 4/357.
212 El-Buhari, 7158. (Kitabul-ahkam).

pospanost i sve drugo što okupira misli u tom stepenu da je nemoguće potpuno se posvetiti problemu."[213]

Pokuđeno je sudiji baviti se trgovinom, te lično kupovati i prodavati, jer će ga prepoznati i bit će popustljivi prema njemu, pa će to biti kao poklon. Ti poslovi bi ga ujedno i okupirali pa ne bi imao vremena za razmišljanje o parnicama. Ako bi mu nešto zatrebalo, a nema nikog da mu to osigura, onda mu je dozvoljeno i nije pokuđeno, jer je Ebu Bekr, r.a., išao na pijacu da bi na njoj trgovao, dok mu nisu odredili odgovarajuće primanje. Osim toga, izdržavanje porodice jeste pojedinačna obaveza (fardi-ajn) i ne može je napustiti radi pretpostavljene štete. Ako pak nema potrebe da se on lično brine o tome, nego ima nekoga ko će mu to raditi, onda je to pokuđeno, zbog ranije spomenuta dva razloga. Potrebno je da za to opunomoći nekoga, te da se ne zna da je on njegov opunomoćenik kako ne bi bili i prema njemu popustljivi.[214]

Sudija ne donosi presudu na osnovu svog znanja nego na osnovu iznesenih dokaza, na osnovu časnog hadisa koji se prenosi od Ummu Seleme, Vjerovjesnikove, s.a.v.s., supruge, a koja kaže da je Allahov Poslanik čuo raspravu pred vratima svoje kuće. Izašao je i rekao im:

إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخَصْمُ فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَدَقَ فَأَقْضِيَ لَهُ بِذَلِكَ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ فَلْيَتْرُكْهَا

Doista, sam ja samo čovjek kome dolaze parničari. Možda su neki od vas rječitiji od drugih, pa ja pomislim da je on iskren i na osnovu toga presudim u njegovu korist. Kome presudim pravo drugog muslimana (tj. ono što mu ne pripada), *neka zna da je to dio vatre (Džehenema), pa neka je uzme ili ostavi.*[215]

213 Fethul-bari, 13/137.
214 Ilaus-sunen, 15/88.
215 El-Buhari, 7181. (Kitabul-ahkam).

Naš mezheb dozvoljava donošenje presude na osnovu znanja (sudijske spoznaje), osim kod hududa. Od Šafija se prenosi da je rekao: "Da nema loših sudija, rekao bih da sudija ima pravo donositi presude na osnovu svog znanja." Ako je ovakvo bilo u njegovo vrijeme, pa šta reći za kasnije generacije? Stoga je obavezno zabraniti donošenje presuda na osnovu sudijskog znanja u ovim kasnijim vremenima kada bi mnogi od onih koji donose presude mogli to zloupotrijebiti. Stoga su kasniji učenjaci našeg mezheba odabrali fetvu koja to kategorički zabranjuje, zbog promjene situacije i pokvarenosti ovog vremena.[216]

To potvrđuje i hadis od Aiše, r.a., u kojem kaže: "Došla je Hind bint Utba b. Rebia i rekla: 'Allahov Poslaniče, Tako mi Allaha, od svih porodica koje žive na ovoj zemlji, ja sam najviše mrzila tvoju porodicu, a danas od svih porodica koje žive na zemlji, ja želim da tvoja bude najponosnija.' Zatim je rekla: 'Ebu Sufjan je škrta osoba, pa imam li ja grijeha ako nahranim od onoga što on ima našu djecu?' On joj odgovori:

لا حَرَجَ عَلَيْكِ أَنْ تُطْعِمِيهِمْ بِالْمَعْرُوفِ

Nemaš grijeha ako ih hraniš u razumnoj mjeri."[217]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., dosudio je to njoj i njenom djetetu, na osnovu spoznaje da je istina ono što je ona rekla, i nije od nje tražio dokaz za tu tvrdnju.

Sudija treba nastojati da upostavlja pravdu, ali bez izazivanja srdžbe kod ljudi, tako što će se izviniti okrivljenom i objasniti mu razlog takve presude, te da dâti propis u Šerijatu zahtijeva presudu nad njim, i drugačije ne može biti, kako bi ga time odvratio od žaljenja ljudima i (neosnovane) optužbe da mu je on nanio (učinio) nepravdu.[218]

216 Ilaus-sunen, 15/104.
217 El-Buhari, 7161. (Kitabul-ahkam).
218 Reddul-muhtar, 4/313.

Poželjno je da sudija pozove parničare na dogovor, pogotovo u nejasnim situacijama. Muhamed u knjizi *El-Asl* preko Šabija navodi da je Omer b. el-Hattab, r.a., napisao Muaviji, r.a., pismo o suđenju u kojem stoji: "Pravi nagodbu među ljudima kada ti nije jasna istina (ko je u pravu)." A u njegovom, ranije spominjanom, pismu Musau el-Eš'ariju stoji: "Nagodba je između muslimana dozvoljena osim one koja dozvoljava zabranjeno (haram)." U njemu ima dokaz da je nagodba dozvoljena, ali i može se razumjeti kako je sudiji naređeno da pozove parničare na nagodbu. Uzvišeni Allah za nagodbu kaže da je ona bolja, i to je dokaz vrhunca dobrote.[219]

ZATVOR

Vladar treba osigurati sudiji zatvor u kojem će se pritvarati oni za koje to sudija zatraži. Zatvor je propisan Kur'anom, sunnetom i konsenzusom ashaba. Uzvišeni Allah kaže:

> ***Doista je kazna za one koji protiv Allaha i Njegova Poslanika ratuju, ili koji na Zemlji nered siju: da se ubiju, ili razapnu, ili da im se ruke njihove i noge njihove unakrst odsijeku, ili da se iz zemlje izgnaju! To je njima poniženje na ovom svijetu, a na onom svijetu njima - patnja velika.***[220]

Pod riječima Uzvišenog ***...ili da se iz zemlje izgnaju*** misli se da budu udaljeni iz zemlje hapšenjem određeni period, shodno sudijinoj procjeni, koliko je potrebno da se poprave.

Poznato je da nije bilo zatvora u Poslanikovo i Ebu Bekrovo vrijeme, nego su bili pritvarani u džamiji, sve dok Omer, r.a., nije kupio kuću u Meki za četiri hiljade dirhema i proglasio je zatvorom. Ovo nije u kontradikciji s tvrdnjom da je Alija, r.a., taj koji je prvi

219 Ilaus-sunen, 15/127.
220 El-Maida, 33.

uveo zatvor, jer se pod tim misli da je on prvi koji je napravio zgradu zatvora.

Kada sudija nekog osudi na zatvorsku kaznu, ne treba dozvoliti nikome da mu dolazi, osim rodbini i komšijama, jer sa njima treba da se savjetuje, ali ne smiju kod njega biti dugo. S njim se neće zatvarati supruga, ali joj se dozvoljava posjeta i osamljivanje s njim.

Neće izlaziti radi džuma-namaza, niti obavljanja namaza u džematu, niti radi odlaska na hadž. Također, neće izlaziti radi prisustva dženazi, osim ako je dženaza njegovom potomku ili roditelju (ili roditelju roditelja). Tada će izaći uz garanciju jamca (kefil). Također, može izaći uz garanciju jamca ako ima bolest koja zahtijeva liječenje van zatvora.

Zatvorenik se ne smije kažnjavati, osim ako izbjegava stvari koje se protokom vremena bespovratno gube, kao što je izdržavanje bližnjeg, podjela među suprugama ili bježanje iz zatvora.

Zatvorenik se ne okiva stavljanjem okova oko vrata, jedino ako postoji opravdani strah da će pobjeći, onda mu se mogu vezati noge.

Maloljetnik se ne zatvara radi duga, ali može bit smješten u popravni dom ako je svjesno učinio neki prijestup (napad), a ako je to uradio greškom, ne zatvara se. Roditelj se ne zatvara radi duga potomka, niti siromah čije je siromaštvo očito, niti dužnik koji ima nedostupne imovine.[221] Za žene treba biti odvojen zatvor kako bi se izbjegla smutnja (nered).

IZRICANJE PRESUDE U IDŽTIHADSKIM PITANJIMA

Kod sporova vezanih za prava ljudi uvjetuje se postojanje tužbe, kao što ćemo kasnije objasniti, zato sudija ne treba da pristupi rješavanju spora između dvojice sve dok oni to ne zatraže od njega.

221 Više vidi: Reddul-muhtar, 4/347.

Ako sudiji stigne presuda nekog drugog sudije, on će je sprovesti i postupiti po njoj, makar ona bila rezultat njegovog idžtihada, osim ako se kosi sa časnim Kur'anom, općepoznatim sunnetom ili konsenzusom islamskih učenjaka (idžmaom), kao što je jedenje mesa životinje pri čijem je klanju namjerno izostavljeno spominjanje Allahova imena. To se kosi s riječima Uzvišenog:

> ***I ne jedite ono pri čijem klanju nije spomenuto ime Allahovo, to je, uistinu, grijeh! A šejtani doista svojim jaranima bajaju riječima da se raspravljaju s vama! I ako biste im se pokorili, vi biste tad mnogobošci bili.***[222]

Ili kao što je smatrati dozvoljenim sklapanje braka s puštenicom tri puta, samo na osnovu (njenog) novog bračnog ugovora, ali pri kojem nije bilo bračne konzumacije, a to se kosi s hadisom koji smo ranije spomenuli[223], ili kao što je smatrati dozvoljenim mut'a brak, jer postoji konsenzus ashaba da je on zabranjen.

Nema sumnje da su Malik, Šafi i Ahmed mudžtehidi, te da su njihova mišljenja koja se kose s hanefijskim mezhebom utemeljena na idžtihadskim principima.

Ispravno je sudijino suđenje po drugom mezhebu, a pravda se time da ga je njegov idžtihad doveo do te presude. Uvjet toga jeste da on bude sposoban za idžtihad.

Vrijedi napomenuti da sudija hanefijskog mezheba kada presudi, po mišljenju Ebu Jusufa, Muhameda ili njima sličnima od učenika Ebu Hanife, njegova presuda nije u koliziji s mišljenjem Ebu Hanife jer njegovi učenici nisu rekli ni jedno mišljenje a da to nije spomenuo i sam Ebu Hanifa.[224]

To potvrđuje i hadis od Amra b. Asa, r.a., u kojem stoji da je čuo Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako kaže:

---

222 El-En'am, 121.

223 Hanefijski fikh 2, strana 123. (primj. prev.)

224 Reddul-muhtar, 4/334.

إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ

Kada sudija pri suđenju upotrijebi idžtihad (uloži trud) pa ispravno presudi (bude u pravu), ima dvostruku nagradu, a kada pri suđenju upotrijebi idžtihad (uloži trud), ali pogriješi, tada ima jednu nagradu.[225]

SUĐENJE NA OSNOVU LAŽNOG SVJEDOČENJA

Sudijina presuda koja se temelji na lažnom svjedočenju sprovest će se (biti punovažna) formalno (zahiren) i suštinski (batinen) uz dva uvjeta:

1. da se presuda može implementirati;
2. da sudija nije upoznat (ne zna) da su svjedoci lagali.

Provedba će biti, po mišljenju Ebu Hanife i Muhammeda, u ugovorima kao što je trgovina ili brak, i u poništenjima kao što su poništenje ugovora (ikala) i razvod braka.

Ako bi žena tvrdila da ju je muž tri puta pustio, a on to poricao, i ona dostavila dokaz za to na osnovu lažnog svjedočenja, pa sudija presudi da se rastave, i ona se nakon isteka pričeka (idet) uda za drugog, ona je tom drugom dozvoljena, pa makar on i znao stvarno stanje. Čak je i bilo kojem od tih svjedoka dozvoljeno da se ožene njome, a nije dozvoljeno prvom suprugu da ima odnos s njom, niti je njoj dozvoljeno da mu to omogući.

Muhamed, Allah mu se smilovao, kaže: “Saznali smo da je kod Alije, r.a., neki čovjek dostavio dokaz kako se on oženio nekom ženom, a ona je to poricala. Alija, r.a., presudio je da mu je ona supruga, na što mu je ona rekla: ‘On se nije oženio mnome, ali kada si već presudio protiv mene, onda bar obnovi moj bračni ugovor.’

225 El-Buhari, 7352.

إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ

Kada sudija pri suđenju upotrijebi idžtihad (uloži trud) pa ispravno presudi (bude u pravu), ima dvostruku nagradu, a kada pri suđenju upotrijebi idžtihad (uloži trud), ali pogriješi, tada ima jednu nagradu.[225]

SUĐENJE NA OSNOVU LAŽNOG SVJEDOČENJA

Sudijina presuda koja se temelji na lažnom svjedočenju sprovest će se (biti punovažna) formalno (zahiren) i suštinski (batinen) uz dva uvjeta:

1. da se presuda može implementirati;
2. da sudija nije upoznat (ne zna) da su svjedoci lagali.

Provedba će biti, po mišljenju Ebu Hanife i Muhammeda, u ugovorima kao što je trgovina ili brak, i u poništenjima kao što su poništenje ugovora (ikala) i razvod braka.

Ako bi žena tvrdila da ju je muž tri puta pustio, a on to poricao, i ona dostavila dokaz za to na osnovu lažnog svjedočenja, pa sudija presudi da se rastave, i ona se nakon isteka pričeka (idet) uda za drugog, ona je tom drugom dozvoljena, pa makar on i znao stvarno stanje. Čak je i bilo kojem od tih svjedoka dozvoljeno da se ožene njome, a nije dozvoljeno prvom suprugu da ima odnos s njom, niti je njoj dozvoljeno da mu to omogući.

Muhamed, Allah mu se smilovao, kaže: "Saznali smo da je kod Alije, r.a., neki čovjek dostavio dokaz kako se on oženio nekom ženom, a ona je to poricala. Alija, r.a., presudio je da mu je ona supruga, na što mu je ona rekla: 'On se nije oženio mnome, ali kada si već presudio protiv mene, onda bar obnovi moj bračni ugovor.'

225 El-Buhari, 7352.

Odgovorio joj je: ‘Neću obnoviti tvoj bračni ugovor, svjedoci su te proglasili suprugom.’”

Zufer i trojica imama kažu: “Ugovor koji se temelji na lažnom svjedočenju sprovodi se samo formalno ali ne i suštinski (stvarno), jer presuda se sprovodi shodno dokazu.” I po ovome se postupa (izdaju fetve). Svi se pak slažu da se presuda kod neodređenih posjeda, kod kojih nije spomenuta određena osnova, primjenjuje samo formalno (zahiren), a ne i suštinski (batinen) jer svojina mora imati osnovu, a neke osnove nisu preče od drugih jer konkurišu jedna drugoj.

Tvrdnja da se presuda sprovodi (primjenjuje) shodno dokazu temelji se na hadisu koji smo ranije citirali, a u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže:

فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَادِقٌ ....

Možda su neki od vas rječitiji od drugih, pa ja pomislim da je on iskren (rekao istinu)... Ovo ukazuje da sudijina presuda ne čini zabranjenu stvar (haram) dozvoljenom (halal) niti dozvoljenu zabranjenom.

Et-Tahavi kaže: “Neki smatraju da presuda kojom se daje u vlasništvo nešto ili oduzima vlasništvo ili potvrđuje (uspostavlja) brak ili razvod i tome slično, ako je stvarno stanje identično onome na čemu je sudija temeljio svoju presudu (ako je suština identična formi), onda se presuda sprovodi onako kako je izrečena. Ali ako se suština (stvarno stanje) razlikuje od onoga na čemu je sudija temeljio svoju presudu, kao što je svjedočenje ili drugi dokazi, onda presuda ne izaziva potvrđivanje vlasništva niti njegovo oduzimanje, niti brak, niti razvod i tome slično. Ovo je mišljenje većine (džumhur), a s njima je i Ebu Jusuf.”[226]

Vrijedi napomenuti da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., žestoko upozorio na lažno svjedočenje i svrstao je to u velike grijehe, kao što smo

226 Fethul-bari, 13/175.

vidjeli iz hadisa koji prenosi Enes, r.a.. Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

أَلا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ قُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَكَانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ فَقَالَ أَلا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ أَلا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ فَمَا زَالَ يَقُولُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ

"*Hoćete li da vas obavijestim o najvećem grijehu?* 'Hoćemo, Allahov Poslaniče', odgovorismo, a on reče: *Pripisivanje druga Allahu i neposlušnost roditeljima.* Bio je naslonjen, pa se uspravi i reče: *Da, i lažni govor i lažno svjedočenje.* Ponavljao je to sve dok nismo rekli: 'Da hoće ušutjeti!'"[227]

Za lažno svjedočenje nema određena kazna, nego je to diskreciono pravo sudije i to je prepušteno njemu, pa ako hoće, može odrediti bičevanje, kao što su radili Omer i Šurejh. Ibn Ebu Šejba kaže: "Pričao nam je Ebu Halid, navodeći lanac prenosilaca, da je Omer naredio svojim namjesnicima u Šamu da se lažni svjedok (za lažno svjedočenje) bičuje sa četrdeset udaraca, nagari mu se (oboji u crno) lice, obrije kosa i pritvori u zatvor."[228]

SUĐENJE U ODSUSTVU (ODSUTNOM)

Sudija neće suditi odsutnom, kao što neće (pre)suditi njemu na osnovu dokaza (svjedočenja), svejedno, bio on odsutan za vrijeme svjedočenja ili poslije njega. Ali na osnovu priznanja izriče se presuda, pa makar on bio i odsutan, jer on može osporiti svjedočenje, ali ne može priznanje. Ako bi zanijekao, a zatim nestao, isti je odgovor, jer nijekanje mora biti za vrijeme suđenja.

227 Muttefekun alejhi.
228 Više vidi: Ilaus-sunen, 15/155.

Prisustvo zamjenika odsutnog jeste kao i samo njegovo prisustvo, kao što je opunomoćenik, staratelj ili upravnik vakufa.

Ako se nešto traži od prisutnog, a to se direktno veže i za odsutnog, onda se taj odsutni pravno smatra prisutnim. Kao kada bi tužilac tvrdio za kuću koja je u posjedu nekog čovjeka da njemu pripada i dokazao da ju je kupio od vlasnika koji je trenutno odsutan, pa ako sudija presudi protiv prisutnog čovjeka koji posjeduje kuću, to je ujedno presuda i protiv odsutnog. Čak ako bi došao i porekao, to se ne bi prihvatilo jer kupovina od vlasnika jeste neupitna osnova stjecanja vlasništva.[229]

Ako bi sudija vidio opću korist u suđenju odsutnom, pa izrekne presudu, ona će se primijeniti jer je suđenje odsutnom idžtihadsko pitanje. To znamo na osnovu ranije spominjanog hadisa od Aiše, r.a., u kojem se kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., presudio odsutnom Ebu Sufjanu, rekavši njegovoj ženi:

خُذِي مَا يَكْفِيكِ وَوَلَدَكِ بِالْمَعْرُوفِ

Uzmi što je dovoljno tebi i tvome djetetu u razumnoj mjeri.

Ibn Bettal, komentarišući ovaj hadis, kaže: "Malik, El-Lejs, Šafi, Ebu Ubejd i drugi dozvolili su suđenje odsutnom...., a Ebu Hanifa je izuzeo onog ko ima opunomoćenika, naprimjer, i dozvoljeno je suđenje njemu nakon što se pročita optužba njegovom opunomoćeniku. Oni što zabranjuju argumentuju to riječima Alije, r.a., koje pripisuje Poslaniku, s.a.v.s.:

فلا تَقْضِ عَلَى أَحَدِهِمَا حَتَّى تَسْمَعَ مِنَ الآخَرِ

Nemoj presuđivati jednom parničaru dok ne čuješ i drugog.

Ovaj je hadis dobar. Bilježe ga Ebu Davud, Et-Tirmizi i drugi. Njihov drugi dokaz jeste hadis u kojem se naređuje jednak postupak prema parničarima (strankama). Osim toga, da je on prisutan, sudija

229 Reddul-muhtar, 4/327.

ne bi saslušao dokaz tužioca dok ne upita optuženog, a kako njega nema, onda se tužba ne može ni čuti.[230]

NEPRAVEDNO SUĐENJE

Ako sudija namjerno nepravedno presudi, pa to i prizna, onda se odšteta uzima iz njegovog imetka. A ako bi greškom nepravedno presudio, onda, odštetu plaća onaj u čiju je korist presudio.

Sudija zaslužuje otpuštanje (smjenu) ako nepravedno sudi ili odgađa presudu nakon ispunjenja svih preduvjeta, osim ako sumnja u svjedoke ili se nada nagodbi stranaka, ili ako je dao tužiocu roka da pripremi dokaz.

Nepravedna sudijina presuda odbacuje se na osnovu Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., riječi:

وَمَنْ عَمِلَ عَمَلا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ

Ko uradi neko djelo za koje nema osnove u ovoj našoj vjeri, ono je odbačeno.[231]

Pod ovim se misli da onaj ko ne sudi po sunnetu, iz neznanja ili greškom, mora se vratiti propisima sunneta i napustiti ono što se kosi s njim, izvršavajući naredbu Uzvišenog Allaha o obaveznoj pokornosti Njemu i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s.

Vrijedi napomenuti da sudska presuda objelodanjuje istinu, a ne ustanovljava je, jer je istina bila prisutna, a presuda ju je samo otkrila. Presuda može biti uvjetovana, ograničena i vezana je samo za dato vrijeme, mjesto i parnicu.

Pravo ne zastarijeva protokom vremena, ali tužba se ne prihvata nakon petnaest godina, osim ako je u pitanju imetak siročeta, vakuf,

230 Fethul-bari, 13/171.
231 El-Buhari, 7350.

odsutna osoba ili postojanje šerijatski opravdane isprike. Razlog zabrane podizanja tužbe nakon ovog perioda jeste sprečavanje doskočica i falsifikovanja. Islamski pravnici kažu: "Tužba se ne prihvata ako su protekle trideset i tri godine, a nije bilo šerijatske smetnje za njeno podizanje jer nepodizanje tužbe, uz postojanje uvjeta za to, ukazuje da istina nije bila očita. Izuzetak se pravi ako je tužilac bio odsutan, ili maloljetan, ili mentalno retardiran a nisu imali skrbnika, ili ako je nad tužiocem bio nepravedan vladar. Izgleda da razlog sporenja oko toga dokad se može podići tužba leži u različitim državnim uredbama izdatim u vezi s ovim pitanjem.

Podizanje tužbe prije isteka određenog roka uvjetovano je nepostojanjem neke druge zapreke koja ukazuje da je neistina očita. Ako bi prodao zemlju ili nešto drugo, a njegova žena ili neko od rodbine bio prisutan i vidi to, zatim njegov sin, naprimjer, ustvrdi da je to njegovo vlasništvo, ta se njegova tvrdnja ne prihvata jer je njegova šutnja prilikom prodaje kao jasan govor o lažnosti njegove tvrdnje. Situacija je različita sa strancem (ko mu nije rodbina), makar on bio i susjed, jer njegova šutnja ne ukazuje na njegov pristanak na taj čin, osim ako susjed (komšija) šuti za vrijeme prodaje, primopredaje i kupčevog djelovanja na objektu prodaje, kao što je sijanje ili gradnja. U tom slučaju njegova tužba neće se prihvatiti kako bi se presjekle loše namjere."

KORESPONDENCIJA SUDIJA

Ako sudiji bude dostavljena presuda nekog drugog smijenjenog ili umrlog sudije, on će je primijeniti ako ona nije u suprotnosti sa slovom Kur'ana i sunneta ili konsenzusom islamskih učenjaka. Tako su presude podijelili na tri vrste:

1. vrsta koja se obavezno odbacuje, a to je ona što se kosi sa slovom Kur'ana i sunneta ili konsenzusom islamskih učenjaka (idžmaom);

2. vrsta koja se primjenjuje u svakom slučaju, a to je presuda kod spornih pitanja, a da ta sporenja budu rezultat idžtihada[232], kao npr. kada bi presuda bila izdata na osnovu svjedočenja ljudi koji su bili bičevani zbog neosnovane optužbe za blud, pa se pokajali. Po mišljenju Šafije, to je dozvoljeno. Također, dozvoljena je ako bi bila izrečena presuda ženi na osnovu svjedočenja njenog muža i (nekog) drugog muškarca, ili ako bi bilo dozvoljeno iznošenje dokaza protiv odsutnog, a i bez prisustva njegovog opunomoćenika;
3. vrsta kod koje je razilaženje nastalo nakon izricanja presude.[233] Neki kažu da se prva presuda provodi, a drugi smatraju da će se zaustaviti dok drugi sudija ne kaže svoje mišljenje, i ovo je ispravno.[234]

Da bi se presuda primijenila, mora biti izrečena nakon ispravno podignute tužbe. Ako presuda prvog sudije nije bila izrečena nakon ispravne tužbe, onda drugi sudija nije obavezan da je sprovede, nego će presuditi po svome mezhebu, pa makar se njegova presuda i ne slagala s prvom (presudom). Buhari u svome *Sahihu* bilježi kao muallek predanje od Ibrahima u kojem stoji da je rekao: "Pismeno obraćanje sudije drugom sudiji je dozvoljeno, ako drugi poznaje (njegov) rukopis i pečat. Eš-Ša'bi je dozvoljavao slanje opečaćenih (ovjerenih) pisama, a, između ostalih, i od sudije, a prenosi se i od Ibn Omera slično tome."[235]

232 Kod ovih presuda nije presuda upitna, nego put kojim se došlo do nje. Npr. prvi sudija prihvata svjedočenje nekog svjedoka, a drugi smatra da se njegovo svjedočenje ne može prihvatiti, ali ako bi prihvatio njegovo svjedočenje, i on bi izrekao istu presudu. (primj. prev.).

233 Tj. prvi i drugi sudija prihvataju dokaze i put kojim se došlo do presude, ali imaju različite presude. (primj. prev.).

234 Reddul-muhtar, 4/325.

235 El-Buhari, (Kitabul-ahkam, babun eš-šehadetu alal-hattil-mahtum.)

TUŽBA

DEFINICIJA

Filološki, to su riječi kojima čovjek želi obavezati nečim drugu osobu.

Terminološki, to su: riječi prihvaćene od sudije kojima se zahtijeva pravo od nekog ili sprečavanje parničara da prisvoji tuđe pravo.

Riječima "kojima se zahtijeva pravo od nekog" isključuje se svjedočenje i priznanje, kao što se riječima "sprečavanje parničara da prisvoji tuđe pravo" uključuje zaštita prilikom napada.[236]

STRAN(K)E PRI TUŽBI

Tužitelj: to je onaj što bi u slučaju da ostavi svoju tužbu bio ostavljen na miru, ili onaj koji nije primoran na parnicu.

(Op)tuženi: to je onaj koji je primoran na parnicu.

Tužba obavezno mora sadržavati (obavezni, nužni dio tužbe, tj. njen rukn): tvrdnju tužioca da neko pravo njemu pripada, kao što su riječi: "Ja kod optuženog imam to i to...", ili pripisivanje prava onome koga optuženi zastupa, kao što su opunomoćenik ili skrbnik.

Podnosilac tužbe: može biti svaka mentalno zdrava osoba, pa čak i razumno dijete.

236 Više vidi: Ed-Durrul-muhtar, 4/419.

Uvjeti njene valjanosti su: mjesto suđenja (sudnica) i prisustvo parničara, jer se ne može suditi odsutnom, kao što je ranije rečeno, i da predmet tužbe bude poznat, jer se ne sudi o nepoznatom.

Pravni tretman tužbe: optuženi obavezno mora odgovoriti sa da ili ne, nakon što sasluša tužbu, a ako bi šutio, to bi bilo odbacivanje (poricanje tužbe).

TERET DOKAZIVANJA LEŽI NA TUŽIOCU, A ZAKLETVA NA ONOME KO ODBIJE TUŽBENI NAVOD

Od tužioca se traži da iznese dokaz kojim potvrđuje (dokazuje) svoju optužbu. Ovo je osnovni princip, veoma važan pri suđenju, koji je postavio Vjerovjesnik, s.a.v.s., kroz nekoliko časnih hadisa. Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لادَّعَى نَاسٌ دِمَاءَ رِجَالٍ وَأَمْوَالَهُمْ وَلَكِنَّ الْبَيِّنَةَ عَلى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْه

Kada bi ljudima bilo davano (sve) ono što tvrde, neki bi tražili krv (živote) ljudi i njihov imetak, ali na tužiocu je da pribavi dokaz (teret dokazivanja), a zakletva je na onome što je optužen.[237]

Ovaj je hadis poznat. Čitav ga je ummet prihvatio i uopće nema sporenja oko njega. En-Nevevi kaže: "Ovaj je hadis jedno veliko šerijatsko pravilo." Ranije smo spomenuli da je poznato Omerovo pismo upućeno Ebu Musau El-Eš'ariju općeprihvaćeno među učenjacima, a u njemu su riječi: "Na tužiocu je da pribavi dokaz (teret dokazivanja), a zakletva je na onome ko odbije tužbeni navod."

U hadisu koji bilježe Buhari i Muslim, a prenosi ga El-Eš'as b. Kajs, stoji: "Sporio sam se s jednim čovjekom oko zemlje u Jemenu i obratio sam se Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., pa mi on reče:

237 Hadis bilježi El-Bejheki u svome Sunenu i Muslim u svome Sahihu (1711) i ovo je njegova verzija.

شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّهُ إِذًا يَحْلِفُ وَلَا يُبَالِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ

Tvoja dva svjedoka ili da se on zakune (njegova zakletva). Rekao sam: 'On će se onda zakleti ne strahujući (ne pazeći na Allaha).' Alejhis-selam odgovori: *Ko se zakune zakletvom da bi njom prisvojio imetak (muslimana), a svjesno griješi (laže), kada sretne Allaha, On će na njega biti ljut (srest će ljutitog Allaha).*"

Allah je to potvrdio riječima:

> ***A one koji prodaju zavjet dat Allahu i zakletve svoje za cijenu prezrenu, eto, takvima na svijetu onome udjela nema nikakva, niti će Allah s njima govoriti, niti će ih na Sudnjem danu pogledati, niti će ih očistiti. Njima pripada patnja bolna.***[238]

Poslanik je, s.a.v.s., negirao da tužilac zaslužuje nešto bez dva svjedoka i obavijestio ga da mu je to jedini put (način).[239]

PRESUDA NA OSNOVU SUSTEZANJA OD ZAKLETVE

Ako tužilac ne može pribaviti dokaz, a optuženi porekne tužbeni navod, onda će sudija tražiti od optuženog da se zakune, pa ako se sustegne od zakletve i ostane uporan u tome, sudija će tada njegovo sustezanje (odbijanje zakletve) smatrati kao priznanje istinitosti tužbe. Amr b. Šuajb od svog oca, a on od svog djeda prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

إِذَا ادَّعَتِ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ زَوْجِهَا فَجَاءَتْ عَلَى ذَلِكَ بِشَاهِدٍ عَدْلٍ اسْتُحْلِفَ زَوْجُهَا فَإِنْ حَلَفَ بَطَلَتْ شَهَادَةُ الشَّاهِدِ وَإِنْ نَكَلَ فَنُكُولُهُ بِمَنْزِلَةِ شَاهِدٍ آخَرَ وَجَازَ طَلَاقُهُ

238 Alu Imran, 77.

239 Više vidi: Ilaus-sunen, 15/342.

Ako žena tvrdi da joj je čovjek dao jednostrani prekid bračne veze (talak) i dovede pravednog svjedoka koji to potvrdi, tražit će se od njenog muža zakletva, pa ako se zakune, ništavno je svjedočenje, a ako se sustegne (od zakletve), njegovo je sustezanje kao drugi svjedok i razvod će biti valjan.[240]

Ibnul Kajjim u *El-E'alamu* kaže: "Četiri imama i svi islamski pravnici uzimaju hadis Amra b. Šuajba kao dokaz, i svi učenjaci fikha kojima je trebao ovaj hadis uzimali su ga kao argument." Hadis je hasenun sahih i može poslužiti kao argument.[241]

ODBACIVANJE PRESUDE IZREČENE NA OSNOVU SVJEDOČENJA JEDNOG SVJEDOKA I ZAKLETVE

U hadisu se jasno ukazuje na to da se odbacuje presuda izrečena na osnovu svjedočenja jednog svjedoka i zakletve tužioca jer je Vjerovjesnik, s.a.v.s., naredio da se presudi na osnovu sustezanja optuženog od zakletve bez pozivanja tužioca na zakletvu. Ovo potvrđuju i Poslanikove, s.a.v.s., riječi:

الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينِ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ

Na tužiocu je da pribavi dokaz (teret dokazivanja), a zakletva na onome što je optužen.

Ovaj hadis ukazuje na ograničavanje zakletvi samo na strani optuženog i isto tako ograničava iznošenje dokaza samo na tužioca, a to potvrđuje i hadis El-Eš'asa b. Kajsa:

Tvoja dva svjedoka ili da se on zakune (njegova zakletva).

Što se tiče hadisa koji bilježi Muslim u svome *Sahihu*, poglavlje El-Akdija, od Ibn Abbasa, a u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., presudio na osnovu zakletve i svjedočenja jednog svjedoka, naši učenjaci smatraju da se on odnosi na posebne situacije.

240 Hadis bilježi Ibn Madža u svome Sunenu.

241 Više vidi: Ilaus-sunen, 15/385.

SVJEDOČENJE

DEFINICIJA

Filološki, to je konačna informacija (vijest). Terminološki, to je istinito obavještenje, u formi svjedočenja, koje potvrđuje pravo, pred sudijom, makar i bez tužbe.[242]

Za lažno svjedočenje metaforički se kaže da je svjedočenje, iako je ono lažno obavještenje, kao što se za neistinitu zakletvu kaže da je zakletva, iako je ona laž. Postoje tri vrste obavještenja: potvrđivanje tuđeg prava kod trećeg lica, i to je svjedočenje, potvrđivanje (potraživanje) svoga prava kod drugog, i to je tužba, i suprotno tome (tj. potvrđivanje tuđeg prava kod sebe), a to je priznanje.[243]

UVJETI ZA SVJEDOČENJE

Uvjeti za svjedočenje dijele se na dvije vrste: neki su uvjeti vezani za svjedoka, a drugi za samo svjedočenje.

Oni koji su vezani za svjedoka dijele se, također, na dvije vrste, a to su: uvjeti pri slušanju (viđenju) i uvjeti pri prenošenju.

Uvjeti pri slušanju su:

1. potpuna svijest za vrijeme slušanja (viđenja);
2. vid i viđenje onoga što svjedoči, osim u stvarima koja se utvrđuju slušanjem.

242 Ed-Durrul-muhtar, 4/369.

243 El-Džurdžani, Et-Tarifat.

Uvjeti vezani za prenošenje jesu opći i posebni.

Opći su uvjeti oni koji se uvjetuju u svim situacijama svjedočenja, a to su:

1. sloboda;
2. vid, tako da svjedok može razlikovati tužioca i optuženog;
3. moć govora;
4. pravednost, a to je uvjet za prihvatanje svjedočenja od sudije, i nije uvjet dozvoljenosti svjedočenja, kao što ćemo vidjeti kasnije;
5. da bude pred sudijom, tj. za vrijeme vođenja sudskog postupka;
6. da svjedok nije kažnjavan za neosnovanu optužbu za blud, jer Uzvišeni kaže:

   A onima koji čedne žene potvaraju, a potom ne dovedu četiri svjedoka, udarite njima osamdeset udara bičem! I ne primajte od njih nikada nikakva svjedočenja! A takvi su zbilja smutljivci;[244]
7. da svjedok sebi ne pribavlja nikakvu korist, niti od sebe otklanja štetu;
8. nepostojanje rodbinske niti supružničke veze između svjedoka i onoga u čiju korist svjedoči. Ne prihvata se svjedočenje potomka za roditelja, i obratno, niti svjedočenje jednog supružnika za drugog, a kasnije će doći podrobnije objašnjenje;
9. nepostojanje dunjalučkog neprijateljstva između svjedoka i onog protiv koga svjedoči (optuženog);
10. da ne bude parničar (strana u sukobu). Svako onaj ko se bori (parniči) za neko pravo, njegovo svjedočenje se ne

244 En-Nur, 4.

prihvata o tom pitanju, kao što je zastupnik i njegovo svjedočenje se ne prihvata o onom pitanju u kojem je on zastupnik, niti opunomoćenik u onome što je on opunomoćen, niti partner u onome što je on partner. Isti tretman ima sve ono što liči ovome jer je to parničenje i njegovo svjedočenje neće biti prihvaćeno u vezi s tim pitanjem jer je on kao i vlasnik. Otuda se ne prihvata muževo svjedočenje za blud protiv njegove supruge, sve dok ne dovede četvericu drugih svjedoka. Ovo je mišljenje Malika, Šafija i ostalih učenjaka Medine, a odabrao ga je i Et-Tahavi u svome djelu *Muškilul-asar*. Učenjaci hanefijskog fikha smatraju da se njihova svjedočenja prihvataju, i da se nad suprugom izvršava kazna. Oni kažu: "Suprug će biti parničar ako sam optuži svoju ženu za nemoral pred sudijom, pa onda mora obaviti lian[245] ili dovesti četiri druga svjedoka";[246]

11. da poznaje ono što svjedoči i da ga se sjeća u trenutku svjedočenja. El-Hakim bilježi u svome *El-Mustedreku* od Ibn Abbasa hadis u kojem stoji da je neki čovjek pitao Allahova Poslanika, s.a.v.s., o svjedočenju pa mu je on rekao:

هَلْ تَرى الشَّمْسَ؟ قالَ: نَعَم. قالَ: عَلى مِثْلِها فَاشْهَدْ أَوْ دَعْ

Vidiš li sunce? "Da", odgovori on". *Za tako nešto (jasno) svjedoči, ili odustani.*

Posebni uvjeti:

1. Islam, ako se svjedoči protiv muslimana. Na osnovu riječi Uzvišenog:

I dvojicu svjedoka nađite između vaših muškaraca! A ako ne budu dvojica muškaraca, onda jednog muškarca i dvije

245 Međusobno proklinjanje supružnika. (primj. prev.).
246 Više vidi: Ilaus-sunen, 15/229.

žene, s kojima ste kao svjedocima zadovoljni, ako jedna od njih zastrani, druga će je podsjetiti.[247]

Tj. nađite dvojicu između vas, muslimana. Ne prihvata se svjedočenje nevjernika protiv muslimana, samo se prihvata svjedočenje nevjernika protiv nevjernika;

2. da svjedoci kod propisanih fiksnih kazni (hudud) i odmazde (kisas) budu muškarci jer se kod ovih kazni ne prihvata svjedočenje žena. Ibnul-Munzir kaže: "Učenjaci su se složili, na temelju ovog ajeta, pa su dozvolili svjedočenje žena s ljudima, a izrazita većina to je ograničila na imovinska pitanja, i kažu: 'Nije dozvoljeno svjedočenje žena kod propisanih fiksnih kazni (hudud) i odmazde (kisas)'";[248]
3. kada su u pitanju čista prava ljudi, svjedočenju mora prethoditi tužba.

Uvjeti vezani za svjedočenje su:

1. da se upotrijebi izraz koji označava svjedočenje, a osnovni je "svjedočim" jer on ima i značenje viđenja. Ako bi rekao: "Svjedočim to, na osnovu onog što znam", to neće biti prihvaćeno, jer to je kao da je rekao: "Smatram (da je tako)";
2. broj svjedočenja, u stvarima koje su dostupne muškarcima, zbog ranije spomenutih riječi Uzvišenog: ***I dvojicu svjedoka nađite između vaših muškaraca!***, a u pitanjima (stvarima) koja ne mogu vidjeti muškarci (mogu vidjeti samo žene), kao što su stidna mjesta žena prihvata se i svjedočenje samo jedne žene, kao što ćemo vidjeti kasnije;
3. podudarnost svjedoka (svjedočenja) u formi i značenju (sadržaju), kao što ćemo objasniti prilikom govora o razilaženju pri svjedočenju.

247 El-Bekara, 282.

248 Fethul-bari, 5/269.

PODSTICANJE NA SVJEDOČENJE

Islam podstiče na svjedočenje kako ljudi to ne bi omalovažavali, i tako doveli do zapostavljanja (gubljenja) nekih prava. Zejd b. Halid El-Džuheni prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

أَلا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الشُّهَدَاءِ الَّذِي يَأْتِي بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ أَنْ يُسْأَلَهَا

Hoćete li da vam kažem ko je najbolji svjedok? Onaj ko posvjedoči i prije nego što se to od njega zatraži.[249]

Ovo nije u suprotnosti s hadisom koji je zabilježen u oba *Sahiha*, a prenosi ga Imran b. Husajn, r.a., a u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قَالَ عِمْرَانُ فَلا أَدْرِي أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلاثًا ثُمَّ إِنَّ بَعْدَكُمْ قَوْمًا يَشْهَدُونَ وَلا يُسْتَشْهَدُونَ وَيَخُونُونَ وَلا يُؤْتَمَنُونَ وَيَنْذُرُونَ وَلا يَفُونَ وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ

Najbolji dio mog ummeta jesu moja generacija, zatim oni koji će doći poslije njih, zatim oni koji će doći poslije njih. Imran je rekao: "Ne znam da li je poslije svoje generacije spomenuo dvije ili tri." *Zatim će doći narod koji će svjedočiti, a da nije pozvan da svjedoči, koji će varati i neće biti povjerljiv, koji će se zavjetovati, a neće zavjet ispunjavati, i u kojem će se pojaviti gojaznost.*

Ovaj hadis ukazuje na nezainteresovanost svjedoka za vjeru, i zato nema kolizije jer su namjere (želje) različite. Požurivanje sa svjedočenjem nekada je rezultat pažnje prema vjeri, a nekada je to rezultat zapostavljanja vjere. Da li će požurivanje sa svjedočenjem biti pohvalno ili pokuđeno zavisi od namjera svjedoka, ako one budu pohvalne, i požurivanje je pohvalno, kao što je u hadisu Zejda b. Halida, a ako namjere budu loše, i požurivanje je ružno, kao što se navodi u ovom hadisu.[250]

249 Hadis bilježe Muslim, Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madža.
250 Ilaus-sunen, 15/151.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN SVJEDOČENJA

Svjedok je obavezan da (po)svjedoči ako to od njega zatraži, makar i indirektno (hukmen), oštećeni, kao npr. kada oštećeni ne zna da on (svjedok) postoji, a svjedok se plaši da će pravo biti zatrto i izgubljeno (ako on ne posvjedoči). Tad je dužan svjedočiti i bez poziva, na osnovu riječi Uzvišenog:

> ***I ne skrivajte svjedočenje! A ko svjedočenje skriva taj je grešna srca. Allah zna sve šta vi radite!***[251]

Obaveznost svjedočenja veže se uz sljedeće uvjete, a najvažniji su:

1. pravednost sudije;
2. blizina mjesta, pa ako bude tako daleko da ne može otići kod sudije i obaviti svjedočenje, a zatim se vratiti svojoj porodici istog dana, onda nije grješan (ako ne ode) jer time nanosi sebi štetu. Uzvišeni je rekao:

   I neka oštećen ne bude ni pisar niti svjedok. A ako ih oštetite, tad to grijeh vaš je! I Allaha se bojte, i Allah će vas naučiti! Allah zna svaku stvar!;[252]
3. svjedokovo uvjerenje da će sudija prihvatiti njegovo svjedočenje;
4. poziv tužioca. Poziv treba ako je u pitanju pravo čovjeka, ali ako je u pitanju Allahovo pravo, onda je svjedočenje obavezno i bez poziva, kao svjedočenje o vakufu, ili da je žena dobila definitivni razvod braka ili svjedočenje o dojenju djeteta.

Kada je u pitanju blud, bolje je prekriti (ne širiti to), osim ako se radi o razvratniku koji to javno čini. Vjerovjesnik, s.a.v.s., (od)vraćao

251 El-Bekara, 283.
252 El-Bekara, 282.

je Maiza kada je priznao zinaluk. U hadisu se navodi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao Hezzalu, Maizovom amidži:

لَوْ سَتَرْتَهُ بِثَوْبِكَ كَانَ خَيْرًا لَكَ

Da si ga prekrio svojom odjećom, bilo bi ti bolje.[253]

Hezzal je rekao Maizu da ode kod Vjerovjesnika, s.a.v.s., i prizna zinaluk.

U brojnim hadisima Alejhis-selam savjetuje onoga ko bude iskušan s tim da to sakrije (prešuti) i da se pokaje Uzvišenom Allahu, a onome što ga vidi Vjerovjesnik, s.a.v.s., preporučuje da ga nasavjetuje i da ga prikrije (ne sramoti). U časnom hadisu stoji:

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لا يَظْلِمُهُ وَلا يُسْلِمُهُ وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرُبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Musliman je brat muslimanu; neće mu nasilje učiniti niti će dozvoliti da drugi nad njime nasilje čini. Ko pomogne svome bratu u nevolji, Allah će njemu pomoći u njegovoj nevolji. Ko otkloni nedaću jednog muslimana, Allah će njemu otkloniti jednu od njegovih nedaća na Sudnjem danu. A ko prikrije (sramotu) jednog muslimana, Allah će prikriti njegovu sramotu na Sudnjem danu.[254]

Zato kažu: "Bolje je da svjedok, prilikom svjedočenja o krađi, kaže: 'Uzeo je', a ne: 'Ukrao je', iz pristojnosti i imajući na umu prikrivanje sramote."[255]

253 Hadis bilježe Ahmed, Ebu Davud i En-Nesai s autentičnim lancem prenosilaca.
254 Muslim, 2580.
255 Ed-Durrul-muhtar, 4/371.

PROVJERA SVJEDOKA (RASPITIVANJE O SVJEDOCIMA)

Sudija ima pravo, ako mu nije poznata pravednost svjedoka, da se raspita o njima, prije nego što izrekne presudu na osnovu njihovog svjedočenja. To je pitanje oko kojeg su se razišli (sporili) Ebu Hanifa i njegova dva učenika. Ebu Hanifa kaže: "Sudija će se zadovoljiti uobičajenom pravednošću muslimana i neće pitati o stanju (pravednosti) svjedoka sve dok ga parničar (druga stranka) ne odbaci." Ebu Jusuf i Muhamed, Allah im se smilovao, kažu: "Mora pitati, tajno i javno, i to kada su u pitanju sve vrste prava, jer se presuda temelji na dokazu, a to je svjedočenje pravednih, stoga pravednost mora biti poznata. Time ujedno štiti svoju presudu od poništenja. U ovom vremenu postupa se po njihovom mišljenju,[256] zbog rasprostranjenosti smutnje (nereda) i slabosti vjerske svijesti."

TRETMAN PRESUDE IZREČENE NA OSNOVU SVJEDOČENJA VELIKOG GRJEŠNIKA (FASIKA)

Sudijina presuda izrečena na osnovu svjedočenja velikog grješnika (fasika) jeste validna ako se raspitao o njegovom svjedočenju i provjerio istinitost navoda. Postoji konsenzus učenjaka unutar hanefijskog mezheba o tome da ona nije validna ako se nije raspitao o njemu. Šafi kaže: "Nije validna jer, u osnovi, svi se slažu da nije dozvoljeno sudiji izricati presudu na osnovu svjedočenja velikog grješnika, ali se razilaze u vezi s pitanjem njene validnosti i provođenja ako bi je izrekao nakon što se raspita o istinitosti njegovih navoda pri svjedočenju."

Sudija je grješan ako bi presudio na osnovu svjedočenja velikog grješnika zbog suprostavljanja riječima Uzvišenog:

256 El-Hidaja, 3/118.

I kao svjedoke dvojicu pravednika između vas dovedite![257]

Onaj ko poznaje historiju zna da su ashabi klanjali iza nepravednih vladara, borili se s njima protiv neprijatelja, kod njih rješavali svoje sporove, i nisu smatrali njihove presude ništavnim, niti njihovo suđenje ravno stanju anarhije. Ako bi se presude sudije grješnika proglasile ništavnim, tada bi nastao opći nered jer pravda je danas rijetka kao crveno zlato. Većina vladara i sudija danas su veliki grješnici, silnici, korumpirani (uzimaju i daju mito), pa ako bismo sve njihove presude proglasili ništavnim, zakon se ne bi provodio i zemlja bi postala tijesna za muslimane. Ako je validna presuda sudije (velikog) grješnika i ako se ona sprovodi, pa onda je još preče da bude ispravna i da se sprovodi presuda koja se temelji na svjedočenju velikog grješnika, iako sudija izricanjem takve presude postaje grješan.

SVJEDOČENJE ŽENA

Ne prihvata se svjedočenje žena kod propisanih fiksnih kazni (hudud) i krvnih delikta (kisas), kao što smo spomenuli prilikom govora o posebnim uvjetima vezanim za svjedočenje. U drugim sporovima (osim hududa i kisasa) svjedočenje dvije žene ravno je svjedočenju jednog muškarca na osnovu riječi Uzvišenog:

I dvojicu svjedoka nađite između vaših muškaraca! A ako ne budu dvojica muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene, s kojima ste kao svjedocima zadovoljni, ako jedna od njih zastrani, druga će je podsjetiti.[258]

U ajetu je pojašnjen razlog zbog kojeg je svjedočenje dvije žene ravno svjedočenju jednog muškarca, a to su riječi Uzvišenog:

...ako jedna od njih zastrani, druga će je podsjetiti,

257 Et-Talak, 2.
258 El-Bekara, 282.

tj. ako jedna zaboravi, druga će je podsjetiti jer (sa)osjećanja preovladavaju kod žene. U ajetu je izraz (إحداهما) "...jedna od njih" spomenut dva puta (jedna od njih će zaboraviti, a jedna od njih će podsjetiti), što ukazuje da zaborav nije striktno vezan za jednu, konkretnu, a podsjećanje za drugu.

Islam nastoji omogućiti da svakome pripadnu njegova prava, i zato je odredio da svjedočenje dviju žena bude ravno svjedočenju jednog muškarca, pazeći na prava i čuvajući ih. To potvrđuje činjenica da se u Šerijatu prihvata svjedočenje jedne žene u pitanjima koja se tiču samo žena, i u kojima obično niko drugi nema uvida, a kojima one (same) posvećuju veliku pažnju. Autor *Ed-Durrul-muhtara* kaže: "Prihvata se svjedočenje žena u vezi s pitanjem rođenja djeteta, i njegova plakanja (novorođenčeta), zbog klanjanja dženaze (ako bi novorođenče umrlo), a po mišljenju Ebu Jusufa, Muhameda, Šafija i Ahmeda, prihvata se njeno svjedočenje i u vezi s pitanjem plakanja djeteta radi nasljedstva. Zatim u vezi s pitanjem nevinosti i mahana kod žena koje ne mogu znati muškarci, prihvata se svjedočenje jedne, slobodne muslimanke, a sigurnije je da budu dvije... Kod ostalih prava, svejedno, radilo se o imovinskim sporovima ili nekim drugim, kao što je razvod braka, zastupništvo (opunomoćivanje), oporuka (testament) ili plakanje djeteta u vezi s nasljedstvom potrebna su dva muškarca ili jedan muškarac i dvije žene. Sudija njih dvije neće razdvajati prilikom svjedočenja zbog riječi Uzvišenog:

...druga će je podsjetiti.

Ne prihvata se svjedočenje četiri žene bez muškarca, kako se ne bi povećao njihov izlazak.[259]

U sunnet spada i prihvatanje svjedočenja žena u stvarima koje samo one mogu vidjeti, kao što su porođaji žena i njihove mahane.[260]

---

259 Više vidi: Ed-Durul-muhtar, 4/372.

260 Bilježi ga Abdurrezak u svome Musannefu kao što se kaže u Ilaus-sunenu, 15/ 251.

ČIJE SE SVJEDOČENJE PRIHVATA A ČIJE ODBIJA

Islamski su pravnici postavili pravila i temelje na osnovu kojih se zna čije se svjedočenje prihvata, a čije odbacuje. Ta najvažnija pravila su:

- prihvata se svjedočenje sljedbenika novotarije (ali novotarije koja ne izvodi iz islama), kao što su: fatalisti (džebrije), indeterministi (kaderije), šije, haridžije, mušebbihe i muattile, jer je njihov grijeh u pogrešnom uvjerenju (vjerovanju), a do toga ih je dovela gorljivost i pretjerivanje u vjeri. Svjedočenje velikog grješnika odbacuje se zbog mogućnosti laganja, a kod njih toga nema. Većina učenjaka ne prihvata svjedočenje onih koji se moraju (trebaju) proglasiti nevjernicima (zbog svoje zastranjenosti);
- ne prihvata se svjedočenje hatabija, a to je jedna šiitska sekta koja se pripisuje Ebu el-Hattabu Muhammedu b. Ebu Vehbu iz Kufe, jer oni vjeruju da svjedočenje mora biti u korist šije, bez obzira da li to bilo istinito ili lažno svjedočenje. Es-Sejjid eš-Šerif u svome *Et-Tarifatu*, govoreći o njima naveo, je stvari iz kojih se može razumjeti da su nevjernici. On doslovno kaže: "Kažu da su imami vjerovjesnici, i da je Ebu el-Hattab vjerovjesnik. Oni dozvoljavaju lažna svjedočenja u korist svojih sljedbenika a protiv njihovih neistomišljenika (protivnika). Kažu: 'Džennet, to su blagodati ovoga svijeta (dunjaluka), a njegove poteškoće su Džehennem'";[261]
- prihvata se svjedočenje štićenika (zimija) protiv štićenika, makar im se vjere i razlikovale, kao što su jevreji i kršćani. Svjedočenje će postati ništavno ako onaj protiv koga se

261 Reddul-muhtar, 4/376.

svjedoči (okrivljeni) prihvati islam prije presude. Prihvata se svjedočenje štićenika protiv nevjernika koji je ušao sa vizom (muste'min) ali ne i suprotno. Malik i Šafi, Allah im se smilovao, kažu: "Ne prihvata se svjedočenje štićenika jednih protiv drugih, jer Uzvišeni kaže:

Nevjernici su zločinitelji."[262]

Zato se i ne prihvata štićenikovo svjedočenje protiv muslimana, pa se on tretira kao otpadnik. Naš dokaz jeste i predanje u kojem se kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dozvolio svjedočenje kršćana jednih protiv drugih, jer oni imaju sposobnost (pravo) starateljstva nad sobom i svojom malodobnom djecom, pa onda imaju i sposobnost (pravo) svjedočenja u vezi sebi sličnih. Činjenje grijeha, gledajući s vjerske strane, također, nije prepreka za svjedočenje jer on izbjegava ono što u svojoj vjeri smatra zabranjenim, a laž je zabranjena u svim vjerama. Otpadnik se razlikuje od štićenika jer on nema pravo starateljstva, kao što se i štićenikovo svjedočenje protiv muslimana razlikuje od ove situacije;[263]

- prihvata se svjedočenje prijatelja za prijatelja, osim ako je to prijateljstvo pretjerano, kao kada bi svaki od njih raspolagao imetkom svog prijatelja;
- prihvata se svjedočenje onoga ko radi male grijehe, a kloni se velikih, ukoliko nije ustrajan u malim, jer mali postaju velikim ako se uporno čine. Činjenjem velikog grijeha gubi se svojstvo pravednosti. Također, ne prihvata se svjedočenje onog ko sjedi u društvu velikih grješnika, bestidnika i pijanica, pa makar on i ne pio. Ne prihvata se svjedočenje velikog grješnika, makar se i pokajao, sve dok ne prođe

262 El-Bekara, 245.
263 El-Hidaja, 3/124.

period u kojem će se vidjeti trag pokajanja, a to je prepušteno sudijinoj procjeni. Prihvata se svjedočenje onoga koji je kažnjen zbog krađe, ako se pokaje, na osnovu predanja u kojem se kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaznio nekog čovjeka zbog krađe, pa je on kasnije svjedočio i prihvaćeno mu je svjedočenje;[264]

- prihvata se svjedočenje za brata, amidžu, rodbinu po mlijeku ili po tazbinstvu, a ne prihvata se svjedočenje za oca, sina, supruga i suprugu jer su njihovi interesi zajednički, i otuda nije dozvoljeno davati zekat njima, jer bi to izgledalo kao da je indirektno svjedočio sam za sebe;
- ako bi se (kasnije) sporili svjedoci i optuženi, svjedočenje će biti prihvaćeno, ako su bili pravedni, jer je kod svjedočenja bitna pravednost. Ne prihvata se svjedočenje službenika u korist svog vladara (pretpostavljenog) zbog njihove česte nepravde. Ako bi utjecajni službenik podnio tužbu, pa mu posvjedočili njegovi zamjenici, radnici i podređeni, ne prihvata se, kao ni svjedočenje zemljoradnika u korist vlasnika zemlje (na kojoj on radi);
- prihvata se svjedočenje ljudi prezrenih zanimanja, kao što je smetljar, ako imaju svojstva pravednika. Ne prihvata se svjedočenje stanovnika sela u kojem tvrde da neki dio imanja pripada dijelu njihovog sela, kao što se ne prihvata svjedočenje radnika (nadničara) u korist poslodavca, niti učenika za svog privatnog učitelja, pri čemu bi se učiteljeva šteta i njemu brojala kao šteta, ili bi njegova korist i njemu koristila. Sve ovo odbija se zbog mogućnosti prigovora (sumnje);
- ne prihvata se svjedočenje zatvorenika o događaju (nezgodi) u zatvoru, niti se prihvata svjedočenje djece o

264 Reddul-muhtar, 4/377.

dešavanjima na igralištu, niti svjedočenja žena o zbivanjima u javnim kupatilima, pa makar i postojala potreba za tim svjedočenjima. Jedino se prihvata svjedočenje žena o ubistvu u javnom kupatilu kako bi se utvrdila kompenzacija (krvarina) i da ubistvo ne prođe nekažnjeno. Također, prihvata se svjedočenje učitelja o dešavanjima među djecom;

- ne prihvata se svjedočenje hermafrodita (dvospolca), a to se odnosi na onog ko se tako ponaša, jer je to veliki grijeh, a što se tiče onoga ko nježno govori a obuzdaje svoje pokrete, njegovo se svjedočenje prihvata. Ne prihvata se svjedočenje narikače niti pjevačice jer one rade veliki grijeh koji je zabranio Allahov Poslanik, s.a.v.s., niti onog ko se igra s pticama, jer to izaziva nemar kod čovjeka i zbog toga što, možda, vidi stidne dijelove žena dok se penje po svome krovu prilikom puštanja ptica. Ne prihvata se svjedočenje ni pjevača (muzičara) jer on okuplja ljude oko grijeha, niti onoga ko ulazi u javna kupatila bez donjeg ogrtača jer je otkrivanje stidnog dijela tijela haram. Ne prihvata se ni od onoga ko uzima kamatu, ili se kocka dominama ili igrajući šaha, jer sve to spada u velike grijehe, niti od onoga kome prođe namaz dok se on igra. Samo igranje šaha nije veliki grijeh zbog kojeg bi se odbacivalo svjedočenje jer tu ima prostora za idžtihad. U *El-Aslu* se uvjetuje da onaj ko uzima kamatu bude poznat po tome jer malo je ljudi koji su se spasili (sklapanja) relativno ništavnih (fasid) poslova, a svi oni su kamata;
- ne prihvata se svjedočenje onog ko radi prezrene postupke, kao što je uriniranje (obavljanje fiziološke potrebe) na putu ili jedenje na putu jer to se kosi sa čestitošću, i ako se ne stidi toga, onda se ne suzdržava ni od laži, pa će biti optužen;[265]

265 El-Hidaja, 3/123.

- također, ne prihvata se svjedočenje onog ko ne daje zekat, ili ne obavlja hadž, ili izostavlja džemat i džuma-namaz, niti od plesača, fanatika, notornog alkoholičara ili narkomana i onog ko sjedi s velikim grješnicima.

RAZILAŽENJA PRILIKOM SVJEDOČENJA

Islamski su pravnici odredili pravila i principe za prihvatanje svjedočenja kada se dese razlike u svjedočenju. Najvažnija su sljedeća pravila:

- svjedočenje više od onoga što tvrdi tužilac jeste neispravno, ali svjedočenje o manjem od njegove tvrdnje prihvata se jer se slažu u tome;
- neograničeno vlasništvo jače je od ograničenog (mukajjed) jer je ono izvorno;
- podudarnost svjedoka treba biti u izrazu (formi) i značenju, a svjedočenje treba da se slaže s tužbom samo u značenju, pa ako se svjedočenje podudara s tužbom, prihvata se, a ako se ne podudara, ne prihvata se.

Ako tužilac tvrdi da mu pripada neka stvar pa svjedoci to posvjedoče i navedu razlog pripadanja, svjedočenje se prihvata. Ali ako on tvrdi da mu pripada nešto i navede razlog zbog čega je njegovo, a svjedoci posvjedoče općenito (tj. da je njegovo, ali ne spomenu razlog), svjedočenja se neće prihvatiti jer su općenita. Ovo nije slučaj ako se radi o nasljedstvu, i tu se prihvata jer je nasljedstvo ravno potpunom vlasništvu. Ako bi jedan posvjedočio o braku, a drugi o ženidbi, prihvata se jer je značenje jedno. Isto tako je i s poklonom i darom i tome slično. Ako bi jedan posvjedočio o hiljadi a drugi o dvije hiljade, ili o stotini i dvije stotine, ili o jednoj privremenoj rastavi ili dvije, odbacuju se svjedočenja zbog nepodudarnosti u značenju.

U *El-Hidaji* stoji: "Potrebna je podudarnost svjedoka u izrazu i značenju, kod Ebu Hanifa, Allah mu se smilovao. Ako bi jedan svjedočio o hiljadi, a drugi o dvije hiljade, svjedočenja neće biti prihvaćena kod njega. Po mišljenju Ebu Jusufa i Muhameda, prihvata se svjedočenje za hiljadu ako je tužilac potraživao dvije hiljade. Isto tako, postupa se u slučaju stotine i dvije stotine, jedne privremene rastave i dvije, jedne privremene rastave i tri privremene rastave. Po njihovom mišljenju, svjedoci se slažu oko hiljade, ili jedne privremene rastave, a jedan od njih spominje i više (višak), pa se prihvata ono oko čega se slažu bez viška.

Ebu Hanifa smatra da se oni razilaze u izrazu, a to podrazumijeva i razilaženje u značenju jer se značenje uzima iz izraza. Hiljada ne ukazuje na dvije hiljade nego su to dva različita pojma, i za svaki od njih ima po jedan svjedok, pa je to u suštini kao da se radi o različitoj vrsti imovine.

Ako jedan svjedok posvjedoči o hiljadi, a drugi o hiljadi i pet stotina, a tužilac traži hiljadu i pet stotina, prihvata se svjedočenje za hiljadu jer se oko toga svjedoci slažu izrazom i značenjem."

Ako oba posvjedoče za hiljadu, pa jedan od njih kaže: "Vratio je pet stotina," prihvataju se njihova svjedočenja za hiljadu jer se slažu oko toga, a ne prihvata se svjedočenje o vraćanju jer je to svjedočenje pojedinca, osim ako još neko drugi to posvjedoči.

Ako posvjedoče svjedoci da je on ubio npr. Zejda u Meki, na prvi dan Bajrama, a druga dvojica posvjedoče da ga je on ubio prvi dan Bajrama u Kufi, pa se nađu kod sudije njihova svjedočenja, neće biti prihvaćena jer su sigurno neki slagali, a nijedni nisu preči od drugih.[266]

Ne prihvataju se svjedočenja koja obuhvataju riječi i postupak, pa ako bi tužilac potraživao hiljadu, pa jedan svjedok posvjedoči da je ona data, a drugi da je optuženi priznao dug, to se svjedočenje ne

266 Više vidi: El-Hidaja, 3/127.

prihvata jer obuhvata riječi i postupak, ali ako bi jedan posvjedočio da optuženi duguje tužiocu hiljadu, a drugi posvjedoči da je optuženi priznao hiljadu (duga), tada se svjedočenje prihvata jer ne obuhvata riječi i postupak.[267]

SVJEDOČENJE NA OSNOVU SVJEDOČENJA

Svjedočenje na osnovu svjedočenja jeste prihvatljivo, makar opunomoćenih svjedoka bilo puno. Ovo važi na osnovu pravne preferencije i velike potrebe za tim jer prvi svjedok nekada ne može svjedočiti zbog raznih prepreka. Zabrana svjedočenja na osnovu svjedočenja dovela bi do gubitka mnogih prava.

S obzirom da u ovome postoji izvjesna sumnja zbog zamjene, ovo se svjedočenje ne prihvata u kaznama koje se odbacuju zbog sumnje kao što su propisane fiksne kazne hududa i kisasa.

Uvjetuje se za prihvatanje svjedočenja na osnovu svjedočenja da osnovni svjedok ne može prisustvovati zbog bolesti ili putovanja i da je još uvijek pravno sposoban svjedočiti. Ako prvi svjedok izgubi pravnu sposobnost za svjedočenje tako što postane nijem, ili veliki grješnik, ili slijep, ili lud, ili odmetnik od vjere (heretik), onda se svjedočenje ne prihvata. Kod žene se uvjetuje da bude od onih koja ne izlazi iz kuće, tj. ne miješa se s muškarcima. Također, uvjetuje se postojanje dovoljnog broja za svjedočenje, a to su jedan muškarac i dvije žene.

Ovo se svjedočenje ostvaruje tako što prvi svjedok kaže svome opunomoćenom svjedoku, makar on bio i njegov sin: "Svjedoči na osnovu moga svjedočenja da ja potvrđujem to i to..." Mora postojati slušanje i opunomoćivanje riječima: "Svjedoči na osnovu mog svjedočenja." Opunomoćeni svjedok to mora prihvatiti, pa ako bi

267 Više vidi: Reddul-muhtar, 4/390.

rekao: "Ne prihvatam", ne može postati svjedok, te ako bi kasnije posvjedočio, ne prihvata se njegovo svjedočenje.

Dovoljno je da opunomoćeni svjedok šuti prilikom prihvatanja svjedočenja. On prilikom svjedočenja treba reći: "Svjedočim da je taj i taj", spomene njegovo ime, ime njegovog oca i djeda, "kod mene posvjedočio za tog i tog protiv tog i tog, i tražio je da budem svjedok tog svjedočenja te mi naredio da ga prenesem." Kod svjedočenja na osnovu svjedočenja dovoljno je da opunomoćeni svjedok smatra glavnog svjedoka pravednim jer je on kompetentan, kao što je dovoljno da jedan od svjedoka proglasi drugog pravednim. Ako opunomoćeni svjedok ne kaže ništa o pravednosti prvog svjedoka, onda će sudija razmotriti njegovo stanje i raspitati se o njegovoj pravednosti.

Svjedočenje opunomoćenog svjedoka neće biti prihvaćeno ako mu prvi svjedok zabrani svjedočenje. Također, neće se prihvatiti ako prvi svjedok izgubi pravnu sposobnost svjedoka, kao npr. da postane veliki grješnik, ili nijem, ili slijep. Isto tako, neće se prihvatiti ako prvi svjedok zaniječe svjedočenje, kao npr. da kaže: "Nemam ja nikakvo svjedočenje", ili "Nisam ga opunomoćio za svjedočenje" ili "Posvjedočio sam pred njim, ali je on pogriješio." Prihvata se svjedočenje čovjeka na osnovu svjedočenja njegovog oca i na osnovu presude njegovog oca.[268]

OPOZIV SVJEDOČENJA

Opoziv svjedočenja postiže se riječima svjedoka: "Opovrgavam (povlačim) ono što sam posvjedočio." Opoziv svjedočenja validan je jedino u sudu jer je opoziv poništenje (fesh), pa ga karakteriše ono što karakteriše svjedočenje. Opoziv nekada može biti pokajanje a to zavisi od krivičnog djela, tajno za tajno, javno za javno.

268 Reddul-muhtar, 4/391.

Ako svjedok potvrdi, van suda, da je opozvao svoje svjedočenje, i postoje svjedoci za to, a pridržava se svega što od njega zahtjeva svjedočenje, on ništa nije obavezan. Ako bi se optuženi pozivao na opoziv svjedočenja, ta njegova tvrdnja ne bi bila prihvaćena jer opoziv nije validan.

Ako oba svjedoka opozovu svoja svjedočenja prije izricanja presude svjedočenja se odbijaju, i sudija neće na osnovu njih izreći presudu, jer su izjave kontradiktorne, a nema osnova da prva izjava bude preferirana u odnosu na drugu. Ako do opoziva dođe poslije presude, svjedočenja se ne odbacuju jer presuda je preferirala prve podatke (izjave, svjedočenje).

Ako se ispostavi da svjedok nije pravno sposoban za svjedočenje, presuda nije validna. Onaj u čiju je korist svjedočeno vratit će što je uzeo od okrivljenog, a ako je u pitanju bila odmazda (kisas), on je dužan dati kompenzaciju (diju). Svjedoci neće ništa nadoknaditi jer smo ranije spomenuli da ako sudija pogriješi, odšteta i odgovornost je na tužiocu (onom u čiju je korist presuđeno), jer sudska presuda ne čini zabranjenu stvar (haram) dozvoljenom (halal).

Svjedoci će nadoknaditi ono što upropaste okrivljenom, uzrokujući bespravno štetu, jer je nemoguće da to nadoknadi direktni realizator, a to je sudija, jer je on bio prinuđen na tu presudu. Ako bi se naređivalo sudiji da on nadoknađuje, to bi odvraćalo ljude od prihvatanja sudijskog posla. Svjedoci su samim opozivanjem svjedočenja pristali da dadnu nadoknadu.

Ako svjedoci svjedoče o novcu, pa sudija na osnovu svjedočenja izrekne presudu, oni će okrivljenom nadoknaditi novac, jer nepravedno (namjerno) uzrokovanje jeste razlog za nadoknadu, kao kopanje bunara. Šafi, Allah mu se smilovao, kaže: "Neće nadoknaditi jer ne uzima se u obzir uzrok ako postoji izvršilac." Mi kažemo: "Ne može se obavezati nadoknadom izvršilac, a to je sudija, stoga se u obzir uzima uzrok."[269]

269 Više vidi: El-Hidaja, 3/133.

Po mišljenju Ebu Hanifa, Allah mu se smilovao, ako oni koji su svjedoka proglasili pravednim (muzekkun) opozovu svoje mišljenje, oni će nadoknaditi (štetu). Ebu Jusuf i Muhammed kažu: "Neće oni nadoknaditi jer su se oni o svjedocima pozitivno izjasnili, pa su oni postali kao svjedoci o 'čednosti'."

Ebu Hanifa smatra da su oni svojim preporukama o svjedocima aktivirali svjedočenje, jer je sudija presudio na osnovu svjedočenja tek nakon njihove preporuke, pa je to postalo kao uzrok uzroka, za razliku od svjedoka kod čednosti koji su čisti uvjet.

ARBITRAŽA

Arbitraža, filološki, znači da prepustiš presudu o tvom predmetu nekome drugom. Kaže se: "*Hakkemtuhu fii malii.*", što znači: "Prepustio sam njemu da presudi o mom imetku." Arbitraža nije karakteristična samo za imovinu.

Terminološki, arbitraža je: postavljanje jednog, ili više sudija, od dvije zavađene grupe da im presudi.

Bitni element arbitraže jeste izraz koji upućuje na nju, kao što je: "Presudi nam", ili "Proglasili smo te sudijom", ili "Postavili smo te arbitrom u tome", ili bilo koji drugi izraz koji ukazuje na arbitražu, i nije nužno ograničavanje samo na izraz arbitraže.

ŠERIJATSKOPRAVNA UTEMELJENOST ARBITRAŽE

Ajeti časnog Kur'ana ukazuju na utemeljenost arbitraže, jer Uzvišeni kaže:

> ***Ako se pribojavate raskola među supružnicima, vi pošaljite presuditelja jednoga iz porodice njegove i presuditelja jednoga iz porodice njezine! Pa ako***

supružnici požele izmirenje, Allah će njima dvoma dati sreće! Allah je doista Sveznajući i Obaviješteni.[270]

Također je rekao:

> ***O vjernici! Dok ste u ihramima, nemojte loviti. A onome ko s namjerom divljač ulovi, kazna je da domaću životinju kao kurban Kabi namijeni. Vrijednost će domaćoj životinji dvojica vaših pravednika procijeniti, ili će se taj iskupiti time što će, vrijednošću istom, siromahe nahraniti, ili će, da bi osjetio pogubnost čina svoga, postiti. A što je prije bilo, Allah je oprostio! A ko se takvu činu opet vrati, Allah će njega kazniti, Allah je silan i strogo kažnjava.***[271]

Arbitraža je dozvoljena i sunnetom jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao Ebu Šurejhu:

مَا أَحْسَنَ هَذَا

Kako je to lijepo, kada mu je saopćio da kada se ljuti raziđu oko nečeg i dođu mu, pa im on presudi, obje skupine budu zadovoljne presudom.[272] Učenjaci se slažu da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., postupio po presudi Sa‘d b. Muaza, r.a., za Benu Kurejzu.[273] Meleki su je također, primjenjivali... Ebu Seid el-Hudri, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِنْسَانًا ثُمَّ خَرَجَ يَسْأَلُ فَأَتَى رَاهِبًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَهُ هَلْ مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ لَا فَقَتَلَهُ فَجَعَلَ يَسْأَلُ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ ائْتِ قَرْيَةَ كَذَا وَكَذَا فَأَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَنَاءَ بِصَدْرِهِ نَحْوَهَا فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ فَأَتَاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ فَقَالَ قِيسُوا مَا بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ فَإِلَى أَيَّتِهِمَا كَانَ أَدْنَى فَهُوَ لَهُ

---

270 En-Nisa, 35.

271 El-Maida, 95.

272 Hadis bilježe En-Nesai i Ebu Davud.

273 Ilaus-sunen, 15/280.

Bio je u Benu Israelćanima čovjek koji je ubio devedeset i devet osoba. Izašao je da se raspituje i došao je kod jednog isposnika (rahiba) i pitao ga je može li se pokajati (ima li oprosta za njega)? "Ne", odgovori mu on. A ovaj ga ubi. Ponovo se raspitivao, na što mu je jedan čovjek rekao: "Idi u to i to mjesto." Na putu ga je zatekla smrt, i on se nagnuo, u trenutku umiranja, u pravcu te zemlje. Oko njega nastade spor između meleka milosti i meleka smrti. Tada im je došao jedan melek u ljudskom liku i on im reče: "Izmjerite rastojanje između dva mjesta, pa kojem od njih bude bliži, njemu i pripada..."[274]

Mnoga predanja ukazuju na utemeljenost arbitraže, ashabi su je primjenjivali i muslimani su jednoglasni u vezi s tim pitanjem. Jedino su haridžije prigovorile Aliji, r.a., kada je pristao na arbitražu između njega i Muavije, r.a., pa su mu rekli: "Sud pripada samo Allahu." On im je odgovorio: "Istinita riječ kojom se želi postići neistina." On se borio protiv njih kada su se pobunili i proglasili prolijevanje krvi muslimana dozvoljenom, kao što smo spomenuli u poglavlju o pobunjenicima (bugat).

Uvjetuje se da arbitar bude razuman i da ispunjava uvjete potrebne za suđenje koje smo ranije spomenuli, te da bude musliman. Dozvoljeno je štićeniku da arbitrira štićeniku jer je on pravno sposoban da bude svjedok štićenicima, ali ne i muslimanima.

Potrebno je da arbitar bude poznat. Nije validna arbitraža prvog ko uđe na vrata džamije jer je nepoznat. Također, uvjetuje se da budu saglasni sa arbitražom određene osobe.

Nije dozvoljena arbitraža kod propisanih fiksnih kazni hududa i kisasa jer je presuda arbitra kao nagodba, a o hududima nema nagodbe, te stoga nije dozvoljena ni arbitraža. Arbitraža je obavezujuća samo za strane u sukobu, a nije obavezujuća za sudiju i vladara. Ako bi presudu arbitra proslijedili sudiji, on je nije dužan primijeniti, nego on može da je ospori ili primijeni (realizuje), osim

274 El-Buhari, 3470.

ako je očigledna nepravda, po mišljenju svih učenjaka, u tom slučaju je mora osporiti. To je zbog toga što je stepen arbitra niži od stepena sudije. Nadležnost se sudije proteže na sve ljude zbog opće nadležnosti vladara koji ga je imenovao, za razliku od parničara koji su imenovali arbitra, oni imaju nadležnost samo nad samima sobom, a ne i nad sudijom. Stoga, njegova presuda ne obavezuje sudiju jer ga on nije ni postavio.[275]

Jedan od parničara ima pravo odbaciti presudu i proglasiti je nevažećom prije njenog izricanja, a ako bi je arbitar izrekao, ona je obavezujuća za njih dvojicu i ne može se poništiti ni njegovom smjenom, jer ju je izrekao legalni predstavnik. Presuda je obavezujuća samo za parničare i ona se ne prenosi na druge. Ako bi prodavač i kupac odabrali arbitra da im presudi o kupljenoj robi s mahanom, pa presudi da se roba vrati, prodavač nema pravo da je vrati onome od koga ju je on kupio, osim ako prvi prodavač pristane na to. Arbitar ne može pravo arbitraže prenijeti na nekog drugog, a ako bi prenio, i taj drugi presudio bez njihovog zadovoljstva, a to kasnije i sudija potvrdio, to nije dozvoljeno. Arbitraža, kao i sudska presuda, nije validna roditeljima, djetetu i supruzi, jer ne može biti arbitar onome za koga ne može svjedočiti. Ako odaberu dvojicu arbitara, oni se moraju složiti oko presude, pa ako bi presudio jedan ili se ne dogovore, nije ispravno. Arbitar je kao i sudija, osim u nekim slučajevima: ako odbaci svjedočenje zbog sumnje, neko drugi može to isto svjedočenje prihvatiti, ali ako sudija odbaci svjedočenje zbog sumnje, ni drugi sudija ga ne može prihvatiti, jer se presuda o odbijanju potpuno primjenjuje. Arbitar nema ovlasti da hapsi, za razliku od sudije. Arbitru kao i sudiji nije dozvoljeno primanje poklona za vrijeme arbitraže.[276]

275 Ilaus-sunen: preuzeto u skraćenoj verziji iz Fethul-kadira, 15/281.
276 Ed-Durrul-muhtar, 4/350.

PRIZNANJE

DEFINICIJA I ŠERIJATSKOPRAVNA UTEMELJENOST

Filološki, "el-ikrar" znači utvrđivanje, pričvršćivanje. Kaže se: "Karreš-šej'u", tj. učvrstila se stvar.

Terminološki, to je: obavijest o tuđem pravu kod sebe.

Svoje utemeljenje nalazi u Kur'anu, sunnetu i konsenzusu islamskih učenjaka. Uzvišeni kaže:

> ***Neka mu dužnik u pero kazuje i neka se Allaha, svoga Gospodara, boji i neka ništa od duga ne umanji!***[277]

Uzvišeni Allah u ovom ajetu naređuje da dužnik izdiktira, a da ga to diktiranje ne obavezuje, ne bi mu bilo ni naređeno, i nema sumnje da je diktiranje priznanje. Uzvišeni je Allah priznanje učinio dokazom iz ugovora koji je uzeo od vjerovjesnika da će povjerovati u Muhammeda, s.a.v.s., ako dožive njegovo poslanstvo:

> ***I kada je Allah od vjerovjesnika obavezu uzeo: "Eto, dajem vam Knjigu i dajem vam Mudrost! A potom, kad vam poslanik dođe, koji će potvrditi ono što u vas je, u nj zbilja povjerujte i zbilja ga pomozite!" "Da li vi", kazao bi Allah, "potvrđujete i na sebe primate da se na to breme Meni obavežete?" A poslanici bi odgovorili: "Mi pristajemo!" "Onda", reče Allah, "budite tome svjedoci, a Ja sam s vama Onaj Koji svjedoči!"***[278]

277 El-Bekara, 282.

278 Alu Imran, 81.

Kasnije ćemo spomenuti da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaznio Maiza nakon što je priznao blud.

Islam nastoji da svako dobije svoje pravo, te je stoga jedan od dokaza u Šerijatu priznanje koje se primjenjuje samo na onog ko prizna i ne važi za drugu osobu zbog nepostojanja nadležnosti nad njom, kao što ćemo kasnije objasniti.

UVJETI PRIZNANJA

Da bi priznanje bilo validno, uvjetuje se da onaj ko priznaje bude šerijatski obaveznik, slobodan, pri punoj svijesti, tj. da nije pijan niti prisiljen. Stoga, nije validno priznanje od djeteta, mentalno retardirane osobe, onoga ko spava niti onog ko je izgubio svijest.

Uvjetuje se da nad onim ko priznaje nije izrečena mjera suspenzije poslovne sposobnosti, te da predmet priznanja bude poznat, i da bude od onoga što se mora predati, pa ako bi priznao šaku prašine ili zrno pšenice, priznanje nije validno.

BITNI ELEMENTI PRIZNANJA I NJEGOVA FORMA

Bitni elementi priznanja su: onaj koji priznaje, predmet priznanja i onaj u čiju korist se priznaje.

Kod forme se uvjetuje da budu upotrijebljene riječi koje ukazuju na obavezu, kao što su riječi: "Obavezan sam stotinu dirhema tom i tom" ili "Kod mene ima..." Ove riječi ukazuju na priznanje duga. Ako bi uz ovu rečenicu dodao: "...to je ostava", vjerovalo bi mu se jer izraz "kod mene" obuhvata to (u prenesenom značenju), ali ako ne bi to spomenuo, kasnije mu se ne bi vjerovalo jer je šutnjom potvrdio da je riječ o priznanju.[279]

279 Ed-Durrul-muhtar, 4/451.

Ako prizna neku nepoznatu stvar, on je mora pojasniti poznatom stvari, kao npr. kada bi rekao: "Taj i taj kod mene ima stvar ili pravo." Ako bi onaj kome se priznaje tražio više nego što je priznato, onda pravo pojašnjenja ima onaj ko priznaje uz zakletvu, jer u ovoj situaciji on je taj koji poriče.

Ako bi rekao: "Kod mene je...", ili: "U mojoj kući je...", ili: "U mojoj kesi...", ili: "U mojoj sehari...", shodno običaju to se tumači kao priznanje da čuva stvar jer su to mjesta u kojima se čuvaju predmeti, a ne dug, s obzirom da se on veže za pravni subjektivitet.

Riječi: "...Sav moj imetak...", ili "...Sve što posjedujem..." "je njegovo", ili "...od moga novca, ili dirhema, njegovo je toliko..." znače darovanje a ne priznanje. Ovdje se kao i kod darovanja uvjetuje predaja predmeta.

Ako kaže: "Posvjedočite da sam ja tome i tome oporučio hiljadu, i oporučio sam da taj i taj u mojoj imovini ima hiljadu", u tom slučaju prva je rečenica oporuka, a druga priznanje. U osnovi kada objekat priznanja veže za svoju imovinu, onda je to darovanje.

Ako bi rekao: "Ja kod tebe imam hiljadu", pa mu on kaže: "Odgodi mi to", ili: "Vratio sam ti to", ili: "Oslobodio si me toga", "Oprostio si mi to", i tome slično, ovim je on priznao dug jer se u svim rečenicama zamjenica odnosila na hiljadu i to je odgovor.

Ako bi priznao dug na odgodu, pa zajmodavac ustvrdi da je isteklo vrijeme, obavezan je odmah vratiti dug. Po mišljenju Šafija vraćanje je obavezno po isteku određenog vremena uz njegovu zakletvu. To je kao jamčevo priznanje duga na određeno vrijeme. Prihvata se njegova tvrdnja o čekanju, bez ikakvih uvjeta.

Cjenkanje je priznanje vlasništva trgovcu, ili indirektno priznanje da nije vlasništvo kupca, ali to nije jasno priznanje vlasništva prodavca. Razlika između jasnog priznanja i indirektnog primijeti se u slučaju ako predmet priznanja dospije u njegove ruke. Ako se radi o jasnom priznanju može mu biti naređeno da ga vrati, a pri indirektnom priznanju, kao što je cjenkanje, to mu ne može biti

naređeno. Ako bi kupio robu od čovjeka, i preuzeo je, a zatim se ispostavi da otac kupca polaže pravo na robu i preuzme ju od kupca, pa otac umre, i sin, kupac, ga naslijedi, njemu se ne može narediti da je vrati prodavcu. Prodavcu se plaća vrijednost robe, a roba ostaje kod kupca zbog nasljedstva. Ako bi kupac prilikom kupovine priznao da je roba vlasništvo prodavca, zatim pravo na nju dobije njegov otac, pa on umre i naslijedi ga sin, kupac, on je neće vraćati prodavcu jer je ona kod njega, na osnovu tvrdnje da ju je kupio. Pravilo je da presuda u korist onoga ko polaže pravo na predmet ne obavezuje poništenje kupoprodajnog ugovora prije nego što se vrati vrijednost robe.

Ako kaže: "On ima kod mene stotinu dirhema", svih stotinu su dirhemi. Isto tako je i sa žitaricama, kao npr. da kaže: "Stotinu i jednu kafizu[280] toga...". Ali ako kaže: "...stotinu i haljine (platno)..." ili "stotinu i dvoje haljine (dva platna)...", u ovom slučaju mora pojasniti na šta se odnosi stotina jer je neodređena. Ako kaže: "Sto i tri haljine (platna)", sve se odnosi na haljine (platna) jer je spomenuo dva neodređena broja a poslije njih pojašnjenje i ono se odnosi na oba jer nema veznika (između brojeva, s jedne strane, i pojašnjenja, s druge).

Ako prizna nekome kravu u staji, obavezan je dati samo kravu. Pravilo je da uz predmet priznanja ide, ako je moguće, i ono u čemu je taj predmet, a ako nije moguće njega prenijeti, onda samo predmet priznanja, jer uzurpacija koja obavezuje na obeštećenje dešava se samo u pokretnoj imovini. Tako, ako bi tvrdio da nije uzeo predmet iz posude, to mu se ne prihvata jer je priznao potpunu uzurpaciju i to mu je kao kada prizna hranu u posudi, ili odijelo u marami ili u odijelu. Obavezan je dati predmet priznanja i ono u čemu je taj predmet.

280 Kafiz je stara mjera za žitarice. Razlikuje se od mjesta do mjesta. Kod hanefija, njena vrijednost, u pšenici, preračunata u grame iznosi 39138. (pimj. prev.).

Ako bi priznao između jednog i deset dirhema, po mišljenju Ebu Hanife, dužan je dati devet. Ebu Jusuf i Muhamed kažu: "Deset." Zufer kaže: "Osam." Ovo je pitanje analogije jer je on prvi i deseti dirhem označio kao granicu, a granica se ne ubraja u unutrašnjost. Njih dvojica smatraju da krajnji cilj mora biti obuhvaćen jer nešto što ne postoji ne može biti granica onome što postoji. Samo ga njegovo postojanje nameće, te se i granice ubrajaju. Ebu Hanifa smatra da krajnji cilj ne ulazi jer se granica razlikuje od unutrašnjosti, ali se ovdje prvi dirhem mora računati jer se drugi i treći ne mogu računati bez prvog, stoga je prednja granica nužno uračunata, a nema nužde kod druge granice, pa će zato dati devet.[281]

PRIZNANJE TRUDNOĆE

Validno je priznanje trudnoće, ako je ona bila moguća u trenutku priznanja, čak i ako se ne odnosi na čovjeka (ljudski rod). Nasljedstvo i oporuka predviđeni za plod trudnoće validni su ako se žena porodi u periodu do šest mjeseci (od trenutka njihovog izgovaranja), kao što su riječi onog ko priznaje: "Njegov otac je umro, pa ga je on naslijedio", ili: "Taj i taj mu je oporučio." Pa ako ga rodi živo za pola godine od trenutka priznanja, novorođenčetu pripada ono što je priznato. Ako rodi dvoje, dobijaju po pola, čak ako bi jedno bilo muško a drugo žensko, kao kod oporuke, za razliku od nasljedstva gdje muško dobija koliko dvije ženske. Ako rodi mrtvo, njegov se dio vraća testatorovim nasljednicima (kod oporuke) ili onome od koga je naslijedio (kod nasljedstva) zbog nepostojanja pravne sposobnosti kod zametka.

Ako prizna djetetu nepoznatog porijekla u njegovom rodnom mjestu ili u mjestu u kojem je on, a oni su u takvim godinama, da on može imati toliko dijete, da je on njegov sin i dijete, ako je razumno,

281 Više vidi: Reddul-muhtar, 4/455.

potvrdi to, a ako nije u godinama razboritosti, nema potrebe za njegovim potvrđivanjem, time se utvrđuje njegovo porijeklo i dječak ima pravo na nasljedstvo. Validno je priznanje supruge pod uvjetom da ona nema (drugog) muža ili da nije u vremenu pričeka (ideta), ili da onaj ko priznaje nije oženjen njenom sestrom ili da već ima četiri žene.

Ženino priznanje svojih roditelja ili muža je validno. U osnovi, priznanje se odnosi samo na onoga ko ga je izrekao. Priznanje majke validno je kao i priznanje oca kod izrazite većine učenjaka (džumhur), po osnovu izvornosti.

Validno je priznanje djeteta, ukoliko posvjedoči jedna žena, makar i babica (akušerka), pokazivanjem djeteta, ukoliko se slože oko rođenja, a on porekne pokazivanje. Što se tiče porijekla, ono se određuje po postelji, a ne pokazivanjem, na osnovu časnog hadisa:

الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ

Dijete pripada postelji a bludniku kamen(ovanje).[282]

Ako prizna nešto, ali da ima pravo izbora tri dana, obavezan je odmah, bez izbora, jer priznaje je obavijest i ne prihvata izbor. Ako bi mu korisnik priznanja (onaj u čiju korist je priznanje izrečeno) odobrio izbor, njegovo odobravanje se ne priznaje, osim ako je priznao kupoprodajni ugovor pri kojem je imao pravo izbora na tri dana. U ovom slučaju priznanje će biti validno zbog ugovora ako ga odobri korisnik (onaj u čiju je korist priznanje izrečeno), ali ako mu ga ne odobri, onda priznanje nije validno jer je korisnik onaj koji poriče i njegova se riječ prihvata (s obzirom da tužilac treba iznijeti dokaz). Isto tako je i sa priznanjem za dug u kojem je on bio žirant; bit će validan i imat će pravo izbora ako mu povjeruje korisnik priznanja (onaj u čiju je korist priznanje izrečeno), jer je i garancija ugovor također.

282 El-Buhari (Kitabul-hudu), 6818.

Sama naredba da se zapiše priznanje jeste priznanje jer ono kao što može biti jezikom može biti i rukom. Ako bi rekao pisaru: "Zapiši moje priznanje da dugujem hiljadu" ili: "Zapiši prodaju moje kuće" ili: "Razvod moje žene", njegovo je priznanje validno, bez obzira da li bilo zapisano ili ne. I dozvoljeno je pisaru svjedočiti osim u vezi s pitanjem propisanih fiksnih kazni (hududa i kisasa).

Ako dužnik tvrdi da je zajmodavac svojom rukom na papiru napisao da: "Dug koji taj i taj ima prema meni ja ga oslobađam", ta tvrdnja je validna i dug se otpisuje jer potpisano pismo prenosi poruku kao i govor. Ako nije tako, onda otpis duga niti tvrdnja o njemu nisu validne jer se ne prihvata sam rukopis. Učenjaci Beleha napravili su izuzetak kada su u pitanju spisi posrednika, trgovca i bankara.

Jedan od nasljednika prizna dug koji se pripisuje njegovom pretku (kojeg nasljeđuje), a ostali nasljednici ga poreknu, u tom slučaju on je dužan vratiti čitav dug ako dobije ono što ga sljeduje od nasljedstva. Neki kažu da je obavezan dati samo svoj dio duga. Ovo mišljenje odabrao je El-Lejs izbjegavajući nanošenje štete. Kod oporuke razlikuje se tretman, pa ako bi umro, a ostavio iza sebe tri sina i tri hiljade dirhema, i svaki sin uzme po hiljadu, zatim se pojavi čovjek koji tvrdi da mu je mrtvi oporučio jednu trećinu svoje imovine i to prizna jedan od sinova, analogija nalaže da on od njega treba uzeti tri petine, i ovo je mišljenje Zufera. Ali ako se koristi pravna preferencija (istihsan), onda on treba uzeti samo jednu trećinu od njega, i ovo je mišljenje naših učenjaka, Allah im se smilovao. To je zbog toga što je sin priznao hiljadu koja je zajedničko vlasništvo svih. Trećina toga je kod njega, a dvije trećine su kod njegovih partnera. Ono što je kod njega od priznanja prihvata se, a ono što je od priznanja kod drugih ne prihvata se, stoga je obavezan dati legataru trećinu onoga što je kod njega.[283]

283 Reddul-muhtar, 4/456.

Čovjek prizna, a zatim tvrdi da je slagao prilikom priznanja, tada će se tražiti od onoga u čiju je korist priznao da se zakune kako taj nije lagao prilikom priznanja.

IZUZIMANJE I TOME SLIČNO

Ranije smo spomenuli da je izuzimanje spominjanje izuzetka poslije govora. Ko izuzetak spoji sa svojim priznanjem kao da kaže: "Ako Allah da ("Ako Bog da")" ili: "Ako htjedne taj i taj", njegovo je priznanje ništavno. Isto tako je ako kaže: "Njemu pripada hiljada, osim ako mi se učini drugačije." Ili: "Ako odlučim nešto drugo", ili: "Ako odlučim drugačije.", ili: "Koliko ja znam." Ako bi onaj koji je priznao tvrdio da je rekao: "Ako Bog da", spojeno sa priznanjem, da li će mu se vjerovati? Prilikom govora o razvodu braka rečeno je da se ne prihvata tvrdnja, nego će priznanje biti takvo zbog toga što se tiče prava čovjeka.

Validno je izuzeće kod stvari koje se mjere, vagaju i broje, ali kod kojih se komadi ne razlikuju, kao što su dirhemi i dinari. Ovo je pojašnjenje izuzeća od suprotnog roda. Izuzimanje nezamjenjive od nezamjenjive imovine jeste validno, po mišljenju Ebu Hanife i Ebu Jusufa, tako što se oduzme vrijednost predmeta koji se izuzima od cjelokupne vrijednosti predmeta priznanja. Po analogiji to nije validno i to je mišljenje Muhammeda i Zufera.

Ako izuzme zamjenjivu od nezamjenjive imovine, kao npr. da kaže: "Sto dirhema osim haljine (platna)", to izuzeće nije validno kod nas, ni po analogiji niti po pravnoj preferenciji (istihsan), za razliku od Šafija kod kojeg je validno priznanje, s tim što će biti natjeran da pojasni (vrijednost) jer nepoznavanje objekta priznanja ne sprečava validnost priznanja.

Validno je izuzimanje stana iz kuće, ali ne i izuzimanje zgrade iz stana i kuće, jer se ona podrazumijeva i to je opis, a izuzimanje opisa nije dozvoljeno.

Ako kaže: "Zgrada kuće je moja, a dvorište je tvoje", prihvata se jer dvorište je zemlja a ne građevina. Čak ako kaže: "Zemljište je tvoje", zgrada, također, pripada njemu jer se podrazumijeva, osim ako kaže: "Zgrada pripada Zejdu, a zemljište Amru." Tada će biti kako je naveo.

Ako kaže: "Trebam mu dati hiljadu dirhema od cijene alkohola, ili svinje, ili kocke, ili prodaje slobodnog čovjeka (bijelo roblje), ili leša, ili krvi", dužan mu je dati, jer u riječima: "...od cijene alkohola", itd. jeste opoziv onoga što je priznao, pa se poništava, osim ako onaj u čiju je korist izgovoreno priznanje to potvrdi ili donese dokaz da je istinu rekao, u tom slučaju nije dužan.

Ako kaže: "Trebam mu dati hiljadu dirhema zabranjenih (harama) ili kamate", mora ih dati, napravio izuzimanje ili ne, zbog mogućnosti da su one tom drugom dozvoljene. Ako je to slagao, dužan je dati ako onaj u čiju je korist izjavio priznanje porekne to, a ako potvrdi, onda nije dužan dati.

Vjerovat će se onome ko kaže: "Iznajmio sam tome svoga konja ili svoje odijelo, pa ga je jahao ili oblačio", ili: "Pozajmio sam mu svoje odijelo", ili: "Nastanio sam ga u svojoj kući, pa ga je vratio", ili: "Taj je zašio moje odijelo (platno) tako, pa sam ga ja uzeo od njega", a taj drugi kaže: "Ne, to je moje", prihvata se priznanje prvog, jer kod iznajmljivanja predmet nužno mora biti u posjedu korisnika, za razliku od deponiranja.

Ako kaže nekom: "Uzeo sam od tebe hiljadu na čuvanje, ali je kod mene propala, ne mojom krivicom", a taj drugi kaže: "Ne, nego si je od mene oteo", prvi će je nadoknaditi zbog priznanja da ju je uzeo, a to je razlog naknade.

Ali ako kaže: "Ti si mi je dao na čuvanje", a drugi kaže: "Ne, nego si mi je oteo", neće naknaditi, i njegova se tvrdnja prihvata zbog negiranja naknade (garancije).[284]

284 Ed-Durrul-muhtar, 4/460.

PRIZNANJE BOLESNIKA U SMRTNOJ BOLESTI

Njegovo priznanje duga trećem licu izmiruje se iz cjelokupne njegove imovine, na osnovu predanja od Ibn Omera, ali se od dužnika traži zakletva. Ako bolesnik prizna dug nenasljedniku (osobi koja nije njegov nasljednik), priznanje se prihvata, makar ono obuhvatalo svu njegovu imovinu. Priznanje u korist nasljednika jeste ništavno, osim ako ga potvrde ostali nasljednici.

Prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

لا وَصِيَّةَ لِوَارِثٍ وَ لا إِقْرارَ بِدَيْنٍ

Nema oporuke nasljedniku, niti priznanja duga.[285]

Ibn Hadžer u *Fethul-bariju*, komentarišući Buharijeve riječi u naslovu: "Poglavlje o riječima Uzvišenog Allaha:

Nakon što se oporuka koja je oporučena izmirila, ili dug"

kaže: "Uzvišeni je Allah izjednačio oporuku i dug dajući im prednost nad nasljedstvom, a nije napravio razliku između nasljednika i nenasljednika. Oporuka za nasljednika zabranjena je izričitim tekstom hadisa, a priznanje duga nasljedniku ostalo je dozvoljeno." Na ove njegove riječi autor *Ilaus-sunena* kaže: "Kao što je oporuka nasljedniku zabranjena izričitim tekstom hadisa, a to su Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi: *Nema oporuke nasljedniku*, isto tako je i priznanje duga nasljedniku zabranjeno, riječima Vjerovjesnika, s.a.v.s.,: *...niti priznanja duga njemu.*

Ranije smo pojasnili da je ovo hadis s dobrim lancem prenosilaca po našim kriterijima. Ako bi se i priznalo da je slab, ta njegova slabost se anulira (popravlja) činjenicom da je Ibn Omer tako govorio i da su najpoznatiji tabiini davali takve fetve. Uz to, ispravna analogija

285 Hadis bilježi Ed-Darekutni.

podržava ovaj stav jer ti znaš da priznanje ima formu izjave a značenje naredbe, zato ono ima i značenje oporuke."[286]

Isto to važi ako bi bolesnik priznao neki predmet za vrijeme smrtne bolesti, osim ako se zna da je on postao vlasnik toga za vrijeme bolesti, onda će se priznanje odnositi samo na jednu trećinu (imovine) a dugu iz vremena još dok je bio zdrav i onome što se obavezao jasnim povodom za vrijeme bolesti daje se prednost u odnosu na priznanje u smrtnoj bolesti, makar to bila u pitanju i pohranjena stvar. Kod Šafija sve se ovo na isti način tretira.

Pod terminom "jasni (poznati) povod" misli se na ono što nije dobročino, kao brak u prisustvu svjedoka uz mehrul-misl, ali višak preko mehrul-misla nije validan ako ga ne odobre nasljednici, iako je sam brak validan, zbog toga što takav postupak ima tretman oporuke njegovoj ženi koja je ujedno i nasljednik. Isti slučaj je i s kupoprodajnim ugovorom uz svjedoke i uništenjem tuđe imovine uz svjedoke.

Bolesnik u smrtnoj bolesti nema pravo vraćati dug samo nekim osobama kojima je dužan, a da druge izostavi, makar se radilo i o davanju vjenčanog dara (mehra) ili isplati nadoknade (udžre). U dva slučaja pravi se izuzetak, a to su: ako vrati pozajmicu koju je pozajmio za vrijeme te bolesti ili ako dadne novac za robu koju je kupio za vrijeme bolesti po njenoj realnoj cijeni. Obje ove situacije potvrđene su jasnim dokazima, a ne njegovim priznanjem u kojem bi moglo biti sumnje. Ako nije platio prije smrti, onda će prodavač sa svojom cijenom biti zajedno tretiran s ostalim, ukoliko predmet trgovine nije kod njega, a ako bude kod njega, onda je on najpreči da ga uzme.

Bolesnik u svojoj smrtnoj bolesti izjavi: "Ja na dunjaluku nemam ništa." Zatim umre. Neki nasljednici imaju pravo tražiti od njegove žene i kćerke da se zakunu da one ne poznaju nikakvu nasljednu imovinu umrlog.

Isti je slučaj ako bi rekao: "Ja nemam na dunjaluku ništa drugo osim ovog."

286 Ilaus-sunen, 15/487.

Ženino oslobađanje muža od plaćanja duga, u periodu njene smrtne bolesti u kojoj je i umrla, uvjetovano je dozvolom ostalih njenih nasljednika.

Ako bolesnik prizna dug, a zatim prizna još jedan dug, bez obzira bilo to priznanje istovremeno ili kasnilo, međusobno će podijeliti jer su ravnopravni, tj. svaki će od njih uzeti iz zaostavštine odgovarajući procenat.

Ako bi priznao dug a zatim priznao da je čuvao tuđu deponiranu imovinu (vedia), opet će to međusobno podijeliti. Ako bi bilo suprotno, tj. prvo prizna čuvanje deponirane imovine a zatim prizna dug, ostava (vedia) ima prednost, jer kada ju je priznao, saznalo je se da to ne ulazi u njegovo nasljedstvo, a priznanje duga ne obuhvata ono što nije sastavni dio zaostavštine. Nije dozvoljeno bolesniku u smrtnoj bolesti da oslobodi svoga dužnika, ako je on njemu strano lice (nije nasljednik), vraćanja duga, ukoliko je i on sam (tj. bolesnik) dužnik, a ako dužnik bude nasljednik, također, nije dozvoljeno, bez obzira da li bio bolesnik dužnik ili ne, zbog sumnje u pristrasnost. Isti tretman ima njegova tvrdnja da ga je naplatio ili prijenos tog duga na drugo lice.

Bolesnik je u smrtnoj bolesti priznao da nema nikakva duga kod svoje supruge Hind i oslobodio ju je od svih šerijatskih obaveza prema njemu. On umre, a ostane ona i drugi nasljednici, a kod nje ostane njegovih stvari i ona bude dužnik. Ukoliko ostali nasljednici ne priznaju njegovo priznanje, ono neće biti validno.

U našem vremenu često ta priznanja imaju za cilj spriječiti ostale nasljednike nasljedstva, a na to ukazuju indicije koje su gotovo eksplicitne. Zbog toga se prihvata njihova tvrdnja da je on lagao i prihvata se njihov dokaz o postojanju obaveza onog u čiju je korist izrečeno priznanje kako to ne bi postala pravna doskočica za izbjegavanje obaveznog nasljedstva.[287]

287 Reddul-muhtar, 4/463.

Ako bolesnik kaže: "Moj nasljednik mi je dužan i ja sam ga oslobodio plaćanja duga", to se ne prihvata. Ako bi rekao: "Ti mi nisi ništa dužan", a zatim umre, njegovo je priznanje validno, pravno ali ne i moralno. Ukoliko bi jedan od nasljednika tvrdio da je to priznanje lažno, tada se onaj u čiju je korist izrečeno priznanje treba zakleti da je ono istinito.

Ako kćerka potvrdi pri bolesti da je određena stvar vlasništvo njenog oca ili majke, te da ona nema pravo na nju (tu stvar), ili da je ona kod nje bila iznajmljena, njeno se priznanje ne prihvata. Priznanje za nešto što je u njenim rukama jeste, bez sumnje, priznanje vlasništva za nasljednika, jer najjači dokaz vlasništva jeste posjedovanje. Otuda, ako bi roba bila u posjedu oca, onda nema sumnje u istinitost njenog priznanja.

Ako nasljednici prihvate priznanje bolesnika u korist jednog od nasljednika još za vrijeme života bolesnika, onda nema potrebe za ponovnim prihvatanjem nakon njegove smrti.

Nije validno priznanje bolesnika, u bolesti od koje umre, da je naplatio dug od svog nasljednika ili od jamca svoga nasljednika. Pravilo je da se prihvata priznanje o naplati duga koji je nastao još dok je zajmodavac bio zdrav, makar on imao poznati dug, bez obzira da li je predmet priznanja protuvrijednost kao što je cijena, ili ne, kao nadoknada u nagodbi o krvnom deliktu, mehru i sl. Ako bi se radilo o dugu koji je nastao u bolesti, a on istovremeno bio dužan i njegov dug bio poznat ili je nastao u prisustvu svjedoka, ukoliko se njegovo priznanje naplate duga odnosi na imovinsku protunaknadu, to njegovo priznanje ne važi za dužnike kojima je dužan iz perioda zdravlja. Ukoliko se priznanje odnosi na neimovinsku protunaknadu, priznanje o prihvatu je validno makar bio drugome dužan.

Ako bi bolesnik prodao neku stvar skuplje nego što je njena vrijednost i priznao da je to uzeo, neće mu se vjerovati. Ebu Jusuf smatra da kupac treba dati ugovorenu cijenu, po drugi put, ili se kupoprodajni ugovor poništava, a, po mišljenju Muhameda, kupac treba dati vrijednost robe, ili se kupoprodajni ugovor poništava.

Ukratko rečeno, priznanje u korist nasljednika uvjetovano je dozvolom ostalih (nasljednika), osim u tri slučaja, a to su: priznanje o postojanju povjerenih stvari (depozita), o negiranju njegovog posebnog prava (privilegije) kod oca ili majke i priznanje da je neka stvar vlasništvo oca ili majke, ali je bila kod njega kao posudba (arija). Ovi su slučajevi izuzeci jer ne postoje nikakve indikacije koje bi ukazivale na sumnju ili prevaru.

Vrijedi napomenuti da ako bi žena pronašla svjedoke koji će posvjedočiti da je ona dužna sinu ili svome bratu, želeći time naškoditi mužu, ili čovjek dovede svjedoke koji posvjedoče da on duguje određena sredstva nekoj svojoj djeci, želeći time naškoditi ostaloj djeci, a svjedoci su svjesni toga, dozvoljeno im je da ne posvjedoče. Analogno tome, trebalo bi reći da i sudija ako sazna to, neće donositi presudu na osnovu tog svjedočenja.[288]

Postupci bolesnika (koji za sobom povlače pravne posljedice) jesu pravovaljani, ali se oni u slučaju smrti poništavaju. Presudno je da onaj u čiju je korist izrečeno priznanje (ne)bude nasljednik u trenutku smrti, a ne u trenutku izgovaranja priznanja. Ako bi, naprimjer, izrekao priznanje u korist brata, pa mu se kasnije rodi sin, priznanje je validno jer mu brat nije nasljednik. Ali ako u trenutku smrti postane nasljednik zbog novog povoda (sebeb džedid), kao što je ženidba, naprimjer, onda je dozvoljeno i nasljedniku. Ako bi nešto priznao u korist neke žene, pa se kasnije njome oženi, to priznanje je validno. Ovo se razlikuje od situacije da nešto prizna svome bratu koji ga ne može naslijediti zbog razlike u vjeri ili postojanja sina, pa nestane te prepreke prihvatanjem islama ili smrću sina, priznanje tada nije validno jer je to nasljedstvo na osnovu starog povoda (sebeb kadim), a ne novog. Isto tako, postoji razlika između darovanja (hibe) ženi i oporuke, ako se kasnije oženi njome, jer je

288 Reddul-muhtar, 4/464.

oporuka davanje u vlasništvo nakon smrti a ona je tada nasljednik, te stoga nije validna.

Ako izrekne priznanje u korist žene kojoj je dao neopozivi raskid braka za vrijeme smrtne bolesti, ona dobija manju vrijednost od nasljedstva ili duga. To što se njoj daje tretira se kao priznanje a ne kao nasljedstvo, ukoliko je ona u postbračnom pričeku i ako je do razvoda došlo na njeno traženje, a ako je istekao postbračni priček, onda je njegovo priznanje validno zbog nepostojanja sumnje. Ako joj je pak dao neopozivi raskid braka bez njena zahtjeva (traženja), ona onda dobija nasljedstvo, bez obzira koliko ono bilo, i nije validno priznanje u njenu korist jer je ona nasljednica, s obzirom da ju je on želio ostaviti bez nasljedstva.[289]

Ako čovjek prizna očinstvo kojim indirektno obavezuje nekog drugog, kao npr. brata, amidžu, djeda ili unuka, priznanje se ne odnosi na tu drugu osobu osim uz jasni dokaz, ali je validno za njega (onoga ko je izrekao priznanje), i na njemu se primjenjuju propisi kao što su izdržavanje, odgoj (hadana) i nasljedstvo, ukoliko se obje strane usaglase oko priznanja jer priznanje važi samo za njih. Ako onaj što izrekne priznanje nema nikakvog drugog nasljednika, kao što su bliži, tj. nasljednici tačno određenih dijelova (ashabul-furud) i srodnici po muškoj liniji, ili dalji, tj. srodnici po ženskoj krvi, osim osobe čije je očinstvo priznao, u tom slučaju ona ga nasljeđuje, ali ako bude imao i drugih nasljednika, ona ga neće naslijediti jer njeno očinstvo nije potvrđeno, pa ona ne može nasljeđivati zajedno s priznatim (poznatim) nasljednikom, bližim ili daljim, svejedno, jer je on preči nasljednik od onoga u čiju je korist izrečeno priznanje. Čak i ako bi priznao brata, a već ima tetku s očevu ili majčinu stranu, nasljedstvo će pripasti tetki jer bratovo porijeklo nije potvrđeno (dokazano).

289 Više vidi: Ed-Durrul-muhtar, 4/465.

Kome umre otac pa on kasnije prizna brata, podijelit će nasljedstvo zajedno s njim i obojica će dobiti po pola, ali se (bratu) ne priznaje porijeklo jer je ranije rečeno da se priznanje odnosi samo na onoga ko ga je izrekao.

Ostalo je još da vidimo slučaj ako čovjek prizna bratića od svog mrtvog brata, da li je to priznanje validno? Pojašnjenje ove situacije je sljedeće: ako brat, nasljednik prizna za nekog da je on sin njegovog mrtvog brata, toj se osobi priznaje porijeklo, ali ne nasljeđuje, jer ako bi on naslijedio, onda bi iz nasljedstva izbacio brata, i tada brat ne bi ništa naslijedio. Stoga se ne prihvata njegovo priznanje te osobe, da se ne desi da se utvrdi porijeklo, a da ne naslijedi, jer priznanje nasljedstva vodi njegovoj ličnoj negaciji, a potvrđivanje (priznanje) koje vodi negaciji od samog početka se ne priznaje. Međutim, onaj koji je izrekao priznanje treba dati bratiću njegovo nasljedstvo ako je iskren u svome priznanju.[290]

Ako čovjek ostavi dva sina, a neko mu je dužan stotinu, pa onda jedan od sinova prizna da je otac uzeo od dužnika pedeset, u tom slučaju onaj što je izrekao priznanje ništa ne dobija jer se priznanje odnosi samo na njega (njegov dio). Drugi će sin dobiti pedeset nakon što se zakune da ne zna da je ocu vraćena polovica duga, a ako se ne htjedne zakleti, onda će obojica podijeliti tih pedeset.

Isti tretman je i ako prizna da je ocu vraćen čitav dug, ali onaj koji negira, u ovoj situaciji, treba da se zakune Allahom, u korist dužnika, da ne zna da je ocu vraćen dug. Ako se sustegne od zakletve, onda je dužnik oslobođen duga, a ako se zakune, bit će mu dat njegov dio. Razlika između ove i prve situacije jeste u tome da se tada nije kleo u korist dužnika jer je čitavo pravo on dobio samim bratovim priznanjem i nije bilo potrebe za zakletvom, a ovdje dobija samo pola i zato se traži zakletva.[291]

290 Više vidi: Reddul-muhtar, 4/467.
291 Ibid.

RAZNA PITANJA

- Ako punoljetna i mentalno zdrava žena prizna dugovanje nekoj osobi, a to porekne njen suprug, po mišljenju Ebu Hanife, njeno priznanje obuhvata i njenog supruga. Zajmodavac ima pravo tražiti da se ona pritvori, makar to štetilo suprugu. Ranije smo spomenuli da se priznanje odnosi samo na onoga ko ga je izrekao i ne prenosi se na drugog, osim u izuzetnim situacijama, a ova je jedna od tih. Po mišljenju Ebu Jusufa i Muhameda, njeno se priznanje ne proteže na supruga te stoga neće biti pritvarana.

  Potrebno je da se fetve i presude izriču shodno mišljenju njih dvojice, jer često otac nagovori kćerku da dadne izjavu u njegovu korist i korist nekih njenih rođaka kako bi je, pomoću pritvora kod njega, odvojili od njenog supruga. Imao sam dosta takvih slučajeva dok sam bio sudija.[292]
- Isto tako ako zakupodavac prizna dug koji može vratiti samo prodajom iznajmljenog predmeta, on ima pravo prodati taj predmet da bi vratio dug, makar time nanio štetu zakupoprimcu.
- Ako žena nepoznatog porijekla prizna da je ona kćerka svoga svekra, i to on potvrdi, poništit će se brak između supružnika, ali ako bi priznala apostaziju (odmetništvo od vjere), do toga neće doći.
- Čovjek kaže drugome: "Dužan si mi hiljadu." Ovaj mu odgovori: "Istina" ili "Tačno"; "Sigurno" ili samo kaže: "Istinito". Ili ponovi riječ istina ili tačno, kao da kaže: "Istina, istina" ili "Istinito, istinito", ili npr. uz to spomene riječ dobročinstvo, kao da kaže: "Dobročinstvo je tačno

292 Ed-Durrul-muhtar, 4/468.

(istina)" ili "Istina je dobročinstvo" itd. Sve se ovo tretira kao priznanje. Ali ako kaže: "Istina je (ono što je) istina" ili "Tačno je ono što je tačno"; "Sigurno je ono što je sigurno", ovo nije priznanje jer su ovo rečenice s potpunim (samostalnim) značenjem, za razliku od prethodnih slučajeva koji ne mogu biti početak govora, te se stoga smatraju kao odgovor na prvu konstataciju.

- Ako čovjek u pijanom stanju prizna blud ili krađu, neće zbog toga biti kažnjen haddom kada se otrijezni, ako opovrgne priznanje, ali će nadoknaditi ukradenu stvar. Za razliku od slučaja neosnovane optužbe za blud i odmazde, gdje se izvršava kazna u stanju pijanstva, jer nema potrebe za odgađanjem, s obzirom da nema mogućnost opovrgavanja jer se radi o pravima ljudi. To liči na priznanje o imetku, razvodu braka i oslobađanju robova. U djelu *Mi'radžud-diraja* ovo se veže za priznanje, budući da ako počini blud ili krađu u pijanom stanju, bit će kažnjen kada se otrijezni, za razliku od priznanja. Ako bude opijen na dozvoljen način, kao da bude natjeran na to, ne prihvata mu se priznanje izrečeno u njemu, nego se on tretira kao osoba bez svijesti.[293]
- Ako onaj u čiju je korist izrečeno priznanje to porekne, priznanje postaje ništavno zbog toga što je potvrđeno da se ono odbacuje nepriznavanjem, osim u šest slučajeva, a to su: priznanje o oslobađanju, pa ako prizna da je oslobodio roba koji je kod njega, njegova je sloboda potvrđena, makar to on i poricao. Tako je u slučaju priznanja porijekla, štićeništva po osnovu oslobađanja i uvakufljenja pojedincu, pa ako bi on to prihvatio i kasnije odbacio, to odbacivanje se ne prihvata, a odbacivanje prije prihvatanja validno je. Priznanje o razvodu braka i

293 Ed-Durrul-muhtar, 4/469.

oslobađanju roba ne odbacuje se također. Ovome se još dodaje nasljedstvo i sklapanje braka.

- Ako prizna da je zemlja koja pripada njemu zauvijek vakuf dvojici ljudi, njhovoj djeci i ženama, a poslije njih siromasima, i jedan od te dvojice povjeruje mu a drugi ne, ako njih dvojica nemaju djece, onda će jedna polovica zemlje biti vakuf onome što je prihvatio, a druga siromasima. Ako onaj što je odbio promijeni mišljenje, onda će plodovi s (njegove polovice) zemlje njemu pripadati. Međutim, ako prizna zemlju nekome čovjeku, ali on porekne to priznanje (odbije to), pa kasnije prihvati, zemlja neće postati njegova, sve dok prvi ponovo ne potvrdi da je njegova. Razlika je u tome što zemlja koja se daje u vakuf ne postaje ničije valsništvo kada je onaj u čiju je korist izrečeno priznanje odbije, pa kada on promijeni odluku, ona se vraća njemu.

  Pravilo je da se kod onoga u čemu može biti posjedovanje imovine prihvata odbijanje, a onome u čemu toga nema ne prihvata se odbijanje, kao što je prednost pri kupovini od komšije ili partnera, razvod braka i oslobađanje roba.

- Ako se nagodi s jednim od nasljednika, i on ga oslobodi duga, ili kaže: "Nije mi ostalo ništa više od očevog nasljedstva kod tutora" ili kaže: "Uzeo sam sve" i tome slično, pa se zatim kod tutora pojavi neka stvar koja nije bila za vrijeme dogovora, nasljednik ima pravo, prema ispravnijem mišljenju, tražiti svoj dio.

- Ako izvršilac oporuke preda sve što je kod njega od zaostavštine umrloga njegovom djetetu, i dijete posvjedoči da je primilo nasljedstvo, te da od zaostavštine njegovog oca nije ostalo ništa a da ga on nije preuzeo, pa kasnije ustvrdi da kod izvršioca poruke ima još nešto i kaže: "To je od zaostavštine moga oca," argumentujući tu tvrdnju, njegova se žalba prihvata. Isto tako, ako nasljednik potvrdi

da je od ljudi uzeo sve što je bilo od zaostavštine njegovog oca, zatim ustvrdi da neki čovjek ima dug prema njegovom ocu, i ova se njegova tvrdnja, također, prihvata. Ove se tvrdnje prihvataju jer priznanje djeteta nije obuhvatalo oslobađanje određene osobe duga; isto tako u nasljednikovom priznanju da je od ljudi uzeo sve što mu pripada nema tog oslobađanja.

- Ako prizna nešto, a zatim tvrdi da je pogriješio, ne prihvata mu se to, osim ako je priznao jednostrani prekid bračne veze, na osnovu muftijine fetve, a zatim se ispostavi da nije došlo do prekida bračne veze, ona se moralno (dijaneten) neće ni brojati. Ako bi mu nekompetentna osoba rekla da izgovaranjem tri puta riječi talak dolazi do definitivnog razvoda braka, pa on od pisara zatraži da mu napiše razvod braka, što on i učini, a zatim sazna od učenjaka da nije došlo do definitivnog razvoda braka, on ima moralno pravo da se njoj vrati, ali sudija mu neće vjerovati zbog postojanja zapisnika.
- Priznanje pod prisilom nije validno, osim ako kradljivac prizna pod prisilom, jer su neki rekli da je to validno.
- Priznanje nemoguće stvari i duga nakon što je oslobođen od njega, ništavno je. Ako bi priznao da će dati odštetu za odsječenu ruku, a taj ima obje ruke ispravne, nije obavezan ništa dati. Da bi priznanje nemoguće stvari bilo ništavno, ona mora biti potpuno nemoguća. Zato ako bi npr. priznao da je ovom djetetu dužan hiljadu koju je uzeo kao kredit ili kao cijenu robe koju mu je prodao, priznanje je validno.
- Priznanje nekog predmeta nakon općeg oslobađanja (od duga) jeste validno, a priznanje duga nakon oslobađanja od njega je ništavno, osim ako tvrdi da je dug posljedica nove radnje nastale nakon općeg oslobađanja. Ako to prizna, dužan ga je vratiti. Da se razumjeti da ako prizna ostajanje *(postojanje) (starog) duga, on se tretira kao i u prvom slučaju.*

NAGODBA

DEFINICIJA NAGODBE I NJEGOVE VRSTE

U arapskom jeziku riječ *es-sulh* označava pomirenje nakon svađe.

U Šerijatu to je ugovor kojim se prekida sukob i okončava neprijateljstvo.

Nagodbi ima više vrsta kao što su:

- nagodba između muslimana i neprijatelja,
- nagodba između vlasti i pobunjenika,
- nagodba između supružnika ako se plaše razdora (nesloge) i
- nagodba između ljudi koji se spore oko imovine. O ovoj vrsti nagodbe govorit ćemo ovdje jer su prve tri vrste već ranije obrađene.

Ova vrsta nagodbe ima tri podvrste a to su: nagodba na osnovu šutnje, na osnovu priznanja i na osnovu negiranja. Nagodba na osnovu poricanja jeste validna, po mišljenju Malika, Ebu Hanifa i Ahmeda. Šafi kaže da nije validna, a to je mišljenje i Ibn Ebi Lejle, ali njih dvojica dozvolili su nagodbu na osnovu šutnje u kojoj nema ni priznanja niti poricanja. Šafi je tu nagodbu dozvolio pri poništenju zakletve.[294]

294 Više vidi: Ilaus-sunen, 16/3.

ŠERIJATSKOPRAVNA UTEMELJENOST NAGODBE

Dokaz šerijatskopravne utemeljenosti nagodbe jeste Kur'an, sunnet i idžma (konsenzus islamskih učenjaka). Uzvišeni Allah kaže:

> ***U mnogim njihovim tajnim šaptanjima nikakva dobra nema, osim kad neki zapovjedi da se milostinja dijeli, i dobročinstvo čini, i među svijet sloga uspostavi. A ko to čini Allahovo zadovoljstvo tražeći - takvome ćemo nagradu golemu dati!***[295]

Također je rekao:

> ***Ako se neka žena plaši da će je muž njen zlostavljati ili da će je napustiti, tad njima dvoma grijeh nije međusobno se nagoditi, i nagodba je bolja! A ljudske su duše stvorene pohlepne. I ako vi budete dobročinstvo činili i Allaha se bojali, pa, Allah zna sve što vi budete radili!***[296]

Također je rekao:

> ***A ako dvije skupine vjernika zarate i sukobe se, vi njih izmirite! A ako jedna od njih drugoj nasilje nanese, vi protiv one koja čini nasilje zaratite, sve dok se Allahovoj odredbi ne pokori. Pa, ako se pokori, onda njih dvije po pravdi izmirite i pravedni neka ste! Allah zbilja voli pravedne. Doista su vjernici braća, pa među se dvojicu braće svoje izmirite i Allaha se bojte, da biste pomilovani bili!***[297]

U časnom hadisu bilježi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلا صُلْحًا حَرَّمَ حَلالا أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا

---

295 En-Nisa, 114.
296 En-Nisa, 128.
297 El-Hudžurat, 9-10.

Nagodba među muslimanima je dozvoljena, osim one koja zabranjuje dozvoljeno ili dozvoljava zabranjeno.[298]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., praktikovao ju je u svome životu. Sehl b. Sa'd prenosi da su se stanovnici Kube potukli, tako da su se gađali i kamenjem, pa je o tome obaviješten Vjerovjesnik, s.a.v.s., na što je rekao:

اذْهَبُوا بِنَا نُصْلِحُ بَيْنَهُمْ

Idemo da ih izmirimo.[299]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., također je podsticao na izmirenje. On je rekao:

لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيَنْمِي خَيْرًا أَوْ يَقُولُ خَيْرًا

Nije lažac (nije slagao) onaj ko izmiruje ljude, pa prenosi dobre riječi ili govori lijepo (dobre riječi).[300]

Poslanikova riječ (jenmi) ovdje ima značenje "dostavi" jer se u arapskom jeziku kaže: "Nemejtul-hadise, enmiih", ("Kada sam ga dostavio s dobrom namjerom i željom da popravim stanje.")

Učenjaci kažu: "Ovdje se misli da obavještava o dobru koje čuje, a prešućuje zlo koje sazna. Takvim postupkom on neće postati lažov, jer je laž obavještavanje o nečemu na suprotan način od pravog stanja, a on ovdje prešućuje, a onome ko šuti ne može se pripisati govor." Muslim i En-Nesai u svojim zbirkama dodaju predanje od Jakuba b. Ibrahima b. Sa'da koje se prenosi od njegovog oca i gdje se kaže: "Čuo sam ga (Vjerovjesnika), da je dozvolio olakšicu u onome što ljudi smatraju laž u tri slučaja: u ratu, obraćanju muža ženi i pri izmirenju ljudi." Ovaj dodatak u hadisu dolazi od prenosioca, a to je objasnio Muslim u svojoj zbirci predanjem od Junusa, a on od Ez-Zuhrija.

298 Hadis bilježi Et-Tirmizi i kaže da je hasenun-sahih.
299 Hadis bilježi El-Buhari u poglavlju "Es-Sulh" (2693).
300 Ibid, (2692).

Neki kažu da laž nije nikada dozvoljena, a ovdje spomenuta odnosi se na dvosmislenost i aluziju, kao kada neko kaže tiraninu: "Jučer sam molio za tebe." A misli na dovu u kojoj se uči: "Gospodaru moj oprosti muslimanima." Isti je slučaj ako obeća ženi poklon a zamisli "Ako to Allah odredi." Svi se slažu da se pod pojmom laganja ženi ili čovjeku misli na situacije u kojima se ne oduzima njeno ili njegovo pravo niti im se uskraćuju prava koje zaslužuju. Isto tako je i u ratu gdje nema sigurnosti. Svi se slažu da je dozvoljena laž u nuždi, kao kada bi tiranin želio ubiti nekog, pa se on sakrio kod čovjeka, taj čovjek ima pravo da ga prikrije kod sebe i zakune se da on nije kod njega, i to mu nije grijeh. A Allah najbolje zna.[301]

UVJETI NAGODBE

Uvjeti su sljedeći:

1. razum (uračunljivost): validna je od razboritog djeteta ako se ugovorom (nagodbom) ne nanosi njemu očita šteta;
2. da predmet nagodbe bude poznat, ako je potrebno da se preuzima;
3. da za predmet nagodbe (kojeg se odriče jedna strana) bude dozvoljeno uzimati naknadu kao što je namjerni ili nenamjerni delikt, na osnovu riječi Uzvišenog u ajetu o kisasu (odmazdi):

   A onome kome život oprošten bude od onog ko na odmazdu pravo ima, neka se prema njemu velikodušno postupa, a i on neka pokaže dobročinstvo! To vam je olakšanje od Gospodara vašega i milost! A onome koji, nakon svega, neprijateljstvo pokaže, njemu - kazna bolna je![302]

301 Više vidi: Fethul-bari, 5/300.
302 El-Bekara, 178.

Zato nije validna nagodba za pravo prvokupnje (šuf'a) jer je to pravo potraživanja i prepuštanje prava prvokupnje nema cijenu, i zato nije dozvoljeno uzimati novac za to;

4. da predmet nagodbe ne bude povlačenje tužbe protiv prekršioca nekog Allahovog prava. Zato nije dozvoljena nagodba o nepodizanju tužbe protiv prekršioca hadda (sankcije određene Kur'anom i sunnetom) kao što je blud ili konzumiranje alkohola. Ovo je slučaj ako bi pronašao kradljivca u tuđoj kući i odluči da ga preda vlasniku imovine (kuće), pa mu kradljivac plati da ga ne predaje vlasniku. Ta nagodba nije validna jer on ne posjeduje to pravo (jer on nije oštećena strana) i mora kradljivcu vratiti protuvrijednost. Ako bi nagodba bila s vlasnikom ukradene stvari, uzimanjem novca kradljivac će biti oslobođen parničenja, a kazna za krađu ne može se izvršiti bez podizanja optužnice i otuda je nagodba validna.[303]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN NAGODBE

Nagodba je dozvoljena, bez obzira radilo se o nagodbi na osnovu priznanja optuženog ili njegove šutnje ili njegovog negiranja, na osnovu općenitosti riječi Uzvišenog:

...i nagodba je bolja.

Nagodbom se postiže oslobađanje od tužbe, a kod šutnje i negiranja ona se smatra (tretira) kao kompenzacija (odšteta) za tužioca, a za optuženog to je iskup za zakletvu i prekid spora.

Ako se nagodbom rješava problem imovine, a i plaćanje je imetkom, onda se ona tretira kao kupoprodaja i kod nje se primjenjuju

303 Reddul-muhtar, 4/473.

propisi kupoprodaje, kao što je pravo prvokupnje (šuf'a), ili kao što je vraćanje zbog mahane, ili mogućnost izbora prilikom viđenja (hijarur-ruje). Tako, ako bi nagodbom prodavao kuću za kuću, tu se mora primijeniti pravo prvokupnje. Nagodba će biti relativno ništavna zbog nepoznavanja predmeta kojim se plaća (kompenzira) ali neće biti ništavna zbog nepoznavanja predmeta za koji se plaća (oko kojeg se spore), jer se on samom nagodbom gubi.

Ako se nagode da tjelesnu imovinu (imetak) kompenziraju netjelesnom imovinom (koristi), kao što je stanovanje u kući, onda se to tretira kao iznajmljivanje i tu se uvjetuje vremensko ograničavanje, ako ima potrebe za tim. Ugovor postaje ništavan smrću jedne od strana ili uništenjem prostora prije isteka vremena (stanovanja).

Dozvoljena je nagodba za uzurpiranu, uništenu nezamjenjivu imovinu (kiimijj) na manji ili veći iznos od njene stvarne vrijednosti. Ne prihvata se argument, poslije sporazuma, od uzurpatora da je njena vrijednost manja od dogovorene, niti uzurpator može tražiti od vlasnika bilo šta nakon sporazuma, makar se oni i usaglasili da je njena vrijednost manja.

Ako je oteta stvar zamjenjiva (mislijj), pa predmet kompenzacije bude uništen, ako je taj predmet iste vrste kao i oteti predmet onda, po mišljenju svih učenjaka, nije dozvoljen dodatak (višak) jer je to kamata. Ako pak nije iste vrste, onda su svi jednoglasni da je dozvoljen dodatak. Spomenuto je uništenje predmeta, jer ako dodavanje bude prije uništenja, svi se slažu da je to dozvoljeno.

Ako bi oteo tovar (kantar) pšenice ili hiljadu dirhema, pa se nagodi da vrati pola, ako je oteta stvar uništena, nagodba je validna, ali ako nije uništena, nego postoji, ali ju je on okrnjio ili sakrio, nagodba je pravno validna, ali ne i moralno.

Nagodba kojom se dobija samo dio svoje mjerljive stvari, ako ona postoji, ništavna je, osim ako uzurpator prizna uzurpaciju, a vlasnik je u stanju da povrati robu, pa se nagodi s njim da mu vrati

pola a ostatak mu oprašta, onda je nagodba, na osnovu analogije, a ne pravne preferencije, validna. Ako bi se u takvom slučaju nagodili za košulju, pa mu je on i dadne, to je dozvoljeno u svim situacijama jer je on tako postao njen kupac za uzurpiranu robu.[304]

NAGODBA O KRIVIČNOM DJELU

Nagodba o krivičnom djelu s umišljajem, uz priznanje, čak ako se radi i o ubistvu, kojim se reguliše plaćanje odštete u većem ili manjem iznosu od propisane kompenzacije (krvarine) validna je. Tu nema kamate, s obzirom da je kod djela s umišljajem propisana odmazda, a to nije fiksno određeni iznos novca. Kod nenamjernog ubistva nije dozvoljen veći iznos, jer je kompenzacija kod nenamjernog ubistva fiksno određena, ali ako se nagode da kompenzacija ne bude u fiksno određenim sredstvima (imovini), nego u nečemu drugom, to je validno. Tekstom spomenuta (Šerijatom određena) sredstva kojim se plaća kompenzacija jesu: sto deva, ili dvije stotine krava, ili hiljadu zlatnika (dinara) ili deset hiljada dirhema (srebrenjaka).

Ako se nagode da se to plati mjerljivom robom, uvjetuje se da primopredaja bude za vrijeme nagodbe, kako to ne bi bilo dug za dug, a to je jedna vrsta kamate, koju ćemo objasniti u poglavlju o kamati.

Samim sudijinim spominjanjem jednog sredstva ostala se tretiraju kao druga vrsta, pa ako bi sudija presudio (naredio) da se plati sa stotinu deva, a ubica se nagodi da umjesto njih plati (više od) dvjesto krava koje ima kod sebe, pa to i učini, to je dozvoljeno. Ali ako bi se nagodio da plati alkoholom ili svinjama, nagodba postaje

304 Više vidi: Reddul-muhtar, 4/476.

relativno ništavna i obavezno se plaća kompenzacija za nenamjerno ubistvo. Tada se nema pravo na odmazdu i ubica nije dužan ništa dati jer ono što se od njega traži nije imovina za muslimana. Odmazda ima svoju cjenu, a ovdje ne postoji, za razliku od nenamjernog ubistva, gdje ako nagodba postane relativno ništavna, onda se vraća na ranije spomenutu kompenzaciju.

Tako npr. Zejd ovlasti Amra da se u njegovo ime nagodi o namjernom krivičnom djelu (ubistvu) ili o dugovanju mjerljive robe koju neko od njega potražuje, tada je opunomoćitelj obavezan dati protuvrijednost jer je to odustajanje od potraživanja, a opunomoćenik je bio samo posrednik. Ali ako opunomoćenik za njega garantuje, onda se zbog te garancije traži od njega a on će se namiriti iz imovine koja je predmet punomoćstva. Isto tako se postupa i s nagodbom pri sporazumnom razvodu braka (hul) kao kada bi opunomoćenik, na osnovu priznanja, sklopio nagodbu i o imetku za imetak, ta nagodba obavezuje opunomoćenika, a on to potražuje od opunomoćitelja jer je nagodba tada kao trgovina, a pri trgovini potraživanja se traže od neposrednog izvršioca, a tako se postupa i kod onog što ima tretman trgovine. Ali ako nagodba bude nakon negiranja, opunomoćenik nije obavezan ništa, bez obzira radilo se o imetku za imetak ili ne.

Ako tvrdi da je kuća njemu uvakufljena, ali nema dokaza (za tu tvrdnju) pa se s onim koji to negira nagodi, nagodba nije validna niti mu je dozvoljeno uzeti dogovorenu zamjenu jer pregovarač uzima dogovorenu zamjenu kao nadoknadu za svoje pravo, i to postaje kao kompenzacija. A to ne može biti kod vakufa jer korisnik vakufa ne posjeduje vakuf, i njegova prodaja nije dozvoljena. Otuda, ako je to stvarno vakuf, onda nije dozvoljena zamjena za njega, a ako nije vakuf, on onda dogovorenu zamjenu uzima bez ikakva osnova i to je onda mito da on odustane od svoje tvrdnje, i zato ni u kojem slučaju to nije dozvoljeno.

Optuženi dostavi dokaz poslije nagodbe, postignute nakon negiranja, da je tužilac prije nagodbe rekao: "Ja nemam ništa kod tog i tog." Nagodba ostaje validna zbog kontradikcije koja je prisutna, jer tada nije očito (poznato) da on nije ništa dužan. Ali ako tužilac nakon nagodbe kaže: "Ja nisam imao ništa kod optuženog", ugovor postaje ništavan.

Ako bude potraživao odijelo pa se nagodi, zatim optuženi dokaže da je tužilac priznao kako mu optuženi nije ništa dužan, te ako je njegovo priznanje bilo prije nagodbe, nagodba je validna, a ako je poslije nagodbe, onda je nagodba ništavna.

Vrijedi napomenuti da se za validnost nagodbe ne uvjetuje validnost tužbe. Ako bude potraživao nepoznato pravo u kući, pa bude s njim postignuta nagodba, nagodba je validna, a nema sumnje da je potraživanje nepoznatog prava nemoguće, tj. tužba je relativno ništavna. Ovo ne znači da je ništavna tužba kao relativno ništavna jer nema osnove za validnost nagodbe na temelju ništavne tužbe, tako nema nagodbe na osnovu tužbe o haddu, kamati, naknade vračaru, nagrade (plaćanja) narikače ili pjevačice.

Nagodba nakon optužbe u vezi navodnjavanja i napajanja ili nakon tužbe o pravu prvokupnje, ili o pravu stavljanja grede na zid između čovjeka i njegovog komšije jeste validna, da bi se izbjegla zakletva jer u osnovi kada se od čovjeka traži zakletva po bilo kojem pitanju, pa se on iskupi od zakletve novcem, to je dozvoljeno kod ta'zira (diskrecionog prava sudije na kaznu), ali nije kod hadda (sankcije određene Kur'anom i sunnetom) i utvrđivanja očinstva (porijekla).

Ako nagodba ima značenje protunaknade, kao kada se dug vraća robom, poništava se poništenjem obje strane, a ako nema značenje kompenzacije nego podmirenje jednog dijela a opraštanje drugog, nije dozvoljeno njeno poništenje jer ono što je oprošteno ne može se povratiti.

Nagodba nakon zakletve optuženog validna je, pa ako bi neko potraživao novac, a optuženi to porekne i zakune se, zatim tužilac ponovo to potražuje kod drugog sudije, a optuženi opet porekne, pa se nakon toga nagode, to je dozvoljeno da bi se izbjeglo sporenje.

Ako tužilac nakon nagodbe dokaže istinitost svoje tužbe, to se ne prihvata, osim ako upravitelj imovine jetima, nakon nagodbe u kojoj se nagodio na dio imovine zbog negiranja (optuženog), dostavi dokaz, onda se to prihvata jer se ispostavilo da je dokaz postojao za vrijeme sporazuma, a to bi bila prevara, zbog koje nagodba nije validna. Isto tako, ako bi dijete postalo punoljetno, pa to tada dokaže, dokaz se prihvata. Ako bi dijete, nakon punoljetnosti, tražilo od optuženog da se zakune, neće se zaklinjati jer je zakletva zamjena za ono što se traži, pa ako ga zakune, onda je ostvario zamjenu.

Traženje nagodbe i oslobađanje od tužbe nisu priznanje tužbe, po mišljenju ranijih učenjaka, a po mišljenju kasnijih, to je priznanje. Prvo je mišljenje ispravnije. Ali traženje nagodbe o imetku i oslobađanje od imetka jeste priznanje. Ako se nagodi s prodavačem oko nedostatka u robi ili duga, a zatim se ispostavi da ga nema ili nestane nedostatka, ugovor postaje ništavan i vratit će ono što je uzeo.[305]

NAGODBA OKO NASLJEDSTVA (ET-TEHARUDŽ)

Pod ovim se misli na sporazumno izdvajanje jednog od nasljednika od njegova prava iz nasljedstva uz kompenzaciju.[306] Nasljednikovo pravo prije podjele podložno je prestanku odustajanjem, jer ono nije potvrđeno, kao što je pravo borca na ratni plijen prije podjele.

305 Ed-Durrul-muhtar, 4/479.
306 Et-Tarifat.

Ako nasljednici jednom nasljedniku dadnu novac da bi se on odrekao nasljedstva koje se ogleda u predmetu ili nepokretnoj imovini, ili ako mu dadnu srebro da bi se odrekao nasljedstva u zlatu, ili obratno, ili dadnu mu srebra i zlata da se odrekne nasljedstva u novcu, u svim ovim situacijama nagodba je validna jer je to razmjena različitih vrsta dobara, bez obzira radilo se o malom ili velikom iznosu koji su mu dali pod uvjetom da dođe do primopredaje kada je u pitanju novac (razmjena). Ako se sporazumno odriče srebra ili zlata ili neke druge vrste u zamjenu za srebro ili zlato, uvjetuje se da ono što mu dadnu bude vrednije (više) od njegovog dijela tog dobra (u nasljedstvu) kako bi se izbjegla kamata.

Novac (zlato i srebro) mora biti prisutan prilikom sklapanja nagodbe i mora se znati vrijednost njegovog dijela iz nasljedstva. Dozvoljeno je da mu kompenziraju nekim predmetom jer tada nema kamate. Isto tako, nagodba je dozvoljena ako oni poreknu njegovo pravo na nasljedstvo jer to tada nije radi kompenzacije nego radi prekida spora.[307]

Nagodba kojom se isključuje jedan nasljednik iz nasljedstva, u kojem ima duga prema ljudima, nije validna. Isto to važi ako je umrla osoba bila dužna, pod uvjetom da se dugovi prenose na ostale, jer preuzimanje duga, a to je ovdje dio nasljedstva učesnika nagodbe, od onoga ko nije dužnik, a to su ovdje nasljednici, jeste ništavno (batil). Po mišljenju Ebu Hanife, ova se ništavnost prenosi na sve jer je ugovor jedan, svejedno da li je njegov dio duga bio poznat ili nije, a trebalo bi da, po mišljenju Ebu Jusufa i Muhameda, bude dozvoljeno ako je njegov dio poznat i nije u pitanju dug.[308]

Nagodba i podjela jesu ništavne ako dug obuhvata nasljedstvo, osim ako nasljednik garantira dug bez kasnijeg potraživanja, ili garantuje neko treće lice uz uvjet da se oslobodi umrla osoba, ili se

307 Ed-Durrul-muhtar, 4/481.

308 Reddul-muhtar, 4/481.

iz nekog drugog imetka dug nadoknadi. Ne bi trebalo da dolazi do nagodbe prije presude o dugu koji neobuhvata iznos zaostavštine, ali ako dođe do nagodbe i podjele, oni su validni, jer gotovo kod svake zaostavštine ima nešto duga. Ako sve uvakufi, time nanosi štetu nasljednicima, pa se onda, na osnovu pravne preferencije, rezervira iznos duga kako nasljednici ne bi imali potrebu da poništavaju podjelu.

Nagodba jednog od nasljednika za neke predmete je validna, čak ako se u ugovoru o nagodbi i ne spomene da li je zaostavština ograničena dugom ili ne.

Tako npr. umre čovjek, a iza njega ostanu supruga, kćerka i od srodnika po muškoj liniji (asabe) tri sina od amidže, pa oni među sobom podijele njegovu zaostavštinu. Nakon toga nasljednici ustvrde da je kuća koja je u ženinom posjedu vlasništvo preminulog, a ona porekne njihovu tužbu i dadne im nešto srebrenjaka (novca) kao nagodbu na osnovu poricanja (zbog poricanja). Da li će se taj novac od nagodbe njima raspodijeliti shodno procentima u nasljedstvu ili ravnomjerno svakom pojedincu? Prema onome što učenjaci spominju, podjela će biti shodno procentima u nasljedstvu.

Nagodba i podjela su ništavne ako dug nadmašuje nasljedstvo, osim ako nasljednik garantira dug bez kasnijeg potraživanja, ili garantuje neko treće lice uz uvjet da se oslobodi umrli, ili se iz nekog drugog imetka dug nadoknadi. Ne bi trebalo dolaziti do nagodbe prije presude o dugu koji obuhvata iznos zaostavštine, ali ako dođe do nagodbe i podjele, one su validne, jer gotovo kod svake zaostavštine ima duga. Ako sve uvakufi, time nanosi štetu nasljednicima, pa se onda na osnovu pravne preferencije rezervira iznos duga kako nasljednici ne bi imali potrebe da poništavaju podjelu.

Ako sporazumno odstrane jednog iz nasljedstva, njegov se dio podjednako raspoređuje ostalima ako su ono što su mu dali uzeli iz svoje imovine, a ne iz nasljedstva, ali ako je to uzeto iz nasljedstva, onda se svakom daje shodno njegovom nasljednom dijelu.

Nagodba jednog od nasljednika za neke predmete jeste validna, čak ako se u ugovoru o nagodbi i ne spomene da li je zaostavština ograničena dugom ili ne. Takva je fetva i ako to ne bi to bilo uopće spomenuto.

Legata kojem je određen neki iznos iz zaostavštine ima isti tretman kao i nasljednik, u vezi s pitanjem nagodbe.

Nasljednici su se nagodili s jednim od nasljednika, i on se isključio. Zatim se ispostavi da je preminuli imao dužnika (potraživanja iz duga) ili neku robu za koju oni nisu znali, da li to ulazi u spomenutu nagodbu? Ispravnije je mišljenje da ne ulazi, a nagodba neće biti ništavna.[309]

Ako nakon nagodbe izrekne opće oslobođenje od obaveza, zatim se ispostavi da onaj s kim je obavljena nagodba ima neku nekretninu, da li će se njegova tvrdnja u vezi s tim prihvatiti. Također, postoje dva mišljenja, od kojih je ispravnije ono u kojem se kaže da se prihvata jer ta nekretnina nije ušla u okvir nagodbe, pa će to biti potvrđivanje mišljenja da se ona ne ubraja. Ovo je u slučaju da ostali nasljednici priznaju da je ta nekretnina sastavni dio nasljedstva, a ako to odbiju, njegova tvrdnja se ne prihvata nakon odricanja (oprosta). Ovdje se ograničilo na nekretninu jer ako se nakon nagodbe pojavi dug u nasljedstvu, shodno mišljenju da dug ne ulazi u nagodbu, nagodba je validna, a dug se raspodjeljuje između svih, a shodno mišljenju da dug ulazi u nagodbu, onda je nagodba relativno ništavna kao da je dug bio očit za vrijeme nagodbe, osim ako je on izuzet iz nagodbe, kao da se eksplicitno spomene da nagodba ne obuhvata dug vezan za nekretnine u nasljedstvu.

Ako za neku imovinu posvjedoče svjedoci da ona pripada djetetu, nije dozvoljena nagodba oko nje, nije dozvoljena nagodba oko imovine za koju svjedoci posvjedoče da pripada djetetu, niti oko dječije imovine za koju parničar tvrdi da pripada njemu, ali nema

309 Ibid.

dokaza kojim bi argumentovao svoju tvrdnju. Iz ovog se razumije da je dozvoljena nagodba ako dijete nema dokaza ili kada parničar dokaže svoju tvrdnju.

Ako se nagodi oko mahane, zatim nestane mahane, nagodba postaje ništavna i vratit će ono što je uzeo jer je to naknada za svojstvo ispravnosti, koje se povratilo, i stoga se treba vratiti i naknada, i time nagodba postaje ništavna.

Ako se nagode da se optuženi zakune i ako se zakune, bit će oslobođen (nevin), pa se on zakune da prema tužitelju nema ni malo ni puno (obaveza), nagodba je ništavna i tužilac može i dalje istrajavati na svojoj tvrdnji, pa ako dostavi dokaze, prihvataju se, a ako nema dokaza, nego poželi da zatraži od optuženog zakletvu pred sudijom, ima na to pravo. Nagodba u kojoj se nagode da tužitelj zakletvom potvrdi svoje tvrdnje, pa ako to uradi, onda će optuženi nadoknaditi to što on tvrdi, ništavna je.

NAGODBA OKO DUGA

Priznaje se nagodba kojom se uzima dio svoga prava a oslobađa drugi dio iz duga ili uzurpacije, ako je riječ o istoj vrsti imovine jer tada nema kompenzacije (zamjene) i to nije kamata, ali zato nije dozvoljena nagodba kojom se uzima više nego što se ima pravo.

Nagodba kojom se dogovori da se za trenutnu hiljadu duga daje trenutno stotinu, ili hiljadu kasnije, jeste validna ukoliko se ne uvjetuje uzimanje kompenzacije (zamjene) za to. Nije validna nagodba kojom se dogovori da se za dirheme daju dinari kasnije, jer su to različite vrste, i to je razmjena (sarf), pri kojoj nije dozvoljeno kašnjenje. Isto tako nije validna nagodba da se za hiljadu na odgodu daje pola trenutno, jer je to nadoknada za vrijeme a to je zabranjeno.

Pravilo je da ako dobročinstvo dolazi od zajmodavca, to je onda oslobađanje, a ako dolazi od njih dvojice, onda je to zamjena (kompenzacija) i primjenjuju se propisi vezani za nju, pa ako tu ima

kamate ili sumnje u nju, onda je nagodba relativno ništavna, a ako je nema, onda je validna. Ako pristane na nešto što je manje od njegova prava, bez obzira radilo se o kvalitetu, osobinama ili vremenu, nagodba je validna, ali ako nagodbom između zajmodavca i dužnika zajmodavcu pripadne nešto što mu ne pripada od kvaliteta, osobina ili skraćivanja roka vraćanja, onda ona nije validna.

Ako kaže svome dužniku: "Sutra mi daj pet stotina, od hiljadu koje si mi dužan, i ti si oslobođen druge polovice", pa ako ovaj to prihvati i dadne mu, oslobođen je, ali ako mu sutra to ne dadne, dug će ostati kakav je i bio, zbog isteka uvjetovanog roka. Ako zajmodavac ne ograniči ugovor sutrašnjim danom, dužnik se potpuno oslobađa duga izvršio obavezu ili ne, jer riječi zajmodavca: "Ti si oslobođen druge polovice" znače potpuno oslobađanje.

Ako se nagode da dužnik zajmodavcu isplati pola duga sutra, i on će biti oslobođen ostatka, ali ako ga ne isplati sutra, čitav dug ostaje i dalje, bit će kao i u prvom slučaju. Ako mu sutradan ne isplati pola duga, dug ostaje kakav je i bio ranije.

Ako zajmodavac kaže dužniku: "Ti si oslobođen pola duga ali da mi daš sutra ostatak", on je oslobođen pola duga, svejedno, dao sutradan ostatak ili ne, jer je on oslobođen duga oslobađajućom izjavom a ne davanjem. Ali ako bi izmirenje ograničio izričitom uvjetnom česticom, kao npr. da kaže: "Ako to uradiš" ili "Kada to uradiš", onda oslobađanje nije validno, s obzirom da kada se oslobađanje ograničava jasnim uvjetom, onda je ništavno, jer je ono jedna vrsta davanja vlasništva.

Ako dužnik drugome kaže tajno: "Neću ti priznati tvoju imovinu dok mi ne odgodiš ili oprostiš", a nakon toga zajmodavac mu odgodi ili oprosti, to je validno jer on nije natjeran na to, s obzirom da je mogao da to ne čini nego da pronađe dokaz ili da traži od dužnika da se zakune, pa da se on sustegne od zakletve. Ako dužnik razglasi ono što je tajno rekao, od njega se trenutno uzima sav dug na osnovu njegovog priznanja.

Ako tvrdi da mu duguje hiljadu, pa to porekne optuženi, a onda mu zajmodavac kaže: "Priznaj mi to, a ja ću ti od toga oprostiti stotinu", to je dozvoljeno. Ali ako bi mu rekao: "Priznaj, a ja ću ti dati stotinu", to nije dozvoljeno jer je to mito. Ako mu kaže: "Ako mi priznaš, umanjit ću ti dug za stotinu", pa on prizna, priznanje je validno, ali ne i umanjenje duga.[310]

NAGODBA O ZAJEDNIČKOM DUGU

Ako se radi o zajedničkom dugu koji je proizvod jednog zajedničkog povoda, kao što je cijena jedne robe pazarene u jednoj transakciji bez preciziranja koliki je udio svakog od njih, ili naslijeđeni dug, ili dugu oporučenom njima dvojici, ili kompenzaciji za njihovu zajedničku pozajmicu, ili vrijednosti zajedničke uništene stvari, pa ako jedan od njih dvojice dobije nešto od duga, drugi, ako hoće, može učestvovati u tome ili će čekati dužnika. Ako se odluči na čekanje dužnika, zatim njegov dio propadne, kao npr. kada dužnik umre insolventan (u bankrotu), on će tražiti od onoga što je ranije uzeo pola iznosa, makar to i ne bilo od njega lično nego od njegovog zastupnika ili njegovog dužnika na kojeg ga on uputi.

Ako se jedan od njih za svoj udio nagodi s dužnikom da mu dadne drugu vrstu robe, kao platno, naprimjer, njegov će partner uzeti pola duga od dužnika ili pola platna. Ali, ako partner koji se nagodio garantuje četvrtinu osnove duga, tada, ukoliko njegov partner želi da s njim dijeli tu robu, on ima pravo da bira, pa ako hoće, može mu dati njegov udio iz te robe ili ako hoće, može da mu garantuje četvrtinu duga. Nema razlike da li je ta nagodba posljedica priznanja ili nečeg drugog.

310 Ibid.

Ako jedan partner oslobodi dužnika svoga dijela duga, drugi nema od njega šta tražiti, jer je oslobađanje uništenje i odustajanje, a ne uzimanje.

Isto tako se postupa ako je prema dužniku jedan od dvojice zajmodavaca imao dugovanje prije ovog zajedničkog duga, tada će se obaviti poravnanje s prethodnim dugom jer je on time nadoknadio što je bio dužan a nije uzeo svoj imetak, ali ako je dug nastao poslije njihovog zajedničkog duga, onda se poravnanje tretira kao uzimanje.

Ako partner oslobodi dužnika dijela duga, ostatak se dijeli shodno njegovim procentima, isto tako je i s poravnanjem. Tako, ako bi oni od dužnika potraživali dvadeset dirhema, pa ga jedan partner oslobodi polovice svoga dijela, on sada potražuje pet, a drugi partner (koji je šutio) potražuje deset.

Uzurpiranje i iznajmljivanje na osnovu svoga dijela tretira se kao uzimanje. Ako jedan od partnera uzurpira neku stvar od dužnika a zatim je upropasti, i drugi partner ima učešća u tome, jer se tretira da je predmet bio u njegovom posjedu od vremena uzurpacije kod realizacije obeštećenja. Isto to važi ako jedan od njih iznajmi kuću od dužnika na godinu dana na osnovu svoga dijela duga i stanuje u njoj.

Ženidba i nagodba za namjerno krivično djelo (namjerni delikt) jeste uništenje (oslobađanje od potraživanja). Ako se jedan od zajmodavaca oženi dužnicom na osnovu svoga udjela, to se smatra uništenjem (oslobađanjem) po zahiri rivajetu, za razliku od situacije ako se oženi njome uz dirheme, jer ona se tretira kao kisas (odmazda), a to je kao namirenje.

Ako jedan od zajmodavaca nad dužnikom izvrši neko krivično djelo, manje od ubistva, a iznos odštete bude u visini njegova potraživanja, pa se oni nagode, to se tretira kao uništenje (oslobođenje).

Ako se jedan od korisnika selema[311] nagodi da njegov dio duga bude ulog za ono što je dao novca za selem, pa ako mu to odobri njegov partner, primjenjuje se nad njima, a ako odbije, odbija se, te kupoprodajni ugovor o selemu ostaje kakav je i bio jer je u tome podjela duga prije preuzimanja a to je ništavno. Ali ako bi oni bili opunomoćeni partneri, onda je dozvoljeno.[312]

311 Selem je vrsta kupoprodaje pri kojoj se uz određene uvjete roba plaća unaprijed.
312 Reddul-muhtar, 4/481.

PRINUDA

Filološko značenje riječi *ikrah* je: primoravanje čovjeka na nešto što prezire, ili prisiljavanje drugoga na nešto što ne želi.

U Šerijatu to je: postupak prinuđivača koji izaziva kod objekta, prinuđenog, osjećaj koji ga tjera da uradi radnju koja se traži od njega pri čemu se gubi njegova volja. Taj njegov novonastali osjećaj je strah.

Riječ "postupak" obuhvata potencijalnu, skrivenu prijetnju, kao npr. da mu naredi da ubije čovjeka i ne zaprijeti mu ničim konkretnim, ali prinuđeni zna na osnovu (konkretne, trenutne) situacije da ako ga ne ubije, da će naredbodavac ubiti njega, i to je prinuda. Također, obuhvata prijetnju riječima (verbalnu prijetnju).

VRSTE PRINUDE

Postoje dvije vrste prinude, a to su:

1. potpuna prinuda (ikrah muldži) pri čemu se prijeti uništenjem života, organa ili snažnim udarcem zbog kojeg ostaju posljedice;
2. nepotpuna prinuda (ikrah gajru muldži), kao prijetnja zatvorom, hapšenjem ili blažim udarcima. Pri svakom od njih gubi se volja, ali kod potpune prinude pojavljuje se prisila i nema izbora.

Kod potpune prinude djelo se pripisuje osobi koja je vršila prinudu ukoliko se radi o djelu u kojemu prinuđeni može biti sredstvo prinuđivača, npr. kao što je uništavanje života ili imetka. A ondje gdje prinuđeni ne može biti instrument prinuđivača, radnja se pripisuje licu koje je primorano, kao da ga je ono uradilo samovoljno, kao što su riječi i jelo, jer čovjek ne može govoriti tuđim jezikom niti jesti tuđim ustima, te se stoga mogu te radnje pripisati samo onome ko je jeo i govorio. Ali ako pri tome bude štete, onda se ona pripisuje licu koje je vršilo prinudu, zbog mogućnosti da je ono snosi.

UVJETI PRINUDE

Prinuda postoji ako se ostvare sljedeći uvjeti:

1. sposobnost da onaj ko prijeti tu prijetnju i realizira, bio to vladar ili neko drugi, i nemogućnost onoga kome je ona upućena da se odbrani, makar i bježanjem. Ovaj stav zastupaju Ebu Jusuf i Muhamed, a, po mišljenju Ebu Hanife, prinuda može biti samo od vladara jer nema sposobnosti bez snage, a to ima samo vladar. Ovdje je primjetna promjena vremena a ne promjena dokaza i argumenta jer u njegovo vrijeme jedino je vladar imao vlast kojom se mogla ostvariti prinuda, a u vrijeme njih dvojice pojavio se nered i zavladali su mnogi te su prinudu mogli ostvariti svi. Fetva se izdaje shodno njihovom mišljenju;[313]
2. strah onoga kome je prijetnja upućena da će se ona trenutno i realizovati. Dovoljna je i jaka pretpostavka (galebetuz-zann). Ako mu kaže: "Ako to ne uradiš, sutra ću te udariti." Ovo se ne smatra prinudom;
3. da se prijeti uništenjem života, organa ili imetka, ili da prouzrokuje brigu (tugu, žalost) u kojoj se gubi volja. Ovo

313 Reddul-muhtar, 5/80.

je najmanji stepen prinuđe, i on se razlikuje od osobe do osobe jer otmjena gospoda i uglednici zabrinu se zbog grubog govora (prijekora, jake kritike) a obični ljudi to, možda, osjete tek nakon jakog udarca;

4. da se onaj ko je prinuđen sustezao od te stvari prije prinude, bilo da je u pitanju čisto njegovo pravo, kao što je prisiljavanje da uništi svoju imovinu, makar i uz nadoknadu, kao da ga prisili na prodaju, ili da se susteže jer je u pitanju tuđe pravo, kao npr. da uništi tuđu imovinu, ili da se susteže od toga jer je u pitanju Allahovo pravo kao kod sustezanja od konzumiranja alkohola ili bluda.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN PRINUDE

Potpuna i nepotpuna prinuda neutrališu volju. Tako, ako bi onaj što je prinuđen prodao ili kupio ili iznajmio, ugovor će biti poništen jer on ima pravo poništenja i realizacije ugovora, zbog nepostojanja uvjeta valjanosti a to je slobodna volja. Uzvišeni kaže:

> ***O vjernici! Ne jedite imetke jedan drugome na nepošten način! Ali, neka bude među vama trgovine na zadovoljstvo obostrano! I između sebe se ne ubijajte! Allah je doista prema vama samilostan!***[314]

To su relativno ništavni ugovori kod kojih se vlasništvo stječe (pre)uzimanjem kao i kod ostalih kupoprodajnih relativno ništavnih ugovora, pa ako preuzme cijenu robe ili pokoravajući se preda robu, ugovor će biti izvršen zbog postojanja saglasnosti volja.

Ugovor o kupoprodaji prinuđenog pravno je postojeći, jer potječe od onog ko ima poslovnu sposobnost i ima svoj sadržaj.

314 En-Nisa, 29.

Pravno postojeći ugovor može biti valjan i relativno ništavan. Ovaj je relativno ništavan jer jedan od uvjeta valjanosti jeste slobodna volja, a ovdje nje nema, ali kada se ona pojavi, ugovor postaje validan i neopoziv.

Ako bude prinuđen da proda i uzme, ugovor je obavezan (neopoziv), ali prinuđeni ima pravo povrata. Ako novac bude uništen dok je kod njega, on ga neće nadoknaditi jer se to tretira kao povjerena stvar kod njega, zbog relativne ništavnosti ugovora. Cijena robe tretira se kao povjerenje kod onoga ko je prinuđen ako je on prodavač, a ako je on kupac, onda se roba tretira kao povjerenje kod njega, i neće je nadoknaditi ako nije bilo prekoračenja s njegove strane.

Vrijedi napomenuti da se relativno ništavna kupoprodaja zbog prinude razlikuje od relativno ništavne kupoprodaje općenito u četiri stvari:

- prva razlika jeste ovo što smo spomenuli, a to je da se cijena i roba tretiraju kao povjerenje kod onoga ko je prinuđen na nju;
- druga razlika: ovdje ugovor postaje valjan verbalnom ili praktičnom dozvolom, kao što je preuzimanje cijene za robu ili dobrovoljna predaja robe, dok kod drugih relativno ništavnih trgovina to nije dozvoljeno, makar je obje strane dozvolile jer je ništavnost posljedica Allahovog prava;
- treća razlika ogleda se u tome da se poništava postupak kupca ako je prodavač bio pod prisilom, makar roba prešla i u ruke trećih lica, jer mogućnost povrata jeste zbog prava prodavača, a ne Allahovog prava;
- četvrta razlika ogleda se u tome ako kupac s robom postupi na način da se njegov postupak ne može poništiti, niti se roba vratiti, onda će on kupac nadoknaditi vrijednost robe na dan preuzimanja robe.

Ako natjera prodavača na prodaju, pa se roba pokvari kod njega, kupac će prodavaču garantovati zamjenu za robu (nadoknadu) zbog

dobrovoljnog preuzimanja robe s ciljem njenog posjedovanja, a na osnovu relativno ništavnog ugovora. Prinuđeni prodavač ima pravo tražiti garanciju (nadoknadu) bilo od onoga ko je izvršio prinudu ili od kupca. Ako mu garantuje (nadoknadi) onaj što je vršio prinudu, on će od kupca tražiti njenu vrijednost jer je on davanjem garancije (nadoknade) postao njen vlasnik i ima ulogu prinuđenog vlasnika. On je vlasnik od trenutka postojanja povoda koji se naslanja na garanciju. Garancija od kupca je dozvoljena, tj. ispravna.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN PRINUDE NA GRIJEH

Postoji više vrsta prinude na grijeh.

Nekada se zbog prinude dozvoljava učiniti grijeh, ali ako ga se kloni, bit će nagrađen, kao npr. da izgovori riječi nevjerstva ili da opsuje Poslanika, s.a.v.s., ili da ostavi namaz i sve ono što je potvrđeno (naređeno) Kur'anom.

Uzvišeni kaže:

> ***Onaj koji u Allaha uznevjeruje nakon što u Njega vjerovao je, osim ako je primoran bio, a srce mu smireno u vjerovanju ostane - kažnjen bit će. Ali onima čije se grudi nevjerstvom ispune, srdžba je od Allaha. I njima - kazna golema.***[315]

Onome ko bude prinuđen na takvo nešto njemu je oprošteno, na osnovu ovog ajeta, jer izuzimanje iz potvrđivanja jeste negacija, iz čega proizlazi da onaj ko je prinuđen na nevjerstvo ne spada pod ovu prijetnju. Poznato je da je ovaj ajet objavljen zbog Ammara ibn Jasira, kao što se prenosi od Ebu Ubejde ibn Muhameda ibn Ammara ibn Jasira da je rekao:

315 En-Nahl, 106.

"Idolopoklonici su uzeli Ammara i mučili su ga, tako da je rekao nešto što su oni željeli. Zatim se on požalio Vjerovjesniku, s.a.v.s., o tome, pa ga je on upitao:

كَيْفَ تَجِدُ قَلْبَكَ؟ قالَ: مُطْمَئِنا بِالإِيمانِ. قالَ: فإِنْ عادوا فعُدْ.

Šta je sa tvojim srcem? Smireno u vjerovanju, odgovorio je. *Ako se vrate, i ti se vrati (tj. ponovo isto uradi).*"

Ovo je mursel-predanje koje bilježi Et-Taberi, i prenosioci su pouzdani. Slično ali duže predanje, također, bilježi Et-Taberi od Atije el-Avfija, a on od Ibn Abbasa, ali u tom lancu prenosilaca ima slabosti. U tom predanju se kaže da su idolopoklonici mučili Ammara, njegovog oca, majku, Suhejba, Bilala, Habbaba i Salima, roba Ebu Huzejfe, pa su Jasir i njegova žena podlegli od mučenja, a ostali su izdržali...

Et-Taberi bilježi od Alije ibn Ebu Talhe, a on od Ibn Abbasa njegov komentar na riječi Uzvišenog:

> ***...osim ako je primoran bio, a srce mu smireno u vjerovanju ostane.***

"Allah nas obavještava da je Allahova srdžba na onome ko u Allaha uznevjeruje nakon vjerovanja, a onaj ko bude prinuđen da izgovori jezikom, a u srcu ostane vjernik, da bi se tako spasio od svog neprijatelja, on nema grijeha. Allah sudi ljudima za ono što je u njihovim srcima."[316]

Druga vrsta prinude jeste takva prinuda u kojoj se dozvoljava izvršavanje grijeha, i ako bi ga izbjegao, bit će grješan, kao što je konzumiranje alkohola, lešine, krvi ili svinjetine. Ako prinuda bude nepotpuna (gajru muldži), kao npr. da mu se prijeti zatvorom, udaranjem ili vezanjem, tada nije dozvoljeno činjenje grijeha jer nema nužde pri nepotpunoj prinudi. Istina, neće se kazniti zbog konzumiranja alkohola jer postoji sumnja. Ako pak bude potpuna

316 Fethul-bari, 12/313.

prinuda, kao npr. da mu se prijeti ubistvom, odsijecanjem nekog dijela tijela ili jakim udarcima poslije kojih ostaju posljedice, dozvoljeno mu je da izvrši tu radnju, čak mu je to obaveza jer su te stvari izuzete iz zabrane u slučaju nužde, a izuzimanjem iz zabrane stvar postaje dozvoljena. Ako se sustegne pa bude ubijen, grješan je jer uništavanje života ili dijela tijela zbog sustezanja od dozvoljenog jeste haram, osim ako time želi napakostiti neprijatelju, onda nema grijeha, ili ako ne zna da je to dozvoljeno u prinudi, ni tada nije grješan jer je ovaj propis nepoznat ljudima, pa im se oprašta zbog neznanja.[317]

Ako bude prinuđen na nevjerstvo pa se strpi, imat će nagradu za tu strpljivost, na osnovu hadisa od Habbaba ibn Eretta, koji kaže: "Požalili smo se Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., a on bijaše u hladu Kabe, naslonjen na svoj ogrtač, pa mu rekosmo: 'Zar nam nećeš tražiti pomoć od Allaha, zar za nas nećeš učiti dovu? On nam odgovori:

قَدْ كَانَ مَنْ قَبْلَكُمْ يُؤْخَذُ الرَّجُلُ فَيُحْفَرُ لَهُ فِي الأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهَا فَيُجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُجْعَلُ نِصْفَيْنِ وَيُمْشَطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعَظْمِهِ فَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ وَاللَّهِ لَيَتِمَّنَّ هَذَا الأَمْرُ حَتَّى يَسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لا يَخَافُ إِلا اللَّهَ وَالذِّئْبَ عَلَى غَنَمِهِ وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ

Prije vas bilo je ljudi kojima bi iskopali rupu u zemlji, zatim ih stavili u nju i donijeli pilu kojom bi prepilili njihove glave na dva dijela, ili bi im željeznim bodljama meso od kostiju odvajali, ali sve to ih ne bi natjeralo da ostave svoju vjeru. Tako mi Allaha, uistinu će ova vjera biti upotpunjena, tako da će konjanik putovati sam iz Sane do Hadremevta (s kraja do nakraj Arapskog poluotoka), nikoga se ne plašeći, osim Allaha, i vuka za svoje stado, međutim vi to požurujete (nestrpljivi ste)."[318]

---

317 Više vidi Reddul-muhtar, 5/83.

318 El-Buhari, poglavlje El-Ikrah, 6943.

Ibn Bettal kaže: "Svi se slažu da onaj ko bude prisiljavan da uznevjeruje, pa izabere smrt, imat će veću nagradu kod Allaha od onoga ko izabere olakšicu. Što se tiče drugih stvari, mimo nevjerovanja, ako bude, naprimjer, prisiljavan na konzumiranje svinjetine i alkohola, preče je da to uradi (nego da izabere smrt)." Neki učenjaci iz malikijskog mezheba kažu: "Grješan je ako to odbije, ukoliko mu je uskraćena sva druga hrana, jer je on tada kao onaj koji je prinuđen da jede lešinu kada se plaši za svoj život ako je ne pojede."[319]

Ne postoji olakšica za izgovaranje riječi nevjerstva ako nije u pitanju potpuna prinuda (ikrah muldži), kao što je ubistvo, odsijecanje organa, udarac u oko, zatvor u našem vremenu i prijetnja konfiskacijom cjelokupne imovine.

Kod potpune prinude dozvoljeno je uništiti imovinu muslimana ili štićenika (zimmije), ali ako se suzdrži od toga, bit će nagrađen jer je uzimanje tuđe imovine nepravda, a nepravda se ne opravdava niti dozvoljava ni u kakvoj situaciji, za razliku od nevjerstva. Otuda kažu: "Prisvajanje tuđe imovine veći je grijeh od konzumiranja alkohola."[320]

Ako nekog glad natjera, pa pođe da uzme tuđi imetak, ali ga vlasnik imetka spriječi i ne dadne mu ništa, tako da on umre, vlasnik imovine bit će grješan.

Ako bude pod potpunom prinudom natjerivan na blud, nema opravdanje da to uradi, ali ako bi uradio, neće biti kažnjen haddom, na osnovu pravne preferencije. Kada je žena u pitanju, njoj se daje olakšica za blud kada je potpuna prinuda u pitanju, a da li je grješna? Ako bude prisiljavana da pristane na blud pa to i učini, grješna je, a ako ne pristane, ali bude savladana, nije grješna.

Ako bude prinuđen na homoseksualizam, nema opravdanja (olakšice) makar bio i ubijen (zbog odbijanja) jer je to veći grijeh od

319 Fethul-bari, 12/317.
320 Reddul-muhtar, 5/84.

bluda (zinaluka) i nije dozvoljen ni u kojem slučaju, za razliku od vaginalnog spolnog odnosa koji postaje dozvoljen bračnim ugovorom.

Ako pod prinudom uništi tuđu imovinu, nju će vlasniku nadoknaditi onaj što je vršio prinudu, jer je izvršilac radnje bio kao sredstvo. Postupak prinuđenog prenosi se na onog ko je vršio prinudu te se tretira da je on bio izvršilac radnje, stoga je on i obavezan nadoknaditi. Ovo ne važi u slučajevima gdje se prinuđeni ne može tretirati kao sredstvo, kao kod jela, seksualnog odnosa ili govora, jer se tu ogriješio o svoju vjeru, a niko ne može da se ogriješi o vjeru drugoga. Ako musliman natjera vatropoklonika da zakolje ovcu, radnja se pripisuje muslimanu naredbodavcu u vezi s pitanjem uništenja, i on ju je obavezan nadoknaditi, ali se ne prenosi u vezi s pitanjem dozvoljenosti jedenja tog mesa, ali ako bi bilo obratno onda je meso dozvoljeno.[321]

Kod namjernog ubistva odmazdom se kažnjava naredbodavac, ako je šerijatski obaveznik (mukellef), jer je ubica bio sredstvo. Šafi smatra da se kažnjavaju obojica. Ebu Jusuf smatra da se kisasom ne kažnjava ni jedan od njih zbog sumnje, ali je naredbodavca obavezao da isplati kompenzaciju (krvarinu, diju) u roku od tri godine.

VALIDNI POSTUPCI U PRINUDI

Sklapanje braka, jednostrani prekid bračne veze (talak), oslobađanje roba, zavjetovanje bilo kojeg ibadeta, kao što je post, sadaka, oslobađanje roba i sl. validni su od onoga ko je prinuđen, jer zavjet spada u ono što ne može biti poništeno, pa na njih prinuda nema utjecaja. To spada u postupke kod kojih se i šala smatra zbiljom.

321 Reddul-muhtar, 5/85.

Prinuđeni ne može tražiti nadoknadu od onoga ko je vršio prinudu za ono što se obaveže jer to izvršenje ne zahtjeva niko od ljudi, pa onda ni prinuđeni ne može od njega za to tražiti naknadu.

Zakletva i uvredljivo poređenje (zihar), također su validni od prinuđenog, jer prinuda ne utječe na njih, pa ne mogu biti poništeni. Vraćanje žene, pod prinudom, u postbračnom pričeku je validno jer je to nastavak braka pa ima isti tretman kao i on. Također, validna je zakletva na sustezanje od spolnog općenja sa suprugom (el-ila) i vraćanje njoj iskupljenjem zakletve (fej'un) jer ila je trenutna zakletva s ciljem prerastanja u razvod braka, a fej'un kod ilaa jeste kao vraćanje žene kod jednostranog prekida bračne veze, tj. nastavak braka. Ako prođe (istekne) četiri mjeseca, a on je ne vrati u tom periodu, ona postaje trajno razvedena i mora joj isplatiti pola vjenčanog dara (mehr), a nema pravo to tražiti od onoga ko je vršio prinudu na njega jer ju je mogao vratiti u tom periodu.

Sporazumni razvod braka također je validan jer je to prekid bračne veze ili zakletva od muža, pa prinuda na njeg ne utječe.

Konvertiranje u islam od prinuđenog jeste validno, makar on bio i štićenik, na osnovu pravne preferencije, jer islam je iznad svega, a nad njim nema ništa. Ovo je s pravne strane, ali što se tiče odnosa između njega i Uzvišenog Allaha, on nije postao musliman.

Ako bude prinuđen na zastupanje pri sklapanju braka, zastupanje je validno i brak je sklopljen, kao što je validno zastupanje pri raskidu bračnog ugovora i oslobađanja roba, na osnovu pravne preferencije. Ako bi se gledalo na analogiju, ugovor o zastupanju nije validan uz prisilu jer on postaje ništavan ako se uradi u šali, tako je s kupoprodajnim i njemu sličnim ugovorima koji su postignuti uz prisilu. Zastupanje je validno, na osnovu pravne preferencije, jer prinuda ne sprečava sklapanje kupoprodajnog ugovora, ali prouzrokuje njegovu relativnu ništavnost. Isto tako, ugovor o zastupanju smatra se sklopljenim uz prinudu, a relativno ništavni uvjeti ne utječu na ugovor o zastupanju, pa ako nije ništavan, onda se zastupnikov postupak primjenjuje.

POSTUPCI KOJI NISU VALIDNI UZ PRINUDU

Nije validno, ako je bilo uz prinudu, oslobađanje dužnika niti jamca za osobu ili imetak, jer oslobađanje nije validno u šali, s obzirom da je to priznanje o nedužnosti i tu prinuda ima utjecaja. Isto tako, nije validno, uz prinudu, prihvatanje jamstva i prijenosa duga.

Ako osoba bude prinuđena da ne zahtijeva svoje pravo prvokupnje, pa ga i ne zatraži, njegovo pravo prvokupnje nije poništeno, pa kada nestane prinude, ako tada zatraži, priznaje mu se, a ako ne zatraži, gubi to pravo. Ako bude prinuđen da to pravo preda nakon što ga je dobio, on ne gubi to pravo.

Ne priznaje se apostazija jezikom, ako je srce čvrsto u vjerovanju jer se apostazija, kao što smo ranije naveli, veže za uvjerenje. Stoga, ako mu je srce čvrsto u vjerovanju, on nije postao nevjernik, i neće se njegova supruga od njega razvoditi jer nije postao nevjernik zbog prinude. Ako bi njegova supruga tvrdila da je on promijenio svoje uvjerenje (vjerovanje), a on to poricao, na osnovu pravne preferencije, prihvata se njegova tvrdnja. Analogija zahtjeva da se prihvati njena tvrdnja i da uslijedi razdvajanje, jer je izgovaranje riječi nevjerstva povod za razdvajanje supružnika, a isti tretman ima onaj ko to uradi dobrovoljno i onaj pod prinudom, kao kod izgovaranja riječi talaka (jednostranog prekida bračne veze). Gledano sa stanovišta pravne preferencije, ovaj izraz nije određen za razdvajanje bračnih supružnika, nego do njihovog razdvajanja dolazi zbog promjene uvjerenja, a prinuda je dokaz da do promjene nije došlo, i zato nema razdvajanja supružnika, niti se on tretira kao nevjernik.

Ako muž zaprijeti ženi da će je udariti, pa mu ona pokloni svoj vjenčani dar, taj dar nije validan ako je on u stanju da je udari, ali ako joj zaprijeti razvodom braka, ili da će se oženiti drugom ženom, to nije prinuda jer je ovaj postupak dozvoljen po Šerijatu a za Šerijatom dozvoljene stvari ne može se reći da su prinuda.

Ako bi se reklo nekoj ženi: "Dozvoli nam da općimo s tobom, a mi ćemo ti dati muslimanske zarobljenike, u protivnom ubit ćemo ih", njoj nije dozvoljeno da im se prepusti. Ali ako bi joj bilo rečeno: "Dozvoli nam da općimo s tobom ili ćemo te ubiti", u tom slučaju dozvoljeno joj je da im se prepusti. Ukratko rečeno, musliman mora zaštiti svoga brata muslimana ukoliko time neće počiniti grijeh, a ako će počiniti grijeh, onda nije dužan. Što se tiče Poslanikovih riječi:

انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا

Pomozi svoga brata nepravednika i onoga kome je nepravda učinjena,

one nisu općenite, na osnovu jednoglasnog mišljenja učenjaka u kojem se kaže da se izuzima onaj ko je nesposoban da pomogne, a onaj ko može pomoći svoga brata samo ukoliko počini grijeh koji mu je Allah zabranio on se i ne smatra sposobnim, zbog kolizije između pomaganja vjere i pomaganja muslimana, jer je pomaganje vjere važnije od pomaganja muslimana.[322]

Takav je slučaj ako sudija ili nasilni vladar prisiljavaju čovjeka da prizna krađu ili namjerno ubistvo ili namjerno odsijecanje ruke nekom čovjeku, pa on to prizna i bude mu odsječena ruka ili bude ubijen, na osnovu njegovog iznuđenog priznanja (priznanja iz prinude). Ako je taj čovjek (koji je priznao) poznat po čestitosti, nad sudijom će se izvršiti odmazda, tj. kisas, a ako je bio optuživan za krađu i poznat po njoj i ubistvima, onda se nad sudijom neće vršiti poravnanje (odmazda tj. kisas), na osnovu istihsana, a zbog sumnje da je optuženi uradio ono što je priznao, jer njegovo stanje ukazuje na to.

Ukoliko bude prinuđen, pod potpunom prinudom, da uradi jednu od dvije radnje, kao da mu se kaže: "Ili ćeš popiti ovaj napitak ili ćeš prodati svoje grožđe", ovo je prinuda ako je piće zabranjeno kao što je alkohol. Nakon prinude on ima pravo izbora između poništenja ugovora ili njegovog produženja jer je zabrana konzumiranja

322 Ilaus-sunen, 16/309.

alkohola kategorična, a on nije bio zadovoljan prodajom. Da li ima pravo konzumirati alkohol a izbjeći prodaju? Pravno gledajući da, jer je konzumiranje alkohola u nuždi dozvoljeno. Ako bi mu se prijetilo ubistvom ukoliko ne proglasi jednostrani prekid bračne veze, a on to ne učini, nego bude ubijen, neće biti grješan jer onaj ko bude ubijen zbog toga što neće da uništi svoju imovinu jeste šehid, stoga je preče da i onaj ko ne želi da poništi svoj brak sa ženom bude bez grijeha. Isto tako ako bi bio prinuđen na blud ili prodaju i tome slično, pa se odluči na prodaju, to je prinuda. Ovako se tretira ako mora birati između harama i halala, ali ako bude morao birati između dva harama ili dvije stvari koje nisu haram, te ako pod potpunom prinudom mora birati između nevjerstva i ubistva muslimana, neće biti ubijen, na osnovu istihsana, nego mora iz svog imetka isplatiti krvarinu (kompenzaciju) u roku od tri godine, ukoliko nije znao da ima pravo izgovoriti riječi nevjerstva i da pri tome u srcu ostane vjernik. Ako je znao, za to pravo, neki kažu da se ubija, a neki da se ne ubija. Ako bude natjerivan na blud ili ubistvo, neće učiniti ni jedno, jer ni jedno od to dvoje se ne dozvoljava u prinudi. Ako počini blud, neće se kazniti haddom, na osnovu istihsana, nego mora dati vjenčani dar, a ako ubije, ubija se naredbodavac jer je izvršilac bio prinuđen. Ako bude natjerivan na ubistvo ili uništenje tuđe imovine, on ima pravo da ne uništava imovinu, makar ona bila i manja od visine krvarine (kompenzacije), jer se to dozvoljava zbog prinude, a nije općenito dozvoljeno (halal), ako bi pak ubio, bit će zbog toga ubijen jer se to (ubistvo) ne dozvoljava ni u prinudi, a ako uništi imovinu, nju će nadoknaditi naredbodavac. Ako bude prinuđen na razvod braka prije bračne konzumacije ili oslobađanje roba, nadoknadit će (kaznit će se) naredbodavac manjim iznosom od cijene roba ili polovine vjenčanog dara (mehra), a ako je došlo do bračnu konzumacije, naredbodavac nije dužan ništa.

Zabrani svojoj bolesnoj supruzi odlazak njenim roditeljima, osim ako mu pokloni svoj vjenčani dar, i ona mu pokoni dio svoga vjenčanog dara, taj poklon je ništavan jer je ona prinuđena.

Uda svoju kćerku, djevicu, za nekog muškarca, ali uoči svadbe, on (otac) joj zabrani dok ona ne izjavi pred svjedocima da je od oca uzela svoj dio nasljedstva od majke. Ona to prizna i on dozvoli svadbu, ali njeno priznanje nije validno jer se ona nalazila u stanju prinude. Prodaja, kupovina i iznajmljivanje jesu kao priznanje i poklon, a svaki staratelj koji je u stanju da zabrani tretira se kao otac, zbog jedinstvenog razloga. Ovo se ne odnosi samo na oca, niti samo na djevicu, kao što se može vidjeti u našim zemljama da se vjenčani pokloni uzimaju od njih uz prinudu, pa čak to rade i sinovi amidžića, pa i dalji rođaci, a ako ona ne pristane na to, oni je muče ili ubiju.[323]

Onaj ko bude prinuđen da uzme tuđu imovinu, neće je nadoknaditi ako je za vrijeme uzimanja imao namjeru da je vrati njenom vlasniku, u protivnom dužan je da je nadoknadi. Ako se ne sporazume, tj. vlasnik i onaj što je bio prinuđen, oko namjere, prihvata se tvrdnja onoga što je bio prinuđen uz njegovu zakletvu, i neće on nadoknaditi nego će to uraditi naredbodavac. Isti je tretman ako bude prinuđen da prihvati robu na čuvanje ili poklon, pa kaže: "Uzeo sam je da bi je vratio njenom vlasniku."

Onaj ko bude natjeran na kupovinu ili prodaju obavljat će kupoprodaju, dok je onaj ko ga tjera na to prisutan kod njega, u protivnom nije mu dozvoljeno, jer njegovim odlaskom prestala je mogućnosti prinude. Prinuda se ne ostvaruje strahom od njegovog povratka. Stoga, vidimo da pomagači (saradnici) nepravednog vladara nemaju isprike za otimanje (svoje postupke, nepravdu) koje čine kada nema vladara ili njegovog izaslanika.

Bude natjeran da jede svoju hranu, ako je bio gladan ne može tražiti od onoga ko ga je natjerao nadoknadu, ali ako bude sit, ima pravo tražiti od njega vrijednost pojedene hrane, jer u prvom slučaju on je ostvario korist (najeo se), a u drugom nije.

Problem se javlja ako je hrana pripadala trećem licu jer nadoknadu daje naredbodavac, a korist je ostvario izvršilac radnje.

323 Reddul-muhtar, 5/88.

Odgovor je: smatra se da je hranu pojeo naredbodavac jer je prinuda na jedenje prinuda na uzimanje pošto se jelo ne može ostvariti bez toga (uzimanja), pa kao da ju je on uzeo i rekao: "Jedi." Ovdje se naredbodavca ne može tretirati uzurpatorom prije jela jer je to nemoguće ako je hrana u rukama ili ustima vlasnika, stoga se kaže da je on pojeo svoju hranu, ali ako je on sit, onda je bio natjeran uništiti svoju imovinu, pa će zbog toga to nadoknaditi naredbodavac.[324]

Nasilnik kaže čovjeku: "Ili ćeš mi prodati ovu kuću ili ću je predati tvome neprijatelju!" Stoga je on proda njemu. Ovo je prodaja pod prinudom, ako je čovjek vjerovao (bio uvjeren) da će on ostvariti svoju prijetnju. Ako vladar zaprijeti potpunom prijetnjom staratelju jetima da mu dadne njegovu imovinu, i on to učini, nije dužan nadoknaditi je. Ako mu zaprijeti da će uzeti njegovu imovinu, ukoliko zna da će uzeti jedan dio njegove imovine a ostaviti mu dovoljan dio, nema pravo isporučiti mu (imovinu jetima), a ako je isporuči, nadoknadit će isto toliko. Ako se bude plašio da će mu uzeti svu imovinu, onda ima ispriku. Ako vladar sam uzme (bez pitanja), staratelj neće ništa nadoknaditi ni u kojem slučaju.[325]

Naredbodavac zbog naredbe treba nadoknaditi samo u šest situacija: ako je naredbodavac vladar ili otac; ako otac naredi punoljetnom sinu da naloži vatru u njegovoj zemlji, i on to učini, ali vatra pređe u zemlju susjeda, pa upropasti nešto, onda će otac nadoknaditi jer je radnja bila dozvoljena (naredba je bila validna, ispravno je izvršio naredbu), pa se postupak pripisuje njemu, kao da ga je otac uradio. Ako iznajmi zidara da mu obori zid na put i on mu to uradi, i ubije njime čovjeka, ovdje će nadoknadu dati zidar, jer radnja nije bila ispravna, ili ako naredbodavac bude gospodar a izvršilac radnje maloljetno dijete ili rob, kojem je naredio da uništi tuđu imovinu, ali ako mu naredi da uništi imovinu njegovog gospodara, neće je on nadoknaditi.[326]

324 Reddul-muhtar, 5/89.
325 Ibid.
326 Ibid., 5/136.

UZURPACIJA

DEFINICIJA UZURPACIJE

Filološki, uzurpacija (gasb) je uzimanje stvari, novca ili nečeg drugog, silom.

Terminološki (u Šerijatu) to je: oduzimanje predmeta otimanjem (uzurpacijom) od pravog vlasnika i utvrđivanje nezakonitog posjeda, makar samo fiktivno. Kao npr. kada ostavoprimac zaniječe pohranjenu stvar (polog), on je time fiktivno oduzima od njenog vlasnika jer je pohranjena stvar (polog) pripadala njenom vlasniku prije negiranja ostavoprimca.

U osnovi, uzurpacija je oduzimanje od zakonitog posjednika, a ne potvrđivanje nezakonitog posjeda. Zato, ako bi čovjek držao u ruci zrno bisera, pa ga neko udari po ruci, i biser ispadne u more, onaj ko ga je udario mora nadoknaditi štetu, makar biser ne bio u njegovu posjedu. Ali ako plodovi otetog voćnjaka propadnu, neće se ništa nadoknaditi, makar se posjedovanje fiktivno utvrđivalo, jer posjedovanje izvornog vlasnika suštinski nije otklonjeno. Ovo se poklapa s mišljenjem imama Muhameda jer je po njemu uzurpacija samo otimanje, a po mišljenju drugih uzurpacija je otimanje i prisvajanje zajedno.[327]

327 Više vidi: Reddul-muhtar ala Ed-Durrul-muhtar, 5/113.

Neki uzurpaciju dijele na dvije vrste:

1. uzurpacija koja ima za posljedicu obavezu nadoknade. Kod nje se uvjetuje oduzimanje predmeta;
2. uzurpacija pri kojoj je obaveza vratiti predmet, kod nje se uvjetuje prisvajanje predmeta, kao što je kod uzurpacije nekretnina, tu je obavezan povrat bez nadoknade, po mišljenju Ebu Hanife i Ebu Jusufa, a s njima se ne slaže Muhamed. Šafi samo uzima u obzir prisvajanje predmeta (isbatul-jed), a razlika se očituje u vezi s pitanjem dodataka (pratećih stvari) uz predmet uzurpacije. Plodovi iz uzurpiranog vrta, naprimjer, ne nadoknađuju se, po našem mišljenju, ako propadnu, ukoliko uzurpator nije spriječio vlasnika da ih uzme, bez obzira bili (ti dodaci) odvojeni ili spojeni uz predmet uzurpacije, jer nije došlo do oduzimanja predmeta, ali ako ga je spriječio nakon što je tražio, onda su svi jednoglasni da treba nadoknaditi (štetu), kao što je nadoknađuje kada prekorači svoja ovlaštenja.

UVJETI POSTOJANJA UZURPACIJE

Kod uzurpacije uvjetuje se da predmet uzurpacije bude imovina koja ima svoju vrijednost, tj. da je, po Šerijatu, dozvoljena njena upotreba, tako da ne može biti uzurpacije alkohola od muslimana. Ako bi od muslimana oduzeo alkohol, treba dati jamstvo povrata, iako nema jamstva (odštete) vrijednosti. Također, ne tretira se uzurpacijom otimanje leša životinje koja je sama uginula, osim ribe i skakavaca. Isto tako se tretira i sve ostalo što ima tretman lešine, kao što je udavljena, ubijena, strmoglavljena i rogom nabodena životinja. Krađa ulazi u okvir uzurpacije po svojoj osnovi, a to je oduzimanje predmeta od pravog vlasnika, jedino što se ovo oduzimanje desilo tajno.

Tovarenje tuđe životinje tretira se kao uzurpacija jer je predmet uskraćen pravom vlasniku (uskraćeno vlasništvo), ali sjedenje na tuđoj prostirci nije uzurpacija jer predmet nije oduzet i ne treba davati odštetu (jamstvo), osim ako svojim postupkom uništi predmet. Ako uđe u tuđu kuću i uzme stvari iz nje, ali to porekne, on garantuje za njih. Ali ako ih (stvari) nije prebacio, niti ih je porekao, neće nadoknaditi ukoliko nije ništa oštetio niti iznio iz kuće.

Tovarenje životinje, makar ona bila i zajednička, jeste uzurpacija zbog uskraćivanja vlasništva, pa će nadoknaditi shodno procentu vlasništva. Ako bi uzjahao životinju, pa sišao s nje i tako je ostavio na njenom mjestu, neće ništa nadoknaditi jer se uzurpacija ne može ostvariti bez prenošenja pa tako isto treba biti i korištenje. Ali ako životinja ugine zbog samog tereta ili jahanja, makar i ne bilo promjene mjesta, nadoknadit će zbog stvarnog uništenja.[328]

Uzurpacija je ostvariva u pokretnoj imovini, ali ako zaposjedne nepokretnu imovinu (nekretnine) pa ih viša sila, kao što je poplava, uništi dok su kod njega, neće nadoknaditi. Muhamed smatra da i tada treba nadoknaditi i po njegovom se mišljenju izdaju fetve kada je u pitanju vakuf i imovina jetima.

UZURPACIJA NEKRETNINA (NEPOKRETNE IMOVINE)

Uzurpacija nekretnina je moguća kao što se spominje u autentičnom hadisu koji bilježe Buhari i Muslim, od Aiše, r.a., a u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

مَنْ ظَلَمَ شِبْرًا مِنَ الأَرْضِ طُوِّقَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

Ko učini nasilje (prisvoji) jedan pedalj zemlje, sva zemlja tog pedlja kroz dubinu sedam zemalja bit će mu natovarena oko vrata.

328 Reddul-muhtar, 5/114.

Ovaj hadis ukazuje da postoji uzurpacija nekretnina, i to mišljenje zastupaju naša trojica imama. Oni su se, međutim, razišli u pitanju da li samom uzurpacijom uzurpator postaje dužan dati nadoknadu ili ne? Muhamed kaže: "Samom uzurpacijom nekretnine uzurpator postaje obavezan dati nadoknadu, tako ako bi predmet uzurpacije bio u rukama uzurpatora i bude uništen višom silom, on je dužan dati odštetu kao i kod pokretne imovine."

Ebu Hanifa i Ebu Jusuf smatraju da obaveza nadoknade za nekretnine ne spada na uzurpatora samom uzurpacijom, pa ako bi bila uništena dok se nalazila kod njega višom silom, on nije dužan dati nadoknadu, jer sama uzurpacija ne obavezuje na nadoknadu nego povrat supstance (imovine), ali s obzirom da je uništenje pokretne imovine često, rekli smo da nadoknada za nju prelazi na uzurpatora samom uzurpacijom da bismo zaštitili imovinu ljudi od propadanja, za razliku od nekretnina (nepokretne imovine), gdje je propadanje rijetko (izuzetak) a na izuzetku se ne gradi propis, i nema potrebe da nadoknada za nju prelazi na uzurpatora. Ovo je razlika između pokretne i nepokretne imovine (nekretnina), a analogija nije validna uz postojanje razlika.[329]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN UZURPACIJE

Uzurpacija je grijeh onome ko zna da je to tuđa imovina i treba je vratiti ako je ona u ispravnom stanju, a ako je uništena, onda treba dati njenu vrijednost. Ako nije znao da je to tuđa imovina, onda je treba vratiti ili dati nadoknadu vrijednosti, ali nema grijeha jer je to greška koja se oprašta, na osnovu hadisa u kojem je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

329 Ilaus-sunen, 16/339.

إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ

Allah je oprostio mome umetu grešku, zaborav i ono na što su natjerani (prinuđeni).

To znači da je oprostio grijeh koji je posljedica greške. To potvrđuju i riječi Uzvišenog:

> ***I nije vam grijeh ako u tome pogriješite, već ako to namjerno srca vaša učine! A Allah prašta i samilostan je.***[330]

Ako se od uzurpatora uzurpira predmet, vlasnik predmeta bira da li će jamstvo (nadoknadu) uzeti od prvog uzurpatora ili od uzurpatorovog uzurpatora (drugog uzurpatora).

Iz ovog pravila izuzima se slučaj kada razbije nečiji srebreni ibrik, zatim ga razbije drugi, prvi će biti oslobođen nadoknade, a drugi će nadoknaditi isti takav. Ovo je slučaj i ako bi prolio vodu na pšenicu, zatim na to istrese drugi još vode, i time još više umanji njenu vrijednost. Prvi će biti oslobođen odgovornosti, a drugi će nadoknaditi njenu vrijednost na dan kada je istresao vodu, jer vlasnik ne može povratiti pšenicu niti ibrik u stanje u koje ih je doveo prvi, pa da on traži isto ili njihovu vrijednost. Kao uzurpacija tretira se i slučaj kada uzurpator predmet dadne u zalog, ili ga iznajmi ili posudi, pa on bude uništen. Ako uzurpator uzurpirani predmet ostavi kod nekog čovjeka na čuvanje, pa on kod njega propadne, vlasnik ima pravo tražiti od bilo kojeg od njih dvojice nadoknadu, pa ako ga nadoknadi povjerenik (kod koga je bio na čuvanju), on će tu vrijednost uzeti od uzurpatora, a ako ga nadoknadi uzurpator, on neće ni od koga ništa tražiti. Ako predmet bude uzurpiran od uzurpatora i propadne kod drugog uzurpatora, i ako ga nadoknadi drugi uzurpator, on ne može ništa tražiti od prvog uzurpatora, a ako ga nadoknadi prvi uzurpator, on će taj iznos tražiti od drugog uzurpatora.

330 El-Ahzab, 5.

Iz ovog se izuzima ako je predmet uzurpacije vakuf jer ako se uzurpira vakuf, pa njegova vrijednost poraste, a drugi uzurpator bude bogatiji od prvog, onda se nadoknada traži od drugog uzurpatora. Ako čovjek uzurpira vakufsku zemlju koja vrijedi hiljadu dirhema, zatim je od uzurpatora uzurpira drugi čovjek nakon što se povećala njena vrijednost i sada vrijedi dvije hiljade, mutevelija će, na osnovu mišljenja onih koji kažu da se nepokretna imovina nadoknađuje zbog uzurpacije, nadoknadu tražiti od drugog uzurpatora, ako je on bogat, jer je nadoknada od drugog korisnija za siromahe, a ako je prvi bogatiji od drugog, tražit će od njega jer nadoknada od prvog korisnija je za vakuf. Ako upravnik nadoknadu uzme od jednog, drugi se oslobađa, kao kada vlasnik uzurpirane robe bira između nadoknade od prvog ili drugog uzurpatora.

OBAVEZNOST VRAĆANJA UZURPIRANOG PREDMETA

Dokaz da je uzurpator dužan vratiti uzurpirani predmet, ako je on kod njega, jeste hadis od Jezida Ebu es-Saiba u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

لا يَأْخُذَنَّ أَحَدُكُمْ مَتَاعَ أَخِيهِ لاعِبًا وَلا جَادًّا وَمَنْ أَخَذَ عَصَا أَخِيهِ فَلْيَرُدَّهَا

Neka niko od vas ne uzima robu svoga brata, u šali niti zbilji, pa ako neko od vas uzme štap svoga brata, neka mu ga vrati.[331]

Ibn Omer kaže: "Zaspao je Zejd ibn Sabit u noći u Bici na Hendeku, i došao je Ammaret ibn Hazm i uzeo njegovo oružje. Allahov Poslanik, s.a.v.s., upita Zejda:

يا أبا رُقاد نِمْتَ حَتّى ذَهَبَ سِلاحُكَ

O spavaču, spavao si, tako da ti je oružje otišlo.

331 Hadis bilježe Ebu Davud i Et-Tirmizi, koji o njemu kaže da je hasenun-garib.

Zatim je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

مَنْ لَهُ عِلْمٌ بِسِلاحِ هَذا الْغُلامِ

Ko zna gdje je oružje ovog mladića.

Ammar je rekao: 'Ja sam ga uzeo.' Poslanik mu je rekao: *Vrati mu ga.* Zatim je zabranio da se prepada vjernik i da mu se uzimaju njegove stvari, bilo to u šali ili zbilji."[332]

Ova dva hadisa svojim značenjem očito potvrđuju naslov ovog poglavlja. Uzurpacija je zabranjena Kur'anom, sunnetom i konsezusom islamskih učenjaka. Uzvišeni Allah kaže:

> ***O vjernici! Ne jedite imetke jedan drugome na nepošten način!***[333]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., u svojoj bajramskoj hutbi veli:

إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ بَيْنَكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا

Vaša krv, vaši imeci i vaše časti su vam sveti (haram, zabranjeni) kao što je svet ovaj dan u ovom mjesecu i u ovom gradu.[334]

Muslimani su se složili da je uzurpacija općenito zabranjena, ali su se razišli kod sekundarnih pitanja vezanih za nju. Uzurpator je dužan vratiti uzurpiranu imovinu ako je ona još uvijek kod njega, na osnovu Poslanikovih, s.a.v.s., riječi spomenutih u poglavlju o posudbi:

عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذَتْ حَتَّى تُؤَدِّيَ

Za predmet odgovara onaj u čijem je posjedu, sve dok ga ne vrati.[335]

332 Hadis bilježi El-Hakim. U njegovom lancu prenosilaca nalazi se El-Vakidi oko kojeg se spore da li njegova predanja mogu biti dokaz, ali ovo sporenje nije veliko i ne šteti.

333 En-Nisa, 29.

334 Muttefekun alejhi.

335 Hadis bilježe autori četiri Sunena, a El-Hakim ga smatra vjerodostojnim.

Također, pravo onog od koga je uzurpiran predmet vezano je za dotični predmet i njegovu vrijednost. Vlasnik svoje pravo može ostvariti samo ako mu se vrati taj predmet. Ako predmet propadne kod uzurpatora, on je obavezan nadoknaditi njegovu vrijednost, na osnovu riječi Uzvišenog:

Onima koji vas napadnu uzvratite istom mjerom[336],

kao i zbog riječi Uzvišenog:

Ako kanite da na nepravdu uzvratite, tad uzvratite samo onoliko koliko vam bi učinjeno! A ako se strpite, pa to je zbilja za strpljive bolje.[337]

Nadoknada je nužna zbog toga što uzurpator nije u stanju vratiti uzurpirani predmet te je nephodna nadoknada koja nadomješta vrijednost predmeta.[338] Uzurpator mora vratiti predmet odakle ga je i uzurpirao ukoliko se nije znatno promijenio, a znatna je promjena ako nedostaje dio predmeta ili dio koristi koju on donosi. Ako je došlo do znatne promjene, uzurpator preuzima predmet i plaća njegovu vrijednost, ili ga vraća vlasniku i nadoknađuje nedostatak. Vlasnik predmeta bira opciju koju on želi.

Ako je uništena nezamjenjiva imovina, po mišljenju svih islamskih učenjaka, procjenjuje (uzima) se njena vrijednost na dan uzurpacije i taj se iznos plaća. Ali ako je ona upotrijebljena, po mišljenju Ebu Hanife, računa se njena vrijednost na dan uzurpacije, također, a, po mišljenju Ebu Jusufa i Muhameda, uzima se njena vrijednost na dan upotrebe. Ako uzme ovcu, pa se ona udeblja, i onda je zakolje, nadoknadit će njenu vrijednost na dan uzurpacije, a ne na dan klanja, po mišljenju Ebu Hanife, a po njihovom mišljenju na dan klanja. Ako predmet propadne bez djelovanja uzurpatora, on će nadoknaditi njegovu vrijednost na dan uzurpacije.

336 El-Bekara, 194.
337 En-Nahl, 126.
338 Više vidi: Ilaus-sunen, 16/325.

Ako zamjenljivi predmet (misli) bude pomiješan s drugim zamjenljivim predmetom druge vrste, kao što je npr. pšenica sa ječmom, ili sezamovo ulje s jestivim uljem, onda se to tretira kao nezamjenjivi predmet i mora se nadoknaditi njegova vrijednost na dan uzurpacije. Isti tretman ima svaka imovina koja se mjeri mjerama težine a razlikuje po svojstvu, kao što su: perje, pekmez, marmelada, sir i meso, makar i prijesno bilo.

Ako uzurpira obrađeno srebro pa ga razbije, u tom slučaju ako vlasnik hoće, uzet će ga razbijeno ili ako hoće, ostavit će ga njemu, a uzet će njegovu vrijednost u zlatu. Ako bismo rekli da uzme istu vrijednost u srebru, to bi bila kamata, ili ako kažemo da uzme istu težinu u srebru, onda bi oštetili vlasnika jer bi nedostajao kvalitet i oblik (obrada). U osnovi se vraća sami predmet koji je uzurpiran, a vraćanje vrijednosti ili zamjene jeste alternativa i zato sudija ne treba da požuruje s izricanjem presude u kojoj se traži vraćanje zamjene ili vrijednosti, nego će pritvoriti uzurpatora dok ne pokaže uzurpirani predmet ako je kod njega. Ovo se primjenjuje ako oštećena strana nije zadovoljna presudom o davanju vrijednosti.

Ako uzurpator tvrdi da je predmet uništen kod vlasnika nakon što mu ga je on vratio, a vlasnik tvrdi da je uništen kod uzurpatora, i oba imaju dokaz za svoje tvrdnje, po mišljenju Muhameda, dokaz uzurpatora da je on predmet vratio i da je uništen kod vlasnika prihvatljiviji je (jači) jer on potvrđuje vraćanje predmeta a to je prolazno stanje i dokaz donosi onaj ko tvrdi promjenu stanja. Ebu Jusuf pak smatra da je prihvatanje dokaza vlasnika preče jer on potvrđuje obaveznost nadoknade, a drugi to poriče, a dokaz se koristi za potvrđivanje. Mišljenje Muhameda je prihvatljivije.[339]

Ako se raziđu u vezi s pitanjem vrijednosti i oba ponude dokaze za svoje tvrdnje, prihvata se dokaz vlasnika.

339 Reddul-muhtar, 5/118.

Ako se raziđu o pitanju samog predmeta, kao npr. da uzurpator kaže za odijelo: "Evo ovo je to što sam uzurpirao", a vlasnik kaže: "Ne, nego ovo", prihvata se tvrdnja uzurpatora jer se kod određivanja predmeta prihvata izjava onoga ko posjeduje predmet bez obzira, da li se od njega tražilo jamstvo za taj predmet ili ne.

Ako vrijednost uzrpirane nekretnine bude umanjena stanovanjem uzurpatora u njoj ili njegovim sijanjem nekretnine on će, po mišljenju svih islamskih učenjaka, nadoknaditi manjak jer je to uništavanje, a zbog uništavanja se nadoknađuje čak i ono što se ne nadoknađuje uzurpacijom.

Učenjaci su se razišli oko tumačenja umanjenja vrijednosti. Neki kažu da će se gledati za koliko se mogla iznajmiti ta zemlja prije korištenja i poslije njega, pa će uzurpator nadoknaditi razliku u cijeni. Drugi smatraju da će se procjena vršiti na osnovu prodaje, tj. gledat će se za koliko bi se prodala prije korištenja i poslije njega, i razlika između cijena jeste njena umanjena vrijednost i to će nadoknaditi. Ovo mišljenje je logičnije i bliže istini, i na osnovu njega se daju fetve, jer se uzima u obzir vrijednost supstance (predmeta) a ne njene koristi. Uzurpator će uzeti (uračunati) svoju glavnicu, a to je sjeme, zatim ono što dadne kao nadoknadu, i što potroši na sjetvu, pa ako mu šta preostane, to će podijeliti kao sadaku, po mišljenju Muhameda, a, po mišljenju Ebu Jusufa, nije dužan ništa dijeliti kao sadaku.

NADOKNADA NOVONASTALOG NEDOSTATKA (MANJKA) KOD UZURPIRANOG PREDMETA

Postoje četiri vrste nedostatka: opadanje cijene, gubitak nekih dijelova supstance (predmeta), gubitak poželjne osobine kod predmeta, kao što je obrađenost zlata ili suhoća pšenice i gubitak poželjne karakteristike kod supstance.

Kod prvog nedostatka, a to je opadanje cijene, nije obavezno dati nadoknadu u bilo kojoj situaciji ako se predmet vrati na mjesto odakle je uzurpiran.

Kod drugog, a to je gubitak nekih dijelova predmeta, nadoknada je obavezna u svim situacijama.

Kod trećeg, a to je gubitak poželjne osobine kod predmeta, nadoknada je obavezna osim kod imovine bazirane na kamati.

Kod četvrtog, a to je gubitak poželjne karakteristike kod supstance, također je obavezna nadoknada.

Ovo se primjenjuje ako je nedostatak mali, ali ako je veliki, vlasnik bira između uzimanja predmeta ili njegovog ostavljanja uzurpatoru, i uzimanja pune vrijednosti predmeta. Ako uzurpator upotrijebi predmet pa upotreba umanji njegovu vrijednost, ili onaj ko posudi robu iznajmi je, nadoknadit će kao da je došlo do gubitka nekog dijela supstance a ne opadanja cijene. Ostatak zarade od korištenja ili iznajmljivanja podijelit će kao sadaku jer je to zaradio na ružan način a to je korištenjem tuđe imovine. Ebu Jusuf, kao što smo ranije spomenuli, ne dijeli to mišljenje.

TRETMAN ONOGA ŠTO PROMIJENI UZURPATOR NA UZURPIRANOM PREDMETU

Ovdje se radi o slučaju kada se uzurpirani predmet promijeni djelovanjem uzurpatora, tako da izgubi svoje ime i najveći dio svoje koristi. Vlasništvo vlasnika nad njim prestaje i predmet prelazi u vlasništvo uzurpatora, ali mu nije dozvoljeno korištenje istog prije regulisanja nadoknade. Pod riječima "najveći dio svoje koristi" misli se na prestanak najvećeg dijela njegovih ciljeva, čime se izuzimaju srebrenjaci koji su izliveni ali bez zvaničnog pečata, jer oni, iako nisu novac, najveća korist od njih ostaje, a to je vrijednost i ukras (ukrašavanje), i zato ostaje pravo vlasnika nad njima.

Ako se uzurpirani predmet pomiješa s imovinom uzurpatora ili s drugom uzurpiranom imovinom, tako da ih je nemoguće odvojiti, uzurpator će je nadoknaditi i postat će njen vlasnik, ali nije mu dozvoljeno njeno korištenje prije regulisanja nadoknade i pristanka vlasnika.

Ako suprug kupi hranu ili odjeću nečistim imetkom (stečenim na nedozvoljen način), supruzi je dozvoljeno da to jede i obuče, a grijeh je na suprugu.[340]

Klanje tuđe ovce i njeno kuhanje ili pečenje, mljevenje pšenice ili njeno sijanje, kovanje sablje od željeza ili posude od mesinga, gradnja na velikom drvetu, ukoliko je vrijednost građevine veća od drveta, onda će građevina pripasti graditelju uz nadoknadu. Isto tako, ako kokoška proguta biser, ili krava stavi svoju glavu u lonac, ili ostavi devče na čuvanje, pa ono poraste u štali ostavoprimca tako da može izaći samo ako se poruši zid, ili ispadne zlatnik (dinar) u tuđu tintarnicu i ne može se izvaditi drugačije nego da se ona razbije i tome slično, u svim tim situacijama vlasnik će vrednijeg nadoknaditi manju vrijednost. Pravilo je da se veća šteta izbjegava činjenjem manje.

Ako neko proguta biser, pa umre, neće mu se rezati stomak, jer je svetost čovjeka veća od svetosti imetka, ali će se vrijednost bisera uzeti iz njegove zaostavštine. Šafi je dozvolio da mu se razreže stomak, analogno rezanju stomaka radi vađenja djeteta. Mi smo u govoru o dženazi također rekli da se može razrezati, te da nema razilaženja, i ovo mišljenje je ispravnije.

U slučaju da vrijednost dva predmeta bude ista, prihvatit će se njihova nagodba. Ako se ne dogovore, prodat će se oba predmeta a cijena će se raspodijeliti na njih dvojicu shodno učešću njihove imovine.

Ako uzurpator želi rušenje zgrade i vraćanje posjeda (velikog drveta), ima li pravo na to? Ako mu se izrekne presuda da isplati

340 Reddul-muhtar, 5/122.

vrijednost, nema pravo rušenja. Za vrijeme prije presude postoji mišljenje koje to odobrava i koje to zabranjuje zbog beskorisnog uništavanja imovine.

Ako uzurpator od zlata i srebra napravi zlatnike i srebrenjake ili posudu, neće time postati njihov vlasnik. Oni pripadaju vlasniku i neće uzurpatoru ništa platiti zbog njihovog izlijevanja jer on nije ništa uložio drugo osim svog truda, osim ako ih je ugradio u svoju imovinu tako da ako bi se uzimali, nanijela bi mu se šteta, kao kada bi ih postavio da budu ručka na mješini za vodu ili lim na krovu i tome slično. Vlasnik je izgubio upravljanje njima od trenutka uzurpacije. S ovim mišljenjem se ne slažu Ebu Jusuf i Muhammed.

Ako zakolje tuđu ovcu i tome slično, vlasnik će mu je ostaviti i uzet će njenu vrijednost, ili uzet će ovcu i nadoknadu za štetu. Isti je tretman ako joj otkine nogu ili otkine dio životinje čije se meso ne jede, ili puno podere odjeću, čime se ošteti dio predmeta ili dio koristi, ne svu. Ako upropasti svu korist od njega, nadoknadit će vrijednost cijelog predmeta. Ako malo podere, pa to ne prouzrokuje gubitak koristi od odjeće, nadoknadit će samo nedostatak, zbog toga što ona obavlja sve funkcije, ukoliko nije potrebno da se ponovo šije ili ako nije u pitanju kamata.

TRETMAN GRADNJE I SIJANJA NA UZURPIRANOJ ZEMLJI

Ko sagradi ili zasadi nešto na tuđoj zemlji, bez dozvole, naredit će mu se da to povadi i vrati zemlju vlasniku, ako je njena vrijednost veća. Vlasnik može nadoknaditi uzurpatoru vrijednost građevine ili sadnica, pa da mu ih on ostavi. Zemlja će se prvo procijeniti bez zgrade (i sadnica), a zatim će se procijeniti njena vrijednost zajedno s povađenim (iščupanim), i nadoknadit će razliku ako je vrijednost zemlje poslije vađenja manja.

Ako uzurpator posije zemlju, tu se primjenjuje običaj, pa ako podijele parcelu po pola ili jednom pripadne četvrtina i tome slično, to se prihvata. Ako u običaju nije poznato da se dijeli parcela, niti kako se dijeli prinos, onda se onaj što je posijao tretira kao uzurpator i prihod će njemu pripasti, a on će vlasniku dati nadoknadu onoliku koliko je zemlja izgubila vrijednosti zbog sijanja.

Ukratko rečeno, ako je zemlja privatno vlasništvo i njen je vlasnik pripremi za sjetvu a uzurpator je posije kod podjele prihoda primjenjuje se običajno pravo, a ako ju je pripremio za iznajmljivanje, onome ko je posijao pripada prihod, a on će vlasniku platiti za iznajmljivanje koliko se plaća uobičajeno za takvu parcelu ili će mu nadoknaditi koliko je zemlja izgubila vrijednosti sijanjem. Ako je zemlja vakuf i postoji pravilo u običaju kako se plaća, to će se primijeniti ako je to korisnije za vakuf, a ako nije, onda će platiti kao za iznajmljivanje koliko se plaća uobičajeno za takvu parcelu, zbog toga što se fetva usaglašava shodno onome što je korisnije za vakuf.[341]

PROPISI VEZANI ZA UZURPIRANJE OD UZURPATORA

Ako drugi uzurpator vrati prvom uzurpatoru uzurpirani predmet, oslobođen je nadoknade, kao npr. kada bi uzurpirani predmet bio uništen dok je kod drugog uzurpatora, pa on dadne njegovu vrijednost prvom uzurpatoru u tom će slučaju biti oslobođen, jer vrijednost predmeta nadomješta sam predmet, stoga je isti propis ako vrati uzurpirani predmet.

Ako prvi uzurpator tvrdi da je uzurpirani predmet uzurpiran i od njega, vlasnik ima pravo da mu ne vjeruje, te stoga ima pravo da traži nadoknadu od bilo kojeg uzurpatora. Ako se vlasnik odluči da traži nadoknadu od drugog, on ima pravo da tu nadoknadu traži od

341 Reddul-muhtar, 5/125.

prvog uzurpatora jer je on priznao uzurpaciju, a ako se vlasnik odluči da traži nadoknadu od prvog uzurpatora, pa taj prvi htjedne zatražiti nadoknadu od drugog, nema na to pravo, zbog svog priznanja da je uzurpirao predmet, a da nema priznanja, imao bi pravo na to.

Čovjek uzurpira neku stvar, pa je od njega uzurpira neko drugi, i vlasnik želi da od prvog uzurpatora uzme dio nadoknade a od drugog uzurpatora drugi dio, tada ima pravo to uraditi jer vlasnik ima pravo izbora od koga će tražiti nadoknadu. Ako se odluči da nadoknadu uzme od jednog, ali ne uspije je uzeti od njega, niti ovome bude naređeno da mu je dadne, nema pravo njega ostaviti i tražiti nadoknadu od drugog, makar mu imovina i propala, kao npr. da se ispostavi da on nema ništa ili da je umro u stanju bankrotstva. Neki kažu da ima pravo tražiti nadoknadu od drugog.

U knjizi *El-Fetava el-Hindijja* prenosi se iz *El-Muhita*: "Ako izabere nadoknadu od jednog od njih dvojice, nema pravo tražiti je od drugog, po mišljenju Ebu Hanife i Muhammeda."

Ebu Jusuf kaže: "Ima pravo na to dok ne uzme nadoknadu od njega." Iz ovog je očito da nakon što uzme (od jednog), nema pravo tražiti nadoknadu od drugog, u tome se svi slažu.

Ako neko uzme od uzurpatora uzurpirani predmet da bi ga vratio vlasniku, ali ga ne pronađe, on se tretira kao uzurpator uzurpatora sve dok ga ne vrati prvom uzurpatoru.

TRETMAN KORISTI OD UZURPIRANOG PREDMETA

Po mišljenju naših učenjaka, s kojim se ne slaže Šafi, uzurpator neće nadoknađivati koristi od uzurpirane supstance, svejedno, iskoristio ih ili one propale. U tri slučaja će, po mišljenju kasnijih učenjaka iz našeg mezheba, ipak biti dužan da dadne adekvatnu nadoknadu, a to je: ako je uzurpirana supstanca vakuf, ili ako je imovina predviđena za investiciju, ili ako je imetak siročeta (jetima).

Dokaz da se ona ne nadoknađuju jesu riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

الْخَرَاجُ بِالضَّمَانِ

Dobit ide uz garanciju za štetu.[342]

Nadoknadu za uzurpirani predmet daje uzurpator, pa zato i koristi od njega idu njemu. To također potvrđuju i Poslanikove, s.a.v.s., riječi:

عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذَتْ حَتَّى تُؤَدِّيَهُ

Čovjek garantuje za ono što uzme, sve dok ga ne vrati.[343]

Ovdje je naredio vraćanje onog što se uzme, a uzurpator je uzeo samo predmet bez koristi jer su se one pojavile kod njega postepeno.[344]

Tako, ako bi jetima lično njegovi rođaci iskorištavali neko vrijeme za teške poslove bez dozvole vladara i bez nadoknade, on ima pravo da nakon punoljetnosti od njih traži nadoknadu za taj posao, ako je ono što su mu davali za odjeću i lične potrepštine manje vrijedno od nadoknade za taj posao.

Imovina predviđena za investiciju jeste ono što je vlasnik pripremio za investiranje, kao npr. da ju je sagradio za to, ili kupio je za to, ili ju je tri godine zaredom iznajmljivao za to.

Ako uzurpator nekome iznajmi uzurpirani predmet čija se korist nadoknađuje kao vakufska imovina, ili imetak siročeta (jetima), imovina predviđena za investiranje treba uzurpatoru dati ugovoren iznos, a ne adekvatnu nadoknadu, jer je on sklopio ugovor. Uzurpator vlasniku neće vraćati adekvatnu nadoknadu (edžrul-misl) nego će vratiti ono što je dobio, i obavezan je vratiti samo ono što je dobio ugovorom, makar to bio i manji iznos od adekvatne nadoknade.

342 Hadis bilježe Et-Tirmizi, Ebu Davud, En-Nesai i Ahmed.

343 Hadis bilježe Et-Tirmizi, Ebu Davud, Ibn Madža i Ahmed.

344 Ilaus-sunen, 16/337.

Ovaj se sud temelji na mišljenju ranijih učenjaka, a, po mišljenju kasnijih učenjaka, uzurpator vlasniku treba dati adekvatnu nadoknadu ako je dobijeni iznos iz ugovora identičan s adekvatnom nadoknadom ili manji od nje. Ako je dobijeni iznos veći od adekvatne nadoknade, sve će dati vlasniku jer to za njega nije čist imetak.

Ako se uzurpator pokaje, ali ne nađe vlasnika, čuvat će uzurpirani predmet sve dok ima nade da će ga pronaći, a onda će je podijeliti kao sadaku, uz uvjet da ako se pojavi vlasnik onda će je nadoknaditi, i neće imati nagrade za tu sadaku.

Ako uzurpator sakrije ono što je uzurpirao, a vlasniku nadoknadi njegovu vrijednost, po našem mezhebu, on je postao vlasnik toga, a po mišljenju Šafija nije, jer uzurpacija je zabranjena i ne može biti osnova za stjecanje. Po našem mišljenju, on je dobio potpunu zamjenu, a ono za što je data zamjena jeste prenosivo pa će ga uzurpator dobiti u vlasništvo kako bi se izbjegla šteta, a njegovo se vlasništvo računa od vremena uzurpacije.

Vlasništvo uzurpatora nad uzurpiranim predmetom je nepotpuno. Njemu se daje spojeni višak jer to ide uz predmet, kao što je ljepota i udebljanost, a ne daje mu se odvojeni višak, kao što su mladunčad, mlijeko i plodovi. Kod sporenja prihvata se tvrdnja uzurpatora uz njegovu zakletvu jer on poriče višak. Svi viškovi, bez obzira bili oni spojeni kao udebljanost i ljepota, ili odvojeni, kao mlijeko i plodovi, tretiraju se kao imovina data na povjerenje, i ne daje se garancija (nadoknada) osim u slučaju ako se prekorači ovlaštenje ili se uskrate vlasniku nakon što ih je on tražio.[345]

345 Reddul-muhtar, 5/126.

RAZNA PITANJA
VEZANA ZA UZURPACIJU

Neko npr. posudi pilu, pa se ona slomi za vrijeme pilanja; posudovnik je zavari bez dozvole vlasnika, u tom slučaju vlasnik gubi na nju pravo, jer je na njoj izvršena popravka. Posudovnik je dužan dati njenu vrijednost u slomljenom stanju jer je ona slomljena za vrijeme upotrebe i zato ne odgovara za nju u cijelosti.

Ako uzurpator izlomi drvo, neće time postati vlasnik toga, pa čak i ako ga izlomi i onaj kome je poklonjeno, time ne prestaje obaveza njegovog povrata.

Uzurpator iznajmi uzurpirani predmet a kiriju preda vlasniku; to postaje dozvoljenim, jer je preuzimanje kirije dozvola.

Uzurpira odijelo pa ga oboji, ili brašno pa ga zamijesi s maslom, u tom slučaju vlasnik će birati između nadoknade za čisto odijelo i brašno ili će uzeti obojeno odijelo i zamiješano tijesto, uz nadoknadu za boju i maslo.

Vraćanje drugog uzurpatora uzurpiranog predmeta prvom uzurpatoru oslobađa ga nadoknade, kao kada bi uzurpirani predmet bio uništen, dok je kod drugog uzurpatora, pa on dadne prvom uzurpatoru njenu vrijednost, on i tada postaje oslobođen jer nadoknada zauzima mjesto predmeta. Isti je tretman i za vraćanje samog uzurpiranog predmeta. Ako prvi uzurpator prizna da je od drugog uzurpatora primio uzurpirani predmet, a vlasnik to porekne, neće se vjerovati (uzurpatoru) u vezi s pitanjem vlasnikova prava jer uzimanjem predmeta on postaje njegov garant, a tvrdnjom da ga je vratio on se oslobađa te obaveze, pa se ne prihvata njegova tvrdnja koja donosi korist njemu i njegovom uzurpatoru (drugom uzurpatoru). Ako se vlasnik odluči da nadoknadu traži od drugog uzurpatora, on ima pravo to tražiti od prvog, zbog priznanja da mu je vraćen uzurpirani predmet, a ako se vlasnik odluči tražiti nadoknadu od prvog uzurpatora, on nema pravo to tražiti od drugog uzurpatora zbog svog priznanja, jer da nije priznao, imao bi pravo na to.

Uzurpira nešto, a kasnije od njega neko drugi to uzurpira, pa ako vlasnik želi da jedan dio nadoknade uzme od prvog uzurpatora a drugi dio od drugog uzurpatora, ima na to pravo. Vlasnik može birati od koga će tražiti nadoknadu. Ako odabere da nadoknadu traži od jednog, nema kasnije pravo njega ostaviti a tražiti od drugog. Neki kažu da ima pravo i tako postupiti. Postoje dva predanja. U knjizi *El-Fetava el-Hindijja* prenosi se iz *El-Muhita*: "Ako izabere nadoknadu od jednog od njih dvojice, nema pravo tražiti je od drugog, po mišljenju Ebu Hanife i Muhammeda."

Ebu Jusuf kaže: "Ima pravo na to dok ne uzme nadoknadu od njega." Iz ovog je očito da nakon što uzme od jednog, nema pravo tražiti nadoknadu od drugog; oko toga se svi slažu. Presuda o nadoknadi vrijednosti ima isti tretman kao i uzimanje uz pristanak.

Ako neko uzme od uzurpatora uzurpirani predmet da bi ga vratio vlasniku, ali ga ne pronađe, on se tretira kao uzurpator uzurpatora sve dok ga ne vrati prvom uzurpatoru.

Odobrenje raspolaganja (idžaza) ne obuhvata i odobrenje uništenja. Ako uništi tuđu imovinu prekoračenjem ovlaštenja, pa vlasnik kaže: "Dozvolio sam mu", ili "Zadovoljan sam." ("Ne bunim se"), on nije oslobođen nadoknade. Iz ovog se izuzima ono što je spomenuo El-Hamevi, a to je slučaj ako dođe vlasnik izgubljene stvari i odobri darovanje pronađene stvari u vidu sadake, jer je to kao dozvola od početka. Dozvola postoji od Zakonodavca, a ne od vlasnika, i zato nije uvjet da stigne do ruku siromaha, za razliku od odobrenja neovlaštenog raspolaganja tuđom stvari. Ako jedan od nasljednika, prije dolaska ostalih nasljednika, potroši dio iz nasljedstva za doček gostiju, pa oni kasnije stignu i odobre to, a potom zatraže da se to nadoknadi, imaju pravo na to, jer naknadna dozvola ne obuhvata uništenje. Ali autor djela *El-Imadijja* bilježi da odobrenje raspolaganja obuhvata i odobrenje djela. Ovo je tačno. Na osnovu toga onda je i uništenje obuhvaćeno jer i ono spada u radnje.

U djelu *Džamiul-fusulin* navodi se: "Ako po nekom čovjeku pošalje svoj dug zajmodavcu, i dođe čovjek zajmodavcu i obavijesti ga o tome, pa on bude zadovoljan i kaže mu: 'Kupi mi za taj novac to i to', a zatim ta stvar propadne, neki kažu da će je nadoknaditi dužnik, a drugi kažu da će je nadoknaditi zajmodavac. Ovo je drugo tačno, jer njegova saglasnost na kraju da je primio dug jeste kao dozvola na početku. Iz ovog pojašnjenja da se razumjeti da naknadno odobrenje obuhvata i odobrenje postupaka, i to je tačno."[346]

Popeo se na tuđu kuću radi gašenja požara koji se desio u tom mjestu, pa se neka stvar srušila u kući, zbog njegovog penjanja, tada neće ništa nadoknaditi jer je šteta od požara opća, pa svako ima pravo da je otkloni. Ovo se ograničava na samoobrušavanje, jer da je porušio tuđu kuću bez vlasnikove dozvole ili dozvole vladara, kako bi spriječio prodiranje požara do svoje kuće, morao bi nadoknaditi štetu, ali ne bi bio grješan kao onaj što ogladni u pustinji, a u društvu je čovjeka s hranom. On ima pravo uzeti tu hranu silom a zatim će je nadoknaditi i nema grijeha.

Iz ovog je očito da ako sruši tuđu kuću na osnovu dozvole vladara, neće dati nadoknadu jer on ima opću upravu i njegove su naredbe validne, kako bi se izbjegla šteta.

Nije dozvoljeno ulaziti u tuđu kuću bez dozvole vlasnika, osim ako je to nužno radi vođenja ratnih operacija. Ovo se odnosi samo na kuću, na osnovu riječi Uzvišenog:

> ***O vjernici! Ne ulazite u kuće koje nisu vaše dok se ne najavite i dok ukućane njihove ne selamite, pozdravite. To je vama bolje, da biste se opomenuli.***[347]

Ako želi proći kroz tuđu zemlju ili da u njoj sjedne, ako ona ima zid ili ogradu, nema na to pravo jer je to dokaz da vlasnik nije

346 Reddul-muhtar, 5/126.
347 En-Nur, 27.

zadovoljan s tim, ali ako nema, onda može. Kod ovog pitanja presudan je običaj, praksa ljudi. Ako bi mu odijelo palo u tuđu kuću, i plaši se da ako to kaže vlasniku, da će ga prisvojiti, tada ima pravo ući u njegovu kuću, ali je lijepo da obavijesti poštene ljude zašto ulazi. Ako se ne plaši prisvajanja, onda mu nije dozvoljen ulazak, osim u nuždi. Neki od oblika nužde jesu i ako mu ugrabe odijelo, pa grabljivac (lopov) uđe u svoju kuću, može i on za njim ući da bi vratio svoje pravo, jer se zbog nužde to opravdava, ili u slučaju ako ima (vodovodne ili kanalizacione) cijevi kroz tuđu kuću koje on želi popraviti. Reći će se vlasniku kuće: "Ili ćeš mu dozvoliti da ih on popravi, ili ćeš ih ti popraviti."

Također, isti je slučaj ako iznajmi kuću i preda je na korištenje, on ima pravo, po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda, u nju ući da vidi kakvo je stanje i da je popravi, makar podstanar i ne bio zadovoljan. A po mišljenju Ebu Hanife, samo ako je on (podstanar) zadovoljan.[348]

Ako iskopa kabur, pa u njega neko drugi ukopa svog mrtvaca, tada onaj što je iskopao kabur ima pravo da ga otvori i izvadi mrtvaca, a ima također pravo poravnati zemlju i sijati nad kaburom ako je njegova zemlja, a ako je društvena ili vakuf, onda on ima pravo na cijenu kopanja. Nije pokuđeno da se ukopa ako ima prostora u zemlji jer onaj koji kopa ne zna u kojoj će zemlji umrijeti.

Isto tako, ako se klanjač raširi u džamiji ili putnik u prihvatilištu za putnike (hanu) pa dođe drugi, ako ima mjesta, neće se gurati, ali ako nema mjesta, ima na to pravo.

Nije dozvoljeno raspolagati tuđom imovinom bez saglasnosti vlasnika ili njegove rodbine, osim u sljedećim situacijama:

- prva: dozvoljeno je djetetu i roditelju da kupuje imetkom bolesnika hranu koja je potrebna bolesniku, bez njegove

348 Ibid, 5/127.

dozvole, ali nije dozvoljena kupovina stvari. Isti tretman ima saputnik (prijatelj) na putovanju jer je on na putovanju kao član porodice;

- druga: ako ostavoprimac potroši pohranjenu stvar na roditelje ostavodavca bez njegove dozvole, a to se desilo u mjestu gdje se nije mogao konsultovati sudija, neće nadoknaditi, na osnovu pravne preferencije;
- treća: ako na putovanju umre jedan dio putnika, pa prodaju njihovu posteljinu i opremu i od toga ih ukopaju, a ostatak vrate nasljednicima, ili se neko onesvjesti, pa potroše na njega iz njegovog imetka, neće nadoknaditi ništa, na osnovu istihsana.

Prenosi se od Muhammeda da mu je umrlo nekoliko učenika, i da je on prodao njihove knjige da bi ih ukopao. Neki kažu da on to nije oporučio i da je proučio riječi Uzvišenog:

A Allah zna razlikovati zlotvora od dobrotvora.[349]

Sve što je analogno ovome ne treba nadoknađivati, s moralne strane, ali s pravne strane gledano, treba nadoknaditi. Isto tako, onaj kome je dozvoljeno trgovati (s tuđom robom) ako umre njegov naredbodavac, pa on potroši na put, neće to nadoknaditi.

Ako stanovnici nekog mjesta kupe hasuru (prostirku) i tome slično za džamiju u kojoj nema mutevelije, od prihoda vakufa, ili stariji nasljednici izdržavaju mlađe nasljednike kojima nije određen staratelj, ili izvršitelj testamenta isplati dug koji je imao testator, a za kojeg ne zna sudija niti nasljednici, u svim ovim situacijama, s moralne strane, ne treba da se daje nadoknada. U ovo se ubraja i sljedeće: stavljanje lonca na peć ispod koje je drvo, pa dođe drugi i naloži vatru i skuha to. Neće nadoknaditi, na osnovu istihsana. Ako samelje tuđu pšenicu, nadoknadit će je, ali ako ju je vlasnik stavio u vreću i

349 El-Bekara, 220.

svezao magarca, tj. pripremio je za mljevenje, pa dođe drugi i istrese, neće nadoknaditi. Ako podigne tuđi vrč, pa se on razbije, nadoknadit će ga, ali ako ga podigne vlasnik pa ga nagne na sebe, i dođe neko (drugi) pa mu pomogne, ali ga razbije, neće ga nadoknaditi.

Ako natovari tuđu životinju, pa ona ugine, nadoknadit će je, ali ako je vlasnik natovari, pa spadne tovar, pa onda je neko drugi natovari (isti tovar), i ona ugine, neće je nadoknaditi. Klanje tuđeg kurbana u vremenu van Bajrama nije dozvoljeno i mora se nadoknaditi, ali ako je u danima Bajrama, dozvoljeno je i ne treba nadoknađivati. U ova pitanja spada i sljedeće: ako dovede radnike da sruše kuću, pa dođe drugi i sruši je, neće je nadoknaditi, na osnovu istihsana. Ako zakolje mesarovu ovcu prije nego što joj mesar sveže noge, nadoknadit će je, a ako se to desi poslije vezanja, neće.

Pravilo kod ovakvih situacija je sljedeće: svaki posao u kojem su svi ljudi isti, dozvoljava se svakom pojedincu da ga uradi pomažući time, u suprotnom ne. Ako bi ovcu nakon klanja okačio za guljenje, pa je neko drugi oguli bez njegove dozvole, nadoknadit će je. Izgleda da je razlog nadoknade to što se sposobnost ljudi u guljenju razlikuje. Kao primjer navode i sljedeće: uzurpirao je magaricu, a za njom je krenulo i magare, pa ga je pojeo vuk. Nadoknadit će ga. Čak ako ga ne bi ni gonio, nadoknadit će ga, jer ono ne bi išlo da se ona nije tjerala. Isto tako, ako uzurpira tele, pa se osuši mlijeko u krave, nadoknadit će tele i umanjenje vrijednosti krave.[350]

Ako prikrije ono što je uzurpirao i nadoknadi njegovu vrijednost vlasniku, po našem mišljenju, on je postao vlasnik, a njegovo se vlasništvo računa od trenutka uzurpacije. Šafi, kao što smo rekli, ima suprotno mišljenje, jer je uzurpacija zabranjena i ne može biti osnova stjecanja vlasništva. Po našem mišljenju, on je dobio potpunu zamjenu, a ono za što je data zamjena jeste prenosivo pa će ga uzurpator dobiti u vlasništvo kako bi se izbjeglo nanošenje štete

350 Reddul-muhtar, 5/127.

njemu. Po našem mišljenju, njemu će pripasti dobit od uzurpiranog predmeta, ali ne i plodovi, jer je ova vrsta vlasništva u nekim aspektima nepotpuna, te se "odvojeni višak" njemu ne daje. Razlika je u tome da se plod (mladunče) nakon odvajanja ne tretira kao prateća stvar, za razliku od zarade (kesb), jer ona je kompenzacija za korist i to je potpuno vezano za predmet. Izgleda da se pod pojmom "zarada" misli na potpuno odvojeni spojeni višak, kao što je ljepota i debljina, pod pojmom "plod" (mladunčad) misli se na potpuno odvojeni višak, kao što je mlijeko i mladunče i zato se ne predaju njemu ako je uzurpirani predmet u vlasništvo dobio nadoknadom. Ovo se razlikuje od trenutno obustavljenog kupoprodajnog ugovora zbog izbora pri kojem u posjed dobija i odvojeni višak, također, jer je taj ugovor legitimni put do vlasništva. Kod sporenja prihvata se tvrdnja uzurpatora uz njegovu zakletvu jer on poriče višak za koji vlasnik tvrdi da postoji. Ako vlasnik za svoju tvrdnju ne može pronaći dokaz pa zatraži od uzurpatora da se zakune, a uzurpator ima argument koji pojašnjava vrijednost uzurpiranog predmeta, neće mu se prihvatiti taj dokaz, nego će se od njega tražiti zakletva za njegovu tvrdnju, jer njegov dokaz poriče višak, a dokaz za pôricanje se ne prihvata.

Neki naši učenjaci kažu: "Treba prihvatiti njegov dokaz da bi se izbjegla zakletva, kao npr. kada ostavoprimac tvrdi da je vratio polog (pohranjenu stvar). Prihvata se njegova izjava, i ako ima dokaz za tu svoju tvrdnju, on se prihvata."

Neki učenjaci prave razliku između ova dva pitanja, i to je ispravno.[351]

Ako uzurpator proda uzurpirani predmet, njegova prodaja bit će punovažna ako vlasnik prihvati nadoknadu vrijednosti predmeta na dan uzurpacije, ali ne bi bila punovažna ako zahtijeva nadoknadu vrijednosti na dan prodaje. Ovdje je to ograničeno na zahtjev vlasnika za nadoknadom, jer ako bi je uzurpator prodao, pa je onda vlasnik

351 Reddul-muhtar, 5/128.

kupi od uzurpatora ili mu je pokloni, ili umre vlasnik, a uzurpator bude njegov nasljednik, tada uzurpatorova prodaja postaje ništavna.

Ako uzurpira kuću koja je predviđena za investiranje ili koja je uvakufljena ili pripada jetimu (siročetu) i iznajmi je i nastani je podstanar, uzurpator je dužan dati adekvatnu nadoknadu ukoliko je dobijeni iznos od kirije identičan adekvatnoj nadoknadi ili manji od nje, a ako je dobijeni iznos veći, sve će dati jer to za njega nije čist imetak, kao što smo ranije rekli.

Nema nadoknade ni za kakvu lešinu i krv, pa čak ni štićeniku zimmiji, jer sljedbenici bilo koje vjere ne vjeruju u njihovu vrijednost. Ovo se odnosi na životinju koja je uginula nasilnom smrću jer je životinju koju je zaklao ili udavio ili ubio vatropoklonik dozvoljeno prodavati po mišljenju Ebu Jusufa, ali ne i po mišljenju Muhammeda, i stoga treba da je nadoknada obavezna.[352]

Uzurpirao je alkohol od muslimana, pa ga je pomoću bezvrijedne stvari kao što je malo soli ili izlaganjem suncu pretvorio u sirće, ili uzurpirao je kožu od mrtve životinje pa ju je obradio (uštavio je) pomoću bezvrijedne stvari kao što je prašina ili pomoću sunčevih zraka. Oboje će mu ih uzeti vlasnik bez nadoknade. Ako ih (uzurpator) upropasti, nadoknadit će ih, ali ne i ako se sami upropaste. Te preduzete radnje jesu čišćenje za alkohol i kožu i to je kao pranje, a imovina se ne stječe na taj način, te stoga oni ostaju u vlasništvu vlasnika. U slučaju nadoknade, nadoknadit će cijenu sirćeta i vrijednost štavljene kože. Ako bi alkohol pretvorio u sirće pomoću vrijedne stvari, kao što je puno soli, onda je sirće njegovo vlasništvo i ne treba ništa dati vlasniku, po mišljenju Ebu Hanife.

Po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda, sirće će uzeti vlasnik ako hoće, a uzurpatoru će dati sirćeta u vrijednosti potrošene soli. Ako bi štavio (obradio) kožu pomoću vrijedne stvari kao što je lišće mimoze ili (hrastove) šiške, onda će je uzeti vlasnik i vratiti ono što

352 Reddul-muhtar, 5/133.

je višak od štavljenja (a platiti vrijednost tvari korištenih za štavljenje). Razlika između sirćeta i kože jeste u tome da vlasnik uzima kožu ali ne i sirće, jer koža je ostala (ista), samo je od nje odstranjena nečistoća, a alkohol nije ostao isti, nego je kiseljenjem postao potpuno druga tvar. On (vlasnik) nema pravo da prepusti uzurpatoru kožu, a da ovaj njemu dadne nadoknadu za neštavljenu kožu jer ona nema vrijednost prije štavljenja.

Uzurpator ima pravo da zadrži kožu dok ne ostvari svoje pravo, pa ako propadne dok je kod njega, s vlasnika spada obaveza plaćanja štavljenja. Ako je uzurpator uništi, neće je nadoknaditi, po mišljenju Ebu Hanife, kao npr. kada bi sama propala, a nema nadoknade za uništavanje lešine. Ebu Jusuf i Muhammed kažu da treba nadoknaditi vrijednost štavljene kože jer je koža dobila vrijednost njegovim djelovanjem, i on ima pravo u tome, a vrijednost kože rezultat je njegovog djelovanja, s obzirom da ona nije imala vrijednost prije štavljenja. Za osnovu, a to je ovdje njegov postupak, nema nadoknade ako se uništi, pa isti tretman važi i za ono što proizlazi iz osnove (a to je koža), za razliku od štavljene kože pri kojoj nema nikakve vrijednosti jer uzurpator nije tu uložio ništa što ima vrijednost. Ako uzurpator kožu nakon štavljenja pretvori u krzno, ako je to od čiste kože, on, po mišljenju svih učenjaka, treba nadoknaditi vrijednost kože na dan uzurpacije, a ako je uzeo nečistu kožu (od lešine), ne treba ništa dati jer je svojim postupkom promijenio ime i suštinu predmeta, i nema nadoknade za uništenje onoga pri čijem je klanju namjerno izostavljeno Allahovo ime, makar to bilo u vlasništvu onog kome je to dozvoljeno, kao npr. sljedbeniku šafijskog mezheba, jer je ovaj propis potvrđen kur'anskim tekstom:

> ***I ne jedite ono pri čijem klanju nije spomenuto ime Allahovo.***[353]

353 El-En'am, 121.

Smatranje dozvoljenim ono pri čijem klanju je namjerno izostavljeno Allahovo ime protivno je slovu Kur'ana. Oponent vjeruje u Kur'an, pa ima pravo pozvati se na značenje ovog ajeta.

Naredbodavac daje nadoknadu samo u šest slučajeva: ako je naredbodavac vladar jer je njegova naredba kao prinuda, ili otac, a onaj kome se naređuje je dijete, ukoliko mu je naređeno da uništi tuđu imovinu. Ako mu naredi da probije vrata na tuđem zidu odštetu će platiti izvršilac, a on će je tražiti od naredbodavca. Ako otac naredi svome punoljetnom sinu da naloži vatru u njegovoj zemlji i on to učini, vatra se proširi na imanje komšije i tamo nešto uništi, nadoknadit će otac, jer je naredba bila validna i radnja se pripisuje njemu kao da ju je on uradio. Međutim ako bi unajmio radnika da obori njegov zid na put, i on to uradi, pa njime ubije čovjeka, nadoknadu daje radnik jer naredba nije validna (nije dobro obavio posao). Očito je da se ovim ne misli na svaku očevu naredbu punoljetnom sinu jer ako bi mu naredio da uništi tuđu imovinu ili da nekog ubije, nadoknadu će dati sin, jer ono što se traži nije bilo ispravno. Pojašnjenje je u tome da je u prvom slučaju sin upotrijebljen, i naredba je ispravna, jer se mora slušati otac, ali u drugom slučaju je bio čisti grijeh. Slučaj s vatrom treba ograničiti na situaciju kada je potpali u vjetrovitom danu ili potpali neuobičajeno veliku vatru, ili kada je susjedova zemlja tako blizu da u nju obično prelaze varnice. Ako nema toga, onda vlasnik ne daje nadoknadu, a isto tako ni otac ako je to uradio sin na osnovu njegovog naređenja.

Ako slobodan punoljetan čovjek naredi dječaku da ubije drugog čovjeka, kompenzaciju će dati dječakova porodica (akila), a zatim će je oni tražiti od porodice naredbodavca, a ako je i naredbodavac dječak, onda nemaju pravo tražiti. Ako naredi nekome da mu zakolje određenu ovcu, a ona je vlasništvo njegovog susjeda, nadoknadit će je onaj što ju je zaklao, bez obzira da li je on znao čija je ovca ili ne. Ali ako je znao, nema pravo tražiti nadoknadu od naredbodavca. U protivnom, ima. Ako naredi svome radniku da popršće vodu u dvorištu njegove radnje, pa on to i uradi, sve što proizađe iz toga

nadoknadit će naredbodavac, a ako to uradi bez njegove naredbe, nadoknadit će radnik.

Ako se uništi jedna od dvije stvari, bez koje vlasnik ne može imati potpunu korist ni od one druge, kao što je štok (okvir) od vrata, ili jedna cipela, u tom će slučaju vlasnik dati uzurpatoru ostatak, a on će nadoknaditi njihovu cjelokupnu vrijednost. Neki kažu da će zadržati ostatak, a uzurpator će nadoknadit oboje.

Ako vladar uzurpira dio jednog učesnika u vodi ili kući i kaže: "Ja uzurpiram samo njegov dio", to se tretira kao da je uzurpirao od svih zajedno.[354]

354 Reddul-muhtar, 5/137.

PRAVO PRVOKUPNJE

DEFINICIJA I ŠERIJATSKOPRAVNA UTEMELJENOST

Pravo prvokupnje se na arapskom kaže: *šufʿah*, a njeno filološko značenje je: spajanje, pridruživanje. To je suprotno riječi „vitr". Od ove osnove je i riječ „šefaat", tj. Vjerovjesnikovo, s.a.v.s., zagovorništvo za vjernike jer će ih on pomoću njega spojiti s pobjednicima.

Terminološki, šufʿah označava prinudnu kupovinu nekretnine od prethodnog kupca za istu cijenu.

Pravo prvokupnje potvrđeno je sunetom jer Džabir ibn Abdullah, r.a., kaže:

"Vjerovjesnik je, s.a.v.s., naredio pravo prvokupnje u svemu što se nije podijelilo, a kada se odrede granice (međe) i urede putevi, nema više prava prvokupnje."[355]

Ovaj je hadis osnova u vezi s pitanjem prava prvokupnje. Muslim ga bilježi preko Ebu Zubejra od Džabira u sljedećoj formi: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., odredio je pravo prvokupnje u svakoj zajedničkoj kući ili zemljištu koje se nije još podijelilo. Nije dozvoljeno suvlasniku da prodaje svoj dio dok ne ponudi svom partneru. Ako želi, on će uzeti, a ako želi, prepustit će ga drugome. Ako ga proda, prije nego što ga ponudi, on ima preče pravo na njega."

355 El-Buhari u poglavlju Eš-Šufʿah, 2257.

Ovaj hadis ukazuje na pravo prvokupnje kod suvlasništva, a iz njegovog početka može se razumjeti da to pravo postoji i kod pokretne imovine, dok kontekst hadisa ukazuje na to da se ono isključivo odnosi na nekretnine i na ono u čemu se nalaze nekretnine.[356]

Amr ibn Eš-Šerid kaže: "Bio sam kod Sa'da ibn Ebu Vekkasa, pa je došao El-Misver ibn Mahrema i stavio je svoju ruku na moje rame, a onda je došao Ebu Rafi, i rekao: "Sa'de, kupi od mene moje dvije prostorije koje se nalaze u tvojoj kući." Sa'd reče: 'Tako mi Allaha, neću ih kupiti.' Onda je El-Misver rekao: 'Tako mi Allaha, kupit ćeš ih.' Sa'd je tada rekao: 'Allaha mi, neću ti dati više od četiri hiljade na rate.' Ebu Rafi reče: 'Davano mi je za njih pet stotina dinara, i da nisam čuo Allahova Poslanika da kaže:

الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقَبِهِ

Susjed polaže najveće pravo na ono što je blizu.'

'Ne bih ti ih dao za četiri hiljade kada mi se daje pet stotina dinara.' I prodao mu ih je."[357]

U predanju koje bilježi Et-Tirmizi od Džabira stoji da je Allahov Poslanik rekao:

الْجَارُ أَحَقُّ بِشُفْعَتِهِ يُنْتَظَرُ بِهِ وَإِنْ كَانَ غَائِبًا إِذَا كَانَ طَرِيقُهُمَا وَاحِدًا

Susjed ima pravo prvokupnje, čekat će se, čak i ako je odsutan, ukoliko im je put jedan.

Ibn Bettal kaže: "Ebu Hanifa i njegovi učenici uzimaju ovaj hadis kao dokaz za postojanje susjedovog prava prvokupnje. Drugi ovaj hadis tumače tako da se on odnosi na partnera, obzirom da je Rafi bio Sa'dov partner u te dvije kuće i zato ga je pozvao da ih kupi od njega. Omer ibn Šebba navodi da je Sa'd imao dva dvorca, jedan

356 Fethul-bari, 4/436.
357 El-Buhari u poglavlju Eš-Šuf'ah, 2258.

naspram drugog, između kojih je bilo deset lakata. Onaj s desne strane Poslanikove džamije pripadao je Ebu Rafi pa ga je od njega kupio Sa'd, zatim je naveo ovaj hadis. Iz njegovog govora razumije se da je Sa'd prije nego što je od Ebu Rafija kupio kuću bio njegov susjed, a ne partner."[358]

Pravo prvokupnje odobreno je iako ono liči na uzurpaciju, da bi se izbjegla šteta koja proizlazi iz trajno lošeg susjedstva, i zato se za dobijanje ovog prava uvjetuje povezanost imovine kupca i prodavca kroz partnerstvo ili susjedstvo. Ovo se pravo odnosi na nekretnine i ono što ide uz njih, kao što je bunar i gornji sprat, makar i ne imao puta do dna, jer i to se ubraja u ono što ide uz nekretninu, zbog prava na boravak. Pravo na gornji sprat ostaje zauvijek i to je neprenosivo, te se i tu stječe pravo prvokupnje kao kod nekretnina. Ako ima put do dna, onda je pravo prvokupnje zbog partnerstva u putu, a ako je na glavnoj ulici, onda zbog susjedstva. Ako vlasnik višeg dijela ne uzme pomoću prava prvokupnje niži dio, pa se viši sruši, po mišljenju Ebu Jusufa, gubi pravo, jer susjedstvo treba biti spojeno a to je ovdje prestalo, kao kada bi prije uzimanja prodao ono zbog čega ostvaruje pravo prvokupnje. Po mišljenju Muhammeda to pravo ostaje jer ono nije zbog zgrade nego na osnovu boravka, a to pravo je ostalo. Ako imaju tri stana jedan iznad drugog, i svaki stan ima izlaz na ulicu, prodajom srednjeg, i donji, i gornji, stječu pravo prvokupnje, a ako se prodaje donji ili gornji, srednji ima veće pravo.[359]

358 Fethul-bari, 4/437.
359 Reddul-muhtar, 5/138.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN PRAVA PRVOKUPNJE I NJEGOVA FORMA

Dozvoljeno je nekome tražiti pravo prvokupnje kada postoje uvjeti za to, makar i nekoliko godina kasnije ako nije znao za to pravo prije. Ranije smo naveli da je uvjet za to povezanost imovine kupca i prodavca kroz partnerstvo ili susjedstvo.

Kupovina na osnovu prava prvokupnje po svojoj naravi je kao i kupovina, pa za nju važi isto ono što važi za kupovinu, kao što je npr. pravo na povrat zbog izbora prilikom viđenja ili mahane.

Pravo prvokupnje jeste slabo pravo koje se gubi odustajanjem, a dobija traženjem i svjedočenjem. Ovo se traženje naziva još i neodložni zahtjev a to je da zatraži to pravo kada čuje za njega, na osnovu predanja od Ibn Omera, a u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

الشُّفْعَةُ كَحَلِّ الْعِقَالِ

Pravo prvokupnje jeste kao skidanje poveza (za kapu).[360]

Ovaj hadis potvrđuje predanje koje bilježi Abdurrezak u svome *Musannefu* od Šurejha: "Pravo prvokupnje jeste za onoga ko ustane za njim (ko ga ugrabi)."[361]

Pravo prvokupnje potvrđuje se svjedočenjem, a to je traženje odluke, kao kada posvjedoči da ga je prihvatio, ne može se poslije toga šutnjom poništiti, jedino ako ga se jezikom (eksplicitno) odrekne ili ne može da isplati, onda će sudija poništiti to njegovo pravo. Pravo prvokupnje koje se dobije nakon izjave pred svjedocima ne može se poništiti kašnjenjem trećeg načina traženja, a to je traženje da pređe u njegovo vlasništva općenito ili oko jednog mjeseca, naprimjer.

360 Hadis bilježi Ibn Madža, ali je slab zbog Ibn El-Bejlemanija i Muhammeda ibn el-Harisa.

361 Ilaus-sunen, 17/18.

Ako dva partnera saznaju da im treći partner prodaje svoj dio kuće, pa jedan od njih dvojice preduhitri drugoga u traženju prava prvokupnje i kupovine, a drugi šuti i ne traži, taj drugi nema pravo prvokupnje, jer je to pravo kao skidanje poveza: mora se tražiti kada se sazna za njega i gubi se neopravdanim kašnjenjem.[362]

Pravo prvokupnje prvo zaslužuje suvlasnik predmeta prodaje, zatim suvlasnik prava stvarne služnosti, kao što je pravo pijenja vode ili pravo korištenja puta, zatim ga zaslužuje susjed.[363] Prenosi se u mursel-hadisu od Eš-Ša'bija da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

الشَّفِيعُ أَوْلَى مِنَ الْجَارِ وَالْجَارُ أَوْلَى مِنَ الْجُنُبِ.

Suvlasnik je preči od susjeda, a susjed je preči od stranca (daljega).

Abdurrezzak svojim senedom prenosi od Šurejha: "Suvlasnik je preči od susjeda, a susjed je preči od drugoga."

Ovo je također analogija. Što se tiče redoslijeda kod susjeda, to nam objašnjava autentični hadis koji se prenosi od Aiše, r.a., a u kojem stoji da je rekla: "Allahov Poslaniče, ja imam dva susjeda, pa kojem da dam poklon." On je odgovorio:

إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكِ بَابًا

Onome koji ti je bliži vratima.

Vlasnikom nekretnine (zemlja) postaje se sporazumno ili presudom sudije, jer vlasništvo kupca nad predmetom postalo je potpunim, i na drugog se može prenijeti samo na jedan od dva navedena načina, kao što je odustajanje od poklona. Ako kupac uzme plod koji se pojavio nakon preuzimanja, neće ga nadoknaditi.

Ako bi se proda(va)la kuća bez prava korištenja zajedničke vode i puta za vrijeme prodaje, pravo prvokupnje nema onaj ko ima pravo korištenja vode i puta, jer ta prava ne postoje kod objekta prodaje.

362 Ilaus-sunen, 17/19.
363 Ilaus-sunen, 17/17.

Ako bi neko imao zajedničko pravo s prodavcem u vodi, a drugi u putu, preči je onaj što ima zajedničko pravo u vodi.

Ako neki ljudi piju vodu iz zajedničke rijeke čijom vodom navodnjavaju svoju zemlju, zatim se prodaje jedan dio te zemlje, svi oni koji piju tu vodu, ako je to javna rijeka (nije privatna voda), imaju pravo prvokupnje, a to pravo prvo pripada prvom susjedu, zatim onom do njega.

Ako onaj što je dobio pravo prvokupnje želi uzeti dio a ostaviti drugi, nema na to pravo jer nanosi štetu cijepanjem. Ako neki koji imaju pravo prvokupnje svoje pravo dadnu drugima, ni to nije validno jer su oni odustajanjem izgubili to pravo, i ono se dijeli među onima koji su zainteresovani. Ako jedan od dvojice partnera zatraži polovinu, misleći da on samo to zaslužuje, izgubio je pravo prvokupnje jer uvjet njegove valjanosti jeste da traži sve.[364]

Ako opunomoćenik kupi kuću i preuzme je, pa onaj ko je imao pravo prvokupnje zatraži od njega da je on kupi, ako opunomoćenik nije predao kuću svome opunomoćitelju, zahtjev je validan, a ako ju je predao, zahtjev nije validan i gubi se pravo. Možda se pravo gubi zbog toga što opunomoćenik nakon predaje kuće nije više strana u sporu, nego je parničar opunomoćitelj, pa je zahtjev zakasnio.

Za ono što nije dozvoljeno prodati od nekretnina, kao što je vakuf, tu i nema prava prvokupnje.

Spuštanje (smanjenje) cijene primjenjuje se i kod onoga ko je dobio pravo prvokupnje, pa će on robu kupiti po novoj cijeni. Isto tako, ako bi se jedan dio poklonio, osim ako je poklon bio nakon preuzimanja novca jer preuzimanjem novca cijena je postala određena, i (kupac) ne može tražiti povrat jednog njenog dijela. Iz ovog prethodnog razumije se da je poklanjanje čitave cijene onome ko je dobio pravo prvokupnje nemoguće.

364 Ed-Durrul-muhtar, 5/148.

Ako kuću proda za hiljadu, zatim tu hiljadu kao sadaku dadne kupcu, onaj ko je dobio pravo prvokupnje uzet će kuću pošto vrijedi. Ako kupuje za određenu cijenu na odgodu, cijena mora biti ista kao da kupuje trenutno, jer se odgoda dobija uvjetovanjem, a nema uvjetovanja između onoga ko je dobio pravo prvokupnje i prodavača.

Onaj ko je dobio pravo prvokupnje poništava sve kupčeve postupke, čak i vakufljenje, džamiju, mezarje i poklon, jer kupac je postupao s imovinom u kojoj ima tuđeg prava, pa se postupci poništavaju. Što se tiče sijanja, neće vaditi sjeme na osnovu istihsana, jer ono ima svoj poznat kraj, i ostat će uz nadoknadu. Ako kupac bude nešto ozidao i zasadio, onaj što ima pravo prvokupnje platit će cijenu i vrijednost zgrade, a sadnice će iščupati, kao kod uzurpacije, ali ako ih je ofarbao raznim bojama ili poprskao s mnogo kreča, onaj što je dobio pravo prvokupnje može birati između njihovog odbacivanja ili uzimanja, ali da mu dadne nadoknadu za farbanje zbog nemogućnosti poništenja.[365]

Ako kupi zemlju i palme koje rode nakon što su postale njegovo vlasništvo, ako ih je obrezao (omladio) kupac, onaj što je dobio pravo prvokupnje nema ih pravo uzeti zbog prestanka podređenosti njemu odvajanjem od njih. Ako ih kupi s plodovima, pa plodovi budu uništeni višom silom, vrijednost sveukupne cijene će se umanjiti jer je on u taj ugovor ušao s ciljem (računajući i na plodove), i stoga oni imaju svoju vrijednost u cijeni.

Kada se nekome dosudi pravo prvokupnje, onaj ko zaslužuje pravo prvokupnje ne treba da je ostavi, jer je transakcija prešla na njega i on nema pravo da je poništi bez valjanog šerijatskog razloga.

365 Ed-Durrul-muhtar, 5/148.

GDJE POSTOJI PRAVO PRVOKUPNJE, A GDJE NE

U osnovi, pravo prvokupnje postoji kod nekretnina (nepokretne imovine, zemlje) do kojih se došlo za protuvrijednost, i onome što ide uz njih, kao npr. građevina, sadnice, plod, sredstva za obradu zemlje koja su uz nju, bez obzira radilo se o onome što se dijeli ili ne, suprotno Šafijevom mišljenju, po kojem je pravo prvokupnje propisano da bi se izbjegla poteškoća kod djelidbe, i zato kod njega nema tog prava kod onoga što se ne dijeli. Kod nas, pravo prvokupnje propisano je da bi se izbjegla šteta od trajno lošeg susjedstva, kao što je rečeno.

Pravo prvokupnje postoji kod javnog kupatila i njegovog kazana jer to pripada zgradi, a nema tog prava kod drvenog čanka jer to nije spojeno uz građevinu. To pravo postoji, također, kod vodenice i mlina, te kod male kuće koju nije moguće podijeliti. Nema ga kod pokretne imovine.

Ako kupi palmu sa zemljom, tu ima pravo prvokupnje zbog zemlje, ali kada kupi palmu da je izvadi iz zemlje, tu nema prava prvokupnje jer je to prenosivo. Prava prvokupnje nema, također, kod lađe, i ovo je suprotno mišljenju Malika, niti u onome što je naslijeđeno jer nasljednik postaje vlasnik na osnovu vlasništva umrloga, pa kao da njegovo vlasništvo još traje. Niti ima tog prava kod sadake, poklona koji je dobijen bez uvjetovanja protuvrijednosti, kuće koja je podijeljena između partnera jer podjela među njima je samo radi raspoznavanja, ili ako je kuća dobijena kao vjenčani dar, otpremnina pri raskidu bračnog ugovora, kompenzacija za namjerno ubistvo (krvarina). Međutim, ako je kuća dobijena kao zamjena za mehrul-misl ili zamjena prilikom sklapanja braka, ili poslije njega, određeni mehr (vjenčani dar), onda se kod te kuće ima pravo prvokupnje jer je to zamjena imovine za imovinu, s obzirom da je to zamjena za ono što je on dužan od vjenčanog dara (mehr).

Ako jedan dio kuće bude dobijen za neki vid imetka, kao da se oženi ženom i da njen vjenčani dar bude kuća, ali da mu ona dadne jednu hiljadu dirhema, ni tu ne postoji pravo prvokupnje ni u jednom dijelu kuće jer je smisao trgovine potčinjen ovom ugovoru. Ovdje postoji sklapanje braka i trgovina, ali je sklapanje braka cilj (osnova), a prava prvokupnje nema u osnovi pa isto tako i u potčinjenom.[366]

Pravo prvokupnje ima onaj ko kupuje direktno ili preko opunomoćenika. Opunomoćenik traži to pravo od opunomoćitelja, a onaj ko direktno kupuje nema potrebe da to traži. Isto tako, ako otac kupuje za sina, stječe i on to pravo, kao što ga ima, i onaj kome je kupljeno preko opunomoćitelja. Korist od ovoga ogleda se u tome da ako pored kupaca ili opunomoćitelja za kupovinu u kući ima još jedan partner, onda pravo prvokupnje pripada njima dvojici, a ako je on (kupac ili opunomoćitelj) partner, a kuća ima susjeda, susjed tada nema pravo prvokupnje. Primjer toga je ako jedan od partnera u kući proda svoj dio drugome, i on to kupi za sebe ili nekog drugog uz ugovor o zastupanju, ili jedan od partnera proda svoj dio opunomoćeniku svog partnera. Kasnije dođe neko i traži pravo prvokupnje, ako je on partner, to pravo će se podijeliti između njega i kupca, u prvom slučaju, ili između njega i opunomoćitelja, u drugom slučaju, ali ako je on susjed, on ne može dobiti pravo prvokupnje uz postojanje kupca ili opunomoćenika jer je on partner dok ne preda robu (opunomoćitelju).

Nema pravo prvokupnje žirant cijene kod njene potražnje u nekretnini prodavca, jer garantovanje cijene predstavlja potvrdu kupoprodaje.

366 Reddul-muhtar, 5/150.

ČIME SE GUBI PRAVO PRVOKUPNJE

Pravo prvokupnje gubi se ako se ne zahtjeva u trenutku kada se sazna za prodaju, makar on i ne znao da ima pravo na to. Ako dva čovjeka naslijede voćnjak, a jedan od njih ne zna za nasljedstvo, pa se bude prodavao susjedni voćnjak, i on ne zatraži pravo prvokupnje, pa kada sazna da ima udio u voćnjaku (na osnovu nasljedstva), zatraži pravo prvokupnje, neće ga dobiti jer neznanje nije isprika.

Ovo se pravo, također, gubi samim prepuštanjem nakon prodaje, kao da kaže: "Prepustio sam pravo prvokupnje ove kuće" ili kaže prodavcu: "Tebi sam prepustio pravo prvokupnje ove kuće." Prepuštanje susjedu uz prisustvo partnera jeste validno, a ako ga nakon toga dadne partneru, susjed nema pravo da ga uzme.

Također se gubi ako otac ili tutor to pravo prepuste nekom. S ovim se ne slaže Muhammed kada je u pitanju prodaja po istoj ili manjoj vrijednosti. On je to prepuštanje prava proglasio ništavnim i dao pravo djetetu da nakon punoljetnosti preuzme to svoje pravo. Shodno ovom razilaženju, ako su njih dvojica (otac i tutor) čuli za kupovinu kuće u susjedstvu kuće siročeta (jetima) i nisu tražili pravo prvokupnje, ima ga pravo tražiti siroče kada postane punoljetno.

Opunomoćenik poništava pravo prvokupnje kada ga preda ili kada prizna u ime opunomoćitelja da se odrekao prava prvokupnje, i to je validno ako je predaja ili priznanje bilo kod sudije, u protivnom nije validno, ali on time izlazi iz spora.

Šutnja onog ko ima pravo da se odrekne jeste odricanje, a to su, kao što smo rekli, otac i tutor.

Pravo prvokupnje gubi se nagodbom (oko njega) za koju se dobija protuvrijednost jer ovo nije potvrđeno pravo na predmet nego samo golo pravo da se uzme u vlasništvo i za njega nije dozvoljeno uzimati protuvrijednost, te se zato mora vratiti, jer je to mito.

Gubi se ako onaj ko ga (pravo prvokupnje) ima (šefija) umre prije nego što ga dobije, svejedno da li ga je tražio ili ne. Ono se ne nasljeđuje, iako Šafi smatra da se nasljeđuje. Ako umre nakon što mu se dosudi, ono ostaje (ne poništava se) jer se ovo pravo stječe uzimanjem uz saglasnost i sudskom presudom.

Ne gubi se smrću kupca niti prodavca jer ostaju oni koji polažu pravo na njega. Ne prodaje se u okviru kupčevog duga ili njegove oporuke. Ako bi ga prodao sudija, ili tutor, ili ga kupac ostavi kao oporuku, šefija to može poništiti i uzeti kuću zbog većeg prava. Radi toga se mogu poništiti njegovi postupci za vrijeme života.

Gubi se prodajom onoga za što se traži pravo prvokupnje prije presude o pravu prvokupnje, svejedno da li je znao za prodaju ili ne. Isto tako, ako bi ono za što se traži pravo prvokupnje postalo džamija, mezarje ili vakuf.

Gubi se kupovinom onoga ko traži pravo prvokupnje od kupca jer je on samom kupovinom od kupca odustao od traženja, i time je izgubio to pravo. Isto tako, gubi pravo ako ga iznajmi (iznajmi objekat prodaje) ili nakon što sazna za prodaju, počne se cjenkati oko njega radi kupovine ili iznajmljivanja, jer je to dokaz da odustaje od traženja prava prvokupnje.

Ako čuje da se prodaje pola, pa prepusti (drugome pravo prvokupnje), a zatim čuje da se prodaje čitavo, on tada ima pravo prvokupnje, a ako bi bilo suprotno, tj. čuje kako se prodaje čitavo, pa prepusti pravo prvokupnje, a zatim se ispostavi da se prodaje pola, on tada, kao što je očito, nema pravo prvokupnje jer prepuštanje čitavog jeste prepuštanje svih njegovih dijelova, a u suprotnom nije tako.

Na kraju, vrijedi napomenuti da je pokuđeno koristiti pravne doskočice (hijel) za poništenje prava prvokupnje kada se nekome dodijeli, kao npr. da neko kaže onome ko polaže pravo na nju: "Kupi ga od mene."

Što se tiče korištenja pravnih doskočica da se ne dobije pravo prvokupnje, tj. prije nego što je nekome pripalo, po mišljenju Ebu Jusufa, to nije pokuđeno, a po mišljenju Muhammeda jeste. Fetva se izdaje na osnovu mišljenja Ebu Jusufa u slučaju kada to nije potrebno susjedu.[367]

Čudno je da je imam Buhari u svome *Sahihu* jednu cjelinu naslovio riječima: "Knjiga o pravnim doskočicama." Čitavo jedno poglavlje u njoj posvetio je pravnim doskočicama pri poklanjanju i pravu prvokupnje. Tu je spomenuo hadis od Džabira ibn Abdullaha koji smo ranije spominjali i u kojem se kaže: "Vjerovjesnik je, s.a.v.s., naredio pravo prvokupnje u svemu što se nije podijelilo, a kada se odrede granice (međe) i urede putevi, nema više prava prvokupnje." Zatim je rekao: "Neki ljudi kažu: 'Pravo prvokupnje pripada susjedu.'" Zatim je naveo dokaze koji to potvrđuju a onda ih je opovrgao i rekao: "Ako kupi kuću, ali se uplaši da će je susjed uzeti na osnovu prava prvokupnje, prvo kupi čitav prvi dio, a zatim kupi i drugi dio (kuće), a susjed ima pravo prvokupnje u prvom dijelu, ali ne i u drugom dijelu kuće, on tad ima pravo da koristi pravne doskočice."

Također, spomenuo je hadis:

الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقَبِهِ

Susjed je najpreči za ono što je blizu.

A poslije njega je rekao: "Neki ljudi kažu: 'Ako kupi dio kuće pa želi da poništi pravo prvokupnje, poklonit će je svome maloljetnom djetetu i od njega se ne može tražiti zakletva.'"

Ibn Bettal kaže: "Ovo se pitanje temelji na činjenici da je neki čovjek želio kupiti kuću, ali se plašio da će je kupiti susjed na osnovu prava prvokupnje, pa je upitao Ebu Hanifu ima li pravna doskočica za izbjegavanje prava prvokupnje." On mu je rekao: "Kupi jedan

367 Više vidi: Ed-Durrul-muhtar, 5/156.

neodređen dio (jedan odsto) kuće pa ćeš time postati partner vlasniku kuće, zatim od njega kupi ostatak kuće. Ti ćeš imati prednost nad komšijom na osnovu prava prvokupnje jer je partner u suvlasništvu preči od susjeda." Rekao mu je da kupi samo jedan odsto jer susjed ne želi kupiti jedan odsto zbog mizernosti i male koristi od toga.

On dalje nastavlja i kaže: "Ovo se nimalo ne kosi sa sunnetom. Buhari je želio da im pokaže kontradikciju u koju su došli jer su oni kod govora o susjedovom pravu prvokupnje citirali hadis: 'Susjed je najpreči za ono što je blizu.' A zatim su koristili pravne doskočice kako bi izbjegli to njegovo pravo, i iz čega proizlazi da ne-susjed ima veće pravo prvokupnje od susjeda."

Ibn Hadžer, komentarišući ovo, kaže: "Kod hanefija je poznato da ova spomenuta pravna doskočica pripada Ebu Jusufu, a što se tiče Muhammeda, on je rekao: 'To je vrlo pokuđeno jer je pravo prvokupnje propisano da bi se umanjila šteta onome ko zaslužuje pravo prvokupnje, pa onaj ko traži pravne doskočice da bi mu to pravo uskratio jeste kao onaj ko namjerno nanosi štetu drugome, a to je pokuđeno, a pogotovo ako između kupca i onoga ko zaslužuje pravo prvokupnje postoji neprijateljstvo i ako će mu njegovo učešće nanijeti štete.' Zatim, ovo se odnosi na onoga ko koristi pravne doskočice prije postojanja prava prvokupnje, ali ako se to desi nakon toga, kao da kaže onome ko zaslužuje pravo prvokupnje: 'Uzmi ovaj novac i ne traži mi pravo prvokupnje.' On na to pristane i uzme novac, time je, svi se slažu, izgubio pravo prvokupnje."[368]

Malo prije spomenuli smo da je taj novac mito i da mu nije dozvoljen. Učenjaci hanefijskog mezheba su u poglavlju o suspenziji poslovne sposobnosti rekli da će se onemogućiti muftija bestidnik koji poučava ljude pravnim doskočicama kao što je poučavanje žene apostaziji (da se odmetne od islama) kako bi dobila trajni razvod braka, ili da se oslobodi obaveze zekata, kao što će suspendovati

368 Fethul-bari, 12/346.

liječnika neznalicu ili prepredenog varalicu, kao što je slučaj kada iznajmljuje prevozno sredstvo koje ne posjeduje, pa se onda izgubi s novcem. Sprečavanje ovih varalica koji uništavaju vjeru, tijela i imovinu jeste zaštita za sve ljude i to se ubraja u naređivanje dobra a odvraćanje od zla.[369]

U *Ed-Durrul-muhtaru* stoji: "Svi su jednoglasni da je pokuđeno koristiti pravne doskočice za izbjegavanje (poništavanje) prava prvokupnje nakon što je ono potvrđeno (pripalo nekome), kao npr. da prodavac onome ko ga je zaslužio kaže: 'Kupi ga od mene', i one ne mogu poništiti to pravo jer ako onaj ko zaslužuje to pravo prešuti tu ponudu ili kaže: 'Neću kupiti', njegovo pravo prvokupnje ostaje."

PITANJA VEZANA ZA PRAVO PRVOKUPNJE

Ako jedna grupa kupi nekretnine, a prodavač je jedan, broj uzimanja na osnovu prava prvokupnje je proporcionalan njihovom broju, i onaj ko zaslužuje pravo prvokupnje može uzeti dijelove nekih od njih, a druge ostaviti. Ako se desi suprotno, a to je da bude više prodavača a jedan kupac, onda nema više osoba pravo prvokupnje, nego on može ili sve uzeti ili ostaviti jer bi se time kupcu nametalo više ugovora, za razliku od prve situacije u kojoj je onaj što zaslužuje pravo prvokupnje u ulozi jednog od njih. Ako kupi udio svakoga pojedinačno jednim ugovorom, onaj koji zaslužuje pravo prvokupnje uzet će dio jednog od njih jer je kupac pristao na taj nedostatak time što je kupio dio svakog jednim ugovorom.

Čovjek ima kuću, pa onaj ko ima pravo prvokupnje (šefija) nakon prodaje kuće pri kojoj postoji pravo prvokupnje kaže: "Ova

369 Više vidi: Reddul-muhtar, 5/93.

moja kuća pripada tom i tom, ja sam je od njega kupio prije godinu dana." I kaže to u vremenu kada je u stanju da dobije pravo prvokupnje ako ga zatraži. On nema pravo prvokupnje niti onaj u čiju je korist izrekao priznanje.

Ako kupi dvije kuće ili dva sela (naselja) u dva različita mjesta jednim ugovorom, onaj ko ima pravo prvokupnje uzet će ih obje zajedno ili će ih obje prepustiti (ostaviti kupcu), a ne može uzeti samo jednu, makar jedna bila na istoku a druga na zapadu. Ovdje se u obzir uzima broj (predmeta u ugovoru) i jednoća ugovorne strane zbog toga što se prava proistekla iz ugovora odnose na njega a ne na vlasnika. Ako bi one (dvije kuće) kupcu bile prodate s dva ugovora, onaj kome pripada pravo prvokupnje može uzeti koju hoće od njih dvije. Ako bi imao pravo prvokupnje kod jedne, uzet će onu kod koje ima to pravo jer iako je jedan ugovor, on je obuhvatio predmet za koji je vezano pravo prvokupnje i drugi kod kojeg tog prava nema. Dopušta mu se kupovina one kod koje je potvrđeno to pravo, ispunjavajući time njegovo pravo.

Ako jedan opunomoći grupu da kupe za njega, pa svi oni kupe jednu nekretninu jednim ili više ugovora, onaj ko ima pravo prvokupnje ne može uzeti dio nekih od njih.

Kupi neodređenu polovicu kuće, pa kupac zatraži od prodavača da podijele kuću, onaj ko ima pravo prvokupnje uzet će dio koji je pripao kupcu, makar on i ne bio s njegovu stranu, po ispravnijem mišljenju. Ebu Hanifa smatra da će ga on uzeti ako je ta strana kuće do njega jer on nije susjed ako je to s druge strane.

Ovo također važi i u slučaju kada jedan od partnera proda svoj dio zajedničke kuće, pa kupac podijeli kuću s partnerom koji nije prodao svoj dio, tako da onaj ko ima pravo prvokupnje može poništiti taj ugovor kao što ima pravo poništiti svoj kupoprodajni ugovor ili ugovor o poklonu.[370]

370 Reddul-muhtar, 5/157.

Ako se susjed i kupac spore oko vlasništva kuće u kojoj stanuje onaj ko ima pravo prvokupnje, a to je susjed, prihvata se riječ kupca jer on poriče pravo prvokupnje, a susjed može od njega tražiti da se zakune da zna, jer je to zakletva za tuđi postupak, pa treba reći: "Ne znam da je on vlasnik onoga za što ima pravo prvokupnje."

Ako kupac odbije tražiti pravo prvokupnje, onda se od njega zahtjeva da se zakune da zna (na osnovu znanja).

Zakupnik ima pravo prvokupnje, bez obzira dozvolio (vlasnik) on prodaju direktno ili indirektno, pa ako dozvoli prodaju, on će je uzeti na osnovu prava prvokupnje, a u suprotnom, poništava se zakupnina njegovim vraćanjem nekretnine.

Ako kupi za svoje dijete nekretninu za koju je otac imao pravo prvokupnje, on će je uzeti na osnovu tog prava i reći će: "Kupio sam je i koristim pravo prvokupnje." Kuća će postati njegova i nema potrebe za presudom. Ovo se primjenjuje ako nema očite štete za dijete, kao da kupuje dječijom imovinom za sebe. Tutor ima isto pravo kao otac, i on ima pravo prvokupnje ako postoji očita korist za dijete pod uvjetom da obavijesti sudiju i da se ne odgađa spor do punoljetnosti djeteta, a ako u tome nema očite koristi za dijete onda nema pravo.

Ako je kuća onoga ko ima pravo prvokupnje spojena s dijelom nekretnine koja se prodaje, on ima pravo prvokupnje samo u onome što je spojeno, makar se zbog toga moralo praviti više ugovora. Ako bi jedan susjed bio spojen s predmetom prodaje s jedne strane, a drugi susjed s tri strane, oni imaju ista prava (tretman).

Prodaje svoje naselje s kućama, a jedan dio naselja je uz zemlju nekog čovjeka, on ima pravo prvokupnje strane koja je do njega jer selo ima tretman mnogobrojnog, mnogostrukog (predmeta prodaje).

Općim odricanjem od prava prvokupnje od onoga ko ga ima ono se zauvijek pravno poništava, ali ne i moralno ako nije znao za njega. Ovo je mišljenje Muhammeda. Ebu Jusuf pak smatra da se ono poništava pravno i moralno ako je odricanje bilo od nepoznatog, i fetve se izdaju po ovom mišljenju.

Ako onaj ko ima pravo prvokupnje dođe nakon što je kupac ofarbao zgradu, on može birati da li da dadne kupcu razliku za farbanje ili da odustane (od kupovine).

Ako susjed zakasni sa zahtjevom prvokupnje zbog toga što sudija smatra da on nema pravo prvokupnje, to je opravdana isprika. Iz ovog se razumije da ako jevrej čuje za prodaju u subotu, ali ne iskoristi pravo prvokupnje, neće mu se priznati kao opravdana isprika. Isto tako, ako bi onaj ko ima pravo prvokupnje bio u taboru haridžija ili pobunjenika pa se plašio da dođe u tabor (sredinu) pravednika i zato ne iskoristi pravo prvokupnje, on će ga i izgubiti jer to nije opravdana isprika.[371]

Zakupnik ima pravo prvokupnje, bez obzira bila ta prodaja direktna ili indirektna, za razliku od jamca. Ako proda(je) kuću, pod uvjetom da onaj ko ima pravo prvokupnje jamči iznos, pa on i zajamči, on tada nema pravo prvokupnje jer s obzirom da je garancija bila uvjet za trgovinu, onda je njena dozvola vezana za nju, i onaj ko je imao pravo prvokupnje postao je kao i kupac, a kod iznajmljivanja kupoprodaja je dozvoljena bez dozvole zakupnika.

Proda(je) ono što je u zakupu kod drugoga, i on ima na to pravo prvokupnje, pa ako bude dozvolio prodaju, on će to uzeti zbog prava prvokupnje, a u suprotnom, poništava se zakupnina njegovim povratom nekretnine.

Korištenje pravnih doskočica za nedobijanje prava prvokupnje nije pokuđeno, po mišljenju Ebu Jusufa, i po tome se fetve izdaju. Kadi Han, nakon što je spomenuo nekoliko pravnih doskočica koje poništavaju pravo prvokupnje kaže: "Kada bi kod ovakvih slučajeva onaj ko ima pravo prvokupnje želio da mu se zakune kupac ili prodavač Uzvišenim Allahom da to nije uradio da bi izbjegao pravo prvokupnje, on na to nema pravo (ne može to tražiti od njih) jer on tvrdi neku stvar koju ako prizna, ona ga ne obavezuje. Ako pokloni

371 Reddul-muhtar, 5/158.

vrt koji je do susjedovog čovjeku koji je ispod susjeda i on ga uzme, zatim kupi od njega preostali dio, susjed tada nema pravo prvokupnje. Susjed ima pravo zatražiti od kupca da se zakune Uzvišenim Allahom da prvi nije sklopio s njim ugovor iz prinude kako bi mu nanio štetu ili izbjegao mu dati pravo prvokupnje jer on optužuje njega za stvar koju ako bi je priznao, ona ga obavezuje, a to je spor. Ako se zakune, susjed nema pravo prvokupnje, a ako ne, onda ima, jer je potvrđen njegov status nerazdvojivog susjedstva. Ugovor iz prinude jeste taj da obznane ugovor koji ne žele pa ta kupoprodaja nije validna, a ako žele stvarni (suštinu) ugovor da bi izbjegli dodjelu prava prvokupnje, kupoprodaja je validna."

Uvjetovanje poništenja prava prvokupnje jeste dozvoljeno. Ako onaj ko ima pravo prvokupnje kaže: "Predajem ti pravo prvokupnje ako ćeš to kupiti za sebe", a ovaj ga kupi za drugog, tada on nije dobio pravo prvokupnje jer je to pravo potpuno isključivanje (iskat) kao jednostrani prekid bračne veze (talak), pa je dozvoljeno uvjetovanje i ono se ostvaruje tek kada se ispuni uvjet.

Ako tvrdi da kuća njemu pripada, a ujedno ima i pravo prvokupnje te kuće, kao da kaže: "Ova kuća je moja kuća, i ja je potražujem. Ako je ne dobijem, ja ću koristiti svoje pravo prvokupnje", gubi pravo na nju jer kada tvrdi da je njegova, gubi pravo na prvokupnju, a kada traži pravo prvokupnje, onda se poništava njegova tvrdnja o vlasništvu jer time postaje kontradiktoran. Ako to bude tvrdio, time je izgubio pravo na traženje prvokupnje.

Onaj ko ima pravo prvokupnje uzurpira nekretninu bez sudske presude. Ako se u tom svom postupku vodio riječima nekog učenjaka, ne smatra se nasilnikom, a u protivnom, on je nasilnik kojeg treba kazniti.

Ako nastane spor oko kompenzacije (krvarine), prava prvokupnje, nadoknade djelitelju nasljedstva i nadoknade za zajednički put, vrijednost se proporcionalno dijeli po broju učesnika, a ne po procentu dijelova, za razliku od nadoknade za vaganje koja

se, po mišljenju svih, plaća shodno procentima udjela. Isti tretman imaju i ostali tereti.

Ako se raziđu oko dvorišta kuće, ono se dijeli shodno broju učesnika, pa vlasnik jednog stana u kući (zgradi) jeste kao vlasnik više stanova, isto se postupa i s globama ako su za očuvanje života. Isto tako, ovo je slučaj ako se dogovore da nešto izbace iz lađe da bi se spasili potopa. Troškovi uobičajenog gostoprimstva u vakufima dijele se po broju (učesnika) a ne prema položaju. Ako dvojica ljudi ubiju životinju u Haremu, svaki od njih treba da plati pola njene vrijednosti, a ako bi je ubila grupa, onda bi trebalo da se taj iznos dijeli na sve podjednako.

Odmetnik od vjere ne može imati pravo prvokupnje.

Ako pravo prvokupnje pripada malom djetetu koje nema tutora, njegovo pravo neće biti poništeno, a ako sudija imenuje upravitelja, pa ga on (u ime dječaka) zatraži, dozvoljeno je.

Ako kupi vinovu lozu, za koju je bilo vezano pravo prvokupnje, ali je vlasnik tog prava bio odsutan, pa ona dadne plod, i taj plod pojede kupac, a zatim dođe vlasnik prava prvokupnje i uzme je, onda ako je na vinovoj lozi, za vrijeme uzimanja bilo ploda, njena vrijednost će biti umanjena za vrijednost ploda, a ako nije, onda se ne umanjuje jer on nema udjela u cijeni.[372]

372 Reddul-muhtar, 5/160.

3. poglavlje

Kazneno pravo u islamu

putu, leteći avionom ili putujući po zemlji ili moru. Čudno je da je procenat zločina, razbojništva, ubistva i otmica u stalnom porastu. Veoma su rašireni u bogatim, rasipničkim, tehnički razvijenim društvima. Borba s bandama i mafijom te njihovo uništenje i zaštita društva od njih jeste jedan od najvećih problema s kojim se susreću vlade država u našem vremenu.

Čovjek je u okviru savremene materijalističke civilizacije izgubio osjećaj za sigurnost i mir, i propali su pokušaji sekularnih zakona da zaštite čovjeka od opasnosti zločinaca, kao što su mnogobrojni zatvori u koje su strpali hiljade kriminalaca, bezuspješno ih pokušavali prevaspitati i ispraviti njihove greške (devijacije) i vratiti ih u normalan, častan život. Naprotiv, zatvori su postali stjecište kriminalaca u kojima se oni upoznaju, savjetuju i razmjenjuju iskustva i sklapaju dogovore za nove akcije. Potvrđeno je da su mnoge bande kriminalaca osnovane unutar zatvora, čak se nekima i upravlja iz njih.

Čovječanstvo se može spasiti od opasnosti povećanja kriminala i kriminalaca i zatrti njihove bande samo primjenom kaznenog prava Šerijata. Islam je imao veliki i zadivljujući uspjeh u obezbjeđenju sigurnosti ljudima, koji su prije islama bili izloženi kidnapovanju i pljačkanju u svim dijelovima prostranog Arapskog poluotoka, i to u relativno kratkom vremenu, uzimajući u obzir život društva i naroda. Islam je liječio sklonost za kriminalom kod kriminalaca i iz njihovih duša je potpuno iskorijenio, a u njihova srca usadio ljubav ka dobru i poštenju. Od Arapa koji su jedni druge krali i međusobno se ubijali napravio je borce i učenjake koji su pronijeli zastavu islama od Istoka do Zapada.

Vrijedi napomenuti da se islam ne oslanja pri odgoju i vaspitavanju ljudskih duša samo na žestoke kazne. U islamu nije kazna glavno sredstvo pri odgoju i vaspitanju. Allah je u islamu kaznu propisao za neke rijetke pojedince u društvu kojima ne koriste odgoj i vaspitanje. Glavno sredstvo u islamu za popravljanje duša, njihovo vaspitanje i odgajanje jeste usađivanje u duše vjerovanja u Uzvišenog

Allaha i podsticanje da osjećaju strahopoštovanje prema Uzvišenom, kao i usađivanje svijesti da On vidi naša djela, pokoravanje Njemu i često spominjanje Njega. Vidjet ćemo da je Uzvišeni Allah poslije ajeta o onima koji siju nered po zemlji, a prije ajeta o krađi, rekao:

O vjernici! Allaha se bojte i nastojte da Mu dragi budete,
i na putu Njegovu vi se borite da tako uspjeh zadobijete.[374]

HISTORIJSKA POTVRDA

U Buharijevom *Sahihu*, najpouzdanijoj knjizi koja čuva Poslanikov sunnet, postoji svjedočenje čovjeka koji je živio u predislamskom periodu i vremenu islama i koji je vidio veliki zaokret koji je islam proizveo u društvu Arapskog poluotoka. Taj čovjek je Adijj ibn Hatim et-Tai; u predislamskom periodu bio je jedan od vođa arapske bande iz svog plemena Taj, koji su bili razbojnici, presijecali puteve i presretali putnike i uzimali su od njih četvrtinu njihove imovine i plijenili su karavane koji su išli iz Šama, Iraka i Hidžaza.

On kaže: "Dok sam bio kod Vjerovjesnika, s.a.v.s., došao je neki čovjek i požalio se na siromaštvo, zatim mu je došao drugi i žalio se na razbojnike na putu. Vjerovjesnik, s.a.v.s., upita me: *Adij, jesi li vidio Hiru?* 'Nisam je vidio, ali sam čuo za nju', odgovorih mu. On mi reče: *Ako budeš imao dug život, sigurno ćeš vidjeti putnicu koja dolazi iz Hire da tavafi oko Kabe, ne bojeći se nikoga osim Allaha.* Rekao sam sam sebi: 'A gdje su zlikovci Taj'a, koji su harali tom zemljom?' Rekao je: *Ako budeš imao dug život, osvojit ćeš Kisrine riznice.* Upitao sam: 'Kisre ibn Hurmuza?' *Kisre ibn Hurmuza*, odgovori on. *Ako budeš imao dug život, vidjet ćeš čovjeka kako nosi šaku zlata ili srebra tražeći kome da dadne, i neće nikoga pronaći da mu to uzme."*

---

374 El-Maida, 35.

Adijj, r.a., kaže: "I vidio sam putnicu koja dolazi iz Hire da tavafi oko Kabe, ne bojeći se nikoga osim Allaha, i bio sam među onima koji su osvojili riznice Kisre ibn Hurmuza, i ako vi poživite, sigurno ćete vidjeti ono što je rekao Ebu Kasim, s.a.v.s., a to je da će čovjek davati šaku zlata ili srebra ali neće pronaći nikoga da to uzme od njega."[375]

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ بَيْنَا أَنَا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَشَكَا إِلَيْهِ
الْفَاقَةَ ثُمَّ أَتَاهُ آخَرُ فَشَكَا إِلَيْهِ قَطْعَ السَّبِيلِ فَقَالَ يَا عَدِيُّ هَلْ رَأَيْتَ الْحِيرَةَ قُلْتُ لَمْ أَرَهَا وَقَدْ
أُنْبِئْتُ عَنْهَا قَالَ فَإِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحِيرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بِالْكَعْبَةِ لا
تَخَافُ أَحَدًا إِلا اللَّهَ قُلْتُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِي فَأَيْنَ دُعَّارُ طَيِّئٍ الَّذِينَ قَدْ سَعَّرُوا الْبِلادَ وَلَئِنْ
طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتُفْتَحَنَّ كُنُوزُ كِسْرَى قُلْتُ كِسْرَى بْنِ هُرْمُزَ قَالَ كِسْرَى بْنِ هُرْمُزَ وَلَئِنْ
طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الرَّجُلَ يُخْرِجُ مِلْءَ كَفِّهِ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ يَطْلُبُ مَنْ يَقْبَلُهُ مِنْهُ فَلا يَجِدُ
أَحَدًا يَقْبَلُهُ مِنْهُ قَالَ عَدِيٌّ فَرَأَيْتُ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحِيرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بِالْكَعْبَةِ لا تَخَافُ إِلا
اللَّهَ وَكُنْتُ فِيمَنِ افْتَتَحَ كُنُوزَ كِسْرَى بْنِ هُرْمُزَ وَلَئِنْ طَالَتْ بِكُمْ حَيَاةٌ لَتَرَوُنَّ مَا قَالَ النَّبِيُّ أَبُو
الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخْرِجُ الرَّجُلَ مِلْءَ كَفِّهِ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ يَطْلُبُ مَنْ يَقْبَلُهُ مِنْهُ
فَلا يَجِدُ أَحَدًا يَقْبَلُهُ مِنْهُ

Ovo se ostvarilo u vremenu emevijskog halife Omera ibn Abdulaziza, Allah mu se smilovao; u umetu nije bilo siromašnog, tako da se zekat koristio za oslobađanje robova.

375 El-Buhari, Kitabul-menakib, 3595.

HUDUD - ŠERIJATSKE KAZNE ODREĐENE KUR'ANOM I SUNNETOM

DEFINICIJA HADDA

Hadd u arapskom jeziku znači ograničenje, sankcija, odnosno granica koja razdvaja dvije stvari i sprečava njihovo spajanje. Hadd (granica) kuće jeste sve ono što je izdvaja iz okolice i čini zasebnom. Hadd neke stvari jeste njen lični opis kojim se razlikuje od drugih stvari.

Šerijatska kazna za blud nazvana je hadd jer sprečava povratak ili privikavanje na blud, ili zato što ju je precizirao Zakonodavac.

Termin *hudud* koristi se i za sve druge šerijatske odredbe, Uzvišeni je rekao:

> ***To su Allahove granice (hududullah) i ne prelazite ih. Tako Allah objašnjava Svoje znake ljudima da bi bogobojazni bili.***[376]

Također se upotrebljava za poseban, Šerijatom preciziran čin, kao u riječima Uzvišenog:

> ***O Vjerovjesniče, kada puštate žene, pa, puštajte ih u vrijeme kad su čiste, i brojite to vrijeme, i Allaha se, vašeg Gospodara, bojte! Iz kuća njihovih ne izgonite ih, a neka ne izlaze ni one, osim ako očitu sramotu počine! To su***

376 El-Bekara, 187.

> ***Allahove granice (hududullah), a ko pređe granice Allahove taj je svojoj duši učinio nasilje! Ti ne znaš, možda će Allah nakon toga pružiti izlaz neki!***[377]

Šerijatske norme su nazvane hudud zbog toga što razlučuju između dopuštenog i zabranjenog, kao što je i neprijateljstvo (adavet) nazvano "prelaženje granica" (muhadat), jer obje neprijateljski raspoložene strane prekršile su granice (hudud) postavljene među njima.

Uzvišeni je rekao:

> ***Doista, oni koji su neposlušni (krše granice) Allahu i Njegovu Poslaniku, osramoćeni će biti kao što su osramoćeni i oni prije njih, a Mi već objavljujemo Znake razgovijetne! A nevjernicima pripada kazna prezrena.***[378]

Hadd, u Šerijatu, jeste precizno određena sankcija propisana kao Allahovo pravo, čiji je cilj da odvrati od svih vrsta nereda i onoga što šteti ljudima. Hadd, prije izvršenja prijestupa, djeluje preventivno, a nakon činjenja predstavlja kaznu čiji je cilj da onemogući ponavljanje istog grijeha.

Hududi su precizirani Kur'anom, sunnetom i konsenzusom islamskih učenjaka, te imaju posebnu mjeru, o čemu ćemo, ako Bog da, govoriti kasnije. Iz tog razloga, ta'zir - diskreciono pravo sudije na kaznu ne ubraja se u hudude jer on količinski i načinom nije preciziran, kao što se i kisas, odmazda, ne uvrštava u hudude jer je on pravo porodice ubijenog.

Uzvišeni je rekao:

> ***I ne ubijajte nikoga koga je Allah zabranio da se ubija, osim kad traži pravda! A ako neko bude ni kriv ni dužan umoren, tad ovlast dajemo njegovu nasljedniku, ali neka***

---

377 Et-Talak, 1.
378 El-Mudžadela, 5.

ni on ne prevršava mjeru u ubijanju, jer je, doista, pomognut.[379]

HUDUDI SU ISKUP OD GRIJEHA I PREVENTIVA

Hududi su propisani kao mjere preventive koje će odvratiti ljude od činjenja, po društvo štetnih stvari, a ujedno su, po mišljenju većine učenjaka, i iskup od grijeha za onoga nad kojim se izvršavaju, čisteći ga od tereta grijeha koji je počinio.

U hadisu od Ubade ibn Es-Samita, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, u skupini svojih ashaba, rekao:

بَايِعُونِي عَلَى أَنْ لا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَلا تَسْرِقُوا وَلا تَزْنُوا وَلا تَقْتُلُوا أَوْلادَكُمْ وَلا تَأْتُوا بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ وَلا تَعْصُوا فِي مَعْرُوفٍ فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا ثُمَّ سَتَرَهُ اللَّهُ فَهُوَ إِلَى اللَّهِ إِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ وَإِنْ شَاءَ عَاقَبَهُ فَبَايَعْنَاهُ عَلَى ذَلِكَ

"*Dajte mi prisegu da nećete Allahu nikakvog sudruga pripisivati, da nećete krasti, da nećete blud činiti, da nećete svoju novorođenčad ubijati, da nećete među sobom laži jedni na druge iznositi i da nećete u dobru pokornost odbijati. Pa ko to od vas ispuni, Allah će ga za to nagraditi. A onaj ko prekrši nešto od toga, te bude kažnjen na dunjaluku, to će mu biti iskup, dok onaj ko prekrši, pa ga Allah prikrije, on će (na Sudnjem danu) biti prepušten Allahu; ako htjedne, oprostit će mu, ili, ako htjedne, kaznit će ga!*, pa smo mu dali prisegu na to."[380]

Kadi 'Ijad veli: "Većina učenjaka smatra da je hadd iskup za počinjeni grijeh, argumentujući svoj stav prethodnim hadisom. Međutim, neki su učenjaci suzdržani u vezi s ovim pitanjem, zbog predanja koje navodi Ebu Hurejra, r.a., od Vjerovjesnika, s.a.v.s, koji je rekao:

379 El-Isra, 33.

380 El-Buhari, Iman, 11.

لا أدْرِي الْحُدُودُ كَفَّارَةٌ لأهْلِهَا أمْ لا .

Ne znam da li su hududi iskup za one nad kojima se sprovedu ili nisu!

Predanje Ubade ibn Es-Samita, r.a., je ispravnije od ovog predanja, obzirom na lanac prenosilaca. Zatim, postoji i mogućnost usaglašavanja ova dva predanja: moguće je da se predanje Ebu Hurejre, r.a., odnosi na period u kojem Vjerovjesniku, s.a.v.s, nije dato to znanje, a potom ga je Allah o tome obavijestio.

Ibn Hadžer u vezi s ovim kaže: "Predanje Ebu Hurejre, r.a., zabilježio je El-Hakim u *El-Mustedreku* i El-Bezzar, i ono ispunjava uvjete predanja kod El-Buharija i Muslima..."

Ali uzmimo k znanju da Ubada ibn Es-Samit nije jedini koji nam prenosi spomenuti tretman hadda. Slično je prenio i Ali ibn Ebu Talib, što je zabilježio Et-Tirmizi, a ispravnost predanja potvrdio El-Hakim, gdje se kaže:

مَنْ أصَابَ حَدًّا فعُجِّلَ عُقُوبَتَهُ فِي الدُّنْيَا فاللَّهُ أعْدَلُ مِنْ أنْ يُثَنِّيَ عَلَى عَبْدِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الآخِرَةِ

Ko učini neki grijeh za koji ima hadd, a zatim zbog toga na dunjaluku bude kažnjen, zaista je Allahova pravednost veća od toga da Svoga roba kazni i drugi put na ahiretu!

A Poslanikove, s.a.v.s., riječi:

إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ

Ako htjedne, kaznit će ga, a ako htjedne, oprostit će mu!,

obuhvataju onoga koji se pokajao zbog učinjenog grijeha i onoga koji se nije pokajao. Ovo je mišljenje jednog dijela učenjaka, dok većina njih drži da onaj koji se pokajao ne bi trebao da se ičim kažnjava. No, i pored toga, pokajnik ne smije da bude bezbrižan pred Allahovom odmazdom, jer ne zna da li je njegova tevba prihvaćena ili nije.

Kod pravnika hanefijskog mezheba, hadd nije iskup za učinjeni grijeh, nego iskrena tevba čisti od grijeha. U djelu *Durrul-muhtar* navodi se:

"Hadd ne čisti od grijeha, nego to čini tevba. Pa ako prijestupnik bude kažnjen haddom, a ne pokaje se zbog učinjenog grijeha, on i dalje nosi teret svog postupka."[381]

Njihov stav potvrđuje tekst mnogih ajeta koji pozivaju na pokajanje, kao riječi Uzvišenog:

> ***A Ja doista grijehe praštam onome ko se pokaje, i uzvjeruje, i radi dobra djela, na Stazi pravoj ustraje!***[382],

ili Njegove riječi:

> ***I oni koji ne zazivaju, pored Allaha, nikakvog boga drugoga, niti ubijaju ikoga koga je Allah zabranio da se ubija - osim kad traži pravda - i koji blud ne čine! A ko to radi kaznu susrest će, na Sudnjem danu patnja će mu udvostručena biti, na njemu vječno ponižen ostat će, osim onih koji se pokaju, i uzvjeruju, i rade dobro, takvima će Allah zla djela njihova u dobra djela promijeniti, a Allah grijehe prašta i samilostan je.***[383]

ZABRANA ZAUZIMANJA U HUDUDIMA

Ustanovljen je konsenzus učenjaka o zabrani zauzimanja u hududima, nakon što optužba za grijeh dospije do sudije i ustanovi se njena utemeljenost, a to se argumentuje predanjem od Aiše, r.a., kada su se Kurejšije zabrinule za ženu iz plemena El-Mahzum koja

381 Reddul-muhatar, 3/140.
382 Ta-Ha, 82.
383 El-Furkan, 68-70.

je ukrala, te su se zapitali: "Ko će se za nju zauzeti kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s.?"

Zaključili su da bi se samo Usama ibn Zejd, miljenik Allahovog Poslanika, s.a.v.s, usudio da mu o tome govori, pa se on s tom namjerom obratio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., koji mu je na to uzvratio:

أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ ثُمَّ قَامَ فَخَطَبَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا ضَلَّ مَنْ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ الضَّعِيفُ فِيهِمْ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَايْمُ اللَّهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرَقَتْ لَقَطَعَ مُحَمَّدٌ يَدَهَا

Zar se zauzimaš u onome što je Allah obavezao?

A zatim je ustao i prisutnima se obratio: *O ljudi, doista su zalutali oni prije vas zbog toga što nisu izvršavali hadd, kada bi ukrao neki ugledni među njima, a kada bi to učinio neko ko je slab, oni bi ga kaznili. Tako mi Allaha, kad bi Fatima, kćerka Muhammedova, ukrala, Muhammed bi joj odsjekao ruku!*[384]

Pored ovoga, Poslanik, s.a.v.s., u sljedećem primjeru podstiče na izvršenje hududa i pojašnjava korisne posljedice toga. Od En-Nu'mana ibn Beširа, r.a., prenosi se da je Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s, kazao:

مَثَلُ الْمُدْهِنِ فِي حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا مَثَلُ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا سَفِينَةً فَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَسْفَلِهَا وَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَعْلَاهَا فَكَانَ الَّذِي فِي أَسْفَلِهَا يَمُرُّونَ بِالْمَاءِ عَلَى الَّذِينَ فِي أَعْلَاهَا فَتَأَذَّوْا بِهِ فَأَخَذَ فَأْسًا فَجَعَلَ يَنْقُرُ أَسْفَلَ السَّفِينَةِ فَأَتَوْهُ فَقَالُوا مَا لَكَ قَالَ تَأَذَّيْتُمْ بِي وَلَا بُدَّ لِي مِنَ الْمَاءِ فَإِنْ أَخَذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَنْجَوْهُ وَنَجَّوْا أَنْفُسَهُمْ وَإِنْ تَرَكُوهُ أَهْلَكُوهُ وَأَهْلَكُوا أَنْفُسَهُمْ

Primjer onoga koji se nemarno odnosi prema izvršenju Allahovih hududa i onoga koji ih krši, sličan je primjeru ljudi koji su se ukrcali u lađu, a onda su bacali kocku; te ispade da jedni budu u gornjem dijelu, a drugi u donjem dijelu lađe. I tako oni iz donjeg dijela izlaziše do

384 El-Buhari, El-Hudud, 6788.

onih koji su gore da bi se opskrbili vodom, pa to uznemiri ove gore, te oni iz donjeg dijela uzeše sjekiru da probuše lađu kako bi se snadbjeli vodom, a ovi s gornjeg dijela upitaše: 'Šta to činite?' Odgovoriše: 'Uznemirili smo vas uzimajući vodu, a ona nam je potrebna!' - Pa ako ih spriječe, svi će biti spašeni, a ako ih ostave da učine što su naumili, svi će nastradati![385]

Na sličan način sprovođenje hududa donosi spas onima nad kojima se izvrši i onima koji ga izvršavaju. A u protivnom, grješnik će nastradati zbog grijeha koji je učinio, a onaj ko grijeh prešuti nastradat će zbog toga što je grijeh odobrio. Ovo potvrđuju i riječi Uzvišenog:

> ***Bojte se smutnje koja zadesiti neće samo krivce i one među vama zle, i da Allah žestoko kažnjava, znajte!***[386]

NEIZVRŠAVANJE HUDUDA ZBOG SUMNJI

Kada do vladara dospije optužba za grijeh koji ima za posljedicu izvršenje hadda i isti se ustanovi, on je dužan izvršiti propisani hadd, osim u slučaju kada se pojavi sumnja koja obara njegovo izvršenje. O tome se u merfu‘ hadisu koji prenosi Aiša, r.a., kaže:

ادْرَءُوا الْحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ فَخَلُّوا سَبِيلَهُ فَإِنَّ الإِمَامَ أَنْ يُخْطِئَ فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يُخْطِئَ فِي الْعُقُوبَةِ

Otklanjajte od muslimana hudude koliko možete. Ako mu pronađete neki izlaz, pustite ga, jer je vladaru bolje da pogriješi u praštanju negoli u kažnjavanju.[387]

---

385 El-Buhari, Eš-Šehadat, 2686.

386 El-Enfal, 25.

387 Ibn Ebu Šejba, El-Hakim u El-Mustedreku i El-Bejheki u svom Sunenu, a navodi se i u El-Džamius-sagiru, s naznakom da je ispravan.

U merfu-predanju od Ibn Abbasa, r.a, stoji:

ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ وَأَقِيلُوا الْكِرَامَ عَثَرَاتِهِمْ إِلا فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ

U hududima ne smije biti sumnje, i pređite preko greški plemenitih, osim u hududima koje je Allah propisao![388]

U *El-Fethu*, nakon izlaganja o hadisu: "U hududima ne smije biti sumnje", navodi se:

"Nema sumnje da je šerijatskopravni stav o neizvršavanju hadda, kada se pojavi sumnja, jači u odnosu na druga mišljenja, i citiranje ovakvih predanja kao da ima za cilj ukazati na oslonac konsenzusa (o ovom pitanju)."[389]

Za onoga koji učini neki grijeh za koji je propisan hadd bolje je da sakrije svoj prijestup i pokaje se Allahu, jer se u hadisu od Ebu Hurejre, r.a., kaže: "Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s, da kaže:

كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إِلا الْمُجَاهِرِينَ وَإِنَّ مِنَ الْمُجَاهَرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلا ثُمَّ يُصْبِحَ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَقُولَ يَا فُلانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ

Cijelom mom umetu bit će oprošteno, osim onima koji javno grijehe čine, a od javnog činjenja grijeha jeste i to da čovjek noću učini neko djelo, i Allah ga prikrije, a sutradan, kada osvane, on poviče: "Hej čovječe, sinoć sam uradio to i to." Prenoćio je, a njegov Gospodar ga je prekrio, pa kada osvanu, on skide Allahov zastor sa sebe.[390]

Ibn Bettal kaže: "Javno činjenje grijeha ukazuje na omalovažavanje Allahovog prava, te prava Njegovog Poslanika i vjernika dobročinitelja. U tome se razotkriva i vrsta prkosa prema vjernicima, dok se u prikrivanju grijeha ne pojavljuje omalovažavanje. To je stoga što grijesi obezvrjeđuju one koji ih čine, a naročito ako

388 Ibn Adijj, a spomenut je i u djelu El-Džamius-sagir, s naznakom da je ispravan. Također u Ilaus-sunenu. 11/521.

389 Ibid, 11/524.

390 El-Buhari, El-Edeb, 6069.

se izvrši hadd za one grijehe koji to iziskuju ili ta'zir za one koji ne podliježu haddu. Ako u nekom grijehu bude oskrnavljeno samo Allahovo pravo, pa On je najplemenitiji i Njegova milost pretekla je Njegovu srdžbu, te On, i pored toga, prekrije grješnika na dunjaluku, doista ga On neće osramotiti na ahiretu. Međutim, onaj koji javno čini grijeh gubi sve ove blagodati."[391]

Ibn Bettal kao da ukazuje na predanje od Ibn Omera, r.a, kada ga je neki čovjek upitao: "Šta si čuo od Allahovog Poslanika, s.a.v.s, o razgovoru između Allaha i Njegovog roba na Sudnjem danu", a Ibn Omer, r.a, odgovori mu: "Rekao je:

Svaki od vas će istupiti pred svoga Gospodara, toliko da će ga On prekriti, a zatim će kazivati Svome robu: 'Uradio si to i to?' A rob će kazati: 'Jesam!' 'Uradio si to i to!' A rob će kazati: 'Jesam!' Iznijet će mu to da rob potvrdi, a zatim će mu kazati: 'Ja sam ti ovo prekrio na dunjaluku, a danas ti to opraštam!'"[392]

Sudija ima pravo slično postupiti i prekriti onoga koji prizna neki grijeh koji iziskuje hadd, ako isti grijeh ne pojasni sudiji.

Od Enesa ibn Malika, r.a, prenosi se: "Bio sam kod Vjerovjesnika, s.a.v.s, kad dođe neki čovjek i reče: 'O Allahov Poslaniče, ja sam zaslužio hadd, pa ga izvrši nada mnom!' Poslanik, s.a.v.s, nije ga ni o čemu pitao. Nastupilo je namasko vrijeme, i čovjek klanja s Vjerovjesnikom, s.a.v.s, i kada on završi, čovjek ustade prema Vjerovjesniku, s.a.v.s, i reče: 'O Allahov Poslaniče, ja sam zaslužio hadd, pa ispoštuj Allahov zakon protiv mene!' Na to ga Poslanik, s.a.v.s, upita:

أَلَيْسَ قَدْ صَلَّيْتَ مَعَنَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ ذَنْبَكَ أَوْ قَالَ حَدَّكَ

Zar nisi s nama klanjao? A ovaj reče: 'Jesam!' Poslanik, s.a.v.s, ponovo reče: *Zaista ti je Allah oprostio grijeh!* Ili je rekao: *...tvoj hadd!*"[393]

391 Fethul-bari, 10/487.
392 Isti izvor, 6070.
393 Prethodni izvor, Fil-hudud, 6823.

Ibn Hadžer veli: "Učenjaci su u vezi s ovim hadisom donijeli tri sljedeća zaključka:

prvo: da bi se izvršio hadd, potrebno je da prijestupnik pojasni svoj grijeh i ustraje u svom priznanju;

drugo: pomenuti tretman prijestupnika odnosi se samo na datog čovjeka spomenutog u hadisu;

treće: pokajanje poništava obavezu izvršenja hadda."

Ibn Hadžer dodaje: "I ovo je najispravnije mišljenje."[394]

394 Fethul-bari, 12/135.

HADD ZA BLUD

ŠERIJATSKOPRAVNA DEFINICIJA BLUDA

Blud, na arapskom *ez-zina*, u jeziku i Šerijatu ima isto značenje. To je nezakonit spolni odnos muškarca sa ženom. Šerijat nije ograničio pojam bluda na samo onaj spolni odnos koji ima za posljedicu izvršenje kazne, hadda, već je to mnogo širi pojam.

Uzvišeni je rekao:

> ***I ne približavajte se bludu, jer to je razvrat! O, kako je to staza ogavna!***[395]

Ajet ukazuje da pod pojmom bluda ne podrazumijeva samo spolni odnos, nego obuhvata blud očiju i dr.

U predanju se navodi da je Ibn Abbas, r.a., rekao: "Nisam pronašao ništa prikladnije za tumačenje 'beznačajnih grijeha' od predanja koje je spomenuo Ebu Hurejra, r.a., a u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao:

إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا أَدْرَكَ ذَلِكَ لا مَحَالَةَ فَزِنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزِنَا اللِّسَانِ الْمَنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَمَنَّى وَتَشْتَهِي وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ كُلَّهُ وَيُكَذِّبُهُ

Allah je uistinu sinu Ademovom propisao udio i u bludu, i to će se, bez sumnje, obistiniti: blud očiju je pogled, blud jezika je riječ, duša priželjkuje i čezne, dok spolni organ to sve potvrđuje ili demantuje."[396]

395 El-Isra, 32.
396 El-Buhari, Babu-isti'zan, 6343.

Izjava Abdullaha b. Abbasa, r.a, odgovor je na upit o beznačajnim grijesima (el-lemem) spomenutim u ajetu:

> ***...one koji su se velikih grijeha klonili, i bestidnosti, a one beznačajne grijehe On će oprostit.***[397]

Blud za koji je predviđena kazna definisan je kao: svojevoljno uvlačenje dijela spolnog organa, od muškarca mukellefa, u vaginu, trenutno ili u prošlosti poželjne žene, koja nije s njim u braku, a bez sumnje u dozvoljenost odnosa sa dotičnom ženom, ali ne i sumnja radnje, u islamskoj državi, jer nema hadda za blud u neislamskoj državi.

Mukellef je razumna i spolno stasala osoba, makar i ne bio musliman.

Pod riječima: "trenutno ili u prošlosti", podrazumijeva se odnos i sa staricom koja je izgubila ljepotu.

Pod riječima: "svojevoljno", izuzima se odnos pod prisilom.

Pod riječima: "u vaginu", izuzima se analno općenje, shodno mišljenju imama Ebu Hanife, koji zastupa mišljenje da se ne izvršava hadd za homoseksualizam, dok je stav njegova dva učenika Ebu Jusufa i Muhammeda da se taj čin u kazni poistovjećuje s bludom, ako je počinjen van bračne veze.

A riječi: "koja nije u njegovom posjedu niti je s njim u braku", shodno kur'anskom ajetu:

> ***I koji svoja spolovila čuvaju, osim od žena svojih ili onih koje posjeduju njihove desnice, eto, takvi neće biti ukoreni!, a koji traže preko toga, eto, takvi su pregonitelji***[398],

također ukazuju da je općenje sa ženama s kojim se nije u braku blud.

397 En-Nedžm, 32.
398 El-Mu'minun, 5-7.

Pod riječima: “ali ne i sumnja radnje”, koja se naziva i šubhetul-ištibah (sumnja proistekla iz zabune), misli se na odnos sa ženom koja je u pričeku poslije neopozivog razvoda. Rezimirano kazano, uvjet da se djelo okarakterizira kao blud jeste nepostojanje sumnje u objekat, jer ona osporava izvršenje hadda, makar počinilac bluda lično i ne smatrao taj spolni odnos dozvoljenim, za razliku od sumnje u vezi radnje, koja ni u kojem slučaju ne dovodi u pitanje izvršenje hadda.[399]

O ovome ćemo napraviti detaljniji osvrt prilikom kazivanja o vrstama sumnji koje otklanjaju mogućnost izvršenja hadda za blud.

DA LI JE ZNANJE O ZABRANI BLUDA UVJET ZA IZVRŠENJE HADDA

Učenjaci su podijeljeni u mišljenju o uvjetovanju poznavanja zabrane bluda od strane počinioca, radi sprovođenja hadda nad njim. Jedni su mišljenja da se nad počiniocem bluda neće sprovesti hadd ako on nije znao za zabranu bluda, jer je to sumnja, a sumnje, kao što smo naveli, osporavaju izvršenje kazne.

Seid ibn el-Musejjeb navodi da je neki čovjek u Jemenu počinio preljubu, pa je Omer ibn el-Hattab, r.a., u vezi toga napisao: “Ako je znao da je Allah zabranio blud, izbičujte ga! Ako to nije znao, podučite ga, pa ako nanovo učini blud, izbičujte ga.” To je stoga što se presuda u Šerijatu izriče samo uz poznavanja propisa.

Iako se u islamskoj državi raširenost i opće poznavanje islamskih propisa tretira kao znanje, to opet ne isključuje mogućnost sumnje da se određeni propis ne poznaje. Ovo nam ukazuje da se boravak u “islamskoj državi” ne može tretirati kao znanje u slučaju donošenja presude za hadd, kao što je to slučaj u drugim šerijatskopravnim normama.

399 Reddul-muhtar, 3/141.

Međutim, može se reći da se boravak u islamskoj državi ipak tretira kao znanje u slučaju onoga koji je odrastao u toj sredini ili se doselio u nju te proveo toliko vremena da bi realno mogao upoznati propise islama, ali ne i u slučaju doseljenika, muhadžira, koji se tek doselio pa počinio blud. El-Kemal u djelu ***Šerhul-hidaja*** kaže:

"Prenosi se konsenzus učenjaka o uvjetovanju znanja o zabrani bluda pri presudi za hadd, te se iz konteksta razumije da je neznanje validna isprika."[400]

Ko počini blud pri samom preseljenju, hidžri u islamsku državu, a zatim izjavi da nije poznavao propis o zabrani bluda, bez sumnje, hadd se neće sprovesti, jer šerijatska obaveznost, teklif, proistječe iz poznavanja šerijatskih propisa. Ovakav je sud prihvatljiviji u našem vremenu, s obzirom da je blud veoma raširen u nemuslimanskim zemljama do te mjere da je postao uobičajena i dopuštena društvena pojava.

UTVRĐIVANJE BLUDA SVJEDOČENJEM

Blud se pred sudom utvrđuje svjedočenjem četverice muškaraca na jednom mjestu, za razliku od svjedočenja žena koje se u hududima ne prihvata, kako smo prethodno i naveli.

Allah Uzvišeni kaže:

> ***One koje između žena vaših bludno zgriješe, protiv njih četiri svjedoka tražite između vas da posvjedoče. Pa ako posvjedoče, takve žene u kućama držite dok ih smrt ne usmrti ili dok im Allah ne nađe izlaz neki.***[401]

400 Prethodni izvor, 3/142.
401 En-Nisa, 15.

U drugom ajetu Uzvišeni je rekao:

Zašto nisu za to doveli četiri svjedoka? A kako svjedoke nisu doveli, tada su kod Allaha oni pravi lažljivci.[402]

Potrebno je da u njihovom svjedočenju bude upotrijebljena riječ: ez-zina, blud, jer to je riječ koja upućuje na zabranjeni čin, dok se riječ: općenje ili spolni odnos neće prihvatiti. Ako bi svjedoci izjavili: "On je s njom imao zabranjeni spolni odnos!", tada se neće presuditi hadd za blud, osim da svjedoci pojasne da je spolni odnos u značenju riječi blud.

Potom će ih sudija upitati o poimanju bluda u Šerijatu, tj. o umetanju spolovila u vaginu, kako i gdje je bilo? Kada je optuženi počinio blud i s kime? Sudija će pokušati da se raspita o pojedinostima kako bi otklonio svaki povod za sumnju, pa ako svjedoci sve pojasne i kažu: "Vidjeli smo ga kako opći s njom, uvlačeći spolovilo u vaginu, kao što ulazi pero u tintarnicu", te se ustanovi da su svjedoci, u tajnosti i u javi, pravedni - ako sudija ne poznaje njihovo stanje, a ako ih poznaje kao pravedne, ne treba ih ni pitati o svim pojedinostima bluda, bit će mu obaveza da presudi hadd za blud.

UVJETI SVJEDOKA ZA BLUD

Kod svjedoka za blud traži se sedam uvjeta:

1. da budu četverica;
2. da budu muškarci, jer se svjedočenje žena za blud ni u kojem slučaju ne prihvata, s obzirom da se žena može stidjeti da opiše čin bluda otvoreno, a što je za utvrđivanje hadda neophodno;

402 En-Nur, 13.

3. da budu slobodni;
4. da budu pravedni, makar izjavili da su namjerno gledali čin bluda, u tom će slučaju svedočenje biti prihvaćeno, ali ako izjave da su gledali čin s namjerom naslađivanja, svjedočenje se neće prihvatiti, jer su počinitelji velikog grijeha koji im osporava svojstvo pravednosti;
5. da budu muslimani; jer se svjedočenje za blud od štićenika (nemuslimana lojalnih islamskoj državi) ne prihvata, bez obzira svjedočili protiv muslimana ili štićenika;
6. da opišu čin bluda riječima: "Vidjeli smo njegovo spolovilo u njenoj vagini...", o čemu ćemo kasnije i argumentovano govoriti;
7. da svi svjedoci iznesu svoje svjedočenje na jednom mjestu, u vremenu jedne sesije, međutim ako bi jedni iznijeli svjedočenje poslije odlaska sudije iz sudnice, svi bi se smatrali klevetnicima za blud, i nad njima bi se izvršio hadd za klevetu.

   Ovo je mišljenje imama Malika i Ebu Hanife, dok Šafi i Ibnul-Munzir kažu: "Ne vidimo potrebu za ovim uvjetom, jer je Uzvišeni kazao:

   Zašto nisu za to doveli četiri svjedoka?,

   ne spominjući iznošenje svjedočenja na jednom mjestu."

A naš argument jeste predanje u kojem stoji da su Ebu Bekra, Nafi i Šibl ibn Ma'bed svjedočili protiv El-Mugire ibn Šu'be, ali je Zijad odbio da svjedoči, pa su prva trojica kažnjena haddom za neosnovanu potvoru za blud. Pa ako izjavljivanje svjedočenja na jednom mjestu nije uvjet, ne bi bilo opravdano da ih kazni za klevetu zbog mogućnosti da četvrtim svjedokom upotpune svoje svjedočenje na nekom drugom mjestu, u drugoj prilici. Također iz razloga ako trojicu svjedoka kazni zbog klevete, a zatim se pojavi četvrti svjedok i posvjedoči, njegovo svjedočenje neće biti prihvaćeno, u protivnom

bi se upotpunilo svjedočenje trojice prethodnih. Po ovome se svjedočenje o bludu razlikuje od drugih vrsta svjedočenja, a što se tiče navedenog ajeta, on ne govori o uvjetima svjedočenja, zato ne spominje uvjet pravednosti niti poimanje bluda.[403]

A u vezi s događajem o El-Mugiri ibn Šu'bi, El-Hakim u *El-Mustedreku* spominje sljedeće predanje: Ebu Bekra i njegovi svjedoci zaputili su se zajedno sa El-Mugirom ibn Šu'bom ka Medini, te po dolasku istupiše pred Omera ibn El-Hattaba, r.a, i on reče:

"Iznesi što imaš, Ebu Bekre!" A Ebu Bekra izjavi: "Svjedočim da sam vidio blud od oženjenoga!" A potom isturiše njegovog brata Ebu Abdullaha, i on posvjedoči isto. Treći je bio Šibl ibn Ma'bed el-Bedželi, pa ga emir pravovjernih upita, te i on posvjedoči kao prva dvojica. A onda isturiše Zijada, a emir ga upita: "Šta si vidio?" On reče: "Vidio sam ih u jednoj postelji i čuo sam glasne uzdahe, ali ne znam šta je iza toga!" Omer, r.a., donese tekbir jer je El-Mugira bio oslobođen, a onda izvrši hadd za neosnovanu optužbu za blud nad svjedocima, izuzevši Zijada.

U *Tarihu* od Et-Taberija navedeno je predanje o tome, a u njemu stoji: "Otputovali su El-Mugira ibn Šu'be, Ebu Bekra ibn Kilda i njegov brat Nafi, te Šibl ibn Ma'bed do Omera, r.a., u Medinu. Kada dođoše, Omer ih okupi, pa El-Mugira reče: 'Pitaj robove ove kako su me vidjeli, sprijeda ili straga? I kako su vidjeli ženu i prepoznali je? Ako su me vidjeli sprijeda, kako se nisam mogao od njih zakloniti? A ako su me vidjeli straga, čime su to ohalalili da me zagledaju u mojoj kući na mojoj ženi? Tako mi Allaha, ja nisam imao odnos do sa svojom ženom! I još jednom, tako mi Allaha, ja nisam imao odnos do sa svojom ženom koja liči na onu s kojom me potvaraju!'"

403 Ilaus-sunen, 11/503.

UTVRĐIVANJE BLUDA PRIZNANJEM

Blud se može utvrditi i jasnim priznanjem bludnika, ali se, zbog postojanja sumnje, neće prihvatiti priznanje nijemoga u pisanoj formi ili pokazivanjem (išaretom), za razliku od slijepoga od kojeg se prihvata priznanje i svjedočenje na svoju štetu.

Uvjet za prihvatanje priznanja od bludnika jeste da on bude u svjesnom stanju, s obzirom da priznanje pijanice nije valjano, i da ga u priznanju ne porekne treće lice, npr. da muškarac prizna blud s nekom ženom, pa ga ona porekne, u tom slučaju ni nad njim se neće sprovesti hadd za blud, kao i u situaciji da žena prizna blud s nekim čovjekom, pa dotični to porekne, nad njom se neće sprovesti hadd za blud, ovo je mišljenje imama Ebu Hanife, mada se s njim ne slažu njegova dva učenika u oba navedena pitanja.

Da bi se priznanje za blud prihvatilo, potrebno je da se izjavi četiri puta u četiri različite prilike. Kada god bludnik prizna, sudija će odbaciti priznanje i razići će se s njim, najmanje da ga izgubi iz vida. U slučaju da bludnik izjavi priznanje četiri puta na jednom mjestu, to će se tretirati jednim priznanjem.

U hadisu koji pripovijeda Sulejman ibn Burejda od svoga oca stoji: “Maiz ibn Malik došao je do Vjerovjesnika, s.a.v.s., i kazao:

يَا رَسُولَ اللَّهِ طَهِّرْنِي فَقَالَ وَيْحَكَ ارْجِعْ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ قَالَ فَرَجَعَ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ طَهِّرْنِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيْحَكَ ارْجِعْ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ قَالَ فَرَجَعَ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّه طَهِّرْنِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ ذَلِكَ حَتَّى إِذَا كَانَتِ الرَّابِعَةُ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ فِيمَ أُطَهِّرُكَ فَقَالَ مِنَ الزِّنَى فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وسَلَّمَ أَبِهِ جُنُونٌ فَأُخْبِرَ أَنَّهُ لَيْسَ بِمَجْنُونٍ فَقَالَ أَشَرِبَ خَمْرًا فَقَامَ رَجُلٌ فَاسْتَنْكَهَهُ فَلَمْ يَجِدْ مِنْهُ رِيحَ خَمْرٍ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَزَنَيْتَ فَقَالَ نَعَمْ فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ فَكَانَ النَّاسُ فِيهِ فِرْقَتَيْنِ قَائِلٌ يَقُولُ لَقَدْ هَلَكَ لَقَدْ أَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ وَقَائِلٌ يَقُولُ مَا تَوْبَةٌ أَفْضَلَ مِنْ تَوْبَةِ مَاعِزٍ أَنَّهُ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعَ يَدَهُ

فِي يَدِهِ ثُمَّ قَالَ اقْتُلْنِي بِالْحِجَارَةِ قَالَ فَلَبِثُوا بِذَلِكَ يَوْمَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ثُمَّ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُمْ جُلُوسٌ فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ فَقَالَ اسْتَغْفِرُوا لِمَاعِزِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ فَقَالُوا غَفَرَ اللَّهُ
لِمَاعِزِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَدْ تَابَ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ أُمَّةٍ
لَوَسِعَتْهُمْ قَالَ ثُمَّ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ غَامِدٍ مِنَ الْأَزْدِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ طَهِّرْنِي فَقَالَ وَيْحَكِ
ارْجِعِي فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ فَقَالَتْ أَرَاكَ تُرِيدُ أَنْ تُرَدِّدَنِي كَمَا رَدَّدْتَ مَاعِزَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ
وَمَا ذَاكِ قَالَتْ إِنَّهَا حُبْلَى مِنَ الزِّنَى فَقَالَ آنْتِ قَالَتْ نَعَمْ فَقَالَ لَهَا حَتَّى تَضَعِي مَا فِي بَطْنِكِ
قَالَ فَكَفَلَهَا رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ حَتَّى وَضَعَتْ قَالَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ قَدْ
وَضَعَتِ الْغَامِدِيَّةُ فَقَالَ إِذًا لَا نَرْجُمُهَا وَنَدَعُ وَلَدَهَا صَغِيرًا لَيْسَ لَهُ مَنْ يُرْضِعُهُ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ
الْأَنْصَارِ فَقَالَ إِلَيَّ رَضَاعُهُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ فَرَجَمَهَا

'O Allahov Poslaniče, očisti me!' A on mu reče: *Šta ti je! Idi i traži oprosta od Allaha i Njemu se pokaj!*

Pa nas je nakratko napustio, a zatim opet dođe i reče: 'O Allahov Poslaniče, očisti me!' I Vjerovjesnik, s.a.v.s., ponovi mu prethodno, a kada se to ponovi i četvrti put, upita ga: *Od čega da te očistim?* A on odgovori: 'Od bluda!'

Allahov Poslanik, s.a.v.s., upita: *Je li on poludio?* Oni ga obavijestiše da nije. Zatim upita: *Je li konzumirao alkohol?* Na to ustade neki čovjek pa mu pomirisa usta i ne osjeti smrad alkohola. Iza toga, Allahov Poslanik, s.a.v.s., upita Maiza: *Jesi li počinio blud?* A on odgovori: 'Jesam!'

Poslanik, s.a.v.s., naredi da se Maiz kazni i bijaše kažnjen. Ljudi su u vezi njegovog postupka bili u dva tabora. Jedni su govorili: 'Propao je, njegov grijeh ga je sustigao!' A drugi su kazivali: 'Ima li ljepšeg pokajanja od Maizovog?!'

Došao je Vjerovjesniku, s.a.v.s., i stavio svoju ruku u njegovu, a zatim kazao: 'Kazni me!'" Prenosilac hadisa nastavlja: "Tako je potrajalo dva ili tri dana, a onda se pomoli Vjerovjesnik, s.a.v.s., među okupljene ashabe, nazva im selam i sjede. Zatim reče: *Tražite oprosta za Maiza ibn Malika*, pa svi povikaše: 'Neka Allah oprosti Maizu ibn Maliku.' Na to Allahov Poslanik, s.a.v.s., izjavi: *Zaista je njegovo*

pokajanje takvo, kada bi se podijelilo na cijeli jedan narod, bilo bi im dovoljno!

Poslije toga dođe neka žena iz plemena Gamid, od El-Ezda. Reče: 'O Allahov Poslaniče, očisti me!' A on joj reče: *Šta ti je! Idi i traži oprosta od Allaha i Njemu se pokaj!* A ona mu uzvrati: 'Vidim da me hoćeš odvratiti kao što si Maiza ibn Malika odvraćao.' A on upita: *A s čime dolaziš?* Ona reče: 'S bremenom (zametkom) od bluda!' Poslanik upita: *Ti si to počinila?* 'Da', odgovori ona. A Poslanik, s.a.v.s, joj reče: *Tek kada se oslobodiš bremena svoga!*

A kada se Gamidija porodila, došla je Vjerovjesniku, s.a.v.s., a on reče: *Još je nećemo kazniti, jer bi iza nje ostalo dojenče koje neće imati dojilju!* Tada neki čovjek od ensarija ustade i povika: 'O Allahov Vjerovjesniče, ja ću se pobrinuti za njegovo dojenje!' Nakon toga Poslanik, s.a.v.s., naredio je da se ona kazni."

U drugoj verziji hadisa navodi se:

فَجَاءَتِ الْغَامِدِيَّةُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ زَنَيْتُ فَطَهِّرْنِي وَإِنَّهُ رَدَّهَا فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ تَرُدُّنِي لَعَلَّكَ أَنْ تَرُدَّنِي كَمَا رَدَدْتَ مَاعِزًا فَوَاللَّهِ إِنِّي لَحُبْلَى قَالَ إِمَّا لَا فَاذْهَبِي حَتَّى تَلِدِي فَلَمَّا وَلَدَتْ أَتَتْهُ بِالصَّبِيِّ فِي خِرْقَةٍ قَالَتْ هَذَا قَدْ وَلَدْتُهُ قَالَ اذْهَبِي فَأَرْضِعِيهِ حَتَّى تَفْطِمِيهِ فَلَمَّا فَطَمَتْهُ أَتَتْهُ بِالصَّبِيِّ فِي يَدِهِ كِسْرَةُ خُبْزٍ فَقَالَتْ هَذَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَدْ فَطَمْتُهُ وَقَدْ أَكَلَ الطَّعَامَ فَدَفَعَ الصَّبِيَّ إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَحُفِرَ لَهَا إِلَى صَدْرِهَا وَأَمَرَ النَّاسَ فَرَجَمُوهَا فَيُقْبِلُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ بِحَجَرٍ فَرَمَى رَأْسَهَا فَتَنَضَّحَ الدَّمُ عَلَى وَجْهِ خَالِدٍ فَسَبَّهَا فَسَمِعَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَّهُ إِيَّاهَا فَقَالَ مَهْلًا يَا خَالِدُ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ تَابَهَا صَاحِبُ مَكْسٍ لَغُفِرَ لَهُ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَصَلَّى عَلَيْهَا وَدُفِنَتْ

"Gamidija je došla i kazala: 'O Allahov Poslaniče, ja sam počinila blud pa me očisti!' međutim, Poslanik je, s.a.v.s., povrati. Ali narednog dana ona opet dođe i reče: 'O Allahov Poslaniče, zašto me odvraćaš, sigurno me želiš odvraćati kao Maiza, ali ja sam, tako mi Allaha, trudna!' Poslanik, s.a.v.s., reče: *Ne sada, idi dok se ne porodiš!* A kada ga rodi, ona dođe s dječakom zavijenim u krpu, te reče: 'Eto, rodila sam ga!' A Poslanik, s.a.v.s., reče joj: *Vrati se s njim, doji ga dok ne*

upotpuniš dojenje. A kada isteče vrijeme dojenja, ona dođe s dječakom koji je u ruci držao koricu hljeba, pa reče: 'Evo ga, o Allahov Vjerovjesniče, upotpunila sam dojenje i sada već jede hranu.' Poslanik, s.a.v.s., dodijeli dijete nekom od muslimana, a onda naredi da je kazne.

Poslanik, s.a.v.s., je tada rekao: *Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, ona se tako (iskreno) pokajala, pa kada bi se nepravedni nametnik (poreznik) tako pokajao, bilo bi mu oprošteno!* Potom je naredio da je donesu, klanjao joj je dženazu, pa je pokopana."[404]

U predanju od Imrana ibn Husejna, r.a., navodi se da je neka žena iz plemena Džuhejn došla Allahovom Vjerovjesniku, s.a.v.s., a bila je zatrudnjela od bluda, pa je kazala: "O Allahov Vjerovjesniče, ja sam zaslužila hadd, pa ga izvrši nada mnom." Vjerovjesnik, s.a.v.s., pozva njenog staratelja te mu reče:

أَحْسِنْ إِلَيْهَا فَإِذَا وَضَعَتْ فَأْتِنِي بِهَا

Budi dobar prema njoj, a kada se porodi, dovedi mi je!

Nakon kazne, Vjerovjesnik joj je klanjao dženazu, a Omer ga tada upita: "O Allahov Vjerovjesniče, zar da joj klanjaš dženazu, a ona je počinila blud?" On odgovori:

لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسِعَتْهُمْ وَهَلْ وَجَدْتَ تَوْبَةً أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ تَعَالَى

Ona se tako pokajala, pa kada bi njeno pokajanje podijelili između sedamdeset stanovnika Medine, bilo bi im dovoljno. Ima li boljeg pokajanja od toga da neko svoj život pokloni Allahu Uzvišenom?![405]

404 Sahihu Muslim, El-Hudud, 1695.
405 Prethodni izvor, 1696.

KAZNA ZA BLUD NEOŽENJENOG I NEUDATE

Bludnik koji nije u bračnoj vezi kaznit će se sa stotinu udaraca bičem, shodno riječima Uzvošenog:

> ***Bludnici i bludniku, svakome od njih dvoga, stotinu udara bičem udarite! I neka vas prema njima dvoma u poštivanju vjere Allahove sažaljenje ne obuzme, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet! I neka kažnjavanju njihovu jedna skupina vjernika prisustvuje.***[406]

Bludnik će biti bičevan da mu se nanese bol, ali ne toliko da ga se rani. U slučaju da je slabe tjelesne građe, pa postoji bojazan da bi ga to usmrtilo, kaznit će se bezbolnije, u onoj mjeri koju može podnijeti. S muškarca će biti skinuta odjeća, osim donjeg dijela kojim će pokriti stidno mjesto, a potom će bičevanje ravnomjerno biti podijeljeno po njegovom cijelom tijelu, osim glave, lica i spolovila.

Ako bi ga u jednom danu bičevali s pedeset udaraca, a u narednom danu s pedeset, hadd bi bio ispravan, ali nije dopušteno da ga u jednom danu udarimo jednom ili dva puta, podjelivši kaznu na više dana, jer se time ne postiže svrha boli.

Muškarac se kažnjava stojeći, a žena sjedeći. S nje se ne skida odjeća, osim unutrašnje i futrovane.

SUMNJE ZBOG KOJIH SE NE IZVRŠAVA HADD ZA BLUD

Prethodno smo govorili da u hududima ne smije biti sumnje. A sumnja je ono što nalikuje na potvrđenu ili istinitu stvar, ali sama po sebi nije dosegla taj stepen. Zato ako se bludnik pozove na sumnju i dokaže njeno postojanje, to mu se prihvata i hadd se ne izvršava.

406 En-Nur, 2.

Sumnje se dijele na dvije vrste:

- prva vrsta, tj. "sumnja u dozvoljenost odnosa", naziva se i "pravna sumnja" (šubha hukmijja), pri čemu imamo postojanu sumnju da je data stvar dozvoljena.

  Takav je slučaj i sa spolnim odnosom muža sa svojom ženom u razvodnom pričeku koja je razvedena dvosmislenim brakorazvodnim formulacijama, pa makar on naumio i neopozivi - trostruki razvod, nad njim se ne izvršava hadd zbog toga, čak i da izjavi: "Znao sam da mi je ona haram!" Ali, među učenjacima postoji razilaženje o ovom pitanju i mi uvažavamo argumente onih koji ne dijele naše mišljenje, bez obzira što ih se mi ne pridržavamo.

  Također, ovo vrijedi i u slučaju odnosa muža sa svojom ženom koja mu je postala haram zbog njenog otpadništva od islama, ili zbog njenog prepuštanja njegovom sinu, ili zbog njegovog spolnog odnosa s njenom majkom ili kćerkom, i tada se nad njim ne izvršava hadd, jer neki učenjaci smatraju da mu je njegova žena dozvoljena, i pored otpadništva, kao i u ostalim pobrojanim slučajevima. Učenjaci Beleha izdali su fetvu u kojoj se kaže da se neće razvrgnuti brak među supružnicima zbog otpadništva žene, dok imam Šafi ima suprotan stav od našega o pitanju zabrane općenja među supružnicima zbog nedopuštenog spolnog odnosa od nekog od njih;

- druga vrsta, tj. "sumnja u vezi radnje", odnosi se na spolni odnos, pri čemu čovjek sumnja da li mu je (u određenom vremenu) dozvoljen ili nije. Sumnja se ne odnosi na mjesto čina, tj. ženu s kojom će to činiti, jer mu je ona jasno zabranjena. Ova se sumnja naziva i šubhetul-ištibah (sumnja proistekla iz zabrane), gledano iz pozicije onoga kome se desila. I uzima se u obzir kada neko iznese jaku pretpostavku za postojanje sumnje. Ako bi se jedno od

bludnika pozvalo na ovu sumnju, oboje će biti oslobođeni hadda, sve dok dragovoljno ne priznaju da su bili upoznati sa zabranom spolnog odnosa, jer ako se pojavi sumnja radnje kod jednog bludnika, nužno se pripisuje i drugome. Naprimjer, blud sa ženom u pričeku od trostrukog - neopozivog razvoda, pa makar se razvod desio jednom brakorazvodom formulacijom, tada muž neće biti oslobođen hadda, osim ako izjavi da je pretpostavljao da mu je ona dopuštena, halal. A još je preče da se na ovakav način tretira i situacija ako bi muž obznanio trostruki prekid braka, jedan iza drugoga, jer oko tog razvoda ne postoji razilaženje, a Kur'an decidno zabranjuje spolni odnos nakon trećeg jednostranog prekida bračne veze:

Ako muž opet pusti svoju ženu, ona mu nije nakon toga za brak dopuštena sve dok se ne uda za drugog čovjeka.[407]

I ne treba se osvrtati na mišljenje onih koji osporavaju valjanost trostrukog razvoda u jednoj brakorazvodnoj formulaciji jer je ono kontradiktorno s eksplicitnim argumentom: konsenzusom ashaba koji je ustanovljen za vrijeme vladavine Omera, r.a.[408]

Neće se izvršiti hadd nad muškarcem kojem se dovede mlada, pa žene poviču: "Ovo je tvoja žena!", te se on osloni na njihovu izjavu, jer se njihove riječi tretiraju šerijatskim argumentom koji mu dopušta spolni odnos s dovedenom, zbog toga što se u poslovnim i društvenim odnosima (muamelat) prihvata izjava jednog čovjeka.

Imam Muhammed u *El-Aslu* kaže: "Ako bi se čovjek oženio nekom ženom, pa mu zatim bila druga dovedena, te s njom spolno opći, on se neće kazniti haddom, jer je općio uz sumnju. Alija je, r.a., za pomenuti događaj presudio da se hadd ne izvršava, ali je

407 El-Bekara, 230.
408 Redul-muhtar, 3/152.

počinitelj dužan da isplati mehr, a ženu je obavezao pričekom. A njihovi se klevetnici, također, ne kažnjavaju haddom za klevetu."

Ako čovjek počini blud sa ženom, a zatim izjavi: "Mislio sam da je to moja žena!", to mu se ne prihvata, jer isprike kao: "mislio sam", "smatrao sam", nisu validni šerijatski argumenti na koje se može osloniti u činjenju spolnog odnosa, za razliku od svadbenog dovođenja mlade i prihvatanja izjave jednog čovjeka da je dotična žena mladoženje, to je dovoljan argument na koji se može osloniti u činjenju spolnog odnosa. Otuda se može i pojaviti sumnja.[409]

Ako pretpostavimo da muškarac sklopi bračni ugovor sa ženom koja mu je zabranjena rodbinski, ili po mlijeku, ili po tazbinstvu, ili da bračni ugovor bude s udatom ženom, ili onom koja je u razvodnom pričeku, ili sa svojom bivšom ženom od koje je neopozivo razveden, u svim prethodno navedenim slučajevima muškarac neće biti kažnjen haddom ako bi došlo do spolnog odnosa.

Ako bi se neki muškarac oženio ženom koja mu nije dozvoljena, a zatim spolno općio s njom, on se neće kazniti haddom, čak i u situaciji da je znao da mu je ona zabranjena. Imam Ebu Hanifa kaže da će se kazniti nekom drugom kaznom, dok njegova dva učenika Ebu Jusuf i Muhammed smatraju da će se on kazniti haddom u situaciji ako se oženio onom koja mu je trajno zabranjena, i aktuelna fetva izdaje se u skladu s njihovim mišljenjem. Međutim, ako bi dotični smatrao da mu je to dozvoljeno, jednoglasan je stav da se neće kazniti haddom, no kaznit će se nekom drugom oštrom kaznom.[410]

Također se neće kazniti haddom čovjek koji opći sa ženom koju je u mračnoj noći zatekao u svojoj postelji, misleći da mu je to supruga, te izjavi: "Mislio sam da je to moja žena", jer se hadd ne sprovodi ako postoji sumnja. Takva se sumnja prihvata. Međutim, ako se to desi danju, hadd će se izvršiti.

409 Ilaus-sunen, 11/656.
410 Redul-muhtar, 3/154.

Slijepac se neće kazniti haddom zbog spolnog odnosa kada pozove svoju ženu, pa mu se odazove druga žena riječima: "Ja sam tvoja žena, ta i ta", te spomene njeno ime, bez obzira desilo se to danju ili noću, jer se obavještenje koje je čuo slijepac za njega tretira kao validan šerijatski argument. Ovo je šerijatskopravni tretman navedene situacije u slučaju ako slijepac ne može raspoznati svoju ženu od drugih žena, jer se zna da neki slijepci imaju bolju nadarenost raspoznavanja od onih koji vide.

Ako bi se neka žena pretvorila nekom čovjeku kao da je njegova supruga, te on s njom kao takvom spolno opći, neće biti kažnjen haddom, jer je pretvaranje za njega valjana isprika da mu se ona pričini kao vlastita supruga. Međutim, dotična će žena biti kažnjena haddom jer ona nema ispriku zbog zabune. To je očito prema pravnim načelima.[411]

Ako bi četverica svjedoka posvjedočila da je neka žena počinila blud, a nasuprot njihovog svjedočenja četiri pouzdane žene posvjedoče da je optužena još djevica, ona se neće kazniti haddom za blud, niti svjedoci za klevetu. Oni se ne kažnjavaju jer su upotpunili broj potrebnih svjedoka za svjedočenje uz mogućnost da su bili iskreni, a ona se ne kažnjava jer je svjedočenje žena validno u osporavanju hadda, ali ne i u njegovom obavezivanju.[412]

Važno je napomenuti da je dopušteno radi svjedočenja gledati u avret (stidne dijelove tijela), kao što je to dopušteno akušerki, hirurgu i ljekaru, kao i u drugim nužnim situacijama.

Ako svjedoci posvjedoče da je neki čovjek počinio blud s nekom ženom, a optuženi prigovori: "Ona je moja žena!", u tom se slučaju neće kazniti haddom.

Ibn Hazm u svojoj knjizi *El-Muhalla* navodi da je neki čovjek pronađen sa ženom u Harbetu Merad, u blizini Kufe, pa su ih optužili

411 Ilaus-sunen, 11/658.
412 Prethodni izvor, 11/653.

za blud i doveli pred Aliju ibn Ebu Taliba, r.a., pa je optuženi kazao: "Ovo je moja žena!" Alija je, r.a., upitao: "A šta ti kažeš?" Na to joj prisutni povikaše: "Reci da je tako", pa ona potvrdi, i nisu bili kažnjeni.

U ŠERIJATU NIKO NE UŽIVA IMUNITET

Jedna od lijepih osobina i odlika islamskog zakonodavstva jeste ta da nijedna osoba ne uživa imunitet, nego se ono sprovodi na sve. Ljudi su pred Allahovim zakonom jednaki, što se razlikuje od sekularnih zakonodavstava koja su propisala imunitet za neke nosioce vlasti u društvu. Ranije su spominjane riječi Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) u kojima kaže:

Da je Fatima Muhammedova kćerka, ukrala, odsjekao bih joj ruku!

Stoga su šerijatski pravnici ustvrdili da vladar ne može izvršiti hadd na osnovu svog saznanja, sve dok ne bude imao i druge svjedoke koji će upotpuniti dokaz.

U *Ed-Durrul-muhtaru* stoji:

"Kada bi sudija svojim očima vidio nekoga da čini blud ili pije, ne bi, na osnovu pravne preferencije (istihsan), mogao nad njim izvršiti sankciju (hadd)."

Dalje, Ibn Abidin, Allah mu se smilovao, objašnjava u čemu se ogleda ta pravna preferencija pa kaže:

"Osnova pravne preferencije jeste ukazivanje na postojanje razlike, a to je da kod kazne za blud ili pijenja alkohola nema posebnog tužitelja, nego sam sudija provodi proces. Sudiji je preporučeno, odn. naređeno da otklanja (hudud) sankcije od čovjeka pokrivajući njegovu sramotu, kao što je rečeno o svjedoku, na osnovu predanja: *Onaj koji vidi sramotu pa je pokrije jeste kao onaj koji spasi živu zakopanu djevojčicu!*"

Ako bi sudija zapostavio ono što mu je preporučeno i želio provesti kaznu, potpao bi pod sumnju zbog toga, pa mu ne bi bilo dopušteno sprovesti kaznu, za razliku od one za neosnovanu optužbu za blud (kazf) i odmazdu (kisas), jer kod njih postoji tužitelj, a to su neosnovano optuženi i nasljednik ubijenog, tako da je čak rečeno da je izvršenje ta'zira (sankcije koja je rezultat diskrecionog prava sudije) u rukama oštećenog, kao i kod odmazde.[413]

U *Ed-Durrul-muhtaru* stoji:

"Halifa[414], iznad koga nema više instance, bit će kažnjen odmazdom (kisasom) ili novčanom kaznom, zbog narušavanja prava ljudi, te će namirenje, tražiti vlasnik tih prava, bilo osobnim putem ili pomoću drugih muslimana. Ovim se saznaje da presuda nije uvjet izvršenja odmazde ili imovinske nadoknade, nego je presuda radi ostvarenja tih prava.

Halifa se neće kazniti haddom, pa ni zbog neosnovane optužbe za blud, jer kod tih sankcija je uglavnom povrijeđeno Božije pravo, čije izvršenje halifa sprovodi i niko nad njim nema ovlasti, za razliku od slučaja namjesnika, jer on može biti kažnjen haddom po naredbi vladara."[415]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN HOMOSEKSUALIZMA I SODOMIJE

Pojam *el-livata* (pederastija, homoseksualizam) znači spolno općenje preko analnog otvora. Po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda, ono ima isti tretman kao i blud, pa će se takva osoba ako nije oženjena, odn. udata, kazniti bičevanjem, a ako jeste, onda

413 Vidi: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, 177.

414 U slučaju da sam učini krivično djelo ili prijestup (primj. prev.).

415 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, 158.

kamenovanjem. Po mišljenju Ebu Hanife, sudija će ga kazniti diskrecionim putem (ta'zirom). Ako radnju ponavlja, nadležni organ će poduzeti odgovarajuće mjere: može ga osuditi na smrt, kazniti batinanjem i zatvoriti. U slučaju da to učini po drugi put, bit će osuđen na smrt, jer je jasno da se vraća tom poroku.

Onaj koji bi spolno općio sa životinjom neće se kazniti haddom, nego ta'zirom. Preporučeno je da se takva životinja zakolje i spali, da bi se tako onemogućili komentari kada god se ona vidi. Ako se radi o životinji čije se meso jede, dopušteno ga je, po mišljenju Imama, jesti, dok njegovi učenici kažu da će i takva životinja biti spaljena.

Na isti način tretira se spolno općenje žene sa životinjama.

U djelu *El-Ešbah* stoji:

"Na osnovu razuma zabranjena je i neće je biti u Džennetu!" Sasvim je jasno da se pod pojmom zabranjena misli na njenu apsolutnu ružnoću, jer je posljedica poprimila svojstvo uzroka, tj. njena je ružnoća razumski shvatljiva u smislu da je razum može pojmiti, iako to nije i u šerijatskom smislu, kao što je slučaj s nasiljem ili nevjerovanjem, jer naša škola smatra da se na osnovu razuma ništa ne može zabraniti, tj. ne može razum ustanoviti zabranu nečega, nego je to prerogativ samo Allaha (dželle šanuhu). Razum samo spoznaje ljepotu onoga što je naređeno, odn. ružnoću onoga što je zabranjeno, pa Šerijat, shodno tome, donosi sudove, naređuje ono što je lijepo, a zabranjuje ono što je ružno.

Po mišljenju mu'tezila, obavezno je ono što razum drži lijepim, a zabranjeno je ono što je ružno, iako to Šerijat nije naznačio naređenim, odn. zabranjenim. Kod njih razum ustanovljava propise, a kod nas Šerijat, a razum je samo sredstvo spoznavanja lijepoga i ružnoga prije njegova ozakonjenja. Po mišljenju eš'arija, nema mjesta razumu prije Šerijata, nego razum samo slijedi Šerijat, a ono što Šerijat naređuje, razum uviđa da je lijepo, a ono što zabranjuje, spoznaje da je ružno.

U *El-Bahru* stoji:

"Zabrana homoseksualizma jača je od zabrane bluda jer je zabranjen na osnovu razuma, Šerijata i ljudske naravi. Blud, po ljudskoj naravi, nije zabranjen, tako da brak otklanja zabranu, za razliku od homoseksualizma."

To što se, po mišljenju Ebu Hanife, homoseksualizam ne kažnjava haddom nije zato što je to lakši prekršaj, nego baš stoga što se radi o veoma teškom nedjelu, pošto izvršenje hadda, po jednom mišljenju koje smo ranije naveli, čisti osobu od grijeha.

Onaj koji pederastiju smatra dopuštenom je, po mišljenju većine islamskih učenjaka, nevjernik. Takvo općenje ne obavezuje mehrom, postbračnim pričekom u relativno ništavnom braku, niti se žena nakon njega može vratiti prvom mužu, a niti se njime vraća mužu nakon opozivog raskida bračne veze. Po mišljenju većine, ovakvo općenje ne ustanovljava trajnu zabranu po osnovi tazbinstva, niti, po jednoj verziji, zbog njega treba kefaret činiti u ramazanu.

Ako bi nekoga neosnovano optužio za pederastiju, neće biti kažnjen haddom za potvoru, suprotno mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda. Kod svjedočenja da je počinjen taj čin dovoljna su dva pravedna svjedoka, a ne četverica, što je također suprotno njihovom mišljenju.

POJEDINAČNI PROPISI O HADDU ZA BLUD

Apsolutno se neće izvršavati hadd za blud koji počini maloljetnik sa punoljetnom ženom, niti nad njim, niti nad njom, jer je aktivnost muškaraca kod bluda osnova, a žena ga samo slijedi u tome. Neizvršenje hadda nad onim ko predstavlja osnovu, nužno zahtijeva da se ne izvrši ni nad onim koji je samo prateći. Također, neobaveznik nije dužan dati odštetu za blud (ukr), jer da je obavezan,

u tom slučaju bi je staratelj tražio od žene, pošto je ona dječaku stavila do znanja da pristaje na blud, za razliku od slučaja kada bi dječak počinio blud s djevojčicom, ili sa ženom koja bi bila prisiljena, a u tom slučaju je obavezan platiti odštetu.

Pojam *ukr* znači naknadu za seksualno općenje, kada bi ono bilo dopušteno. Neki kažu da je u visini mehra, a neki da se slobodnoj ženi daje desetina mehra, ako je djevojka, a dvadesetina, ako je udavana.[416]

Nema hadda za blud s unajmljenicom (za bludne radnje). Ispravno je mišljenje, ipak, da je obavezan hadd nad takvim, kao i u slučaju bluda sa sluškinjom, što je stav imamova dva učenika.

Hadd se neće izvršiti ni za blud pod prisilom, niti za priznanje bluda ako ga druga osoba poriče, jer postoji sumnja. Ako bi jedno od njih priznalo četiri puta na četiri mjesta da je počinilo blud, a drugo negiralo, bez obzira da li ova osoba koja negira tvrdila da su u braku ili ne, osoba koja je priznala neće se kazniti haddom, za razliku od mišljenja dvojice imamovih učenika o ovom drugom slučaju, jer hadd spada s onoga koji negira budući da, po njemu, bluda uopće nije bilo, što dovodi u sumnju i priznanje druge osobe, jer je blud jedan akt u kojem učestvuju dvije osobe. Pa ako o tome postoji sumnja, ona se prenosi na oba lica, jer on nije općenito rekao, nego je priznao blud s onim koga je Šerijat oslobodio hadda, za razliku od slučaja kada bi uopćeno rekao: "Počinio sam blud", jer tada nema nikakvog šerijatskog razloga koji bi ga oslobodio hadda.

Sličan slučaj je i takav ako bi priznao blud s trenutno odsutnom osobom, jer on time nije isključio mogućnost da ona to negira, pa ako bi se ona pojavila i priznala da je počinila blud, izvršit će se hadd nad njom. Tako se uočava da se uzima u obzir negiranje, a ne odsutnost osobe. Iz ovoga se, također, uviđa da šutnja nije isto što i negiranje, pa ako bi priznao da je počinio blud s nijemom osobom,

416 El-Džurdžani, Et-Ta'rifat, Darul-kitabul-arebi, Bejrut, 1405., I, 196.

neće se izvršiti hadd nad njim zbog mogućnosti da bi ona, da ima dar govora, iskazala ono što bi to osporilo.

Kada je hadd osporen, ona ima pravo na mehr, čak i ako bi ona priznavala da je počinila blud, a on tvrdio da se radi o legalno sklopljenom braku, jer pošto je hadd osporen, ona je, po Šerijatu, u ovom slučaju demantovana. Ako bi pak negirala da je počinjen blud, a ne bi tvrdila ni da se radilo o bračnom sastanku i tražila za muškarca hadd za neosnovanu optužbu za blud (kazf), on će biti kažnjen haddom za kazf, a neće biti kažnjen za blud.

Treba istaći da je u prvo vrijeme imam Ebu Hanifa govorio da se nad čovjekom koji učini blud pod prisilom neće izvršiti hadd, a zatim je odustao od tog stava i zastupao mišljenje svojih učenika da hoće, jer je blud moguć samo kod širenja spolovila, a to je znak njegova pristanka, za razliku od žene koja, konsenzualno, neće biti kažnjena haddom.

Ako bi počinio blud sa odraslom ženom, koja je pristala na taj čin, bez ikakvih tvrdnji o postojanju sumnje, oboje će biti kažnjeni haddom. On joj neće davati nikakvu odštetu jer je ona pristala na to i nema mehra jer je obavezno kažnjavanje haddom. Ako bi se pak tvrdilo postojanje sumnje, onda se hadd neće izvršiti, a on je obavezan dati odštetu (ukr).

Ako bi ona bila prisiljena, a nema tvrdnje o postojanju sumnje, nužno ga sljeduje hadd, nema mehra i dat će trećinu materijalne kompenzacije (dije), ako ona zadržava urin, a ako ne, onda cijelu, jer je on u potpunosti upropastio jedno njeno dobro. Ako tvrdi da sumnja postoji, onda nema hadda, pa ako ona zadržava urin, obavezan je dati trećinu materijalne kompenzacije i obavezan je dati mehr. Ako pak ne zadržava urin, onda daje cijelu kompenzaciju, bez mehra, što je drugačije od Muhammedovog mišljenja.

Ako bi čovjek učinio blud sa slobodnom ženom, a onda je vjenča, to ga, konsenzualno, ne bi oslobodilo kažnjavanja haddom.

Ako žena koja je bez muža zatrudni, nad njom se neće izvršiti hadd sve dok ne prizna, ili četverica ne posvjedoče da je počinila blud. Prenosi se od Halefa b. Halife, a zatim od Hišama da je neka žena, koja nije imala muža, a zatrudnjela je, prijavljena Omeru b. el-Hattabu. Omer ju je o tome pitao, a ona mu je rekla: "Ja sam teškog sna i dok sam spavala, neko me je obljubio. Nisam se probudila dok on nije završio." Omer nije nad njom izvršio hadd. Ovo predanje bilježi Seid b. Mensur, kao što se navodi u *El-Mugniju*. Hadis je vjerodostojan, ali mursel.

Ibn Abdulberr navodi preko Šu'be od Abdulmelika b. Mejsere, a ovaj od El-Nizala b. Sebire da je rekao: "Bio sam s Omerom na Mini, kad vidjesmo krupnu, trudnu ženu kako plače. On je o tome upita, a ona reče: 'Teškog sam sna, ustala sam noću i klanjala, a onda sam zaspala i probudila sam se tek kada me je neki čovjek obljubio i otišao, a ne znam ni ko je bio.' Omer ju je oslobodio hadda." Ovako se navodi u *Fethul-bariju*. Radi se o vjerodostojnom musned hadisu.

El-Muveffak kaže: "Po našem mišljenju, moguće je da se radi o bludu pod prisilom ili sa sumnjom, a hadd se ne izvršava ako postoji sumnja."

Neki kažu da je moguće da je žena zanijela bez spolnog općenja na način da je sperma muškarca ušla u njen spolni organ, bilo njenim ili angažmanom nekoga drugoga. Otuda je moguće pojmiti da djevica bude trudna, što se već dešavalo. Ovom prilikom spomenut ću ljekara specijalistu za ženske bolesti (ginekologa) koji je pitao mog profesora šejha Muhammeda el-Hamida, Allah mu se smilovao, o ženi koja je došla u njegovu ordinaciju nakon što je primijetila da joj se stomak povećao. Pregledao ju je i vidio je da je trudna, iako je bila djevica. Šejh, Allah mu se smilovao, dao mu je fetvu da joj je dopušten abortus, bojeći se za nju skandala i ubistva.

KOD SANKCIONIRANJA BLUDA NE MOGU SE SPOJITI KAMENOVANJE I BIČEVANJE

Oženjeni muškarac koji učini preljubu bit će kamenovan, a ne i izbičevan, na osnovu predanja od Ez-Zuhrija u kojem stoji da su Ebu Bekr i Omer kamenovali prijestupnike, a nisu ih bičevali. Prenosioci predanja pouzdani su, a samo je predanje mursel.

Et-Tirmizi ističe da su neki učenjaci iz generacije ashaba Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), među kojima su Ebu Bekr, Omer i dr., govorili da će se udata preljubnica kamenovati, ali ne i bičevati, i nisu naređivali da se izbičuje prije nego što se kamenuje. Po mišljenju nekih islamskih učenjaka, ovo je princip po kojem se postupa. To je stav Sufjana es-Sevrija, Ibnul-Mubareka, Eš-Šafiija i Ahmeda.

Hafiz u *El-Fethu* kaže: "Slučaj Maiza navodi se u više različitih predanja s drugačijim senedima. Ni u jednom od njih ne navodi se da je on bio izbičevan. Isti je slučaj bio s El-Gamidijjom, El-Džuhenijjom i ostalima. Za Maiza je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Vodite ga i kamenujte!* Isto je rekao i za ostale. Nije spominjao bičevanje. To što ga nije spomenuo ukazuje da se nije ni desilo, a to što se nije desilo ukazuje da nije ni postojalo."

Neki kažu da se ovome suprotstavlja predanje Muslima od Ubade b. es-Samita, u kojem stoji da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُذُوا عَنِّي خُذُوا عَنِّي
قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا الْبِكْرُ بِالْبِكْرِ جَلْدُ مِائَةٍ وَنَفْيُ سَنَةٍ وَالثَّيِّبُ بِالثَّيِّبِ جَلْدُ مِائَةٍ وَالرَّجْمُ

Uzmite ovo, usvojite od mene. Allah im je dao izlaz: za neudate i neoženjene je sto udaraca bičem i progonstvo od godinu dana, a za udate i oženjene sto udaraca bičem i kamenovanje.[417]

417 Muslim, Sahih, "Kitabul-hudud", br. 3.199.

Bilježe ga najpoznatiji hadiski autoriteti, osim El-Buharija i En-Nesaija.

U *Fethul-bariju* navodi se da je Aliji dovedena neka žena koja je počinila preljubu, pa ju je u četvrtak izbičevao, a u petak kamenovao, nakon čega je rekao:

"Kamenovao sam je po sunnetu Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a bičevao po Allahovoj knjizi."

Ibnul-Munzir ističe da su se neki protivili Eš-Šafiju, na što je on rekao:

"Bičevanje je utvrđeno Allahovom knjigom, kao i sunnetom Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), što je i Alija rekao, a utvrđeno je i njihovo objedinjavanje u predanju Ubade, po čemu je postupao Alija, a s njim se saglasio Ubejj.

U Maizovom i drugim slučajevima se nigdje jasno ne ističe da se osoba koja se treba kamenovati ne treba i izbičevati, zbog mogućnosti da to nije spomenuto jer je sasvim jasno, ili da je to osnova, ali se ne odbacuje ono o čemu se jasno govori pretpostavkom."

Kažem da oni koji smatraju da se ne mogu spojiti kamenovanje i bičevanje kod kažnjavanja bračne osobe tvrde da je predanje Ubadea derogirano na osnovu predanja Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u kojima se iznosi više slučajeva kamenovanja, ali se u njima ne spominje bičevanje.

Međutim, ovome se protivi činjenica kako je to moglo biti nepoznato Aliji i drugim cijenjenijim ashabima koji su bilo kod njega. Odgovor na suštinu problema jeste da ajet koji govori o kamenovanju koji je Omer (radijallahu anhu) učio na minberu pred ljudima: "Vremešnog muškarca i vremešnu ženu, kada počine preljubu, kamenujte, kao opomenu od Allaha, a Allah je silan i mudar", ukazuje da je kazna za odraslog bračnog preljubnika jedino kamenovanje, a postoje i brojni hadisi koji govore da je obavljeno samo kamenovanje.

Od Ebu Hurejre i Zejda b. Halida prenosi se, u slučaju najamnika[418], da je otac bludnika rekao: "Pitao sam učene pa su mi rekli: 'Ženu ovog čovjeka sljeduje kamenovanje', pa Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) nije tada rekao: 'Nju sljeduje i bičevanje i kamenovanje', nego je Unejsu rekao: *Otiđi do žene ovoga čovjeka, pa ako prizna, kamenuj je!*" Nije spomenuo bičevanje, a da je bičevana, i to bi bilo preneseno, kao što je preneseno kamenovanje...

U predanju Ez-Zuhrija od Ibn Abbasa stoji da je Omer rekao: "Bojim se da neće puno proći kada će neko reći: 'Mi ne nalazimo kaznu kamenovanja u Kur'anu', pa da time zastrane, jer mi smo učili: 'Vremešnog muškarca i vremešnu ženu, kada počine preljubu, nepozivo kamenujte...', Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) primjenjivao je kamenovanje, a i mi nakon njega."

Ovim je kazao da je Allah propisao kamenovanje, te da ga je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) primjenjivao. Da je bičevanje obavezno uz kamenovanje, i njega bi spomenuo. Šutnja u kontekstu objašnjavanja jeste i sama objašnjenje.

Od Ibn Mesuda prenosi se da je rekao: "Kada se sastave dva hadda zbog povrede Božijeg prava, među kojima je jedan osuda na smrt, ta kazna obuhvata i drugu."

---

418 Radi se o tome da su dva čovjeka došli do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da im riješi spor zahtijevajući da im presudi po Allahovoj knjizi. Jedan od njih upoznao je Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da je njegov sin bio najamnik kod ovog drugog i da je počinio blud s njegovom ženom. Nakon što su mu rekli da njegov sin treba biti kamenovan, on ga je iskupio sa stotinu ovaca i jednom robinjom. Međutim, poslije toga pitao je učene koji su mu rekli da njegov sin treba primiti stotinu udaraca i biti protjeran godinu dana, a da žena ovog drugog čovjeka treba biti kamenovana. Nakon toga Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao je: *Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moj život, presudit ću vam na osnovu Allahove knjige: tvoje stado i robinja ti se vraćaju.*
Sina mu je osudio na bičevanje sa stotinu udaraca i protjerivanje na period od godinu dana, a Unejsu je naredio da ode ženi i ako prizna, da je kamenuje, pa pošto je priznala, izvršio je kamenovanje.
(El-Buhari, Sahih, "Kitabul-ejman ven-nuzur", br. 6.143.)

Izvještava Ebu Hanifa od Hammada, a on od Ibrahima da je rekao: "Kada se kod nekoga sastavi više haddova, među kojima je osuda na smrt, ostale kazne ne primjenjuju se, nego jedino osuda na smrt. Ako se sastavi više haddova, a taj je počinio i ubistvo, bit će ubijen, a sve ostale kazne otpadaju, jer ih ubistvo sve obuhvata."

Ovo navodi Muhammed u *El-Asaru*, nakon čega kaže: "Sve je ovo stav Ebu Hanife, a naš je da je tako osim kod kazne za neosnovanu optužbu za blud (kazf), jer su tu povrijeđena ljudska prava, pa će prvo biti izvršena kazna za kazf, a onda će biti ubijen. Ne izvršavaju se ostali haddovi, jedino u slučaju kada su povrijeđena Božija prava."[419]

PROTJERIVANJE DISKRECIONA JE KAZNA SUDIJE, A NIJE HADD

Ovo se zaključuje na osnovu predanja Ez-Zuhrija od Ibnul-Musejjeba da je rekao: "Protjerao je Omer zbog alkoholiziranja Rebi'u b. Umejju b. Halefa u Hajber, pa je ovaj otišao do Herakla i prešao na kršćanstvo, nakon čega je Omer rekao: 'Nakon njega nijednog muslimana neću protjerati!'"

Bilježi ga Abdurrezzak u svom *Musannefu*, a prenosioci su mu pouzdani.

Protjerivanje nije sastavni dio hadda, nego je samo diskreciona kazna sudije, na što ukazuju dvije indicije:

- Omerove riječi koje su gore navedene, jer niko nema pravo mijenjati hadd;
- riječi Ebu Hurejre u predanju koje se nalazi u *Fethul-bariju* (12/140), a u kojem stoji da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) osudio onoga koji je, kao neoženjen,

419 I'laus-sunen, 11/596.

počinio blud na protjerivanje od godinu dana i na izvršenje hadda nad njim. Predanje bilježi El-Buhari.

Ovo jasno ukazuje da izgnanstvo nije hadd, jer se vezuje jedno za drugo, a suština vezivanja jeste da se radi o različitim pojmovima. Izgnanstvo je prepušteno procjeni vladara, ako u tome vidi interes, dosudit će ga, a ako ne, neće.

Da izgnanstvo nije hadd, također, ukazuje predanje koje se nalazi u ***Fethul-bariju*** (12/225), a koje također bilježe Ebu Davud i En-Nesai preko Seida b. el-Musejjeba od Ibn Abbasa, a u kojem stoji da je neki mladić priznao da je počinio blud s nekom ženom, pa ga je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) izbičevao sa stotinu udaraca bičem. Nakon toga, pitao je ženu, a ona je rekla da je taj slagao, pa ga je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaznio, zbog potvore, s 80 udaraca. Ebu Davud ne kaže da u predanju ima ikakve slabosti, El-Hakim smatra da je vjerodostojno, a En-Nesai smatra da je ovo predanje negirano (munker). Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi ovog mladića i protjerao da je izgnanstvo hadd, i ne bi sebi dopustio da ga ne izvrši.

KAZNA ZA NEOSNOVANU OPTUŽBU ZA BLUD (HADDUL-KAZF)

DEFINICIJA, BIT I ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN NESNOVANE OPTUŽBE ZA BLUD

Jezički, pojam "el-kazf" znači bacanje.

U Šerijatu se pod njim misli na optužbu za blud na način sramoćenja i grdnje, makar bila izražena u osami da ga niko ne čuje. To je, konsenzualno, jedan od velikih grijeha na osnovu hadisa koji je ranije naveden:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ قَالَ الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلاتِ.

Čuvajte se sedam upropaštavajućih grijeha!

'Božiji Poslaniče, koji su to grijesi?'

Pridruživanje Allahu druga, sihir, ubijanje onoga koga je Allah zabranio, osim kada to pravo zahtijeva, korištenje kamatom, konzumiranje jetimskog imetka, dezerterstvo u vrijeme okršaja i potvaranje čestitih, nevinih vjernica - rekao je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).[420]

420 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-hudud", br. 6.351.

Ustanovljen je konsenzus islamskih učenjaka da se potvaranje čestitih, poštenih muškaraca isto tretira kao i potvaranje čestitih žena.[421]

Allah (dželle šanuhu) propisao je kaznu za kazf Svojim riječima:

> ***One koji okrive poštene žene, a ne dokažu to s četiri svjedoka, s osamdeset udaraca biča izbičujte i nikada više svjedočenje njihovo ne primajte; to su nečasni ljudi, osim onih koji se poslije toga pokaju i poprave, jer Allah prašta i samilostan je!...***[422]

Allah (dželle šanuhu), također, prijeti muškarcima i ženama koji potvaraju druge najtežom kaznom, kada kaže:

> ***Oni koji obijede čestite, bezazlene vjernice, neka budu prokleti i na ovome i na onome svijetu; njih čeka patnja nesnosna na Dan kada protiv njih budu svjedočili jezici njihovi, i ruke njihove, i noge njihove za ono što su radili. Toga dana Allah će ih kazniti kaznom koju su zaslužili i oni će saznati da je Allah, doista, oličena istina.***[423]

Nužno je znati da je potvaranje majke pravovjernih Aiše (radijallahu anha) čin nevjerstva, bez obzira bilo ono iskazano javno ili tajno, kao i optužba na račun Merjeme, jer je Allah objavio plemenite ajete koji će se učiti do Sudnjega dana, a koji svjedoče o nevinosti Aiše (radijallahu anha) od potvore kojom su je obijedili licemjeri. Tako kaže:

> ***Među vama bilo je onih koji su iznosili potvoru. Vi ne smatrajte to nekim zlom po vas; ne, to je dobro po vas.***

421 Ovo je autor naglasio jer se u hadisu, pa i u Kur'anu, kao veliki grijeh spominje samo potvaranje žena, što je bilo razlogom da neke muslimanske grupacije, primjerice haridžije, smatraju da je samo potvaranje žena grijeh, dok potvaranje muškaraca to nije (primj. prev.).

422 En-Nur, 4-5.

423 En-Nur, 23-25.

Svaki od njih bit će kažnjen prema grijehu koji je zaslužio, a onoga od njih koji je to najviše činio čeka patnja velika.

Zašto, čim ste to čuli, nisu vjernici i vjernice jedni o drugima dobro pomislili i rekli: "Ovo je očita potvora!"

Zašto nisu četvericu svjedoka doveli? A pošto svjedoke nisu doveli, oni su onda kod Allaha lažljivci.[424]

Brojni ajeti također svjedoče čistotu i neporočnost Merjeme, među kojima su Allahove (dželle šanuhu) riječi:

I kada meleki rekoše: "O Merjema, tebe je Allah odabrao i čistom stvorio, i boljom od svih žena na svijetu učinio."[425]

Merjemu, kćer Imranovu, koja je nevinost svoju sačuvala, a Mi smo udahnuli u nju život i ona je u riječi Gospodara svoga i knjige Njegove vjerovala i od onih koji provode vrijeme u molitvi bila.[426]

VISINA KAZNE

Uzvišeni Allah objasnio je visinu kazne za kazf u ajetima koji su već navedeni, a to je 80 udaraca bičem uz neprihvatanje svjedočenja te osobe. Allahove (dželle šanuhu) riječi:

One koji okrive poštene žene, a ne dokažu to s četiri svjedoka, s osamdeset udaraca biča izbičujte i nikada više svjedočenje njihovo ne primajte,

tj. bez obzira da li to svjedočenje bilo o neosnovanoj optužbi za blud ili nečemu drugom. Neprihvatanje svjedočenja jeste dio kazne za neosnovanu optužbu za blud koja se sastoji iz tjelesne kazne,

424 En-Nur, 11-13.
425 Alu Imran, 42.
426 Et-Tahrim, 12.

bičevanja s 80 udaraca, te od odgojne kazne, odbacivanja i neprihvatanja njegova svjedočenja sve dok je živ.

Allahove (dželle šanuhu) riječi nakon toga:

... to su nečasni ljudi...

tj. oni su kod Allaha griješnici, prestali su Mu biti pokorni i prešli su granice Njegova Šerijata. Ovo je potvrda onoga što je ranije rečeno, čime se pojašnjava njihovo loše stanje kod Uzvišenog Allaha.

Pokazna lična zamjenica ***...to...*** ukazuje da su oni duboko u zlu i neredu, tj. to su oni koji su obilježeni kao grješnici, oni koji su prestali biti Allahu pokorni i koji su prešli Njegove granice. Oni koji su se tome odali zaslužuju da se nazovu grješnicima bez ikakva ograničenja, za razliku od ostalih grješnika.

Nakon ovog odgajanja i podučavanja ajeti grješnicima koji su potvorili druge otvaraju vrata pokajanja i povratka - ovim visokim pedagoškim metodom kojim Allah (dželle šanuhu) odgaja grješnike i koje prihvata da bi ih priključio skupini dobrih robova na poljima Svoje milosti i oprosta.

...osim onih koji se poslije toga pokaju i poprave...

tj. osim onih koji su se pokajali nakon što su počinili to odvratno djelo i popravili nered koji su u društvu izazvali, time što su priznali da su lagali, što su se povinovali kazni i tražili halala od one osobe koju su potvorili.

...jer Allah prašta i samilostan je...

tj. oprašta im i milostiv je prema njima.

Da li će se osobe koje su potvarale druge ponovno smatrati čestitim, da li će se prihvatati njihovo svjedočenje nakon što se pokaju, te da li se izuzimanje spomenuto u ajetu odnosi na griješenje ili na zabranu prihvatanja njihova svjedočenja?

Takvo mišljenje zastupaju neki islamski učenjaci pa kažu da osoba koja je potvorila drugu nije napravila veću grešku nego što je to učinio kafir, a njemu se, kada se pokaje i popravi, pokajanje

prihvata, pa ako mu Allah prihvata pokajanje, nužno je da mu se prihvati i svjedočenje.

Imam Ebu Hanifa, Allah mu se smilovao, drži se vanjskog značenja Allahovih (dželle šanuhu) riječi:

... ***i nikada više svjedočenje njihovo ne primajte...,***

a izuzimanje je ograničio samo na posljednju rečenicu:

... ***to su nečasni ljudi.***

UTVRĐIVANJE HADDA ZA NEOSNOVANU OPTUŽBU ZA BLUD

Utvrđuje se hadd za neosnovanu optužbu za blud svjedočenjem dvojice muškaraca. Ovdje nema mjesta svjedočenju žene jer se radi o haddu, niti se može utvrditi svjedočenjem na osnovu svjedočenja, niti pismom sudije sudiji. Može se pak utvrditi i jednim priznanjem osobe koja je izrekla neosnovanu optužbu, ali se neće od nje tražiti da se za to zakune, jer ni kod jednog hadda nema zaklinjanja, osim što se zakletva traži kod krađe, i to zbog imovine, pa ako bi odbio zakleti se, nadoknadit će imetak, ali neće mu se odsjeći ruka.

Ako svjedoci ne bi naveli isto vrijeme, po mišljenju Ebu Hanife, to ne bi dovelo u pitanje njihovo svjedočenje, kao što je slučaj kod priznavanja imovine, jednostranog prekida bračne veze ili oslobađanja roba. Po mišljenju imamovih učenika, osoba koja je neosnovano optužila, u ovom slučaju, neće biti kažnjena haddom. Ako bi jedan od njih posvjedočio da se desio kazf, a drugi to ne bi priznao, konsenzualno, neće biti kažnjen haddom na osnovu istihsana. Njihovo svjedočenje neće biti valjano ako se ne slože o jeziku kojim je objeda izvršena, ili je jedan od njih svjedočio da je osumnjičeni rekao: “Kopile!”, a drugi tvrdio da je rekao: “Nisi njegov!”

UVJETI KOJI SE ODNOSE NA POTVORENOG

Uvjetuje se za potvorenog, sve dok se ne izvrši hadd nad osobom koja ga je potvorila, da je musliman, slobodan, punoljetan, razuman i da nije počinio blud. Tako se neće izvršiti hadd ako bi se potvorilo dijete ili maloumna osoba, jer oni nisu obaveznici. Također se uvjetuje da potvoreni ne bude dijete ili unuče potvarača, ili nijem, jer je neophodna tužba, a kod mimike nijemog postoji nesigurnost zbog koje se hadd ne izvršava. Također je uvjet da ne bude kastriran, jer se ne može pojmiti da je takav počinio blud, te da žena nije sa deformitetom na svom stidnom organu.

Uvjetuje se, također, da je potvoreni čestit u vrijeme izvršenja hadda, tako ako bi učinio apostaziju, ne izvršava se hadd nad potvaračem, pa makar ponovo primio islam nakon toga.

Potrebno je da ga sasvim jasno obijedi da je počinio blud, bez obzira kojim riječima to bilo, tako nema hadda nad onim koji bi drugom rekao: "Ti si veći bludnik od toga i toga", ili: "Ti si najveći bludnik!", jer je to moguće shvatiti u smislu da je on najsposobniji da počini blud, i to se neće ubrajati u potvoru.

Neće biti hadda ni ako bi rekao: "Nisi njegov", jer se tim riječima negira spolni odnos, a što je negiranje bluda, ili ako bi rekao: "Nisi njen", jer loza ne ide preko majke.

Hadda, također, nema za riječi: "Ti nisi sin toga i toga", tj. oca po kojem je poznat, a majka mu je neporočna, jer iz negiranja njegova porijekla od oca proizlazi da je potvorena samo njegova majka, pošto iz toga proistječe da je ona počinila preljubu s drugim čovjekom, a sve ovo je pod uvjetom da je gornje rečeno u afektivnom stanju. Moguće je da se u normalnom raspoloženju pod ovim misli na prijekor, negirajući da je u ljudskim vrlinama nalik na svog oca.

Ako bi od mnogih čuo da je neko počinio blud s nekom, pa govorio drugima onako kako je od njih čuo, u odsutnosti tog

počinitelja, nije obavezno izvršenje hadda za neosnovanu optužbu, jer se ovdje radi o ogovaranju, a ne o objedi i optužbi za zinaluk, jer je objeda i optužba za blud moguća jedino direktnim obraćanjem, kao kada bi rekao: "Bludniče!, Bludnico!" i sl.

Također nema hadda za riječi: "Ti nisi sin svoga djeda", jer je u pravu, pošto on nije nastao od tekućine svoga djeda, ili ako bi rekli da je dajdžin ili amidžin, shodno predanju koje bilježi Ed-Dejlemi u *Musnedul-firdevsu* od Ibn Omera kao riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem):

الخَالُ وَالِدُ مَنْ لاَ وَالِدَ لَهُ

Dajdža je roditelj onome koji je bez roditelja,

i na osnovu Poslanikovih (sallallahu alejhi ve sellem) vjerodostojnih riječi:

ابْنُ أُخْتِ القَوْمِ مِنْهُم.

Sestrić jedne porodice njoj pripada!

Kada je u pitanju amidža, to je na osnovu Allahovih (dželle šanuhu) riječi:

> ***"Klanjat ćemo se" - odgovorili su - "Bogu tvome, Bogu tvojih predaka Ibrahima i Ismaila i Ishaka, Bogu Jednome, i mi se Njemu pokoravamo!"*[427],**

jer je Ismail bio amidža Jakuba (alejhime 's-selam).

Ubrojit će se u potvoru riječi: "Pile bluda!", "Jaje bluda!", "Fetusu bluda!", "Jare (sahle) bluda" (pod pojmom sahle misli se na jare u prvoj godini, bez obzira bilo muško ili žensko), jer svi ovi pojmovi izražavaju rođenje, pa će biti u značenju: "Dijete bluda!"

Ako bi rekao: "Sine bludnikâ", a njegovi roditelji su umrli, nad njim treba izvršiti jedan hadd, ako bi to sin zahtijevao, za razliku od slučaja kada su njegovi roditelji živi.

427 El-Bekara, 133.

Spominje se na kraju *El-Mebsuta* da je neka maloumna žena rekla nekome: "Sine bludnikâ", pa su je doveli do Ibn Ebu Lejla, ona je priznala, a on je nad njom izvršio dva hadda u džamiji. Za to je čuo Ebu Hanifa pa je rekao da je napravio sedam grešaka: presuda mu se temeljila na priznanju maloumne osobe, propisao joj je hadd, izvršio nad njom dva hadda, oba ih zajedno izvršio u džamiji, bičevao ju je u stojećem položaju i bez prisustva njenog staratelja.

Nad onim koji je neosnovano optužio više osoba izvršit će se samo jedan hadd. Kod koga se kumuliraju dva hadda, ne mogu se uzastopce jedan za drugim izvršiti. Vladar nema pravo da hadd izvršava u džamiji. Žena se kažnjava u sjedećem položaju. Hadd se može izvršiti nad ženom samo u prisustvu njenog staratelja, tako ako bi se otkrio jedan dio njenog tijela pri pomjeranju, to bi joj staratelj pokrio, a on je ili njen muž ili mahrem, kojima je dopušteno gledati u nju.[428]

PREKLAPANJE HADDOVA

Kazne za iste prekršaje preklapaju se, za razliku od kazni za različite prekršaje koje se ne preklapaju. Ako bi se kod jedne osobe sastavilo više prekršaja: da je neosnovano optužio za blud, pio alkoholno piće, ukrao, počinio blud s djevojkom, nad njim će se izvršiti svi haddovi, ali se oni neće vršiti uzastopce, iz straha da neće podleći, nego će se zatvoriti dok se ne oporavi. Počet će se s kaznom za kazf, jer je povrijeđeno ljudsko pravo, a zatim vladar ima pravo birati između kazne za blud i kazne za krađu, jer su obje ustanovljene Kur'anom, a kao posljednju ostavit će kaznu za pijenje alkoholnog pića jer je ona ustanovljena idžtihadom ashaba, o čemu će još biti riječi.

Ako bi uz ove prijestupe počinio zločin za koji je kazna odmazda, a koja bi bila manja od osude na smrt, počet će se s njom,

428 Više v.: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 171.

jer je kod nje isključivo povrijeđeno ljudsko pravo, a zatim s kaznom za kazf, pošto je tu pomiješano s Božijim pravom. Ako bi jednom nekoga obijedio, pa bude zbog toga kažnjen haddom, a onda ga ponovno obijedi, neće po drugi put biti kažnjen haddom, jer je intencija pokazati da je lagao i odstraniti sramotu, što je ostvareno prvim kažnjavanjem, za razliku od slučaja ako bi neosnovano optužio drugu osobu, nakon što je nad njim izvršen hadd, zbog neosnovane optužbe jedne osobe, kada će biti kažnjen i za drugi slučaj.

Ako se sastave haddovi zbog povrede Božijeg prava, među kojima je i osuda na smrt, bit će ubijen, a ostale kazne neće se izvršiti jer je cilj odvratiti njega i ostale od takvih djela, a najpotpunije se to postiže oduzimanjem života i ubistvom takve osobe, tako da primjenjivanje nečeg slabijeg od toga nema svrhe.

Potomak, bez obzira na koljeno, ne može tužiti svoga oca, odn. pretka zbog neosnovane optužbe za blud njegove čestite umrle majke jer se hadd za neosnovanu optužbu ne izvršava zbog postojanja šubhe paterniteta. Da je ona živa, imala bi pravo tužiti. Ako pak ima sina od drugog muža, ili oca, oni, također, mogu tužiti, jer ako jedni izgube pravo na nešto, to ne znači da su ga izgubili svi.

Ako obijeđeni umre prije izvršenja hadda nad osobom koja ga je obijedila, ili nakon jednog njegovog dijela, hadd prestaje biti valjan i njegov nasljednik ga ne može izvršiti. Ovo je drugačije od slučaja ako bi obijeđena osoba bila mrtva kada uzlazno-silazna i pobočna linija imaju izvorno pravo na tužbu, a ne na osnovu nasljedstva, jer po našem mišljenju, nema nasljeđivanja kod hadda za neosnovanu optužbu za blud, za razliku od mišljenja Eš-Šafija.

Po njegovu mišljenju, izvršenje hadda može se naslijediti, opozvati, oprostiti, nadomjestiti, jer uzima u obzir da je povrijeđeno ljudsko pravo, dok je, po našem mišljenju, sasvim suprotno jer smatramo da je povrijeđeno Božije pravo.[429]

429 Više v.: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 172.

Bez ikakve je dvojbe da tu ima i Božijeg i ljudskog prava. Hadd je propisan da bi se otklonila sramota s neosnovano optuženog i on od toga prvenstveno ima koristi. Otuda je ovo ljudsko pravo. Dalje, ovo je propisano iz preventivnih razloga zbog čega je i nazvan haddom (ograničenjem). Cilj propisivanja prevencija jeste udaljavanje svijeta od nereda. Ovo je opet znak Božijeg prava, a o svemu ovome svjedoče šerijatski propisi.

Ako se sukobe ova dva aspekta, Eš-Šafi, Allah mu se smilovao, naginje ka preferiranju ljudskog prava dajući mu prednost s obzirom na ljudsku ovisnost i neovisnost Zakonodavca. Mi opet preferiramo Božije pravo, jer svo pravo koje čovjek uživa dao mu je njegov Gospodar, a čovjek ga samo koristi, što nije u obrnutom slučaju, jer čovjek nema ovlasti u sprovođenju Božijih prava, osim na način zastupništva. Ovo je osnovni poznati princip iz kojeg se izvode pojedinačni propisi o kojima postoji razilaženje. Jedan od njih jeste nasljeđivanje, jer je nasljeđivanje moguće kod ljudskih prava, ali ne i kod Božijih. Isti je slučaj s oprostom, pa, po našem mišljenju, nije valjan oprost neosnovano optuženog, ali je po mišljenju Eš-Šafija valjan. Otuda, također, nije dopušteno nadomjestiti kaznu, ali je moguće preklapanje kazni, dok po Eš-Šafiju to nije moguće.[430] O ovome će biti još govora.

NADOMJEŠTANJE I OPRAŠTANJE KAZNE ZA KAZF

Nakon što se prijestup prizna, nema opoziva, niti ima uzimanja nadoknade. Ako nešto potvarač, ipak, dadne potvorenom da bi ga obeštetio, to će mu koristiti, ali da li se time odustaje od sprovođenja same kazne? Ako se to desilo nakon što je slučaj iznijet pred sudiju, kazna se ne obustavlja, a ako je prije, onda se obustavlja.

430 El-Hidaja, II, str. 113.

Ne može se potvaraču oprostiti i kazna se ne obustavlja nakon što je prijestup utvrđen, osim da potvoreni kaže: "Nije me potvorio!" ili "Slagali su moji svjedoci!", iz čega se vidi da se neosnovana optužba, koja je razlogom hadda, nije ni desila, a ne da se desila a zatim da je obesnažena. Naravno, ako bi potvoreni oprostio, nema hadda, ne zato što je opraštanje valjano, nego zato što se odustalo od tužbe sve dok se ne bi vratio, pa ponovo zahtijevao hadd. Zbog toga se hadd izvršava samo u prisustvu potvorenog.

Ko kaže drugom: "Bludniče!", a ovaj mu uzvrati: "Nisam ja, nego si ti!", haddom će biti kažnjen i onaj koji je počeo i onaj koji je uzvratio, jer je svaki od njih neosnovano optužio drugog, pošto riječi drugog znače: "Ne, nisam ja nego si ti bludnik!" Neće biti izvršen hadd nad njima bez tužbi, za razliku od slučaja kada bi izrekao riječi koje ne rezultiraju haddom, kao kada bi rekao: "Ološu!" a on mu uzvratio: "Ne, to si ti!" Neće ih sudija kazniti ni na osnovu svog diskrecionog prava jer su povrijeđena njihova prava, jednaki su u tome i namirili su jedan drugome!

Ako bi se pak međusobno psovali ili potukli pred sudijom, oni se time nisu namirili, nego će biti kažnjeni, na osnovu diskrecionog prava sudije. Počet će se s onim koji je započeo zbog nepoštivanja suda, te zbog toga što su udarci različiti. Ako bi rekao svojoj ženi: "Bludnico!", a od njega se prima svjedočenje, pa mu ona uzvrati (riječima: "Ne, nego si ti bludnik!"), ona će biti kažnjena haddom, a nema li'ana. Međutim, ako nije podoban za svjedočenje, posljedica njegove neosnovane optužbe neće biti li'an, nego hadd, pa će se nad njim izvršiti hadd ako ona to bude zahtijevala. Osnovno je pravilo da kada se sastave dva hadda, a davanjem prednosti jednom obesnažuje se drugi, nužno mu je dati prednost da bi se tako stvorila mogućnost da se kazna izbjegne. Li'an je tada u značenju hadda, zbog čega kažu: "Ako bi joj rekao: 'Bludnico, kćerko bludnice!' počet će se s haddom da bi se izbjegao li'an."

Međutim, ako bi mu ona odgovorila: "Počinila sam blud s tobom" ili "...zajedno s tobom", da bi time, zbog postojanja sumnje, otklonila hadd i li'an, moguće je da je ona time mislila na ono što je bilo prije sklapanja braka, pa će se kazniti haddom zbog neosnovane optužbe za blud, ali nema li'ana jer je ona potvrdila njegove riječi, ili je pak mislila na ono što je bilo s njim nakon sklapanja braka i upotrijebila je riječ zina radi zeugme[431], kada je obavezno provesti proceduru li'ana, ali ne i hadd, jer postoji njegova neosnovana optužba za blud, ali ne i njena...[432]

Nema hadda za neosnovanu optužbu za blud žene koja ima dijete čiji otac nije poznat u mjestu optužbe, a ni šire, u ostalim gradovima, što je općenitije od slučaja nepoznatog porijekla, a to je onaj čiji otac nije poznat u njegovu zavičaju, niti za optužbu one koja je provela proceduru međusobnog proklinjanja (li'ana) zbog djeteta, jer ona ukazuje da je blud počinjen.

Bit će kažnjen haddom onaj koji bi neosnovano optužio drugoga da je spolno općio sa svojom ženom u vrijeme njenog menstrualnog ciklusa, ili da je musliman bio u braku sa ženom koja mu je mahrem, dok je bio nevjernik, ili ženom u menstrualnom ciklusu koju je muž neprimjereno uporedio sa svojom majkom (zihar), ili onom koja posti obavezni post, jer je zabrana u spomenutim slučajevima vremenski ograničena.

Nema hadda nad onim koji svojoj ženi kaže: "Nisi bila nevina!" jer ta neosnovana optužba za blud nije jasna.[433]

---

431 Zeugma je označavanje pojma njemu nepodesnim izrazom, samo zato što dolazi s njim u vezi (primj. prev.).

432 Više v.: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 173.

433 Isto, str. 173.

DA LI ĆE HADDOM BITI KAŽNJENI MUSTE'MIN[434] I ZIMMIJA[435]

Bit će izvršen hadd nad muste'minom ako neosnovano optuži muslimana za blud, jer se on obavezao da će izvršavati obaveze prema ljudima, a ranije smo rekli da se kazfom vrijeđa i ljudsko pravo, za razliku od hadda za blud i krađu, gdje su povrijeđena isključivo Božija prava, ili kao što je hadd za pijenje alkohola, gdje ga ne sljeduje kazna, što je suprotno Ebu Jusufovu mišljenju.

Nad zimmijom će biti izvršen hadd u svim situacijama, osim kod pijenja alkohola. Ako bi zimmija ukrao, ili počinio blud, a zatim primio islam, a ti su prijestupi utvrđeni njegovim priznanjem ili svjedočenjem dvojice muslimana, bit će izvršena kazna nad njim. Ako je pak utvrđen prijestup svjedočenjem drugih zimmija, neće biti kažnjen jer je njihovo svjedočenje sada protiv muslimana i ono se ne prihvata, na osnovu riječi Uzvišenog:

> ***A Allah neće dati priliku nevjernicima da unište vjernike.***[436]

U predanju, koje se prenosi od Abdullaha b. Omera (radijallahu anhuma), stoji:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ إِنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرُوا لَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْهُمْ وَامْرَأَةً زَنَيَا فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ فِي شَأْنِ الرَّجْمِ فَقَالُوا نَفْضَحُهُمْ وَيُجْلَدُونَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ كَذَبْتُمْ إِنَّ فِيهَا الرَّجْمَ فَأَتَوْا بِالتَّوْرَاةِ فَنَشَرُوهَا فَوَضَعَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ فَقَرَأَ مَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ ارْفَعْ يَدَكَ فَرَفَعَ يَدَهُ فَإِذَا فِيهَا آيَةُ الرَّجْمِ قَالُوا صَدَقَ يَا

434 Muste'min je nemusliman stranac koji kao trgovac, izaslanik i sl. dođe u islamsku državu koja mu garantira sigurnost. U velikoj mjeri odgovara pojmu azilanta. (primj. prev.).

435 Zimmijj (štićenik) je nemusliman koji živi u islamskoj državi. (primj. prev.)

436 En-Nisa, 141.

مُحَمَّدُ فِيهَا آيَةُ الرَّجْمِ فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرُجِمَا فَرَأَيْتُ الرَّجُلَ يَحْنِي عَلَى الْمَرْأَةِ يَقِيهَا الْحِجَارَةَ

Došli su jevreji Božijem Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) i spomenuli mu da su njihovi muškarac i žena počinili blud, pa ih Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) upita: *Šta ima u Tevratu o kamenovanju?*

Oni rekoše: "Raskrinkat ćemo ih i bit će izbičevani."

Abdullah b. Selam tada reče: "Lažete, u njemu se spominje kamenovanje!"

Donijeli su zatim Tevrat i raširili ga, a onda je jedan od njih rukom pokrio ajet koji govori o kamenovanju, pa je pročitao ajet prije i poslije njega. Abdullah b. Selam mu tada reče: "Podigni ruku!"

Podigao ju je, a ispod nje je bio ajet o kamenovanju. Oni onda rekoše: "Istina, Muhammede, u njemu ima ajet o kamenovanju", pa Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredi da se oni kamenuju i gledao sam tog čovjeka kako se naginje nad ženu da bi je zaštitio od kamenja.[437]

El-Kurtubi ističe da većina islamskih učenjaka zastupa mišljenje da se od nemuslimana neće prihvatiti svjedočenje protiv muslimana, pa ni protiv nemuslimana, kako kod hadda tako ni u ostalim slučajevima. Nema u tome razlike da li to bilo na putu ili kod kuće. Njihovo svjedočenje u slučaju da nema muslimana prihvatala je jedna grupa tabi'ina i neki šerijatski pravnici. El-Kurtubi u ime većine islamskih učenjaka o slučaju jevreja odgovara da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) izvršio nad njima propis Tevrata koji mu je bio poznat i obavezao ih da ga provedu pokazujući tako da su oni svoju Knjigu izmijenili i promijenili njene norme, ili se to možda isključivo odnosilo na ovaj slučaj, tako je rekao, a drugo se mišljenje odbacuje. En-

437 El-Buhari, Sahih, "Kitabu'l-hudud", br. 6.336.

Nevevi opet smatra da je sasvim jasno da ih je kamenovao, na osnovu priznanja.[438]

DA LI SE UZIMA U OBZIR DOKAZ UZ PRIZNANJE

Hadd se ne izvršava nad potvaračem ako bi, kao što je već rečeno, potvoreni četiri puta priznao. Ako bi posvjedočila dvojica muškaraca ili muškarac i dvije žene uz priznanje potvorenog da je počinio blud, nad potvaračem se neće izvršiti hadd, kao ni nad muškarcem i ženom, jer ono što se dokazom utvrdi jeste isto kao i utvrđeno direktnim viđenjem.

Dokaz se, uz priznanje, uzima u obzir samo u slijedećih sedam situacija:

- kod duga prema umrlom jednog od nasljednika, kada će se prihvatiti da bi prešlo pravo potraživanja na ostale nasljednike;
- kod optuženog, kada prizna tutorstvo, pa tutor to dokaže;
- kod optuženog, kada prizna postojanje ugovora o zastupanju, pa ga zastupnik potvrdi da bi na taj način otklonio štetu;
- kod zadobijanja prava na robu (istihkaka), kada osoba koja je dobila to pravo prizna da bi se ona mogla vratiti prodavcu;
- kada se otac spori za pravo svoga djeteta pa prizna, čime se spor ne prekine pa se tada uzima u obzir dokaz, za razliku od slučaja tutora i sudijinog povjerenika;
- u slučaju kada nasljednik prizna pravo oporučeniku;

438 Fethul-bari, XII, str. 171.

- kada iznajmi životinju jednoj, a onda i drugoj osobi, pa to prva osoba dokaže najmodavcu - prihvatit će se, pogotovo ako bi mu ovaj priznao.[439]

NE PRIHVATA SE NAKNADNO SVJEDOČENJE ZA HADD ZBOG POVREDE BOŽIJIH PRAVA

Od Omera b. el-Hattaba (radijallahu anhu) prenosi se da je rekao:

عن عمر بن الخطاب، رضي الله عنه، أنه قال : مَنْ شَهِدَ عَلَى رَجُلٍ بِحَدٍّ لَمْ يَشْهَدْ بِهِ حِينَ أَصَابَهُ فَإِنَّمَا يَشْهَدُ عَلَى ضِغْنٍ.

Ko posvjedoči protiv drugoga, čime ga sljeduje hadd, a nije to učinio odmah kada je to ovaj uradio, to čini samo iz zlobe!

Ovo je vjerodostojno mursel predanje koje navodi Muhammed u *El-Aslu* riječima: "Koji god svjedok posvjedoči za ono čime počiniocu sljeduje hadd, a nije to učinio odmah, to svjedoči samo iz zlobe, i to mu se ne prihvata."[440]

Ovo se ograničava na hadd kojim su povrijeđena Božija prava, jer se sumnja u postojanje zlobe tu jasno uočava budući da je svjedoku, kada je u pitanju hadd naređeno jedno od dvoga:

- da to prikrije nadajući se Allahovoj nagradi, na osnovu Poslanikovih (sallallahu alejhi ve sellem) riječi:

  عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ... وَمَنْ سَتَرَ عَلَى مُسْلِمٍ سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ ...

  Ko zaštiti muslimana, Allah će ga zaštiti i na ovom i na budućem svijetu,

  kao i drugih hadisa koji o tome govore;

439 Više v.: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 175.

440 I'laus-sunen, XI, str. 652.

- ili da to posvjedoči rukovodeći se intencijom čuvanja svijeta od nereda.

Jedno od ovoga dvoga jeste obavezan odmah odabrati, jer i jedno i drugo, i prikrivanje i čuvanje svijeta od nereda, nezamislivo je naknadno zahtijevati. Ako bi naknadno svjedočio, nužno ga je okarakterizirati ili kao grješnika ili da se osumnjiči za neprijateljstvo.[441]

441 Isto, XI, str. 652.

KAZNA ZA PIJENJE ALKOHOLA (HADDUŠ-ŠURB)

Ko bude pio alkohol pa ga obuzme, a zadah alkohola osjeti se ili ga dovedu u pijanom stanju, pa protiv njega o tome posvjedoče svjedoci, bit će kažnjen haddom, na osnovu hadisa koji se prenosi od Ukbe b. el-Harisa, a u kojem stoji da je Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) doveden Nuajman, ili Ibn Nuajman, u pijanom stanju, što mu je teško palo, pa je naredio svima koji su u kući da ga udaraju.

Udarali su ga palminim prutovima i obućom, a i ja sam bio među onima koji su ga udarali.[442]

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِنُعَيْمَانَ أَوْ بِابْنِ نُعَيْمَانَ وَهُوَ سَكْرَانُ فَشَقَّ عَلَيْهِ وَأَمَرَ مَنْ فِي الْبَيْتِ أَنْ يَضْرِبُوهُ فَضَرَبُوهُ بِالْجَرِيدِ وَالنِّعَالِ وَكُنْتُ فِيمَنْ ضَرَبَهُ

U predanju Abdulvehhaba stoji: "...šariben..." ("...pio je alkohol..."), a u predanju Vuhejba: "...ve huve sekran..." ("...pijanom stanju...) i dodaje se: "...fe šekka alejhi..." ("...pa mu je to teško palo..."), tj. Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem), a kod En-Nesaija stoji: "...to je Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) veoma teško palo...", čime se dokazuje da je dopušteno izvršiti hadd za pijenje alkohola nad pijanom osobom, što zastupaju neke zahirije.

442 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-hudud", br. 6.277.

Većina islamskih učenjaka zastupa suprotno mišljenje. Znanstvenici hadisa kažu da se ovdje željelo navesti razlog batinanja, te da je takvo njegovo stanje potrajalo i u vrijeme izvršenja kazne, što potvrđuju samim značenjem ovog teksta, u smislu da je cilj batinanja kod hadda nanošenje boli da bi se time odvratio od toga. Iz hadisa se vidi da je alkohol zabranjen, te da je obavezan hadd nad onim koji ga pije, bez obzira popio malu ili veliku količinu, i bez obzira da li se napio ili ne.[443]

Izvršit će se nad njim hadd i u slučaju ako bi priznao, a zadah je prisutan, jer je prijestup pijenja alkohola očigledan, a nije prošao duži vremenski period.

U hadisu se od Ebu Hurejre prenose Poslanikove (sallallahu alejhi ve sellem) riječi:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا سَكِرَ فَاجْلِدُوهُ ثُمَّ إِنْ سَكِرَ فَاجْلِدُوهُ ثُمَّ إِنْ سَكِرَ فَاجْلِدُوهُ ثُمَّ قَالَ فِي الرَّابِعَةِ فَاضْرِبُوا عُنُقَهُ

Ako se napije, izbičujte ga, ako se ponovno napije, izbičujte ga, potom, ako se iznova napije izbičujte ga, a onda, ako to uradi četvrti put, reče: "Ubijte ga!"[444]

Naredba da se ubije derogirana je hadisom koji se prenosi od Omera b. el-Hattaba, a u kojem se kaže da je bio neki čovjek u vrijeme Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), po imenu Abdullah, a koga su zvali Himarom (Magarcem), koji je nasmijavao Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) ga je već bičevao zbog alkohola, pa je jednog dana doveden i bi naređeno da se izbičuje, a neko od prisutnih reče: "Bože moj, prokuni ga, kako ga često dovode!"

443 Fethul-bari, XII, str. 65.

444 Ovako navodi En-Nesai, Sunen, "Kitabul-ešribe", br. 5.568. Navode ga, također,: Ebu Davud, Ahmed i Ibn el-Munzir, a vjerodostojnim ga smatra Ibn Hibban.

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) tada reče: "Nemojte ga proklinjati! Tako mi Allaha, koliko znam, on voli Allaha i Njegova Poslanika!"[445]

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ رَجُلا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ اسْمُهُ عَبْدَ اللَّهِ وَكَانَ يُلَقَّبُ حِمَارًا وَكَانَ يُضْحِكُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ جَلَدَهُ فِي الشَّرَابِ فَأُتِيَ بِهِ يَوْمًا فَأَمَرَ بِهِ فَجُلِدَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ الْقَوْمِ اللَّهُمَّ الْعَنْهُ مَا أَكْثَرَ مَا يُؤْتَى بِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا تَلْعَنُوهُ فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ إِنَّهُ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

Ibn Hadžer (rahimehullah) ističe da je u ovom hadisu odgovor onima koji smatraju da je počinitelj velikog grijeha nevjernik, jer postoji zabrana da se on proklinje i naredba da mu se dova čini. Također, nema potpune nespojivosti između činjenja velikog grijeha i postojanja ljubavi prema Allahu i Njegovu Poslaniku u srcu počinitelja, jer je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) obznanio da spomenuti voli Allaha i Njegova Poslanika uz sve ono što je on počinio. Hadis, također, ukazuje na derogaciju naredbe da se ubije onaj koji pije alkohol, ako bi to ponovio četvrti ili peti put. Ibn Abdulberr navodi da je ovaj dovođen više od pedeset puta.[446]

Ako bi priznao da je pio alkohol, nakon što mu je zadah prestao, neće biti kažnjen haddom, po mišljenju Ebu Hanife i Ebu Jusufa (rahimehumallah), dok Muhammed (rahimehullah) kaže da će biti kažnjen. Isti je slučaj ako posvjedoče protiv njega nakon što su zadah i pijanstvo iščezli. Po mišljenju Ebu Hanife i Ebu Jusufa, neće se kazniti, dok će, po Muhammedovom mišljenju, biti kažnjen. Konsenzualno, naknadno prihvatanje svjedočenja nije dopušteno. Po Muhammedu, to će se procjenjivati protokom vremena, uzimajući u obzir i hadd za blud, a to stoga što se vremenski razmak ostvaruje prolaskom vremena, dok zadah može biti i od nečeg drugog. Po

445 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-hudud", br. 6780.
446 Fethul-bari, XII, str. 78.

mišljenju Ebu Hanife i Ebu Jusufa, procjenjivat će se nestankom zadaha, na osnovu riječi Ibn Mesuda (radijallahu anhu): "Ako osjetite zadah alkohola, izbičujte ga!", te stoga što je postojanje traga jedan od najjačih argumenata da se prijestup skoro dogodio, a procjeni vremenom pribjegava se samo kada je nemoguće ovo uzeti u obzir. Razlikovanje zadaha je sasvim moguće onome koji dokaze traži, dok su neukima oni, možda, slični.[447]

Isti je slučaj ako bi opozvao svoje priznanje, ni tada se ne bi kaznio haddom, jer se radi o povredi isključivo Božijeg prava gdje je opoziv moguć, pošto je moguće da istinu govori, a da je slagao, kada je priznao. A pošto je priznao kada je bio pijan, mogućnost je još veća da je slagao, pa, opet, s njega spada kazna hadda.

KADA JE HADD OBAVEZAN

Hadd je obavezan kada popije vina, bez uvjetovanja pijanstva. Obavezan je i ako bi bio pijan od konzumiranja bilo kakvog pića. Ako bi pio nešto drugo osim vina, neće se nad njim izvršiti hadd sve dok se time ne opije.

Nužno je upozoriti da je ono što opija u većim količinama zabranjeno i u manjim i nužno ne proistječe da ako su male količine zabranjene, da će zbog njih biti haddom kažnjen, i bez opijanja, kao što je slučaj s vinom. Ovo je suprotno mišljenju ostale trojice imama, a njihova argumentacija da treba izvršiti hadd i u slučaju konzumiranja malih količina opojnog pića zasniva se na hadisu:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ ...

Sve što opija je vino[448] i na osnovu Omerovih riječi koje se nalaze kod El-Buharija:

447 El-Hidaja, II, str. 110.

448 Muslim, Sahih, "Kitabul-ešribe", br. 3.734.

...وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ

"Vino je sve ono što zanosi razum"[449] i sl. koje ne ukazuju na to, nego se odnose na krajnju sličnost, kao što junak podsjeća na lava, i time se želi istaći njegova zabrana, ali ne i nužnost hadda, ako nije došlo do opijanja.[450]

Pod hamrom (vinom) podrazumijeva se nekuhani sok od grožđa, kada potpuno prevri i izbaci pjenu. Ako se pjena ne bi pojavila, to se po Imamovom mišljenju ne bi smatralo vinom, za razliku od stava imamovih učenika. Njihov stav, također, zastupa fekih Ebu Hafs, stariji.

Ako bi se vino pomiješalo s vodom, pa nadvladalo vodu, takva osoba bila bi kažnjena haddom, a ako bi voda nadvladala, ne bi bio kažnjen haddom, izuzev u slučaju da bude pijan. Osnovni stav, na osnovu kojeg se daje fetva, jeste taj da vino od grožđa kuhanjem i isparavanjem ne prestaje biti vinom, pa će biti kažnjen haddom ako popije i kap toga, čak i ako se ne opije. Ako se pak opije, nema nikakve sumnje da je obavezno nad njim izvršiti hadd. Jasno se kaže u djelu *Mun'jetul-musalli* da je vino nečisto. To potvrđuje činjenica da ga je Allah Uzvišeni opisao kao ridžs (odvratnu stvar), tj. odvratno je ljudskoj prirodi:

> ***...vino i kocka i kumiri i strjelice za gatanje odvratne su stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite.***[451]

449 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-ešribe", br. 5.153.

450 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 163.

451 El-Maida, 90.

UVJETI ZA IZVRŠENJE KAZNE

Uvjetuje se kod izvršenja kazne za pijenje alkohola da je to osoba svojevoljno, a ne pod prisilom, učinila. Ako bi se napio da bi samo utolio žeđ koja bi ga, u slučaju da ga ne pije, odvela u smrt, pa se opije, neće biti kažnjen haddom, jer mu je to dopušteno. Međutim, ako bi popio toliko i još više, ali se ne opije, bit će kažnjen haddom, kao što je u slučaju mogućnosti izbora.

Uvjet je, također, da zna da je alkohol zabranjen, pa ako bi primio islam građanin nemuslimanske države i došao u muslimansku, a onda popije alkohola prije nego što sazna da je zabranjen, neće biti kažnjen haddom.

Nad onim koji je rođen u muslimanskoj državi ako se napije alkohola, a punoljetan je, obavezno je izvršiti hadd i neće mu se povjerovati da nije znao da je zabranjen.

Pijanstvo je uvjet kod pijenja drugih pića izuzev vina. Budući da pijanstva ima više stupnjeva, imam Ebu Hanifa uvjetuje najviši stupanj da bi se tako otklonio hadd, a to je da takva osoba ne razlikuje stvari, ne može razlikovati muškarca od žene, niti nebo od zemlje.

Učenici Ebu Hanife smatraju da je pijana ona osoba koja većinom nerazgovijetno govori, a ako bi polovina govora bila ispravna, neće se smatrati pijanim. Njihovo mišljenje uzima se za fetvu. Kod količine koja opija i koja je zabranjena iz predostrožnosti se, konsenzualno, uzima u obzir njihovo mišljenje.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN POSTUPAKA PIJANE OSOBE

Ako bi pijana osoba počinila apostaziju, njena apostazija neće biti valjana i on se neće smatrati otpadnikom, jer je nevjerstvo vid uvjerenja ili omalovažavanja, a pijana osoba nema ni uvjerenja niti

može omalovažiti jer je ovo oboje dio spoznaje. Ovako je kada je u pitanju njen šerijatskopravni tretman, međutim, kada je u pitanju odnos te osobe prema Allahu (dželle šanuhu), ako je, uistinu, namjeravala da to iskaže, spominjući ono što misli - postat će nevjernik, a ako nije - neće. Otuda neće mu njegova žena postati zabranjenom zbog čina otpadništva u pijanom stanju, međutim, ako bi je tada pustio, raskid je braka punovažan.

Šerijatskopravni tretman pijane osobe zbog konzumiranja zabranjenog isti je kao i trijezne osobe, osim u sedam slučajeva, kada nije valjano:

- otpadništvo od vjere;
- priznanje čistih haddova;
- traženje potvrde za sopstveno svjedočenje;
- da oženi maloljetnika za više od iznosa mehrul-misla, ili da uda maloljetnicu za manji iznos od toga;
- realizacija jednostranog prekida bračne veze sa ženom onoga koji ga je ovlastio da to uradi dok je bio trijezan;
- prodavanje robe onoga koji ga je za to ovlastio dok je bio trijezan;
- niti će mu vratiti uzurpator ono što je od njega uzurpirao, dok je bio trijezan.

Ispravno je, ipak, da je tretman pijane osobe u posljednjem slučaju, kao i trijezne, pa će tako uzurpator biti oslobođen odgovornosti za štetu vraćajući mu uzurpirano. Isti je tretman i u slučaju zastupanja kod raskida bračne veze, jer je ispravno da je takav raskid braka punovažan.

Pijana osoba ne oslobađa se obaveza ako se opila na nedopušten način, pa se na njemu provode šerijatske norme i valjane su njegove izjave kod: raskida braka, kupoprodaje, priznanja, vjenčanja maloljetnih, ako su dostojni jedno drugog, pozajmljivanja i traženja pozajmice, jer razum postoji, ali se izložio privremeno smetnji

nerazumijevanja govora zbog vlastitoga grijeha. Stoga, ostaje da je to grijeh i da treba nadoknaditi. Njegovo prihvatanje islama ispravno je, kao i kod prisiljenog, ali ne i apostazija jer ne postoji namjera. Postoji razilaženje da li je valjan jednostrani prekid bračne veze osobe koja se opila pod prisilom ili iz nužde. Prevagnjuje mišljenje da takav raskid braka, ipak, nije valjan.[452]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN KONZUMIRANJA OPOJNIH DROGA

Zabranjeno je konzumiranje anestetika, hašiša, opijuma i drugih opojnih droga jer su one zlo. Ako bi se neko opio njihovim konzumiranjem, neće biti kažnjen haddom nego kaznom ta'zira.

Dozvoljeni su anestetici kod liječenja. Saglasili su se šerijatski pravnici dvaju mezheba, hanefijskog i šafijskog, nakon što su se o ovom pitanju bili razišli, prije nego što su uočili njeno loše djelovanje, da je punovažan raskid braka one osobe koja je izgubila um zbog hašiša, kanabisa.[453]

Isto tako, zabranjena je svaka aktivnost koja vodi ka njegovom širenju u masi, kao što je sijanje, raznošenje, trgovanje, jer se od Ibn Omera (radijallahu anhuma) prenosi da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ

Prokleo je Allah alkohol i onoga koji ga pije, koji ga toči, koji ga kupuje i prodaje, koji ga cijedi i kome se cijedi, koji ga nosi i kome se nosi![454]

452 Više v.: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 165.
453 Više v.: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 166.
454 Ebu Davud, Sunen, "Kitabul-ešribe", br. 3.189.

Od Ibn Abbasa (radijallahu anhuma) prenosi se da je čuo Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako kaže:

أَتَانِي جِبْرِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ لَعَنَ الْخَمْرَ وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَشَارِبَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَسَاقِيَهَا وَمُسْتَقِيَهَا

Došao mi je Džibril i rekao: "Muhammede, Allah Uzvišeni je, doista, prokleo alkohol, onoga koji ga cijedi i kome se cijedi, koji ga pije, koji ga nosi, kome se nosi, ko ga prodaje, ko ga kupuje, ko ga toči i kome se toči!"[455]

Ovo je žestoka prijetnja zbog zla koje se nalazi u alkoholu, pa je zbog ove prijetnje nužno suzdržati se i od opojnih droga jer je i u njima veliko zlo i šteta, kako za pojedince tako i za cijelokupno društvo.

VISINA KAZNE ZA PIJENJE ALKOHOLA

Kazna za pijenje alkohola jeste 80 udaraca bičem. U hadisu se od Es-Saiba b. Jezida prenosi da je rekao:

كُنَّا نُؤْتَى بِالشَّارِبِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِمْرَةِ أَبِي بَكْرٍ وَصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ فَنَقُومُ إِلَيْهِ بِأَيْدِينَا وَنِعَالِنَا وَأَرْدِيَتِنَا حَتَّى كَانَ آخِرُ إِمْرَةِ عُمَرَ فَجَلَدَ أَرْبَعِينَ حَتَّى إِذَا عَتَوْا وَفَسَقُوا جَلَدَ ثَمَانِينَ

"Doveden bi nam bio pijanac u vrijeme Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), u vrijeme uprave Ebu Bekra i u prvo vrijeme hilafeta Omera pa smo ga dočekivali rukama, obućom i odjećom; pred kraj Omerovog hilafeta bio je bičevan s 40 udaraca, a kada su se osilili i ustrajno griješili, udarano im je 80 udaraca."[456]

455 Ahmed, Musned, "Ve min musned Benu Hašim", br. 2.747 s vjerodostojnim senedom, Ibn Hibban u svom Sahihu i El-Hakim koji, također kaže da je vjerodostojnog seneda.

456 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-hudud", br. 6.281.

Navodi Malik u *El-Muvetti* od Sevra b. Jezida da se Omer savjetovao u vezi s alkoholom, pa mu je Alija b. Ebu Talib rekao:

"Smatramo da bi ga trebao povisiti na 80 udaraca, jer kada čovjek pije, on se opije, kada se opije, besmisleno govori, a kada besmisleno govori, potvara", pa je Omer pijenje alkohola kažnjavao s 80 udaraca.

Ovo je konsenzus ashaba (radijallahu anhum) o ovom pitanju u vrijeme Omera b. el-Hattaba.

Bit će izbičevan kada se otrijezni i udarci će se ravnomjerno rasporediti po tijelu, ali se neće udarati po glavi i licu, kao što smo već navodili kod kažnjavanja za blud. S njega će se svući odjeća osim ogrtača, pazeći da mu se ne otkrije stidno mjesto, dok će se žena kazniti u svojoj odjeći.

KAZNA ZA KRAĐU (HADDUS-SERIKA)

DEFINICIJA KRAĐE

Jezički, *serika* (krađa) znači tajno uzimanje nečega od drugoga. Riječ "serika" je glagolska imenica od glagola "sereka", jer u *El-Kamusu* stoji: "Sereka minhu'š-šej'e jesriku" ("Ukrao je"/"...krade od njega nešto") jeste na oblik "darebe", "sereka serekan", ali i "serekaten".

Krađa se u Šerijatu može dvojako definirati:

- definiranje s obzirom na njenu zabranjenost: tajno i bespravno prisvajanje nečega.
- definiranje s obzirom da rezultira šerijatskom normom odsijecanja ruke: Prisvajanje obaveznika, koji govori i vidi, imovine koja nije lahkokvarljiva, čija vrijednost dostiže deset dirhema i više, od njena stvarnog vlasnika.

Neće biti odsječena ruka nijemom zbog mogućnosti da bi se pozvao na neku šubhu, da je u stanju govoriti, koja bi ga oslobodila kazne, niti slijepoj osobi, jer ne zna koji je imetak tuđi. Međutim, ako zna da je to tuđi imetak, onda će biti kažnjen haddom.

Riječ "hufjeten" (tajno) isključuje iz definicije uzimanje kroz borbu i pljenidbu, jer tu nema odsijecanja ruke. Ako bi ušao u kuću noću, a onda javno uzeo imovinu, makar i nakon borbe s njenim vlasnikom, bit će mu odsječena ruka. Onaj pak koji otuđuje po danu javno, bit će zatvoren i kažnjen, ali ne haddom.

Sintagma "min sahib jedin sahihah" ("iz ruku njenog stvarnog vlasnika") isključuje krađu od kradljivca, jer njegova ruka nije ruka povjerenja, niti stvarnog posjedovanja, o čemu će još biti govora.

UVJETI SANKCIJE ZA KRAĐU (HADD)

Da bi ruka kradljivcu bila odsječena, postavljaju se brojni uvjeti, među kojima su najvažniji:

1. da ukradeno bude vrijedna imovina, da njena vrijednost bude deset i više dirhema, što se naziva nisabom za krađu. U hadisu se od Aiše (radijallahu anha) prenosi da je rekla:

   لَمْ تَكُنْ يَدُ السَّارِقِ تُقْطَعُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الشَّيْءِ التَّافِهِ

   "Nije se u vrijeme Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) ruka kradljivca odsijecala zbog bezvrijednog";
2. da kradljivac uzme imovinu sa čuvanog mjesta (hirza), kao kada je iznese iz kuće, trgovine ili kancelarije. Pod čuvanim mjestom (hirzom) podrazumijeva se svaki prostor koji je prilagođen za čuvanje imovine i u koji je zabranjeno ući bez dopuštenja;
3. da kradljivac na bilo koji način ne polaže pravo na tu imovinu, kao npr. kada ukrade iz kuće svoga oca ili iz imovine svoje žene;
4. da kradljivac nije ukrao iz nužde. Zbog toga šerijatski pravnici kažu: "Apsolutno se neće odsijecati ruka zbog krađe hrane, pa makar ne bila podesna za jelo, jer je to očito iz nužde, a nužda dopušta konzumiranje takve hrane." U djelu *El-Muhalla* se s njegovim senedom navodi da je neki čovjek došao Omeru b. el-Hattabu zbog deve koju su mu zaklali, pa mu Omer reče: "Hoćeš li da ti za

tvoju devu damo dvije steone, krupne, koje su na ispaši bile, jer mi ne kažnjavamo odsijecanjem u sušnoj ("seneh") godini". Pojam "seneh" znači sušnu i nerodnu godinu;

5. da ukradeno nije lahko kvarljivo, kao što je mlijeko, meso i sl., i da nije osigurano čime bi se spriječilo njegovo brzo kvarenje. U hadisu se od Ebu Hurejre (radijallahu anhu) prenosi da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Nema odsijecanja za krađu ploda, ni za srčiku palme![457]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا قَطْعَ فِي ثَمَرٍ وَلا كَثَرٍ

UTEMELJENOST KAZNE ZA KRAĐU

Kazna za krađu utemeljena je Kur'anom, sunnetom i konsenzusom. Uzvišeni kaže:

Kradljivcu i kradljivici odsijecite ruke njihove, neka im to bude kazna za ono što su učinili i opomena od Allaha! A Allah je silan i mudar.[458]

To im je egzemplarna kazna od Allaha zbog činjenja prijestupa krađe da bi bilo pouka drugima.

"A Allah je silan i mudar" - Propisuje što hoće, pa se niko ne bi trebao protiviti Njegovom mudrom, kompaktnom Šerijatu. Kao što smo ranije istakli, događaji su potvrdili uspješnost Šerijata u širenju sigurnosti među ljudima dok su sekularna zakonodavstva doživjela očit poraz u zaštiti ljudskih dobara i života.

457 Navodi ga Ibn Madža, Sunen, "Kitabul-hudud", br. 2.584. Kako se navodi u I'laus-sunenu sened mu je vjerodostojan.

458 El-Maida, 38.

Allah je potom otvorio vrata pokajanja onome koji je u kušnji počinio krađu. Put popravljanja i čišćenja duša u islamu nije ograničen samo na kažnjavanje:

> ***A onome ko se poslije nedjela svoga pokaje i popravi se - Allah će, sigurno, oprostiti. Allah doista prašta i samilostan je.***[459]

Ranije smo naveli, u vezi s hadisom o Mahzumijki koja je počinila krađu u vrijeme Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), pa je on naredio da joj se odsiječe ruka, da se ona iskreno pokajala i udala. Ona je dolazila Aiši (radijallahu anha) nakon toga i iskazivala svoje potrebe Božijem Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem). Kod El-Hakima se u predanju Mesuda b. el-Hakema navodi da je Ibn Ishak govorio prenoseći od Abdullaha b. Ebu Bekra da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) bio milostiv prema njoj i održavao dobre odnose s njom.

U predanju Abdullaha b. Omera kod Ahmeda stoji da je ona pitala:

"Imam li ja pravo na pokajanje, Božiji Poslaniče?" Na to joj je on rekao: ***Ti si danas bez grijeha kao na dan kada te je majka rodila!***

Na ovaj način Allah štiti imovinu propisujući odsijecanje ruke onome koji je ukrade. Posebno se ističe krađa, zbog puno rjeđe pojave drugih nezakonitih prisvajanja, kao što je otimačina i uzurpacija, te što je daleko lakše dokazati ove radnje nego krađu. Određena je stroga kazna za krađu da bi prevencija bila što jača. Međutim, materijalna kompenzacija za odsječeni organ prilikom zločina nije u ravni iznosa zbog kojeg se siječe ruka kod krađe, što je s ciljem da bi se ruka zaštitila, a kada ruka prestane biti povjerljiva, i njena vrijednost pada. Time se smjera na sumnju koja se vezuje za Ebul-Alaa el-Mearrija, kada je rekao:

---

459 El-Maida, 39.

"Za ruku se kao kompenzacija[460] 500 zlatnika dâ
a ako da se ona odsijeca za četvrt dinara."[461]

Njemu je odgovorio kadija Abdulvehhab el-Maliki riječima:

"Zaštita organa je u što većem iznosu, a u što manjem
zaštita imetka, pa razmisli o mudrosti Stvoritelja."

Vrijedno je spomena da vladar ima pravo pogubiti kradljivca, iz višeg interesa, ako ponovi krađu treći i četvrti put, jer takav po zemlji širi nered.[462] Bit će govora i o tome da naši šerijatski pravnici smatraju da ako je kradljivcu odsječena lijeva noga, neće mu se više odsijecati organi, nego će nadoknaditi ukradeno i zatvorit će se dok se ne pokaje.

VRIJEDNOST IMOVINE (NISAB) ZBOG KOJE SE ODSIJECA RUKA KOD KRAĐE

Ranije smo istakli da se neće kradljivac kazniti odsijecanjem zbog nečeg bezvrijednog, te da je najmanji iznos zbog kojeg se ruka odsijeca deset dirhema. Ebu Hanifa prenosi svojim senedom od Abdullaha b. Mesuda da je rekao:

"Za vrijeme Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) ruka se odsijecala za deset dirhema."

Muhammed b. el-Hasen prenosi od njega da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Neće se ruka odsijecati za manje od deset dirhema!

Od Ummu Ejmen prenosi se da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

---

460 Određen je ovoliki iznos materijalne kompenzacije za slučaj da se prilikom nasrtaja odsiječe ruka (primj. prev.).

461 Fethul-bari, XII, str. 83.

462 Više v.: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 206.

Neće se odsijecati ruka kradljivici, osim za kožni štit.

U vrijeme Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) on je vrijedio dinar, odnosno deset dirhema.[463]

UTVRĐIVANJE KRAĐE

Utvrđuje se krađa jednim dobrovoljnim, bez prisile, priznanjem kradljivca pred vladarem. Ako bi priznao pod prisilom, priznanje bi bilo ništavno i hadd se ne bi izvršio, ali da li je dopušteno tjelesno kažnjavati kradljivca dok ne prizna? Po mišljenju jedne grupe islamskih učenjaka, dopušteno je ako je kradljivac poznat po griješenju, budući da je pouzdano utvrđeno da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio Ez-Zubejru b. el-Avvamu da kazni nekog mu'ahida[464] kada je odbio kazati gdje je imovina o kojoj je Alejhi's-selam postigao dogovor s njima, pa mu je rekao:

- *Gdje je riznica Hajja b. Ahtaba?*

- "Iscrpila su je razna trošenja i ratovi!", odgovori.

- *Imetak je velik, a potraživanja su mala.*, kaza mu Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), nakon čega je rekao Ez-Zubejru:

- *Eto tiga!* Ez-Zubejr ga je tada malo kaznio nakon čega im je rekao gdje je imovina.[465]

Krađa se utvrđuje i svjedočenjem dvojice muškaraca. Tada će im vladar postaviti slijedeća pitanja:

- "Kako je obavljena?", da bi saznao da ju je uzeo sa čuvanog mjesta ili je bila izvan njega;
- "Gdje je bila?", da bi saznao da nije bila na neprijateljskoj teritoriji;

463 I'laus-sunen, XI, str. 741.

464 Pod mu'ahidom se misli na nemuslimana u islamskoj državi koji plaća glavarinu (primj. prev.).

465 Više v.: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 196.

- "Kolika je njena vrijednost?", da bi saznao da li ispunjava nisab ili ne;
- "Od koga ju je ukrao?", da bi saznao da li je on u bliskim rodbinskim vezama s pokradenim ili nije. Sve su ovo pretpostavke za neizvršenje kazne kradljivcu.

Ako kradljivac opozove svoje priznanje da je počinio krađu, njegov je opoziv valjan, kao i kada bi jedan od svjedoka opozvao svoje svjedočenje. Ili ako bi kradljivac rekao: "To je moj imetak!" Tada se neće izvršiti kazna hadda, jer opoziv i tvrdnja o posjedovanju te imovine stvara sumnju. Ako bi kradljivac priznao da je počinio krađu, a onda pobjegne, neće mu se odsjeći ruka, jer je bježanje znak opoziva, ali će nadoknaditi imovinu. Nema odsijecanja ni ako bi se kradljivac ustegao od zaklinjanja pred sudijom, iako je obavezan nadoknaditi imovinu.

Ako bi na osnovu dokaza ili priznanja bio osuđen na odsijecanje ruke, pa pokradeni kaže: "Ovo je njegova roba, nije je on ukrao od mene, samo je kod mene ostavljena", ili kaže: "Moji svjedoci su lažno svjedočili", ili njegovo priznanje nije bilo valjano i sl. tome, u svim ovim situacijama nema odsijecanja.

Lijepo ga je nagovarati da ne prizna da je počinio krađu, na osnovu predanja koje bilježi Ebu Davud, a u kojem stoji da je Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) doveden kradljivac koji je priznao da je počinio krađu, ali se kod njega nije našla roba, pa je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ne vjerujem da si ukrao! On je na to rekao: "Dakako da jesam, Božiji Poslaniče."

Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ponavljao je ovo dva ili tri puta, a onda je naredio i odsječena mu je ruka...[466]

466 Ebu Davud, Sunen, "Kitabul-hudud", br. 3.807.

عَنْ أَبِي أُمَيَّةَ الْمَخْزُومِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِلِصٍّ قَدْ اعْتَرَفَ اعْتِرَافًا وَلَمْ يُوجَدْ مَعَهُ مَتَاعٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا إِخَالُكَ سَرَقْتَ قَالَ بَلَى فَأَعَادَ عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا فَأَمَرَ بِهِ فَقُطِعَ ...

NADOKNADA UKRADENE ROBE

Ako se kradljivcu odsiječe ruka, on ne nadoknađuje potrošenu imovinu, međutim ako se nađe kod njega, bit će vraćena njenom vlasniku. Prenosi Ebu Hanifa vjerodostojnim nizom prenosilaca od Alije b. Ebu Taliba (radijallahu anhu) da je rekao:

"Kradljivac robu koja je potrošena ne nadoknađuje!"[467]

Na osnovu vanjskog značenja predanja ne pravi se razlika kod nenadoknađivanja između situacija da imovina sama propadne ili da je kradljivac potroši, ali se daje fetva da je moralna obaveza da se da njena protuvrijednost, bez obzira da li je potrošio prije odsijecanja ruke ili poslije. Nadoknada, kao zakonska obaveza, spada s kradljivca jer je nemoguće donijeti sud o istoj vrijednosti, međutim kao moralna stoji, pa će se dati fetva da se nadoknadi jer je vlasniku propao i umanjen imetak zbog kradljivca. Ako bi ga kupac potrošio, ili osoba kojoj je poklonjen, vlasnik ima pravo tražiti nadoknadu, a onda će kupac tražiti od kradljivca cijenu koju je platio, a ne novoprocijenjenu vrijednost.

Ako bi bio kažnjen haddom zbog više krađa, neće ništa nadoknađivati. Ako bi pak počinio više krađa, pa zbog jedne od njih bio kažnjen haddom, na osnovu parnice koju pokrene vlasnik, to će odsijecanje biti za sve krađe i ništa neće nadoknađivati vlasnicima te imovine. Ovo je mišljenje Ebu Hanife. Njegovi učenici kažu da će

467 I'laus-sunen, XI, str. 741.

nadoknaditi svu imovinu, osim one zbog koje mu je odsječena ruka. Ako bi svi ti vlasnici bili prisutni i ruka mu se odsiječe, na osnovu parnice koju su pokrenuli, on, konsenzualno, neće nadoknađivati ništa od ukradene imovine.

Nije dopušteno kradljivcu na bilo koji način koristiti se ukradenom imovinom. Tako, ako bi od ukradenog materijala skrojio košulju, ne bi mu bilo dopušteno njome se koristiti jer ju je stekao na nedopušten način.

Ako bi ukrao ovcu pa je zaklao i takvu je donio sebi, neće mu se odsjeći ruka, na osnovu onoga što je rečeno, a to je da nema odsijecanja ruke za meso, makar njeno meso dostiglo visinu nisaba, nego će nadoknaditi njenu osnovnu vrijednost. Ako bi je sebi donio živu, a njena osnovna vrijednost bila deset dirhema, a onda je zakolje, bit će mu odsječena ruka, makar joj vrijednost opala klanjem.

POJAŠNJENJE UVJETA PRIMJENE OVOG HADDA

Sljedstveno uvjetima primjene hadda za krađu koji su ranije navedeni, islamski učenjaci su, pojašnjavajući ih, rekli:

- neće kradljivcu biti odsječena ruka za mizernu i bezvrijednu stvar koja je u svom osnovnom obliku dopuštena, ako nije doživjela kakvu poboljšavajuću izradu, kao što je drvo, koje se po običaju ne čuva, ili trava, trska i sl. Niti za ono što je lahko kvarljivo, kao što je mlijeko, meso i svaka hrana koja je pripremljena za jelo, kao što je hljeb. Zbog hrane koja nije pripremljena za jelo i koja nije lahko kvarljiva, kao što su pšenica i šećer ruka se odsijeca;
- ne odsijeca se ruka za svježe voće, kao što su: svježe grožđe, dunja, jabuka i nar, makar bili čuvani u ostavi na kojoj su zaključana vrata. Kada je u pitanju suho voće, poput badema ili oraha, za njega se ruka odsijeca ako je čuvano;

- ne odsijeca se ruka za plodove koji su na stablu, jer se ne smatra čuvanim ono što je na stablu, makar stablo bilo čuvano. Ako bi se čuvale hurme u ostavi s vratima ili se požanje pšenica pa se pohrani u ostavu, iz koje bude ukradena, ruka će se odsjeći. Odsjeći će se ruka i ako bi bila na otvorenom, ali je njen vlasnik čuva;
- neće mu se odsjeći ruka ako bi uzeo nešto od razumnog djeteta, koje se samoizražava, jer takvo uzimanje smatrat će se prevarom ili otimačinom, a ni za prevaru ni za otimačinu nema odsijecanja ruke. Ako bi uzeo nakit malog djeteta koje ne razumijeva, ruka će mu se odsjeći;
- neće mu se ruka odsjeći ako bi uzeo psa ili divlju mačku, makar im oko vrata bila zlatna ogrlica, znao kradljivac za nju ili ne, jer ona ide uz njih. To se također odnosi i na lovačkog i ovčarskog psa, jer u njihovoj vrsti ima životinja koje su, u osnovi, dopuštene, te zbog razilaženja islamskih učenjaka o mogućnosti njihova posjedovanja, što izaziva sumnju koja otklanja izvršenje hadda;
- neće se odsjeći ruka ostavoprimcu ako je pronevjerio ostavu koja je bila kod njega niti onome koji bi je oteo, tj. javno, silom ili ugrabio.

  Važno je istaći da će svaki kradljivac nad kojim se ne izvrši hadd odsijecanja ruke zbog određene sumnje ili sličnog razloga biti kažnjen, na osnovu diskrecionog prava sudije, i zatvoren sve dok se ne pokaje, kao što je kradljivac obuće klanjača ili česmi iz abdesthana;
- nema odsijecanja ruke ni onom ko bi pokrao mrtvačke kefine nakon zakopavanja, ali ako bi to često činio, ruka bi mu, iz viših razloga, bila odsječena;
- ako bi nešto ukrao, pa mu se zbog toga ruka odsječe, a onda tu imovinu vrati njenom vlasniku, pa je po drugi put ukrade, a ukradeno ne promijeni svoju formu, neće mu

biti odsječena ruka. Analogija pak kaže da će mu biti odsječena, što je i mišljenje Ebu Jusufa i trojice imama. U slučaju da se ukradeno promijeni, kao npr. da bude opredeno, kada ga je prvi put ukrao, i zbog čega mu je odsječena ruka, a onda se otka, pa ga on ponovo ukrade, tada će mu se ruka odsjeći.[468]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN KRAĐE JAVNE IMOVINE

Ne odsijeca se ruka onome ko bi pokrao dio imovine koja pripada svim muslimanima, jer je i on dio njih, a ako mu je ona potrebna, potvrđuje se njegovo pravo na nju shodno njegovoj potrebi, što izaziva sumnju koja otklanja odsijecanje ruke, ali je on time počinio veliki grijeh i dužan je vratiti ukradenu imovinu ili je nadoknaditi, jer Uzvišeni kaže:

> ***A onaj ko nešto utaji - donijet će na Sudnji dan to što je utajio i tada će se svakome u potpunosti dati ono što je zaslužio, nikome se nepravda neće učiniti.***[469]

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) smatrao je velikim grijehom krađu javne imovine, tako se od Ebu Hurejre (radijallahu anhu) prenosi da je rekao:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ فَذَكَرَ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَعَظَّمَ أَمْرَهُ ثُمَّ قَالَ لا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُغَاءٌ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُغَاءٌ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لا أَمْلِكُ

468 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 201.
469 Alu Imran, 161.

لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ نَفْسٌ لَهَا صِيَاحٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ تَخْفِقُ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ...

"Ustao je među nama Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) jednoga dana pa je spomenuo utaju i ukazao na njenu pogubnost, nakon čega je još rekao:

Nemoj da vidim ijednog od vas da je na Sudnji dan došao s devom za vratom koja riče, a on govori: 'Božiji Poslaniče, pomozi mi!', a ja ću mu reći: 'Ništa ti ne mogu, ja sam ti govorio.!' Nemoj da vidim ijednog od vas da je došao na Sudnji dan s konjem za vratom koji rže, a on će reći: 'Božiji Poslaniče, pomozi mi!', a ja ću mu reći: 'Ništa ti ne mogu, ja sam ti govorio.!' Nemoj da vidim ijednog od vas da je na Sudnji dan došao s ovcom za vratom koja bleji, pa će reći: 'Božiji Poslaniče, pomozi mi!', a ja ću mu reći: 'Ništa ti ne mogu, ja sam ti govorio.!' Nemoj da vidim ijednog od vas da je na Sudnji dan došao s čovjekom za vratom koji viče, pa će reći: 'Božiji Poslaniče, pomozi mi!', a ja ću mu reći: 'Ništa ti ne mogu, ja sam ti govorio.!' Nemoj da vidim ijednog od vas da je na Sudnji dan došao s odjećom za vratom koja leprša, pa će reći: 'Božiji Poslaniče, pomozi mi!', a ja ću mu reći: 'Ništa ti ne mogu, ja sam ti govorio.!' Nemoj da vidim ijednog od vas da je na Sudnji dan došao sa zlatom i srebrom za vratom, pa će reći: 'Božiji Poslaniče, pomozi mi!' a ja ću mu reći: 'Ništa ti ne mogu, ja sam ti govorio.'"[470]

Odgovornost prema javnoj imovini je velika. Njen značaj kod Allaha je ogroman, pa onaj kome se povjeri da bdije nad njom u okvirima šerijatskih granica može njome raspolagati samo na način kojim je Allah zadovoljan, a ako tako ne bude činio, bit će proživljen

470 Muslim, Sahih, "Kitabul-imara", br. 3.412.

na Sudnjem danu noseći ono što je sebi prisvojio i što je volio više sebi uzeti, nego dati drugima, nakon čega će biti polaganje računa, pa će se s njim sporiti svaki onaj koji je imao udjela u imovini koju je sebi prisvojio. Ništa od ljudskih prava kod Allaha neće biti pogaženo. On je najbolji sudija i kod njega nisu isti onaj koji je povjerljiv i koji to nije:

> ***Zar se onaj koji je Allahovu naklonost zaslužio može porediti s onim koji je Allahovu srdžbu navukao i čije će prebivalište biti Džehennem? - A užasno je to boravište!***[471]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN KRAĐE ZAJMODAVCA IZ IMETKA DUŽNIKA

Nema kažnjavanja haddom zajmodavcu koji bi ukrao iz imovine dužnika istu vrstu imovine kao što mu je dug, pa makar njegov dug bio na odgodu, jer je to uzimanje svoga prava, a trenutni i dug na odgodu jednaki su. Ni u jednom od ova dva slučaja ne slijedi hadd, na osnovu pravne preferencije (istihsana), te stoga što je odgoda samo zbog prolongiranja potraživanja, a pravo ostaje, te na taj način u krađi zajmodavca iz imovine dužnika dolazi do sumnje koja otklanja kaznu hadda, iako dužnik nije obavezan vratiti zajmodavcu svoj dug odmah. Nema razlike u tome da li je pokradeni odgađao vraćanje duga ili ne, za razliku od mišljenja Eš-Šafija.

Uvjetuje se da pokradeno bude iste vrste imovine kao i njegov dug, makar samo pravno, kao kada su dug dirhemi, a on ukrade dinare, ili obratno, jer su dvije vrste novca pravno jedna vrsta imovine, za razliku od robe, u što spada i nakit, zbog čega se odsijeca ruka. Dopušta Eš-Šafi (rahimehullah) uzimanje druge vrste novca ili robe zbog toga što je i jedno i drugo imovina. Na osnovu ovog mišljenja

471 Alu Imran, 162.

kasniji hanefijski pravnici daju fetvu, kazavši: "U prvo vrijeme nije bilo dopušteno uzimati različitu vrstu imovine jer su oni poštovali prava, međutim danas se daje fetva da je, ako je moguće, dopušteno uzimanje bilo kog imetka, zbog narušenih odnosa među ljudima, o čemu su u stihovima rekli:

Propalo vrijeme ovo, zbilja je ono
vrijeme anarhije, a ne vrijeme prava."[472]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN KRAĐE OD BLISKIH ROĐAKA, MAHREMA

Kaznit će se haddom ako bi ukrao od dužnika svoga oca ili dužnika punodobnog djeteta jer pravo uzimanja nije na njemu. Međutim, ako bi ukrao od dužnika svoga malodobnog sina, neće biti kažnjen haddom jer on ima pravo kontroliranja uzimanja duga svoga maloljetnog sina.

Neće se kazniti haddom ako bi ukrao od svog bliskog rođaka, mahrema. Ako je ta bračna zabrana među njima na osnovu dojenja, kaznit će se haddom. Također, ako bi ukrao imovinu svoga bliskog rođaka koja se nalazila u tuđoj kući, bit će kažnjen haddom jer je ostvaren uvjet zaštićenog mjesta. Nužno je uvjetovati da ta imovina ne pripada potomku jer nema hadda kod krađe od takvog srodnika pošto postoji sumnja u njegov udio u imovini.

Nema hadda za krađu iz imetka njegove žene, pa na bilo koji način to bilo, makar ona bila u zasebnom stanu u postbračnom pričeku nakon neopozivog raskida braka. Međutim, ako bi ukrao nakon isteka postbračnog pričeka, bio bi kažnjen haddom. Ne pravi se razlika između toga da li je on njen muž u vrijeme krađe ili je to postao nakon nje, prije presude o izvršenju hadda ili poslije nje, jer postoji sumnja.

472 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 200.

Neće se kazniti haddom žena ako bi ukrala iz imovine svoga muža, makar ukradeno bilo izvan njihova stana, kao što se neće kazniti kradljivac od žene svoga oca, ili muža svoje kćerke, sina svoje žene, njenih roditelja, na osnovu pravne preferencije (istihsana), jer je, po običaju, da oni jedni drugima ulaze bez traženja dopuštenja, zbog čega nastaje sumnja.[473]

Analogno ovome je i u slučaju sluge koji ukrade iz kuće u koju mu je dopušteno ulaziti, ako se krađa desila u vrijeme kada je njemu dopušteno ući. Zbog toga se neće odsjeći ruka onome koji ukrade iz javnog kupatila, odmarališta, svratišta ili trgovina u vrijeme kada je dopušteno ulaziti, međutim ako bi ukrao dok su vrata zaključana, pa makar to bilo po danu, bit će kažnjen haddom, po ispravnom mišljenju.

VRSTE ČUVANJA IMOVINE

Postoje dvije vrste čuvanja imovine:

- čuvanje mjestom i
- čuvanje osobom.

Ono što čuva jednu vrstu imovine smatra se da čuva i sve ostale vrste. Tako će se, po ispravnom mišljenju, kazniti haddom za krađu bisera iz staje.

Ne uzima se u obzir čuvanje osobom, ako je čuvano samim mjestom, jer je ovo posljednje jače, pa se ne pridaje pažnja osobi čuvaru u javnom kupatilu, jer se ono smatra čuvanim mjestom, ali se pridaje pažnja kada je u pitanju džamija, jer se ona ne smatra čuvanim mjestom. Pa ako bi nešto ukrao iz javnog kupatila, a vlasnik mu je tu, ili je ukradeno pod njim, nema hadda, za razliku od slučaja krađe u džamiji. Razlika je u tome da je javno kupatilo napravljeno za

473 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 202.

čuvanje, pa se smatra čuvanim mjestom, kao što je i kuća, zbog čega se ne pridaje pažnja osobi čuvaru. Međutim, kada je u pitanju džamija, ona nije napravljena za čuvanje imovine pa se uzima u obzir čuvar. Ali, bit će govora o tome da će se onaj koji nešto ukrade, dok to vlasnik čuva ili je kod njega, kazniti haddom.

Kaznit će se haddom onaj koji ukrade s tavana, jer se on smatra čuvanim mjestom, kada se na njega popne ili to dohvati iz sobe, jer je imovina bila na čuvanom mjestu, za razliku od slučaja kada bi ukrao odjeću koja je raširena po zidu od puta, neće biti kažnjen haddom. Međutim, ako bi bila raširena po zidu, ali od strane kuće, bit će kažnjen haddom.

Neće se kazniti haddom gost ako bi ukrao od onoga koji ga je ugostio, bez obzira iz koje to zgrade bilo. Nema razlike u tome da li je on ukrao iz zgrade u kojoj ga je ugostio ili iz neke druge jer nedostaje uvjet zaštićenog mjesta, pošto je kuća i sve što se oko nje nalazi u posjedu njenog vlasnika.

Isto tako neće se kazniti haddom ako bi ukrao iz zaključanog sanduka ili je nešto ukrao, ali to nije iznio izvan kuće jer postoji sumnja da to nije ni uzeo. Ako bi propalo ukradeno, dok je bilo kod njega, prije nego što ga je iznio iz kuće, nadoknadit će ga jer je do upropaštavanja imovine došlo zbog prijestupa, za razliku od kazne hadda, kod čega je uvjet da se naruši zaštićeno mjesto, a toga ovdje nema.[474]

Ako ukradeno iznese iz jedne sobe veoma velike kuće, kao što je velika zgrada, pa ukradeno iznese iz jednog od njenih stanova, kaznit će se haddom, jer je svaka soba, odnosno stan zasebno boravište, i svaka jedinica je neovisno čuvano mjesto. Na isti način kaznit će se haddom stanari jednog stana koji pokradu drugi stan.

Ako bi ušao u kuću, uzeo nešto i izbacio to na put, kaznit će se haddom, jer je bacanje pravna doskočica koju često koriste kradljivci:

474 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 203.

zbog toga što ne mogu iznijeti robu, da bi se mogli braniti ili pobjeći. Ako bi izašao i ne bi je uzeo, ili bi je uzeo neko drugi, smatrao bi se da je upropastio imovinu, ali ne i da ju je ukrao, pa bi je morao nadoknaditi.

KRAĐA S ISPAŠE ILI IZ KARAVANA

Ako bi ukrao s ispaše ili iz karavana koji na isti način putuje: devu, ili tovar s nje, neće se kazniti haddom, jer ni gonič, ni vodič, ni čoban nemaju zadatak da čuvaju imovinu. Osnovna je obaveza čobana da napasa stoku, a obaveza vodiča, goniča, kao i jahača jeste da pređu određeni put i da prenesu robu. Po mišljenju trojice imama, i jahač i gonič osiguravaju čuvanu imovinu, zbog čega će se kradljivac kazniti haddom. Po našem mišljenju, jedino je vodič koji drži devu za uzdu njen čuvar. Kaznit će se haddom kradljivac ako je uz devu čuvar ili je prosijekao tovar, bez obzira da li on bio na zemlji ili na leđima neke od deva, pa ukrao iz njega ili ukrao cijelu vreću s robom koju je njen vlasnik čuvao ili spavao kod nje ili u njenoj blizini, ili je zavukao ruku u tuđi sanduk ili u njegov džep, rukav i uzeo nešto iz njega. Zbog prosijecanja tovara i otuđenja njegova sadržaja kaznit će se haddom, iako uz tovar nije bilo čuvara, jer je on uzeo iz onoga što je čuvano, a ako bi ga u cijelosti otuđio, neće se kazniti haddom, osim u slučaju ako uz njega bude čuvar.

Pod pojmom "džejb" (džep) podrazumijeva se prosijecanje odjeće sa strane da bi se u tome čuvao novac. Uzimanje iz kape ili obuće tretira se kao i uzimanje iz džepa.

Ko ukrade sa čuvanog mjesta, a onda tu uđe druga osoba i uprti kradljivca i ono što je ukrao, kaznit će se haddom kradljivac, jer se nosač ne uzima u obzir. Zar ne vidiš da onaj koji se zakune da neće ponijeti tanjir, pa ponese osobu koja nosi tanjir, time neće prekršiti zakletvu. Ili ako bi se na klanjača spustila ptica na kojoj ima

nečistoće, to ne bi pokvarilo njegov namaz. Isti je slučaj sa djetetom koje se samo kontroliše, za razliku od onoga koje to ne može, jer u tom slučaju klanjač postaje nositelj djeteta i nečistoće.

KAKO SE IZVRŠAVA HADD (ODSIJECANJE RUKE)

Odsijeca se desna ruka od članka, tj. od zgloba i obavezno se opaljuje, tj. zaliječi se mjesto gdje je ruka odsječena da mu ne bi istekla krv. Ruka se neće odsijecati na velikoj vrućini ili hladnoći, ili ako je kradljivac u teškoj bolesti da odsijecanje ruke ne bi dovelo do smrti kradljivca.

Ako je desna ruka kradljivca prije toga već bila odsječena, odsjeći će mu se lijeva noga do članka, a ako mu je lijeva noga već prije bila odsječena, neće mu se više odsijecati ekstremiteti, nego će nadoknaditi ukradeno i biti zatvoren, sve dok se ne pokaje i dok se ne pokažu znaci pokajanja na njemu.

Onaj koji odsiječe lijevu ruku kradljivcu neće mu plaćati odštetu, makar to i namjerno uradio, nakon što mu je naređeno da uradi suprotno tome, tj. nakon što mu je vladar naredio da mu odsiječe desnu, pa mu je odsjekao lijevu ruku, jer je lijeva ruka u odnosu na organ iste vrste (desnu ruku) manje vrijedna i korisna, za razliku od slučaja ako bi odsjekao desnu nogu, kada će morati platiti odštetu, jer korist od rada rukom nije iste vrste kao korist hodanja. Tako isto neće plaćati nadoknadu ako bi kradljivac izvukao svoju lijevu ruku i rekao: “Ovo je moja desna ruka!” jer mu je odsjekao na osnovu njegove izjave.

VALJANO I NEVALJANO POSJEDOVANJE

Kazna hadda zavisi od prisustva pokradenog i njegova pokretanja spora. Pa ako bi kradljivac priznao da je pokrao osobu koja je odsutna ili bi rekao: "Ukrao sam ove novce, ali ne znam kome pripadaju", ili: "Neću vam reći ko im je vlasnik", neće biti hadda jer iz toga što se ne zna ko je vlasnik nužno proizlazi da on ta sredstva i ne potražuje.

Ima pravo pokrenuti postupak svaki onaj u čijem je valjanom posjedovanju bila pokradena imovina, kao što su: ostavoprimac, uzurpator, zalogoprimac, mutevelija vakufa, otac, izvršilac oporuke, onaj koji je ugovorio kupoprodajnu cijenu, jer ako je utanačio cijenu, on je treba nadoknaditi, a ako nije, to mu je emanet u ravni ostave. Također, imaju pravo pokrenuti postupak: posudoprimac, zakupac, špekulant, mustebdi'[475], vlasnik kamate, na način da je prodao jedan dirhem za dva, koje mu je neko, nakon što ih je preuzeo, ukrao.

Nema pravo pokrenuti spor osoba kod koje nije u valjanom posjedovanju bila ukradena imovina, kao što je kradljivac od koga se ukrade ukradena imovina, nakon što bude kažnjen haddom. Neće se kazniti haddom drugi kradljivac, jer posjedovanje prvog kradljivca nije bilo valjano. Na isti način neće se kazniti haddom drugi kradljivac na zahtjev vlasnika jer je njegova imovina prestala biti zaštićena, pa je kradljivac ne mora nadoknađivati nakon što je kažnjen haddom.

Imami Malik i Eš-Šafi ipak smatraju da će se takav kazniti haddom, na pokretanje spora od strane vlasnika, jer je ukrao nisab zaštićene imovine bez sumnje. Po našem mišljenju, imovina, budući da kradljivac nije obavezan da je nadoknadi, nema vrijednost u odnosu na kradljivca, kao i u odnosu na vlasnika, jer ne postoji obaveza nadoknađivanja vlasniku, pa posjedovanje prvog kradljivca nije ni s

475 Mustebdi' je osoba koja prodaje tuđu imovinu bez protunaknade. (primj. prev.)

obavezom nadoknađivanja, niti u smislu povjeravanja, niti vlasništva, pa tako ukradeno postaje nezaštićena imovina za koju nema hadda. Za razliku od slučaja ako bi drugi kradljivac ukrao od prvog prije nego što je kažnjen haddom ili nakon što je poništen hadd zbog postojanja sumnje, on, ali i vlasnik, imaju pravo zahtijevati izvršenje hadda, jer se ovaj sada tretira uzurpatorom, budući je posjedovanje prvog kradljivca bilo valjano, posjedovanje s obavezom nadoknade.

Obaveza je sudije nakon izvršenja hadda vratiti ukradenu imovinu od drugog kradljivca njenom stvarnom vlasniku, ako je on prisutan, a ako nije, čuvat će mu ga, a neće ga vraćati prvom kradljivcu, niti ostavljati kod drugog, jer su obojica skloni pronevjeri.

RAZNA PITANJA

- Neće se kazniti haddom onaj koji nešto ukrade, a zatim to vrati njegovu vlasniku prije pokretanja spora pred sudijom ili u slučaju ako kradljivac dobije u vlasništvo ukradeno nakon presude o kazni hadda, makar to bilo putem poklona, uz njegovo prihvatanje, ili ako ustvrdi da je ukradena njegova imovina nakon što je utvrđena krađa dokazom ili priznanjem, zbog postojanja sumnje, a to je mogućnost da on govori istinu, zbog čega je dopušteno da on opozove svoje priznanje ili padne vrijednost ukradenog ispod nisaba za krađu nakon presude zbog padanja cijena u gradu gdje je pokrenut spor, jer je postojanje punog iznosa nisaba uvjet prije samog izvršenja kazne.

  Kaznit će se haddom ako bi bila umanjena sama osnova ukradenog, jer on garantira za nju, kao i kada bi je u cijelosti uništio. Opadanje cijene jeste izvan njegova garantiranja pa im se i tretman razlikuje. Pod umanjenjem osnove ukradenog misli se na propadanje jednog njegovog dijela, pojavu nedostataka na njemu i sl.;

- dvojica koji priznaju da su počinili krađu u visini nisaba, nakon čega jedan od njih dvojice ustvrdi postojanje sumnje koja otklanja izvršenje kazne - neće biti kažnjeni haddom, jer se radi o jednoj krađi pa ne može istovremeno biti takva da nužno zahtijeva kaznu hadda, i da ne zahtijeva kaznu. Međutim, ako bi priznao da je počinio krađu s još nekim, pa taj porekne, kaznit će se haddom samo onaj koji je priznao jer njegovo priznanje koje se odnosi na drugoga nije valjano ako ga ovaj smatra lažnim, a nema saučesništva u krađi, kao kada se kaže: "Ja i taj i taj smo počinili ubistvo!";
- ako bi dvojica počinili krađu, a jedan od njih nestane, a dvojica posvjedoče protiv njih da su krađu počinili, kaznit će se haddom prisutni, jer je krađa prisutnog utvrđena na osnovu dokaza, a fikcija se ne uzima u obzir, jer da je ovaj odsutni prisutan i da ustvrdi da nije počinio krađu, to bi izazvalo sumnju, a mogućnost postojanja tvrdnje jeste sumnja u postojanje sumnje pa se ne uzima u obzir;
- ako bi ukrao ovcu i zaklao je prije nego što je iznese, neće se kazniti haddom, na osnovu rečenog da nema kazne hadda za meso, nego će nadoknaditi njegovu vrijednost. Međutim, ako bi je iznio živu, a vrijednost joj je deset ili više dirhema, kaznit će se haddom, pa makar se njena vrijednost umanjila klanjem;
- ako bi zlato i srebro koje je ukrao pretvorio u dinare i dirheme ili posuđe, kaznit će se haddom, a imovina će se vratiti, dok Ebu Jusuf i Muhammed kažu: "Neće biti vraćena", jer, po njima, "izrada ima svoju cijenu", za razliku od mišljenja Ebu Hanife.

A ako bi ih neko, poput kazandžije, pretvorio u posuđe, pa ako se ono prodaje na težinu, tretirat će se isto, tj. vratit će se, a ako na komad, ono, konsenzualno, ostaje kradljivcu.

Osnova razilaženja u vezi uzurpatora jeste ta da li dirhemi i dinari ovom transformacijom ostaju u njegovu vlasništvu ili ne, temeljeći to na pitanju da li ih ona poboljšava ili ne. Po mišljenju Ebu Hanife, obaveznost kažnjavanja haddom tada nije upitna, jer, po njegovu mišljenju, ova imovina nije u njegovu vlasništvu. Mišljenje Ebu Jusufa i Muhammeda jeste, po jednima, da nije obavezan hadd, jer je ona ranije bila u njegovu vlasništvu, dok je, po drugima, njihovo mišljenje da je obavezan hadd jer su zlato i srebro izradom postali nešto sasvim novo i on ne posjeduje njihovu glavninu. Isto je razilaženje i o pitanju ako bi uzeo nakit ili posudu;

- onom koji ukrade odjeću pa je, nakon što ju je rascijepio na dva dijela, iznese, kaznit će se haddom, ako je njena vrijednost dostigla nisab nakon što ju je rascijepio, sve dok to ne bude njeno upropaštavanje na način da joj je umanjio više od polovine njene vrijednosti. Ako bi je rascijepio nakon što ju je iznio, bit će, konsenzualno, kažnjen haddom.

Riječi: "...bit će kažnjen haddom, ako je njena vrijednost dostigla nisab..." jesu, po mišljenju, Ebu Hanife i Muhammeda, za razliku od Ebu Jusufa. Predmet razilaženja jeste u tome ako bi je pocijepao u većoj mjeri, a to je da se time izgubi dio njene i glavnine i koristi, po ispravnom mišljenju. Ako vlasnik odabere da mu se nadoknadi oštećeno i da uzme odjeću, kradljivac će biti kažnjen haddom, po mišljenju Ebu Hanife i Muhammeda, za razliku od Ebu Jusufa. Međutim, ako odabere da mu se nadoknadi vrijednost, a ostavi odjeću, tada, konsenzualno, nema hadda. Kada se radi o manjem cijepanju, čime je odjeća oštećena, za nju će biti, konsenzualno, kažnjen haddom;

- ako bi ukrao ovcu i zaklao je prije nego što je iznese, neće biti kažnjen haddom, na osnovu rečenog da nema hadda za krađu mesa, makar ono dostiglo nisab, nego će nadoknaditi njegovu vrijednost;
- ako bi obojio odjeću u crveno, samljeo pšenicu ili zamijesio brašno, pa bude kažnjen haddom, neće ukradeno vraćati kada to uradi, niti će nadoknađivati, ako propadne. Ovo je, po mišljenju Ebu Hanife i Ebu Jusufa, suprotno Muhammedovom mišljenju, koji smatra da će morati vratiti odjeću i uzeti vrijednost koja se bojenjem povećala.[476]

476 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 212.

KAZNA ZA RAZBOJNIŠTVO (HADD KAT'IT-TARIK)

DEFINICIJA RAZBOJNIŠTVA

Razbojništvo jeste zabranjivanje i onemogućavanje prolaznicima slobode kretanja. Naziva se i "velika krađa", jer krađa, kao što smo ranije istakli, jeste tajno otuđivanje imovine, dok razbojništvo može biti sasvim javno danju ili noću uz upotrebu oružja, ili bez njega, te stoga što su od razbojništva štete daleko veće u odnosu na krađu jer je usmjereno na veći broj ljudi. Zbog svega toga kazna za razbojništvo veća je od kazne za krađu, o čemu ćemo još govoriti.

Nije uvjet kod razbojništva da ga čini grupa ljudi pa je moguće da ga izvrši pojedinac koji ima snagu i mogućnost, bez obzira bio muškarac ili žena.

UVJETI ZA POSTOJANJE RAZBOJNIŠTVA

Da bi postojalo razbojništvo, uvjetuje se slijedeće:

- da razbojnik posjeduje snagu i mogućnost;
- da se zločin izvrši u islamskoj državi;
- da su i razbojniku i napadnutoj osobi zaštićeni i život i imovina islamom ili ugovorom o štićeništvu;

- da razbojnik bude razumna i punoljetna osoba s darom govora;
- da razbojnik bude tuđin vlasnicima imovine, u smislu da im nije bliski rođak, mahrem, kao što je spomenuto kod uvjeta za hadd zbog počinjene krađe;
- da bude udio svakog razbojnika jednak ili veći od nisaba za krađu;
- da budu pohvatani prije nego što su se pokajali, o čemu će još biti govora.

ŠERIJATSKA UTEMELJENOST KAZNE ZA RAZBOJNIŠTVO

Uzvišeni Allah propisao je kaznu za razbojništvo riječima:

> ***Kazna za one koji protiv Allaha i Poslanika Njegova vojuju i koji nered na Zemlji čine jeste: da budu ubijeni, ili razapeti, ili da im se unakrst ruke i noge odsijeku ili da se iz zemlje prognaju. To im je poniženje na ovome svijetu, a na onome svijetu čeka ih patnja velika, ali ne i za one koji se pokaju prije nego što ih se domognete! I znajte da Allah prašta i da je milostiv.***[477]

Sunnet ukazuje da su ova dva ajeta objavljena o razbojnicima, tako se u hadisu od Enesa (radijallahu anhu) prenosi da je rekao:

قَدِمَ رَهْطٌ مِنْ عُكْلٍ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانُوا فِي الصُّفَّةِ فَاجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَبْغِنَا رِسْلًا فَقَالَ مَا أَجِدُ لَكُمْ إِلَّا أَنْ تَلْحَقُوا بِإِبِلِ رَسُولِ اللَّهِ فَأَتَوْهَا فَشَرِبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا حَتَّى صَحُّوا وَسَمِنُوا وَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَاسْتَاقُوا الذَّوْدَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّرِيخُ فَبَعَثَ الطَّلَبَ فِي آثَارِهِمْ فَمَا تَرَجَّلَ النَّهَارُ حَتَّى أُتِيَ بِهِمْ فَأَمَرَ بِمَسَامِيرَ

477 El-Maida, 33-34.

فَأُحْمِيَتْ فَكَحَلَهُمْ وَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَمَا حَسَمَهُمْ ثُمَّ أُلْقُوا فِي الْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَمَا سُقُوا حَتَّى مَاتُوا.

"Stigla je grupa ljudi Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) iz plemena Ukl, smjestili su se na sofi Poslanikove džamije, pa su se u Medini razboljeli. Tada rekoše: 'Božiji Poslaniče, potraži nam mlijeka!' Na to im je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Jedino što mogu učiniti jeste da odete do deva Božijeg Poslanika.*

Otišli su do njih, pili njihovo mlijeko i urin dok nisu ozdravili i udebljali se, nakon čega su ubili čobanina i potjerali deve. Do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) došao je glasnik, pa je Alejhisselam poslao potragu za njima. Dan nije ni prošao, kada su dovedeni, naredio je da se užare ekseri, pa im je oči prosuo, i ruke i noge odsjekao, a nije im rane opalio. Zatim su izbačeni na Harru i tražili su vode, ali nije im data dok nisu umrli."[478]

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) oslijepio ih je jer su oni oslijepili čobane. Nije im opalio rane jer je želio da umru. Onome kome se zbog krađe odsiječe ruka obavezno je opaliti ranu, jer nije sigurno da neće podleći ako mu neprestano teče krv, kao što smo već rekli.

Ebu Kilaba, prenosilac predanja od Enesa, kaže:

"Počinili su krađu, ubistvo i borili se protiv Allaha i Njegova Poslanika!"

Abdurrezzak ovo predanje bilježi od Katade a na njegovom kraju stoji: "Čuli smo da je ovaj ajet o njima objavljen:

> ***Kazna za one koji protiv Allaha i Poslanika Njegova vojuju...***"

Slično se nalazi i u predanju Ebu Hurejre. Ovo je također bilo mišljenje: El-Hasena, Ata'a, Ed-Dahhaka, a Ez-Zuhri kaže: "Većina

478 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-hudud", br. 6.306.

šerijatskih pravnika smatra da je ovaj ajet objavljen u vezi s onima koji su se odmetnuli od muslimana šireći na zemlji nered i čineći razbojništvo!"[479]

VISINA KAZNE ZA RAZBOJNIŠTVO I NAČIN NJENA IZVRŠENJA

Ovosvjetske kazne i ahiretske patnje, spomenute u ajetu, raspoređuju se na četiri stepena, shodno zločinu kojeg su počinili razbojnici. Pod tim se ne misli na ono što su neki učenjaci prvih generacija rekli, a to je da će vladar birati koju će od ove četiri kazne primijeniti jer je kategorično jasno da su to kazne za zločin razbojništva, koji je različit, budući da se može raditi o lakšem i težem razbojništvu, pa nije dopušteno da se za teže razbojništvo primjenjuju lakše kazne, niti obratno za lakše razbojništvo teže kazne, jer to ne prihvataju pravila ni Šerijata ni razuma, pa je nužno zastupati mišljenje o raspoređivanju kazne, shodno stepenima zločina[480]:

1. hvatanje razbojnika prije nego što je nešto otuđio i prije nego što je počinio ubistvo. Takav će biti zatvoren dok se ne pokaje. Pokajanje mu neće biti prihvaćeno na osnovu njegove izjave, nego na osnovu ponašanja, a to se ogleda u pojavljivanju znakova dobrote na njemu. Ova kazna je zbog djela zastrašivanja. Pod riječju "nefj" (progonstvo iz zemlje) spomenutoj u ajetu misli se na zatvor, jer progonstvo sa cijele zemlje je nemoguće, progonstvom u drugu zemlju ezijete se njeni stanovnici tako da ne preostaje ništa drugo nego zatvor;
2. ako otuđe imovinu i svaki od njih dobije iznos nisaba za krađu, odsjeći će se svakom od njih unakrst ruka i noga,

479 Fethul-bari, XII, str. 110.
480 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 213.

ako su im ekstremiteti bili zdravi, ali ako je nekom od njih lijeva ruka, npr. bila šlagirana, neće mu se odsjeći desna ruka da ne bi time upotpunosti izgubio funkciju ruku;

3. ako bi počinio ubistvo, ali ne bi otuđio imovinu, bit će ubijen, na osnovu hadda, a ne na osnovu odmazde (kisasa). Zbog toga nema pravo oprostiti staratelj ubijenog, za razliku od slučaja odmazde. Bit će ubijeni i ubica i pomagač, bez obzira da li je ubistvo bilo izvršeno sabljom, kamenom ili štapom;
4. ako počine ubistvo i oduzmu imovinu, vladar će birati: odsjeći će im unakrst ruke i noge, ubiti ih i razapeti, ili će ih ubiti, ili ih razapeti.

Muhammed (rahimehullah) kaže: "Bit će ubijeni ili razapeti, ali im se neće udovi odsijecati jer se radi o jednom zločinu za kojeg ne mogu biti dva hadda."

Ebu Hanifa i Ebu Jusuf smatraju da se radi o jednoj kazni koja je teška, jer joj je težak uzrok, narušavanje sigurnosti koje se okončava ubistvom i oduzimanjem imovine.[481]

Mišljenje imama Muhammeda (rahimehullah) prihvatljivo je u ovome našem dobu da to ne bi koristili neprijatelji islama u njihovim konstantnim napadima na Šerijat i izazivanju animoziteta prema njemu.

Spomenuti propisi sprovode se na sve jer su neki od njih zločin sobom izvršili, a drugi su ih potpomagali.

Nakon što se nad njim izvrši kazna, razbojnik neće nadoknađivati ono što je počinio: otuđenje imovine, ubistvo, nanošenje tjelesnih povreda, ako je imovina propala, jer je izvršenjem sankcije imovina prestala biti zaštićena, kao što smo rekli i kod krađe. Međutim, ako je imovina očuvana, vratit će je njenom vlasniku.

481 El-Hidaja, II, str. 133.

Ako razbojnik bude ubijen, neće se gasuliti niti će mu se klanjati dženaza, kao što je slučaj i s pobunjenicima, što je vid poniženja za njih i preventive za druge.[482]

Ako bi se razbojnik pokajao prije nego što ga uhvate, njegovo će se pokajanje upotpuniti time što će vratiti imovinu njenim vlasnicima, da bi tim vraćanjem prekinuo sudski spor. Ako bi se pokajao, ali imovinu ne bi vratio, o njegovu tadašnjem tretmanu postoje različita mišljenja. Po jednima, ne obustavlja se izvršenje hadda, kao što se ne obustavlja ni kod ostalih haddova. Po drugima, izvršenje hadda obustavlja se jer pokajanje otklanja izvršenje hadda samo za zločin razbojništva zbog izuzimanja koje je spomenuto u ajetu koji je ranije naveden:

> ***...osim onih koji se pokaju prije nego što ih se domognete! I znajte da Allah prašta i da je milostiv.***[483]

Nije ispravno porediti ovaj s ostalim haddovima jer se to protivi zakonodavnom tekstu. Sasvim je očito da je drugi stav bliži istini.

Ovo razilaženje postoji u slučaju kada nema protoka vremena. Međutim, ako bi činio razbojništvo i oduzimao imovinu, a onda to napusti i boravi jedno vrijeme kod svoje porodice, pa ga uhvate, nad njim se ne izvršava hadd, jer se hadd retroaktivno ne izvršava. Međutim, samo prekidanje s razbojništvom nije pokajanje nego je nužno da se na njemu jasno vide znaci pokajanja.[484]

Žena se kod svih ovih kazni tretira na isti način kao i muškarac, s tim što se ona ne razapinje.

---

482 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, I, str. 583.

483 El-Maida, 34.

484 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 214.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN BORBE S NAPADAČEM I UBISTVA POČINJENOG U SAMOODBRANI

Dopušteno je oružano se boriti braneći svoju imovinu, makar ona ne dostigla nisab, i ubiti napadača, na osnovu hadisi - šerifa koji se prenosi od Ebu Hurejre (radijallahu anhu), a gdje stoji da je rekao:

قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ جَاءَ رَجُلٌ يُرِيدُ أَخْذَ مَالِي قَالَ فَلَا تُعْطِهِ مَالَكَ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قَاتَلَنِي قَالَ قَاتِلْهُ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلَنِي قَالَ فَأَنْتَ شَهِيدٌ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلْتُهُ قَالَ هُوَ فِي النَّارِ

"Neko je došao Božijem Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) i upitao ga: 'Božiji Poslaniče, šta misliš ako neko dođe da mi uzme moju imovinu?!'

Nemoj mu je dati!, odgovori mu Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).

'Šta misliš ako me napadne?!'

Bori se s njim!

'A ako me ubije?'

Onda si šehid!

'A ako ja njega ubijem?'

On će u Džehennem!"[485]

Od Abdullaha b. Amra prenosi se da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko pogine braneći svoju imovinu šehid je!

Ako bi kradljivac ušao u kuću, domaćin ima pravo, na osnovu rečenog, da se s njim bori sve dok je roba uz njega. Ako bi je odbacio, on nema pravo ubiti ga, jer o tome hadis ne govori. Ako bi domaćin ubio nekoga i ako bi se dokazalo da ga je pljačkao, za oduzimanje

485 Muslim, Sahih, "Kitabul-iman", br. 201.

mu života ne treba davati materijalnu kompenzaciju, a ako se ne dokaže, a ubijeni nije poznat kao kradljivac i kriminalac, bit će, za odmazdu, ubijen. Ako je osumnjičen za te radnje, obavezna je materijalna kompenzacija iz imovine ubice, na osnovu pravne preferencije (istihsana), jer okolnosti izazivaju sumnju da se izvrši odmazda, ali ne i da se da materijalna kompenzacija.[486]

Onaj od koga se uzurpira imovina nema pravo ubiti uzurpatora, ako je u stanju da se odbrani i da se pomogne drugim muslimanima, a ako nije, ima pravo ubiti ga, ako nema nikoga od muslimana ko bi mu mogao pomoći, kao što je očito stanje u našem vremenu zbog općenitog značenja onoga što je navedeno u predmetnom hadisu.

Ko potegne oružje na muslimane, oni ga imaju pravo ubiti. Oni nemaju nikakve odgovornosti u trenutku kada on potegne oružje na njih želeći ih povrijediti. Međutim, kada ih ostavi, nije ga dopušteno ubiti. Ako bi neko potegao na nekoga oružje danju ili noću u gradu ili izvan grada i ubije ga, ovaj na koga je on potegao oružje, ili neko drugi braneći ga, oni nemaju nikakve odgovornosti, a bit će griješan onaj na koga je potegnuto oružje ako ovoga ne ubije. Ako bi ga tjelesno povrijedila osoba koja je potegla oružje na njega i onda prestala i pustila ga tako da ga ne želi više tjelesno kažnjavati, pa je ubije osoba na koju je potegnuto oružje ili neko drugi ubica će biti ubijen jer mu je prestankom nasilja krv (njegov život) ponovno postala zaštićena, pa, prema tome, dok povlači oružje, dopušteno ga je ubiti, a kada prestane, nije.[487]

U predanju se od El-Hasena el-Basrija prenosi da je rekao:

خَرَجْتُ بِسِلاحِي لَيَالِيَ الْفِتْنَةِ فَاسْتَقْبَلَنِي أَبُو بَكْرَةَ فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدُ قُلْتُ أُرِيدُ نُصْرَةَ ابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَوَاجَهَ الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَكِلاهُمَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ قِيلَ فَهَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ قَالَ إِنَّهُ أَرَادَ قَتْلَ صَاحِبِهِ

486 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 215.
487 Isto, V, str. 351.

"Izašao sam s oružjem u noćima smutnje, tj. Bitke oko deve, pa me je dočekao Ebu Bekra riječima: 'Gdje si naumio?' 'Želim pomoći amidžiću Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem!)!' Na to mi reče: 'Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao je: *Kada dvojica muslimana ukrste svoje sablje, obojica će u Džehennem!* Neko ga upita: 'Dobro ubica, ali zašto ubijeni?' *I on je želio ubiti brata!*, odgovori Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).'"[488]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN ORUŽANE BORBE MEĐU ASHABIMA

Ovaj i slični hadisi odnose se na stanje smutnji. Njega koriste kao argument oni koji ne smatraju dopuštenim oružanu borbu u vrijeme smutnje, a to su oni koji nisu učestvovali u borbi na Alijinoj strani u ratovima koje je vodio, kao što su: Sa'd b. Ebu Vekkas, Abdullah b. Omer, Muhammed b. Meslema, Ebu Bekra i mnogi drugi. Oni kažu da je nužno potpuno se ustegnuti od borbe, tako ako bi ih neko pokušao ubiti oni se ne bi branili. Među njima ima onih koji kažu: "Neće učestvovati u smutnji, ali ako ih neko želi ubiti, branit će se!"

Većina ashaba i tabi'ina smatraju da je dužnost potpomoći istinu i boriti se protiv nasilnika, a za ove hadise kažu da se odnose na one koji se ne mogu oružano boriti ili nisu u stanju prozreti na čijoj je strani istina, kao što su razumjeli da se spomenuta prijetnja u hadisu odnosi na onoga ko se bori bez valjanog objašnjenja, nego isključivo radi žudnje za vlašću.

Et-Taberi kaže: "Da je obavezno kod svakog razilaženja koje se pojavi među muslimanima izbjegavati ga ostajanjem kući i lomljenjem sablji, ne bi nijedna kazna bila izvršena, niti bi zlo bilo

488 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-fiten", br. 6556.

skršeno i grješnici bi našli otvoren put ka činjenju grijeha: otuđivanju imovine, prolijevanju krvi, zarobljavanju žena oružano se boreći protiv njih, a muslimani ih ne bi dirali govoreći: 'Ovo je smutnja i nama je zabranjeno koristiti oružje u njoj!' Ovo je oprečno naredbi da se zaustave praznoglavi.'"

El-Bezzar navodi dodatak kod hadisa: "...i ubica i ubijeni će u Džehennem...", u kojem se pojašnjava šta se ovim riječima željelo reći: "Kada se međusobno budete borili zbog ovog svijeta, i ubica i ubijeni će u Džehennem!" To potvrđuje i predanje koje bilježi Muslim, a koje prenosi Ebu Hurejra:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ يَوْمٌ لا يَدْرِي الْقَاتِلُ فِيمَ قَتَلَ وَلا الْمَقْتُولُ فِيمَ قُتِلَ فَقِيلَ كَيْفَ يَكُونُ ذَلِكَ قَالَ الْهَرْجُ الْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ...

Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moj život, neće okončati ovaj svijet dok ne dođe ljudima vrijeme kada ubica neće znati zbog čega ubija, niti ubijeni zašto je ubijen! Neko upita: "Kako će to biti?!" Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovori: *Nastupit će smutnja, kada će i ubica i ubijeni ići u Džehennem!*

El-Kurtubi ističe da ovaj hadis pojašnjava da je oružana borba koja se vodi iz neznanja radi traženja ovosvjetskih dobara ili slijeđenja svojih prohtjeva ona na koju se misli riječima: ..."i ubica i ubijeni će u Džehennem..." Smatram da je otuda broj onih koji su odustali boriti se "kod deve" i na Siffinu manji od onih koji su učestvovali, a svi oni imaju valjano objašnjenje za koje će, ako Bog da, biti nagrađeni, za razliku od onih koji su se poslije njih borili za ovosvjetska dobra. Ovo ranije rečeno potvrđuje predanje koje bilježi Muslim od Ebu Hurejre kao Poslanikove riječi:[489]

...وَمَنْ قَاتَلَ تَحْتَ رَايَةٍ عِمِّيَّةٍ يَغْضَبُ لِعَصَبَةٍ أَوْ يَدْعُو إِلَى عَصَبَةٍ أَوْ يَنْصُرُ عَصَبَةً فَقُتِلَ فَقِتْلَةٌ جَاهِلِيَّةٌ...

489 Fethul-bari, XIII, str. 34.

...Ko se bude borio bez jasnog cilja, prezirao zbog plemenskog šovinizma, propagirao plemenski šovinizam, potpomagao plemenski šovinizam i bude ubijen - to je džahilijetska smrt...[490]

STAV UBIJENOG ADEMOVOG SINA

Kur'anski tekst koji govori o slučaju dvojice Ademovih sinova i riječi ubijenog upućene ubici prije nego što ga je ubio:

> ***I kad bi ti pružio ruku svoju prema meni da me ubiješ, ja ne bih pružio svoju prema tebi da te ubijem, jer ja se bojim Allaha, Gospodara svjetova. Ja želim da ti poneseš i moj i svoj grijeh i da budeš stanovnik u vatri. A ona je kazna za sve nasilnike"***[491]

moguće je da se odnosi na vrijeme smutnje, kao što je navedeno u predanju: *Ako nastupi smutnja, budi kao bolji Ademov sin!*, nakon čega je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) proučio ovaj ajet. Drugi smatraju da je ovdje riječ o Šerijatu koji je ranije važio.

Mudžahid kaže: "Bila im je obaveza da niko ne poteže oružje i da se ne brani od onog koji ga želi ubiti."

El-Kurtubi prenosi da su islamski učenjaci rekli: "To se odnosi na ono čime je dopušteno iskazivanje ibadeta, iako je u našem Šerijatu, konsenzualno, dopuštena odbrana, dok o obaveznosti toga postoji razilaženje kod islamskih učenjaka."

Dalje, El-Kurtubi kaže: "Ispravnije je da je to obavezno jer se time sprečava vršenje loših djela. Među bukvalistima ima onih koji smatraju da nije dopušteno napadnutom braniti se što argumentiraju predanjem koje prenosi Ebu Zerr, a koje ostali islamski učenjaci

490 Muslim, Sahih, "Kitabul-imara", br. 3.436.
491 El-Maida, 28-29.

shvataju da se odnosi na izbjegavanje oružane borbe u vrijeme smutnje i povlačenje kod sumnje na čijoj strani je istina prema onome što smo objasnili u djelu *Et-Tezkira.*"

Hadis Ebu Zerra, na koji je skrenuta pažnja, nalazi se kod Muslima i sastavljača *Sunena*, osim En-Nesaija, a u njemu se veli da mu je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

يَاأَبَا ذَرٍّ أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا كَيْفَ تَصْنَعُ قَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ اقْعُدْ فِي بَيْتِكَ وَأَغْلِقْ عَلَيْكَ بَابَكَ قَالَ فَإِنْ لَمْ أُتْرَكْ قَالَ فَأْتِ مَنْ أَنْتَ مِنْهُمْ فَكُنْ فِيهِمْ قَالَ فَآخُذُ سِلاحِي قَالَ إِذَنْ تُشَارِكَهُمْ فِيمَا هُمْ فِيهِ وَلَكِنْ إِنْ خَشِيتَ أَنْ يَرُوعَكَ شُعَاعُ السَّيْفِ فَأَلْقِ طَرَفَ رِدَائِكَ عَلَى وَجْهِكَ حَتَّى يَبُوءَ بِإِثْمِهِ وَإِثْمِكَ

Ebu Zerre, kako ćeš postupiti kada se ljudi počnu međusobno ubijati?

Rekoh: "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju!" *Sjedi u kući i zaključaj za sobom vrata!*

Upitah: "A ako me ne puste?" *Pridruži se svojima i budi s njima!*

Pitah dalje: "I da uzmem oružje?" *Onda ćeš i ti učestvovati u onome što oni čine, međutim ako se bojiš da će te zahvatiti sijevanje sablje pokrij se svojom odjećom tako da se on vrati sa svojim i tvojim grijehom!*

U smislu ovog su i predanja grupe ashaba: Sa'da b. Ebu Vekkasa, Ebu Hurejre, Habbaba b. el-Eretta, Ebu Bekre, Ibn Mesuda, Ebu Vakida i Ebu Musaa (radijallahu anhum).

Islamski učenjaci razišli su se o pitanju zašto je Habil rekao:

...ja ne bih pružio svoju ruku prema tebi da te ubijem...

pa je Mudžahid rekao: "Tada im je bila obaveza da niko ne poteže oružje i da se ne povlači pred onim koji ga želi ubiti."

Abdullah b. Amr i većina drugih kažu: "Habil je bio jači od Kabila, ali se sustezao."

Kadija Ebu Muhammed (rahimehullah) kaže: "Ovo je očitije, pa je otuda vjerovatnije da je Kabil bio grješnik, ali ne i nevjernik, jer da je bio nevjernik, onda sustezanje ne bi imalo smisla. Smisao sustezanja u ovom slučaju jeste da se Habil nije htio boriti s onim koji je bio monoteist i bio je zadovoljan da mu se učini nasilje da bi mu se to nadoknadilo na ahiretu. Slično ovome uradio je i Osman (radijallahu anhu)."[492]

492 Tefsir Ibn Atijja, IV, str. 411.

DISKRECIONO PRAVO SUDIJE (ET-TA'ZIR)

DEFINIRANJE POJMA ET-TA'ZIR

Jezički, pojam *et-ta'zir* znači odvraćanje i sprečavanje. Koristi se da izrazi zaštitu osobe, kao i sprečavanje uznemiravanja i nanošenja joj štete. Osnova mu je od 'azr, što znači sprečavanje, odbijanje, u kom smislu su i riječi Uzvišenog o Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem):

> ***Zato će oni koji budu u njega vjerovali, koji ga budu štitili i pomagali i svjetlo po njemu poslano slijedili - postići ono što budu željeli[493],***

tj. oni koji vjeruju u Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), znaju njegovu veličinu, oni ga cijene i poštuju i štite od svakog onog koji mu želi nanijeti zlo.

Od ove riječi je i konstrukcija: "Azzerehul-kadi", tj. ukorio ga je sudija da se ne bi ponovo vratio zlu. Pod izrazom ta'zir ovdje se, ustvari, misli na odgojnu mjeru.

U šerijatskopravnoj terminologiji pod ta'zirom se misli na neodređenu odgojnu mjeru čije je preciziranje prepušteno prosudbi vladara. Ako je ta'zir bičevanjem, onda ne bi trebao biti iznad 39 udaraca, na osnovu predanja koje se prenosi od En-Nu'man b. Bešira

493 El-A'raf, 157.

(radijallahu anhu), a u kojem se kaže da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

مَنْ بلغ حَدًّا في غَيْرِ حَدٍّ فَهُوَ له مِنَ الْمُعْتَدِينَ

Pregoni onaj koji za prekršaje gdje nije propisan hadd presudi kaznu u visini hadda.

Bilježi ga Ibn Nadžija u Fevaidu, kao i El-Bejheki, koji kaže da se radi o mahfuz, mursel predanju. Bilježi ga također Muhammed u *Kitabul-asaru* od Ed-Dahhaka b. Muzahima, posttabiina, čiji se hadis prihvaća.

Omer je pisao Ebu Musau: "Neka kazna ne bude preko 20 udaraca bičem!" Predanje bilježi Ibnul-Munzir. Ograničavanje kazne na 20 udaraca odnosi se na poseban razlog i ne suprotstavlja se hadisu koji seže do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a koji prenosi En-Nu'man b. Bešir.

Predanje koje prenose najveći hadiski autoriteti, izuzev En-Nesa'ija, kao Poslanikove riječi:

Nema bičevanja s više od deset udaraca osim kod nekog od Allahovih haddova!

treba tumačiti na način da ne proturječi predmetnom predanju, niti da se time izgubi cilj kažnjavanja, a cilj ta'zira jeste ukor. Sasvim je jasno da se hadis odnosi na posebnu vrstu prijestupa zbog čijeg činjenja slijedi ta'zir, iako to nije iskazano. Da se zbilja namjeravalo vanjsko značenje predanja, ne bi mu proturječio Omer svojim pismom, a nije navedeno ni od jednog ashaba ništa suprotno onome što se prenosi od Omera. Isto tako ne spominje se ni od jednog od njih da je postupao u skladu sa spomenutim hadisom, pa nam se čini najvjerovatnijim da se nije željelo doslovno značenje hadisa.[494]

494 I'laus-sunen, XI, str. 686.

RAZLIKA IZMEĐU HADDA I TA'ZIRA

Razlika između hadda i ta'zira jeste u tome da je hadd određen, a ta'zir prepušten prosudbi vladara; hadd se ne izvršava zbog postojanja sumnje, a ta'zir je nužno izvršiti i kada sumnja postoji; hadd ne sljeduje maloljetne, a ta'zir je propisan i za njih; hadd se provodi i na štićeniku islamske države, a ta'zir je za njih kazna, jer je, inače, ta'zir propisan za moralno čišćenje; hadd izvršava jedino vladar, a ta'zir muž, staratelj i svaki onaj koji vidi drugog da vrši grijeh; opoziv se uvažava kod hadda, ali ne i kod ta'zira, optuženi će se zatvoriti dok se ne ispitaju svjedoci kod hadda, ali ne i kod ta'zira; kod hadda nije dopušteno zauzimati se za krivca, niti je vladaru dopušteno da ga ne izvrši, ali protokom vremena zastarijeva, za razliku od ta'zira.[495]

Islamski učenjaci spomenuli su još da je uglavnom kod ta'zira povrijeđeno ljudsko pravo, pa je kod njega dopušteno opraštanje, oslobađanje od obaveza, uzimanja nekoga za jamca, zakletva, svjedočenje na osnovu svjedočenja i svjedočenje muškarca i dvije žene, kao što je i kod ostalih ljudskih prava.

VISINA TA'ZIRA

Kao što smo rekli, ta'zir nije preciziran nego je prepušten procjeni nositelja vlasti, jer je svrha ta'zira preventivna, a ljudi su u tome različiti, pa se ne mogu ni ograničiti njegove vrste.

Ta'zir se može izvršiti: bičevanjem, zatvaranjem, šamarom po vratu, trljanjem uha, oštrim ukorom, namrgođenim pogledom sudije, grdnjom, ali ne i neosnovanim optužbama. Može biti čak i ubistvom,

495 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 177.

kao kada bi neko našao muškarca sa ženom koja mu nije dopuštena, pa ako bi je prisilio i ne bi joj dao načina da se spasi od njega, bilo pozivom ili udarcem, ona ima pravo ubiti ga i njegova je krv zalud prolivena (neće se dati materijalna kompenzacija za njegovu smrt). Isti je slučaj s dječakom koji ga ne bi mogao spriječiti, izuzev ubistvom.

Ako bi bio s njegovom suprugom s kojom preljubu čini, ili sa njegovom bliskom rodicom (mahremom), a one su svojevoljno na to pristale, ubit će ih oboje. Razlika između tuđinke, s jedne, i bliske rodice ili supruge, s druge strane, jeste u tome što nije dopušteno ubiti onog ko je s tuđinkom, osim pod spomenutim uvjetom, a to je da se ona brani udarcima ili povicima (tj. u slučaju silovanja - prim. prev.). Kod ostalih apsolutno je dopušteno i bez uvjeta njegove bračnosti jer to nije hadd, nego vid naređivanja dobra i sprečavanja zla jer je ubistvo način da se zlo ukloni, pa stoga nema svrhe uvjetovati bračnost.[496]

عَنْ الْمُغِيرَةِ قَالَ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ لَوْ رَأَيْتُ رَجُلا مَعَ امْرَأَتِي لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ غَيْرَ مُصْفَحٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ لأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنِّي

U predanju se od El-Mugire prenosi da je Sa'd b. Ubada rekao: "Da vidim nekoga sa svojom ženom, oštricom sablje bih ga udario!" To je čuo Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) pa je rekao: "Čudite li se Sa'dovoj ljubomori?! Pa ja sam ljubomorniji od njega, a Allah je ljubomorniji od mene!"[497]

Muslim u svome *Sahihu* bilježi predanje Ebu Hurejre u kojem stoji da je Sa'd b. Ubada rekao:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ وَجَدْتُ مَعَ امْرَأَتِي رَجُلا أَؤُمْهِلُهُ حَتَّى آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ...

496 Isto, III, str. 180.
497 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-hudud", br. 6.340.

"Božiji Poslaniče, misliš li da ako nekoga zateknem sa svojom ženom da ga trebam pustiti dok ne dovedem četvericu svjedoka..."[498]

U drugoj verziji prenosi se da je Sa'd rekao: "...ni u kom slučaju, tako mi Onoga Koji te je s Istinom poslao, ja bih mu presudio sabljom prije toga!"

Analogno ovome, dopušteno je ubiti onoga koji se ponosi nasiljem, tj. onoga koji otima, javno, uz upotrebu sile, kao što je dopušteno ubiti razbojnike, bez obzira što njega nisu orobili, nego nekog drugog, jer se time ljudi oslobađaju njihova zla i njihovog dodijavanja, kao i onoga koji nameće neopravdani porez, te sve nasilnike, njihove pomagače, kao i poltrone i sve druge koji nered čine, pod uvjetom da njihovo ubistvo ne dovede do većeg nereda.

Ta'zir, također, može biti i progonstvom iz zemlje, napadom na boravište onih koji nered čine, istjerivanjem iz kuće, rušenjem kuće, razbijanjem kaca i drugih posuda u kojima se čuva alkohol i sl.

TA'ZIR IZVRŠAVA NOSITELJ VLASTI

Obavezni ta'zir kod povrede Božijeg prava izvršava svaki musliman u trenutku kada se grijeh čini, a nakon toga dopušten je jedino vladaru. Da ga je ta'zirom kaznio u trenutku kada je radio to bestidno djelo, imao bi na to pravo, budući da je time zabranjivao ono što je loše, što je, inače, svima naređeno.

U hadisi-šerifu od Tarika b. Šihaba prenosi se da je rekao:

عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ أَوَّلُ مَنْ بَدَأَ بِالْخُطْبَةِ يَوْمَ الْعِيدِ قَبْلَ الصَّلَاةِ مَرْوَانُ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ الصَّلَاةُ قَبْلَ الْخُطْبَةِ فَقَالَ قَدْ تُرِكَ مَا هُنَالِكَ فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ أَمَّا هَذَا فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ...

498 Muslim, Sahih, "Kitabul-li'an", br. 2.753.

"Prvi koji je počeo s hutbom na Bajram, prije namaza bio je Mervan. Prema njemu je tada ustao neki čovjek i rekao mu: 'Namaz je prije hutbe!' Na to mu je odgovorio: 'To je napušteno!' Ebu Seid je tada rekao: 'Ovaj je izvršio svoju dužnost, ja sam čuo Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako kaže: *Ko od vas vidi zlo neka utječe na njega rukom, ako ne može, jezikom, a ako ni to ne može, onda srcem, a to je najslabije vjerovanje!*'"[499]

Nakon što završi sa činjenjem lošeg djela, on ga više ne sprečava, jer se ne može pojmiti sprečavanje onoga što je već izvršeno, pa se u tom slučaju radi o stvarnom ta'ziru, što pripada jedino nositelju vlasti. El-Kurtubi, Allah mu se smilovao, kaže:

"Odmazdu za ubistvo, bez ikakvih razilaženja, izvršava jedino nositelj vlasti. On je obavezan izvršiti odmazdu (kisas) i sprovesti hadd i ostalo, jer se Allah obraća svim pravovjernima[500] da izvrše odmazdu, ali svi muslimani nisu u stanju da se sastanu da bi je izvršili, stoga će ispred njih odmazdu, hadd i ostale vrste kazni izvršiti nositelji vlasti."[501]

UZVRAĆANJE ISTOM MJEROM

Dopušteno je napadnutom uzvratiti napadaču u slučajevima koji ne rezultiraju haddom, pod uvjetom da je moguća jednakost i da je povrijeđeno isključivo njihovo pravo, kao kada bi mu rekao: "Opaki!", a on mu na to rekao: "Ne, nego si ti!", jer mu je to dopušteno, na osnovu riječi Uzvišenog:

499 Muslim, Sahih, "Kitabul-iman", br. 70.

500 El-Kurtubi ovim aludira na 178. ajet sure El-Bekara u kojem se kaže: "O vjernici! Propisuje vam se odmazda za ubijene..." (primj. prev.).

501 Završetak rečenice ne nalazi se u originalu Hanefijskog fikha, ali je preveden iz Tefsira El-Kurtubija (II, str. 245.) da bi se upotpunila misao (primj. prev.).

...i za one koji se odupiru onima koji ih ugnjetavaju. Nepravda se može uzvratiti istom mjerom, a onoga koji oprosti i izmiri se Allah će nagraditi; On, uistinu, ne voli one koji nepravdu čine. Neće odgovarati onaj koji istom mjerom uzvrati za pretrpljenu nepravdu, a odgovarat će oni koji ljude tlače i bez ikakva osnova red na zemlji remete; njih čeka bolna patnja. Strpljivo podnositi i praštati - tako treba svaki pametan postupiti.[502]

Ajeti, ipak, ukazuju da je bolje oprostiti, kao što kaže Uzvišeni:

Ako hoćete da na nepravdu uzvratite, onda učinite to samo u onolikoj mjeri koliko vam je učinjeno; a ako otrpite, to je, doista, bolje za strpljive.[503]

NEOBJAŠNJENA I OBJAŠNJENA DISKREDITACIJA (EL-DŽERH)

Pod pojmom *el-džerh* misli se na verbalno diskreditovanje, koje može biti na način da mu se ne objasni razlog (mudžerred) i drugo: kada se razlog objasni (gajru mudžerred), a koji se ogleda u povredi Božijeg prava zbog čega ga sljeduje hadd, ta'zir, ili u povredi ljudskog prava.

Ranije smo istakli da se neobjašnjena diskreditacija neke osobe ne prihvata kod svjedočenja, ako je izražena javno na način svjedočenja, nakon što je iskazano pozitivno mišljenje o toj osobi, a ako to nije slučaj, onda se prihvata. Kada je u pitanju ta'zir, diskreditacija se prihvata nakon što se objasni razlog takvog negativnog mišljenja, čime se prestaje tretirati "neobjašnjenom diskreditacijom".

502 Eš-Šura, 39-43.
503 En-Nahl, 126.

Tako, ako bi rekao nekom muslimanu, za koga se ne zna da je grješnik: "Grješniče!", i potvarač ustraje u tvrdnji da se radi o grješniku, ali ne nudi tome objašnjenje, neće se saslušati. Ako bi, pak, rekao: "Bludniče!" i želio to potvrditi objašnjavajući razlog tome, da bi izbjegao kaznu za potvoru, bit će saslušan, pa ako bi objasnio njegovo griješenje, čime je povrijedio Božije ili ljudsko pravo, to će biti prihvaćeno. Potrebno je da ga sudija ispita kakav je grijeh počinio, pa ako objasni da se radi o grijehu po Šerijatu, kao što je ljubljenje, grljenje ili osamljivanje s tuđinkom, tražit će dokaz da bi ga na osnovu ta'zira kaznio. Međutim, ako bi rekao: "Propustio je obavezno!" sudija će kritikovanog ispitati o svim farzovima i vadžibima koje je obavezan poznavati, pa ako ih ne poznaje, potvrđen je njegov grijeh. Tako se neće prihvatiti svjedočenje onog koji propusti naučiti ono što je obavezan znati.

TA'ZIR ZBOG PSOVKE

Ta'zirom će biti kažnjen onaj koji drugome kaže: "Nevjerniče!" Da li će se pak tretirati nevjernikom ako muslimana smatra poricateljem (kafirom)? Da, hoće, a ako ne smatra, neće. Ranije je bio naveden hadis od Ebu Hurejre (radijallahu anhu) u kojem stoji da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لأَخِيهِ يَا كَافِرُ فَقَدْ بَاءَ بِهِ أَحَدُهُمَا

Kada čovjek kaže svome bratu: "Nevjerniče!" jedan od njih to biva![504]

Ako bi mu odgovorio riječima: "Odazivam ti se!", bio bi nevjernik, jer mu je takav odgovor priznanje da je nevjernik i za to će biti kažnjen, jer je očito zadovoljan nevjerstvom, osim ako na to

504 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-edeb", br. 5638.

bude prisiljen, a s obzirom na ono što je između njega i njegova Gospodara, ako to pojasni da, naprimjer, ne vjeruje u lažna božanstva, neće biti nevjernik.

Bit će kažnjen ta'zirom ako bi rekao: "Nemoralni, kradljivče, grješniče, ženskarošu, pronevjeritelju, praznoglavi, anarhisto, špijune, homoseksualče, ateisto, rafidijo, novatoru, čifute, kršćanine, kršćanski izrode, lopove", osim ako bude baš takav jer istinu govori: "... svodniče, pijanico, lihvaru, kopile, štitiš lopove, držiš kupleraj..."[505]

Bitno je istaći da onaj koji bi priznao da je svodnik svojoj ženi ili je poznat po tome neće biti pogubljen sve dok to ne smatra dopuštenim, ali će se strožije kazniti ta'zirom.

Neće biti kažnjen ta'zirom zbog riječi: "Magarče, svinjo, psu, jarče, majmune, volu, kravo, zmijo", jer je očito da laže. Osnova je da se kod svih ovih ružnih riječi sramota vraća na psovača i on se neće dodatno kažnjavati ta'zirom, ali ako sram osjeti opsovani, psovač će biti kažnjen ta'zirom. Vraća se sramota na psovača kada koristi ovakve izraze jer je sasvim jasno da laže, ali će biti kažnjen ta'zirom ako kaže: "Dijete harama", ili, preciznije, ako mu je pripisao svojevoljan, po Šerijatu, zabranjen čin i ako se on po običaju smatra sramotom, bit će kažnjen, a ako nije, neće.[506]

LJUDSKA PRAVA KOD TA'ZIRA

Kod ta'zira su uglavnom povrijeđena ljudska prava. Sve riječi potvore i psovke koje su spomenute, a koje uzrokuju ta'zir su, po Šerijatu, zabranjene, na osnovu riječi Uzvišenog:

O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama,

505 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 184.
506 Isto.

možda su one bolje od njih. I ne kudite jedni druge i ne zovite jedni druge ružnim nadimcima! O, kako je ružno da se vjernici spominju podrugljivim nadimcima! A oni koji se ne pokaju - sami sebi čine nepravdu.[507]

U ovome ima povrede i Božijeg i ljudskog prava, a nadvladava ljudsko pravo zbog ljudske potrebe za njim, tako ako bi oprostio, ta'zir se ne bi izvršio, za razliku od hadda kod neosnovane optužbe za blud, gdje je sasvim suprotno, o čemu smo već govorili.

Ako bi neko izgovorio drugom više ružnih riječi koje nužno za sobom povlače ta'zir, bit će kažnjen ta'zirom za svaku izgovorenu riječ, jer se ljudska prava ne mogu preklapati, za razliku od haddova. Zahtijeva se, također, više ta'zira ako bi jednom riječju vrijeđao grupu, kao kada bi rekao: "Vi ste grješnici!"

Ako bi neko negirao da je psovao drugog, tražit će se od njega da se zakune i presudit će se protiv njega ako se sustegne od zakletve. Zaklet će se Allahom da on nema prava kod njega za koje tvrdi da ima, a neće samo reći: "Tako mi Allaha, nisam mu rekao: 'Grešniče!'", jer postoji mogućnost da je on to rekao, a da mu je opsovani uzvratio na isti način ili mu je oprostio, ili je, zbilja, grješnik, pa onda nema dokaza za psovača. U svim tim situacijama opsovani nema pravo nad njim izvršti ta'zir za koji tvrdi da ima.

Psovanje se utvrđuje svjedočenjem na osnovu svjedočenja i s svjedočenjem jednog muškarca i dvije žene, kao što je i u ostalim slučajevima kada su povrijeđena ljudska prava.

Ta'zir može biti posljedica povrede isključivo Božijih prava, kao što je ljubljenje tuđinke, prisustvovanje skupovima griješenja, i tu nema mogućnosti oprosta, osim ako vladar zna da se izvršilac toga prošao, pa je u tom slučaju oprost prepušten vladaru. Ako uvidi interes, izvršit će ta'zir, a ako vidi da je suvišan ili uoči da će i bez ta'zira prestati činiti prijestup, neće ga izvršiti.

507 El-Hudžurat, 11.

Od Ebu Jusufa prenosi se da će onaj koji skuplja i pije alkohol i izostavlja namaz biti uhapšen, prevaspitan i pušten, a ko se osumnjiči za ubistvo, krađu ili tjelesno maltretiranje drugih bit će, također, uhapšen i boraviti u zatvoru, sve dok se ne pokaje, jer se zlo od ovoga prenosi na ljude, a od prvog samo na njega.[508]

Ako bi musliman opsovao štićenika (zimmiju), bit će kažnjen ta'zirom jer je počinio grijeh. Ako bi jevreju ili vatropokloniku rekao: "Nevjerniče!" bit će grješan ako mu je to teško palo, što rezultira ta'zirom zbog činjenja grijeha.

MUŽEVLJEVO KAŽNJAVANJE SUPRUGE TA'ZIROM

Muž može kazniti svoju suprugu ta'zirom ako se, iako je u mogućnosti, ne ukrašava na šerijatski način. Ako pak nije u mogućnosti zbog bolesti, ili zato što je u ihramu ili ne posjeduje nakit i sl., onda on nema pravo kažnjavati je. Isto tako, nema je pravo kažnjavati ako bi joj naredio da obuče pantalone, da se tetovira i sl. jer to nije ukrašavanje na šerijatski način.

Kaznit će je ta'zirom zbog izlaska iz kuće bez opravdana razloga. Ako, međutim, ima opravdan razlog, ona može izaći i bez njegova dopuštenja, kao što je može kazniti i ako mu se ne odazove u bračnu postelju, iako je čista i ne posti obavezni post.

Na ovo se nadovezuje slučaj ako bi tjelesno kaznila svoje maloljetno dijete kada bi se ono rasplakalo, ili muža grdila, makar, riječima: "Magarče!", ili ga proklela ili mu pocijepala odjeću ili s njim tako glasno govorila da je čuje tuđinac, ili je otkrila lice osobi koja joj nije bliski srodnik ili je s njim koketirala, ili mu opsovala ili je siromahu dala neuobičajenu sadaku bez dopuštenja muža.

508 Ed-durrul-muhtar, III, str. 138.

Neće je kazniti poslije prvog prekršaja, nego tek nakon što ne posluša njegove upute. Allah Uzvišeni kaže:

> ***A one čijih se neposlušnosti (nušuz) pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite; a kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite! - Allah je, zaista, uzvišen i velik!***[509]

Pod pojmom "nušuz" misli se na neposluh, a deriviran je iz riječi "nešz", a to je uzvisina, uzdignuto mjesto. Žena je našiza kada se uzvisuje nad svojim mužem i izdiže se iznad pokornosti njemu.

Kod svakog grijeha za koji nije određen hadd muž ima pravo kazniti ženu ta'zirom, u što ne spada ako bi ona tražila svoje izdržavanje ili odjeću pa ga tom prilikom grdila, jer nosilac prava ima ga pravo potraživati.

Muž ima pravo kazniti svoju suprugu ako ona zanemaruje namaz jer je on zadužen da joj naređuje obavljanje namaza i odgovoran je za to:

> ***Naredi čeljadi svojoj da namaz obavljaju i istraj u tome! Mi ne tražimo od tebe da se sam hraniš, Mi ćemo te hraniti! A samo one koji se budu Allaha bojali i grijeha klonili čeka lijep svršetak.***[510]

Misli se na njegove ukućane s kojima on živi. Naređivat će se i djetetu da obavlja namaz, iako mu još nije obavezan, da bi se na njega naviklo, kao što stoji u hadisu:

عن عبد الله بن عمرو، رضي الله عنهما، قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: مُرُوا أَوْلَادَكُم بالصّلاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ سِنِينَ، وَفَرّقُوا بَيْنَهُمْ في المَضَاجِعِ

509 En-Nisa, 34.
510 Ta-ha, 132.

Naređujte svojoj djeci da namaz obavljaju kada budu imali sedam godina, a kada navrše deset, zbog namaza ih i tjelesno kaznite. I razdvojite im postelje.

KAŽNJAVANJE MALOLJETNOG TA'ZIROM

Maloljetnost ne sprečava obaveznost ta'zira, pa se on izvršava i na djeci, tj. propisan je i na njih. Da li je dovoljno da dijete bude samo razumno pa da bude kažnjavano ta'zirom ili je nužno da napuni deset godina, kao što je rečeno kod tjelesnog kažnjavanja zbog ispuštanja namaza? Ako bi dijete, naprimjer, opsovalo učenog čovjeka, bit će kažnjeno ta'zirom, što znači da će ta'zirom biti kažnjeno kada povrijedi ljudska prava, međutim ako je posrijedi Božije pravo, kao da počini blud ili ukrade ili se napije alkohola, maloljetnost sprečava da se izvrši ta'zir nad njim.

Otac će ta'zirom kazniti dijete zbog neklanjanja namaza. Isti je slučaj i s postom, a majka, kao i tutor, tretiraju se kao i otac. Ovdje se misli na maloljetnog sina, a punoljetan sin tretira se kao i tuđinac.

Otac ima pravo privoliti svoje dijete na učenje Kur'ana, moralno ponašanje i na saznavanje svojih obaveza prema roditeljima. Staratelj ima pravo tjelesno kazniti siroče za ono za što kažnjava i svoje dijete.

Dijete, kada primijeti nešto ružno kod svojih roditelja, skrenut će im pažnju na to jedanput, pa ako ga poslušaju, dobro i jeste, a ako im to ne bude bilo drago, prešutit će i posvetit će se dovi i traženju oprosta za njih, jer će mu Allah dati nešto što će ga kod njih zadovoljiti.[511]

Nije dopušteno tjelesno kažnjavati dijete preko posrednika, za razliku od učitelja koji ga kažnjava na osnovu očevog prenošenja

511 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 189.

prava na njega koje se odnosi na interes djeteta. Ovo je u slučaju ako kažnjavanje nije svirepo.

TA'ZIR I OBEŠTEĆENJE KOD SVIREPOG KAŽNJAVANJA

Koga vladar kazni haddom ili ta'zirom pa podlegne, za njegov život ne plaća se materijalna kompenzacija, po našem mišljenju, koje dijele i Malik i Ahmed, za razliku od Eš-Šafija, jer je imamu naređeno izvršenje hadda i ta'zira, a za izvršenje naređenog nije uvjetovano da osoba ostane zdrava, osim u slučaju žene koju muž može kazniti u nekom od ranije navedenih primjera, kada je dopušteno njeno kažnjavanje, ali se uvjetuje da ostane zdrava, naprimjer, da može ići ulicom i sl. Iz spomenutog obrazlaganja očito je da u osnovi muž nije obavezan tjelesno kažnjavati svoju suprugu.[512]

Uzvišeni kaže:

> ***A one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite...,***

tj. slabijim udarcem koji je neće poniziti, kao što je rekao Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) u hutbi na Oproštajnom hadžu:

...اتّقُوا الله في النّسَاء فإنّكُم أخَذتُمُوهُنّ بِأمَانَةِ الله، وَاستَحلَلتُمْ فُرُوجَهُنّ بِكَلمَةِ الله، وَإنْ لَكُم عَلَيهِنّ أنْ لاَ يُوطِئْنَ فُرُشَكُم أحَداً تَكرَهُونَهُ، فإنْ فَعَلْنَ فَاضرِبُوهُنّ ضَرْباً غَيْرَ مُبَرّحٍ...

...bojte se Allaha u pogledu vaših žena! Vi ste ih preuzeli na osnovu Božijeg emaneta, i postale su vam dopuštene na osnovu Riječi Božije. Imate kod njih pravo da vam ne puštaju u dom onoga koji vam nije drag, a ako to učine, tjelesno ih kaznite, ali ne jako...[513]

---

512 Isto, III, str. 190.

513 Ebu Davud, Sunen, "Kitabul-menasik", br. 1.628.

Ovo znači, kaznite ih, ali ne jakim i bolnim udarcima, takvima koji ne lome kosti, niti ostavljaju masnice. Poznato je da Alejhis-selam ženu nikada nije udario i podsticao je svoje ashabe da to ne čine; govoreći:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لا يَجْلِدُ أَحَدُكُمْ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ ثُمَّ يُجَامِعُهَا فِي آخِرِ الْيَوْمِ

Neka niko od vas ne bičuje svoju ženu kao roba, a onda se navečer s njom nađe u zagrljaju.[514]

Ako bi žena tvrdila da ju je muž bezočno istukao, tako da to lomi kosti, cijepa kožu ili stvara podlive, i to se ustanovi, bit će kažnjen ta'zirom, kao što su islamski učenjaci jasno istakli da ako bi je istukao bez razloga, makar i lakše, obavezno je nad njim izvršiti ta'zir.

Ako bi učitelj bezočno tjelesno kaznio učenika, bit će kažnjen ta'zirom i platit će odštetu ako bi podlegao. Bit će kasnije navedeno, kod tretiranja zločina, da se odšteta plaća kod tjelesnog kažnjavanja radi discipliniranja, ali ne i kod kažnjavanja radi podučavanja, jer se radi o obavezi, sve dok kazna ne bude neuobičajena, kada apsolutno dovodi do plaćanja odštete.[515]

Za aluzivnu neosnovanu optužbu za blud također će biti kažnjen ta'zirom, kao kada bi rekao sagovorniku: "Ja nisam bludnik!" čime je prebacio sramotu na sagovornika, jer bi ovo moglo značiti: "Nego si ti bludnik!"

Kada je u pitanju hadd, on se ne može izvršiti zbog postojanja sumnje.

514 El-Buhari, Sahih, "Kitabun-nikah", br. 4.805.
515 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 190.

KAŽNJAVANJE TA'ZIROM NADRILJEKARA

Ko liječi, bez poznavanja medicine grješnik je. Ako bi neko umro usljed njegova liječenja, on bi nosio grijeh ubice.

El-Hattabi (rahimehullah) kaže:

"Nije mi poznato da postoji razilaženje oko toga da će onaj koji liječi, kada prekrši pravo pa bolesni podlegne, morati platiti odštetu, a svaki onaj koji se bavi određenom znanošću ili aktivnošću, bez potrebnog znanja, krši pravo. Pa kada ta njegova aktivnost dovede do smrti, morat će platiti materijalnu kompenzaciju, ali se neće izvršiti krvna osveta jer on to nije mogao sam učiniti bez dopuštenja bolesnika."

El-Hattabi misli na onoga koji liječi svojom rukom, kao što je puštanje krvi, spaljivanje rane (kauterizacija) i sl., ali onaj koji liječi uputama i ne dođe do smrti njegovom direktnom aktivnošću, nego aktivnošću bolesnog koji je slijedio njegove pogrešne upute, tretirat će se kao i onaj koji bi drugog zaveo riječima: "Ovaj put je potpuno siguran", iako zna da se na putu nalazi razjareni lav, uznemirena deva, bijesni psi ili razbojnici koji ubijaju ljude, pa čovjek zađe u šumu, na osnovu informacije ove osobe, i bude ubijen, a njegov imetak pokraden. Nad ovim koji ga je zaveo neće se izvršiti krvna osveta niti će plaćati odštetu za život ili imovinu jer on ništa direktno nije uradio, niti ga je na to prisilio, iako je grješan jer ga je zaveo, budući da nije dužan svaki grješnik nadoknađavati upropašteno.

Spominjali smo kod suspenzije poslovne sposobnosti (el-hadžr) da je nositelj vlasti obavezan zabraniti rad bezobzirnom muftiji, koji poznaje nelegalne doskočice, i nadriljekaru. Zabranjivanje rada ovim osobama koje štete vjeri i tijelu jeste onemogućavanje nanošenja zla pojedincima i društvu i to spada u naređivanje dobra i odvraćanje od zla, jer se u hadisu koji prenosi Amr b. Šu'ajb, od svoga oca, a on od svoga djeda, navodi da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ تَطَبَّبَ وَلَا يُعْلَمُ مِنْهُ طِبٌّ فَهُوَ ضَامِنٌ

Ko liječi, a ne poznaje medicinu nadoknadit će štetu![516]

Ebu Davud ističe da mu nije poznato da li je hadis vjerodostojan ili nije. Potvrđuje ga predanje koje bilježi, također, Ebu Davud, od sina Omera b. Abdul-'Aziza, u kojem se kaže da su neki delegati, koji su došli njegovu ocu, prenijeli mu da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَدَّثَنِي بَعْضُ الْوَفْدِ الَّذِينَ قَدِمُوا عَلَى أَبِي قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَا طَبِيبٍ تَطَبَّبَ عَلَى قَوْمٍ لَا يُعْرَفُ لَهُ تَطَبُّبٌ قَبْلَ ذَلِكَ فَأَعْنَتَ فَهُوَ ضَامِنٌ قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ بِالنَّعْتِ إِنَّمَا هُوَ قَطْعُ الْعُرُوقِ وَالْبَطُّ وَالْكَيُّ

Svaki liječnik koji liječi jedan narod, a nije od ranije poznat kao liječnik, pa nanese štetu, on će je i nadoknaditi.

Abdul-Aziz je rekao: "Ovo se ne odnosi na davanje uputa nego na puštanje krvi, rasijecanje čira i spaljivanje rane."[517]

TA'ZIR I POKAJANJE

Ne odlaže se izvršenje ta'zira zbog učinjenog pokajanja, kao što je slučaj kod hadda, jer smo rekli da u slučaju kada se ta'zir treba izvršiti nad štićenikom (zimmijom), pa on primi islam, to neće odgoditi izvršenje kazne. Ovo je uvjetovano činjenicom da se radi o ta'ziru zbog povrede ljudskih prava, međutim kada su povrijeđena Božija prava, ta'zir se odgađa zbog učinjenog pokajanja.

516 Ebu Davud, Sunen, "Kitabud-dijat", br. 3.971.
517 Ila'us-sunen, XVIII, str. 231. Predanje navodi Ebu Davud, Sunen, "Kitabud-dijat", br. 3.792.

Eš-Šafi izuzima slučajeve moralnih osoba, što zastupaju i naši šerijatski pravnici. Pa ako je tuženi osoba s moralnim integritetom i ugledom, na osnovu pravne preferencije, mišljenja su da se ne treba hapsiti niti ta'zirom kažnjavati, ako je to prvi prekršaj koji je počinio. Spominje se od El-Hasena (radijallahu anhu) da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

تَجَافُوا عَنْ عُقوُبَةِ ذَوي المُرُوءَةِ إلاَّ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ

Ne izvršavajte kaznu nad moralnim osobama, osim hadda![518]

Ibn Hadžer u *El-Fetava el-fikhijje* kaže:

"Ovaj hadis došao je u više verzija u predanju grupe ashaba s različitim tekstovima, među kojima je i slijedeći:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقِيلُوا ذَوِي الْهَيْئَاتِ عَثَرَاتِهِمْ إِلاَّ الْحُدُودَ

Opraštajte moralnim ljudima njihove posrtaje osim haddova![519]

El-Šafi smatra da se to odnosi na ljude koji nisu poznati po zlu, pa neko od njih napravi prekršaj i više mu se ne vraća. Drugi kažu da se to odnosi na one koji čine samo male grijehe, ne i velike. Po trećima, to su oni koji se, kada im se desi grijeh, pokaju, ali je prvo mišljenje najočitije i najčvršće.

Navodi to i šejh Ibn Abidin (rahimehullah) u svojoj *Glosi* i, komentirajući ovo, kaže: "Mišljenje naših šerijatskih pravnika da je to prvi prekršaj koji je počinio aludira na prvo tumačenje, kao i na tumačenje, koje je ranije iskazano, da se radi o moralnim osobama."[520]

Međutim, riječi Uzvišenog:

> ***Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se, i odjednom dođu sebi…***[521]

518 Es-Sujuti, El-Džamius-sagir, III, br. 3234.
519 Ebu Davud, Sunen, "Kitabul-hudud", br. 3803.
520 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 191.
521 El-'Araf, 201.

ojačavaju treće mišljenje, a hoće se reći da se sjete Allahovih naredbi i zabrana i da požure učiniti tevbu i ne ustrajavaju u onome što su počinili. Allah Uzvišeni takve hvale i u Svojim riječima:

> ***...i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole - a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? - i koji svjesno u grijehu ne ustraju.***[522]

KAŽNJAVANJE ODUZIMANJEM IMOVINE PUTEM TA'ZIRA JE ZABRANJENO

U našem dobu se to izražava pojmom "konfiskacija" (musadera). U *Ed-Durrul-muhtaru* kaže se:

"Po našem mišljenju imovina se ne može oduzeti. Neki kažu da je to ipak dopušteno, u smislu da je zadrži neko vrijeme da bi se počinilac prošao grijeha, a zatim će mu je vratiti. Međutim, ako se izgubi nada da bi se on mogao pokajati, utrošit će je tamo gdje uvidi interes. Navodi se u *El-Mudžtebau* da je to važilo u prvo vrijeme, a potom je derogirano."

Ovo Ibn Abidin komentira riječima: "Vezano za njegov iskaz: 'Po našem mišljenju imovina se ne može oduzeti...', El-Kemal b. el-Humam je u *Fethul-kadiru* rekao: 'Od Ebu Jusufa prenosi se da je vladaru dopušteno putem ta'zira kažnjavati oduzimanjem imovine. Po mišljenju ostale dvojice i drugih imama to nije dopušteno.'

Slično se navodi i u *El-Mi'radžu* i očito je da se radi o slabom predanju od Ebu Jusufa.

U *Eš-Šurunbulalijji* stoji: 'Ne može se davati fetva na osnovu ovog mišljenja jer se time daje mogućnost nasilnicima da oduzimaju imovinu ljudima i da je iskorištavaju.'

522 Alu Imran, 135.

U *El-Bezzazijji* ističe se također: 'Oni koji smatraju da se kod ta'zira može oduzeti imovina time misle na zadržavanje jednog dijela njegove imovine neko vrijeme da bi se on klonio tog grijeha, a onda da mu ga vladar ponovo vrati, a ne da ga vladar zadrži sa sebe, ili da ga ostavi u državnoj blagajni, kao što pogrešno misle nasilnici, jer nijednom muslimanu nije dopušteno oduzeti imovinu drugog, bez šerijatskog opravdanja.'

U djelu *El-Mudžteba* naglašava se da nije naveden način na koji se imovina može oduzeti, pa autor nastavlja, rekavši: 'Mislim da će je oduzeti i čuvati, a ako izgubi nadu da bi se mogao pokajati, utrošit će je tamo gdje uvidi interes.'

U *Šerhu'l-asaru* ističe se: 'Kažnjavanje oduzimanjem imovine na osnovu ta'zira bilo je u prvo vrijeme islama, a zatim je derogirano.'"

Jednom riječju, princip je da se ne može na osnovu ta'zira kažnjavati oduzimanjem imovine, pa konfiskacija imovine od posjednika koju provode nosioci vlasti nije dopuštena.[523]

523 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, III, str. 179.

ODMAZDA (EL-KISAS)

Jezički pojam "el-kisas" znači sličnost i jednakost, deriviran je iz konstrukcije "kassal-esere" (slijedio je trag), pa kao da je zločinac koji se kažnjava išao jednim pravcem, pa je slijeđen u tome i u tome se išlo njegovim putem. Otuda se riječi Uzvišenog:

> ***"E, to je ono što tražimo!" ...i njih dvojica se vratiše putem kojim su bili došli...***[524]

tj. vratili su se slijedeći tragove svojih stopala.

U Šerijatu se pod kisasom misli na kažnjavanje zločinca istom kaznom kao što je i njegov zločin. U istom značenju upotrebljava se i izraz "kaved", jer zločinca vode (jekudun) na stratište.

El-Džani je počinilac zločina, a ***el-džinaje*** je imenica koja označava počinjeno zlo (zločin). Radi se o glagolskoj imenici kojom se označava particip pasivni.

U Šerijatu se pod ovim pojmom misli na zabranjeni čin koji se tiče imovine ili života.

Na imovinu, kako specificiraju šerijatski pravnici, odnosi se uzurpacija i krađa, a na tijelo i život zločin. Zločin nad životom počinjava se ubistvom, a manji zločin, bez oduzimanja života, ranjavanjem, o čemu će već biti govora.

524 El-Kehf, 64.

ŠERIJATSKOPRAVNA UTEMELJENOST ODMAZDE

Odmazda je ustanovljena Kur'anom, sunnetom i konsenzusom islamskih učenjaka.

Allah (dželle šanuhu) kaže:

> ***O vjernici! Propisuje vam se odmazda za ubijene: slobodan - za slobodna, i rob - za roba, i žena - za ženu. A onaj kome rod ubijenog oprosti, neka oni velikodušno postupe, a neka im on dobročinstvom uzvrati. To je olakšanje od Gospodara vašeg, i milost. A ko nasilje izvrši i poslije toga, njega bolna patnja čeka.***
>
> ***U odmazdi vam je - opstanak, o razumom obdareni, da biste se ubijanja okanili!***[525]

Allah Uzvišeni objašnjava koji se pozitivni rezultati postižu provođenjem propisa odmazde, među kojima su širenje sigurnosti i mira u cijelom društvu, jer Njegove riječi:

> ***U odmazdi vam je - opstanak...***

tj. kroz provođenje šerijatskih normi o odmazdi postižete siguran i miran život, bez straha, očaja, duševnog nemira i prijetnji ubistvom, kakva je situacija u društvima koja ne provode propise odmazde.

Ove su riječi na najvišem nivou rječitosti i elokventnosti, s obzirom da su jedan pojam učini sadržajem njegove suprotnosti. Odredio je pojam "el-kisas" (odmazda), a ostavio neodređenom riječ "hajat" (život) da bi ukazao da se ovom posebnom vrstom pravne norme dobijaju mnogi životi, jer njeno poznavanje ovog propisa odvraća zločinca od ubistva pa će time biti uzrokom života dvije osobe. Također, ranije su znali ubiti i nekoga drugoga, a ne ubicu, i

525 El-Bekara, 178-179.

više osoba zbog jednog ubijenog, čime je dolazilo do smutnje među njima. Kažnjavanjem samo ubice, ostali bivaju spašeni te to postaje uzrokom njihova života.[526]

Također je Uzvišeni rekao:

> ***Mi smo im u njemu propisali: glava za glavu, i oko za oko, i nos za nos, i uho za uho, i zub za zub, a da rane treba uzvratiti. A onome ko od odmazde odustane, bit će mu to od grijeha iskupljenje. Oni koji ne sude prema onom što je Allah objavio pravi su nasilnici.***[527]

Ajet ukazuje da je odmazda propisana kako kod zločina nad životom tako i kod manjeg zločina nad tijelom.

Isto tako potvrđena je utemeljnost odmazde i sunnetom, pa se u predanju Abdullaha b. Mesuda (radijallahu anhu) prenosi da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يَحِلُّ م مرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلاَّ بِإِحْدَى ثَلاثٍ النَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالثَّيِّبُ الزَّانِي وَالْمَارِقُ مِنَ الدِّينِ التَّارِكُ لِلْجَمَاعَةِ

Nije dopuštena krv muslimana koji svjedoči da nema boga osim Allaha i da sam ja Božiji Poslanik, osim u tri slučaja:

- *glava za glavu;*
- *činjenju bluda od strane osobe koja je u braku, ili je bila u braku, i*
- *otpadniku od vjere koji napusti zajednicu.*[528]

Ovo je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) provodio i u praksi. Tako se od Enesa b. Malika prenosi da je rekao:

526 Tefsirul-Bejdavi, I, str. 253.
527 El-Maida, 45.
528 El-Buhari, Sahih, "Kitabud-dijat", br. 6.370.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ خَرَجَتْ جَارِيَةٌ عَلَيْهَا أَوْضَاحٌ بِالْمَدِينَةِ قَالَ فَرَمَاهَا يَهُودِيٌّ بِحَجَرٍ قَالَ فَجِيءَ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِهَا رَمَقٌ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُلَانٌ قَتَلَكِ فَرَفَعَتْ رَأْسَهَا فَأَعَادَ عَلَيْهَا قَالَ فُلَانٌ قَتَلَكِ فَرَفَعَتْ رَأْسَهَا فَقَالَ لَهَا فِي الثَّالِثَةِ فُلَانٌ قَتَلَكِ فَخَفَضَتْ رَأْسَهَا فَدَعَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَتَلَهُ بَيْنَ الْحَجَرَيْنِ.

و في رواية ثانية بلفظ : ...فَرُضَّ رَأْسُهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ

"Neka je djevojka sa srebrenim nakitom išla po Medini, pa ju je neki jevrej udario kamenom, donijeli su je Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem), a bila je na izidisaju, pa je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) upita: *Je li te taj i taj ubio?* Ona je podigla glavu, Poslanik joj je ponovio pitanje: *Je li te taj i taj ubio?* Ona je ponovo podigla glavu, a onda ju je treći put upitao: *Je li te taj i taj ubio?* Tada je spustila glavu. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) pozvao ga je (i nakon što je priznao) izvršio je smrtnu kaznu nad njim kamenovanjem."[529]

U drugom predanju stoji: "...pa mu je razmrskana glava kamenjem."[530]

ZABRANA UBISTVA

Uzvišeni je Allah strogo zabranio ubistvo, pa je njegova zabrana žešća i od formalnog izgovaranja jezikom riječi kufra. Ranije smo istakli da se daje olakšica onome koji je zbilja prisiljen da iskaže kufr, ako mu je srce i dalje postojano u vjerovanju, ali mu se nikada ne daje olakšica da može počiniti ubistvo, bez obzira što je prisiljen. Nije mu dopušteno ubiti drugoga, a niti ubiti sebe.

Uzvišeni kaže:

529 El-Buhari, Sahih, "Kitabud-dijat", br. 6.369.
530 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-husumat", br. 2.236.

> ***...i jedni druge ne ubijajte! Allah je, doista, prema vama milostiv. Onoga ko to nepravično i nasilno uradi - Mi ćemo u vatru baciti, to je Allahu lahko.***[531]

Značenje Allahovih riječi:

...i jedni druge ne ubijajte! jeste: nemojte se međusobno ubijati, ljudski je život u islamu svet i neprikosnoven. Ko s umišljajem ubije drugog uzrokovao je da na osnovu odmazde i sam bude ubijen. Ili može značiti: ***...ne ubijajte se*** jer ste kao jedna duša, pa ko ubije jednu dušu kao da je pobio cijeli svijet, kao što kaže Uzvišeni:

> ***Zbog toga smo Mi propisali sinovima Israilovim: ako neko ubije nekoga koji nije ubio nikoga, ili onoga koji na zemlji nered ne čini - kao da je sve ljude poubijao; a ako neko bude uzrok da se nečiji život sačuva - kao da je svim ljudima život sačuvao. Naši poslanici su im jasne dokaze donosili, ali su mnogi od njih, i poslije toga, na zemlji sve granice zla prelazili.***[532]

Ili može značiti:

> ***neka niko od vas ne počini samoubistvo.***

Kao što je islam zabranio čovjeku da ubije drugog, također mu je zabranio da ubije i sebe. Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَتَوَجَّأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ شَرِبَ سَمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ يَتَرَدَّى فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا

Ko izvrši samoubistvo komadom željeza, imat će ga u svojoj ruci i njime će rovariti po svom stomaku u vatri džehenemskoj za vijeke

---

531 En-Nisa, 29-30.

532 El-Maida, 32.

vjekova. Ko popije otrov i tako se ubije, kušat će ga u vatri džehenemskoj za vijeke vjekova. Ko se s brda strmoglavi i ubije se, strmoglavljivat će se u vatri džehenemskoj za vijeke vjekova.[533]

I još je rekao:

مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ بِمِلَّةٍ غَيْرِ الإِسْلامِ كَاذِبًا فَهُوَ كَمَا قَالَ وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ عُذِّبَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ عَلَى رَجُلٍ نَذْرٌ فِي شَيْءٍ لا يَمْلِكُهُ

Ko se lažno zakune nekom drugom vjerom mimo islama njoj i pripada. A onim čime čovjek izvrši samoubistvo, time će biti kažnjavan na Sudnjem danu. Čovjek se ne može zavjetovati za ono što ne posjeduje.[534]

Ovaj smisao odnosi se i na onoga ko se ubije izlaganjem pogibelji koja nije na polju ratovanja i džihada. Navode imam Ahmed u svom *Musnedu* i Ebu Davud u svom *Sunenu* od Amra b. el-Asa da je rekao:

عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ احْتَلَمْتُ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ فِي غَزْوَةِ ذَاتِ السُّلاسِلِ فَأَشْفَقْتُ إِنْ اغْتَسَلْتُ أَنْ أَهْلِكَ فَتَيَمَّمْتُ ثُمَّ صَلَّيْتُ بِأَصْحَابِي الصُّبْحَ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا عَمْرُو صَلَّيْتَ بِأَصْحَابِكَ وَأَنْتَ جُنُبٌ فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي مَنَعَنِي مِنْ الاغْتِسَالِ وَقُلْتُ إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ وَلا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا

"Polucirao sam u hladnoj noći za vrijeme Bitke Zatus-Sulasil, pa sam se pobojao ako se okupam, da ću umrijeti, te sam uzeo tejemmum, nakon čega sam sa svojim saborcima klanjao sabah. To su spomenuli Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem), koji mi reče: *Amre, jesi li to saborcima klanjao kao džunup*? Izvijestio sam šta me je to spriječilo da se okupam, nakon čega sam rekao da sam čuo da je Allah rekao:

...i ne ubijajte se! Allah je, doista, prema vama milostiv...,

533 Muslim, Sahih, "Kitabul-iman", br. 158.
534 Muslim, Sahih, "Kitabul-iman", br. 159.

pa se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) samo nasmijao, ne rekavši ništa."[535]

Bitno je istaći da se samoubici ne klanja dženaza.[536] Tako se u hadisu od Džabira b. Semure prenosi da je donesen Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) neki čovjek koji se ubio šiljkom strijele pa mu nije klanjao dženazu.[537]

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ قَتَلَ نَفْسَهُ بِمَشَاقِصَ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ

Ubistvo je teški zločin i velika propast. U hadisu se od Mu'avije (radijallahu anhu) prenosi da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

كُلُّ ذَنْبٍ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَغْفِرَهُ إِلاَّ الرَّجُلُ يَمُوتُ كَافِرًا أَوْ الرَّجُلُ يَقْتُلُ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا

Svaki će grijeh, možda, Allah oprostiti, osim čovjeku koji umre kao nevjernik, ili onom koji s umišljajem ubije vjernika.[538]

Potvrđuje ga i sam vanjski smisao riječi Uzvišenog:

> ***Onome ko hotimično ubije vjernika kazna će biti - Džehennem, u kojem će vječno ostati; Allah će na njega gnjev Svoj spustiti i proklet će ga i patnju mu veliku pripremiti.***[539]

POKAJANJE ZBOG UBISTVA

Vanjski smisao kur'anskog ajeta i hadisi ukazuju na to da će ubica s umišljajem vječno patiti u Džehennemu i da mu nema pokajanja. Ovo mišljenje postalo je poznato i od Ibn Abbasa (radijallahu anhuma).

---

535 Ebu Davud, Sunen, "Kitabut-tahara", br. 283.
536 Pretežnije je mišljenje da će mu se klanjati dženaza (prim. prev.)
537 Muslim, Sahih, "Kitabul-džena'iz", br. 1.624.
538 Ahmed, Musned, "Musneduš-šamijjin", br. 16.302.
539 En-Nisa, 93.

Neki islamski učenjaci odgovaraju na ovo riječima da je ovo izrečeno da bi se postigla krajnja prevencija da ne dođe do ubistva, kao što se navodi u hadisu od Ibn Omera (radijallahu anhuma) u kojem stoji da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

لَنْ يَزَالَ الْمُؤْمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَا لَمْ يُصِبْ دَمًا حَرَامًا

Vjernik je konstantno u okrilju svoje vjere sve dok ne prolije zabranjenu krv.

Ovo je na osnovu općenitog značenja riječi Uzvišenog:

Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijehe od toga kome On hoće. A onaj ko drugog smatra Allahu ravnim čini, izmišljajući laž, grijeh veliki[540],

te na osnovu mnoštva tekstova koji kazuju da grješnici vjernici neće vječno patiti u Džehennemu. Moguće je da Allah ne izvrši prijetnju, ali nije moguće da ne izvrši obećanje, pa dova je dobrih muslimana:

"O Ti, koji kada obećaš, ispuniš, a kada zaprijetiš, oprostiš!"

Drugi smatraju da se hadis odnosi na ubicu koji taj čin smatra dopuštenim i nema nikakve sumnje da je time postao nevjernik, i to ne može biti predmetom rasprave. Svoj stav argumentiraju predanjima koja govore o povodu objave ovog ajeta:

Navodi Ibn Ebu Hatim od Ibn Džubejra da je ajet objavljen zbog Mekisa b. Subabe el-Kenanija, koji je zajedno sa svojim bratom primio islam, nakon čega su ostali u Medini. Jednoga dana Mekis je našao svoga brata Hišama ubijenog među ensarijama u plemenu En-Nedždžar, a njegovi pripadnici tada rekoše: "Ne znamo ko ga ubi, ali ćemo dati materijalnu kompenzaciju", pa su dali Mekisu stotinu deva na ime krvarine za njegova brata. Kada je Mekis krenuo nazad, društvo mu je pravio jedan čovjek iz plemena Fihr, koga je

540 En-Nisa, 48.

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao do plemena En-Nedždžar, Mekis se na putu okomio na El-Fihrija, ubio ga i odmetnuo se od islama. Uzjahao je jednu od deva od date kompenzacije, potjerao ostale i došao u Meku. Za njegovu krv Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) je u vrijeme oslobođenja Meke rekao da ju je dopušteno proliti. Ubijen je držeći se za prekrivač Kabe.[541]

Prihvaćeno je mišljenje kod sunijskih učenjaka da je ubica u Allahovoj volji, može ga kazniti, a može mu i oprostiti. To potvrđuje muttefek alejh predanje Ubade u kojem se, nakon spominjanja ubistva, bluda i drugih velikih grijeha, kaže: ...*a ko nešto od njih uradi, pa mu ih Allah ne objelodani, on od Allaha zavisi: ako hoće, kaznit će ga, a ako hoće, oprostit će mu.*[542]

...وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَسَتَرَهُ اللَّهُ فَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ إِنْ شَاءَ عَاقَبَهُ وَإِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ...

Tu činjenicu potvrđuje i predanje Ebu Seida el-Hudrija (radijallahu anhu), koji prenosi da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِنْسَانًا ثُمَّ خَرَجَ يَسْأَلُ فَأَتَى رَاهِبًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَهُ هَلْ مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ لا فَقَتَلَهُ فَجَعَلَ يَسْأَلُ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ ائْتِ قَرْيَةَ كَذَا وَكَذَا فَأَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَنَاءَ بِصَدْرِهِ نَحْوَهَا فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلائِكَةُ الْعَذَابِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ تَقَرَّبِي وَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى هَذِهِ أَنْ تَبَاعَدِي وَقَالَ قِيسُوا مَا بَيْنَهُمَا فَوُجِدَ إِلَى هَذِهِ أَقْرَبَ بِشِبْرٍ فَغُفِرَ لَهُ

Među Israilćanima bio je neki čovjek koji je pobio devedeset i devet osoba, nakon čega je pošao raspitivajući se o tome, pa je došao do nekog isposnika i pitao ga, rekavši mu: "Ima li za mene pokajanja?" Rekao mu je: "Nema." Pa je i njega ubio. Nastavio je dalje raspitivati

541 Više v.: Ruhul-meani, V, str. 115.

542 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-menakib", br. 3.603.; Muslim, Sahih, "Kitabul-hudud", br. 3.223.; Ahmed, Musned, "Baki musnedil-ensar", br. 21.616.

se pa mu je neko rekao da ode u jedno selo, pa ga smrt zateče, a srcem je težio ka njemu. Meleci milosti i kazne počeše se o njemu prepirati, pa Allah objavi jednom mjestu da se približi, a drugom da se udalji, nakon čega reče: "Izmjerite razdaljinu između ova dva mjesta", pa nađoše da je mjesto u koje je krenuo bliže za jedan pedalj, pa mu bi oprošteno![543]

U hadisu je šerijatskopravno utemeljenje pokajanja za sve velike grijehe, pa i za počinjeno višestruko ubistvo. Ovo shvataju tako da kada Uzvišeni Allah primi pokajanje ubice, obavezuje se da će učiniti zadovoljnim i njegova protivnika. Kadija Ijad kaže: "Iz hadisa se vidi da pokajanje koristi kod ubistva, kao i kod ostalih grijeha."[544]

Bitno je istaći da šerijatski pravnici navode da pokajanje ubice nije valjano sve dok se ne preda da se nad njim izvrši odmazda.

U *Ed-Durrul-muhtaru* stoji: "Nije valjano pokajanje ubice sve dok se ne preda da se nad njim učini odmazda." Ibn Abidin (rahimehullah) to pojašnjava riječima: "...tj. nije mu dovoljno samo pokajanje".

U *Tebjinu'l-meharimi* stoji: "Znaj da pokajanje ubice nije moguće samo uz njegovo kajanje i traženje oprosta, nego ovisi o pružanju satisfakcije nasljednicima ubijenog. Ako se radi o ubistvu s umišljajem, nužno je da im se omogući da izvrše odmazdu nad njim. Ako hoće, ubit će ga, a ako hoće, oprostit će mu bez nadoknade, pa ako mu oproste, onda mu je dovoljno pokajanje."[545]

543 El-Buhari, Sahih, "Kitab ehadisil-enbija"", br. 3.211.

544 Fethul-bari, VI, str. 518.

545 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 352.

VRSTE UBISTVA

Postoji više vrsta ubistva, koja se mogu klasificirati na sljedeći način:

Ubistvo s umišljajem koje zahtijeva odmazdu

Ono se ogleda u tome da namjerno udari osobu sredstvom koje, po običaju, usmrćuje. Ono što uzrokuje kaznu odmazde jeste namjerno usmrćivanje i u tome nema udjela osobenost sredstva kojim je zločin počinjen. No, kako je namjera skrivena, ona se može razaznati samo na osnovu dokaza. Ako je dokaz priznanje ubice, u smislu da je priznao da je počinio ubistvo s umišljajem, nema spora da ovakvo ubistvo dovodi do odmazde, bez obzira kojim je sredstvom počinjeno. Međutim, ako dokaz nije priznanje, budući da ubica negira da je počinio ubistvo s umišljajem, onda se u obzir uzima sredstvo kojim je izvršeno ubistvo. Pa ako se sredstvom kojim je to izvršio, uobičajeno, cilja počiniti ubistvo, kao što je oružje i ono što mu je slično, poput vatre, smatrat će se, također, bez ikakve dvojbe, ubistvom s umišljajem i slijedi kazna kisas.[546]

Ako bi mu, naprimjer, zabio iglu u neki vitalni organ ili ga posjekao i na taj način ga ubio, to će se smatrati ubistvom s umišljajem.

U ovom slučaju vadžib je odmazda (el-kisas), a ne iskup (el-keffaret), jer se, kao što smo ranije istakli, radi o apsolutno velikom grijehu. U hadisu se od Enesa b. Malika prenosi da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَقَوْلُ الزُّورِ أَوْ قَالَ وَشَهَادَةُ الزُّورِ

Najveći grijesi jesu:

- *pridruživanje Allahu druga;*

546 Ilaus-sunen, XVIII, str. 72.

- *ubistvo;*
- *neposlušnost prema roditeljima;*
- *laž*, ili je rekao, *lažno svjedočenje.*[547]

Ovdje nema keffareta, jer keffaret ima smisao ibadeta, budući da se sastoji iz posta i oslobađanja roba, tako da keffaret varira između ibadeta i kazne. Allah Uzvišeni kaže:

> ***Nezamislivo je da vjernik ubije vjernika, to se može dogoditi samo - nehotice. Onaj ko ubije vjernika nehotice - mora osloboditi ropstva jednog roba - vjernika i predati krvarinu porodici njegovoj; oslobođen je krvarine jedino ako oni oproste. Ako on pripada narodu koji vam je neprijatelj, a sam je vjernik, mora osloboditi ropstva jednog roba - vjernika; a ako pripada narodu s kojim ste u savezu, mora dati krvarinu porodici njegovoj i osloboditi ropstva jednog roba - vjernika. Ne nađe li, mora uzastopce postiti dva mjeseca da bi Allah primio pokajanje - a Allah sve zna i mudar je.***[548]

Ajet ukazuje da je sloboda život, a ropstvo smrt. Pa ko bude uzrokovao smrt žive osobe, obavezan je nastojati oživjeti osobu koja skoro da je mrtva, a to je osoba u ropstvu, što se postiže njenim oslobađanjem i lišavanjem ropstva.

Ubistvo slično onom s umišljajem (el-katl šibhul-amd)

Ubistvo slično ubistvu s umišljajem jeste ono kod koga je postojala namjera da se ubijeni udari, ali drugim sredstvima (ne onima koja obično usmrćuju), tj. onima koja neće dovesti do razdvajanja dijelova ljudskog tijela, pa makar to bili veliki kamen ili drvo. Ovo je

547 El-Buhari, Sahih, "Kitabud-dijat", br. 6.363.
548 En-Nisa, 92.

po mišljenju Ebu Hanife, za razliku od stavova njegovih učenika i ostale trojice imama, koji kažu da će se tada raditi o ubistvu s umišljajem. Po njima, ubistvo s umišljajem jeste namjerni udarac od kojeg u većini slučajeva biva usmrćen, a ubistvo slično onom s umišljajem jeste onaj udarac koji u većini slučajeva ne dovodi do ubistva.

Po njima, ako bi ga zagnjurio u manju količinu vode i on podlegne, to se neće smatrati ubistvom s umišljajem, pa niti ubistvom koje mu sliči. Ako bi ga bacio u bunar, ili s vrha planine, ili s krova, i ne postoji nada da bi se mogao spasiti, to će se smatrati ubistvom sličnim ubistvu s umišljajem, po mišljenju imama Ebu Hanife, dok će se smatrati ubistvom s umišljajem, po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda. Ako bi svezao čovjeka i bacio ga pred lava ili neku drugu zvijer, pa ga ona ubije, neće se nad njim izvršiti odmazda niti će dati materijalnu kompenzaciju, nego će se kazniti, na osnovu diskrecionog prava sudije, tjelesno kažnjavati i doživotno kazniti zatvorom.

Ebu Hanifa uvjetuje da kod ubistva sličnom onom s umišljajem postoji namjera discipliniranja, a ne ubistva. O slučaju ako je ubistvo počinjeno sredstvom koje se, po običaju, ne koristi za ubijanje, osim ako je udarac ponovljen više puta, na način da ta cjelina udaraca, u većini slučajeva, dovodi do smrti, postoje dva mišljenja: prvo: da se apsolutno radi o ubistvu s umišljajem, što je stav Ebu Jusufa i Muhammeda, te drugo mišljenje: da je to ubistvo slično ubistvu s umišljajem, što je stav Ebu Hanife.[549]

Posljedica ubistva sličnog ubistvu s umišljajem jeste grijeh za namjeravani udarac, jer ga je htio, ali ne i grijeh za ubistvo, jer to nije namjeravao. Iskup i veća materijalna kompenzacija padaju na bližu rodbinu ubice (akila), srodnike s kojima se ispomaže. Nije obavezna odmazda kod ubistva sličnog ubistvu s umišljajem jer

549 Ilaus-sunen, XVIII, str. 73.

podsjeća na ubistvo iz nehata gledajući na sredstvo koje je koristio pri ubistvu, osim u slučaju da se radi o uzastopnim udarcima kada ga vladar može kazniti smrtnom kaznom i ubiti iz viših interesa. Ako bi ga ubio, udarivši ga, naprimjer, željeznom lopatom, pa ga dohvatila oštrica ili leđna strana željeza, smrtno ga povrijedivši, izvršit će se, konsenzualno, odmazda nad njim.[550]

Značajno je istaći da ne postoje tjelesne povrede koje se mogu okvalificirati kao one koje sliče onima s umišljajem, jer se odsijecanje ekstremiteta ne veže isključivo za jedno sredstvo, pa se ne može zamisliti da postoji nanošenje povreda koje sliče onima s umišljajem, za razliku od ubistva.

Ubistvo iz nehata

Postoje dvije vrste ubistva iz nehata, nehat u namjeri i nehat u izvršenju. Nehat u namjeri je greška u procjeni ubice, kao da puca na nekoga misleći da je lovina ili neprijatelj, otpadnik, a ono bude musliman.

Nehat u izvršenju jeste kada gađa metu ili lovinu, a pogodi čovjeka ili želi gađati nekoga u ruku, a pogodi drugoga u vrat. Isti je slučaj ako bi mu iz ruke ispalo drvo ili cigla pa nekoga ubije.

Slični slučajevi ubistvu iz nehata

Takav je slučaj osobe koja spava pa se prevrne i nekoga uguši. Ovo se u Šerijatu tretira ubistvom iz nehata, iako je, uistinu, nižeg ranga, jer spavač apsolutno nema nikakvu namjeru.

Posljedica ubistva iz nehata i sličnih slučajeva jeste iskup, materijalna kompenzacija koju daje bliža rodbina i grijeh, ali manji od grijeha za ubistvo s umišljajem, jer je propustio temeljito provjeriti

550 Ed-Durrul-muhtar, V, str. 349.

svoj cilj. Iskup je zbog toga što je počinio ubistvo, iako nema grijeha za namjeravanje ubistva.

Prouzročeno ubistvo

Govori se o prouzročenom ubistvu kada neko iskopa bunar ili stavi kamen na tuđi posjed, bez odobrenja nositelja vlasti ili njegova zamjenika pa uslijed toga neko nastrada. Isti je slučaj i ako bi neko bacio drvo na prometnu cestu ili koru od lubenice i sl., takav će nadoknaditi štetu koju je izazvao. Na isti način će se tretirati i ako polije put, a za to prolaznik nije znao, bilo da je slijep ili je polijevanje izvršeno noću.

Ako bi čovjek spotakavši se o kamen pao u bunar kojeg je iskopala druga osoba, obeštećenje je na onome koji je stavio kamen, a ako ga niko nije postavljao, onda je obeštećenje obaveza onoga koji je bunar iskopao. Isti je slučaj ako bi se okliznuo zbog vode koju je neko prosuo pa upadne u bunar. Obeštetit će ga onaj koji je vodu prolio, a ako se radi o kišnici, onda je to obaveza onoga koji je bunar iskopao.

Posljedica prouzročenog ubistva jeste materijalna kompenzacija bliže rodbine ubice, ali ne i iskup, niti grijeh ubistva, nego grijeh kopanja i stavljanja predmeta na tuđi posjed.

Ako bi ga uveo u kuću i on umre od gladi ili žeđi, ne bi bio dužan dati odštetu, a Ebu Jusuf i Muhammed kažu da je obavezan dati materijalnu kompenzaciju, jer je to uzrok koji je doveo do njegove propasti, što je nužno obeštetiti. Ovo je u našem dobu odabrano mišljenje da bi se onemogućili nasilnici.[551]

Sve vrste ubistva o kojima smo govorili, a koja nisu ozakonjena, nužno lišavaju ubicu nasljedstva ubijenog, ako je ubica šerijatski obaveznik, a ako se radi o djetetu ili maloumnoj osobi, onda će nasljeđivati.

551 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 349.

NUŽNI UVJETI
ZA IZVRŠENJE ODMAZDE

Uvjeti su sljedeći:

1. da je ubici bilo zabranjeno proliti krv ubijenog, tj. da je ubici apsolutno bilo zabranjeno ubiti ga, a to je slučaj ako se radi o muslimanu ili štićeniku islamske države, za razliku od neprijatelja ili azilanta (muste'mina);
2. da je ubica šerijatski obaveznik. Tako nema umišljaja kod djeteta ili maloumnog. Ako bi potpuno izgubio razum, nakon što je počinio ubistvo dok je bio razuman, a prije presude, neće se sprovesti odmazda. Ako njegova maloumnost nije potpuna, već traje mjesec ili godinu i počini ubistvo, nakon što je došao svijesti, bit će ubijen.

   U *El-Muvetti* se od Jahjaa b. Seida prenosi da je Mervan b. el-Hakem pisao Muaviji b. Ebu Sufjanu da mu je doveden maloumni koji je počinio ubistvo. Muavija mu je odgovorio: "Neka da materijalnu kompenzaciju, ali ga ne ubijaj, jer nad maloumnim ne izvršava se odmazda."[552]

   و حَدَّثَنِي عَنْ مَالِك عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ كَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ أَنَّهُ أُتِيَ بِمَجْنُونٍ قَتَلَ رَجُلا فَكَتَبَ إِلَيْهِ مُعَاوِيَةُ أَنْ اعْقِلْهُ وَلا تُقِدْ مِنْهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ عَلَى مَجْنُونٍ قَوَدٌ

   Kada je u pitanju pijana osoba, nad njom će se izvršiti odmazda, na osnovu predanja koje se navodi u *El-Muvetti*, a u kojem stoji da je Mervan b. el-Hakem pisao Muaviji b. Ebu Sufjanu navodeći da mu je dovedena pijana osoba koja je nekoga ubila pa mu je Muavija odgovorio da je ubije.[553] Ovo također bilježi El-Bejheki u svome *Sunenu*.

552 Malik, el-Muvetta, "Kitabul-'ukul", br. 1.340.

553 Malik, el-Muvetta, "Kitabul-'ukul", (bez broja hadisa).

حَدَّثَنِي يَحْيَى عَنْ مَالِك أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ كَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ يَذْكُرُ أَنَّهُ أُتِيَ بِمَجْنُونٍ قَتَلَ رَجُلا فَكَتَبَ إِلَيْهِ مُعَاوِيَةُ أَنْ اعْقِلْهُ

Ako bi maloumna osoba potegla oružje na nekoga, pa je ovaj s umišljajem ubije, obavezna je materijalna kompenzacija iz njegove imovine, kakav je slučaj i s djetetom, ali nije obavezna odmazda jer postoji olakšavajuća okolnost, a to je sprečavanje zla. Eš-Šafi kaže: "Nema odštete ni kod jednog od ovih slučajeva jer je to radi sprečavanja zla";[554]

3. da ne postoji sumnja, tako nije obavezna odmazda nad ocem zbog ubistva svoga djeteta, na osnovu hadisa koji se prenosi od Omera b. el-Hattaba, a u kojem se kaže:

لاَ يُقَادُ الأَبُ مِن ابْنِهِ

"Čuo sam Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako kaže: *Neće se izvršiti odmazda nad ocem zbog sina!*"

Bilježe ga Ed-Darekutni i El-Bejheki, koji kaže da mu je sened vjerodostojan. Amr b. Dinar prenosi od Tavusa, a on od Ibn Abbasa da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

لا تُقَامُ الْحُدُودُ فِي الْمَسَاجِدِ وَلا يُقْتَلُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ

Haddovi se ne izvršavaju u džamijama, niti se otac ubija zbog (ubistva) djeteta.[555]

Ovo je stav Ebu Hanife, Eš-Šafija, Ahmeda i dr. Neki drugi pravnici suprotstavljaju im se govoreći da je odmazda

554 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 351.

555 Navode ga: Et-Tirmizi, El-Bezzar, El-Hakim, Ed-Darekutni i El-Bejheki. Ibn Abdulberr kaže: "Radi se o frekventnom hadisu u Hidžazu i Iraku. Oni smatraju da je predanje razglašeno (mustefid), i zbog frekventnosti, prihvaćenosti i njegovog sprovođenja u praksu bespotrebno mu je navoditi isnad. Navoditi sened uz ovakva predanja, povrh njihove frekventnosti jeste suvišno opterećivanje." Ovako stoji u Ilaus-sunenu, XVIII, str. 88.

nužna, na osnovu vanjskog značenja kur'anskih ajeta i predanja koja nužno propisuju odmazdu, te stoga što se radi o slobodnim osobama, muslimanima koje potpadaju pod odmazdu, pa je nužno da svaki od njih bude ubijen zbog drugog, kao da su potpuni tuđinci. Odgovor na njihovu tvrdnju o vanjskom značenju kur'anskih ajeta i predanja jeste taj da su oni specificirani predanjima koja smo naveli, a odgovor da oni potpadaju pod odmazdu jeste takav da se tu radi o uspostavljanju analogije s različitim slučajem, jer je sinu zabranjeno, Allaha radi, ubiti oca, a kako da ne bude ako to čini radi sebe, pa nije obavezna odmazda nad ocem. Takav slučaj nije pak s tuđincem. Odmazda se ne izvršava zbog nemogućnosti zahtjeva da se kisas izvrši, a ne stoga što sinovljeva krv nije zaštićena u odnosu na njegova oca.[556]

GLAVA ZA GLAVU

Riječi Uzvišenog:

...Mi smo im u njemu propisali: glava za glavu...[557]

ukazuju da će se slobodna osoba ubiti kako zbog slobodne osobe tako i zbog roba, musliman zbog štićenika, pa su tako životi, po hanefijskom mezhebu, jednaki kod ubistva s umišljajem, pa će se izvršiti odmazda nad svakim ubicom zbog ubijenog, bez obzira bio on slobodan, rob, muškarac ili žena. Slobodan se ubija zbog slobodnog i roba, a musliman se ubija zbog štićenika.

Gornje kur'anske riječi derogiraju slijedeće:

...slobodan - za slobodna, i rob - za roba, i žena - za ženu...[558],

556 Ilaus-sunen, XVIII, str. 88.
557 El-Maida, 45.
558 El-Bekara, 178.

kao što navodi Es-Sujuti u *Ed-Durru'l-mensuru* od En-Nuhasa, a ovaj od Ibn Abbasa. Ograničavanje u ajetu na slobodnog, što je dio onoga što obuhvataju riječi Uzvišenog: ***...glava za glavu...*** ne negira da se to odnosi i na roba, jer je to poput pariranja riječima: ***...žena - za ženu...***, a što ne sprečava da se muškarac ubije zbog žene.

Također će se ubiti musliman zbog ubistva štićenika, za razliku od mišljenja imama Eš-Šafija, na osnovu neograničenih tekstova Kur'ana i sunneta.

U djelu *El-Asar* Muhammed kaže: "Izvijestio nas je Ebu Hanifa, od Hammada, a on od Ibrahima da je neki član plemena Bekra b. Va'ila ubio nekog od stanovnika El-Hire (nemuslimana), pa je o tome Omer b. el-Hattab pisao da se prepusti starateljima ubijenog, pa ako hoće, neka izvrše odmazdu nad njim, a ako hoće, neka oproste. Pa je čovjek dat staratelju ubijenog, poznatom po imenu Hunejn, također stanovniku El-Hire, koji ga ubi. Nakon čega dođe Omerovo pismo: 'Ako čovjek još nije ubijen, neka ga ne ubijaju!', iz čega su vidjeli da ih je Omer želio zadovoljti time što bi im dao materijalnu kompenzaciju."

Muhammed dalje kaže: "Ovo prihvatamo i kada musliman s umišljajem ubije nemuslimana saveznika (mu'ahida), on će tada biti ubijen. To je stav Ebu Hanife, a čuli smo i da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) ubio muslimana zbog ubistva nemuslimana saveznika, rekavši tada:

أَنَا أَحَقُّ مَنْ وَفَّى بِذِمَّتِهِ

Ja sam najpreči da ispunim njegov ugovor o zaštiti.

Eš-Šafi u svom *Musnedu* na marginama djela *El-Umm* kaže: "Izvijestio nas je Muhammed b. el-Hasen, od Ibrahima b. Muhammeda, on od Muhammeda b. el-Munkedira, a ovaj od Abdurrahmana b. el-Bejlemanija da je neki musliman ubio štićenika, što je dospjelo do Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), na

što je on rekao: *Ja sam najpreči da sprovedem njegovo štićeništvo!*, nakon čega je naredio da se musliman smakne."[559]

Međutim, hanefijski pravnici pojam "kafir" (nemusliman), razumijevaju u smislu neprijatelja, u predanju Alije koje navodi El-Buhari u svom *Sahihu* od Ebu Džuhajfe da je on rekao:

قُلْتُ لِعَلِي: هَلْ عِنْدَكُمْ شيءٌ مِمَّا لَيْسَ في الْقُرْآنِ؟ و قَالَ ابْنُ عُيَيْنَة مرَّة: مَا لَيْسَ عِنْدَ النَّاسِ، فقَالَ: والَّذِي فلَقَ الحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ما عِنْدَنَا إلاَّ مَا فِي الْقُرْآنِ إلاَّ فَهْماً يُعْطَي رَجُلٌ في كِتَابِهِ وَمَا في الصَّحِيفَةِ، قُلْتُ: وَمَا في الصَّحِيفَةِ؟ قَالَ: الْعَقْلُ وَفِكاكُ الأسِير، وَأَنْ لا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكافِرٍ

"Pitao sam Aliju (radijallahu anhu): 'Imate li nešto mimo Kur'ana?'"

Ibn Ujejna je jednom prilikom rekao: "...čega nema kod drugih", na što je rekao: "Tako mi Onoga Koji je učinio da sjemenje proklija i dušu stvorio, mi imamo samo ono što se nalazi u Kur'anu, moć razumijevanja Knjige, koja je data čovjeku, i ono što se nalazi u ovoj sahifi." "A šta je u njoj?", upita. Reče: "Propisi o materijalnoj kompenzaciji, oslobađanju roba, te da musliman neće biti ubijen zbog nemuslimana."[560]

Onda bi hadis značio da vjernik neće biti ubijen zbog nevjernika neprijatelja, jer njegova se krv apsolutno ne pošteđuje, osim u slučaju da se radi o azilantu.

Neće se ubiti musliman i štićenik zbog azilanta, jer njegova krv nije zauvijek pošteđena, budući da se može vratiti i ratovati protiv muslimana.

Bit će ubijen razumni zbog maloumnog, punoljetni zbog djeteta, zdravi zbog slijepog, hroničnog bolesnika i invalida, te muškarac zbog žene, na osnovu konsenzusa, pa čak i ako bi ubio

559 Ilaus-sunen, XVIII, str. 94.
560 El-Buhari, Sahih, "Kitabud-dijat", br. 6.404.

čovjeka bez ekstremiteta: ušiju, spolovila, očiju, odmazda je obavezna, ako je ubistvo bilo s umišljajem.[561]

Bit će ubijen potomak zbog ubistva pretka, bez obzira na koljeno, ali ne i u suprotnom slučaju, jer roditelj neće biti ubijen zbog djeteta, kao što smo ranije istakli. Tako se općenito neće izvršavati odmazda nad precima, bez obzira na koljeno, pa ni ako se radi o ženskim precima, preko majke u uzlaznoj ili pobočnoj liniji, bez obzira na koljeno, jer riječi Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) koje su ranije navedene: ***Neće se izvršiti odmazda nad ocem zbog djeteta*** objašnjavaju da je razlog tome u pripadanju, što se odnosi na koljena iznad, jer su oni uzročnici njegova života, pa ne može on biti uzrokom njihova nestanka. Stoga ako otac ubije svoje dijete, obavezna je materijalna kompenzacija iz očeva imetka u roku od tri godine jer se radi o umišljaju, a bliža rodbina ne snosi kompenzaciju za ubistva s umišljajem. Eš-Šafi je rekao: "Obavezna je odmah kao zamjena za pomirenje."[562]

Ako bi dvije osobe učestvovale u ubistvu jedne, nad jednom od njih bilo bi obavezno izvršiti odmazdu, ako ga je sama počinila, a nad drugom nije obavezna odmazda, kao što je slučaj tuđinca i oca, onoga koji je ubistvo izvršio nehatom i onoga koji je to izvršio s umišljajem, ili ga jedan izvršio sabljom, a drugi štapom, tada nije obavezna odmazda nad njima, nego su obavezni dati materijalnu kompenzaciju.

Kada ranjeni oprosti odmazdu, ona se ne izvršava, jer odmazdu prvenstveno zaslužuje ubijeni, kao što je valjan oprost nasljednika prije smrti ostavitelja, jer ostavitelj posjeduje pravo na odmazdu nakon smrti, a budući da on tada nije u stanju prenijeti pravo, onda ono početno pripada nasljedniku.[563]

561 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 344.
562 Isto, V, str. 344.
563 Isto.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN UBIJANJA GRUPE ZBOG POJEDINCA I POJEDINCA ZBOG GRUPE

Bit će ubijena grupa zbog pojedinca, jer se od Seida b. el-Musejjeba prenosi da je Omer ubio petericu ili sedmericu zbog jednog čovjeka kojeg su mučki ubili, nakon čega je rekao:

لَوْ تَمَالأَ عَلَيْهِ أَهْلُ صَنْعَاءَ لَقَتَلْتُهُمْ بِهِ جَمِيعًا

"Da su se protiv njega udružili i stanovnici Sane, sve bi ih zbog njega pobio."[564]

Od Seida b. Vehba se prenosi da je rekao:

خَرَجَ رِجَالٌ فِي سَفَرٍ، فَصَحِبَهُمْ رَجُلٌ، فَقَدِمُوا، وَلَيْسَ مَعَهُمْ، فَاتَّهَمَهُمْ أَهْلُهُ، فَقَالَ شُرَيْحٌ: شُهُودُكُمْ أَنَّهُمْ قَتَلُوا صَاحِبَكُمْ، وَإِلاَّ حَلَفُوا بِاللهِ مَا قَتَلُوهُ، فَأَتَى بِهِمْ إِلَى عَلِيٍّ، وَأَنَا عِنْدَهُ، فَفَرَّقَ بَيْنَهُمْ، فَاعْتَرَفُوا، فَأَمَرَ بِهِمْ، فَقُتِلُوا.

"Neki ljudi pošli su na put i još im se neki čovjek priključio, a kada su oni stigli, njega nije bilo. Njegova porodica osumnjičila ih je pa je Šurejh rekao: 'Dovedite svoje svjedoke da su ga oni ubili, u protivnom neka se oni zakunu da ga nisu ubili.' Doveli su ih Aliji, a ja sam bio kod njega, pa ih je razdvojio i oni su priznali, nakon čega je naredio da se pogube."[565]

Od El-Mugire b. Šu'be prenosi se da je on ubio sedmericu zbog jedne osobe.[566]

Kaznit će se kisasom grupa zbog pojedinca, ako su ga svi istovremeno smrtno ranili, ali ne i ako su to učinili sukcesivno, pa

564 Navodi ga Muhammed u El-Muvetti, a sened mu je vjerodostojan. Također ga bilježe Ibn Ebu Šejba i El-Buhari u muallek predanjima s vjerodostojnim senedom.

565 Navodi ga Ibn Ebu Šejba, a sened mu je po Muslimovom uvjetu.

566 Bilježi ga Ibn Ebu Šejba, a prenosioci su mu prenosioci vjerodostojnih predanja, izuzev Mudžalida, čija predanja Muslim bilježi samo uz druge prenosioce, kao što se navodi u: Ilaus-sunenu, XVIII, str. 112.

ako bi ga jedan od njih tako ranio da s tom ranom ne bi preživio, a onda ga rani i drugi, ubica je samo prvi. Ako bi mu pak neko nanio deset rana, a drugi samo jednu, obojica su ubice, jer čovjek može umrijeti od jedne rane, a ostati živ od više njih. Ako bi bio ranjen na više mjesta i umre, a ne zna se koja je od njih bila teža, a koja lakša, odmazda će se izvršiti za sve zbog nemogućnosti utvrđivanja koja je bila teža, a koja nije. Međutim, ako se zna koja je bila teža, odmazda će se izvršiti samo zbog nje. Do usmrćivanja je došlo učestvovanjem više osoba i njihov udio se ne može razdvojiti. Udio svakog iz grupe u tome se ne može razdijeliti, pa je nužna solidarnost i odgovornost svakog zločinca pojedinačno, kao da nije drugih bilo. To je ustanovljeno na osnovu konsenzusa ashaba (radijallahu anhum), a navedene su i riječi Omerove:

"Da su se protiv njega udružili i stanovnici Sane, sve bi ih zbog njega pobio."

Ubit će se pojedinac zbog grupe zadovoljavajući se njime za sve ostale, za razliku od mišljenja Eš-Šafija, koji kaže: "Bit će ubijen zbog prvog, ako ih je postepeno ubijao, a ostalima će se iz njegove ostavštine dosuditi materijalna kompenzacija. Ako ih je sve zajedno ubio, ili se ne zna koji je od njih prvi bio, kockom će se odlučiti među njima, pa na koga kocka padne nad njim će se izvršiti odmazda, a ostalima će se dati materijalna kompenzacija."

Ako je prisutan samo jedan staratelj (od onih koji su pobijeni), izvršit će se odmazda za njega i, po našem mišljenju, obaveza spram ostalih spada, kao i u slučaju ako bi ubica umro prirodnom smrću prije nego što bi se izvršila odmazda nad njim jer je prestala mogućnost izvršenja kazne.[567]

Ovo je različito od slučaja ekstremiteta, jer se kazna u tom slučaju ne može razlučiti, te se neće grupa kazniti odmazdom zbog odsijecanja ekstremiteta pojedincu. Tako ako bi dvojica ili više ljudi

567 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 358.

odsjekli ruku ili nogu nekome drugome ili mu izbili zub i sl., a što je manji zločin od ubistva, na način da su uzeli nož i uboli ga njime u ruku tako da su mu je rasjekli, po našem mišljenju, nema odmazde ni nad jednim od njih jer ne postoji identičnost, a uvjet kod ekstremiteta jeste da su iste vrijednosti i korisnosti za razliku od života, jer je uvjet kod života jedino jednakost u njihovoj zaštićenosti. Platit će zločinci u jednakom iznosu materijalnu kompenzaciju za odsječenu ruku, dok će se, po mišljenju Eš-Šafija (rahimehullah), kazniti odmazdom, analogno ubistvu.

Ako bi se dosudila odmazda i materijalna kompenzacija za jednu ruku, a onda jedan od njih oprosti prije nego što se isplati kompenzacija, drugi ima pravo na odmazdu. Po mišljenju Muhammeda, on ima pravo na odštetu (el-erš), tj. kompenzaciju za ruku, dok će onaj koji je oprostio dobiti polovinu jer njih obojica, na osnovu presude, imaju pravo na odmazdu i odštetu, pa kada jedan od njih povuče svoje pravo u polovini odmazde opraštajući to zločincu, drugi dio odmazde preobražava se u imovinu, pa onaj koji je oprostio dobit će polovinu odštete na koju su zajednički imali pravo, dok će onaj drugi, koji nije oprostio, dobiti cijeli iznos odštete, polovinu od zajedničkog dijela, a polovinu od odmazde koja je pretvorena u imovinu. Komentari (hanefijskog mezheba) daju prevagu stavu Ebu Hanife i Ebu Jusufa jer je pravo svakog od njih potvrđeno u cijeloj ruci, a ono se umanjuje rivalitetom, pa ako oprostom nestane prava jednog, ostaje pravo drugog nepovrijeđeno, kao što je slučaj kod dvojice vjerovnika ili onih koji imaju pravo prvokupnje.[568]

Ako neko s umišljajem gađa nekog čovjeka pa metak kroz njega prođe do drugoga i obojica umru, odmazda će se izvršiti zbog prvog, jer je njega namjeravao ubiti, a za drugog će njegova bliža rodbina dati materijalnu kompenzaciju, jer je bilo nehatom. Nije njega

568 Isto.

namjeravao pogoditi jer je ciljao drugoga, ali ga je pogodio kroz prvog, što je jedna od dvije vrste ubistva iz nehata, i to nehat u namjeri, pa se tretira kao onaj koji je ciljao lovinu, a pogodio čovjeka. Međutim, ako ih je ciljao obojicu zajedno, onda će se smatrati da je i drugo ubistvo, ubistvo s umišljajem.

UBISTVO MUSLIMANA IZ NEHATA U BORBI

Nema odmazde ako musliman ubije muslimana za vrijeme borbe misleći da je neprijatelj u redovima neprijatelja jer se to smatra ubistvom iz nehata. Ubica je obavezan iskupiti se i dati materijalnu kompenzaciju. Ovo je u slučaju ako su oni bili izmiješani, a ako nisu bili izmiješani, nego je on bio u redovima neprijatelja, njegov ubica nema nikakvih obaveza, jer je tada njegov život prestao biti zaštićen. U hadisu se navodi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

مَنْ كَثَّرَ سَوَادَ قَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ

Ko uvećava brojnost nekog naroda on mu i pripada![569]

Ako bi vidio muslimana kako ga neprijatelj silom vodi (u "živom štitu" i sl. - primj. prev.) i nacilja ga, svjestan njegova stanja, i ubije ga, obavezna je, na osnovu analogije, odmazda nad njim, ali nije obavezna na osnovu pravne preferencije (istihsana), budući da činjenica da je on na mjestu gdje je dopušteno ubiti stvara sumnju koja obara odmazdu. Međutim, on je ipak obavezan dati materijalnu kompenzaciju iz svoje imovine, ali ne i iskupiti se. Ako bi staratelj ubijenog rekao: "Ciljao si ga nakon što si shvatio da je prisiljen", a ubica rekao: "Ne, nego sam ciljao neprijatelja", prihvatit će se mišljenje ubice jer se on drži osnove, a to je dopuštenost gađanja u njihovu smjeru.

569 Ebu Ja'la u Musnedu i Ed-Dejlemi u Musnedul-firdevsu.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN IZVRŠENJA HADDOVA I ODMAZDE U HAREMU KABE

Zločinac neće biti ubijen u haremu Kabe, osim ako je i sam tu počinio ubistvo. Isti je slučaj i s otpadnikom od vjere od koga će se tražiti prihvatanje islama. Ko izvrši zločin mimo Harema, na način da počini ubistvo, apostaziju, blud ili se napije alkohola ili učini nešto slično što zahtijeva izvršenje hadda nad njim, a zatim se skloni u Harem, neće se dirati sve dok je u Haremu, ali se s njim neće vršiti kupoprodaja, jesti, sjediti, niti će se ugošćavati sve dok iz Harema ne izađe, kada će se nad njim izvršiti odmazda. Izgleda da ovo argumentiraju riječima Uzvišenog:

a onaj ko uđe u nj treba biti siguran...[570]

Ako pak uradi nešto od navedenog u Haremu, tu će se nad njim izvršiti hadd, kao i nad onim koji je ušao u Harem boreći se pa tu počini ubistvo. Haddovi se ne izvršavaju u Haremu nad onim ko počini zločin izvan Harema, a onda se skloni u njega, pa makar se radilo o ubistvu, za razliku od slučaja kada je zločin počinjen u njemu. Kada je u pitanju hadis, kojeg smo ranije naveli, a koji govori o Mahzumijki koja je ukrala u godini osvojenja Meke i koju je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaznio haddom, on ne negira ovo što smo rekli, jer je ona počinila krađu unutar Harema.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN DAVANJA DOPUŠTENJA DA SE POČINI UBISTVO I NJEGOVA VALJANOST

Ako bi neko rekao drugom: "Ubij me!", pa ga ovaj ubije, neće se nad njim izvršiti odmazda, ali je obavezna materijalna kompenzacija iz njegove imovine, jer dopuštanje se ne može odnositi

570 Alu Imran, 97.

na ubistvo, ali se odmazda ne izvršava zbog postojanja sumnje oko davanja dopuštenja.

Ako bi pak rekao: "Ubij mi brata", "sina" ili "...oca", izvršit će se nad njim odmazda jer njegova naredba ne utječe na neizvršenje odmazde.

Ako bi nekome rekao: "Odapni strijelu na mene da je uhvatim", pa je odapne na njega, pogodi ga u oko i prolije mu ga, neće se izvršiti odmazda nad njim, ali je obavezan dati kompenzaciju iz svoje imovine. Ako bi se potukli noževima pa jedan od njih ostane bez oka, izvršit će se odmazda nad zločincem, ako je moguće, jer je to hotimično uradio.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN IZBIJANJA OKA NJUŠKALU

Ako bi neko virio u kuću drugoga kroz rupu ili pukotinu na vratima pa ga domaćin pogodi drvetom ili kamenom i izbije mu oko, neće nadoknađivati štetu, ako ga nije bio u stanju skloniti bez izbijanja oka, ali ako je bio u stanju, onda će nadoknaditi. Eš-Šafi (rahimehullah) kaže da neće nadoknađivati ni u jednom od ova dva slučaja, što argumentira hadisom koji se prenosi od Enesa (radijallahu anhu), a u kojem stoji da je neki čovjek provirivao kroz jednu od soba Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) pa se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podigao noseći strijelu oštrog vrha i šunjao se ne bi li ga pogodio.[571]

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَان : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عَنْهُ : أَنَّ رَجُلاً اطَّلَعَ مِنْ بَعْضِ حُجَرِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَامَ إِلَيْهِ بِمِشْقَصٍ، أَوْ مَشَاقِصَ، وَجَعَلَ يَخْتِلُهُ لِيَطْعُنَهُ.

571 El-Buhari, Sahih, "Kitabud-dijat", br. 6.900.

Od Sehla b. Sa‘da es-Saidijja prenosi se da je neki čovjek provirivao u sobu kroz vrata Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) imao je uza se rog kojim se trljao po glavi, pa kada ga je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) vidio, rekao mu je: *Da znam da mene gledaš, njime bih te u oko ubo.* Nakon čega je još rekao: *Dopuštenje i jeste zbog pogleda!*[572]

عن سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّ رَجُلا اطَّلَعَ فِي جُحْرٍ فِي بَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِدْرًى يَحُكُّ بِهِ رَأْسَهُ فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْتَظِرُنِي لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنَيْكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّمَا جُعِلَ الإِذْنُ مِنْ قِبَلِ الْبَصَرِ

Kod Muslima se u drugom predanju od Ebu Hurejre navodi na slijedeći način:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ
فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقَئُوا عَيْنَهُ

Ko zaviruje u nečiju kuću bez njihova dopuštenja, dopušteno im je da mu oko izbiju.[573]

Navodi ga i u predanju Ebu Saliha. U ovim je riječima odgovor onima koji smatraju da se riječ “džunah” upotrijebljena u hadisu koji bilježi El-Buhari odnosi na grijeh, i shodno tom tumačenju, bilo bi obavezno davanje materijalne kompenzacije, jer nepostojanje grijeha ne podrazumijeva nužno neobaveznost kompenzacije. Obaveza davanja kompenzacije proistiće iz ograničavajućeg teksta. Navodi se drugim putem od Ebu Hurejre jasnija verzija koju bilježe: Ahmed, Ibn Ebu Asim, en-Nesai i Ibn Hibban, koji je smatra vjerodostojnom, i El-Bejheki, svi u predanju Bešira b. Nehika u kojem se kaže:

572 El-Buhari, Sahih, “Kitabud-dijat”, br. 6.901.
573 Muslim, Sahih, “Kitabul-adab”, br. 4.016.

عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنِ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَفَقَئُوا عَيْنَهُ فَلا دِيَةَ لَهُ وَلا قِصَاصَ

Ko proviruje u nečiju kuću bez njihova dopuštenja pa mu oni izbiju oko, za njega nema ni kompenzacije, ni odmazde!

U drugoj verziji ovoga predanja stoji: ...*krv mu je zalud prolivena!*

Ovim predanjem dokazuje se dopuštenost gađanja onoga koji špijunira, pa ako se ne odvrati lakšim mjerama, onda se mogu primijeniti teže. U slučaju da podlegne ili bude ranjen, njegova je krv zalud prolivena. Malikije smatraju da je nužna odmazda, jer nije dopušteno ciljati oko, niti drugi dio tijela, a ovo obrazlažu tvrdnjom da se grijeh ne može otklanjati drugim grijehom. Većina islamskih učenjaka na ovo odgovara riječima da se ono za što postoji dopuštenje (a to je izbijanje oka špijunu - primj. prev.), ako je dozvola potvrđena, ne naziva grijehom, iako se sam čin, ako se odvoji od konkretnog povoda, smatra grijehom. Isto tako, saglasili su se da je dopušteno braniti se od napadača, pa makar ga time usmrtio, što je bez spomenutog povoda grijeh. Tako se gornji slučaj nadovezuje na ovaj uz postojanje zakonodavnog teksta o tome. Malikije odgovaraju da je hadis naveden u smislu stroge prijetnje i zastrašivanja.[574]

Ako bi uvukao svoju glavu pa ga domaćin kamenom pogodi i izbije mu oko, konsenzualno, neće nadoknađivati štetu. Postoji razilaženje jedino kod onoga koji gleda spolja, jer je ovaj prethodni bez dopuštenja narušio njegov posjed, kao i u slučaju kada bi namjeravao uzeti mu odjeću, a ovaj se branio i u tome ga i ubije, ni tada neće nadoknaditi štetu.[575]

574 Fethul-bari, XII, str. 244.

575 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 353.

ODMAZDA ZA TJELESNE POVREDE

Potvrđena je utemeljenost odmazde za tjelesne povrede, kao što smo ranije istakli, riječima Uzvišenog:

> ***Mi smo im u njemu propisali: glava za glavu, i oko za oko, i nos za nos, i uho za uho, i zub za zub, a da rane treba uzvratiti...***[576]

Ona je propisana za sve slučajeve gdje je moguće paziti na jednakost. Izvršit će se odmazda za ranu, po našem mišljenju, tek kada ona zacijeli, za razliku od mišljenja eš-Šafija (rahimehullah). Odmazda će se izvršiti nad zločincem, bez obzira da li rana bila od oružja ili nekog drugog sredstva, jer smo ranije istakli da kod tjelesnih povreda nema situacije slične umišljaju (šibh ‘amd).

Izvršit će se odmazda nad onim koji je odsjekao s umišljajem drugome ruku do zgloba, ali ako je zločin u odsijecanju pola podlaktice, potkoljenice ili nosne kosti, neće se vršiti odmazda nad zločincem, jer je nemoguće ostvariti potpunu jednakost, budući da se može slomiti više ili manje ekstremiteta kod zločinca.

Kaznit će se odmazdom zločinac, čak i ako mu je ruka veća od ruke onoga nad kojim je zločin učinjen, jer se korist ruke ne razlikuje po njenoj veličini, dok se kod rana veličina uzima u obzir. Ako bi ga posjekao do kosti, odn. tako da bi se kost ukazala, pa se posjekotina protezala preko cijele glave posječenog, ali ne bi obuhvatila cijelu glavu onoga koji ga je posjekao, jer je njegova glava veća, uzet će se u obzir veličina pa će posječeni birati da li će izvršiti odmazdu u visini svoje posjekotine ili će uzeti odštetu za duboku posjekotinu, materijalnu nadoknadu za ovo. Uzima se u obzir moralna i tjelesna šteta koja je nastala zločinom. Izvršenjem odmazde u iznosu njegove posjekotine moralna šteta kod druge osobe bit će manja, a ako se

576 El-Maida, 45.

posiječe preko cijele glave, onda će se izvršti veća nego što je načinjena, pa je nemoguće postići jednakost niti u formi niti u suštini. Isti je tretman i svake druge posjekotine kod koje se pazi na jednakost.

Nema odmazde za lomljenje kostiju, jer je nemoguće postići jednakost, ali će se izvršavati kod zuba, bez obzira što se razlikuju po dužini ili veličini, na osnovu onoga što je rečeno, pa će biti iščupan, ako je izbijen drugom, jer se u hadisu koji se prenosi od Enesa (radijallahu anhu) spominje da je kćerka En-Nadra ošamarila neku djevojku pa joj je slomila sjekutić. Došli su Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) pa im je naredio da izvrše odmazdu.[577]

عَنْ أَنَسٍ رضيَ اللهُ عَنْهُ: أنَّ ابْنَةَ النَّضْرِ لَطَمَتْ جَارِيَةً فَكَسَرَتْ ثَنِيَّتَهَا، فَأَتَوا النَّبِيَّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَ بِالْقِصَاصِ.

Ibn Bettal je rekao: "Saglasili su se da će se kod hotimičnog ataka izvaditi zub za zub, ali su se razišli u vezi s ostalim kostima na tijelu. Malik kaže da će se za njih izvršiti odmazda, osim kod dubokih i jakih rana, za koje se daje materijalna kompenzacija, što argumentira spomenutim ajetom. Njihova argumentacija jeste da je Šerijat prijašnjih naroda i nama obavezujući ako je izražen kroz govor našeg Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) bez osporavanja. Allahove (dželle šanuhu) riječi: ***...i zub za zub...*** ukazuju da se odmazda sprovodi i zbog kostiju, jer je zub kost, osim u onome o čemu postoji saglasnost da nema odmazde, zbog straha za život ili zbog nemogućnosti postizanja potpune jednakosti. Eš-Šafi, El-Lejs i hanefijski pravnici smatraju da nema odmazde za kosti, osim za zub, jer oko kosti postoji zapreka od kože, drugih koščica, mišića, nerava, što onemogućava potpunu jednakost. Da je ona moguća, mi bi zastupali odmazdu, ali ne dolazi se do kosti dok se ne prođe kroz ono što je okružuje, a čija se mjera tačno ne zna."[578]

577 El-Buhari, Sahih, "Kitabud-dijat", br. 6.499.

578 Fethul-bari, XII, str. 224.

Ako je zub zločinca crn ili žut, napadnuti može izvršiti odmazdu ili da mu se nadoknadi šteta za njegov zub. Ako je zub napadnutog bio oštećen, on ima pravo na odštetu. Ako mu ga je zločinac slomio, zločincu će se zub turpijati, sve dok se ne namiri šteta, iako, po vanjskom značenju predanja, kada zub bude slomljen, nema odmazde za njega, nego će zločinac platiti odštetu, a odšteta za svaki zub jeste pet deva ili krava. Ako bi mu slomio samo dio zuba pa i ostatak ispadne, nije obavezna odmazda. Ako bi udario zub pa se on pomjerio, ali ne bi promijenio boju, pa ga izbije druga osoba, obojica trebaju pristati na presudu dvojice pravednih muslimana koji će procijeniti iznos materijalne nadoknade za taj zub, kao što se u Kur'anu navodi o sankciji za lov:

> ***O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadža! Onome od vas ko hotimično ubije, kazna je da jednu domaću životinju, čiju će vrijednost procijeniti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni Kabi...***[579]

Izvadit će se sjekutić za sjekutić, očnjak za očnjak, a neće se uzimati zub iz gornje vilice za zub iz donje, niti zub iz donje za onaj iz gornje, nego će se za svaki organ uzimati njemu adekvatan.

Odmazda se vrši i kod rana koje su jedno drugom nanijeli čovjek i žena, o čemu izravno govori imam Muhammed u *El-Mebsutu*, jer se uništenjem tjelesnih organa gubi korist, nanosi šteta i unakaženje, a oni su u tome jednaki.

Tjelesni organi muslimana i štićenika nemuslimana jednaki su, pa se među njima sprovodi odmazda. Nema odmazde za odsijecanje ruke do polovine podlaktice, jer nije moguće ispoštovati ekvivalentnost, niti za duboki ubod (dža'ifa) koji je zarastao (misli se na ubod s prsa ili s leđa koji je došao do utrobe), nego se za njih daje trećina dije. Međutim, ako se pogorša stanje i ranjeni umre usljed ovog uboda, izvršit će se odmazda nad napadačem.

579 El-Maida, 95.

Nema odmazde za odsijecanje jezika i spolnog uda, makar i iz korijena bilo, izuzev da se kod spolnog organa odsiječe samo vrh, zbog čega će biti izvršena odmazda, a ako bi se odsjekao samo jedan njegov dio, nema odmazde. U *El-Hidaji* stoji: "Nema odmazde za odsijecanje spolnog uda i jezika, i to je mišljenje većine islamskih učenjaka."

Ako bi se odsjekao jezik djetetu koje je proplakalo po rođenju, o tome se trebaju izjasniti dvojica pravednih muslimana, jer nije tačno poznato koliko mu je jezik ispravan, a ako je progovorilo, onda će mu se dati puna materijalna kompenzacija. O jeziku nijemog i djeteta koje nije progovorilo, također, trebaju se izjasniti dvojica pravednih muslimana. Obavezna je odmazda za usnu ako bi je potpuno odsjekao, jer je moguće jednakom mjerom uzvratiti, ali ako nije u potpunosti odsječena, neće se izvršiti odmazda.[580]

Ako je ostvarenje prava nemoguće zbog nemogućnosti provođenja jednakosti, oštećeni može birati između odmazde i prihvatanja odštete. Ako je napadač paraliziran ili bez prstiju ili je glava napadača veća od glave napadnutog, onda napadnuti ima mogućnost da se zadovolji manjim dijelom svoga prava, kao što može prihvatiti i nadoknadu. Ako bi zbog bolesti bila amputirana ruka zločinca prije nego što je napadnuti odabrao, ili nepravedno odsječena, po našem mišljenju, on nema više nikakvih obaveza jer je njegovo pravo izraženo u odmazdi, a prenosi se u materijalni iznos, po njegovom izboru, pa je propalo zbog njegova nestanka, za razliku od slučaja ako bi mu ruka bila odsječena zbog obaveze odmazde ili krađe, kada je obavezan platiti odštetu. Ovo je u slučaju ako se koristio paraliziranom rukom, a ako nije, ona ne može biti predmetom odmazde, nego ima pravo na puni iznos materijalne kompenzacije bez biranja.

Spada obaveza izvršenja odmazde zbog smrti ubice, jer je prestala mogućnost njena izvršenja, oprostom njegovih staratelja ili

580 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 357.

njihovom nagodbom oko materijalne nadoknade, pa makar i mala bila. Općenito, obavezno ju je izvršiti odmah, i neće se odgađati osim kod postojanja uvjeta. Odmazda pada nagodbom jednog od nasljednika ubijenog ili njegovim oprostom, dok će ostali nasljednici uzeti svoj dio materijalne kompenzacije (dije).

RAZNA PITANJA

- Padne zmija na jednog čovjeka pa je on odbije od sebe. Ona potom padne na drugog pa je i on odbije, a zatim ona padne na trećeg, ujede ga i on od toga umre. Ko je obavezan dati materijalnu kompenzaciju? O ovome je pitan Ebu Hanifa u prisustvu grupe učenika, pa je rekao: "Neće plaćati prvi, jer ona nije naštetila drugom, a tako ne bi platio ni drugi, ni treći, da ih je bilo i više. Kada je u pitanju posljednji, ako ga je zmija odmah po padanju ujela bez postojanja pauze, onaj koji ju je posljednji bacio obavezan je dati materijalnu kompenzaciju nasljednicima umrlog. Ali ako ga nije odmah ujela, neće mu ovaj ništa nadoknađivati." I svi su ovo prihvatili kao tačno. Ovo je jedna od odlika Ebu Hanife[581];
- ako bi bacio zmiju ili škorpiju na put, on će plaćati odštetu svima onima koje one ujedu, sve dok ne odu s tog mjesta. A ako ostanu poslije bacanja duže vremena na tom mjestu pa onda ujedu, neće nikome ništa nadoknađivati;
- ako ostavi sablju na putu pa čovjek na nju posrne i umre, materijalnu kompenzaciju dat će onaj koji je ostavio sablju, na osnovu ovoga saznaje se i tretman onoga koji bi postavio mine, od kojih bi neko nastradao;

581 Ed-durrul-muhtar, V, str. 359.

- učestvuju zajedno ubica s umišljajem s onim nad kojim nije obavezno izvršiti odmazdu, kao kada bi tuđinac učestvovao zajedno s ocem u ubistvu njegova sina, ili kao kada bi tuđinac učestvovao s mužem u ubistvu njegove supruge s kojom ima dijete. Odmazda spada s roditelja, kao što je ranije rečeno, kada je istaknuto da spada odmazda nasljednika nad ocem, pa stoga spada i sa saučesnika;
- isti je slučaj ako bi zajedno učestvovali ubica s umišljajem i onaj koji to čini iz nehata, ili s onim čiji je čin sličan umišljaju, kao što je udarac štapom, ili razumni učestvuje s maloumnim, punoljetni s maloljetnim, ni nad jednim se neće izvršiti odmazda;
- čovjek uđe u svoju kuću i vidi drugoga sa svojom ženom ili ženom trećeg čovjeka kako čini preljubu, vikne na njega, ali on ne ustukne, pa ga ovaj ubije, to mu je dopušteno jer se to smatra naređivanjem dobra i zabranjivanjem zla.

  عَنْ الْمُغِيرَةِ قَالَ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ لَوْ رَأَيْتُ رَجُلا مَعَ امْرَأَتِي لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ غَيْرَ مُصْفَحٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ لَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنِّي

  U predanju se od El-Mugire prenosi da je Sa‘d b. Ubada rekao: “Da vidim nekoga sa svojom ženom, oštricom sablje bih ga udario!” To je čuo Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) pa je rekao: ***Čudite li se Sa‘dovoj ljubomori?!, pa ja sam ljubomorniji od njega, a Allah je ljubomorniji od mene***[582];
- dâ čovjek djetetu štap ili oružje, ili mu naredi da nešto ponese, ili da slomi drvo bez znanja njegova staratelja, pa dijete umre u toku tog posla, materijalna kompenzacija pada na bližu rodbinu onoga koji mu je to naredio. Isti je

582 El-Buhari, Sahih, “Kitabul-hudud”, br. 6.340.

slučaj i ako bi mu rekao: “Sveži mi konja”, pa ovaj pođe da ga sveže, a konj ga udari i od toga umre;

- ako iznenada vikne na nekoga, pa on od toga umre, obavezna je materijalna kompenzacija. Ako bi izmijenio svoj izgled i prepao dijete, pa od toga dijete poludi, nadoknadit će štetu;
- ako bi zavikao na dijete koje je na zidu, pa ono padne i umre, ako je na njega povikao da ga upozori da ne padne, neće ništa nadoknađivati, međutim ako mu je naredio da skoči pa ono padne, nadoknadit će, kao i kada bi mu rekao: “Skoči u vodu” ili “Skoči u vatru”, pa ono to i uradi, nadoknadit će gubitak;[583]
- ako bi se obavezna odmazda za grupu sprovela na jednoj osobi, ostalima se neće ništa nadoknađivati;
- umišljaj djeteta, maloumne i senilne osobe tretira se kao nehat, za razliku od pijanstva nedopuštenim sredstvima iz preventivnih razloga, jer kod umišljaja je nužna namjera, a opijeni dopuštenim sredstvom nema nikakvih namjera. Isto se kaže i za osobu u nesvjesnom stanju, jer ni ona nema namjera, kao ni spavač, štaviše, ona je u težem stanju i od spavača. Tako dijete u potpunosti ima namjeru i uprkos tome njegov umišljaj tretira se kao nehat, pa je onda preče da se tako tretira i osoba u nesvjesnom stanju. Nema iskupa za dijete niti za maloumnu osobu, i oni imaju pravo na nasljedstvo, za razliku od mišljenja Eš-Šafija, jer oni nemaju grijeha koje bi iskup pokrivao, a gubljenje prava na nasljedstvo bila bi kazna, a oni ne mogu biti kažnjavani. Kada je u pitanju gubljenje prava djeteta koje je počinilo apostaziju na nasljedstvo od svoga oca, to je zbog različitosti njihovih vjera, a ne kazna za otpadništvo.

583 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 360.

ŠERIJATSKOPRAVNE NORME O DVOSTRUKOM ZLOČINU

Ako rani čovjeka, a potom ga i ubije, bit će kažnjen za oba zločina, ako su počinjeni s umišljajem, ili iz nehata, ili s različitim motivima: jedan s umišljajem, a drugi iz nehata, bez obzira da li se prije ubistva desilo zacjeljenje ili ne. Bit će kažnjen za oba zlodjela učinjena u svim formama bez njihova preklapanja, osim ako su učinjena iz nehata, a prije ubistva se nije desilo zacjeljenje, kada se preklapaju, i obavezna je za oba zločina samo jedna materijalna kompenzacija. To je kompenzacija za ubistvo jer je kompenzacija za ruku obavezna samo kad su utvrđene posljedice tog čina, a to je da se zna da neće doći do smrtonosnog kompliciranja rane.

U *El-Kifaji* stoji:

"Znaj da između ranjavanja i ubistva može biti period ozdravljenja ili ne biti, pa ako bude, uzet će se u obzir oba zločina i sankcionirat će se shodno onome što zahtijevaju, jer se obaveze prvog čina ustanovljuju zacjeljenjem, tako da nema preklapanja, čak i ako budu s umišljajem staratelj ima pravo na kisas za ranjavanje i ubistvo. Ako su oba iz nehata, obavezan je jedan i po iznos dije. Ako je ranjavanje s umišljajem, a ubistvo iz nehata, za ruku ide odmazda, a za ubistvo dija. Ako je pak obratan slučaj, onda za ruku ide polovina dije, a za ubistvo odmazda. Ako, međutim, nije bilo perioda ozdravljenja, pa je jedan čin bio s umišljajem, a drugi iz nehata, svaki od njih će se pojedinačno uzimati u obzir: za zločin iz nehata daje se dija, a za zločin s umišljajem sljeduje odmazda. Ako su oba zločina iz nehata, smatrat će se, konsenzualno, jednim činom pa je obavezan i jedan iznos dije. Ako su oba bila s umišljajem, po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda, bit će ubijen, ali mu se neće odsijecati ruka, a, po mišljenju Ebu Hanife, staratelj će birati da li će mu odsijecati ekstremitet i ubiti ga, ili isključivo ubiti."[584]

584 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 360.

Kome bude udareno stotinu udaraca bičem: 90 po jednom, a deset po drugom mjestu, pa zacijeli onih 90 i ne ostane traga ranjavanju, ali umre od onih deset, dužnost je njegovima dati jednu materijalnu kompenzaciju, jer pošto mu je zacijelilo onih 90, ovo se ne uzima u obzir, osim kao rezultat diskrecionog prava sudije da kazni zločinca.

Ovakav je tretman, po mišljenju Ebu Hanife, svake rane koja zarasta i koja ne ostavlja traga, dok će to, po mišljenju Ebu Jusufa, procijeniti dvojica pravednih muslimana, a po mišljenju Muhammeda obavezno je platiti naknadu ljekaru i cijenu liječenja.

Konsenzualno, obavezno je uz diju platiti i odštetu u slučaju udaranja 100 udaraca bičem koji ga povrijede i od čega ostanu tragovi jer su tragovi ostali i uzimajući ih u obzir, obavezna je odšteta.

Čovjek rani drugoga, pa se ranjeni ne bude u stanju sam izdržavati, u tom slučaju obaveza je napadača da ga izdržava i liječi sve dok rana ne zacijeli. Međutim, ako zauvijek ostane nesposoban za privređivanje, očito je da mu, izuzev što će nakon presude da je obavezan platiti mu odštetu za ranjavanje, ništa drugo neće biti u obavezi.

Ako neko dovede siledžiju drugom čovjeku pa ga siledžija udari tako da ga onesposobi da privređuje, obaveza je onog koji je doveo siledžiju da premlaćenog liječi i izdržava.

Ako rani drugoga, pa mu ovaj to oprosti, a onda on od toga umre, platit će napadač materijalnu kompenzaciju iz svoje imovine, za razliku od mišljenja Ebu Jusufa i Muhammeda, koji kažu:

"To je ujedno oprost i za smrt, jer se njime namjeravao oprost od svih posljedica." Po mišljenju Imama, to je oprost samo za ranjavanje, a ono se razlikuje od ubistva. Ako bi oprostio zločin, ili oprostio ranjavanje, i sve što iz toga proistekne, to je oprost i za gubljenje života, jer zločin obuhvata i sve komplikacije poslije njega i ostalo. Njegov oprost ranjavanja i onoga što proistekne iz toga to izravno potvrđuje, za razliku od samog ranjavanja, jer je ono drugačije

od ubistva i ne obuhvata komplikacije nakon toga. U tom slučaju, za ubistvo iz nehata uzima se dija iz trećine njegova imetka, jer je posljedica zločina iz nehata materijalna sankcija, a za nju se veže pravo nasljednika, pa se uzima samo iz jedne trećine. Ako se može namiriti iz jedne trećine, dobro i jeste, a ako ne, dužna je bliža rodbina dati dvije trećine materijalne kompenzacije, ako onaj koji je oprostio nema drugog imetka, a ako ima druge imovine, onda će se iz nje uzimati.

Žena s umišljajem odsiječe ruku čovjeku koji se oženi njome, za mehr koji je odšteta za odsječenu ruku, a muž onda umre. Po mišljenju Ebu Hanife, nužno je odrediti mehrul-misl, a njoj je obaveza da iz svog imetka da materijalnu kompenzaciju, ako mu je namjeravala odsjeći ruku. Izvršit će se poravnanje mehra s materijalnom kompenzacijom ako su jednakog iznosa, a ako nisu, višak će se vratiti. Ako je višak kod materijalne kompenzacije, ona će ga vratiti njegovim nasljednicima, a ako je višak kod mehra, njegovi nasljednici će joj ga vratiti. Ako ne bi umro od komplikacija, njen mehr će, konsenzualno, biti odšteta, pa makar odsijecanje bilo s umišljajem.

Ako bi se oženio njome za mehr koji bi bio odšteta za ranjavanje i ono što se nakon toga desi, ili za zločin, a onda on od toga umre, ona kod umišljaja ima pravo na mehrul-misl, jer je to sklapanje braka uz odmazdu, pošto je odmazda temeljna posljedica hotimičnog zločina. Budući da odmazda nije imovinska kategorija, nužno je ženi odrediti mehrul-misl, kao i u slučaju ako bi se oženio njome za alkohol ili svinju. Ona nema nikakvih obaveza jer je on bio spreman na obesnaženje odmazde, pošto je on, kada je odredio da odmazda bude mehr, bio spreman na njeno obesnaženje kao mehra, pa se ona, u osnovi, ne izvršava.[585]

585 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 360.

OBAVEZNI ČIN SE NE UVJETUJE DOBRIM ISHODOM

Ako bi mu ruka bila odsječena, pa se odmazda za njega izvrši, pa umre onaj kome se ruka prvo odsjekla, tj. napadnuti, (od posljedica odsijecanja - primj. prev.) prije napadača, bit će ubijen i napadač jer je odsijecanje ruke dovelo do smrti, a izvršenje kazne za ranjavanje ne obesnažuje kaznu za oduzimanje života, kao u slučaju onoga koji ima pravo na odmazdu za život, i nakon kažnjavanja ubice za ranjavanje.

Ako umre onaj nad kojim je izvršen kisas za ruku, materijalna kompenzacija za njegov život pada na bližu rodbinu onoga zbog koga se odmazda izvršila, jer smatra se da je usmrćivanje počinjeno iz nehata, pošto je želio ostvariti svoje pravo kisasa za ruku, ali nije želio počiniti ubistvo.

Po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda, napadnuti neće ništa nadoknađivati jer je on ostvario svoje pravo na kisas za ruku, a to nije moguće ograničiti sa garancijom da neće doći do komplikacija, jer bi to vodilo blokiranju kazne kisasom, budući da nije u njegovoj moći sprečavanje komplikacija. Tako, ako bi odmazdu izvršio sam nakon sudijine presude, neće ništa nadoknađivati.

Vrijedno je istaći da se posao sudije, osobe koja pušta krv, koja obrezuje ili veterinara ne može uvjetovati dobrim ishodom[586] i nužno je da se ovaj tretman protegne i na ljekara specijalistu. Osnovni princip u ovome jeste taj da se obavezno ne može uvjetovati dobrim ishodom, ali se dopušteno njime uvjetuje.

586 Ed-Durrul-muhtar, V, str. 363.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN RASKIDANJA MEĐICE (IFDA')

Ako bi neko udario ženu i raskinuo joj time međicu, tj. spojio joj time izlaze urina i krvi mjesečnog ciklusa, ili joj spojio izlaze krvi mjesečnog pranja i velike nužde, pa ako ona zadržava urin, njoj treba dati trećinu materijalne kompenzacije, a ako ne zadržava, onda cijeli iznos kompenzacije, jer se raskidanje međice smatra dubinskim ranjavanjem.

Ako bi bludom djevojci oduzeo nevinost i međicu joj raskinuo, a ona mu se u tome prepusti, nad njima će biti izvršen hadd. On nema nikakvih obaveza zbog raskidanja međice ako joj je to učinio uz njeno odobravanje. Ako je bila prisiljena, nad njim će se izvršiti hadd i on će dati odštetu za raskidanje međice, a ona nema nikakvih obaveza budući da je bila prisiljena.

Ovo je u slučaju ako je žena tuđinka, međutim kada se radi o njegovoj supruzi, ako s njom spolno opći pa joj raskine međicu, on nema nikakvih obaveza, jer je to bilo uz čin koji mu je dopušten, pod uvjetom da je ona punoljetna, da je slobodno izabrala, da je sposobna za spolni akt i da od njega nije umrla. Ako bi pak bila maloljetna, prisiljena, ili nesposobna, dužan je dati materijalnu kompenzaciju zbog smrti i raskidanja međice.[587]

ODMAZDA JE PRAVO SVIH NASLJEDNIKA

Odmazda je pravo svih nasljednika, kao i materijalna kompenzacija, za razliku od mišljenja Malika i eš-Šafija (rahimehumallah) kada su u pitanju supružnici. Po njima je nasljedstvo zamjeništvo (hilafeh) koje se stječe srodstvom, a ne

587 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 364.

posebnim uzrokom, jer se on prekida smrću. Mi kažemo da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dao supruzi Ešjema ed-Dababijja dio materijalne kompenzacije za njenog muža Ešjema, te da je to pravo kod kojeg se vrši nasljeđivanje; tako onaj koji bi bio ubijen, a ostavio je iza sebe dva sina, pa jedan od njih umre ostavljajući sina, pravo odmazde je na rođenom sinu i unuku, kao i na ostalim nasljednicima. Bračni odnos pravno postoji i nakon smrti kod prava na nasljeđivanje, ili nastaje nakon smrti oslanjajući se na svoj uzrok, a to je ranjavanje.

Ako pravo odmazde imaju svi, svako od njih ga može ostvariti ili pak osporiti na način da mu oprosti ili se s njim nagodi. Iz osporavanja prava na odmazdu od pojedinih nasljednika nužno proizlazi osporavanje prava i ostalima, jer se to pravo ne može dijeliti, za razliku od slučaja ako ubije dvojicu ljudi, pa staratelj jednog od njih oprosti, jer su ovdje, bez sumnje, obavezne dvije odmazde, jer je više ubistava i ubijenih, a ovdje je jedna odmazda, jer ubistvo i ubijeni predstavljaju jednu cjelinu. Kada je odmazda osporena, udio ostalih pretvara se u imovinu jer je ona obustavljena zbog razloga koji se vezuje za ubicu. Osoba koja je oprostila ne dobiva ništa imovine jer se ona dragovoljno odrekla svoga prava.[588]

U predanju se od Ma'mera, a zatim od El-Ameša, preko Zejda b. Vehba navodi da je neki čovjek ubio drugoga u vrijeme Omera, pa su staratelji ubijenog tražili odmazdu, a onda je sestra ubijenog, inače supruga ubice, rekla: "Ja sam mu oprostila svoj dio." Omer na to reče: "Oslobodi se čovjek!"

Navodi ga Abdurrezzak, kao i El-Bejheki u istom predanju od Zejda b. Vehba, nakon čega postoji dodatak: "...pa je Omer naredio da se ostalima da materijalna kompenzacija."[589]

588 El-Hidaja, IV, str. 168.
589 Ilaus-sunen, XVIII, str. 93.

Pravo na odmazdu zadobijaju nasljednici na osnovu zamjeništva (hilafeh), a ne na osnovu prethodnog prijenosa tog prava od ostavitelja, jer je odmazda propisana da ublaži bol nasljednicima i da im se omogući osveta, a umrli to nije u stanju, Allah Uzvišeni kaže:

> ***I ne ubijajte nikoga koga je Allah zabranio, osim kad pravda zahtijeva! A ako je neko, ni kriv ni dužan, ubijen, onda njegovom nasljedniku dajemo vlast, ali neka ni on ne prekoračuje granicu u ubijanju, ta njemu je data vlast.***[590]

Tako, pravo na odmazdu dobiva svaki onaj ko ima, po Allahovim (dželle šanuhu) propisima, pravo da ga naslijedi, što se odnosi i na muža i na ženu. I umrli ima prava u odmazdi jer je njegov život izgubljen, zato će se od nje, ako se pretvori u imovinu, izmiriti dugovi umrlog i izvršiti njegov testament.

Nasljednici imaju prava na odmazdu na osnovu nasljeđivanja, zato se svaki od njih može zbog nje sporiti. U svemu onome što posjeduju nasljednici na osnovu nasljedstva, svaki je od njih parničar za ostale i sve ih zamjenjuje u sporu. Za ono što posjeduju nasljednici na osnovu drugih prava, a ne na osnovu nasljedstva nijedan od njih ne može zastupati ostale, za razliku od mišljenja Ebu Jusufa i Muhammeda.

Pa kada bi donio dokaz da je s umišljajem ubio svoga oca, želeći da se nad njim izvrši odmazda, a njegov brat je odsutan, neće se, konsenzualno, nad njim izvršiti odmazda dok ne dođe odsutni, ali će se uhapsiti jer je postao osumnjičen sve dok odsutni ne dođe. Ako bi ubica dokazao da mu je odsutni oprostio, prisutni mu je oponent, jer on tvrdi da posjeduje pravo koje pogađa prisutnog, a ogleda se u gubljenju prava prisutnog na odmazdu i u njenom pretvaranju u imovinu. To se ne može ustanoviti bez ustanovljenja

590 El-Isra, 33.

oprosta odsutnog pa će mu biti oponent u sporu. Ako bi odsutni stigao i negirao da je oprostio, imat će pravo na polovinu materijalne kompenzacije.

RAZLIKA U SVJEDOČENJU

Ako bi se svjedoci zločina ubistva razišli u iskazu o vremenu, mjestu, sredstvu, ili jedan od njih kaže: "Ubio ga je štapom", a drugi kaže: "Ne znam čime ga je ubio", ili jedan od njih svjedoči da je svojim očima gledao ubistvo, a drugi da je ubica priznao zločin, njihovo svjedočenje neće biti valjano, jer se konkretno ubistvo ne ponavlja, a to se pak razumije iz različitih izjava o vremenu, mjestu i sredstvu kojim je ubistvo počinjeno. U četvrtom slučaju razlog neprihvatanja svjedočenja jeste da jedan od njih svjedoči o ubistvu sličnom onom s umišljajem, a to je ubistvo štapom, a drugi svjedoči o ubistvu općenito, što se može odnositi na ubistvo s umišljajem, ubistvo slično onom s umišljajem i ubistvo iz nehata, pa nije potvrđeno slaganje svjedoka o onome što su vidjeli, kao što je i kod petog slučaja, jer jedan od njih svjedoči čin, a drugi riječ.

Također, neće biti valjano svjedočenje ako se ispuni kvorum za svjedočenje kod dvije grupe svjedoka čija su svjedočenja suprotna, jer je u tom slučaju sudija siguran da jedna od grupa svjedoka laže. Ako bi se pak ispunio kvorum jedne od grupa, ali ne i druge, sudija će prihvatiti svjedočenje one grupe koja je kompletna, jer ne postoji oponent.

Ako bi svjedočeći njegovo ubistvo rekli: "Zaboravili smo čime ga je ubio", bit će obavezna materijalna kompenzacija iz imovine ubice u periodu od tri godine, na osnovu pravne preferencije (istihsana), prihvatajući nižu sankciju, a to je kompenzacija, jer su oni posvjedočili apsolutno ubistvo, a apsolutno nije ukupno, pa je obavezna najniža sankcija, materijalna kompenzacija. Riječi svjedoka:

"Ne znamo" ne mogu se shvatiti kao nemar, želeći time dobro misliti o njima, nego kao nastojanje da se ne izvrši ubistvo, što je kod kazni poželjno.

Ako bi dvojica ljudi priznali da su nekoga pojedinačno, svako od njih dvojice, ubili, a nasljednik ubijenog kaže: "Zajedno ste ga ubili", on ima pravo na njihovu smrt, postupajući po njihovu priznanju. Ali ako umjesto njihova priznanja i ispitivanja kako se ubistvo desilo postoji svjedočenje, svjedočenje neće biti valjano, jer je smatranje nekog lašcem kvalifikacija da je on grješnik, a grijeh svjedoka obezvrjeđuje njegovo svjedočenje, dok grijeh onoga koji priznaje ne obezvrjeđuje njegovo priznanje.

Ako bi nasljednik u ranije navedenoj situaciji priznanja rekao: "Istinu ste rekli", on nema prava na smrt nijednog od njih, jer je njegova potvrda da je svaki od njih pojedinačno izvršio ubistvo, ustvari, priznanje da ga onaj drugi nije ubio, za razliku od slučaja ako bi rekao: "Ubili ste ga", jer je to tvrdnja o ubistvu, bez potvrde njihovih riječi, pa će biti ubijeni, na osnovu priznanja.[591]

Posvjedoči se da je neko izvršio ubistvo iz nehata i presudi se materijalna kompenzacija za bližu rodbinu te osobe, pa se onaj za koga se svjedočilo da je ubijen pojavi živ, nasljednik te osobe koji je uzeo diju će bližoj rodbini optuženog nadoknaditi sredstva koja su dali, jer je on materijalnu kompenzaciju bespravno uzeo, a taj nasljednik nema pravo zahtijevati od drugih da učestvuju u vraćanju sredstava.

Svjedočenje za ubistvo s umišljajem u ovom slučaju je kao greška, pa ako bi posvjedočili da je počinjeno ubistvo s umišljajem, i izvrši se odmazda nad ubicom, a zatim se onaj za koga je posvjedočeno da je ubijen pojavi živ, neće biti odmazde ni nad kim, ali nasljednici optuženog za ubistvo mogu birati: ako traže odštetu od nasljednika, on sredstva ne može ni od koga drugog zahtijevati,

591 Ed-Durrul-muhtar, V, str. 366.

a ako traže odštetu od svjedoka, oni ne mogu zahtijevati sredstva od nasljednika, po mišljenju Ebu Hanife, dok po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda mogu.

Ako bi dvojica posvjedočili da je ubica priznao da je počinio ubistvo s umišljajem ili iz nehata, a onda se pojavi živ taj za koga je rečeno da je mrtav, ili posvjedoče svjedočenje drugih da se radi o nehatu i presudi se materijalna kompenzacija za bližu rodbinu, a onda se pojavi živ taj za koga je rečeno da je mrtav, neće ništa ti svjedoci nadoknađivati, jer se nije utvrdilo da su lagali, budući da oni nisu svjedočili da je počinjeno ubistvo, nego su svjedočili priznanje ubice da je počinio ubistvo, a očito je da je on lažno priznao. U drugom slučaju, a to je svjedočenje na osnovu svjedočenja druge dvojice, radi se o svjedočenju svjedočenja, a ne samog čina ubistva. Nasljednik će u oba slučaja nadoknaditi materijalnu kompenzaciju bližoj rodbini, kada se objelodani da ju je od njih bespravno uzeo.

Ovako kaže autor djela *Ed-Durrul-muhtar*, a ovo je, kako kaže Ibn Abidin, problematično, jer bliža rodbina ne daje materijalnu kompenzaciju ni kod priznanja, ni kod ubistva s umišljajem, nego se njegova nadoknada bližoj rodbini optuženog za ubistvo svodi samo na drugi slučaj, kada im je materijalna kompenzacija obavezna.[592]

UZIMANJE U OBZIR TRENUTKA GAĐANJA KOD PITANJA NADOKNADE

Vrijedno je, na kraju, istaći da se kod nadoknade u obzir uzima trenutak gađanja, jer nadoknada postaje pravosnažna tim činom, činom gađanja, jer ništa drugo nakon toga osoba koja je gađala nije učinila, pa se zbog toga u obzir uzima taj trenutak gađanja, kada je pogođeni bio zdrav.

592 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 367.

MATERIJALNE KOMPENZACIJE (ED-DIJAT)

Riječ "ed-dija(h)" u arapskom jeziku jeste glagolska imenica od "veda", tako se kaže "Vedel-katilul-maktule" ("Dao je ubica ubijenom kompenzaciju"), kada njegov nasljednik da imovinu koja je zamjena za život. U osnovi je "vedjeh" (sa e nakon v i sukunom na d), a pojam "dija(h)" je po glagolskoj imenici, s tim da joj je prvi harf (v) ispušten, a "ha" mu je nadomjestak.

U Šerijatu je "ed-dija" imenica koja označava imovinu koja je zamjena za život, a nije particip pasivni izražen glagolskom imenicom, budući da se radi o šerijatskom tradicionalnom izrazu.

"Erš" je pojam kojim se izražava obaveza (naknada) za tjelesne povrede, a može se odnositi na naknadu za život i na arbitražnu procjenu odštete.[593]

IZNOS MATERIJALNE KOMPENZACIJE

Materijalna kompenzacija za ubistvo slično onom s umišljajem jeste stotinu deva, s tim da svaku četvrtinu tog iznosa čini jedna vrsta deva:

- 25 ženskih deva i to onih koje su ušle u drugu godinu;
- 25 ženskih deva od onih koje su ušle u treću godinu;

593 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 368.

- 25 ženskih deva koje su ušle u četvrtu i
- 25 ženskih deva koje su ušle u petu godinu života.

Ovo je veći iznos materijalne kompenzacije (dija mugalleza) koji se na ovaj način daje samo u devama. Kada se daje u devama, daje se u četvrtinama, za razliku od materijalne kompenzacije za ubistvo iz nehata, koja se daje u petinama. Kada se presudi materijalna kompenzacija u nečemu drugom, a ne u devama, neće se davati uvećani iznos, tako da se u srebru neće davati više od deset hiljada, niti u zlatu više od hiljadu dinara.

Imami su se saglasili da je kompenzacija u zlatu kod ubistva iz nehata i ubistva sličnog onom s umišljajem hiljadu dinara, a da se kompenzacija za ubistvo iz nehata daje u petinama od četiri vrste koje su ranije navedene, te od muških deva, od svake navedene vrste po dvadeset ili hiljadu zlatnih dinara ili deset hiljada srebrenih dirhema.

Nema nikakve sumnje da je određivanje materijalne kompenzacije u zlatu ili srebru lakše u današnjem vremenu.

ISKUP ZA UBISTVO SLIČNOM ONOM S UMIŠLJAJEM I ZA UBISTVO IZ NEHATA

Uzvišeni je u riječima koje su ranije navedene propisao iskup za ubistvo iz nehata:

> ***Nezamislivo je da vjernik ubije vjernika, to se može dogoditi samo - nehotice. Onaj ko ubije vjernika nehotice - mora osloboditi ropstva jednog roba - vjernika i predati krvarinu porodici njegovoj; oslobođen je krvarine jedino ako oni oproste. Ako on pripada narodu koji vam je neprijatelj, a sam je vjernik, mora osloboditi ropstva jednog roba - vjernika; a ako pripada narodu s kojim ste u savezu, mora dati krvarinu porodici njegovoj i***

oslobodititi ropstva jednog roba - vjernika. Ne nađe li, mora uzastopce postiti dva mjeseca da bi Allah primio pokajanje - a Allah sve zna i mudar je.[594]

Pošto je ubistvo slično onom s umišljem blisko ubistvu iz nehata, i za njega također važi propis o iskupu (keffaretu). Ako ubica ne može osloboditi roba - vjernika u vrijeme izvršenja keffareta a ne u vrijeme nastanka obaveze, postit će uzastopno dva mjeseca. Nema davanja hrane kod iskupa za ubistvo iz nehata, kao ni kod ubistva koje je slično onom s umišljajem, za razliku od drugih vrsta iskupa, pošto o davanju hrane nije naveden nikakav zakonodavni tekst, a šerijatske su količine Bogom dane i spoznaju se samo putem Objave.

MATERIJALNA KOMPENZACIJA ZA ŽENU

Materijalna kompenzacija za ženu upola je manja od materijalne kompenzacije za muškarca. Ibnul-Munzir i Ibn Abdulberr kažu: "Saglasili su se islamski učenjaci da je materijalna kompenzacija za ženu upola manja u odnosu na kompenzaciju za muškarca."

Drugi prenose da su Ibn Ulejja i El-Esamm isticali da su jednake kompenzacije za ženu i za muškarca, na osnovu Poslanikovih (sallallahu alejhi ve sellem) riječi:

فِي النَّفْسِ الْمُؤْمِنَةِ مِائَةٌ مِنَ الإِبِلِ

Za vjernički život je stotinu deva!

Međutim, ovo je izniman stav koji se suprotstavlja konsenzusu ashaba i sunnetu Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), jer se u pismu Amra b. Hazma kaže: "Materijalna kompenzacija za ženu iznosi polovinu materijalne kompenzacije za muškarca."[595]

594 En-Nisa, 92.
595 Ilaus-sunen, XVIII, str. 166.

Moguće je da je tome razlog, a Allah najbolje zna, što je šteta koju osjećaju nasljednici žene nakon njenog ubistva manja od štete koju trpe kada je ubijen muškarac. Na ovo značenje ukazuje i autor *El-Hidaje* kada kaže:

“To je stoga što je njena uloga manja od uloge muškarca i korist je od nje manja. Ta manja korist ogleda se i u polovljenju kompenzacije za život.”

MATERIJALNA KOMPENZACIJA ZA NEMUSLIMANE

Po našem mišljenju, materijalna kompenzacija za muslimana i za štićenika islamske države (zimmiju) je ista, dok Eš-Šafi (rahimehullah) kaže: “Kompenzacija za jevreja i kršćanina jeste 4.000 dirhema, kompenzacija za vatropoklonika 800 dirhema.”

Malik (rahimehullah) pak kaže: “Kompenzacija za jevreja i kršćanina jeste 6.000 dirhema, na osnovu riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem):

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عَقْلُ الْكَافِرِ نِصْفُ عَقْلِ الْمُؤْمِنِ

Materijalna kompenzacija za nevjernika jeste polovina komenzacije za vjernika.”[596]

Po njemu, puni iznos kompenzacije jeste 12.000 dirhema. Eš-Šafi se oslanja na predanje u kojem se kaže da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) odredio kompenzaciju za kršćanina i jevreja u iznosu od 4.000 dirhema, a kompenzaciju za vatropoklonika u iznosu od 800 dirhema. Mi preferiramo Poslanikove (sallallahu alejhi ve sellem) riječi u kojima se kaže:

596 En-Nesai, Sunen, “Kitabul-kasama”, br. 4.725.

دِيَةُ كُلِّ ذِي عَهْدٍ بِعَهْدِهِ أَلْفُ دِينَارٍ

Kompenzacija za svaku osobu s ugovorom zbog njena ugovora jeste 1.000 dinara.

Tako je sudio i Ebu Bekr i Omer (radijallahu anhuma). Za Eš-Šafijevo (rahimehullah) predanje ne poznaje se prenosilac niti je navedeno u hadiskim zbirkama, dok je naše predanje poznatije od Malikova (rahimehullah), jer se na osnovu njega vidi i praksa ashaba (radijallahu anhum).[597]

U *Ilau-sunenu* stoji:

"Prenio nam je Ebu Jusuf es-Sajdelani, od Muhammeda b. Seleme, on od Muhammeda b. Ishaka, koji kaže da je pitao Ez-Zuhrija kolika je bila materijalna kompenzacija za štićenika islamske države (zimmiju) u vrijeme Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), jer su se o tom pitanju razišli, na što mu je on rekao: 'Niko na ovom svijetu nije ostao da to bolje zna od mene. U vrijeme Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) bila je 1.000 dinara, kao i u vrijeme Ebu Bekra, Omera, Osmana, sve dok Muavija nije počeo davati porodici ubijenog 500, a ostavljati u državnu blagajnu 500 dinara.'"

Ez-Zuhri ovom predanju nije spomenuo sened, ali on sam prenosi vjerodostojna predanja, imam je i autoritet u hadisu, i ne može ovo predanje biti slabije od tzv. belagata[598] Malikovih, ili El-Buharijinih muallak predanja. Ovo nije jedno od njegovih mursel predanja[599] koje prenosi bez provjere vjerodostojnosti.

Ebu Davud bilježi u *El-Merasilu* vjerodostojnim senedom od Rebi'e b. Abdurrahmana da je rekao: "Materijalna kompenzacija za

597 El-Hidaja, IV, str. 178.

598 Pod belagatima podrazumijevaju se ona predanja koja bi Malik citirao bez seneda. Počinjala bi sintagmom belegani (saznao sam) odakle im i ime.

599 Predanje koje tabiin, bez isticanja ashaba od koga je čuo, prenosi od Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) (primj. prev.).

štićenika islamske države bila je ravna kompenzaciji za muslimana u vrijeme Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), Ebu Bekra, Omera, Osmana i na početku hilafeta Muavije, kada je Muavija rekao: 'Ako je njegova porodica time pogođena, pogođena je također i državna blagajna muslimana, jer nema džizje, zato polovinu dajte u državnu blagajnu, a njegovoj porodici polovinu, tj. 500 dinara.'"[600]

Za štićenika, azilanta u islamskoj državi i muslimana jeste isti iznos kompenzacije, za razliku od mišljenja Eš-Šafija, o čemu smo ranije govorili, jer on kaže:

"Kompenzacija za jevreja i kršćanina jeste 4.000 dirhema, a kompenzacija za vatropoklonika jeste 800 dirhema."

KOMPENZACIJA ZA TJELESNE POVREDE

Osnovni princip kod odsijecanja nekog od ljudskih ekstremiteta jeste taj da ako je odstranjena funkcija organa u cjelini ili je u potpunosti odstranjena ciljana ljepota, dobiva se puni iznos kompenzacije, jer je to jednostrano upropaštavanje života čovjeka, a na osnovu presude Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u kojoj se kaže da se za jezik i nos da puna kompenzacija, pa smo sve što ima isti smisao analogijom povezali s ovim slučajem. Znaj da se za vanjske organe ljudskog tijela koji nisu dvostruki ili za ciljane vrijednosti daje puni iznos kompenzacije. Postoje četiri vrste vanjskih organa:

- jednostruki: nos, jezik, spolni ud;
- dvostruki: oči, uši, trepavice, obrve, usne, ruke, dojke, testisi, noge. Za oba organa dobiva se cijeli iznos kompenzacije, a za jedan od njih polovina;

600 Ilaus-sunen, XVIII, str. 160.

- četverostruki: očne vjeđe, za svaku vjeđu dobiva se četvrtina kompenzacije;
- deseterostruki: prsti na rukama i prsti na nogama. Za deset prstiju dobiva se cijela kompenzacija, a za jedan prst njena desetina.

Postoje još i zubi, čiji je broj veći od prstiju, ali se za svaki zub dobiva desetina kompenzacije, što će biti pojašnjeno.[601]

Jedinstvene vrijednosti kod čovjeka su:

- razum,
- život,
- miris,
- okus...

عَنْ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ كِتَابًا فِيهِ الْفَرَائِضُ وَالسُّنَنُ وَالدِّيَاتُ وَبَعَثَ بِهِ مَعَ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ فَقُرِئَتْ عَلَى أَهْلِ الْيَمَنِ هَذِهِ نُسْخَتُهَا مِنْ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى شُرَحْبِيلَ بْنِ عَبْدِ كُلَالٍ وَنُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ كُلَالٍ وَالْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ كُلَالٍ قَيْلِ ذِي رُعَيْنٍ وَمَعَافِرَ وَهَمْدَانَ أَمَّا بَعْدُ وَكَانَ فِي كِتَابِهِ أَنَّ مَنْ اعْتَبَطَ مُؤْمِنًا قَتْلاً عَنْ بَيِّنَةٍ فَإِنَّهُ قَوَدٌ إِلاَّ أَنْ يَرْضَى أَوْلِيَاءُ الْمَقْتُولِ وَأَنَّ فِي النَّفْسِ الدِّيَةَ مِائَةً مِنْ الإِبِلِ وَفِي الأَنْفِ إِذَا أُوعِبَ جَدْعُهُ الدِّيَةُ وَفِي اللِّسَانِ الدِّيَةُ وَفِي الشَّفَتَيْنِ الدِّيَةُ وَفِي الْبَيْضَتَيْنِ الدِّيَةُ وَفِي الذَّكَرِ الدِّيَةُ وَفِي الصُّلْبِ الدِّيَةُ وَفِي الْعَيْنَيْنِ الدِّيَةُ وَفِي الرِّجْلِ الْوَاحِدَةِ نِصْفُ الدِّيَةِ وَفِي الْمَأْمُومَةِ ثُلُثُ الدِّيَةِ وَفِي الْجَائِفَةِ ثُلُثُ الدِّيَةِ وَفِي الْمُنَقِّلَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ مِنْ الإِبِلِ وَفِي كُلِّ أُصْبُعٍ مِنْ أَصَابِعِ الْيَدِ وَالرِّجْلِ عَشْرٌ مِنْ الإِبِلِ وَفِي السِّنِّ خَمْسٌ مِنْ الإِبِلِ وَفِي الْمُوضِحَةِ خَمْسٌ مِنْ الإِبِلِ وَأَنَّ الرَّجُلَ يُقْتَلُ بِالْمَرْأَةِ

Bilježi En-Nesai od Sulejmana b. Davuda, on od Ez-Zuhrija, ovaj od Ebu Bekra b. Muhammeda, a on od Muhammeda b. Amra, te ovaj od Amra b. Hazma da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao stanovnicima Jemena pismo u kojem su se nalazile

601 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 369.

obaveze, sunneti i propisi o kompenzaciji. Poslao ga je po Amru b. Hazmu i pročitano je pred građanima Jemena, a u njemu je stajalo:

Od Muhammeda, vjerovjesnika, (sallallahu alejhi ve sellem), Šurahbilu b. Abdukulalu, Nuajmu b. Abdukulalu, el-Harisu b. Abdukulalu, poglavicama Zu Ruajna, Meafira i Hemdana.

U njegovu pismu je stajalo slijedeće:

Nad onim koji dokazano nasilno ubije vjernika izvršit će se odmazda, osim ako nasljednici ubijenog oproste, za život je kompenzacija stotinu deva, za nos, ako je u potpunosti odsječen, cijeli iznos kompenzacije, za jezik cijeli iznos, za usne cijeli iznos, za testise cijeli iznos, za spolni ud cijeli iznos, za kičmu cijeli iznos, za oči cijeli iznos, za jednu nogu polovina iznosa, za do mozga razbijenu lubanju trećina kompenzacije, za ubod do utrobe trećina kompenzacije, za udarac kojim je slomljena kost petnaest deva, za svaki prst na ruci ili nozi deset deva, za zub pet deva, za ranjavanje do kosti pet deva, te da će se muškarac ubiti za ženu.[602]

Ibn Hibban bilježi ga u svom *Sahihu*, a El-Hakim u *El-Mustedreku* i vjerodostojnim ga smatra u predanju Sulejmana b. Davuda.

Ova predanja ukazuju na to da je za jezik potpuni iznos kompenzacije, što je stav i naših imama. Muhammed kaže: "Izvijestio nas je Ebu Hanifa od Hammada a on od Ibrahima da je rekao: 'Ako se odsiječe dio jezika i to onemogući govor ili se u cijelosti otkine, za njega se daje cijela kompenzacija.'" Muhammed dalje kaže: "Ovo prihvatamo i ovo je stav i Ebu Hanife, a kada je u pitanju jezik nijeme osobe, to trebaju procijeniti dvojica pravednih muslimana."[603]

Za nos i njegov mehki dio (marin) daje se jedan puni iznos kompenzacije. A ako bi mu bio odsječen nos i čovjek izgubi čulo mirisa, obavezan je dati dupli iznos krvarine, jer čulo mirisa nije

602 En-Nesai, Sunen, "Kitabul-kasama", br. 4.770.
603 Ilaus-sunen, XVIII, str. 180.

samo u nosu tako da kompenzacija jednog ne ulazi u kompenzaciju drugog, kao što je slučaj i sa sluhom i uhom.[604]

Već smo rekli da dvojica pravednih muslimana trebaju procijeniti štetu za jezik nijeme osobe. Ovo je u slučaju ako nije izgubio čulo okusa, jer se ovdje misli samo na mogućnost govora, a budući da on ne govori, jezik će mu se tretirati kao i paralizirana ruka, spolovilo uškopljenika, slijepo oko, hroma noga, pokvaren zub. Za sve ove slučajeve treba procjena dvojice pravednih muslimana jer ovi organi nisu u potpunosti izgubili funkciju niti svoju ljepotu.

Ako bi obrijao ili počupao bradu nekome čovjeku, pa ona ne bi ponovo izrasla, dužan je dati kompenzaciju jer ga je u potpunosti lišio ljepote. Čekat će se godinu dana da bi izrasla, pa ako bi napadnuti u tom vremenu umro, napadač je slobodan i nema nikakvih obaveza.

Učenici Ebu Hanife, Ebu Jusuf i Muhammed kažu: "To moraju procijeniti dvojica pravednih muslimana."

Ako bi mu obrijao dio brade, pa to ne bi ponovo izraslo dužan je dati puni iznos kompenzacije jer mu je tim nanesena sramota veća nego onome koji nikako nema brade. Nema nikakvih obaveza prema ćosavoj, bradi od svega nekoliko dlaka, jer ga ona, kao takva, sramoti, a ne ukrašava ga. Isti je slučaj s kosom. Ako mu je obrije pa ona ne naraste, i dođe u stanje da je očita ćelavost, to će se smatrati velikom mahanom, zbog čega ćelava osoba nastoji pokrivati glavu, kao što nastoji pokriti i ostale svoje nedostatke. Ako se pak kosa pojavi, prekršitelj će se disciplinirati zbog ovog čina koji mu nije bio dopušten.

Ako se zajedno odsiječe spolni organ s testisima, obavezan je dati dupli iznos kompenzacije jer je izgubljena funkcija ejakulacije i reprodukcije.

---

604 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 369.

Ako bi neko otkinuo dojke, bradavice ili stražnjicu ženi, dat će puni iznos kompenzacije, dok će prsa muškarca procjenjivati dvojica pravednih muslimana.

Za četiri očne vjeđe daje se puni iznos kompenzacije, ako ih neko otkine i one ponovo ne izrastu, a za jednu je četvrtina kompenzacije. Ako bi mu izbio oko i otkinuo kapke, obavezne su dvije kompenzacije, jedna za oko, a druga za kapke, jer su oni posebna vrsta, kao što su i ruke i noge.

OBAVEZE NAKON ZLOČINA U VEZI SA ZUBIMA I PRSTIMA

Za svaki zub kod muškarca daje se pet deva, pedeset dinara ili petstotina dirhema, na osnovu predanja Amra b. Šu'ajba koje je prenio od svoga oca, on od svoga djeda, a u kojem stoji da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

عَنْ عَمْرِو بنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الأَسْنَانِ خَمْسٌ مِنْ الإِبِلِ

Za zube se daje pet deva.[605]

Od njega se također prenosi da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الأَسْنَانُ سَوَاءٌ خَمْسًا خَمْسًا

Zubi su jednaki i za svaki od njih ide po pet (deva).[606]

Ova predanja ukazuju da su svi zubi, sjekutići i kutnjaci, isti kod kompenzacije, a kompenzacija za svaki od njih jeste pet deva.

605 En-Nesai, Sunen, "Kitabul-kasama", br. 4.758.
606 Isto, br. 4.759.

Ovo je stav naših imama, ali se postavlja uvjet da su zdravi, a pokvarene zube procjenjivat će dvojica pravednih muslimana.[607]

Poznato je da postoji 32 zuba pa je obaveza za njih dati 16.000 dirhema, a to je kompenzacija za život uz još tri petine tog iznosa. Obaveza je dati cijeli taj iznos jer je on potvrđen zakonodavnim tekstom. Na tijelu nema nijednog organa za čiju se kompenzaciju nakon napada i gubljenja njegove funkcije daje veći iznos od kompenzacije za život osim zuba.

Ako bi iščupao zub nekom čovjeku, a on ga vrati na njegovo mjesto i on se povrati u pređašnje stanje, napadač nema nikakvih obaveza, kao i kada bi izrastao novi. Isti je tretman i kod uha ako bi ga spojio i ono se zaliječi.

Ako dijete udari drugo dijete po zubima i izbije mu jedan, čekat će se punoljetstvo udarenog, pa ako postane punoljetan, a zub mu ne izraste, napadačeva bliža rodbina platit će kompenzaciju, ali ako izraste, ono nema nikakvih obaveza.

Zaključak iz svega ovoga jeste taj da za svaki udarac koji ne ostavi traga nema nikakvih obaveza, kao što je kod nicanja zuba, što je po mišljenju Ebu Hanife. Ebu Jusuf pak kaže: "Obavezan je dati odštetu za bol koju će procijeniti dvojica pravednih muslimana." Muhammed smatra da je obavezan dati iznos koji je udareni potrošio za vrijeme liječenja za naknadu ljekaru i troškove liječenja. Odabrano je mišljenje Ebu Hanife, međutim, u *El-Ujunu* stoji da takav, na osnovu analogije, nema nikakvih obaveza. Ebu Jusuf i Muhammed smatraju da je, na osnovu pravne preferencije, uputno da dvojica pravednih muslimana obavežu počinitelja da plati naknadu u visini plaćanja ljekaru. Ovako je u slučaju svake rane koja zacjeljuje.

Es-Sa'ihani kaže: "Mislim da se treba dati prednost pravnoj preferenciji, jer se pravo ljudi zasniva na potraživanjima."

607 Ilaus-sunen, XVIII, str. 182.

Ako bi udario osobu s grbom, pa mu grba nestane, on nema nikakvih obaveza, a Ebu Jusuf i Muhammed kažu: "Ima dati naknadu ljekaru, a ako bi ostao trag od udarca, to bi trebala procijeniti dvojica pravednih muslimana."[608]

Za sve prste jedne ruke obavezna je polovina kompenzacije, pa makar bila odsječena i šaka, jer ona ide uz prste, kao što je obaveza za odsijecanje polovine podlaktice polovina kompenzacije, koja je zbog odsječene šake, te procjena dvojice pravednih muslimana za polovinu podlaktice. Ista je norma i kod odsijecanja cijele podlaktice. Za odsjecanje šake na kojoj su jedan ili dva prsta obaveza je desetina kompenzacije, odn. petina, a nema nikakvih dodatnih obaveza za samu šaku po mišljenju Ebu Hanife, dok će se, po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda, gledati na odštete za šaku i prst, pa je obavezan dati veću odštetu, jer manji iznos ulazi u veći, kao i u slučaju ako bi uz šaku bila tri prsta, tada ne bi bio obavezan dati ništa za šaku, ali bi za prste trebao dati tri desetine kompenzacije.

Ako bi odsjekao zglob prsta, pa se ostali dio paralizira, ili odsiječe prste, a paralizira se šaka, obavezan je dati kompenzaciju samo za odsječeni dio, odn. kompenzaciju za prste, a nema obaveza zbog šake, jer ona ide uz prste, kao što je već rečeno.[609]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN OZLJEDA PO GLAVI (EŠ-ŠIDŽADŽ)

Pod arapskim pojmom "eš-šidžadž", mn. od riječi "šedždže" podrazumijevaju se ozljede po licu i lobanji, a ozljede po ostalom dijelu tijela nazivaju se džiraha. Postoji deset vrsta ozljeda po glavi:

- harisa (ogrebotina), koja zakači kožu, ali se iz nje ne pojavljuje krv;

608 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 372.
609 Isto, V, str. 374.

- dami‘a, kada se krv pojavi, ali ne poteče;
- damija, kada krv poteče;
- badi‘a (posjekotina), kada je koža rasječena;
- mutelahima (dublja posjekotina), koja ulazi u meso, odn. presijeca mišić;
- simhak, povreda tanke kožice između kože i lobanje;
- mudiha, kod koje se ukazala kost;
- hašima (prijelom lobanje), kod koje je razbijena kost;
- munekkila (utisnuta fraktura lobanje), kod koje je pomjerena kost nakon što je slomljena;
- âma (kontuzija mozga), kod koje je povrijeđen mozak; i
- damiga, kod koje je mozak prosut i koja je najčešće smrtonosna, pa se smatra ubistvom, a ne ranjavanjem.

Kod ozljede kojom je otkrivena kost (mudiha) obavezna je dvadesetina kompenzacije, ako je to bilo iz nehata, a ako je bila s umišljajem, onda je obavezna odmazda. Ovo je u slučaju ako ranjeni nije ćelav, a ako jeste, onda će odštetu procijeniti dvojica pravednih muslimana, jer je njegova koža manje privlačna od drugih.

Kod prijeloma lobanje (hašime) daje se desetina kompenzacije, a za utisnutu frakturu lobanje 3/20 (tri dvadesetine). Kod kontuzije mozga (âme) i kod dubokih uboda (dža’ife) kroz prsa ili leđa ide trećina kompenzacije, a ako se bude radilo o prostrijelnoj rani, onda dvije trećine kompenzacije, jer ako sredstvo povrede izađe na drugu stranu, onda se radi o dvije rane, a za svaku od njih je obaveza dati jednu trećinu kompenzacije.

Kada su u pitanju ozljede: harisa, dami‘a, damija, badi‘a, mutelahima i simhak, njih će procijeniti dvojica pravednih muslimana, jer za njih nema određene odštete, na osnovu šerijatskog dokaza, niti je moguće počinioce nekažnjeno pustiti, nego je nužno da to procijene dvojica pravednih muslimana, što se ogleda u tome da će procijeniti veličinu ove ozljede u odnosu na mudihu (ozljedu kod

koje se ukazala kost), jer je to najslabija ozljeda kod koje je utvrđena odšteta, pa je, shodno toj procjeni, obaveza u iznosu do jedne dvadesetine.

Nema odmazde ni kod jedne ozljede, osim kod one kada se ukaže kost (mudiha), ako je s umišljajem učinjena. Ovo je u slučaju ako nije povrijeđen neki drugi organ. Ako bi pak s umišljajem nanio ozljedu pri kojoj bi se ukazala kost, usljed čega bi mu i oči izbio, po mišljenju Ebu Hanife, nema odmazde, nego je za oboje nužna kompenzacija, dok Ebu Jusuf i Muhammed kažu da će se za ozljedu izvršiti odmazda, a za gubljenje vida dati kompenzacija.

Za ono za što nema odmazde ne pravi se razlika da li je bilo s umišljajem ili iz nehata, ali vanjsko značenje stava jeste takvo da je obavezna odmazda kod ozljeda lakših od one kada se ukaže kost ako su s umišljajem, na osnovu riječi Uzvišenog:

...a da rane treba uzvratiti...[610]

Kod njih je moguće postići jednakost na način da se izmjeri sondom dubina rane, a onda se u toj mjeri nanese povreda, osim kod simhaka, kod kojeg, konsenzualno, nema odmazde, jer je nemoguće ostvariti ekvivalentnost, kao što, konsenzualno, nema odmazde ni kod težih rana, primjerice prijeloma lobanje, utisnute frakture lobanje, jer kod njih dolazi do lomljenja kosti, gdje je nemoguće postići jednakost.

Nema odmazde ni za šamar, odn. udarac po tijelu otvorenom šakom (latme) niti za udarac pesnicom (vekze), kao ni za ubod (vedž'e), nego se za njih izriče sankcija, na osnovu diskrecionog prava sudije.

Obavezan je puni iznos kompenzacije kod zguljivanja kože s lica jer je time u potpunosti uništena njegova ljepota.

Odšteta za ozljedu kod koje se ukazala kost i pri kojoj mu je pomutio um ili mu je skinuo kosu ulazi u iznos kompenzacije, jer je

610 El-Maida, 45.

taj dio sastavni dio cjeline, kao kada bi nekome odsjekao prst, pa mu se paralizira ruka, pošto kompenzacija za prst ulazi u kompenzaciju za ruku. Međutim, ako bi usljed gornje povrede došlo do oštećenja sluha, vida ili govora, to ne bi ušlo u iznos jedne kompenzacije jer se smatraju odvojenim organima.

Obavezna je procjena dvojice pravednih muslimana kod odsijecanja prsta koji je višak (šesti prst), jer u njemu nije izražena ljepota. Isto će se tretirati i oko, jezik i spolovilo djeteta, ako nije moguće utvrditi njihovu ispravnost na osnovu gledanja kod oka, govora kod jezika i micanja u slučaju spolovila. Plač djeteta kod rođenja ne smatra se govorom, nego je to samo glas, dok neki smatraju da je to za dijete govor i za taj otkinuti jezik dat će se kompenzacija.[611]

Nema odmazde u slučaju ako bi ga ozlijedio pa mu izbio oči, nego će za njih dati materijalnu kompenzaciju uz odštetu za ozljedu, za razliku od mišljenja Ebu Hanifinih učenika, koji kažu da se za ozljedu kod koje se ukazala kost treba izvršiti odmazda, a za oči treba dati kompenzaciju. Isto razilaženje postoji i u slučaju odsijecanja prsta kada se paralizira i prst do njega.

Obavezna je kod svih ostalih tjelesnih povreda, kada one zacijele, procjena dvojice pravednih muslimana da bi se preventivno djelovalo na nerazumne i nadoknadila šteta.

Nema odmazde kod tjelesnih povreda prije nego što one zacijele, za razliku od mišljenja Eš-Šafija (rahimehullah), na osnovu predanja u kojem se kaže da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio izvršenje odmazde za povredu prije nego što ranjena osoba ozdravi.[612]

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّم أَنْ يُقْتَصَّ مِنْ جُرْحٍ حَتَّى يَبْرَأَ صَاحِبُهُ

611 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 374.

612 Širu verziju ovog hadisa v.: Ahmed, Musned, "Musnedul-muksirin mines-sahaba", br. 6.737. (primj. prev.).

To je stoga što se kod povreda u obzir uzima njihov krajnji ishod, pošto je moguće da dođe do smrti, čime povreda postaje ubistvom, pa se tek na osnovu zacjeljenja zna da se radilo o povredi.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN FETUSA

Pod fetusom (dženin) podrazumijeva se plod, bez obzira na spol, sve dok je u utrobi majke, pri čemu se razaznaju neki njegovi dijelovi, kao što su nokat i kosa.

Šerijat poštuje njegov život i osigurava mu prava, te zabranjuje atak na njega. Ako bi noseća žena bila udarena u stomak, leđa ili u bok, i pobaci dijete, za njega je obavezno dati dvadesetinu kompenzacije (gurre), i to je obaveza bliže rodbine napadača, pa makar on bio i njen muž. Iznos ove kompenzacije jeste dvadesetina kompenzacije za odraslog muškarca, bez obzira na spol fetusa. Određena je u iznosu od 500 dirhema i obavezna ju je isplatiti bliža rodbina napadača u roku od godinu dana.

Eš-Šafi kaže: “Obaveza ju je isplatiti u roku od tri godine kao i puni iznos kompenzacije.” Malik pak smatra da ju je nužno isplatiti iz imovine napadača.

U hadisu, koji prenosi Ebu Hurejra (radijallahu anhu) stoji slijedeće:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنِينِ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي لَحْيَانَ سَقَطَ مَيِّتًا بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ ثُمَّ إِنَّ الْمَرْأَةَ الَّتِي قَضَى لَهَا بِالْغُرَّةِ تُوُفِّيَتْ فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَنَّ مِيرَاثَهَا لِبَنِيهَا وَزَوْجِهَا وَأَنَّ الْعَقْلَ عَلَى عَصَبَتِهَا

“Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dosudio je za pobačeni fetus žene iz plemena Lihjan kompenzaciju (gurru) u robu ili robinji, a onda je umrla žena kojoj je presuđeno da da kompenzaciju, pa je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem)

presudio da njena ostavština pripada sinovima i mužu, a da je kompenzacija obaveza njenih srodnika po muškoj liniji."[613]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ اقْتَتَلَتْ امْرَأَتَانِ مِنْ هُذَيْلٍ فَرَمَتْ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى بِحَجَرٍ فَقَتَلَتْهَا وَمَا فِي بَطْنِهَا فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَضَى أَنَّ دِيَةَ جَنِينِهَا غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ وَلِيدَةٌ وَقَضَى أَنَّ دِيَةَ الْمَرْأَةِ عَلَى عَاقِلَتِهَا

U drugom predanju od Ebu Hurejre kaže se da su se dvije žene iz plemena Huzejl potukle pa je jedna drugu pogodila kamenom i ubila i nju i dijete u stomaku. Sporili se se pred Vjerovjesnikom (sallallahu alejhi ve sellem) pa je on dosudio da je kompenzacija za fetus gurra, rob ili robinja, a da će kompenzaciju za ženu dati bliža rodbina napasnice.[614]

عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ اسْتَشَارَهُمْ فِي إِمْلاصِ الْمَرْأَةِ فَقَالَ الْمُغِيرَةُ قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْغُرَّةِ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ

Od El-Mugire b. Šu'be prenosi se da se Omer (radijallahu anhu) s njima savjetovao o ženi koja usljed udara pobaci dijete, pa je El-Mugira rekao: "Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) dosudio je kao gurru roba ili robinju."[615]

El-Buhari na drugom mjestu u poglavlju "El-Itisam" navodi ovaj hadis, također, od El-Mugire riječima da je Omer b. el-Hattab pitao o ženi koja usljed udara pobaci dijete.[616]

U osnovi el-gurra označava lisu na čelu konja, ali se upotrebljava i za čovjeka, pa se tako u hadisu koji govori o vrijednosti abdesta kaže:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا...

613 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-feraid", br. 6.243.
614 El-Buhari, Sahih, "Kitabud-dijat", br. 6.399.
615 Isto, br. 6.396.
616 El-Buhari, Sahih, "Kitabul-itisam bil-Kur'an ves-Sunna", br. 6.773.

Moji sljedbenici bit će pozvani na Sudnji dan s biljegama na čelu...[617]

Riječ gurra koristi se da bi označilo nešto vrijedno i cijenjeno, bilo to na čovjeku ili drugom biću, muškarcu ili ženi. Kaže se da se koristi i za čovjeka jer je on najcjenjenija "životinja".

Lisa se nalazi na licu, a lice je najodlikovaniji organ. Argument da je iznos gurre 500 dirhema jeste predanje Ahmeda b. Hanbela, od Abdurrezzaka u kojem stoji da je Ma'mer rekao: "Gurra je 50 dinara."

Od Ahmeda se, također, prenosi da je Eš-Šabi rekao: "Gurra je 500 (dirhema)", a od Zejda b. Esleme prenosi se da je Omer b. el-Hattab odredio cijenu gurri u iznosu od 50 dinara.

Na osnovu ovih predanja uviđa se da je iznos gurre u zlatu 50 dinara, a u srebru 500 dirhema.[618]

Vrijedno je istaći da je gurra obavezna i u slučaju ako je žena sljedbenica Knjige ili čak vatropoklonka.

Ako bi ga živo pobacila pa onda ono umre, obavezan je puni iznos kompenzacije, a ako bi ga pobacila mrtvo, pa i majka umre, obavezan je cijeli iznos kompenzacije za majku, a gurra za fetus, na osnovu hadisa koji je ranije naveden, te na osnovu pravila da se čin ponavlja shodno brojnosti njegovih posljedica.

Život fetusa utvrđuje se svime onim što ukazuje na postojanje života, kao što su: plač, dojenje, disanje, kihanje i sl., međutim ako bi mu se neki od udova pomjerio, to neće potvrditi da je živ jer to može biti zbog doticanja ili oslobađanja iz tjeskobe.[619]

Ako bi majka umrla i onda ga pobacila, obavezan je samo jedan puni iznos kompenzacije, jer je očito smrt majke uzročnik njegove smrti, pošto ono živi na osnovu njenog života, diše pomoću njenog

617 Cjeloviti tekst hadisa v.: El-Buhari, Sahih, "Kitabul-vudu'", br. 133.

618 Ilaus-sunen, XVIII, str. 225.

619 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 377.

disanja, pa je očito da je do njegove smrti došlo njenom smrću, ali ako bi ga pobacila živog nakon što bi umrla, obavezno je dati dva iznosa kompenzacije.

Iznos gurre ili kompenzacije koju je obaveza dati za fetus nasljeđuje se od njega, nasljeđuje ga njegova majka, ali to ne nasljeđuje njegov napadač od nje, niti od druge osobe, jer je taj ubica. Ako bi udario svoju suprugu, pa ona pobaci mrtvo njegovo dijete, obaveza je bliže rodbine tog oca dati gurru, a on to neće naslijediti jer je ubica.

Iskup za fetus koji je mrtav pobačen, po našem mišljenju, nije obavezan, nego poželjan, međutim ako bi se pojavio živ, a onda umre, iskup je obavezan, budući da je kompenzacija u tom slučaju obavezna, pa je i sam iskup obavezan.

Fetus čiji se neki organi mogu razaznati,[620] kao što je nokat i kosa, ima tretman cjelovitog fetusa u pogledu propisa koje smo spomenuli, te u pogledu okončavanja iddeta i nastupa nifasa, što je podrobno objašnjeno u poglavljima o mjesečnom pranju i postporođajnom krvarenju, u poglavlju o čistoći.

Neće majka nositi grijeh ubistva ako ga pobaci, makar i bez opravdanja, ali će snositi za to odgovornost, kao i osoba u ihramu ako razbije jaja nekoj lovljenoj ptici, jer se iz njih liježe lovina. Međutim, sasvim je jasno da će ona nositi grijeh ubistva ako se mognu raspoznavati njegovi udovi, a ono umre njenim djelom. Ranije smo rekli, kada smo govorili o normama koje se odnose na nedonošče u poglavlju o čistoći[621], da vanjski smisao hadisa koje spominje imam Muslim u svom *Sahihu* kod tretiranja načina formiranja djeteta u utrobi majke ukazuje da se njegovo stvaranje počinje uočavati nakon otprilike 40 dana od početka trudnoće.

620 Mišljenje je da se pojedini tjelesni organi mogu raspoznavati tek nakon 120 dana trudnoće (primj. prev.)

621 Više v.: A. M. Tuhmaz, Hanefijski fikh, I, str. 182-183. (primj. prev.)

Jedan od tih hadisa jeste onaj koji Muslim u *Sahihu* bilježi od Huzejfe b. Esida el-Gifarija, a u kojem stoji da je čuo Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako kaže:

..إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ ثِنْتَانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً، بَعَثَ اللهُ إِلَيْهَا مَلَكاً، فَصَوَّرَهَا وَخَلَقَ سَمْعَهَا، وَبَصَرَهَا، وَجِلْدَهَا وَلَحْمَهَا وَعِظَامَهَا...

Kada oplođenom jajašcu prođu četrdeset i dvije noći, Allah mu pošalje meleka koji ga oblikuje, pa mu podari sluh, vid, kožu, meso i kosti...[622]

Ne daje gurru trudna žena koja pobaci fetus, s umišljajem, tabletama ili ličnom aktivnošću, udaranjem po stomaku, ili nošenjem teškog tereta s namjerom da ga pobaci, ako je to bilo uz saglasnost njenog muža. Ako bi ženi bilo naređeno da izvrši pobačaj, pa ona to učini, ona ne bi morala ništa nikome nadoknađivati.[623]

Ako bi neko svoju ženu udario sabljom po stomaku, pa se stomak raspori i ispadne jedno od djece živo, a drugo mrtvo i na njemu bude ozljeda od sablje, a nakon toga i sama majka umre, izvršit će se odmazda zbog žene, jer se radi o ubistvu s umišljajem, a njegova bliža rodbina dužna je dati kompenzaciju za živo dijete, ako ono umre, a za mrtvo dijete dat će gurru.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN REMEĆENJA SAOBRAĆAJA I POSREDNOG IZAZIVANJA SMRTI

Postoje dvije vrste puteva: javni i privatni. Javni je otvoreni put koji se nalazi unutar gradova ili sela, ili onaj koji je izgrađen između gradova i sela i s kojeg je teško zalutati.

Svi imaju pravo ići javnim putem, ali nikome nije dopušteno na njemu graditi nešto što će ostalima štetiti i otežavati prolaz. Ako

622 Muslim, Sahih, "Kitabul-kader", br. 4.783.
623 Ed-Durrul-muhtar, V, str. 379.

ne šteti drugima, niti otežava prolaz, on na to ima pravo, ako mu dopusti nositelj vlasti. Zbog toga su šerijatski pravnici rekli:

"Ako isturi na javni put zahod, javno kupatilo, prodavnicu, slivnik, terasu na kojoj se sjedi, ili drvo poput stalaže na koju se stavljaju posude s vodom i cvijeće, to je dopušteno ako ostalima ne šteti, i ako mu neko od nositelja vlasti to nije zabranio. Ako bi mu zabranili, ne bi mu bilo dopušteno da išta gradi. Nije dopušteno graditi ako šteti drugima, na osnovu riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem):

لاَ ضَرَرَ وَ لاَ ضِرَارَ

Nema nanošenja, niti uzvraćanja štete!"[624]

Svi oni koji se mogu sporiti, makar se radilo i o štićeniku islamske države, mogu ga spriječiti jer oni imaju prava na put, kao i tražiti da to sruši ili ukloni nakon što je izgradio, jer je jedno od generalnih pravila fikha da se šteta uklanja. Ovo je u slučaju ako mu to nije vladar dopustio, međutim ako mu je dopustio, niko ga ne može obavezati da to ukloni, niti se parničiti s njim zbog toga, jer se radi o odluci vladara, tj. vladarevu pravu i prvenstvu, ali mu vladar ne bi trebao dopustiti ako će ostalim ljudima štetiti, štaviše, njegova je obaveza to ukloniti. Nije mu dopušteno time se koristiti bez obzira da li mu je to sam vladar dopustio ili ne.

Ebu Hanifa (rahimehullah) kaže: "Svako ga od običnog svijeta može spriječiti da to postavi i obavezati ga da to nakon postavljanja ukloni, bez obzira da li u tome bilo štete ili ne, ako je to postavio bez dopuštenja vladara, jer je planiranje onoga što se odnosi na ljude prepušteno vladaru da bi se smutnje ublažile, pa se tako ono što je postavio bez dopuštenja vladara prepušta mišljenju vladara, a svako ima pravo da to osudi."[625]

624 Navodi ga Malik u El-Muvetti, El-Hakim u El-Mustedreku, a El-Bejheki, Ed-Darekutni i Ibn Madža kao Poslanikove (sallallahu alejhi ve sellem) riječi.

625 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 380.

Obaveza postupanja po saobraćajnim propisima

Oslanjajući se na ranije rečeno, sasvim nam je jasno da je obavezno postupanje po saobraćajnim propisima koje je donio nositelj vlasti, jer je Allah naredio da Mu se bude pokorno Svojim riječima:

> ***O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim. A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše.***[626]

Pitanje saobraćaja i njegova reguliranja u našem vremenu postalo je veoma teška zadaća koja je povjerena nositeljima vlasti, a to stoga što je veoma veliki broj prevoznih sredstava, različitih vrsta, oblika i obima, te veliki broj saobraćajnih udesa i žrtava u njima, posebno u velikim gradovima, koji su zagušeni enormnim brojem stanovnika, a rezultat ovih brojnih udesa jeste smrt velikog broja ljudi i zadobijanje trajnih, hroničnih povreda, od Allaha Uzvišenog molimo zdravlje i spas.

Svi propisi koji su ranije navedeni, a odnose se na otvorene, javne puteve važe i za privatne puteve koji nisu otvoreni za druge. Na to se dodaje da nije dopušteno nijednom od korisnika tog puta na njemu išta graditi, bez obzira da li to štetilo drugim korisnicima ili ne, bez njihove dozvole, jer se put smatra njihovim privatnim vlasništvom, osim onoga što su ljudi običavali činiti na privatnim putevima, pod uvjetom da je ostavio puta koliko je dovoljno za prolaz. Svako od tih korisnika može na njega postaviti drveni stup, za kojeg će vezati životinju ili kod kojeg će se abdestiti, a ako neko od njih to ošteti, neće nadoknađivati. Ako bi pak izgradio ili iskopao bunar,

626 En-Nisa, 59.

nadoknadit će. Ako bi s puta želio uzeti ilovače, a od puta ostane koliko je dovoljno za prolazak, on na to ima pravo, ako to brzo popravi.

Također, neće nadoknađivati ako bi, kao korisnik puta, na put postavio drveni stup, robu ili kamen, pa zbog njih neko strada. Međutim, ako bi nešto od ovoga uradio na otvorenom, javnom putu, on će štetu nadoknaditi, ako mu to nije dopustio vladar, ali ako mu je dopustio, onda neće nadoknađivati jer se tada ne smatra napadačem, budući da vladar ima opći nadzor nad putem.

Ako bi na putu iskopao bunar pa u njega neko upadne i umre od gladi, žeđi, ili se uguši, osoba koja ga je iskopala neće ništa nadoknađivati, za razliku od mišljenja Muhammeda, jer je on umro uslijed osobnog razloga, a nadoknada je obavezna samo ako bi umro od pada.

Ako bi slivnik pao, pa unutrašnji dio slivnika pogodi nekoga i ubije ga, nema nadoknade jer je unutarnji dio u njegovu posjedu i zbog toga se ne smatra napadačem, međutim ako bi ga pogodio vanjski dio, odštetu bi dao onaj koji ga je postavio, jer je razlog nadoknađivanja napad zaposijedanjem vazdušnog prostora nad putem. Ako bi ga pogodile obje strane slivnika i to bude poznato, obavezan je onaj koji ga je postavio da za polovinu da odštetu, a za polovinu ostaje nesankcioniran. Ako se ne zna koji ga je dio pogodio, dat će polovinu, na osnovu pravne preferencije, jer on u jednoj situaciji daje cijelu nadoknadu, a u drugoj ništa, pa će dati polovinu.

Ko pomjeri kamen s mjesta na koje ga je postavio neko drugi i on nekoga povrijedi, nadoknadu će dati onaj koji je pomjerao kamen, jer je postupak prvog anuliran aktivnošću drugog.

Ko nešto bude putem nosio na glavi ili leđima, pa to padne na drugoga ili padne na put, pa zbog toga neko posrne i padne, štetu će nadoknaditi jer je nošenje robe putem na glavi ili leđima njemu dopušteno, ali je uvjetovano sigurnošću na stepenu pogađanja mete ili lovine.

Na osnovu ovoga razaznaje se i šerijatskopravni tretman onoga što ispadne iz auta. Neće davati nadoknadu onaj s koga spadne odjeća, koju je obukao, na drugoga pa ga povrijedi, ili padne, pa na nju posrne. Razlika između onoga što se nosi i onoga što se oblači jeste u tome što onaj koji nešto nosi to namjerava sačuvati, pa nema smetnje uvjetovati njegovo nošenje sigurnošću, dok onaj koji nešto obuče nema namjeru to čuvati, pa bi mu bilo opterećenje postavljanje uvjeta sigurnosti, te je stoga oblačenje apsolutno dopušteno. Od Muhammeda se prenosi da ako obuče nešto što inače ne oblači, on se tretira kao onaj koji nešto nosi jer mu nije potreba da to oblači.[627]

Važno je istaći da onaj koji sjedne u džamiju radi namaza ili bilo čega drugog što je vezano za džamiju, kao što je učenje Kur'ana, izučavanje fikha, hadisa ili i'tikafa, pa na njega neko posrne neće ništa nadoknađivati, ali ako bi sjeo u džamiju radi običnog razgovora ili da bi zaspao, dat će nadoknadu.

Ako bi ga unajmio da mu nešto gradi ili mu kopa u dvorištu njegove trgovine ili kuće, pa se time načini šteta, ako do nje dođe prije nego što je posao završio, onda će je nadoknaditi radnik, a ako poslije, onda onaj koji ga je unajmio. Ako bi ga unajmio da mu nešto iskopa u tuđem dvorištu, nadoknadit će to naredbodavac, a ne radnik, ako nije znao da to nije dvorište naredbodavca, jer je naredba valjana, ali se djelovanje radnika prenosi na naredbodavca, pošto ga je ovaj obmanuo. Međutim, ako radnik u međuvremenu to sazna, on će nadoknaditi, jer obmane više nema, pa se djelovanje pripisuje njemu.

Ako bi ga unajmio da mu izgradi terasu, pa ona padne na nekoga, prije ili nakon što je posao završen, nadoknadu daje radnik. Razlika između kopanja i izgradnje jeste u tome da je osoba koja je naredila da se kopa posredni uzročnik, dok je osoba koja je gradila terasu neposredni. Posredni uzročnik daje nadoknadu ako je prekršio pravo, dok neposredni daje nadoknadu u svakom slučaju.

627 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 382.

Isto je i s onim koji bi postavio drvo na put pa se neko namjeri da ga pređe i povrijedi se, u tom slučaju neće nadoknadu plaćati onaj ko je ostavio to drvo, jer je povredu preče vezati za neposrednog nego za posrednog uzročnika.

Onaj koji iskopa kanal na putu, po naredbi vladara, ili u svome posjedu, ili stavi drvo na put, ili izgradi luk, ili zasadi drvo, ili baci snijega, ili se smjesti na putu radi prodaje, ako to čini po naređenju nositelja vlasti, neće ništa nadoknađivati, u protivnom hoće.

Neće ništa nadoknađivati onaj koji kopa po pustarama, daleko od urbanih naselja i puteva, jer time ne krši pravo, budući da on može koristiti ovu zemlju, na način da odsjedne na njoj, da tu sveže svoju jahalicu ili postavi šator, bez uvjetovanja sigurnosti, jer time ne narušava mogućnost prolaska drugima te stoga ne krši pravo.

Isto tako, neće davati nikakvu nadoknadu onaj koji zaustavi svoje auto na posebnim odmaralištima pokraj puta.

Ako bi neko unajmio četvericu da mu iskopaju bunar, pa se on na svu četvericu obruši, a jedan od njih umre, obaveza svakog od preostale trojice jeste četvrtina iznosa kompenzacije, a propada mu njegova četvrtina, jer se bunar obrušio njihovim radom i oni su bili neposredni uzročnici toga, kao i sam umrli. Slično je i ako su mu bili pomagači. Međutim, ako je kopač samo jedan i na njega se sruči zemlja od njegova kopanja, za njegov život ne daje se nadoknada.[628]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN ZIDA KOJI JE NAGNUT NAD PUT

Pod ovim se misli na zid koji je nagnut nad javni put i koji samo što nije pao. Sličan je tretman i svih naprslih i ruiniranih građevina. Ako padne, njegov će vlasnik platiti odštetu za uništeni

628 Reddul-muḥtar aled-durril-muhtar, V, str. 383.

život čovjeka ili životinje ili za imovinu, pod uvjetom da je od vlasnika neko, bilo da je musliman, štićenik ili dijete kojem je to dopušteno, ranije zahtijevao da ga sruši, rekavši mu: "Ovaj tvoj zid opasan je, ili nagnut je, pa sruši ga, obori ga, dok nije pao i nije šta oštetio."

Uvjet je da mu dođe onoliko vremena prije koliko mu je dovoljno da taj zid sruši. Ako bi otišao, nakon tog zahtjeva da dovede onoga koji bi ga srušio, i u međuvremenu zid padne, neće ništa nadoknađivati, jer se taj period u kome je angažirao radnike izuzima u Šerijatu.

Stvarnog vlasnika zamjenjuje pravni vlasnik, kao što je vakif ili nadzornik vakufa koji ga zastupa, ili kao što je staratelj nad imovinom maloljetne osobe, pa ako bi pao zid maloljetne osobe, nakon zahtjeva od staratelja nadoknada će se izvršiti iz imetka maloljetnog. Ako bi dijete postalo punoljetno ili staratelj umre nakon zahtjeva, neće nadoknađivati štetu nakon toga.

Isti je slučaj ako bi zahtijevao rušenje zida jedan od suvlasnika, u tom slučaju on će to nadoknaditi prema svom udjelu, na osnovu pravne preferencije, jer je to u stanju učiniti neposredno ličnim putem, podnošenjem sudiji zahtjeva za suvlasnike, ali je postao nepažljiv, pa će nadoknaditi prema svom dijelu na osnovu pravne preferencije. Po analogiji, on neće nadoknađivati jer ga nije u stanju sam srušiti.

Ako bi došao jednom od nasljednika, traženje rušenja ne bi bilo valjano, jer kuća pripada umrlom i zbog toga se njome izmiruju njegovi dugovi, a nasljednik mu je samo zamjenik, osim u slučaju da je samo jedan nasljednik, kada je traženje valjano, budući da može uzeti kuću i izmiriti dug umrlog iz njegove imovine.

Vlasnik palog zida nadoknađuje počinjenu štetu na osnovu toga što je sprečavanje opće štete obaveza, pa ako ga ne bi obavezivali nadoknadom, on ga ne bi ni srušio, niti popravio, a koliko samo treba podnijeti lične štete da bi se spriječila opća šteta.

Nema nadoknade bez posvjedočenja troga:

- da je od vlasnika traženo rušenje;
- da od samoobrušavanja postoji opasnost za druge;
- da je zid njegovo vlasništvo i u njegovu posjedu od trenutka traženja rušenja do trenutka pada zida.

Zbog toga, ako bi došao onima koji nisu ovlašteni da ga sruše, koji stanuju u kući na osnovu kirije, posudbe, zaloga ili ostave, to nije valjano, jer oni ne mogu raspolagati sredstvima. Zbog toga, ako bi zid pao nakon što bi im se došlo i načinio neku štetu, apsolutno nema nadoknade štete, niti od stanara niti od vlasnika.

Ako bi zid prestao biti u njegovu vlasništvu nakon traženja rušenja kupovinom ili sličnim načinom, primjerice poklonom, on štetu neće nadoknađivati jer je prestalo njegovo pravo vlasništva nad njim kupovinom ili sl. Ako bi zid bio vraćen prodavcu presudom ili mogućnošću postavljanja uvjeta ili viđenjem od kupca, neće se nadoknada davati, osim u slučaju da se traženje rušenja ponovi nakon vraćanja.

Također, nema nadoknade ako bi se vlasniku zida potpuno pomutio um, ili se odmetne od islama i pređe u neprijateljsku zemlju i donese se presuda o tome, a nakon toga se vrati ili poremećeni dođe pameti.

Ako bi se zid nagnuo prema kući u kojoj je njen vlasnik ili stanar koji plaća kiriju ili dr., zahtjev upućuje taj vlasnik, odnosno stanar, jer je to prvenstveno njihovo pravo, pa je valjano da zahtjev odgode i da mu oproste zločin, međutim ako je nagnut ka putu, pa zahtjev sudija odgodi, ili onaj koji je tražio da se zid sruši, on se neće osloboditi zločina, jer je to raspolaganje pravom ljudi. Sudijino raspolaganje pravom ljudi jeste validno ako je u njihovu korist, ali nije ako je na njihovu štetu, za razliku od odgađanja onih koji su u kući.

Ako bi se jedan dio zida nagnuo prema putu, a drugi prema kući, pa čiji god zahtjev za rušenjem bude ranije upućen, on je valjan, jer ako je valjano traženje za jedan dio, valjano je i za cjelinu.

Ako u samoj izgradnji zid bude nakrivljen, on će dati nadoknadu i bez zahtjeva, kao što je i kod izgradnje terase ka putu i sl., kao što je slivnik, jer je time prekršio svoja prava.

Ako zid pripada peterici suvlasnika, pa se od jednog od njih zatraži da ga sruši, a zid padne, on će nadoknaditi petinu počinjene štete na imovini ili na osnovu toga što je zid ubio nekoga, jer je to mogao popraviti podnošenjem zahtjeva sudu protiv ostalih.

Traženje rušenja zida jeste traženje i uklanjanja porušenog, pa ako bi zid pao na put nakon traženja, pa neko posrne na porušeni dio i umre od pada, nadoknadu će izvršiti vlasnik zida, jer je ruševina njegovo vlasništvo i obaveza mu je ukloniti.

Ako postoje dva zida, jedan prav, a drugi nakrivljen, pa se zatraži rušenje nakrivljenog, a pravi padne i napravi štetu, neće se davati nikakva nadoknada.[629]

ZLOČIN ŽIVOTINJE I ZLOČIN NAD NJOM

Osoba koja jaše životinju putem nadoknadit će sve ono što njegova životinja zgazi, zakači prednjim ili zadnjim nogama, glavom, ili zagrize zubima, jer je prolazak putem muslimanima dopušten pod uvjetom ostvarivanja sigurnosti za ono na što je moguće paziti. Paziti da životinja ništa ne zgazi, ne zakači prednjim ili zadnjim nogama, glavom ili da nešto ne zagrize moguće je, ali neće nadoknađivati ono što ona nogom ili repom udari jer paziti na to nije moguće.

Osnovni je princip da se zločin životinje ne kažnjava, ako uz nju nije čuvar, gonič ili vodič, a ako je neko od njih uz nju, on će nadoknaditi štetu koju ona napravi jer se djelo životinje, u tom slučaju, vezuje za slabo čuvanje čuvara, pošto se u hadisu koji prenosi Ebu

629 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 386.

Hurejra (radijallahu anhu) kaže da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْعَجْمَاءُ جُبَارٌ وَالْبِئْرُ جُبَارٌ وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ

Nema nadoknade za ono što životinja (el-adžma) ošteti, za ono što upadne u bunar ili rudnik, a na zakopano blago se daje petina![630]

Riječ "el-adžma" (nijema) odnosi se na životinju, odnosno na sva tjelesna bića osim čovjeka, a "džubar" jeste zalud uništeno, odn. ono za što se ne daje odšteta. Dolazi od toga što su Arapi bujicu nazivali pojmom džubar, tj. bezvrijedna.

Et-Tirmizi kaže: "Neki islamski učenjaci tumačeći ovo kažu da se pod pojmom 'el-adžma' misli na životinju koja se otrgne vlasniku, pa ono što ona učini za to vrijeme ne može se potraživati od njena vlasnika."

Ebu Davud, nakon navođenja ovog hadisa, kaže: "El-Adžma jeste ona životinja koja je odbjegla i uz koju nema nikoga, takva može biti danju, ali ne i noću."

Kod Ibn Madže se na kraju hadisa Ubade b. es-Samita navodi da su el-adžma životinje, stoka i dr., a el-džubar zalud uništeno, tj. ono što se ne nadoknađuje.

Pod pojmom "bi'r" misli se na obični stari bunar kojem se ne zna vlasnik, a nalazi se izvan urbanog dijela, u kojeg upadne čovjek ili životinja za koje niko neće ništa nadoknađivati. Isti je slučaj i ako bi neko iskopao bunar na svom posjedu ili na pustoj zemlji u koji upadne čovjek ili nešto sl., pa strada. Za to neće davati nadoknadu ako nije posredno izazvao smrt ili ga nije obmanuo, kao i kada bi unajmio nekoga da mu iskopa bunar pa se na njega sruči, on neće davati nadoknadu. Međutim, ako bi kopao bunar na putu muslimana, ili na tuđem posjedu, bez dopuštenja, pa u njemu neko strada,

630 El-Buhari, Sahih, "Kitabuz-zekat", br. 1.403.

obaveza je bliže rodbine onoga koji je to kopao platiti nadoknadu i iskup iz njegove imovine. Ako bi u bunaru stradala životinja, nadoknada je obavezna iz imovine osobe koja je to kopala.

Nema nadoknade za ono što upadne u rudnik, tj. isti je tretman rudnika kao i bunara (s tim što je riječ bi'r ženskog, a ma'din muškog roda). Ako bi neko kopao rudarsko okno na svom posjedu ili na pustoj zemlji, pa u njega neko upadne i umre, za njegov život nema odštete. Za primjer bunara i rudnika vezuje se slučaj svakog onoga koji se unajmi zbog određenog posla, kao i onaj koji bi se unajmio da se popne na palmu, pa padne s nje i umre.[631]

...a na zakopano blago daje se petina.

Islamski učenjaci razišli su se o pitanju šta se pod ovim misli. Većina misli da se ovo odnosi na zakopanu imovinu, ali je šafije ograničavaju na onu koja se nalazi na pustoj zemlji, za razliku od one koja se nađe na prohodnom putu ili džamiji koju smatraju nađenom stvari (el-lukata).

Ako je nađe na nečijem posjedu, a onaj koji ju je našao vlasnik je te zemlje, njemu i pripada, a ako on nije vlasnik, a vlasnik tvrdi da njemu pripada, vlasniku će i pripasti, a ako ne, onda pripada onome od koga ju je on preuzeo, sve dok se ne dođe do onoga koji je počeo obrađivati tu zemlju.

Šejh Tekijjuddin ibn Dekik el-Id kaže: "Oni šerijatski pravnici koji kažu da se za zakopanu imovinu apsolutno daje petina, ili u većini slučajeva, oni su najbliži tekstu hadisa."

Eš-Šafi smatra da se to isključivo odnosi na zlato i srebro, dok većina smatra da se to ne može specificirati, što preferira i Ibnul-Munzir.

Dalje se razilaze o načinu podjele te imovine. Malik, Ebu Hanifa i većina islamskih učenjaka smatraju da se treba dijeliti u iste svrhe

631 Više v.: Fethul-bari, XII, str. 256.

kao i petina od ratnog plijena koji je stečen bez borbe (fej'a), što je odabrao i El-Muzeni.

U vjerodostojnijem stavu Eš-Šafi kaže: "Dijelit će se kao i zekat." Od Ahmeda se prenose dva predanja.

Na ovome se temelji i slučaj ako štićenik nađe zakopanu imovinu. Većina islamskih učenjaka kaže da i od nje treba uzeti petinu, dok eš-Šafi kaže da se iz nje neće uzeti ništa. Saglasili su se da kod ove imovine nije uvjet da ona pregodini, nego je obaveza dati petinu odmah.[632]

Način podjele petine fej'a[633] Uzvišeni je objasnio u Svojim riječima:

> ***Plijen od stanovnika sela i gradova koji Allah Poslaniku Svome daruje pripada: Allahu i Poslaniku Njegovu, i bližnjim njegovim, i siročadi, i siromasima, i putnicima namjernicima...***[634]

Ako bi životinja učinila neki od zločina koji su ranije spomenuti na njegovoj privatnoj ili zajedničkoj imovini, njen vlasnik neće plaćati nikakvu nadoknadu, jer on ima pravo zaustavljati je i tjerati je po takvoj imovini. Isto se tretira i ako bi to počinila na tuđem posjedu, ali uz dopuštenje vlasnika tog posjeda, neće ni tada njen vlasnik ništa nadoknađivati jer se to tretira kao i njegova imovina. Plaćat će nadoknadu ako je uvede na tuđi posjed, bez dopuštenja vlasnika, jer on nema pravo zaustavljati ili goniti životinju po tuđem imanju.

Ako čovjek pretrpi štetu zbog njenog ostavljanja izmeta ili urina po putu, a ona se kretala ili stala zbog toga, jer svoje fiziološke potrebe neke životinje obavljaju samo kada stanu, on neće ništa nadoknađivati, pošto je nije moguće spriječiti da obavi malu ili veliku nuždu, te se

632 Fethul-bari, III, str. 365.

633 Detaljnije o podjeli fej'a pogledaj tumačenje konkretnog ajeta u tematskom tefsiru kur'anskih sura od Abdulhamida Mahmuda Tuhmaza.

634 El-Hašr, 7.

zbog toga to i oprašta. Ako bi je zaustavio iz nekog drugog razloga pa ona urinira, platit će nadoknadu, jer je prekršio pravo, budući da on ne smije zaustavljanjem životinje zakrčavati put muslimana, osim u slučaju kada je na to prisiljen zbog, npr. postojeće gužve. Neće plaćati nadoknadu ako bi je zaustavio na mjestu gdje je vladar dopustio da se zaustavljaju, kao što je stočna pijaca. Džamijska vrata su kao i put, osim ako je vladar uz njih odredio mjesto za životinje.

Ako bi životinja svojim prednjim ili zadnjim nogama zakačila pijesak ili kamenčiće, podigla prašinu ili mali kamen, pa izbila nekome oko ili uništila odjeću, vlasnik neće ništa nadoknađivati jer je na to nemoguće paziti. Međutim, ako bi se radilo o velikom kamenu, onda će štetu nadoknaditi. Ovo je u slučaju ako je ne bi podsticao i tjerao, a ako bi je podstakao i potjerao pa ona digne prašinu ili pijesak i nešto upropasti, on će štetu nadoknaditi.

Sve ono što nadoknađuje jahač, nadoknađuje i gonič i vodič. Ako bi životinja nekoga zgazila, a jahale su je dvije osobe, njih obojica su svojom težinom stvarni neposredni počinitelji ubistva, pa im je obojici obavezan iskup, i ne mogu naslijediti nastradalog, kao i spavaču kada se prevrne na drugu osobu.

Jahač, gonič, vodič i sujahač jednaki su kod nadoknade, bez obzira da li je šteta nanesena njihovim pojedinačnim ili zajedničkim djelovanjem. Ovo je ispravno mišljenje, iako je jahač neposredni počinitelj, budući da uzrok utječe na nanošenje štete pa se ne može isključiti, zbog čega se šteta vezuje za obojicu, za razliku od slučaja kopanja jame uz padanje u nju, gdje samo kopanje, bez upadanja u jamu, neće ništa izazvati. Međutim, ako sam uzrok stvara štetu, onda će zajednički učestvovati i u nadoknadi, kao što je i u ovom slučaju. Gonjenje životinje može izazvati štetu, makar na životinji i ne bilo jahača. Isto se odnosi i na auto, jer je vozač taj koji je izazvao štetu, a ne suvozač.

Čovjek jaše, a jahač iza njega udari ga i povrijedi se, nadoknadu neće plaćati prvi. Ako bi bio oštećen prvi, onda bi drugi plaćao

nadoknadu. Isti je slučaj i kod brodova, što bi značilo da bi se na isti način trebali tretirati i automobili.

Ako bi išli jedan drugom u susret, sudarili se, pali na leđa i od toga umrli, bliža rodbina svakog od njih dat će materijalnu kompenzaciju drugom. Ako bi pali na stomak, a obojica su s umišljajem išli jedan na drugog, obaveza je bliže rodbine svakog od njih dati polovinu materijalne kompenzacije, jer je umišljaj u ovom slučaju u ravni nehata, pošto se radi o nastojanju sličnom umišljaju budući da je svaki od njih namjeravao sudar, ali ne i ubistvo. Materijalna kompenzacija polovi se kod čina s umišljajem, a ne kod onog iz nehata, jer je kod nehata postupak svakog od njih, u ovom slučaju hodanje putem, dopušten, pa se za njega ne daje nadoknada, kada je u pitanju sami činilac, kao što je slučaj i s onim koji je pao u bunar koji se nalazio na putu, jer da nije hodao, ne bi u njega ni upao. Međutim, on se uzima u obzir kada su u pitanju drugi, jer je kod takvog djelovanja postavljen uvjet sigurnosti. Međutim, kod umišljaja sami čin nije dopušten pa se odgovornost za ono što se desilo njemu vezuje za njega, a pretrpio je štetu i zbog svog, ali i zbog djelovanja drugog, pa za ono što je sam uzrokovao nema odštete, ali je obavezna nadoknada za ono što je počinio drugi.

Ako bi dvije osobe natezale konop, pa se konop prekine i obje umru od pada na leđa, za njihove živote nema odštete jer je svaka od njih umrla svojim naporom. Ako bi pale na stomak, obavezna je bliža rodbina svakog od njih dati materijalnu kompenzaciju drugom zbog usmrćivanja naporom drugoga. Ako bi pali na različite strane: jedan na leđa, a drugi na stomak, za onoga koji je pao na stomak obavezna je dati kompenzaciju bliža rodbina drugoga, jer je on pao naporom drugoga, a nema odštete za onoga koji je pao na leđa jer je umro usljed osobnog napora. Ako bi neko presjekao konop među njima, pa svaki od njih dvojice pao na leđa i umro, materijalnu kompenzaciju za njih platit će bliža rodbina osobe koja je konop presjekla jer je on presijecanjem posredno izazvao smrt.

Gonič životinje plaća nadoknadu za štetu koja je uzrokovana padom nečega sa životinje, jer je on prekršio pravo posrednim izazivanjem štete, budući da je to palo zbog njegovog propusta, nije svezao i dobro pregledao, pa je to kao da ga je i sam bacio. Ova norma odnosi se i na vozača auta.

Na isti način platit će odštetu vodič karavana jer je on pod njegovom kontrolom. Ide, kada ga potjera, staje, kada ga zaustavi, pa se odgovornost za sve što prouzrokuje karavan vezuje za njega jer je on to posredno izazvao.

Ako bi neko jahao devu unutar karavana i ne bi tjerao nijednu devu, ono što bi njegova deva oštetila, nadoknadit će on i vođa karavana.

Ako bi deva koja bi bez znanja vodiča bila vezana za karavan koji je u pokretu ubila nekoga, bliža rodbina vodiča dat će materijalnu kompenzaciju, jer je on posredno izazvao smrt, prekršivši pravo budući da nije osigurao karavan da se za njega niko ne može vezati, a oni će je zahtijevati od bliže rodbine osobe koja je vezala devu, jer ih je on doveo u tu poziciju. Ako bi je svezao uz znanje vodiča, njegova porodica nema pravo zahtijevati materijalnu kompenzaciju od porodice osobe koja ju je vezala. Ako bi je svezao kada je karavan stajao, odštetu će platiti bliža rodbina vodiča bez zahtijevanja kompenzacije od porodice osobe koja ju je vezala, jer ju je vodič poveo bez dopuštenja te osobe. U prvom slučaju, kada ju je vezao, dok je karavan bio u pokretu, imao je prećutno odobrenje od osobe koja ju je vezala da je povede, te će stoga porodica vodiča zahtijevati kompenzaciju od bliže rodbine osobe koja ju je vezala, jer je ona posredno izazvala smrt.

Ko bi pustio neku životinju koju prati njen gonič nadoknadit će štetu koju ona nanese, jer ju je on naveo na to. Ako je ne bi niko pratio, nadoknadit će štetu koju je prouzrokovala u takvom stanju, i sve dok je takva, osoba koja ju je pustila smatra se njenim goničem, jer se njeno kretanje veže za njega sve dok ide uobičajenim pravcem.

Ako bi skrenula desno ili lijevo, prestaje se uvažavati njegovo puštanje, osim u slučaju da nema drugog puta izuzev tog. Isti je slučaj ako bi stala pa ponovo krenula. Ako bi je neko vratio, on će nadoknaditi štetu koju je životinja nakon toga izazvala, jer se on sada smatra njenim goničem, a odgovornost se ne vraća na njenog stvarnog goniča, osim ako je to bilo po njegovoj naredbi.

Isto se tretira i kada bi neko pustio psa, međutim kada su u pitanju ptice, onaj koji ih je pustio nadoknadit će štetu, bez obzira da li ih neko pokušavao pratiti ili ne, budući da ih je zbog njihove konstitucije nemoguće pratiti, zbog čega se praćenje i ne uzima u obzir, za razliku od ostalih životinja.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN OTRGNUTE ŽIVOTINJE

Ako bi se sama životinja otrgnula pa nanijela materijalnu štetu ili nekoga povrijedila, nema, ni u jednom slučaju, nadoknade, na osnovu hadisa, koji smo ranije navodili, a u kojem se kaže:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْعَجْمَاءُ جُبَارٌ...

Nema nadoknade za ono što životinja ošteti...[635]

Kao i slučaju ako bi životinja nekontrolisano pojurila s jahačem na sebi i on je ne može zadržati, on neće ništa nadoknađivati, jer se ona tretira otrgnutom, budući da je on tada ne kontrolira, pa se njeno kretanje ne može vezivati za njega i ako bi nekoga usmrtila, za njegov život se ne daje odšteta.

Eš-Šafi (rahimehullah) kaže: "Ako bi se životinja otrgnula noću, njen vlasnik platit će odštetu jer je običaj da se ona tada čuva, što je on ovim narušio."

635 El-Buhari, Sahih, "Kitabuz-zekat", br. 1.403.

Ko bi štapom udario životinju ili je podbo bez dopuštenja jahača koji je na njoj, pa ona kopitom ili na drugi način povrijedi drugu osobu ili usljed podbadanja skoči na čovjeka, ili ga pogazi, pa ga ubije, odštetu plaća onaj koji ju je podbo, a ne jahač, jer on ništa neispravno nije uradio, zbog čega kod plaćanja odštete preteže strana osobe koja je podbola životinju jer je ona prekršila pravo. Odštetu će platiti obojica ako bi mu on naredio da životinju podbode. Ako bi kopitom bila pogođena osoba koja je podbola životinju, onda se za njegov život neće plaćati nikakva nadoknada. Ako bi zbacila jahača i tako ga ubila, materijalnu kompenzaciju platit će bliža rodbina osobe koja je životinju podbola, ako je to bilo bez dopuštenja jahača. Ako bi pak bilo uz njegovo dopuštenje, onda nadoknade nema.

Ovo je u slučaju ako bi udarac kopitom, skok ili druga vrsta udarca bili odmah po podbadanju, a ako nisu, nadoknadu plaća jahač jer su prestale posljedice podbadanja. Ako bi je podbolo nešto što je postavljeno na putu, nadoknadu će platiti onaj koji je to postavio, i nema razlike u tome da li je osoba koja je podbola životinju bila maloljetna ili punoljetna.

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN IZBIJANJA OKA ŽIVOTINJI

Platit će se onolika odšteta za izbijeno oko kokoški, golubu i ovci koliko je ono povrijeđeno. Mjerit će se životinja s ispravnim okom i ona sa izbijenim pa će se nadoknaditi razlika. Isti je tretman i s psom i mačkom.

Za oko konja, deve, krave, magarca i mazge daje se četvrtina punog iznosa, na osnovu predanja koje prenosi Ibn Ebu Šejba senedom od Omera, a u kojem stoji da je on rekao: "Za oko životinje daje se četvrtina njene vrijednosti", a Abdurrezzak u svom *Musannefu* kaže: "Izvijestio nas je Ibn Džurejdž od Abdulkerima da je Alija govorio: 'Za oko životinje je četvrtina vrijednosti životinje!'"

Malik, Eš-Šafi i Zufer, u jednom svom stavu, ističu da je naknada onolika koliko je umanjeno od punog iznosa. Ovo je analogija koju smo mi izostavili radi zakonodavnog teksta, jer on govori o oku životinje i mi ovu analogiju ne uvažavamo.[636]

Ovo je detaljjiziranje koje se odnosi samo na jedno oko. Međutim, kada su u pitanju oba oka, vlasnik može birati da li da je ostavi onome koji joj je oči izbio, pa da ovaj da odštetu za cijelu životinju, ili da je zadrži, a da mu osoba koja joj je oči izbila nadoknadi gubitak.

Na isti način nadoknadit će mu gubitak ako bi joj odsjekao uho ili oba uha, jezik ili joj odsjekao jedan od ekstremiteta ili je udario pa ostane hroma. Ovo se odnosi na životinje koje se mogu jesti, a kada su u pitanju one koje se ne mogu jesti onda se nadoknađuje njihova vrijednost jer je to u svakom slučaju gubitak.

Traženje odštete za razjarenog psa, vola koji se bode i konja koji hoće ugristi jeste kao traženje za nagnuti zid, a njihov vlasnik nadoknadit će materijalnu štetu ili povredu osobe nakon utvrđivanja činjeničnog stanja.

Ko bude imao pčele pa ih stavi u bašču i one budu izlazile i koristile se grožđem i voćem drugih, da li će njihov vlasnik plaćati odštetu za štetu koju pčele nanesu grožđu i sl. ili neće? I da li će mu se narediti da ih premjesti na drugo mjesto ili neće? Naši učenjaci daju fetve da će platiti odštetu i da će mu se narediti da ih premjesti ako je šteta očita. Ranije smo istakli jedno od generalnih fikhskih pravila koje kaže da se šteta treba otkloniti.

Ako bi neko vidio svoga magarca kako jede tuđi usjev i ne bi ga u tome spriječio, nadoknadit će štetu, ali neće nadoknaditi ako bi vidio tuđeg magarca. Razlika je u tome što se postupak njegova magarca pripisuje njemu, on uživa korist od njega i ima mogućnost sprečavanja za razliku od tuđeg.

636 Ilaus-sunen, XVIII, str. 236.

Ako bi uveo sitnu stoku, vola, konja ili magarca u usjev ili vinograd, nadoknadit će štetu koju su prozrokovali jer ih je uveo u tuđi posjed bez dopuštenja vlasnika čime je povrijedio pravo.

Onaj koji goni magarca na kojem su drva obavezan je upozoriti prolaznike. Ako bi magarac prošao pored nekog i pocijepa mu odjeću, gonič će nadoknaditi, ako ranije nije opozorio tog čovjeka. U suprotnom, neće plaćati nadoknadu, kada ga čovjek čija će odjeća biti pocijepana vidi, ali se ne odmakne od njih, iako je za to imao mogućnost.

Ako u svom usjevu ili kući zatekne životinju pa je izvede i ona ugine, on neće ništa nadoknađivati, jer mu je ona nanosila štetu. Ovo je u slučaju ako je nije, nakon što ju je izveo, gonio dalje, a ako jeste i ona ugine, onda će štetu nadoknaditi.

Sveže svoga magarca za stup, a onda još neko sveže svoga magarca pored njega pa ovaj ugrize magarca prve osobe, i ako su na tom mjestu obojica imali pravo vezati, neće plaćati odštetu, u protivnom, platit će nadoknadu.[637]

PITANJA KOJA SE ODNOSE NA OTETU DJECU I NJIHOVE POSTUPKE

Ako otme dijete pa ono umre dok je kod otmičara, on neće platiti odštetu, jer smrt ne zavisi od promjene mjesta. Ali, ako bi dijete umrlo od ugriza zmije, ili od munje, materijalna kompenzacija za njega pada na bližu rodbinu otmičara, na osnovu pravne preferencije, jer je posredno izazvao smrt premještajući ga u područje gdje su česte munje i ima puno zmija i lišio ga zaštite staratelja. Nastala se šteta vezuje za otmičara, pa i u slučaju ako bi ga premjestio na područje gdje su česte groznice i razne bolesti, pa dijete umre, također će platiti odštetu.

637 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 392.

Isto se tretira i odrasla osoba, pod uvjetom da je prebačena na ovakva mjesta, te je tako tretman odraslog uvjetovan, kao i tretman djeteta.

Ako bi stavio dijete na konja i rekao djetetu: “Zadrži mi ga!”, a dijete padne i pogine, a samo nije pokrenulo konja, bliža rodbina osobe koja ga je stavila na konja dat će materijalnu kompenzaciju za dijete, bez obzira da li je dijete slične životinje jahalo ili ne, jer je ova osoba posredno izazvala njegovu smrt.

Ako bi pak dijete pokrenulo konja, samim tim što ga je pokrenulo prekinulo je posredovanje tom svojom kasnijom neposrednom aktivnošću.

Ako bi kod djeteta, kojem još nije dopušteno trgovati, ostavio neku hranu bez dopuštenja njegova staratelja, pa dijete pojede tu hranu, ono neće ništa nadoknađivati jer mu je vlasnik hrane to omogućio, a on ima pravo dati mogućnost drugome da mu troši imovinu.

Ebu Jusuf i Eš-Šafi smatraju da će dijete nadoknaditi. Razlika u mišljenju koja postoji kod ostave ista je kao i kod posudbe, zajma, kupoprodaje i svih drugih načina prijenosa imovine na dijete.

Ako bi ostavio hranu s dopuštenjem staratelja djeteta, ili samom djetetu bude dopušteno trgovati, nadoknada će se platiti odmah, tj. prije punoljetstva.

Ako dijete padne s krova ili upadne u vodu i umre, roditelji nemaju nikakvih obaveza izuzev pokajanja i traženja oprosta od Allaha (dželle šanuhu), osim ako bi ispalo iz ruku nekog od njih, zbog čega bi se taj roditelj trebao iskupiti.

Naruči berbera da mu osuneti dijete pa ovaj to i obavi, ali odsiječe i vrh spolovila, od čega dijete umre. Obaveza je bliže rodbine berbera dati polovinu materijalne kompenzacije, jer je smrt uslijedila zbog dva čina, jedan je dopušten, a to je odsijecanje udne navlake, a drugi, odsijecanje vrha spolovila, nedopušten je, zbog čega je obaveza dati polovinu odštete.

A ako dijete ne umre, onda je obaveza bliže rodbine berbera dati cijeli iznos kompenzacije jer mu je odsjekao vrh uda. Kada se oporavi, ostao je bez udne navlake, što je dopušteno, pa kao da je nije ni imao, ali odsijecanje vrha spolovila nije dopušteno pa mu je obaveza dati cijeli iznos odštete za vrh uda, a to je puni iznos kompenzacije.[638]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN SAUČESNIŠTVA U UBISTVU S MALOUMNIM, MALOLJETNIM I OCEM UBIJENOG

U ovom slučaju nije obavezna odmazda ni nad jednim, nego je obavezan jedan iznos materijalne kompenzacije.

Tako se u *El-Fetava el-Hindijja* (*El-Alemgirijja*) kaže:

“Neće se izvršiti smrtna kazna nad saučesnikom onoga nad kojim nema odmazde, kao što je u slučaju oca ubijenog i tuđina, osobe koja je počinila ubistvo s umišljajem i one koja je to učinila iz nehata, maloljetnog i punoljetnog.”

Eš-Šafi u *El-Ummu* kaže: “Obavezna je odmazda nad punoljetnima i razumnima, dok je materijalna kompenzacija obaveza maloumnih i maloljetnih shodno njihovom udjelu.”

Njegov argument jeste u tome da su ubistvo i maloumnog i maloljetnog s umišljajem, s tim da se odmazda nad njima ne izvršava zbog razloga, specifičnih za njih, a to je da oni nisu obaveznici. Pa ako se odmazda ne izvršava nad jednim zbog razloga koji je specifičan za njega, to neizvršavanje ne utječe na čin drugog, kod koga tog razloga nema, kao i kada bi dvije osobe ubile nekoga, pa staratelj ubijenog oprosti jednom od njih, taj oprost neće otkloniti izvršenje odmazde nad drugim.

638 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 400.

Odgovor na ovo jeste taj da ni kod maloumnog, a ni kod maloljetnog nema djelovanja s umišljajem, što je osnovni razlog da oni nisu obavezani šerijatskim propisima. Reći da su njihova djela s umišljajem uz činjenicu da oni nisu obaveznici jeste nesuvisla tvrdnja.

Osnovni razlog ovakvog stava Eš-Šafija (rahimehullah) jeste taj da pošto je poznato da maloljetni i maloumni znaju djelo i namjeravaju ga, a djelo koje je proisteklo iz znanja i namjere jeste s umišljajem, stoga je, nužno da čin maloljetnog i maloumnog bude s umišljajem. Ovo njegovo mišljenje opovrgava se činjenicom da ako je za čin s umišljajem dovoljno samo znanje i namjera, onda bi se i postupci životinja mogli smatrati da su s umišljajem, jer i životinja zna i namjerava ono što čini, a što je teško prihvatiti. Prema tome, umišljaj se ne bazira samo na znanju i namjeri, nego da se tim znanjem i namjerom krši pravo. Poznato je da znanje i namjera maloljetnog, kao i znanje i namjera maloumnog, nisu znanje i namjera kojima se krši pravo, te stoga njihovo djelovanje ne može biti s umišljajem.

Ako bi se prihvatilo da je njihovo djelovanje s umišljajem, onda kažemo: "Neizvršavanje odmazde nad saučesnikom ne bazira se na tome što je čin drugoga s umišljajem, nego na tome što takav čin s umišljajem nužno zahtijeva odmazdu. Ako ne bi zahtijevao odmazdu, nego krv bude zalud prolivena, ili zahtijeva materijalnu kompenzaciju, nije obavezna odmazda nad saučesnikom. Obrati pažnju na slučaj ako bi čovjek izvršio samoubistvo, a u tom činu mu još neko pomogne, nije obavezna odmazda nad saučesnikom, iako je čin samoubice s umišljajem. Odmazda i materijalna kompenzacija spadaju s njega zbog razloga koji je specifičan samo za njega. Isti je slučaj ako bi ga ubili zvijer i čovjek. Nad čovjekom nije obavezna odmazda, iako se čin zvijeri kao i postupak maloljetnog i maloumnog shvata u tom smislu da su produkt znanja i namjere, s tim što zvijer nije obavezna na materijalna davanja, jer ona nema imovine, niti ima rodbinu koja bi ih mogla dati."

Isti je slučaj ako bi nekome na osnovu hadda ili u krađi bila odsječena ruka, a neko mu drugi odsiječe nogu i on od toga umre. Nije obavezna odmazda nad onim koji mu je odsjekao nogu, iako je čin onoga koji mu je odsjekao ruku s umišljajem, s tim da nad tom osobom nije obavezno izvršiti odmazdu, niti je obavezna dati materijalnu kompenzaciju zbog razloga koji se odnosi isključivo na nju, a to je da se radi o odsijecanju ruke na osnovu prava.

Pošto smo ustanovili da na neizvršenje odmazde nad saučesnikom koji je s umišljajem izvršio ubistvo utječe činjenica da čin drugoga nužno ne zahtijeva odmazdu, a ne da je počinjen iz nehata, sasvim je jasno da ako bi otac ubio svoga sina s umišljajem, a u tome bude učestvovao još neko, nije obavezna odmazda nad tom drugom osobom... Ovim stavom se odbacuje mišljenje Ahmeda, koji kaže: "Nije obavezna odmazda nad saučesnikom s maloljetnim i maloumnim, ali je obavezna nad saučesnikom s ocem, jer su postupci maloljetnog i maloumnog iz nehata, dok je postupak oca s umišljajem."

Razlog odbijanja ovog stava je sasvim jasan na osnovu onoga što smo već rekli, a to je da u ovom slučaju nema nikakve razlike između čina koji je počinjen iz nehata i onoga koji je počinjen s umišljajem, ako čin s umišljajem nužno ne zahtijeva izvršenje odmazde, nego je krv zalud prolivena ili uvjetuje samo materijalnu kompenzaciju.

Ovim se stavom, također odbacuje analogija koju primjenjuje Eš-Šafi između maloljetnog, maloumnog i oca, s jedne, i onoga kome se oprosti odmazda, s druge strane, jer čin onoga kome je oproštena odmazda nužno zahtijeva odmazdu, a nad njim se ne izvršava odmazda, iako je bila obavezna, zbog oprosta. Ali takav slučaj nije s maloljetnim, maloumnim i ocem, te stoga analogija nije ispravna. Ovo je stručna analiza i na njoj se ogleda pronicljivost naših učenjaka (rahimehumullah).[639]

639 Ilaus-sunen, XVIII, str. 140.

KAZNA ZA ONOGA KO DRŽI NEKU OSOBU DA BI JE DRUGI UBIO

عَنْ ابنِ عُمَرَ رضيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّم قالَ: «إذا أَمْسَكَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ وَقتَلَهُ الآخَرُ يُقْتَلُ الذي قتَلَ وَيُحْبَسُ الّذي أَمْسَكَ».

Od Ibn Omera (radijallahu anhuma) prenosi se da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada čovjek zadrži neku osobu, a drugi je ubije, bit će ubijen onaj koji je ubio, a zatvoren onaj koji ju je držao.[640]

Značenje hadisa jeste takvo da će biti zatvoren u smislu kažnjavanja na osnovu diskrecionog prava sudije, a ne odmazdom, jer nema jednakosti između zadržavanja da bi ga drugi ubio i doživotnog zatvora osobe koja je zadržavala ubijenog, niti između zadržavanja da bi ga drugi ubio i zatvora na određeno vrijeme. Ako je zatvaranje u smislu kažnjavanja na osnovu diskrecionog prava sudije, a ne odmazdom, onda ono nije tačno definirano, nego sudija ima pravo kazniti ga na osnovu svog diskrecionog prava ili zatvorom, ili na drugi način, jer su ove vrste kazni prepuštene prosudbi sudije. Prema tome, hadis ide u prilog mišljenju Ebu Hanife, pošto on ne zahtijeva doživotni zatvor, niti zatvor po sudskoj parnici, nego kaže: "Bit će kažnjen na osnovu prosudbe sudije!"

Neobično je što hanbelije kažu da će osoba koja je zadržavala drugu biti doživotno zatvorena, a svoj stav argumentiraju ovim hadisom, iako se u hadisu uopće ne spominje «doživotno », nego se govori o zatvoru općenito, pa je potrebno da to bude prepušteno sudiji, što je jedan od zahtjeva kazni na osnovu diskrecionog prava sudije.

Također je hadis argument protiv onih koji kažu da je nužna odmazda nad onim koji je držao osobu koja će biti ubijena, jer se

640 Navodi ga Ed-Darekutni, a u Bulugul-meramu Hafiz Ibn Hadžer ističe da su mu prenosioci pouzdani, dok ga Ibnul-Kattan smatra vjerodostojnim.

radi, što je sasvim očito, o saučesniku u ubistvu, a Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) nije za njega zahtijevao odmazdu, nego kaznu na osnovu diskrecionog prava sudije. Na osnovu ovoga što smo objasnili daje se odgovor na predanje koje navodi Eš-Šafi preko Sufjana, od Džabira, a zatim od Amira eš-Ša'bija, a on od Alije, u kojem stoji da je on presudio čovjeku koji je ubio drugoga s umišljajem, dok ga je drugi držao, na slijedeći način: "Bit će ubijen ubica, a doživotno zatvorena druga osoba" da ona može biti dokaz ako je ovo predanje vjerodostojno preneseno od Alije, međutim nije, jer je u njenom senedu Džabir el-Džu'fi, rafidija, falsifikator predanja, iako i samo ovo predanje ukazuje na diskreciono pravo sudije, a ne na odmazdu, i zbog toga u njemu nema argumenta za tvrdnju da je nužna odmazda nad onim koji je držao osobu koja će biti ubijena, a Allah najbolje zna.[641]

641 Ilaus-sunen, XVIII, str. 141.

ZAKLINJANJE OPTUŽENIH ZA UBISTVO (EL-KASAMA)

DEFINIRANJE POJMA EL-KASAMA

Pojam "el-kasama" u arapskom jeziku označava zaklinjanje, i to je glagolska imenica. Tako se kaže: "Uksimu kasmen", i "kasameten", tj.: "Kunem se".

Neki pak smatraju da je to glagolska imenica koja je u službi množine, zbog čega se kaže: "Dosudio je sudija zaklinjanja", odn. zakletve. Treći, opet, smatraju da je to imenica koja znači osobe koje se za nešto zaklinju ili svjedoče, a onda se koristi i za same zakletve.

U šerijatskopravnom smislu znači zaklinjanje Allahom Uzvišenim zbog specifičnog povoda, tačno određenim brojem zakletvi konkretnih osoba na poseban način. To su zakletve koje se traže od optuženih za ubistvo.

UVJETI ZA IZRICANJE ZAKLETVI

Sama šerijatskopravna definicija ukazuje da za nju postoje slijedeći uvjeti:

1. da se izrekne 50 zakletvi. Zaklinjanje se ponavlja ako se ne ispuni broj;
2. da osoba koja se kune bude razuman muškarac. Neće se zaklinjati maloljetnik, žena, niti rob;

3. da bude na traženje nasljednika ubijenog nakon tvrdnji o počinjenom ubistvu i pobijanja toga. Zaklinjanje bez ovoga nije obavezno;
4. postojanje traga ubistva na ubijenom, kao što je rana, trag udarca ili gušenja, izlazak krvi iz uha ili oka, jer nema zaklinjanja za umrlog kod koga nema takvih tragova, budući da se takav ne smatra ubijenim. Iz ovoga se uvjeta, kao primarno, razumije da ako se zna da je njegova smrt nastupila usljed požara, pada s krova ili skakanja u vodu bez angažmana druge osobe, onda u tom slučaju nema zaklinjanja, niti materijalne kompenzacije;
5. da nije poznat ubica. U slučaju da se sazna na osnovu dokaza ili priznanja, onda bi on bio oponent i onda se ne provodi zaklinjanje;
6. da ubijeni bude na mjestu odakle su mu mogli čuti glas, jer bi mu se tada moglo pomoći, pa se zbog toga smatra da su propustili da mu pomognu.

ŠERIJATSKOPRAVNA UTEMELJENOST I FORMA ZAKLINJANJA

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) propisao je zaklinjanje, tako se u hadisu prenosi od Bušejra b. Jesara, a on od jednog ensarije za kojeg su rekli da se zvao Sehl b. Ebu Hasma da je rekao da je jedna grupa ljudi iz njegova naroda krenula u Hajber, pa su se po njemu razišli, a onda su jednog od njih našli ubijenog. Rekli su onima među kojima su ga našli: "Ubili ste nam prijatelja!" Rekli su: "Niti smo ga ubili niti znamo ko je to učinio!" Došli su Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) govoreći mu: "Božiji Poslaniče, otišli smo u Hajber i jednog od nas smo našli mrtvog!" Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: *Najstariji, najstariji!* Onda im je rekao: *Donesite dokaz protiv onoga koji ga je ubio!* "Nemamo dokaza.", odgovoriše.

Dalje reče: *Onda će se oni zakleti*. “Mi ne želimo zakletve jevreja.” Pa Božijem Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) ne bi drago da njegova krv ostane zalud prolivena te dade kao materijalnu kompenzaciju sto deva od zekata.[642]

عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ زَعَمَ أَنَّ رَجُلا مِنْ الأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ سَهْلُ بْنُ أَبِي حَثْمَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ نَفَرًا مِنْ قَوْمِهِ انْطَلَقُوا إِلَى خَيْبَرَ فَتَفَرَّقُوا فِيهَا وَوَجَدُوا أَحَدَهُمْ قَتِيلاً وَقَالُوا لِلَّذِي وُجِدَ فِيهِمْ قَدْ قَتَلْتُمْ صَاحِبَنَا قَالُوا مَا قَتَلْنَا وَلاَ عَلِمْنَا قَاتِلاً فَانْطَلَقُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ انْطَلَقْنَا إِلَى خَيْبَرَ فَوَجَدْنَا أَحَدَنَا قَتِيلاً فَقَالَ الْكُبْرَ الْكُبْرَ فَقَالَ لَهُمْ تَأْتُونَ بِالْبَيِّنَةِ عَلَى مَنْ قَتَلَهُ قَالُوا مَا لَنَا بَيِّنَةٌ قَالَ فَيَحْلِفُونَ قَالُوا لا نَرْضَى بِأَيْمَانِ الْيَهُودِ فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُبْطِلَ دَمَهُ فَوَدَاهُ مِائَةً مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ

Riječ u hadisu: “el-kubre” (“najstariji”) jeste u akuzativu, u smislu apela, a u drugom predanju dodaje se: “Abdurrahman je počeo govoriti, iako je bio najmlađi, pa je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Najstariji, najstariji!*, misleći na godine, pa je on zašutio, a nastavili su govoriti njegovi prijatelji.”

Prenosi se od Ebu Seleme b. Abdurrahmana i Sulejmana b. Jesara, štićenika Mejmune, supruge Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) preko jednog ensarije, ashaba Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da je Boživji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) usvojio zaklinjanje kakvo je bilo u predislamskom periodu.[643]

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ مَوْلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ الأَنْصَارِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلَّمَ أَقَرَّ الْقَسَامَةَ عَلَى مَا كَانَتْ عَلَيْهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ.

Ovdje se misli da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zadržao osnovu, ali ne i formu zaklinjanja. O formi i proceduri zaklinjanja u islamu govori predanje Abdurrezzaka od eš-Ša‘bija, u kojem stoji da

642 El-Buhari, Sahih, “Kitabud-dijat”, br. 6.389.
643 Muslim, Sahih, “Kitabul-kasama vel-muharibin vel-kisas ved-dijat”, br. 3.161.

je nađena ubijena osoba između plemena Vadi'a i Šakir, pa je Omer naredio da se izmijeri razdaljina između njih i našli su da je umrli bliži Vadi'i. Zatražio je od njih zaklinjanje s 50 zakletvi, tj. da svaki od njih kaže: "Niti sam ubio niti znam ko ga je ubio!" Zatim im je stavio u obavezu da za umrlog isplate materijalnu kompenzaciju.

Es-Sevri dalje prenosi od Mensura, on od El-Hakema, a ovaj od El-Harisa b. el-Ezme'a da su oni tada rekli: "Zapovjedniče pravovjernih, naše zaklinjanje neće zaštiti našu imovinu niti će nas imovina spasiti zaklinjanja." Na to Omer reče: "U pravu ste!"[644]

عن الشعبي أن قَتِيلاً وُجِدَ بين وَادِعَةَ وَشَاكِرٍ فَأَمَرَهُمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّاب أَنْ يَقِيسُوا مَا بَيْنَهُمَا فَوَجَدُوهُ إِلَى وَادِعَةَ أَقْرَب ، فَأَحْلَفَهُمْ عُمَرُ خَمْسِينَ يَمِينًا كُلُّ رَجُلٍ مَا قَتَلْتُ وَلاَ عَلِمْتُ قَاتِلاً ثُمَّ أَغْرَمَهُمُ الدِّيَةَ ، فَقَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! لاَ أَيْمَانُنَا دَفَعَتْ عَنْ أَمْوَالِنَا وَلاَ أَمْوَالُنَا دَفَعَتْ عَنْ أَيْمَانِنَا ، فَقَالَ عُمَرُ : كَذلِكَ الْحَقُّ.

Kadija Ijad kaže: "Hadis o zaklinjanju jedan je od temelja Šerijata, i jedno od osnovnih pravnih pravila, te jedan od stupova ljudskih interesa. Prihvatili su ga svi islamski učenjaci, iz generacije ashaba, tabi'ina i kasniji autoriteti islamskih centara, Hidžaza i Kufe (rahimehumullah) i dr."[645]

ŠERIJATSKOPRAVNI TRETMAN I SMISAO ZAKLINJANJA

Ako se takve osobe zakunu, dosuđuje im se kao obaveza da daju materijalnu kompenzaciju, a ako odbiju, onda sve dok se ne zakunu bivaju zatvoreni, u slučaju da je nasljednik ubijenog tvrdio da je ubistvo s umišljajem. Međutim, ako bi tvrdio da je ubistvo iz nehata, dosudit će se materijalna kompenzacija na njihovu bližu

644 Ibn Ebu Šejba, Musannef; po: Ilaus-sunen, XVIII, str. 262.
645 Muslim, Sahih, III, str. 1.291. (u napomenama)

rodbinu ako se ne budu htjeli zakleti, ali se neće zatvarati. Zaklinju se stanovnici naselja, a materijalnu kompenzaciju daju oni i njihova bliža rodbina, jer se stanovnici naselja pravno tretiraju ubicama, pa će se ponašati kao da su ga i stvarno ubili.

Smisao propisivanja zaklinjanja jeste u zaštiti ljudskih života i njihove krvi da ne bude zalud prolivena, pošto se ona itekako uvažava Šerijatom i ne može se zalud proliti, te u potvrđivanju odgovornosti članova društva zbog zanemarivanja zaštite života. Zbog toga je obavezna materijalna kompenzacija za sve stanovnike tog naselja u kojem je ubijeni nađen jer nisu bili dovoljno angažirani na njegovoj zaštiti, a ne samo na one koji su se zaklinjali, jer su članovi svakog društva obavezni zaštiti društvo od zločina. Ako bi neko od njih sam priznao ili posvjedočio protiv drugog koji nije iz njihova naselja, a to mu povjeruje staratelj, u tom slučaju spada zaklinjanje sa stanovnika tog naselja.

Obratit će se pažnja na samo stanje mjesta na kojem je nađen ubijeni, pa ako je to posjed u nečijem vlasništvu, onda su se obavezni zaklinjati njegovi vlasnici, a materijalnu kompenzaciju dat će njihova bliža rodbina. Isto se tretira i zemljište koje je uvakufljeno, kada će se zaklinjati njegovi korisnici. Nema značaja postavljeni uvjet blizine da bi se mogao čuti glas poziva u pomoć, osim na slobodnoj zemlji, nad kojom nema niko vlasti, nego je ona u posjedu svih muslimana, kada je obaveza dati materijalnu kompenzaciju iz državne blagajne.

Ako se ubijeni nađe u kući nekoga čovjeka, on je dužan zakleti se i ponavljat će zakletve dok ne ispuni broj, makar kuća bila zaključana i niko se u njoj ne nalazio. Ovo je u slučaju ako bi nasljednik ubijenog tvrdio da je vlasnik kuće počinio ubistvo. Ako bi to tvrdio za drugoga, onda se domaćin ne zaklinje niti će davati materijalnu kompenzaciju. Ako se nađe u kući koja je vlasništvo više osoba, onda se obaveza materijalne kompenzacije dijeli po broju vlasnika, kao i kod prava prvokupnje (šuf'a).

Nađe se ubijeni na jahalici uz koju je gonič, vodič ili jahač, materijalnu kompenzaciju će davati bliža rodbina onoga koji je uz jahalicu, a ne stanovnici tog naselja, jer je ubijeni bio pod njegovom nadležnošću, pa se tretira kao da je bio u njegovoj kući. Ako bi se kod životinje sastali: gonič, vodič i jahač, materijalnu kompenzaciju snosit će svi, tj. bliža rodbina svih njih, a oni se trebaju zakleti. Ako uz životinju ne bi bilo nikoga, materijalnu kompenzaciju dat će i zakleti se stanovnici naselja u kojem je ubijeni bio na životinji.

Ako bi životinja na kojoj je ubijeni prošla između dva naselja ili plemena ili se ubijeni nađe bačen između njih, obaveze će izvršiti bliže naselje, odn. pleme, a ako su iste daljine onda im je obaveza zajednička.

Ako bi se ubijeni našao na brodu, obaveza zaklinjanja i materijalne kompenzacije je na putnicima i posadi broda, jer oni brod koriste, te i na vlasnicima broda, pošto se on kreće po njihovoj zapovijesti, a nadoknada je na osnovu mogućnosti kontroliranja. Poput broda tretira se i motorno vozilo.

Ako bi se ubijeni našao u mjesnoj džamiji ili ulici koju koriste samo mještani, obaveze su dužni izvršiti mještani, a ako bi se našao na pijaci koja je u vlasništvu nekolicine ljudi, obaveze su vlasnika, dok Ebu Jusuf smatra da su to obaveze stanovništva.

Nije ničija obaveza zaklinjanje, niti materijalna kompenzacija, ako bi se ubijeni našao na javnom, otvorenom putu, u zatvoru, centralnoj džamiji i na svakom drugom mjestu kojim raspolažu svi muslimani, a ne pojedinci niti određena grupa među njima. Materijalna kompenzacija se, kako smo već ranije istakli, daje iz državne blagajne.

Ko bude ranjen u jednoj četvrti, pa bude prenesen iz nje i ostane do smrti na postelji, zaklinjanje i materijalna kompenzacija je na stanovnicima te četvrti, za razliku od mišljenja Ebu Jusufa, koji kaže da nema odštete niti zaklinjanja u tom slučaju, jer ono što se desilo u toj četvrti jeste tjelesna povreda za koju nema zaklinjanja.

Ranjenika na izdisaju neko prenese svojoj porodici, gdje bude neko vrijeme, nakon čega umre. Osoba koja ga je donijela, po Ebu Jusufu, neće ništa nadoknaditi, dok će po analogiji stava Ebu Hanife odštetu nadoknaditi.

Koga u njegovoj kući ubiju kradljivci, bez obzira što se ne zna ko je od njih konkretni ubica, jer su nestali, niko nije obavezan zaklinjati se niti davati materijalnu kompenzaciju jer su oni obavezni samo u slučaju ako se ne zna ubica. U ovom slučaju se zna da su ga ubili kradljivci, iako to nije potvrđeno, jer su oni pobjegli. Ovo se odnosi i na onoga koga kradljivci ubiju u tuđoj kući.

Ako bi se ubijeni našao u kući djeteta ili senilne osobe, obaveze će izvršiti njihova bliža rodbina, a ako bi se našao u kući štićenika, zaklet će se 50 puta i uzet će se materijalna kompenzacija iz njegove imovine. Ako bi se ostali štićenici željeli solidarisati, onda će odštetu dati njegova bliža rodbina.

Čovjek prođe naseljem pa ga, ne znajući odakle, pogodi strijela ili kamen i od toga umre, obaveza je stanovnika tog naselja da se zakunu i daju materijalnu kompenzaciju.

Ako bi ubijenog našao u kući svoje majke, oca ili ga žena nađe u kući svoga muža, zaklinjanje i materijalnu kompenzaciju dužna je izvršiti bliža rodbina vlasnika kuće, pa makar on (vlasnik) bio i nasljednik.[646]

Ako ne ispune 50 zakletvi, tražit će se od njih da se ponovo kunu. Od Ebu Meliha prenosi se da je Omer b. el-Hattab ponovo tražio da se kunu, dok nisu ispunili broj.

Seid b. el-Musejjeb prenosi da je Omer b. el-Hattab tražio od neke žene da se zakune 50 puta za svog štićenika koji je nastradao, nakon čega je odredio da da materijalnu kompenzaciju. Mi smo pak kod uvjeta zaklinjanja istakli da se žena ne zaklinje.

646 Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, V, str. 410.

Od Ibn Sirina prenosi se da je Šurejh, kadija, rekao: "Došli su da se zaklinju pa nisu izrekli 50 zakletvi, te im to zaklinjanje nije priznato, dok nisu ispunili broj."

Od njega se, također, prenosi da je rekao: "Ako ih je manje od 50, njihove zakletve neće biti uvažene!"

Od Ibrahima se prenosi da je rekao: "Ako broj zakletvi ne dostigne 50, ponavljat će dok ne izreknu 50 zakletvi."[647]

Nema zaklinjanja za polovinu mrtvog tijela, makar uz njega bila glava, ili ako mu je oko vrata omotana zmija, jer je jasno da je od toga umro.

Ako se nađe nedonošče cjelovite konstitucije, kao što su i odrasli, a na njemu budu tragovi udaraca, obavezno je i zaklinjanje i materijalna kompenzacija, jer je očito da je takvo dijete rođeno i izašlo iz majčine utrobe živo. Ako bude defektno, ostali nemaju nikakvih obaveza jer je to dijete rođeno mrtvo.

Ako se nedonošče nađe cjelovite konstitucije, a na njemu se vidi trag udarca, obavezni su zaklinjanje i materijalna kompenzacija. Ako bi nasljednik ubijenog optužio nekog stranca, to bi bilo oslobađanje od optužbe stanovnika tog mjesta i oni se ne bi bili dužni zaklinjati. Isti je slučaj i ako bi jedan od nasljednika ubijenog optužio nekoga, a neko od preostalih nasljednika tu bio prisutan i šutio. A ako bi bio odsutan, onda to ne bi bilo dovoljno, osim ako tužitelj nije oponomoćen od odsutnog da to čini.

Ako bi neko od nasljednika rekao: "Ubio ga je Zejd!", a drugi: "Ubio ga je Amr!", a treći: "Ja ga ne poznajem.", ovo bi se smatralo neosnovanim optužbama i obaveze bi ovim spale.

Ako bi nasljednik optužio za ubistvo jednog od stanovnika tog naselja, na osnovu vanjskog značenja predanja, ne spada obaveza zaklinjanja s ostalih, jer ju je zakonodavac ustanovio kao obavezu stanovnika tog naselja, pa preciziranje jednog od njih ne dokida ono

647 Ilaus-sunen, XVIII, str. 276.

što je propisao zakonodavac i obaveza zaklinjanja i materijalne kompenzacije ostaje na stanovnicima tog naselja. Drugi kažu da će obaveze time pasti, što je stav koji se prenosi od Ebu Jusufa, a koji se ne navodi u izvorima, a tu se kaže da će obaveza zaklinjanja i materijalne kompenzacije pasti s ostalih stanovnika tog naselja. Nasljedniku će se postaviti pitanje: "Da li imaš dokaz?" Pa ako odgovori da nema, tražit će se samo jedna zakletva od optuženog za ubistvo. Sličan stav prenosi Ibnul-Mubarek od Ebu Hanife.

Ako bi se ubijeni našao u jetimskom naselju, jetimi ne bi bili obavezni da se zaklinju, nego njihova bliža rodbina jer oni nisu podobni za zaklinjanje. Međutim, ako bi među njima bio neko punoljetan, onda bi njegova obaveza bila i zaklinjanje i materijalna kompenzacija.

MATERIJALNE KOMPENZACIJE (EL-ME‘AKIL)

DEFINIRANJE I ŠERIJATSKOPRAVNA UTEMELJENOST

Pojam "el-me‘akil" jeste množina od "ma‘kule", kao i riječ "mekarim" od "mekrume", a znači materijalnu kompenzaciju. Nazvana je ovim izrazom jer ona veže, štiti krv da ne bude prolivena, ili stoga što su se deve koje su se davale na ime materijalne kompenzacije vezale u dvorištu nasljednika ubijenog, a onda je ovaj pojam dobio šire značenje pa se odnosi na materijalnu kompenzaciju, makar bila davana u dirhemima i dinarima.

Pod konstrukcijom "akiletur-redžul" misli se na bližu rodbinu preko oca, tj. na srodnike po muškoj liniji, a to su oni koji su vezivali deve za kapiju nasljednika ubijenog.

Odgovornost bliže rodbine utvrđena je sunnetom. Tako se u hadisu od Ebu Džuhajfe prenosi da je rekao:

قُلْتُ لِعَلي : هَلْ عِنْدَكُمْ شيءٌ مِمَّا لَيْسَ في الْقُرْآنِ ؟ و قَالَ ابْنُ عُيَيْنَة مرَّة : مَا لَيْسَ عِنْدَ النَّاسِ ، فقَالَ : والّذِي فَلَقَ الحَبّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ما عِنْدَنَا إلاَّ مَا فِي الْقُرْآنِ إلاَّ فَهْماً يُعْطَي رَجُلٌ في كِتَابِهِ وَمَا في الصَّحِيفَةِ ، قُلْتُ : وَمَا في الصَّحِيفَةِ ؟ قَالَ : الْعَقْلُ وَفِكاكُ الأسِير ، وَأَنْ لا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكافِرٍ

"Pitao sam Aliju (radijallahu anhu): 'Imate li nešto mimo Kur'ana?'" Ibn Ujejna rekao je jednom prilikom: "...čega nema kod drugih", na što je rekao: "Tako mi Onoga Koji je učinio da sjemenje

proklija i dušu stvorio, mi imamo samo ono što se nalazi u Kur'anu, moć razumijevanja Knjige, koja je data čovjeku i ono što se nalazi u ovoj sahifi" "A šta je u njoj?, upita. Reče: "Propisi o materijalnoj kompenzaciji, oslobađanju roba, te da musliman neće biti ubijen zbog nemuslimana."[648]

Ibn Hadžer ističe da je odgovornost bliže rodbine u vezi s pitanjem materijalne kompenzacije utvrđena sunnetom. Islamski učenjaci su se o tome složili. Naizgled je ovo proturječno Allahovim (dželle šanuhu) riječima:

...i svaki grješnik će samo svoje breme nositi...[649]

međutim ovo je samo specificiranje općenitog značenja kur'anskog teksta iz očitog interesa, jer ako bi se od ubice uzela materijalna kompenzacija, vrlo brzo bi ona iscrpila cijelu njegovu imovinu, pošto ne postoji sigurnost da neće nastaviti s činjenjem grijeha, a kada ne bi nikako plaćao odštetu, krv ubijenog bila bi uzalud prolivena. Moguće je da je mudrost ovoga u tome da bi on, kada bi sam plaćao odštetu do osiromašenja, to dovelo do toga da ne bi, nakon što bi osiromašio, opet bio u stanju plaćati odštetu i krv bi ponovo bila uzalud prolivena. Zbog toga je propisana na njegovu bližu rodbinu, jer je veća mogućnost da osiromaši pojedinac nego grupa ljudi.[650]

KO DAJE MATERIJALNU KOMPENZACIJU?

Po mišljenju hanefija, materijalnu kompenzaciju trebaju davati vojni obaveznici, a po mišljenju šafija pleme, odn. srodnici po muškoj liniji. Hanefije kao argument ističu da je Omer b. el-Hattab bio prvi

648 El-Buhari, Sahih, "Kitabud-dijat", br. 6.404.
649 El-Enam, 164.
650 El-'Askalani, Fethul-bari, XII, str. 246.

koji je uveo administraciju i propisao materijalnu kompenzaciju na vojne obaveznike, dok je prije toga to bila obaveza iz imovine plemena ubice. Ovim Omer (radijallahu anhu) nije promijenio šerijatsku normu, nego ju je samo potvrdio, jer je on znao da je pleme ubice preuzimalo tu obavezu na način ispomoći, a kada se ispomoć počela pružati zbog istih zastava, materijalnu kompenzaciju je odredio na njih, tako da ona nije obaveza žena, niti djece, jer se preko njih ispomoć ne ostvaruje.

Ovo je Omer uradio u prisustvu velikog broja ashaba, i nijedan od njih to nije osudio, niti mu se usprotivio. Zbog toga se ovo smatra njihovim konsenzusom a to je da se materijalna kompenzacija treba temeljiti na međusobnom ispomaganju, a ne na krvnoj vezi. Njihovo je objašnjenje da počivanje materijalne kompenzacije u vrijeme Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) i Ebu Bekra na srodnicima po muškoj liniji ubice nije bilo stoga što je kompenzacija isključivo svedena na njih, nego stoga što se ispomoć pružala u to vrijeme preko srodnika po muškoj liniji. Kada je ona prenesena na vojne obaveznike, onda je i sama materijalna kompenzacija prenesena na njih.

Osnova u ovome jeste ispomaganje, a smisao ispomaganja jeste takva da kada mu se nešto desi, oni mu pomažu da to riješi. U današnje vrijeme ispomaganje se ostvaruje preko struka, kao što su obućari, lovci, bankari, sedlari i sl., kao što je slučaj i sa studentima. Oni su njegovi zaštitnici, ali ako bi nadvladala zavist i mržnja i nestalo ispomaganja i svaki od njih želio zlo drugome, materijalna kompenzacija će se uzeti iz njegove imovine, ako ne postoji državna blagajna ili ako ona nije ustrojena.[651]

Ovo se uzima u obzir u našem vremenu u većini društava. Možda strukovni sindikati ili trgovinske i industrijske komore koje postoje u savremenom dobu u većini društava mogu preuzeti obavezu davanja materijalne kompenzacije.

651 Ed-durrul-muhtar, V, str. 414.

NAČIN RASPODJELE OBAVEZE MATERIJALNE KOMPENZACIJE NA OSOBE KOJE JE TREBAJU DATI

Materijalna kompenzacija uzimat će se iz onoga što su na poklon dobili ili iz njihovih primanja u periodu od tri godine od trenutka donošenja presude o materijalnoj kompenzaciji, a ne od dana ubistva i zločina, kao što kaže Eš-Šafi.

Raspoređuje se materijalna kompenzacija na njih na vrijeme od tri godine i svake godine će se od pojedinca uzeti dirhem, ili dirhem i trećina. Neće se od jednog pojedinca za puni iznos materijalne kompenzacije, po najispravnijem mišljenju, uzeti više od četiri dirhema.

Argument da se materijalna kompenzacija daje u toku tri godine jeste činjenica da je Omer b. el-Hattab prvi ustanovio davanja iz državne blagajne i prvi koji je iz toga propisao puni iznos kompenzacije za tri godine: polovinu kompenzacije za dvije godine, jednu trećinu za godinu, a ono što ostane u preostalom vremenu.

Predanje bilježi Ibn Ebu Šejba u svom *Musannefu*. Ovu posvjedočuju brojna druga predanja koja se prenose od Omera i Alije (radijallahu anhuma).

Et-Tirmizi u svojoj zbirci kaže: "Saglasili su se islamski znanstvenici da se materijalna kompenzacija daje u roku od tri godine, svake godine - trećina kompenzacije."[652]

Nema razilaženja među islamskim znanstvenicima oko toga da se osobe koje daju materijalnu kompenzaciju neće materijalno opterećivati toliko da bi ih to iscrpilo i postalo im nesnosno.

Ebu Hanifa (rahimehullah) kaže: "Najviši iznos koji će se odrediti pojedincu jesu četiri dirhema, dok najniži nema ograničenja,

652 Ilaus-sunen, XVIII, str. 286.

jer se radi o imovini koja je obaveza na način pružanja pomoći bližnjim, pa se ne može odrediti najmanji iznos, kao kod primanja."

Obavezivanje njih jeste vid olakšavanja ubici. Ovo je vid obaveznog održavanja rodbinskih veza, ali na dobrovoljan način, pa iznos materijalne kompenzacije ne može dostići iznos obaveznog zekata: pet dirhema na nisab srebra, nego mora biti manji. Ako je malo osoba koje bi davale materijalnu kompenzaciju čime bi se udio pojedinca povećao preko četiri dirhema, priključit će im se po krvnoj vezi najbliže pleme tako da udio svakog čovjeka bude onakav kako smo to već istakli. Obavezivanje većeg iznosa iscrpilo bi ih, a to nije dopušteno, zato će im se priključiti pleme najbliže po srodstvu.

Ibnul-Munzir ističe da su se saglasili svi islamski učenjaci, čije stavove pamtimo, da žena i dijete koje nije postalo punoljetno neće uz ostale davati materijalnu kompenzaciju te da siromašna osoba nema nikakvih obaveza. Ovo je mišljenje Malika, Eš-Šafija i racionalne škole. Neki naši učenjaci prenose od Malika i Ebu Hanife da će siromašna osoba preuzeti dio odgovornosti. To isto navodi i Ebul-Hattab, prenoseći od Ahmeda, jer i siromašna spada u one koje pružaju ispomoć. Ispravno je ipak prvo mišljenje, jer je preuzimanje materijalne kompenzacije vid pomoći koji ne obavezuje siromašnu osobu, kao ni zekat, te stoga što je kompenzacija obavezujuća za one koji je daju kao olakšanje ubici, pa nije dopušteno njome otežavati onome koji nije nikakva zločina počinio. U slučaju da se njome obaveže i siromašna osoba, to bi joj bilo veliko opterećenje, a ranije smo se saglasili da se niko od onih koji daju kompenzaciju neće obavezivati onim što bi mu bilo opterećenje i što bi ga iscrpilo.[653]

Vrijedno je istaći da se ubica tretira kao jedna od osoba koje daju kompenzaciju. Ako se radi o ženi, djetetu ili maloumnoj osobi, po ispravnom mišljenju, učestvovat će, također, s ostalima u davanju materijalne kompenzacije.

653 Ilaus-sunen, XVIII, str. 285.

U KOJIM SLUČAJEVIMA SE NE DAJE MATERIJALNA KOMPENZACIJA

Neće se davati materijalna kompenzacija za zločin s umišljajem protiv života ili tijela, jer umišljaj ne dovodi do olakšavanja opterećavanjem osoba koje će dati materijalnu kompenzaciju, nego je nužna odmazda. Također je neće plaćati više osoba kada je kompenzacija rezultat sporazuma zbog, s umišljajem ili iz nehata, prolivene krvi, jer je u tom slučaju kompenzacija trenutna obaveza ubice, osim u slučaju da se odgodi. Niti u slučaju priznanja ubistva iz nehata, jer je ubica koji je priznao zločin dužan davati materijalnu kompenzaciju u roku od tri godine.

Nema davanja materijalne kompenzacije za odštete manje od one za tjelesnu ozljedu kod koje se kost ukazala (mudiha), a ona je 500 dirhema.

Od Ibn Šihaba ez-Zuhrija prenosi se da je rekao: "Sunnet je bio da srodnici zločinca nisu obavezni dati išta materijalne kompenzacije kod zločina s umišljajem, osim da to sami hoće." To je stav i Ebu Hanife i većine naših šerijatskih pravnika.

Od Ibrahima en-Nehaija prenosi se da je rekao: "Osnova u ovome jeste predanje od Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) u kojem stoji da je on odredio da za fetus dadnu materijalnu kompenzaciju", dvadesetinu ukupnog iznosa, kao što je kompenzacija za tjelesnu ozljedu kod koje se kost ukazala (mudiha), na osnovu čega se jasno vidi da srodnici daju kompenzaciju od jedne dvadesetine, pa više.[654]

Imam Muhammed u svojoj verziji *Muvette* senedom od Ibn Abbasa (radijallahu anhuma) prenosi da je rekao: "Neće srodnici davati kompenzaciju za zločin počinjen s umišljajem, niti za ono što je rezultat sporazuma ili priznanja, niti za zločin roba."

654 Ilaus-sunen, VI, str. 289.

Ako bi se ubica i nasljednik ubijenog dogovorili da je sudija tog grada, na osnovu dokaza, dosudio materijalnu kompenzaciju za njegove srodnike, a njegovi srodnici to poreknu, srodnici nemaju nikakvih obaveza, jer dogovor ove dvije strane nije nikakav dokaz protiv srodnika, niti protiv zločinca u vezi s njegovom imovinom, osim njegova udjela, nego je njihov dogovor dokaz samo za njihova prava.

Znaj, da je oponent kod optužbe za ubistvo zločinac, jer se pravo od njega potražuje, a od srodnika se potražuje jer su oni preuzeli te obaveze.

Ako je zločinac maloljetan, onda je oponent njegov otac. Ako bi dječak izbio oko djevojčici i ona umre i njen nasljednik želio da se srodnici ubice zakunu negirajući da je to dječak počinio, odgovor je da nema zaklinjanja, pošto je ono posljedica ispravnosti tužbe, a ona nije upućena njegovim srodnicima. Ovdje ostaje druga stvar, a to je ako bi srodnici priznali da je zločinac to počinio, da li je njihovo priznanje ispravno u pogledu njih, tako da se može dosuditi da oni daju materijalnu kompenzaciju ili nije. Ako kažemo da jeste, onda je nužno da se među njima sprovede procedura zaklinjanja jer se ukazala potreba za tim.[655]

Neće nemusliman plaćati kompenzaciju za muslimana, niti obratno, zbog nepostojanja ispomaganja među njima. Nemuslimani će međusobno plaćati kompenzaciju jedni za druge, ako se ispomažu, bez obzira što pripadaju različitim vjerama, jer su svi nemuslimani jedan religijski tok. U suprotnom (ako nema ispomaganja), obavezna je materijalna kompenzacija iz imovine zločinca nemuslimana, ako on nema srodnika, u vremenu od tri godine, kao i kod muslimana. Za onoga, bez obzira bio Arap ili nearap, koji nema srodnika, dat će se materijalna kompenzacija iz državne blagajne, ako je bio korektan i discipliniran, a ako nije, onda je sam zločinac dužan dati materijalnu kompenzaciju.

655 Ed-Durrul-muhtar, V, str. 413.

SADRŽAJ

PREDGOVOR TREĆEM TOMU 5
Fikh i izazovi vremena 6
Hanefijski fikh jeste fikh utemeljen na Kur'anu i sunnetu 7
Razilaženje mudžtehida jeste milost 8
U hanefijskom fikhu tekst ima prednost nad kijasom 9

1. poglavlje
Sistem vlasti u islamu (Važnost i nužnost) 11

SISTEM VLASTI U ISLAMU 13
Važnost i nužnost 13
Uvjeti 14
Osnove sistema vlasti u islamu 16
Odgovornost vladara u islamu 25
Obaveznost izvršenja prisege date vladaru 28
Otvoreni kufr 33
Emiri (zapovjednici) su iz redova Kurejšija 34
Ispravni hilafet 35

DŽIHAD 37
Definicija džihada 37
Definicija ribata 37
Fadilet džihada i ribata 38
Propisivanje (Šerijatsko utemeljivanje) džihada 41
Islam i selam (mir) 44
Tretman džihada 45
Trajanje obaveznosti džihada 50

Pozivanje u islam prije džihada 51
Pripremanje za bitku 56
Jahanje i gađanje 57
Osmatranje neprijatelja i praćenje njegovih pokreta 60
Medijski rat 63
Sabur i postojanost prilikom prvog udara 70
Organizovano povlačenje 71
Postojanost ashaba 73
Moralni faktori pobjede, tevekkul i dova 75
Upozoravanje na umišljenost i uobraženost 77
Tekbir i zikr 79
Bitka 80
Zabrana ubijanja nemoćnih i slabih 82
Pitanje uzimanja muslimana za živi štit 85
Prestanak ratovanja 87
Zaštita 89
Učestvovanje žena u borbi 91
Vrijednost čuvanja straže 94
Ratni plijen (el-ganima) i plijen dobiven bez borbe (el-fej') 95
Uzimanje nevjernika kao ispomoć 100
Tretman onoga koji traži zaštitu (el-mustemin) 101
Darul-islam i darul-harb 108

HARADŽ 111
Vrste haradža 116

DŽIZJA 121
Definicija 121
Šerijatska utemeljenost 121
Kako se ubire džizja i blagost koja je naređena prema obveznicima džizje 125

KULTIVISANJE ZAPUŠTENE ZEMLJE (IHJAUL-MEVAT) 127

PROPISI KOJI SE ODNOSE NA OTPADNIKA OD ISLAMA (MURTEDA) ... 131
Kategorije otpadnika od islama ... 132
Obaveznost poznavanja onoga što vodi u kufr ... 133
Uvjet pravosnažnosti otpadništva ... 136
Ponuda murtedu da se vrati u islam ... 139
Tretman žene koja se odmetne od islama ... 140
Murtedovo prihvatanje islama ... 141
Murtedovi pravni postupci ... 141
Tretman vrijeđanja vjere muslimana ... 144
Tretman onog ko huli Vjerovjesnika, alejhis-selam ... 146
O onome ko huli dvojicu prvaka, Ebu Bekra i Omera, radijallahu anhuma ... 148
Šejh Muhjiddin Ibn Arebi i tretman čitanja njegovih knjiga ... 150
Da li se prima tevba u trenutku kada nema više nade u život? ... 152

PROPISI KOJI SE ODNOSE NA SIHIRBAZE ... 157
Tretman iskrivljenog zikra uz pokrete koji više sliče na ples ... 159

TRETMAN BEZBOŽNIKA, ONIH KOJI SMATRAJU DOZVOLJENIM ONO ŠTO JE ZABRANJENO I PRIPADNIKA FRAKCIJA ... 169

PROPISI KOJI SE ODNOSE NA BUNTOVNIKE (EL-BUGAT) ... 173
Definicija ... 173
Kategorije onih koji se pobune protiv imama ... 174
Tretman pobune protiv vladara ... 177
Strpljivost i bogobojaznost ... 180
Borba protiv buntovnika ... 181

2. poglavlje

Sistem sudstva u islamu *183*

SISTEM SUDSTVA U ISLAMU 185
Definicija sudstva i njegova važnost 185
Strane u sukobu i parnici (Sudski proces) 188
Sposobnost za obavljanje sudske funkcije 190
Prihvatanje položaja sudije 192
Kodeks ponašanja sudije 194
Zatvor 201
Izricanje presude u idžtihadskim pitanjima 202
Suđenje na osnovu lažnog svjedočenja 204
Suđenje u odsustvu (odsutnom) 206
Nepravedno suđenje 208
Korespondencija sudija 209

TUŽBA 211
Definicija 211
Stran(k)e pri tužbi 211
Teret dokazivanja leži na tužiocu, a zakletva na onome ko odbije tužbeni navod 212
Presuda na osnovu sustezanja od zakletve 213
Odbacivanje presude izrečene na osnovu svjedočenja jednog svjedoka i zakletve 214

SVJEDOČENJE 215
Definicija 215
Uvjeti za svjedočenje 215
Podsticanje na svjedočenje 219
Šerijatskopravni tretman svjedočenja 220
Provjera svjedoka (Raspitivanje o svjedocima) 222
Tretman presude izrečene na osnovu svjedočenja velikog grješnika (fasika) 222
Svjedočenje žena 223
Čije se svjedočenje prihvata a čije odbija 225
Razilaženja prilikom svjedočenja 229

Svjedočenje na osnovu svjedočenja 231
Opoziv svjedočenja 232
Arbitraža 234
Šerijatskopravna utemeljenost arbitraže 234

PRIZNANJE 239
Definicija i šerijatskopravna utemeljenost 239
Uvjeti priznanja 240
Bitni elementi priznanja i njegova forma 240
Priznanje trudnoće 243
Izuzimanje i tome slično 246
Priznanje bolesnika u smrtnoj bolesti 248
Razna pitanja 255

NAGODBA 259
Definicija nagodbe i njegove vrste 259
Šerijatskopravna utemeljenost nagodbe 260
Uvjeti nagodbe 262
Šerijatskopravni tretman nagodbe 263
Nagodba o krivičnom djelu 265
Nagodba oko nasljedstva (et-teharudž) 268
Nagodba oko duga 272
Nagodba o zajedničkom dugu 274

PRINUDA 277
Vrste prinude 277
Uvjeti prinude 278
Šerijatskopravni tretman prinude 279
Šerijatskopravni tretman prinude na grijeh 281
Validni postupci u prinudi 285
Postupci koji nisu validni uz prinudu 287

UZURPACIJA 293
Definicija uzurpacije 293
Uvjeti postojanja uzurpacije 294
Uzurpacija nekretnina (nepokretne imovine) 295
Šerijatskopravni tretman uzurpacije 296

Obaveznost vraćanja uzurpiranog predmeta 298
Nadoknada novonastalog nedostatka (manjka) kod uzurpiranog predmeta 302
Tretman onoga što promijeni uzurpator na uzurpiranom predmetu 303
Tretman gradnje i sijanja na uzurpiranoj zemlji 305
Propisi vezani za uzurpiranje od uzurpatora 306
Tretman koristi od uzurpiranog predmeta 307
Razna pitanja vezana za uzurpaciju 310

PRAVO PRVOKUPNJE 321
Definicija i šerijatskopravna utemeljenost 321
Šerijatskopravni tretman prava prvokupnje i njegova forma 324
Gdje postoji pravo prvokupnje, a gdje ne 328
Čime se gubi pravo prvokupnje 330
Pitanja vezana za pravo prvokupnje 334

3. poglavlje
Kazneno pravo u islamu 341

KAZNENO PRAVO U ISLAMU 343
Nužnost propisivanja kazni i njihova svrha 343
Historijska potvrda 345

HUDUD - ŠERIJATSKE KAZNE ODREĐENE KUR'ANOM I SUNNETOM 347
Definicija hadda 347
Hududi su iskup od grijeha i preventiva 349
Zabrana zauzimanja u hududima 351
Neizvršavanje hududa zbog sumnji 353

HADD ZA BLUD 357
Šerijatskopravna definicija bluda 357
Da li je znanje o zabrani bluda uvjet za izvršenje hadda 359

Utvrđivanje bluda svjedočenjem 360
Uvjeti svjedoka za blud 361
Utvrđivanje bluda priznanjem 364
Kazna za blud neoženjenog i neudate 368
Sumnje zbog kojih se ne izvršava hadd za blud 368
U Šerijatu niko ne uživa imunitet 373
Šerijatskopravni tretman
homoseksualizma i sodomije 374
Pojedinačni propisi o haddu za blud 376
Kod sankcioniranja bluda
ne mogu se spojiti kamenovanje i bičevanje 380
Protjerivanje diskreciona je
kazna sudije, a nije hadd 383

KAZNA ZA NEOSNOVANU OPTUŽBU
ZA BLUD (HADDUL-KAZF) 385
Definicija, bit i šerijatskopravni tretman
nesnovane optužbe za blud 385
Visina kazne 387
Utvrđivanje hadda za neosnovanu
optužbu za blud 389
Uvjeti koji se odnose na potvorenog 390
Preklapanje haddova 392
Nadomještanje i opraštanje kazne za kazf 394
Da li će haddom biti kažnjeni
muste'min i zimmija 397
Da li se uzima u obzir dokaz uz priznanje 399
Ne prihvata se naknadno svjedočenje
za hadd zbog povrede Božijih prava 400

KAZNA ZA PIJENJE ALKOHOLA
(HADDUŠ-ŠURB) 403
Kada je hadd obavezan 406
Uvjeti za izvršenje kazne 408
Šerijatskopravni tretman postupaka pijane osobe 408

Šerijatskopravni tretman
konzumiranja opojnih droga 410
Visina kazne za pijenje alkohola 411

KAZNA ZA KRAĐU
(HADDUS-SERIKA) 413
Definicija krađe 413
Uvjeti sankcije za krađu (hadd) 414
Utemeljenost kazne za krađu 415
Vrijednost imovine (nisab) zbog
koje se odsijeca ruka kod krađe 417
Utvrđivanje krađe 418
Nadoknada ukradene robe 420
Pojašnjenje uvjeta primjene ovog hadda 421
Šerijatskopravni tretman krađe javne imovine 423
Šerijatskopravni tretman krađe
zajmodavca iz imetka dužnika 425
Šerijatskopravni tretman krađe
od bliskih rođaka, mahrema 426
Vrste čuvanja imovine 427
Krađa s ispaše ili iz karavana 429
Kako se izvršava hadd (odsijecanje ruke) 430
Valjano i nevaljano posjedovanje 431
Razna pitanja 432

KAZNA ZA RAZBOJNIŠTVO
(HADD KAT'IT-TARIK) 437
Definicija razbojništva 437
Uvjeti za postojanje razbojništva 437
Šerijatska utemeljenost
kazne za razbojništvo 438
Visina kazne za razbojništvo
i način njena izvršenja 440
Šerijatskopravni tretman borbe s napadačem
i ubistva počinjenog u samoodbrani 443

Šerijatskopravni tretman
oružane borbe među ashabima 445
Stav ubijenog Ademovog sina 447

DISKRECIONO PRAVO SUDIJE
(ET-TA‘ZIR) 451
Definiranje pojma et-ta‘zir 451
Razlika između hadda i ta‘zira 453
Visina ta‘zira 453
Ta‘zir izvršava nositelj vlasti 455
Uzvraćanje istom mjerom 456
Neobjašnjena i objašnjena
diskreditacija (el-džerh) 457
Ta‘zir zbog psovke 458
Ljudska prava kod ta‘zira 459
Muževljevo kažnjavanje supruge ta‘zirom 461
Kažnjavanje maloljetnog ta‘zirom 463
Ta‘zir i obeštećenje
kod svirepog kažnjavanja 464
Kažnjavanje ta‘zirom nadriljekara 466
Ta‘zir i pokajanje 467
Kažnjavanje oduzimanjem imovine
putem ta‘zira je zabranjeno 469

ODMAZDA (EL-KISAS) 471
Šerijatskopravna utemeljenost odmazde 472
Zabrana ubistva 474
Pokajanje zbog ubistva 477
Vrste ubistva 481
Ubistvo s umišljajem koje zahtijeva odmazdu 481
Ubistvo slično onom s umišljajem (el-katl šibhul-amd) ... 482
Ubistvo iz nehata 484
Slični slučajevi ubistvu iz nehata 484
Prouzročeno ubistvo 485
Nužni uvjeti za izvršenje odmazde 486

Glava za glavu 488
Šerijatskopravni tretman ubijanja grupe
zbog pojedinca i pojedinca zbog grupe 492
Ubistvo muslimana iz nehata u borbi 495
Šerijatskopravni tretman izvršenja
haddova i odmazde u haremu Kabe 496
Šerijatskopravni tretman davanja dopuštenja
da se počini ubistvo i njegova valjanost 496
Šerijatskopravni tretman izbijanja oka njuškalu 497
Odmazda za tjelesne povrede 500
Razna pitanja 504
Šerijatskopravne norme o dvostrukom zločinu 507
Obavezni čin se ne uvjetuje dobrim ishodom 510
Šerijatskopravni tretman raskidanja međice (ifda') 511
Odmazda je pravo svih nasljednika 511
Razlika u svjedočenju 514
Uzimanje u obzir trenutka
gađanja kod pitanja nadoknade 516

MATERIJALNE KOMPENZACIJE
(ED-DIJAT) 517
Iznos materijalne kompenzacije 517
Iskup za ubistvo sličnom onom
s umišljajem i za ubistvo iz nehata 518
Materijalna kompenzacija za ženu 519
Materijalna kompenzacija za nemuslimane 520
Kompenzacija za tjelesne povrede 522
Obaveze nakon zločina
u vezi sa zubima i prstima 526
Šerijatskopravni tretman
ozljeda po glavi (eš-šidžadž) 528
Šerijatskopravni tretman fetusa 532
Šerijatskopravni tretman remećenja saobraćaja
i posrednog izazivanja smrti 536
Obaveza postupanja po saobraćajnim propisima 538

Šerijatskopravni tretman zida
koji je nagnut nad put 541
Zločin životinje i zločin nad njom 544
Šerijatskopravni tretman otrgnute životinje 551
Šerijatskopravni tretman izbijanja oka životinji 552
Pitanja koja se odnose na
otetu djecu i njihove postupke 554
Šerijatskopravni tretman saučesništva u ubistvu
s maloumnim, maloljetnim i ocem ubijenog 556
Kazna za onoga ko drži neku osobu
da bi je drugi ubio 559

ZAKLINJANJE OPTUŽENIH ZA UBISTVO
(EL-KASAMA) 561
Definiranje pojma el-kasama 561
Uvjeti za izricanje zakletvi 561
Šerijatskopravna utemeljenost i forma zaklinjanja 562
Šerijatskopravni tretman i smisao zaklinjanja 564

MATERIJALNE KOMPENZACIJE
(EL-ME'AKIL) 571
Definiranje i šerijatskopravna utemeljenost 571
Ko daje materijalnu kompenzaciju? 572
Način raspodjele obaveze materijalne
kompenzacije na osobe koje je trebaju dati 574
U kojim slučajevima se ne daje
materijalna kompenzacija 576

LITERATURA 579
BIOGRAFIJA ABDULHAMIDA MAHMUDA TUHMAZA 593
SADRŽAJ 585